ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 3
MERCREDI
3 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01.47.70.86.60 Fax : 01.48.00.06.70
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.388 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.388

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆԻՍՏԸ

ԵԼՈՅԹՆԵՐ, ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ, ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ, ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին հաղուադէպ նիստերէն էր 233-րդը որ գումարուեցաւ Մայիս 29-ի առաւօտուն օրակարգի առաջին նիւթ ունենալով 1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան հրապարակաւ ճանաչումի բանաձեւը: Հաղուադէպ՝ օրակարգին հրատապ ու անակնկալ պարունակութենէն առաջ հրաւիրեալներու կարեւոր թիւով: Ինչպէս ըսաւ երեսփոխան մը, գրեթէ աննախընթաց էր որ շուրջ 200 հոգի լեցուցած ըլլային հիւրերու յատկացուած օթեակները, յուզումով, հետաքրքրութեամբ հետեւելու համար մօտ երեք ժամուան նիստին որ սկիզբի պահուն որպէս պաշտօնական ներկայութիւն ունէր միայն 29 երեսփոխան: Հայկական, ֆրանսական, նաեւ Թրքական լրատուամիջոցներու թղթակիցներ ալ լեցուցած էին այդ մարզին յատկացուած բաժինը, զինուած՝ ձայնագրիչներով, լուսանկարի գործիքներով, տեսագրիչներով: Եւ ըսել որ այս կարգի լատուկ «զինարան»ը ունէին Թուրք լրագրողները որոնցմէ երկուքը առաջին մուտք գործողները եղան Ազգ. Ժողովի դարպասէն ներս:

Նիստէն արձանագրելի առաջին տուեալը եղաւ Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետ տեղեկարար Ռ. Ռուքէի ելոյթը որով ան ներկայացուց օրակարգին նիւթ բանաձեւը: Այդ ելոյթը առանց կէտ մը ձգելու լրացուց միակ նախադասութեամբ եղած բանաձեւումը թէ Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը: Խօսեցաւ Կիլիկիոյ մասին, յիշեցուց տեղահանութեան պայմանները, զոհերու թիւը, յատկապէս մատնանշելով յանցաւորն ու յանցանքին վայրը:

Կառավարութեան կողմէ ու կատարուածը անոր անունով հակակշռելու ելոյթ մըն էր Նախկին Ռազմիկներու ենթանախարար Ժան – Փիէր Մասըրէի խօսքը: Ան թէ՛ ըսաւ որ 1915-ին պատահածը ոչ մէկ կասկածի կարելի էր ենթարկել, թէ՛ աւելցուց որ պէտք է ժամանակ տալ Թուրքիոյ որպէսզի հաշտուի իր անցեալին հետ: Աւելի բացայայտ էր արտայայտութեան միջնակը երբ կ՚ըսէր թէ Թուրքիա վերջապէս բացած է դիւանները եւ թէ վերջին տարիներուն հայկական նիւթին մասին հրատարակութիւններ կ՚ըլլան, եայլն: Բաւական պերճախօս էր նաեւ նախարարի նիւթին մէջբերումը, երբ կը յիշեցնէր թէ հոն տակաւին խաղաղութիւնը շատ փխրուն է եւ ամէն բան պէտք է ընել որ լարումը չշեշտուի: Ճիշդ է որ Ժ. Փ. Մասըրէ միակը չէր Ղարաբաղը մէջբերող, բայց ան բոլոր միւսներէն զանազանուեցաւ թեթեւակի զգուշացնող ակնարկութեամբ, մինչդեռ յաջորդ ելոյթները ծանրացան ակնկալուած քուէարկութեան այդ հարցին կարգաւորման ընծայելիք նպաստին վրայ:

Համապարփակ, մեծ անկեղծութեամբ պատրաստուած ելոյթ մըն էր այն որ Ֆրանսա – Հայաստան բարեկամութեան խորհրդարանական խմբակին նախագահ Ժ. Փ. Պրէթ ունեցաւ: Շեշտեց լռութեան պարագան որ ընկերացած էր այս ցեղասպանութեան. լռութիւն որուն մէջ անկարելի համատեղումով կը միանային զոհը, ոճրագործը, նաեւ աշխարհի պետութիւնները: «Թուրքիան տուաւ պետական լռութեան օրինակը» ըսաւ ան, շեշտելով. «Այս լռութիւնն է որ պիտի խորտակէ այսօր մեր ժողովը»: Յիշեց Եւրոպայի մաս կազմելու այդ երկրին ձգտումները, սակայն որպէս անուղղակի պատասխան կառավարութեան ներկայացուցիչին, ըսաւ թէ բանաձեւին քուէարկումը ազդակ մը կ՚ըլլայ Կովկասի խաղաղութիւնը ամրապնդող:

1915-ին կատարուածէն նշումներէ ետք, վերապրող Հայերու եւ անոնց շառաւիղներուն Ֆրանսայի նուիրումին առընչութեամբ յիշուեցաւ Մ. Մանուշեանի պարագան: Զինքը որպէս խորհրդանիշ յիշեցին Ռ. Պլում, Ժ. Սառ եւ ուրիշներ:

Յայտնի յուզում պարփակած ելոյթով մը հանդէս եկաւ Փ. Տէվէճեան: Ան իր անձը օրինակ ներկայացնելով վերապրողներու շառաւիղներուն, ընդգծեց քուէարկութեան անհրաժեշտութիւնը: Ըսաւ թէ ո՛չ ձախակողմեան, ո՛չ աջակողմեան քաղաքականութեան հարց էր այս մէկը, այլ «յաւերժական Ֆրանսային»: Ակնարկելով «ցեղասպանութիւն» բառին կապուած մինչեւ այսօրուան ծանօթ ճապկումներուն, ըսաւ թէ պէտք է վերջ գտնեն «խղճալի այդ աճպարարութիւնները»: Իրեն համար ֆրանսահայութեան համարկումի վերջին օղակը կը կազմէր այս ճանաչումը զոր երկրին գերագոյն ատեանը կ՚ուզէր իրենց նուիրել:

Ֆ. Ռոշպլուան (Իւ – Տէ – էՖ) որ Ֆրանսա – Հայաստան խմբակին նախորդ նախագահն էր, ճանաչումը դիտեց նաեւ Ֆրանսայի տեսանկիւնէն, ըսելու համար որ մարդկային իրաւունքներու յարգանքի այս երկիրը չէր կրնար աւելի երկար ատեն լռութիւն պահել. ան հրաւիրեց իր պաշտօնակիցները «միաձայնութեամբ քուէարկելու Ի. դարու առաջին ցեղասպանութեան թէեւ անկատար այս բանաձեւը»:

«Նուէր չէ եղածը, քանի որ տիպար իր համարկումով, ողբերգական պատմութեամբ, մեր արժէքներուն ունեցած յարգանքով Ֆրանսայի հայ գաղութը արժանի է այս ճանաչումին» ըսաւ Փ. Լըլուշ (էՌ – Փէ – էՌ), անդրադառնալէ ետք ինքն եւս Եւրոպայի անդամակցութեան Թուրքիոյ փափաքին, այդ հանդրուանին պարտադրած չափանիշներուն: Իր ելոյթը աւարտեց ըսելով թէ հպարտ է այդ նիստին մասնակցելով:

Թէ՛ քաղաքական ազդակներու դերակատարութեան, թէ՛ այդ նկատումով առնուած քայլերու, թէ անոնց պատճառած բազմաթիւ յուսախաբութիւններուն, դառնութիւններուն ամփոփումն էր Իսիի քաղաքապետ Ա. Սանթինիի (Իւ – Տէ – էՖ), ամփոփ բնորոշումը որ կասկածի տեղ չէր տար Ծերակոյտին եւս քուէարկումին, քանի որ պէտք չէր «անգամ մը եւս յուսախաբ ընել հայ բարեկամները»:

Բոլոր սպասումներուն, շատ երկար յապաղումին վերջ տալու տրամադրութիւններուն յանգումի բնական պահը նշեցին թիւը 39-ի բարձրացած երեսփոխաններուն, նախագահութեան պաշտօնէութեան, հրաւիրեալներուն եւ մամուլի օթեակները լեցնողներու յանկարծ ծափերը որոնք ժամը 11.40-ին ողջունեցին միաձայն քուէարկումը ներկայացուած օրէնքի բանաձեւին: Այդ պահուն արդէն մոռցուած էր առաջարկին անկատարութիւնը դարմանելու, հոն յանցագործն ու յանցանքին վայրը աւելցնելու փորձերուն ձախողութիւնը:

Դահլիճէն ելքին շնորհաւորութիւններու, յուզումներու, խանդավառութեան մթնոլորտին մէջ ձայնագրիչներ կ՚երկարէին օրուան գլխաւոր դէմքերուն՝ Ժ. Փ. Պրէթի, Ռ. Ռուքէի, Փ. Տէվէճեանի, միւսներուն, յաւելեալ խօսք մը, տպաւորութիւն մը եւս ունենալու համար: Այդ պատկերին մէջ ուշագրաւ մանրամասնութիւն մըն էր աւագ սերունդի Թուրք լրագրողի մը դժգոհ արտայայտութիւնը՝ պաշտօնակից Թուրք լրագրողուհիի մը թէ «այս բոլորը մեր պատճառով է»: Չկրցայ իմանալ պատասխանը այդ վերջինին որ հեղինակն էր մէկ – երկու օր առաջ լոյս տեսած գրութեան մը թէ Լ. Տէր – Պետրոսեանի յարգը չգիտնալու Թուրք քաղաքական դէմքերու անկարողութեան հետեւանք էին թէ՛ Մայիս 29-ի քուէարկութիւնը եւ թէ հաւանական յետագայ քայլերը:

Մինչ Ազգային Ժողովի նիստը տեղի կ՚ունենար, Ապրիլ 24-ի եւ Հայ Դատի յանձնախումբերուն հրաւէրով, Փարիզէն, արուարձաններէ ու հայաշատ զանազան շրջաններէ 800 – 1000 հոգինոց բազմութիւն մը հաւաքուած էր Է. Հէրիօ հրապարակը, ակնատու պաստառ մը պարզած ուր կար «Ֆրանսա կը ճանչնայ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը» արձանագրութիւնը:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Նոյն յանձնախումբերը հրաւիրած էին մամուլի ասուլիսի մըն ալ որ յաջորդեց Ազգային Ժողովի նիստին, «Լատինական Ամերիկայի Տուն»ին սրահներէն մէկուն մէջ: Ներկայ եղան բանաձեւին ընդունման սատարող գլխաւոր երեսփոխանները՝ Ժ. Փ. Պրէթ, Ռ. Ռուքէ, Կ. Էրմիյէ եւ ուրիշներ, ինչպէս մամուլի ներկայացուցիչներու աւելի քան հարիւր հոգինոց բազմութիւն մը: Յանուն կազմակերպիչներուն խօսք առնելով գոհունակութիւն յայտնեցին Ժ. Կիւրեղեան, Լ. Քէպապճեան, Ա. Գրիգորեան: Ապա պատասխանելով հարցումներու անոնք եւ առաւելա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԱՐԱՄ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՏ

Ժագ Շիրաք 48 ժամուան այցելութեամբ մը դէպի Պէյրութ, բացումը կատարեց Ֆրանսական վերանորոգուած դեսպանատան՝ Ռեզիտանս տէ Փէն որ աւերուած էր պատերազմի օրերուն: Իր ելոյթին մէջ, Շիրաք շեշտեց թէ Իսրայէլ պէտք է քաշուի հարաւային Լիբանանէն եւ Կոլանն ալ պէտք է վերադարձուի Սուրիոյ. առանց փոխարէն Իսրայէլ ալ իրաւունքն ունի իր ապահովութեան: Ֆրանսական դեսպանատան ընդունելութեան ընթացքին, Շաբաթ, Մայիս 30-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Արամ Ա. իր բարձր գնահատանքը յայտնած է նախագահին Ազգային Ժողովի որոշումին առթիւ: Շիրաք ալ պատասխանած է.– «Ֆրանսայի խորհրդարանին որոշումը պատմական իրողութեան եւ արդարութեան վրայ հիմնուած որոշում մըն է, հեռու ամէն տեսակ քաղաքական նկատումներէ ու զգացական արտայայտութիւններէ: 1915-ին աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր ջարդուեցան Թուրքիոյ մէջ: Ինչ մեկնաբանութիւն ալ տան այս ջարդին, ան պատմական իրողութիւն մըն է: Խորհրդարանի որոշումը կուգայ հաստատելու այս պատմական իրողութիւնը»:

Շիրաք բացումը կատարեց նաեւ ֆրանսախօս քաղաքապետներու 18-րդ ընդհ. ժողովին նախքան Փարիզ վերադառնալը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՌ – ՖՐԱՆՍԻ օդաչուներու գործադուլը պատճառ եղաւ որ Յունիս 1-էն իվեր, ընկերութիւնը չկարենայ ապահովել իր թռիչքներուն 85-էն 90%-ը: Օդաչուները կը պահանջեն որ ջնջուին աշխատավարձերու երկու դրութիւնները որ ընդունուած էր 1997-ին փոքրամասնութիւն մը ներկայացնող սենտիքայի մը կողմէ: Ասոր սկզբունքն այն էր որ երիտասարդ օդաչուները նուազ վճարուին քան իրենց երէցները, այսինքն՝ 240.000 փոխանակ 350.000-ի (տարեկան): Չեն ընդունիր նաեւ նոր առաջարկը՝ աշխատավարձքի 15% նուազումի փոխարէն բաժնեթուղթերու տիրանալ, քանի որ Էռ – Ֆրանսի դրամագլուխին 20%-ը տրամադրելի պիտի ըլլայ աշնան: Այս գործադուլը Ֆութպոլի Համաշխարհային Բաժակի նախօրեակին մեծ վնաս կը բերէ երկրին վարկին, ընկերութեան որ օրական 100 միլիոն ֆրանք կը կորսնցնէ եւ անշուշտ ժողովուրդին, մանաւանդ Հոգեգալուստի շաբաթավերջին: Յունիս 2-ին հանդիպում մը նախատեսուած էր տնօրէնութեան եւ սենտիքաներու միջեւ եւ յոյս կար որ լուծում մը գտնուի: Այս առթիւ կը յիշուի նաեւ որ Էռ – Ֆրանսի օդաչուները 19% աւելի կը շահին քան Լուֆթհանզայի օդաչուները եւ 40% աւելի քան Պրիթիշ – Էր Ուէյզի:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ հիւսիսը, լեռնային շրջանի մը մէջ շատ զօրաւոր երկրաշարժ մը պատահած է Մայիս 30-ին (7,1 ռիխթէրի սանդղաչափին վրայ որ 9-ի կը հասնի): Աւելի քան 4000 մեռեալ կայ, շատ աւելի ալ վիրաւորներ, շուրջ 50 գիւղեր քարուքանդ եղած են:

ՓԱՔԻՍՏԱՆ ոչ մէկ կարեւորութիւն տալով միջազգային ազդարարութեանց հիւլէական վեց փորձեր կատարեց: Արարքը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է ժողովուրդին մօտ եւ ռումբին «Հայրը»՝ Խան ազգային հերոս կը նկատուի:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ հետ հարցազրոյց մը հրատարակած է «Ֆիկարօ» (Յունիս 2) ուր ան կ՚անդրադառնայ Ժոսփէնի մէկ տարուան հաշուեկշիռին եւ նկատել կուտայ որ նախարարապետը բուն հարցերով չի զբաղիր եւ իբրեւ օրինակ կուտայ 35 ժամերու եւ երիտասարդներու աշխատանքի հարցը: Գլխաւոր մեղադրանքն այն է որ ընկերվարականները ամէն ինչ կը զոհեն գաղափարականին եւ այդ գաղափարականը վնասակար է եւ չի լուծեր Ֆրանսայի հարցերը, ընդհակառակն աւելի ծանրակշիռ կը դարձնէ:

ԻՐԱՆԻ Խորհրդարանի նախագահ ընտրուեցաւ Նաթիչ – Նուրի որ պահպանողական մըն է, լայն մեծամասնութեամբ: Այս ընտրութիւնը կը հաստատէ չափաւոր նախագահ Խաթամիի հակառակորդներու գերակշռութիւնը:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻՈՅ (Վրաստանի անջատողական շրջան) փոխ – վարչապետը սպաննուած է մահափորձի մը ընթացքին: Ըստ տեղական մամուլին Թիրախը իր կառքին մէջ գտնուող գործարար մըն էր որ ծանրօրէն վիրաւորուած է:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»

Հեղինակներ՝ ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱՆՆԱ ԲԱՐՍԱՄԵԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԺԶ. գլուխը յատկացուած է երգին ու ռոմանսին: Դաշնակի ընկերակցութեամբ երգի ու ռոմանսի կատարումը փոխ առնուած է եւրոպական երաժշտութենէն, ԺԹ. դարու կէսերուն: Արհեստավարժ երգի առաջին հեղինակները եղած են Տիգրան Չուխաճեան, Գաբրիէլ Երանեան, Նիկողայոս Թաշճեան, որոնց գրած երգերը հայրենասիրական, ազատասիրական բնոյթ ունէին եւ ծնած էին ԺԹ. դարու 60 – 70-ական թուականներուն Արեւմտահայութեան ազգային – ազատագրական շարժումներէն: Այդ երգերը՝ «Ազատութեան երգ», «Կիլիկիա», «Հայաստան» եւ այլն, տարածուած էին նաեւ Արեւելեան Հայաստանի մէջ, յատկապէս առաջին հանրապետութեան տարիներուն: Արեւելահայ երգահաններէն ազգային – հայրենասիրական երգերու հեղինակ է Մակար Եկմալեան, որուն «Լռեց: Ապերը եկան», «Բլբուլն Աւարայրի» երգերը մինչեւ այսօր ալ կը մեկնաբանուին: Լայն տարածում ունեցած են քնարական, յատկապէս սիրային բովանդակութեամբ երգերը, որոնց հեղինակներն էին Ա. Տիգրանեան, Ե. Բաղդասարեան, յատկապէս Դ. Ղազարեան:

Երգը զարգացման նոր հանգրուան թեւակոխեց Ի. դարու երրորդ տասնամեակին, Հայաստանի մէջ, շնորհիւ Ռոմանոս Մելիքեանի եւ խումբ մը այլ երգահաններու: Հայ երաժշտութեան մէջ երգի սեռը զարգացման նոր թափ ստացած է Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն: Այս մասին աշխատութեան հեղինակները հետեւեալը կը գրեն. «Գրեթէ բոլոր կոմպոզիտորները դիմեցին երգին: Բազմաթիւ հայրենասիրական բանաստեղծութիւններ գրեցին Աւ. Իսահակեանը, Ա. Վշտունին, Յ. Շիրազը, Գ. Սարեանը, Սարմէնը, Ղ. Կոմունին, Ա. Գրաշին եւ ուրիշներ, որոնց ոգեշունչ խօսքը թեւաւորուեց հայ կոմպոզիտորների երգերում: Բազմաթիւ երգեր հնչեցին ռադիոյով, համերգասրահներում, փողոցում, գործարաններում ու ռազմաճակատում: Երգը հզօր զէնք հանդիսացաւ թշնամու դէմ պայքարում, համախմբեց մարդկանց ռազմաճակատում եւ թիկունքում, զօրեղացրեց հայրենասիրական զգացմունքները, ներարկեց ատելութիւն թշնամու դէմ, ներշնչեց յաղթանակի հաւատ»:

Պատերազմէն ետք, 50-ական թուականներուն հայ երաժիշտները սկսած են երգեր գրել խաղաղութեան նուիրուած նիւթերով: Լայնօրէն տարածուած են քնարական բնոյթի երգերը, որոնց հեղինակները եղած Ա. Սաթեան, Գ. Հախինեան, աւելի ետք՝ Խ. Աւետիսեան, որուն երգերը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն Հայաստանի մէջ եւ Սփիւռքի տարածքին: 60-ական թուականներուն սկսած է մեծ թափով տարածուիլ նաեւ ջազային (ճազ) երգն ու երաժշտութիւնը, շնորհիւ Ա. Բաբաջանեանի, Լ. Բաղդասարեանի, Ս. Ջրբաշեանի, Ալ. Աճէմեանի, Կ. Օրբելեանի, իսկ աւելի ետք՝ 60-ական թուականներու վերջերուն՝ Ռոբեր Ամիրխանեանի:

Հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ ռոմանսի սեռը եւս սկիզբ առած է ԺԹ. դարու կէսերուն, դարձեալ արեւմտահայ միջավայրի մէջ: Առաջին ռոմանսները գրած է Տ. Չուխաճեան, որուն երգերը լայնօրէն տարածուած են արեւմտահայ թէ արեւելահայ շրջանակներուն մէջ: Արեւելահայ գրեթէ բոլոր երգահանները դիմած են այդ սեռին: Ի. դարու առաջին երկու տասնամեակներուն Ալ. Սպենդիարեանի եւ Ռ. Մելիքեանի ջանքերուն շնորհիւ ձեւաւորուած է հայկական դասական ռոմանսը, որ յետագայ երկու տասնամեակներուն որոշ զարգացում ունենալէ ետք, յատկապէս 50 – 60-ական թուականներուն մեծ աշխուժութիւն ստեղծած է, շնորհիւ երիտասարդ երգահաններու ստուարացումին եւ բանաստեղծներու շրջանակի ընդլայնումին: Հայ երգահանները կը դիմէին հայ բանաստեղծներու՝ Պարոյր Սեւակի, Դանիէլ Վարուժանի, Սիամանթոյի, Մ. Մեծարենցի, Ս. Կապուտիկեանի, Ե. Չարենցի, Յովհ. Շիրազի, Աւ. Իսահակեանի, Վ. Դաւթեանի, Հ. Սահեանի, Յովհ. Թումանեանի եւ այլոց գործերուն, անոնց խօսքերով գրելու համար ռոմանսներ:

60-ական թուականներուն մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծուած է հայկական միջնադարեան քերթողական արուեստին նկատմամբ: Յօրինուած են բազմաթիւ ռոմանսներ Յովհաննէս Թլկուրանցիի, Նահապետ Քուչակի, Խաչատուր Կեչառեցիի, Գրիգոր Նարեկացիի եւ այլոց բանաստեղծութիւններու հիման վրայ: Այս մարզին մէջ մեծ վաստակ ունի Տիգրան Մանսուրեան:

70-ական թուականներուն հայ երգահաններու ստեղծագործական մտքի նոր արտայայտութիւններու համար մեծ ազդակ հանդիսացած է նաեւ արեւմտահայ բանաստեղծութիւնը: Ռոմանսներ յօրինուած են Մեծարենցի, Վարուժանի, Դուրեանի, Զարիֆեանի բանաստեղծութիւններու հիման վրայ:

Երգի ու ռոմանսի մասին խօսելով, աշխատութեան հեղինակները յիշած են նաեւ Սփիւռքի կարգ մը հայ երգահաններու նպաստը այդ մարզին մէջ: Հայրենի հողէն հեռու, այդ երգահանները երաժշտական հնչիւններու միջոցով վառ պահած են ազգային ոգին ու զգացումները: Անոնց երգերն ու ռոմանսները լայնօրէն տարածուած են Սփիւռքի մէջ, ինչպէս նաեւ մաս մը Հայրենիքի մէջ: Այդ երգահաններէն յիշուած են անունները Նիկոլ Գալանտէրեանի, Բարսեղ Կանաչեանի, Վաղարշակ Սրուանձտեանի, Գուրգէն Ալէմշահի, Աւետիս Մեսումենցի, Արա Պարթեւեանի եւ Ժան Ալմուխեանի:

«Հայ երաժշտութեան պատմութիւն» աշխատութեան մնացեալ չորս գլուխներուն մէջ ներկայացուած են անուանի 15 հայ երաժիշտներու կեանքն ու վաստակը, իւրաքանչիւրի գործերու ընդարձակ քննարկումով ու վերլուծումով: Հետաքրքրական եւ շահեկան տեղեկութիւններ կան անոնց համար, որոնք մօտէն կ'ուզեն ճանչնալ վերջին հարիւրամեակի, մասնաւորաբար վերջին կէս դարու մեր երաժշտական մշակոյթի մեծ դէմքերու կեանքն ու գործը:

Շահեկան պիտի ըլլար եթէ աշխատութեան հեղինակները գիրքին վերջաւորութեան զետեղէին հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ յիշատակուած երաժիշտներու, երգահաններու, մեկնաբաններու անուններու ցանկը, դիւրացնելու համար ընթերցողին գործը՝ այս կամ այն դէմքի մասին տեղեկութիւններ քաղելու մարզին մէջ:

«Հայ երաժշտութեան պատմութիւն» խորագիրը կրող եւ Մարգարիտ Յարութիւնեանի ու Աննա Բարսամեանի հեղինակութեամբ հրատարակուած դասագիրքը տարիներու որոնումներու, լուրջ ու բծախնդիր եւ մասնագիտական մօտեցումով կատարուած աշխատանքի արդիւնք է: Տեսակ մը երաժշտագիտական հանրագիտարան մը, ուր իրենց արժանի տեղը գտած են Հայաստանի երաժշտութեան պատմութեան մէջ երաժշտական արուեստի զարգացման, հարստացման եւ տարածման մարզերուն իրենց նպաստը բերած դէմքեր:

Ընդգծեցինք Հայաստան անունը անոր համար, որ գիրքին տիտղոսը չարդարացներ բովանդակութիւնը: Բացատրենք: Գիրքը կը կրէ «Հայ երաժշտութեան պատմութիւն» խորագիրը, բաղկացած՝ 368 էջերէ: Վերջին մէկուկէս դարու հայ երաժշտական մշակոյթի պատմութիւնը տրուած է 130 էջերու մէջ, ուր միայն 10 տող յատկացուած է Սփիւռքի մէջ հայ երաժշտական մշակոյթի զարգացման եւ հարստացման նպաստող հայ երաժիշտներու եւ երգահաններու, այդ ալ միայն քանի մը անուններու յիշատակումով: Չի բաւեր ըսել՝ «Ռոմանսի եւ երգի մասին խօսելիս պէտք չէ մոռանալ այն լուրջ ներդրումը բնագաւառի մէջ, որ կատարել են Սփիւռքի հայ կոմպոզիտորները» եւ միայն յիշել քանի մը «կոմպոզիտոր»ի անուն: Հոս նախ ճշդենք, որ Սփիւռքի հայ երաժիշտները միայն երգով ու ռոմանսով չէ որ հսկայական դեր ունեցած են հայ երաժշտական արուեստի զարգացման ու տարածման մարզերուն մէջ, այլ անոնցմէ շատեր հեղինակներ են օփերաներու, բեմապարերու, սէնֆոնիք, սենեկային, երգչախմբային, դաշնակի, ջութակի համար գրուած եւ հայրենի կարգ մը երաժիշտ – երգահաններու գործերէն ոչ նուազ արժէքով ստեղծագործութիւններու, որոնք մեկնաբանուելով հայ եւ միջազգային բեմերու վրայ՝ Միջին – Արեւելքէն Եւրոպա, Հիւսիսային Ամերիկայէն մինչեւ Արժանթին, գնահատանքի արժանացած են ո՛չ միայն հայ, այլեւ միջազգային մամուլի՝ երաժշտութեան մասնագէտ քննադատներու կողմէ:

Ցիշողութեան ապաւինելով նշենք անուններ՝ Միացեալ – Նահանգներէն Գրիգոր Սիւնի, Վաղարշակ Սրուանձտեան, Յարութիւն Մեհրաբեան, Ռուբէն Տիգրանեան, Ռուբէն Գրիգորեան, Համբարձում Պէրպէրեան, Հայկ Կիւտենեան, Առաքել Թաթեան, Ռիչըրտ Եարտըմեան, Վաչէ Մուրատեան, Հրանդ Բեկլարեան, Ալան Յովհաննէս, Ֆրանսայէն՝ Քարլ Միքուլի (Պատիկեան), Վարդան Սարգսեան, Վահրամ Սվաճեան, Գուրգէն Ալէմշահ, Օննիկ Պէրպէրեան, Տիրան Ալեքսանեան, Աւետիս Մեսումենց, Արա Պարթեւեան, Արժանթինէն՝ Ժան Ալմուխեան, Ալիսիա Թերզեան, Պէյրութէն՝ Բարսեղ Կանաչեան, Պօղոս Ճէլալեան, Պարսկաստանէն՝ Համբարձում Գրիգորեան, Նիկոլ Գալանտէրեան, Աշոտ Պատմագրեան, Կ. Պոլիսէն՝ Էտկար Մանաս, եւ տակաւին շատ մը ուրիշներ, որոնց պէտք էր արժանին հատուցանել «Հայ երաժշտութեան պատմութիւն» տիտղոսը կրող աշխատութեան մէջ, առ նուազն 10 էջերու մէջ խտացնելով անոնց վաստակը, փոխարէն 10 տողի: Այս երեւոյթը՝ ո՛չ միայն չարդարացներ գիրքին տիտղոսը, այլեւ անիկա մեղանչում մըն է Սփիւռքի հայ «կոմպոզիտոր»ներու՝ հայկական երաժշտական մշակոյթի զարգացման մէջ ունեցած վաստակին եւ ներդրումին նկատմամբ:

Եթէ զանց առնենք այս ցաւալի երեւոյթը – որ նորութիւն մը չէ –, կրնանք անվարան ըսել թէ Մարգարիտ Յարութիւնեանի եւ Աննա Բարսամեանի պատրաստած դասագիրքը կարեւոր եւ խիստ օգտակար ձեռնարկ մըն է երաժշտանոցի եւ ընդհանրապէս երաժշտական ուսումնարաններու դասընթացքներուն հետեւող ուսանողներու, ինչպէս նաեւ հայկական երաժշտական մշակոյթի պատմութեամբ հետաքրքրուող հայ ընթերցողներուն համար:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՂԻՇԷ ԱՅՎԱԶԵԱՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՆ

Երբ կը մտածէի Բագարատ Թեւեանի ու անոր գրական շքախումբին մասին, հով մը յանկարծ գլխս առաւ ու տարաւ դէպի Ֆէնէրպահչէի կողմը, այն հրաշալի ծովեզերքը դիմացի ափին վրայ, ուր 50-ական թուականներու սկիզբը եղբայրներուս, խօսեցեալիս ու մանաւանդ մօրս հետ այնքան յաճախ պտոյտի կ'երթայինք Սուատիյէի մեր ամարանոցէն մեկնելով: Բայց հովը գլխս դէպի Ֆէնէրպահչէ քշեց ո՛չ թէ ինծի յիշեցնելու համար մեր ընտանեկան պտոյտները: Նպատակը ուրիշ էր: Հովը գլխս տարաւ ու ներս առաջնորդեց ընդարձակ պարտէզ մը, որուն կեդրոնին վրայ կը գտնուէր պատմական փայտաշէն հին ապարանք մը: Ապարանքէն ներս չմտայ, պարզապէս պարտէզը նստայ եւ տեսայ որ ինծի հետ քովս էին քանի մը երիտասարդ գրչեղբայրներ ալ: Կարծես ուխտագնացութեան մը գացած էինք հոն: Ցետոյ վերջապէս մեզի մօտեցաւ ապարանքին տէրը, գրագէտ ու բանաստեղծ Եղիշէ Այվազեան, սեղմեց մեր ձեռքերը, բարի գալուստ մաղթեց: Կանչեց նաեւ իր կինը, Կեդրոնական Վարժարանի նշանաւոր տնօրէնուհի Տիկին Էլիզ Գավուքճեան – Այվազեանը: Այս երկու պատկառելի անձնաւորութիւններուն դիմաց, անոնց պարտէզին մէջ, անոնց գրական ու կրթական դիմագծութիւններուն ծանրութեան տակ կարծես ճմլուեցանք, պզտիկցանք, մեր մարմնին ու մեր ծանրութեան, մեր ինքնութեան ու մեր մտածումներուն կէսը կորսնցուցինք:

Ես թերեւս կեանքիս մէջ առաջին անգամն էր որ այսքան մօտէն կը տեսնէի Տիկին Էլիզ Այվազեանը: Նշանաւոր այդ կինը, որուն մասին այնքան այլազան ու տարբեր կարծիքներ կը յառնէին կեդրոնականի այդ շրջանի աշակերտները, այդ կինը, որ մեր աչքին հերոս մըն էր կրթական գետնի վրայ, իր տան մէջ թերեւս շատ բան զեղչած էր իր առասպելական խստութենէն ու մեզ կը դիմաւորէր ժպտուն ու հաղորդական դէմքով: Եւ անշուշտ ան գիտէր որ մեր այցելութեան բուն նպատակն էր տեսնել Եղիշէ Այվազեանը, բաժնել այս արտակարգօրէն բարձր մակարդակով մտաւորականին մտերմութիւնը:

Եղիշէ Այվազեան: Ան այսօր ալ սենեակիս մէջ յաճախ ման կուգայ իր թեւին տակ պտըտցնելով իր երկու գիրքերը, լռակեաց ու մենակեաց մարդու մտացիր երեւոյթով: Գիտեմ, ան միշտ կը սիրէ միւսներէն անջատուիլ, մեկուսանալ, գլուխ գլխի մնալ իր խոկումներուն հետ, թերեւս ալ այն տպաւորութիւնը թողուլ որ ինք անոնցմէ բոլորովին տարբեր խմոր ունի:

Այդ տարբերութիւնը ամէն բանէ առաջ կուգար լեզուէն: Արեւելահահայերէն կը գրէր: Արեւելահայերէն կը խօսէր: Ո՞ւր ծնած էր, չէի գիտեր, միայն գիտէի որ ուսանած էր Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանին մէջ, յետոյ Փարիզ՝ Սորպոն, աւելի վերջ հաստատուած էր մեր քաղաքը: Զինքը առաջին անգամ ճանչցած էի «Անի» ամսագրի էջերէն: Ծիշդ իմ նախասիրած մարդս էր, որովհետեւ իր ամբողջ գրականութիւնը հոգեվերլուծում էր: Միայն թէ այդ շրջանին լրիւ կը հասկնայի՞, կամ կը հասկնայի՞նք իր վերլուծումները իր արեւելահայերէնին մէջ, կը թափանցէի՞նք իր պատմածներուն խորքին: Իր պատմուածքները միայն հոգեվերլուծո՞ւմ էին, թէ ոչ տեղ կը բանային նաեւ թաքնագիտական որոշ որոնումներու: Սա պահուն շատ բան մոռցած եմ: Բայց գիտեմ որ այդ շրջանին գոնէ բոլորս անգիր գիտէինք իր երկու պատմուածքներուն խորագիրները: «Սատանի մատ»: «Ցիսուս Քրիստոս»:

Ցանցառ կը գրէր, փաստ՝ թէ դժուար կը գրէր: Բայց մինչեւ ծուծը գրագէտ էր, փիլիսոփայ գրագէտ, նոյնիսկ երբ բանաստեղծութիւն կը գրէր: Բայց ինծի համար իր արձա՛կն էր որ կարեւոր էր, որովհետեւ ես իր արձակով էր որ կը խանդավառուէի եւ իր արձակին մէջ է որ իսկական վարպետ մը կը տեսնէի: Եւ անոր արեւելահայերէն արձակին շնորհիւ է որ ես շատ պիտի սիրէի Արեւելահայերէնը, պիտի գնէի Արեւելահայերէնի ինքնուրոյն երաժշտութիւնը: Բայց տարիներ վերջ, թերեւս իր մահէն ետք, իր բանաստեղծութիւններէն ալ քանի մը տողեր շարունակ պիտի սկսէին արձագանգել ականջներուս մէջ եւ գլխս պիտի ցնցէին, ինծի յիշեցնելով թէ որքա՜ն ունայն է կեանքը:

« Սկիզբս մութ, վախճանս մահ՝
Ա՛նձ իմ, ա՛նձ իմ, ո՞վ ես դուն:
Ամէն մահով մի մի սուտ է
անմահանում·
Ամէն մահով մի մի Աստուած վրիպում -
Քե՞զ հաւատամ, թէ՛ քո մահին
Ա՛նձ իմ, ա՛նձ իմ, յո՞ երթաս»:

Ամէն մարդու մահուան մէջ Աստուծոյ վրիպումը կը տեսնէր ան եւ ես տարիներ վերջ հարց պիտի տայի թէ ինք քանի գիշեր արդեօք վերի հարցումները ինքն իր անձին մասին ուղղած ըլլալու էր իր ապարանքին պատուհաններէն տխրօրէն նայելով դէպի Ֆէնէրպահչէի ծովածոցը, նայելով դէպի Ֆէնէրպահչէի փարոսը:

Իսկական մտածող մըն էր ան եւ ես անգամ մը անդիտակցաբար վիրաւորած էի զինքը, երբ «Մարմարա»ի Գրական էջերուն մէջ հրատարակած էի յօդուած մը «Մտածումի ծուլութեան» մասին: Ես ալ որպէս մտածումի սիրահար գրող, այդ յօդուածին մէջ կը գանգատէի որ մեր գրականութեան մէջ մտածումը շատ համեստ տեղ ունի, մեր գրագէտները կը տառապին մտածելու ծուլութենէ: Ընդհանուրի մասին խօսք էր: Չէր նշանակեր անշուշտ որ մեր մէջ բնաւ չկայ փիլիսոփայ գրագէտ: Տարաթ մը վերջ յօդուածով մը յիշեցուց ինքզինք ու ցաւ յայտնեց որ զինքը բոլորովին անտես առած էի: Սխալ հասկցած էր զիս: Ան ինծի համար անզուգական փիլիսոփայ մըն էր, եւ այդպէս ալ մնաց մինչեւ վերջ:

Բ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԼԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վախճանուեցաւ հայ բանասիրութեան հնագոյն եւ վաստակաշատ գործիչներից մէկը՝ Ալիս Սարգսի Մանուկեանը:

Ա. Մանուկեանը ծնուել է 1914 թ. դեկտեմբերի 9-ին Արեւմտեան Հայաստանի Սվազ քաղաքում, մանկավարժի ընտանիքում: Առաջին համաշխարհային պատերազմի արհաւիրքների ժամանակ նրա ընտանիքը անցել է ծանր փորձութիւնների միջով եւ վերջապէս 1922 թուականին հանգրուանել մայր հայրենիքում: 20-30-ական թուականներին նրա հայրը՝ Սարգիս Մանուկեանը Երեւանի պետական համալսարանի արտասահմանեան գրականութեան եւ լեզուների ամպիոնի պրոֆեսոր էր, յայտնի գրական դէմք:

Ալիս Մանուկեանը 1930 թուականին աւարտել է Երեւանի Ալ. Միասնիկեան Դպրոցը, իսկ 1937-ին՝ Երեւանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետը: Այնուհետեւ եղել է նշանաւոր հայագէտ Մանուկ Աբեղեանի ասպիրանտը եւ 1945 թուականին պաշտպանել է դիսերտացիա՝ նուիրուած Արսէն Բագրատունու «Հայկ Դիւցազն» պոէմին: Տասնամեակներ շարունակ նա մեծ նուիրումով եւ բանիմացութեամբ զբաղուել է հայ նոր գրականութեան սկզբնաւորման շրջանի ուսումնասիրութեամբ, հրապարակել է բազմաթիւ յօդուածներ, պատրաստել է Խ. Աբովեանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի եւ ուրիշ հայ դասականների գիտական հրատարակութիւնները: Սակայն Ալիս Մանուկեանի ամենամեծ գիտական վաստակը եղաւ հայ հանճարեղ երգիծաբան Յակոբ Պարոնեանի երկերի գիտական հրատարակութիւնը: Շարունակելով քաղաքական բռնադատման ենթարկուած իր հօր կիսատ թողած գործը՝ նա աւարտի հասցրեց Յ. Պարոնեանի երկերի առաջին գիտական հրատարակութիւնը 11 հատորով, իսկ 50-ական թուականների կէսերից Մ. Աբեղեան գրականութեան ինստիտուտում ձեռնամուխ եղաւ մեծ երգիծաբանի գիտական նոր հրատարակութեանը 10 հատորով: Այդ հրատարակութիւնը, որի մէջ ներմուծուած են տասնեակ նորայայտ երկեր, ճշգուած են հարիւրաւոր փաստեր, իր հիմնական ծանրութեամբ ընկած է եղել Ալիս Մանուկեանի եւ վաստակաշատ բանասէր-արուեստագէտ Գառնիկ Ստեփանեանի ուսերին: Նրանց միացեալ ջանքերով տպագրութեան է պատրաստուել նաեւ Յ. Պարոնեանի թուրքերէն լեզուով գրուած երկերի ընտիր ժողովածուն, որը հայերէն թարգմանութեամբ առաջին անգամ է ներկայացւում ընթերցողին: Այդ հատորը առայժմ մնում է անտիպ, եւ եթէ գտնուի մէկը, որը յանձն առնի այդ գրքի հրատարակութեան հովանաւորութիւնը, ապա դա լաւագոյն յարգանքը կը լինի ինչպէս մեծ երգիծաբանի, այնպէս էլ նրա նուիրեալ բանասէրների յիշատակին:

ՀՀ Գիտութիւնների Ազգ. Ակադեմիայի
Մ. Աբեղեանի անուան
գրականութեան ինստիտուտ

Դպրոցասէրի

«ԾԻՏ ՈՒ ԾԻԻ»ն

Դպրոցասէր վարժարանը բաւական յանդուգն քայլով մը անցած է հրատարակչական գործի: Այդ մասին կը վկայէ առաջին գրքոյկը որ հասաւ Մայիս 27-ի առաւօտուն: Հրատարակչականը աւելորդ է ըսել որ մանկական է: Ա. հատորը ուղղուած է ամէնէն փոքրերուն եւ դժուար է որ այդ գանգուածէն միակ անտարբեր մը ձգէ. գիծի, գոյնի, հնարքի լաւագոյն համադրումի մը յաջող այդ արդիւնքը հեղինակ ունի Անահիտ Սարգիսեանը: Ան մեր օրերու բացառիկ այն մանկավարժներէն է որոնք գաղտնիքը ունին ներթափանցելու մանկական աշխարհէն ներս, հոն հրաշքներ ստեղծելու համար: Տեսնելու համար այս իրականութիւնը, կը բաւէ հետեւիլ կէս ժամ, կամ ժամ մը անոր գործունէութեան «Դպրոցասէր»ի, կամ «Մկնիկ»ի ամենափոքրերուն հետ:

Դպրոցասէրի հրատարակչականը անուանուած է «Ծիտ ու ծիւ», ատով իսկ նոյնանալով ոստոստուն, ճչան, զուարթ այն գանգուածին հետ որուն խօսք ուղղելու նպատակով ճամբայ ելած է: «Խօսք»ը հոս գրեթէ փոխաբերաբար գործածուած եղր է, քանի որ գրքոյկին նուաղագոյն տեղը ունեցող տարրն է ան, գոյնի, ձեւի, յղացումի գերակշիռ ու հմայող ամբողջութեան մէջ: «Ո՞ւր է, ո՞ւր գտի՛ր տուր» խորագրուած այս գրքոյկին հերոսը խեչափառ մըն է որ մկրատով մը իրեն գործակցելու կը հրաւիրէ մեր մանկապարտէզներու ծիտերն ու ծիւերը. կենդանական աշխարհի բառամթերք մը խաղով իւրացնել տալու ամէնէն հաճելի ձեւերէն մէկն է այդ հրաւէրը որ կրնայ մրցիլ այդ մարզի ամէնէն արդիական, ամէնէն մանկավարժական արտադրութեան հետ:

Ձեռնարկը որ կը ներկայանայ որպէս հրատարակչութիւն, վստահութիւնը կուտայ թէ շարունակութիւն կ'ունենայ: Եթէ շատ հուշանան յաջորդները, լաւագոյն խաղընկերներ պիտի ունենան Դպրոցասէրի ու նաեւ միւս մանկապարտէզներու ծիտիկները: Սպասելով այդ ընկերներուն, ըսենք որ «Ո՞ւր է, ո՞ւր»ը կարելի է ստանալ Դպրոցասէրէն, փոխարժէքը 60 ֆրանք է:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԱՍԻԱՑԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷՆԵՐԸ ԴԺԳՈՀ ԵՆ ՎԱՏԻԿԱՆԷՆ

■

Արեւելքի կաթողիկէ կրօնաւորները, Հնդկաստանէն Ճափոն, դժգոհութիւն կ'արտայայտեն Վատիկանի կեդրոնաձիգ հակումներուն եւ նախանձախնդրութեան դէմ: Այնպէս կը թուի որ հակադրութիւնները հիմ ունին այդ երկիրներուն մէջ Վատիկանի գերիշխանութիւնը որ անոնց մասնայատկութիւնները նկատի չունենար: Ապրիլի կէսէն մինչեւ Մայիսի կէսը տեւած Սինոդ մը որուն գլխաւոր նիւթն էին Ասիոյ շրջանի հարցերը, շեշտած է այս դժգոհութիւնը: Կ'ըսուի թէ ժողովին աշխատանքի փաստաթուղթը չէր հետաքրքրուած թշուառ ու միջոցներէ զուրկ, ճնշուած զանգուածներուն ներկայով ու ապագայով. ոչ ալ տեղ տուած էր շրջանի ժողովուրդներուն մէջ յայտնուած նոր շարժումներու եւ նոր ինքնութիւններու: Ան նկատի առած չէ նաեւ տեղական կրօնքները: Ոչ ալ Ասիոյ ապրած անհաւասարութեան եւ թշուառութեան պայմաններուն մէջ քրիստոնեայ Արեւմուտքին պատասխանատուութիւնը:

Հնդկաստանի կաթողիկէ կրօնաւորներու ժողովը կը պահանջէ որ Վատիկան դատապարտէ արեւմտեան տնտեսական համակարգը որ մարդ արարածին ոչ մէկ ուշադրութիւն կը դարձնէ: Կը պահանջէ որ ուշնչացուին զանգուածային բնաջնջման զէնքերը եւ անոնց վերապահուած գումարը տրուի ամէնէն թշուառներուն: Կոչ կ'ըլլայ որ Ասիոյ եկեղեցին զարկ տայ քրիստոնէական արժէքներէ ներշնչուած, տնտեսական, քաղաքական եւ ընկերային նոր համակարգներու: Այդ շրջանի կրօնաւորները կ'արհամարհեն կաթողիկէ աշխարհին բոլոր թապուները երբ կը պահանջեն որ ամուսնութեան, ընտանեկան ծրագրաւորումի եւ ամուսնալուծումի մասին ճնշող օրէնքները փոխուին:

Բողոքները միայն Հնդկաստանէն չեն բարձրանար: Ճափոնի կաթողիկէ կրօնաւորները եւս դժգոհութիւններ ունին: Կը գանգատին որ սինոդին ներկայացուած խնդիրները իրենց շրջաններուն հետ ոչ մէկ կապ ունեցած են:

Պոմպէի մէջ փիլիսոփայութեան դասախօս մը գլխաւոր հարցը կը նկատէ Վատիկանի կեդրոնաձիգ քաղաքականութիւնը որուն մէջ Արեւելքը գրաւեալ տարածք կը նկատուի: Ան ուղղակի կապ կը նշմարէ հռոմէական եկեղեցիին ներկայ դիրքին ու տարողութեան եւ Եւրոպայի գաղթարար ծաւալապաշտութեան միջեւ: Այս պայմաններուն մէջ, Փրկիչին առաքելութիւնը իսկական արձագանգ պիտի չգտնէ այն ցամաքամասին վրայ ուր ծնաւ, ապրեցաւ ու մահացաւ ան: Յիշեցում մըն ալ կը կատարուի որ քրիստոնէութիւնը ընդունած առաջին երկիրներէն է Հնդկաստանը: Իսկական հարցը այն է որ Վատիկան բարձրացած բողոքներն ու առաջարկները լսելու տրամադրութիւն ունի՞:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴԵՂՈՅԹԷ ԴԵՂՈՅԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր — Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 5-ին ոգեկոչման հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է նուիրուած Ս. Զաւարեանի մահուան 85-ամեակին, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Զաւարեան ուսանողական միութեան: «Մշակ բանուոր»ի յանկայս ունկընդրութենէն ետք, Զ.Ո.Մ.ի անունով խօսք առած է Արմէն Պալեան: Օրուան բանախօսն էր Հրաչ Տասնապետեան որ ներկայացուցած է Զաւարեան մարդուն բարոյական դիմագիծը, ապա անդրադարձած է անոր կենսագրութեան, կուսակցական եւ հրապարակագրական գործունէութեան: Բանախօսութեան աւարտին տեղի ունեցած է սահիկներու ցուցադրութիւն նուիրուած Սիմոն Զաւարեանի կեանքին ու գործին:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յ. Պօղոսեան» սրահին մէջ, Մայիս 10-ին աշակերտական բացառիկ ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է Ս. Հախինեանց վարժարանի 75-ամեակին առիթով: Վարժարանի տնօրէնուհին քոյր Թէոդիստէ Պէտրոսեանի բացման խօսքէն ետք, 49 հոգինոց աշակերտական երգչախումբը ներկայացուցած է խմբերգներ, արժանանալով ներկաներու ջերմ գնահատանքին: Առաջին անգամ ըլլալով հնչած է վարժարանին քայլերգը՝ (խօսք Վահէ Խմաճեանի, երաժշտութիւն Պօղոս Ճելալեանի): Բ. բաժնին մէջ, խումբ մը աշակերտներ ներկայացուցած են Սրբուհի Հախինմէի եւ անոր ընկերներուն նահատակութիւնը:

PUBLICATIONS
REÇUES

MASSACRES DE ARMENIOS
NUBAR KERIMIAN
Sao-Paulo, Brésil, 1998

DEL EUFRATES AL DIO DE LA PLATA
autobiografia de
JORGE SARAFIAN
Buenos-Aires, Argentine 1998

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Անապարանքով տուն հասայ, մէկ կողմ շպրտեցի գործիքները եւ Սիսէն կանչելով, ըսի թէ անպատճառ կ'ուզէի Աստղիկը տեսնել: «Աղան ներսն է մէկ — երկու հոգիով, կրնաս միայն սովորական ժամուն տեսնել, ըսաւ Սիսէն, լուրջ: Նորեկը խոնաւ մացառներուն մէջ կը սպասէր: Անհրաժեշտ էր փութացնել մեր օգնութիւնը:

Աղային ներկայացայ, ըսի թէ հնձանին տանիքը քայքայուած էր, անհրաժեշտ է օր մը եւս աշխատիլ, կարգի դնելու համար: Աղան գոհ մնաց մտահոգութեանս համար եւ ժպիտով ըսաւ, թէ կրնայի յաջորդ օրը կրկին երթալ:

«Վաղուան» մասը կարգադրուած էր, կը մնար գիշերուանը: Հիւրերը գացին, գիշերը յառաջացաւ: Տան մէջ լռութիւնը կատարեալ էր: Գիտէի որ Աստղիկը վար կ'իջնէր այն պահուն՝ երբ ծերուկը խռմփալ կը սկսէր: Դեռ առեն կար:

Դուրսը ելայ տունէն եւ մէկ շունչով հասայ կոյրին խցիկը: Հոն էր, իր «սեւորի»ին վրայ, ձեռքի համրիչին եւ խորհուրդներուն անձնատուր: Մէկ շունչով պատմեցի ինչ որ պատահած էր ճամբուս վրայ եւ յայտնեցի կարգադրութիւններս:

Ան բարձրացուց իր լայն ճակատը, փնտռեց աչքերը, շրթները ծամծռեց եւ արտասանեց մութ ու կասկածոտ նախադասութիւն մը.

«...Հա՞յ ... տարե՞ց հայ ... Հա՞յ, թէ խաբեբայ...»

Ես սաներուս ուժ տալով մանրամասնօրէն կրկնեցի այն ջնջող, սրտառուչ արարը, որ տեղի ունեցած էր իմ եւ նորեկին միջեւ: Մեր գրկախառնումը, անոր աղեկտուր լացը, իր խնամուած հայերէնը եւ պատմածները:

Ծերունին, կարծես կրկին շուղեց հաւատք ընծայել ըսածներուս: Բայց եւ այնպէս ոտքի ելաւ, գլուխը օրօրելով մէկ կողմ հրեց իր խշտեակները, անոնց ներքեւէն հանեց կիսամաշ շալվար մը, բաճկոն մը, շապիկ մը եւ զոյգ մը տրեխ: Փոքր ծրար մըն ալ ուտելիք: «Առ, ըսաւ, թէեւ սիրտս լաւ վկայութիւն չի տար, բայց հոգ չէ, տար: Աստուծոյ արարածն է վերջապէս, վնաս չունի»:

Բոլորը ծրարեցի, դրի անութիս տակ եւ հապճեպով մեկնեցայ: Արագ՝ բայց զգոյշ քայլերով անցայ փլատակներու մէջէն ու տուն մտայ: Խաղաղութիւնը կատարեալ էր:

Ապահովաբար Աստղիկին ժամն էր, փութացի «ժամադրավայրը»: Ախոռը հարեմնոցին կապուած էր բաւական մեծկակ կլոր ծակով մը, որ կը ծառայէր իբրեւ հաղորդակցութեան միջոց տան մէկ բաժինէն միւսը, ինչպէս այդ շրջանին բոլոր տուներուն մէջ: Իմ եւ Աստղիկին միջեւ կապ պահողն ալ գրեթէ միշտ այդ ծակն էր: Երբ տնեցիները քուն կը մտնէին, ան գաղտագողի կուգար ծակին բերանը եւ հոն էր որ մենք մեր ունեցածն ու գիտցածը կը հաղորդէինք իրարու:

Մօտեցայ, արդէն հոն էր ան: Հապճեպով պատմեցի ինչ որ ըսած էի իր հօրը, ու յայտնեցի ստացածներս եւ կազմած ծրագիրս: Մեկնեցաւ եւ քանի մը վայրկեան վերջ վերադարձաւ ծրարով մը: «Առ, թող այս ալ անծանօթին համար ըլլայ...» ըսաւ: Իր շեշտը ցոյց կուտար, որ ինքն ալ հօրը պէս վերապահ, կասկածոտ էր: Իմ մէջս ալ սկսաւ մութ կասկած մը ծագիլ: Արդեօ՞ք ... բայց եւ այնպէս ճամբայ ինկած էի, մինչեւ ծայրը պէտք էր շարունակէի:

Վերցուցի ստացածներս, լեցուցի պարկի մը մէջ ու դուրս ելայ տունէն: Սիրտս կը տրոփէր ուժգնօրէն: Տարօրինակ վախ մը բռնեց սիրտս: Ո՞ւր կ'երթայի այս մութ գիշերով եւ ի՞նչ ընելու...

Հասայ մեր ժամադրավայրը, այսինքն այնտեղ՝ ուր պէտք էր սպասէր ինծի: Մութին մէջ դիտմամբ քանի մը անգամ հազացի, յետոյ ցած ձայնով սուլեցի: Պատասխան չկար: Կրկին հազացի: Դարձեալ սուլեցի: Ի զուր...

Սկսայ մտատանջուիլ: Տէր Աստուած, ի՞նչ պատահեցաւ, ո՞ւր գնաց արդեօք... Իրօ՞ք խաբեբայ մըն էր: Կամ յուսահատ ձգեց հեռացա՞ւ: Սկսայ ես ինծի դէմ զայրանալ: Միտքս ինկաւ կոյրին վերապահ արտայայտութիւնը. «Հա՞յ, թէ խաբեբայ»: Մտածեցի ետ դառնալ: Բայց այս պարկը, անոր պարունակութիւնը, կոյրին, Աստղիկին կարծիքը իմ մասին...

Իսկ եթէ խեղճ մարդը սպասումէ յուսահատ կրկին հնձան վերադարձած ըլլար, չէ՞ որ ժամ ու ժամանակ չէինք դիտեր: Զայրոյթի պէս բան մը համակեց զիս: Ո՛չ, պէտք էր լուծէի այս հանելուկը: Եւ, առանց ժամանակ կորսնցնելու բռնեցի հնձանին ճամբան:

Պարկը շալակս, մութին մէջ չար ոգիներու, կամ դեւերու կողմէ հալածուողի մը պէս սկսայ քալել: Հազիւ տասնեակ մը քայլեր առած էի, երբ ձայն մը հասաւ ականջիս: Ետ դարձայ, նորեկն էր.

— Ո՞ւր ես եղբայր...

— Ներողամիտ եղիր, մանչս, խոհեմութիւնը մեծագոյն դրամագլուխն է մարդուս համար, մանաւանդ ինծի համար: Կրնայիր հայ ըլլալ, կրնայիր սակայն «թուրք» Հայերէն ըլլալ: Հիմա, շատ գոհ եմ որ այդպէս չես...: Այժմ կրնամ աւելին վստահիլ քեզի...

Ներելու — չներելու ժամանակ չկար, գիշերը բաւական յառաջացած էր, անհրաժեշտ էր տուն դառնալ: Պարկը յանձնեցի, խնդրեցի, որ կրկին հնձան վերադառնայ եւ յաջորդ օրուան համար սպասէ ինծի:

(Շար. 19)

(Շար. Ա. էջէն)

պէս ներկայ երեսփոխանները տուին յաւելեալ տեղեկութիւններ: Հետաքրքրական էր պատրաստութեան շրջանին մասին Ռ. Ռուքէի բսածը թէ Արտաքին նախարարութեան հետ շփումներու ընթացքին իրենց բսուած էր թէ շատ հեռու կ'երթան: Ան ըսաւ նաեւ թէ մինչեւ վերջերս Հայաստանի դիրքն ալ չէր քաջալերեր իրենց գործունէութիւնը, եւ յաճախ կ'ըսուէր իրենց Ֆրանսայի քաղաքական դիրքերէ թէ պարտէն աւելի պապական ըլլալու պէտք չկայ: Ան յիշեց նաեւ պատմաբան Ի. Թէրնոնի մասնագիտական կարեւոր նպաստը պատրաստութեան աշխատանքին: Արծարծուեցան յետագայ քայլեր, ինչպէս՝ վնասներու հատուցման պարագան, եւայլն:

ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՆՇՈՒՄԸ

Նոյն յետմիջօրէին Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մէջ կոկիկ ընդունելութեամբ մը նշուեցաւ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին ճանաչումը: Ներկաներուն խօսք ուղղելով գործավար Գ. Տէր – Ստեփանեան, ըսաւ թէ Հայաստան կ'ողջունէ պատմական ճանաչումը որպէս արդարութեան եւ մարդկային իրաւունքներու Ֆրանսայի խոր փարումին նոր մէկ փաստը: Շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր երեսփոխաններուն որոնք յաջողութեան համար ջանք չէին խնայած: Շեշտեց բանաձեւին քուէարկութեան նախաքայլի նշանակութիւնը, ժողովրդավար բոլոր խորհրդարաններուն եւ գլխաւորաբար եւրոպականներուն համար: Խօսելով հայ-թուրք յետագայ յարաբերութիւններուն մասին, ըսաւ թէ ճանաչումը կը նկատէ ազդակ մը որ զարկ պիտի տայ անոնց եւ թէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ փոխադարձ վստահութեան մնայուն կապերու համար անհրաժեշտ է մարդկութեան դէմ այս ոճիրին Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵՏԻԱ

ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ, գլխաւոր մամուլ լայն արձագանգ տուին Մայիս 29–էն սկսեալ հայկ. ցեղասպանութեան ճանաչման Ազգ. Ժողովին կողմէ, միաձայնութեամբ: Բոլոր կայանները անդրադարձան, բոլոր թերթերը գրեցին: Կու տանք կարգ մը արձագանգներ. —

«LE MONDE»

(30 Mai)

LE GOUVERNEMENT S'INQUIETE DES REACTIONS D'ANKARA APRES LE VOTE D'UN TEXTE SYMBOLIQUE

Իր ութերորդ էջին գլխաւոր մասը յատկացուած է այս հարցին: Նախ մանրամասնօրէն, Գլարիս Ֆայր կ'անդրադառնայ իրադարձութեանց: Կ'արձագանգէ նաեւ շարք մը երեսփոխաններու վերապահութեան (Ժագ Միար, Էռ–Փէ–Էռ եւ Փօլ Տայ, ընկերվարական): Այլ գրութեամբ մը Թերթին Պոլսոյ թղթակիցը՝ Նիքոլ Փոփ կ'արձագանգէ Թրքական հակազդեցութեանց, նախքան քուէարկութիւնը:

«LE FIGARO»

(30 Mai)

PARDONNER SANS OUBLIER

Լուրը տալէ ետք իր առաջին էջին վրայ, Ֆիկարօ երեք գրութիւններ հրատարակած է: Առաջինը կը վերաբերի Ազգ. Ժողովի քուէարկութեան եւ ելոյթ ունեցողներու արտայայտութեանց, նաեւ կառավարութեան ներկայացուցիչին հակազդեցութեան: Երկրորդ գրութիւնը թղթակցութիւն մըն է Պոլսէն, ուր տեղացի Հայերու կարծիքները կան: Ղազարոս կ'ըսէ «Հայ ըլլալ այսօր Թուրքիոյ մէջ, կը նշանակէ ներել բայց չմոռնալ»: Կ'անդրադառնայ տեղւոյն խառն ամուսնութեանց (40% ըստ նոյն անձին) եւ յարաբերութեանց Թուրք իշխանութեանց հետ: Այս առնչութեամբ կը յիշուի Ներքին նախարարութեան բացասական դիրքը պատրիարքական ընտրութեան եւ «Ակօս»ի խմբագրին չափաւոր հակազդեցութիւնը: Երրորդ գրութիւնը կը վերաբերի Թուրքիոյ դիրքին Ֆրանսայի հանդէպ:

«L'HUMANITE»

(30 Mai)

JUSTICE RENDUE APRES SEPT DECENNIES DE SILENCE

Գրիսթիան Գազանճեան պատմական ակնարկ մը կը նետէ, կը նշէ համայնավար խումբին պահանջը 1965–էն ի վեր ու կը նկատէ որ բնագիրը չարագրուած է այնպէս որ չջղագրգռէ Թուրք Պետութիւնը (անունը չի տրուիր):

«FRANCE-SOIR»

(30 Mai)

AZNAVOUR, SOULAGÉ, «TEND LA MAIN»

Թերթը արձագանգելէ ետք լուրին, հարցազրոյց մը հրատարակած է Ազնաւուրի հետ: Ան կը շեշտէ թէ Թուրքերը խնդրոյ առարկայ չեն, այլ՝ Օսմանեան կայսրութիւնը: Ան կ'ըսէ թէ մէկը չէ որ կը հարուածէ, այլ մէկը՝ որ ձեռք կ'երկարէ: Ինք չէ տառապած ցեղասպանութենէն, մայրը տառապած է, գալով ընտանիքին՝ չունի քանի ջարդուած էր:

«LE MONDE»

(31 Mai)

EDITORIAL
ARMENIE: *LA FIN DU TABOU*

Թերթը, նախ իր վեցերորդ էջին մէջ նոր տեղեկատուութիւն մը կ'ընէ Ազգ. Ժողովի նիստէն կարգ մը մանրամասնութիւններ տալով ելոյթներու մասին, բայց, աւելի յատկանշական եւ չահեկան է վերոյիշեալ խորագրով խմբագրականը: Հոն, կ'ըսուի որ այս շատ կարճ բնագրին քուէարկութեամբ, Ֆրանսայի երեսփոխանները վերջ տուին Թապուի մը, քանի արեւմտեան մեծ ժողովրդավարութիւններէն ոչ մէկը ցարդ այդպէս որակած էր 1915–ին գործուած ջարդերը Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութիւններուն դէմ: Կ'ողեկոչէ թեր եւ դէմ տեսակէտները ճշդելու համար թէ կատարուածին ցեղասպանական բնոյթը կասկած չի վերցներ: Կը մաղթէ որ Թուրք ղեկավարները նկատի առնեն այն զօրակցութիւնը զոր կը վայելեն Ֆրանսայէն Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար եւ հասկնան որ իրենց շահն է խորհրդածել Թուրքիոյ պատմութեան մէկ բաժնին վրայ որու պատասխանատու չեն: Կը յուսայ նաեւ որ Ֆրանսացի երեսփոխանները միայն աժան վրդովումի դրպացումի մը չհետեւեցան առանց հետեւանքի եւ առանց վտանգի թէ Ֆրանսահայերու քուէն դեր չխաղաց:

«LIBERATION»

(1er Juin)

ANKARA PREPARE DES REPRESAILLES CONTRE PARIS

Անգարա պատժամիջոցներու պիտի դիմէ որոնք զանազան բնոյթներ կրնան ունենալ: Նախ դիւանագիտական գետնի վրայ ճնշում պիտի բանեցուի որպէսզի Ծերակոյտն ալ չքուէարկէ եւ այդ առնչութեամբ Անգարայի Ֆրանսայի դեսպանը դրած է Թուրք մամուլին: Կը նախատեսուին տնտեսական պատիժներ սկըսելով ֆրանսական ընկերութիւններու արտաքսումէն մինչեւ ֆրանսական ապրանքներու պօյքոթը: Հուսկ գործակցութեան «Թուրքիա – Ֆրանսա 2000» ծրագիրը կրնայ ջնջուիլ: Դեռ կայ նաեւ հաւանական բանաձեւ մը որ դատապարտէ Ֆրանսան «Ալժերիոյ պատերազմի ատեն գործուած ջարդերուն համար»:

«LE MONDE»

(2 Juin)

LA PRESSE TURQUE DENONCE «LE BAISER DE LA FRANCE AUX ARMENIENS»

Թերթին Պոլսոյ թղթակիցը՝ Նիքոլ Փոփ կը նշէ որ հայկ. հարցը եւ ի մասնաւորի «ցեղասպանութիւն» բառին գործածութիւնը շատ փափուկ նիւթ մը կը մնայ Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս փաստեց Թրքական հակազդեցութեան ուժգնութիւնը: Կ'արձագանգէ Արտաքին նախարարին խօսքերուն՝ «սարսափով կը դիտեմ անկարողութիւնը անոնց որոնք ատելութեան եւ թշնամանքի կարիքն ունին ճշդելու համար իրենց ինքնութիւնը»: Աւելի չափաւոր է Ըրմագ որ կը սպասէ Ծերակոյտի քուէին: Այսպ, թղթակիցը կ'անդրադառնայ յայտարարուած պատժամիջոցներուն «Ֆրանսայի կողմէ Հայերուն տրուած համբոյր»ին առթիւ: Կիրակի օր (Մայիս 31) հարիւր ցուցարարներ հաւաքուած են Պոլսոյ Ֆրանսական հիւպատոսարանին առջեւ պահանջելով Ֆրանսական ապրանքներու պօյքոթը: Պատժամիջոցները կրնան ձեռք առնուիլ միայն Ծերակոյտի քուէէն ետք:

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի քուէարկած բանաձեւին մասին «Արմէնփրէս»ի թղթակցին ըսած է հետեւեալը. – «Ողջունում եմ Ֆրանսայի Ազգ. ժողովի այդ որոշումը եւ իմ երախտագիտութիւնն եմ յայտնում այն մարդկանց, ովքեր իրենց ձայնը բարձրացրին յանուն պատմական արդարութեան: Հայոց ցեղասպանութիւնը ոչ միայն մեր ժողովրդի, այլեւ համայն մարդկութեան ողբերգութիւնն է, եւ բոլորիս պարտքն է հասնել այդ դէպքերի դատապարտմանը: Վրէժխնդրութիւնը չէ որ առաջնորդում է հայ ժողովրդին, այլ՝ անցեալի ճիշդ գնահատումը, որը թոյլ կը տայ կանխել մարդկութեան դէմ հնարաւոր նոր ոճիրները:

Վստահ եմ նաեւ, որ ցեղասպանութեան ճանաչումը կը ծառայի տարածաշրջանում կայունութեան եւ խաղաղութեան հաստատմանը»:

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

SOIREE THEATRALE

Le Comité de Paris
Ile-de-France de l'UGAB
présente
la **LECTURE PUBLIQUE**
pour la première fois,

d'une pièce
de Hagop Baronian
en français

Une nouvelle adaptation proposée
par **GERALD PAPASIAN**
de la pièce
«Adamnapouje Arévéliane»
de Hagop Baronian,
intitulée en français
Dentiste à l'Orientale

dans une traduction
de **Gérald Papasian**
et **Marc-Olivier Girard**

Gérald Papasian et les comédiens
présents
dialogueront ensuite avec l'assistance

le Lundi 8 Juin à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian,
118, rue de Courcelles,
75017 PARIS
(Métro : Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը կարեւոր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Շաբաթ, Յունիս 6, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Մշակոյթի Տուն

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ

կատարողութեամբ՝

Դպրոցասէր վարժարանի աշակերտութեան Կիրակի, Յունիս 7–ին:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

CONFERENCE — PROJECTION

ROME / ARMENIE

Projection de l'EXPOSITION
qui se tiendra au Printemps 1999
au VATICAN

par **CLAUDE MUTAFIAN**
Historien, Maître de Conférences
à l'Université Paris XIII
le Vendredi 5 Juin à 20 heures 45

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

UGAB-Paris - IDF

FETE DE L'ECOLE

Le Comité de Paris
Ile-de-France de l'UGAB
organise
la FETE DE L'ECOLE
le Samedi 6 juin à 20 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
(M° Courcelles)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

JOURNEE DE LA SOLIDARITE ENTRE LES GENERATIONS
à la Maison de RETRAITE de MONTMORENCY
50, avenue Charles de Gaulle
Dimanche 7 Juin à partir de 11 heures

ANIMATION
MARTEN YORGANTZ
et son orchestre
Partie artistique ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN
La troupe de danse "ASTRIG" d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA DOUBLE CHANCE

Bar — Buffet — Ambiance arménienne
TOUTES DISPOSITIONS SONT PREVUES
EN CAS D'INTEMPERIES
ENTREE GRATUITE

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թէնիսի Հայաստանի թիւ 1 ներկայացուցիչը Սարգսեան որ կը մասնակցէր Փարիզի Ռոլան Կառոս մրցաշարքին, Մայիս 29–ին պարտուելով Տէլկատոյէ դուրս մնացած է խաղերէն: Ան շահելէ ետք առաջին սէթը 6–4, յաջորդները կորսնցուցած է 6–7, 3–6 եւ 6–7:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 4
JEUDI
4 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.389
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.389

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

(ՔԱՂՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԷՆ)

Ինչպէս դժուար չէր ենթադրել, թուրք մամուլը շատ լայն տեղ կուտայ Մայիս 29-ին Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին կողմէ միաձայնութեամբ քուէարկուած օրէնքի բանաձեւին որով Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնար 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը: Թրքական թերթերու մէջ տեղ գտած են ընդարձակ տեղեկատուութիւններ, քաղաքական դէմքերու հակազդեցութիւններ եւ ճանաչումին առընչութեամբ գրի առնուած մեկնաբանութիւններ, յօդուածներ, լուսանկարներ:

Հակազդեցութիւններու սիւնակներուն մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէ նախագահ Ս. Տէմիրէլի արտայայտութիւնը. ան կ'ըսէ. «բոլոր անոնք որոնք կը գրգռեն պատմական դէպքերու խեղաթիւրումով պատմութիւնը թշնամանքի ազդակ դարձնել ուզողները, պատասխանատու պիտի գտնուին այդ պատմութեան առջեւ»: Ան կ'աւելցնէ թէ որոշումը կը ծառայէ միայն անոնց որոնց նպատակն է ֆրանքօ-թրքական բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը խանգարել: Նաեւ ողջամտութեան հրաւէր կ'ուղղէ Ֆրանսայի Ծերակոյտին:

Թուրքիոյ Ազգային մեծ ժողովին նախագահը Հ. Չէթին «վտանգաւոր սխալ մը» կ'որակէ ճանաչումը ու կ'ըսէ. «պատմութեան առջեւ նակատաբաց մեր ազգը վճռապէս կը մերժէ նման անարդար ու անիրաւ պնդումները»:

Ազգային ժողովի նախագահը ըսելէ ետք թէ կը սպասէ հոլովոյթին ամբողջացումին, շեշտած է՝ «ճնշումով կարելի չէ արդիւնք մը ձեռք ձգել»: Ան ըսած է թէ Եւրոպայի խորհրդարաններու նախագահներուն Փալերմոյի ժողովին օրերուն (Յունիս 1 - 2) հանդիպում պիտի ունենայ Ռ. Մոնորիի հետ որպէսզի Ֆրանսայի Ծերակոյտը չվաւերացնէ օրէնքը:

Արտաքին Նախարար Ի. Ճէմ Լիւքսանպուրկի մէջ պատասխանելով լրագրողներու, առաւելապէս ծանրացած է ճանաչումին վտանգաւոր հետեւանքներուն վրայ, ըսելով որ քուէարկութիւնը պիտի խրախուսէ այն ահաբեկիչները որոնք սպաննած են 34 թուրք դիւանագէտներ: Թուրք նախարարը ըսած է. — «Ֆրանսայի Ազգային ժողովին ճանաչումը առաջնորդած է արդիւնքի մը որ պիտի օրինականացնէ ահաբեկիչներու անմարդկային արարքները: Խստիւ կը պախարակեմ այս վճիռը որ Թուրքիոյ դէմ ցեղապաշտ ահաբեկչութիւնը կը հրահրէ ու կը մղէ ցեղապաշտական խակումներու: Ասկէ զատ, ուշադրութեամբ կը հետեւիմ անզօրութեան բոլոր անոնց որոնք իրենց ինքնութիւնը գտնելու համար կարօտ են ախին ու ատելութեան շարունակականութեան: Անոնք որոնք խուճապի կը մատնուին տեսնելով Թուրքիոյ հզօրացումը, պէտք է քաջ գիտնան որ Թուրքիա պիտի շարունակէ վճռակամ, խաղաղասէր ու յուսալից իր ճամբան ու անշուշտ պիտի չընկճուի ահաբեկչութեան դէմ որ անդադար կը հրահրուի ու այսօր ալ նոր ազդակներով զօրակցութիւն կը գտնէ»:

Ի. Ճէմ յայտնած է նաեւ թէ հայկական բողոքագիր մը պիտի յղուի Ֆրանսայի, որպէսզի պատկան իշխանութիւնները ողջամտութեամբ շարժին. ան կ'ակնկալէ որ Ծերակոյտը ողջմտութեամբ վարուի ու կասեցնէ ներկայի սխալ երթը:

Փոխ - վարչապետ Պ. Էճէվիթ «պատմութիւնը քանդել»ու արարք որակած է քուէարկումը եւ «կեղծ»՝ տպաւորութիւնը զոր Ֆրանսա կը գործէր որպէս Թուրքիոյ նկատմամբ լայնախոհ երկիր:

Թրքական այս հակազդեցութիւններուն զուգահեռ է Ազրպէյճանի ընդդիմութեան ունեցածը. Ժողովրդական ճակատը պահանջած է որ Մինսքի խումբի նախագահութեան երրեակին մէջ Ֆրանսան փոխարինուի ուրիշ երկրով մը, քանի որ ան հայանպաստ դիրք ունի ու դէմ է Թուրքիոյ:

Յունիս 1-ի «Հիւրրիյէթ»ը տեղ տուած է Ֆրանսայի Անգարայի դեսպանին իրենց ղրկուած նամակին ուր բանաձեւին Ծերակոյտին կողմէ ևս քուէարկումը «տկար հաւանականութիւն» կը նկատուի իսկ վճիռը միմիայն «խորհրդանշական»: Կը շեշտուի թէ ոչ ներկայ Թուրքիոյ, ոչ ալ Օսմանեան պետութեան անունը կայ բանաձեւին մէջ եւ թէ արդէն Ֆրանսա նպատակ չունի պատմութեան մասին իրաւարարի դեր կատարելու: Դեսպանը ապահովութիւն ալ տուած է որ իր կառավարութիւնը չի թոյլատրեր որ Ֆրանսահայերու պատմական դատութեան յուշը հակաթուրք արարքի մը փերածուի:

Նոյն թերթը տեղ տուած է Պոլսոյ պատրիարքարանին հակազդեցութեան ալ որ «անպէտ ու վնասակար» որակած է Ազգային ժողովի քուէարկումը: Պատր. տեղապահ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան ըսած է որ ոչինչ կրնայ խախտել Թուրքիոյ միասնութեան պատկերը: Ան աւելցուցած է թէ թրքահայ համայնքը վրդովուած է կատարուածէն:

Թուրք մամուլին մեկնաբանութիւններուն մէջ գլխաւորն է նախ այն մտահոգութիւնը որ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին ճանաչումը նախընթաց պիտի ըլլայ եւրոպական ու այլ երկիրներու. ապա աւելի դէմ, կ'ըսուի թէ պիտի ձեռնարկուի քարոզչական արշաւի մը, թրքական ու օտար փաստաթուղթերու օգտագործումով: Կատարուածին մէջ վերջին երկու կէտերն են Հայաստանի նոր ղեկավարութեան դերը եւ մատնանշումը թէ Ֆրանսայի ճանաչումը զուգադիպած է ՓԲՔ-ի ոկարացումի մէկ պահուն: Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութենէն պաշտօնատար մը ըսած է թէ անմիջապէս որ Թուրքիա հարցէ մը փրկուելու հանգրուանին կը հասնի, իր դէմ կը հանուի ուրիշ հարց մը: Այս երեւոյթը կը մղէ կարեւորութեամբ խորհրդածելու այն շրջանակներուն մասին որոնք չեն փափաքիր Թուրքիոյ հզօրացումը տեսնել:

Ազգային ժողովի քուէարկութեան ու ՓՔՔ-ի կապին մասին գրելով, «Հիւրրիյէթ» (Մայիս 30) կը տեղեկացնէ թէ այդ կապը արդէն բացայայտուած է Պէյրութի մէջ ուր Մայիսի վերջին օրերուն շարք մը ժողովներ տեղի ունեցած են Հայ Դատի յանձնախումբին եւ «Քրտական աքսորի խորհրդարան»ին կազմակերպութեամբ: Նիւթը եղած է «Շրջանին մէջ թուրք պետութեան ծաւալապաշտական քաղաքականութեան վնասները»: Հրաւիրուած են Իրանէն, Հայաստանէն, Լիբանանէն, Կիպրոսէն, Յունաստանէն, Սուրիայէն, Ռուսաստանէն ու Պուլկարիայէն քաղաքական ու մտաւորական դէմքեր: Ժողովներուն վէճի նիւթ եղած են այն կանխամիջոցները որոնք Սուրիոյ, Հայաստանի, Յունաստանի, Իրանի, Պուլկարիոյ կողմէ պէտք է առնուին Թուրքիոյ դէմ: Նոյն տեղեկատուութեան վերջին տողերով թերթը հայկական ազգայնամոլ կազմակերպութիւններու եւ ՓՔՔ-ի գործակցութեան մասին կը խօսի, զանոնք տանելով մինչեւ 1980 թուականը երբ ԱՍԱԼԱ եւ ՓՔՔ մամուլի ասուլիսով մը յայտնած էին իրենց գործակցութեան մասին.

Քրտական «Էօզկիւր Փոլիթիքա» օրաթերթն ալ (Մայիս 30) տեղ տուած է Պէյրութի նոյն ժողովներուն, աւելցնելով որ միջազգային եւ տեղական մամուլը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած են: Յիշած է նաեւ մասնակցողներու անունները:

Թերթին նոյն թիւին մէջ լուսած է թէ Ֆրանսայի քրտական կազմակերպութիւններ յատարարութեամբ մը ողջունած են ճանաչումը, բայց անբաւարար նկատած: Անոնք հարց տուած են որ Ֆրանսա պիտի շարունակէ՞ զէնք ծախել Թուրքիոյ եւ պիտի սպասէ՞ 83 տարի, ճանչնալու համար քրտական ցեղասպանութիւնը: Յայտարարութեամբ նաեւ կոչ ուղղուած է արեւմուտքի մտաւորականներու որ առանց նկատի ունենալու տնտեսական շահերը, դիրք ճշդեն Թուրքիոյ նման երկիրներու դէմ որոնք ցեղասպանութեան ոճիրներ գործած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ պատերազմին մասին բրիտանական ժապաւէնի մը պատրաստութիւնը զայրացուցած է Թուրքերը: Հոն ցոյց պիտի տրուի թէ անգլիացի ռազմագերիները ինչպէս գնդակահարուած են Թուրքերու կողմէ: «Հիւրրիյէթ»ի (Մայիս 31) մէջ Մ. Պարտաքչը կը գրէ թէ Անգարա ամէն միջոցի պէտք է դիմէ, արգելք ըլլալու համար այդ ժապաւէնին որ «Միտնայթ էքսփրէս»էն աւելի սարսափելի հակաթուրք տեսարաններ պիտի ունենայ: Թրքական կողմին համար ամէնէն զայրացնողը այն է որ ձեռնարկը կը վայելէ Էլիզապէթ Թագուհիին գործնական նեցուկը. ան թէ՛ սատանձնած է ձեռնարկին ծախքը եւ թէ իր Սէնտրինկհէմի կալուածները տրամադրած՝ տեսագրութիւններուն համար:

ԷՌ - ՖՐԱՆՍԻ բանակցութիւններուն առաջին փուլը որ Յունիս 2-ին հինգուկէս ժամ տեւած է ձախող արդիւնք մը ունեցած է, օդաչուներու սենտիքային նախագահն ալ չվարանեցաւ յայտարարելու թէ շարժումը պիտի շարունակուի եւ աւելի խստանայ: Նոր հանդիպում մը նախատեսուած էր Յունիս 3-ին ալ, բայց կը թուի որ կողմերը անդրդուելի կը մնան: Էռ-Ֆրանսի օդանաւերը կը մնան օդակայանները 70-էն 80%-ի համեմատութեամբ եւ կ'օգտուին մրցակից օտար ընկերութիւնները, գլխաւորաբար՝ Լուֆթհանզա եւ Բրիթիշ Էյրուէյզ: Միւս կողմէ, մեթրօ եւ հանրակառք (ԷՌ - Ա - Թէ - Փէ) գործադուլի կը դիմեն Յունիս 4-ին (պահանջն է յաւելեալ աշխատաւորներ Բաժակին առթիւ), ուղեւորներն ալ նոյնը պիտի ընեն Յունիս 5-ին:

«ՉԷԶՈՔ» որակուած քանի մը երկիրներ օգնած են նացիական Գերմանիոյ պատերազմի ատեն ասոնք են Սպանիա, Փորթուկալ, Շուէտ, Թուրքիա նաեւ Արժանթին: Մեծ օժանդակութիւն բերած են Գերմանիոյ պատերազմական գործունէութեան Զուիցերիոյ միջոցով, ամէն տեսակ ապրանք հայթայթելով հակառակ դաշնակիցներու պատուէրներուն: Այս յայտնութիւնը ըրած է ամերիկեան պաշտօնական տեղեկագիր մը որ հրապարակուած է Յունիս 2-ին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ նոր նախարարապետը՝ Սերգէյ Կիրիէնկօ երկօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ (Յունիս 3-ին եւ 4-ին), Կիրիէնկօ պէտք է ջանք թափէ որ վստահութիւն ներշնչէ եւ տնտեսական յարաբերութիւնները ամրապնդէ: Ի տարբերութիւն նախորդ վարչապետին՝ Չերնոմիրտինի, բաց խօսող է եւ օրինակն ալ տուած է Կիրակի օր հեռատեսիլէն յայտարարելով. — «Պետութիւնը որ չի վճարեր հանքագործներու եւ դասատուներու աշխատավարձքերը բարբարոս պետութիւն մըն է»:

ԱՅՆՇԹԱՅՆ ռուս հոմանուհի մը ունեցած է որ իրականին մէջ լրտես մըն էր, ըստ նախկին լրտես՝ Սուդօպլատովի յուշերուն: Հարցը երեւան եկած է վերջերս երբ խնդրոյ առարկայ հոմանուհիին ժառանգորդները աճուրդի յանձնած են (Սոթպիզ) սիրային այն ինը նամակները զորս Այնշթայն գրած էր Մարկարիթա Կոնենկովայի: Այս վերջինոյն դերն էր գիտական տեղեկութիւններ շորթել, ազդեցութիւն բանեցնել ամերիկացի գիտնականներու վրայ որոնց կը հանդիպէր Փրինսթըն ուր Այնշթայն կը բնակէր: Ինք է որ յարաբերութեան մէջ դրած է Այնշթայնը խորհրդային յայտնի լրտես՝ Պաւէլ Միխայլովի հետ (պաշտօնապէս՝ խորհրդային փոխ - հիւպատոս Նիւ - Եորք) եւ Մոսկուա վերադարձին ալ, ամուսնոյն հետ վայելած է ՔԱ-ԿԷ-ՊԷ-ի երախտագիտութիւնը այդ ծառայութեան համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԲՈՂՈՔԱԳԻՐ ՅԱՆՁՆԱԾ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի քուէարկութեան առթիւ Անգարա Փարիզի դեսպանին միջոցով բողոքագիր մը յանձնած է Ֆրանսայի: Հոն ըսուած է որ Ազգային Ժողովի Մայիս 29-ի քուէարկութիւնը հայկական ահաբեկչութիւնը հրահրելու տուեալ է եւ թէ պէտք է աւելի լաւ պաշտպանուին Ֆրանսայի թուրք դիւանագէտները:

Թուրքիոյ Ազգ. մեծ ժողովի Յունիս 2-ի նիստին յայտարարուած է որ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին քուէարկութիւնը Թուրքիոյ տեսանկիւնէն ամբողջովին անվաւեր կը հռչակուի ու կը պախարակուի: Խօսք առնելով վարչապետ Մ. Եըլմազ այս մասին հաստատած է թէ Թուրքիա մանր հաշիւներով զինքը խաղի բերելու փորձերը խանգարելու ուժը միշտ ունեցած է: Ան ըսած է. «խորհրդարանները պատմութիւն գրելու իրաւունք չունին: Կը յուսամ որ Ծերակոյտն ալ տէրութիւն պիտի չընէ այս բանաձեւին որ Ֆրանսայի հետ մեր լաւ յարաբերութիւնները կը խանգարէ: Եթէ սխալին Ծերակոյտն ալ մասնակցի եւ վաւերացնէ ճանաչումը, յետագայ զարգացումներուն մեղաւորը չենք կրնար մենք նկատուիլ»:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(3 Juin)

COMMENT ROULER LES TURCS

Երգիծական շաբաթաթերթը կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի երեսփոխաններու քուէարկութեան, որ անմիջական հետեւանք մը ունի. — Անգարա տեղեկացուցած է որ Ֆրանսա դուրս պիտի մնայ գնումի կարգ մը առաջարկներէ (զինամթերք, ուժանիւթ եւայլն):

Առաջին թիրախն է, կը գրէ թերթը ֆրանքօ-գերմանական Եօրոքոփթըր խումբը որ խօսակցութեան մէջ է Թուրքիոյ հետ անոր ծախելու համար 145 թռանելներ, որոնց մէջ Թիկրը հակահրասայլ խոշոր պատառ մը, հատը՝ 100 միլիոն ֆրանք եւ ԷՆ - ԱՇ 90, հատը 170 միլիոն ֆրանք:

Առաջքն առնելու համար անախորժ պատահարին, Եօրոքոփթըրի նախագահ - տնօրէնը քիչ մը կարկտան լուծում մը կ'ուսումնասիրէ քաղաքական եւ իրաւաբանական գետնի վրայ՝ Տայա, գերման ընկերակիցին պիտի յանձնուի վաճառքը: Յուսալով անշուշտ, կ'աւելցնէ երգիծաթերթը որ Թուրքերը չեն անդրադառնար եւ չեն տեսներ Թիկրին մորթին բուն գոյնը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 2/3)

ՕՍԿԱՆԵԱՆ - ՇԻՐԱՔ
ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Աշխատանքի այցով Պէյրութ գտնուող Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան, Մայիս 30-ին, Լիբանանի վարչապետ Ռ. Հարիրիի նախաձեռնութեամբ հանդիպում մը ունեցած է Ֆրանսայի նախագահին հետ: Շուրջ ժամ մը տեւած տեսակցութեան քննարկման յատուկ նիւթ դարձած

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԲ ՄԵԾԵՐՈՒ «ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ» ԳԻՆԸ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԿԸ ՎՃԱՐԵՆ

Հայաստանի փոփոխութիւններուն ժխտական արդիւնքները կրող առաջին հատուածներէն է մանկականը: Ճիշդ է որ գրեթէ մոռցուած են 1992 – 1993 տարիները անլոյս, ջերմութենէ զուրկ ձմեռները. սակայն ատիկա չի նշանակեր թէ ամէն բան կարգին է երկրին վաղուան տէրերուն համար: Անգործութեան ծաւալուն երեւոյթը, բարքերու դժալի վերիվայրումներ, արժէքներու հիմնական փոփոխութիւններ, դպրոցական կեանքին հազարումէկ պակասները – նիւթականէն մինչեւ ուսումնական, բարոյական – իրենց անջնջելի հետքերով կը դրոշմեն երախաներու, պատանիներու լայն խաւեր: Ամէնէն ցաւալին ու ծանր հետեւանք ունեցողն է դպրոցին, ուսումին արժեզրկումը որ փոխարինուած է շուկայի լայն ախորժակներով:

Ներքին ազդակներէ թելադրուած ու եթէ ոչ արդարանալի, առ նուազն հասկնալի այս կացութեան քով, նուազ ախտալի չեն արտաքին գործօններու տրուած տուրքեր, յատկապէս երբ անոնց ծանրութիւնը նոյնպէս կը կրեն անչափահասներ:

Այս մարզի վերջին օրերու ամէնէն սուր բնոյթով ներկայացող հարցը լեզուականին վերաբերողը եղաւ: Հայաստանի նոր իշխանութիւնը անսալով քաղաքական նոր համախոհներու կողմէ արտայայտուած տեսակէտներու, վերջ տուաւ Լեզուի պետական տեսչութեան ղեկավարին պաշտօնին, հայերէնի գերակայութեան համար անոր տարած պայքարը «ծայրայեղականութիւն» համարելով («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Մայիս 2): Նիւթը կը շարունակէ սիւնակներ գրաւել հայաստանեան մամուլին մէջ, առընչուելով ռուսերէնին անխուսափելի վերադարձին որպէս անկախ Հայաստանի պաշտօնական լեզու, կամ պաշտօնական Բ. լեզու: Ինչպէս ուղղագրութեան բարեփոխման հարցին մէջ, հոս եւս աւելի քան երբեք աշխոյժ է մտքով ալ անկախ ըլլալու անկարողներու բանակը որ անձնական շահը վտանգուածի աղմուկ – աղաղակով լեցուցած է միջոցը: Եւ անշուշտ այդ մթնոլորտին մէջ աւելորդ է ապագայի մտահոգութիւն, սերունդներու պատրաստութեան հեռանկար, եւայլն փնտռել: Նոյնիսկ անկարելի է վիճարկումի ամէնէն բարեմիտ փորձը: Թէեւ այն տխուր հաստատումը թէ պատասխանատուներ առանց այլեւայլի վճռած են ի շահ աղմուկին եւ անտեսած էականը, այս փորձն ալ անհեթեթ կը դարձնէ:

Անջատ յօդուածի նիւթ կազմող այս երեւոյթէն զատ, մեծերու բարեկամութեան գինը վճարող երախաներու մասին տարբեր գրուած մըն է «Առաւօտ»ի Մայիս 22-ի թիւին մէջ տեղ գտած նիւթը: Մարգրիտ Եսայեան «Սատիզմի ամերիկեան դէմքը» խորագրուած գրութեամբ կը պատմէ հետեւեալը. Ապրիլ 28ին, ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպանատան հանրութեան հետ կապերու պատասխանատու Մ. Լիտիք դաժանօրէն կը ծեծէ տասնամեայ երկու մանչուկներ: Պատճառը այն է որ անոնք՝ Արմանն ու Արտաշչան, հմայուած՝ ամերիկացի դիւանագէտին բնակավայրին բակը գտնուող ծիրանենիին հասու պատերէն անդին երկարած ճիւղերուն պտուղներէն, կը քաշքշեն այդ ճիւղերը, ինչպէս պիտի ընէին աշխարհի բոլոր անկիւններու Արմաններն, Արտաշչաններն ու նաեւ ճէյքերը, ճոնները: Մ. Լիտիք ներս կը կանչէ տղաքը ու կը սկսի իր ձեռնափայտով ծեծել: Ատով ալ չգոհանալով Արմանին գլուխը բռնած, քանիցս կը զարնէ մետաղէ սիւնին: Ականատես դրացիները անզօր կը մնան տղաքը փրկելու, քանի որ պատը բարձր է ու պարտէզին դուռը կղպուած: Վերջապէս անծանօթ երիտասարդ մը վկայական մը ցոյց տալով տղաքը կ'ազատէ Ամերիկացիին ձեռքէն:

Ծիրանի գողութիւնը անոնք կը վճարեն ուղեղի ցնցումով, քիթի արիւնահոսութեամբ, հոգեբեկումով, գիշերամիզութեամբ: Սակայն, կարդալով գրութեան շարունակութիւնը, մարդ կը տեսնէ որ պատահարին ամէնէն ծանրակշիռը չէ այս մասը:

Երկու մանչուկներուն ծնողները կը դիմեն ամերիկացի դիւանագէտին որ «չափազանց արհամարհական վերաբերմունք է արտայայտել». կը դիմեն դեսպանատան եւ Արաբկիրի դատախազութեան: Այս վերջին դիմումէն ետք միայն, դեսպանատան Ա. քարտուղարը, իրաւաբանը, պահպանութեան ծառայութեան պետը եւ թարգմանչուհին կ'այցելեն Արմանին եւ Արտաշչային ծնողներուն: Ո՛չ, ոչ անշուշտ ներողութիւն խնդրելու, կամ ցաւակցելու նման մարդկային ամէնէն բնական մղումով մը, կամ վնասին համար նիւթական կամ գոնէ բարոյական հատուցումի մը առաջարկով: Անոնց այցելութեան նպատակը խօսիլ կ'ըլլայ «հայեւամերիկեան կապերու մասին»: Իսկ Արաբկիրի դատախազութենէն, պարզէն աւելի պարականի կեցուածքով, կը թելադրեն «աղմուկ չհանել», ըսելով՝ «դուք փոքր մարդիկ էք եւ ոչ մի բանի չէք հասնի»:

Երկու պատանիներու ծիրանի գողութեան ամէնէն անմեղ այս արարքով պարզուած պատկերը ինքնաբերաբար կը կապուի ռուսերէնին սիրոյն կատարուած զիջումներուն. Նոյնատիպ մօտեցումներու մէջ եթէ հասարակաց է ազգային արժանապատուութեան, արժէքներու վրայ ձգուած ստուերը, երկու մանչուկները համեմատաբար թեթեւ վնասներով փրկուածներն են: Ծեծին, քանի մը կաթիլ արիւնին ցաւը, մոռմոքը անոնց յիշողութենէն հաւանօրէն աւելի շուտով պիտի ջնջուի, քան հայեւամերիկեան յարաբերութիւններուն կամ «փոքր մարդ» ըլլալու անզօրութեան մասին անոնց ծնողներուն տրուած խրատներուն դառնութիւնը: Մանաւանդ որ ամերիկացի դիւանագէտը իր արարքը գործած է Հայաստանի պաշտօնավարութեան վերջին օրերուն: Զէ՞ որ դժուար է «Ամերիկայում սեփական մոլուցքին ազատութիւն տալ եւ երեխաներ ծեծել: Երեխաների իրաւունքների հռչակագրի մասին առաւել յաճախ Ամերիկացիներն են խօսում» կը յիշեցնէ Մ. Եսայեան: Ապա կը մաղթէ որ Երեւանէն մեկնումին երկու տղոց վախցած աչքերը, աղաչանքը, ծեծուած մարմիններուն յիշատակը ուղեկցին ամերիկացի դիւանագէտին, յետագային ալ հանգիստ չտալով անոր:

Իսկ գրութիւնը կ'աւարտի ժողովուրդներու բարեկամութեան նիւթին հակիրճ անդրադարձով մը. այո՛, ճիշդ է որ մենք կը սիրենք խօսիլ այդ մասին, կը գրէ Մ. Եսայեան, «սակայն նրանք էլ պարտաւոր են յարգել մեր իրաւունքները գոնէ մեր սեփական հողի՛ վրայ»:

Հապա՞ երբ կը պակսի յարգել տալու կամքը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆԻ ՃԱՄՊՐՈՒԿԸ

Եղիշէ Այվազեան իր թեւին տակ ունի երկու հեղինակութիւններ եւ զանոնք ամուր կը բռնէ երբ կը շրջի սենեակիս մէջ: Իմ յիշողութեանս մէջ միշտ նոյն պատկերը ունի ան. սեւ ու խիտ մազեր, ուշիմ ու ծակող նայուածք մը, խոշոր ու քիչ մը դէպի քով ծռած քիթ մը: Շատ խօսուն չէ: Իր այդ լռութեամբ թերեւս կ'ուզէ շարունակ յիշեցնել թէ մտածող է, մտածումի մարդ է:

1960-ին Արամեան Սանուց Միութիւնը հիանալի գործ մը տեսաւ հրատարակելով անոր «Պատմուածքներ եւ Արձակ էջեր»ը: Այս կերպով փրկուեցան զանազան պարբերականներու մէջ հրատարակուած իր այդ նշանաւոր պատմուածքները: 14 տարի վերջ ան Կոչէլ հրատարակչատունէն հրատարակեց իր երկրորդ գիրքը, այս անգամ բանաստեղծութիւն՝ «Անեղրացում» դժուար հասկնալի խորագրի մը ներքեւ: Ի՞նչ մեղք որ Իսթանպուլահայ գրականութեան մէջ առաջին կարգ գրաւելու կոչուած այս տաղանդաւոր գրողը քիչ մը մնաց լուսանցքի վրայ, չտուաւ աւելի ստուար գործ, երբեմն ալ մոռցուեցաւ: Բայց ան այսօր ալ մեր գրականութեան մէջ բարձր կը պահէ իր անունն ու գործը: Կեանքի յառաջիկայ տարիները բախտաբեր չեղան իրեն ու Տիկին Էլիզ Այվազեանին համար: Անոնք ձախորդ կարգադրութեամբ մը ձեռքէ հանեցին Ֆէնէրպահչէի իրենց ապարանքը ու Փարիզ մեկնեցան հոն բնակութիւն հաստատելու համար: Վստահ եմ որ շատ փնտռեցին մեր քաղաքը: Տիկին Այվազեան մեռաւ աւելի առաջ եւ Եղիշէ Այվազեան իր կնոջ անունը անմահացուց անոր անունով Գրական Մրցանակ մը հիմնելով: Վերջն ալ ինք հրաժեշտ առաւ այս կեանքէն:

Իսկ ո՞վ պիտի անմահացնէր արդեօք անոր անունը:

* * *

Այս հարցումս յանկարծ իմ դիմացս կը հանէ իմ սիրելի բարեկամ գիրքի երկրպագու, գիրքի բռնակիր Տիգրան Պալեանը: Այո՛, կը զգամ որ գրադարանիս խորերէն բողոքի ձայն մը կը բարձրանայ: Տիգրան Պալեանին ձայնն է ան: Տիգրան Պալեանէն ո՛չ մէկ գիրք կայ հոն, գրադարանիս մէջ, Տիգրան Պալեան գրականութիւն չէ մշակած իր կեանքին մէջ, բայց ան հոն է եւ ուրիշ ոեւէ մէկէ աւելի իրաւունք ունի հոն իր տեղը ունենալու: Ուստի չեմ զարմանար երբ հոնկէ ինծի կը հասնի անոր բողոքի ձայնը: Նոյնիսկ կը տեսնեմ որ ան գիրքերու շարքերէն դուրս կու գայ ի ձեռին ունենալով մեծ ու ծանր պայուսակ մը: Այդ պայուսակը կը դնէ աշխատասեղանիս վրայ, կը բանայ ու հոնկէ կը հանէ մէկմէկ օրինակ այն արժէքաւոր գիրքերէն, որոնք իր նախաձեռնութեամբ հրատարակուեցան Գատըգիւղի Արամեան Սանուց Միութեան կողմէ: Տիգրան Պալեանի բողոքը հասկնալի է: Ան կ'ըսէ իրաւամբ.

«Ո՞վ պիտի անմահացնէր Եղիշէ Այվազեանը եթէ ոչ մենք Արամեանցիներս: Չէ՞ որ հրատարակեցինք անոր գիրքը»:

Գլուխս կը խոնարհեցնեմ: Այո՛, գրողի մը գիրքը հրատարակել՝ կը նշանակէ այդ գրողը անմահացնել: Տիգրան Պալեան իրաւունք ունի: Ան եւ իր ընկերները արդէն անմահացուցած էին Եղիշէ Այվազեանը: Իր բողոքը ուրախութեամբ կը լեցնէ սիրտս: Կ'ելլեմ տեղէս, կարօտով կը սեղմեմ անոր ձեռքը ճիշդ այնպէս ինչպէս իր մահէն շատ կարճ ժամանակ առաջ վերջին անգամ ըլլալով սեղմեցի Մկրտիչ Մարկոսեանի Պայրամօղլուի ամարանոցին մէջ, ուր հրաւիրուած էինք իր ու իր կնոջ Փարիզէն Իսթանպուլ ժամանումին առիթով:

Տիգրան Պալեանէն գիրք չկայ գրադարանիս մէջ, բայց կարծես գրադարանիս մէջ մնացած է անոր այն ծանր ճամպրուկը, ծանր պայուսակը, որուն մէջ ան իր հրատարակած գիրքերը կը լեցնէր, որպէսզի տունէ տուն շրջելով այդ գիրքերը բարեկամներու ու գրասէրներու վաճառէր: Կը վաճառէր, կ'ապրեցնէր հայ գիրքը եւ վաճառուած գիրքերէն հաւաքուած դրամով ուրիշ հատոր մը հրատարակելու կը պատրաստուէր:

Ո՞ր նախախնամական ուժն էր որ 50-ական թուականներուն սկիզբները Արամեանցիներուն ներշնչեց Իսթանպուլահայ գրականութեան հաւաքածոյ մը պատրաստելու գաղափարը: «Համայնապատկեր Հանրապետական Շրջանի Իսթանպուլահայ Գրական Շարժումին»: Արամեան Սանուց Միութեան անունով չորս ընկերներ՝ Տիգրան Պալեան, Անդրան Ժօզէֆ, Աբրահամ Եանըքեան ու Յ. (Յարութիւն) Քիւրքճեան, իրենց միւս ընկերներուն անունով այս ձեռնարկին իրականացումը յանձնեցին յանձնախումբի մը, որուն մէջ երկար ժամանակ տաժանելի աշխատանք պիտի տանէինք Վարդան Կոմիկեան, ես ու քանի մը ընկերներ: Այդ գիրքը հրատարակուեցաւ 1957-ին եւ կ'ապրի այսօր ալ, ու պիտի ապրի դեռ շատ երկար ժամանակ, հակառակ իր մանր մունր թերութիւններուն: Այդ գիրքով արդէն կ'անմահանային ինչ ինչ անուններ, որոնք շրջանի Իսթանպուլահայ գրական շարժումին մասնակցած էին լայն կամ համեստ բաժիններով: Այդ գիրքով Արամեանցիները հիմը կը դնէին նաեւ Հրատարակչական շարքի մը, որ իրերայաջորդ կերպով հրապարակ պիտի հանէր քանի մը արժէքաւոր հատորներ: Անոնցմէ մէկն էր ահաւասիկ Եղիշէ Այվազեանի արձակ գրականութեան նուիրուած հատորը:

Տիգրան Պալեա՛ն: Այս անունը ինչե՞ր պէտք է յիշեցնէ բոլոր անոնց որոնք յարգանք ունին – կամ չունին – հայ գիրքին նկատմամբ:

Ռ. Հ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԿԱՐՊԻՍ ՊՈՅԱՃԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, Մայիս 3-ին, տեղի ունեցած է օփերայի երգիչ Կարպիս Պոյաճեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Կլէնտէյլ-Փասատինայի մասնաճիւղին, Վահան Թէքէեանի ծննդեան 120-ամեակին առիթով: Բացումը կատարելով երգչուհի Արփինէ Փեհլիվանեան ներկայացուցած է Կարպիս Պոյաճեանի կեանքի ուղին: Ծնած՝ Պէյրութ, ուսանած՝ տեղւոյն երաժշտանոցը, ապա մեկնած Իտալիա իր ուսումը կատարելագործելու համար, Կարպիս Պոյաճեան արժանացած է միջազգային մրցանակներու: Հանդէս եկած է աշխարհի հռչակաւոր օփերաներուն մէջ, դերեր մարմնաւորած է 25 տարբեր օփերաներու մէջ: Յայտագրի առաջին բաժնին արուեստագէտը մեկնաբանած է Պարոք շրջանի վեց երգեր, ինչպէս նաեւ Բ. Կանաչեանի «Ծով աչեր»ը եւ Կոմիտասի «Հով արէք» եւ «Ծիրանի ծառ» երգերը: Երկրորդ բաժնին Կարպիս Պոյաճեան մեկնաբանած է արիաներ Տոնիծէթթիի, Վէրտիի եւ Ճիորտանոյի օփերաներէն, ինչպէս նաեւ Կոմիտասի «Ալագեազ – Խնկի ծառ»ը: Երգիչին դաշնակով ընկերացած է Սթեֆանօ Պէզիչէրի, իսկ կարգ մը երգերուն մասնակցած է նաեւ սաքսաֆոնիստ Իտալիա Վէրծուքոնի: Փակման խօսքը արտասանած է Արա Ահարոնեան:

* * *

«ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻՆ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 15-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայ հոգեւորականութեան տուրքը Մեծ Եղեռնին» նիւթին շուրջ: Դասախօսը՝ Բարգէն Վրդ. Զարեան, անդրադառնալէ ետք հայ Եկեղեցւոյ դերին դարերու ընթացքին, նշած է թէ՝ «Հայկական պետականութեան անկումէն ետք հայ եկեղեցին իր թեւերուն տակ հաւաքած է իր հօտը, իսկ թրքական լուծին տակ գտնուող Արեւմտահայաստանի մեր ժողովուրդին ծոցէն ծնունդ առած են մեծ առաջնորդներու տիպարներ, որոնք իրենց հոգեկան հարստութեամբ, սրտի ու մտքի արժանիքներով՝ թրքական իշխանութեան պարտադրած դժուարին պայմաններուն տակ, պատուով փոխարինած են հայ իշխաններու ազնուականութիւնը»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, մասնակցութեամբ դպրաց դասին: Փակման իր խօսքին մէջ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան նշած է, թէ այս դասախօսութիւնը մեզ կը թելադրէ ունենալ «յարգանք, առաւել յարգանք մեր եկեղեցիին եւ մեր ժողովուրդին, հոգեւոր կեանքին եւ հոգեւոր սնունդին»: Յաւարտ դասախօսութեան, եկեղեցւոյ սրահին մէջ կատարուած է հիւրասիրութիւն մը, կազմակերպուած Տիկնանց Միութեան կողմէ:

* * *

ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Փասատինայի «Աղազարեան» սրահին մէջ, Մայիս 2-ին, տեղի ունեցած է Սահակ – Մեսրոպ հայ քրիստոնէական վարժարանի 18-րդ տարեկան ձեռնարկը: Հանդիսավար Էտուար Աֆշարեան պատմականը ընելով վարժարանին ըսած է, թէ 1980-ին եօթը քրիստոնեաներ հաւաքուած են եւ մտածած հայկական քրիստոնէական դպրոց մը հիմնելու մասին, Փասատինայի մէջ: Շնորհիւ կազմակերպուած ճաշի մը ընթացքին հանգանակուած 35 հազար տոլարի գումարի մը, հիմը դրուած է դպրոցին, որուն դասընթացքները սկսած են Նազարէն Եկեղեցւոյ մէջ, իսկ այժմ դպրոցը օժտուած է սեփական կառոյցով եւ ունի տարեկան 800 հազար տոլարի պիւտճէ մը: Խօսք առնելով ա- նորէն Լեւոն Ֆիլեան յայտնած է թէ իր

անունով հիմնադրամ մը հաստատած է (երկու հազար տոլար), քաջալերելու համար աշակերտները: Օրուան բանախօսը՝ նահանգային խորհրդարանի անդամ Ժագ Սէքթ, վեր առած է հայ ժողովուրդին արժանիքները եւ յիշած հայ մտաւորականներու, արուեստագէտներու եւ կրթական մշակներու նպաստը Միացեալ Նահանգներուն: Խօսք առած է նաեւ հոգաբարձութեան ատենապետ Միքայէլ Եուսուֆեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՖԵՐԱՀԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 23-ին, տեղի ունեցած է Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչման հանդիսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» Կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ վարժարանի աշակերտներուն: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհին Արփի Խանճեան: Հ. Ե. Դ. «Սարդարապատ» Ուխտի խօսքը փոխանցած է Արթին Տօունեան: Բանախօսած է Մեսրոբեան վարժարանի տնօրէն Վահրամ Շէմմասեան՝ «Հայոց տեղահանութեան շարունակումը հանրապետական Թուրքիոյ մէջ՝ 1929 – 1930 թուականներուն» նիւթին շուրջ: Հիմնուելով պատմագրական տուեալներու եւ միջազգային աղբիւրներու վրայ, բանախօսը պարզած է հայ գաղթականներու հոսքը դէպի Սուրիա: Անդրադառնալով յիշեալ թուականներուն 4 – 5 հազար հայերու բռնագաղթին, Վահրամ Շէմմասեան նշած է. «Ժամանակակից Թուրքիան եւս մեղսակից է էթնիք մաքրագործման. 1923-ին ստորագրուած Լօզանի դաշնագրի յօդուածները անտեսուեցան ի տես 1929–30-ի բռնի գաղթականութեան. այս դէպքերը պէտք է լաւագոյնս օգտագործէ Հայ Դատի յանձնախումբը»: Իր խօսքի աւարտին բանախօսը յիշած է. «Նկատի առած այն՝ որ պատմագրութիւնը խիստ էական է քաղաքականութեան մէջ, պէտք է գուրգուրալ հայոց պատմութեան ամպիոններուն եւ ուսանողներուն վրայ եւ ամէն զոհողութեամբ քաջալերել հայ պատմագէտներ պատրաստելու գործը»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 78-ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 19-ին, տեղի ունեցած է Այնթապի հերոսամարտին 78-ամեակի տօնախմբութիւնը: Բացումը կատարած է հանդիսավար Գէորգ Քէօշկէրեան: Բանախօսած են Ջելա Գարայեան եւ վեր. Պարգեւ Տարագճեան, անդրադառնալով հայրենակցական միութիւններու ազգօգուտ գործին եւ անոնց պատմագիրքերուն կարեւորութեան: Միութեան ատենապետ Ժագ Ապաճեան եւ նախագահ Երուանդ Պապայեան գնահատական խօսքերով վեր առած են վեր. Պարգեւ Տարագճեանի ծառայութիւնները եւ յուշատախտակով մը պատուած զինք: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՆՈՒՆԷ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի «Սիվիք Օտիթորիում»ին մէջ, Մայիս 17-ին, տեղի ունեցած է երեւանցի երգչուհի Նունէ Եսայեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ «Հորիզոն» հեռատեսիլին եւ հովանաւորութեամբ Վըրճին Ռեքըրտ, Քէյ–էլ–էմ–ի, Արմինէըն էըրլայնզի եւ Լեւոն Թրավըլի: Ներկայ եղած են 3000 հոգի: Նունէ Եսայեան մեկնաբանած է գուսաններ Բաղրատի, Ալիկի, Հաւասիի, Շերամի, Սայաթ Նովայի երգերը, արդիական ոճով: Երգերու մեկնաբանութեան ընկերակցած է 9 հոգինոց նուագախումբ մը, ղեկավարութեամբ Արթուր Գրիգորեանի, ինչպէս նաեւ Լոս – Անճըլըսէն հայկական պարի արհեստավարժ մեկնաբաններ, ղեկավարութեամբ Անահիտ Տէր – Գրիգորեանի:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ «ԱԼԵՔ ԵՒ ՌՈԶ ՓԻԼԻՊՈՍ» ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Երեւանի պետական համալսարանի վերատեսուչ Ռադիկ Մարտիրոսեան, որ հայ ճարտարագէտներու եւ գիտնականներու ընկերակցութեան հրաւէրով Լոս Անճըլըս ժամանած էր, այցելած է Հոլիվուտի «Ալէք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանը, ուր հանդիպում ունեցած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի, Ազգային վարչութեան ատենապետ Վաչէ Մաթէնլեանի եւ ազգային վարժարաններու տնօրէններուն հետ: Հանդիպումի ընթացքին արծարծուած են կրթական մարզին մէջ համագործակցութեան կարելիութիւնները: Ռադիկ Մարտիրոսեան պատրաստակամութիւն յայտնած է Երեւանի համալսարանին մէջ ուսանելու կարելիութիւններ ընձայելու ազգային վարժարաններու շրջանաւարտներուն, իսկ Ազգային վարչութեան ատենապետը եւ տնօրէնները օգտակար գտած են յատուկ ծրագիրներով Երեւանէն դասախօսներ հրաւիրել եւ զարգացնել համագործակցութիւնը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹ — Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ճեմարանի 75-ամեակի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցած է ճեմարանի բակին մէջ, Մայիս 1-ին, հովանաւորութեամբ կաթողիկէ Հայոց կաթողիկոս-պատրիարք Յովհ. Պետրոս ԺԸ. Գասպարեանի եւ նախագահութեամբ Մերձաւոր – Արեւելքի Յիսուսեան հայրերու: Հանդիսութեան առաջին բաժնին մէջ գոհաբանական պատարագ մատուցանուած է, ապա յոբելինական վարչութեան անունով խօսք առած է Րաֆֆի Յովհաննէսեան, ֆրանսերէն արտայայտուած է Հայր Եան Պրոնավելտ որ գրուատած է Յիսուսեան ճեմարանի գործունէութիւնը: Ուղերձներով հանդէս եկած են ճեմարանի նախկին եւ ներկայ ուսուցիչներէն՝ Լեւոն Նորտիկեան, Գուրգէն Տէյիրմէնճեան եւ փրոֆ. Պուսթանի: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է ճեմարանի տնօրէնը՝ Հ. Սահակ Քէշիշեան, պատմականը ընելով երեք քառորդ դարու անոր վաստակին:

ՊԷՅՐՈՒԹ — Նշան Փալանճեան ճեմարանի «Վասպուրական» սրահին մէջ, Մայիս 8-ին Համազգայինի տեղւոյն Կոմիտաս մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ համերգ մը տեղի ունեցած է, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Բացումը կատարած է դաշնակահար Սրտա Քէքլիքեան, յաջորդած են թաւջութակահար Նարինէ Յարութիւնեան – Ստեփանեան, դաշնակահար Իզապէլ Դայեայեանի ընկերակցութեամբ, դաշնակահար Արմինէ Ապաճեան – Պասմաճեան, ջութակահար Երուանդ Երկանեան ընկերակցութեամբ դաշնակահար Թամար Գապազեանի, երգիչ Գէորգ Պէպէճեան, կիթառահար Մկօ Միքայէլեան, խմբավար – շւինահար Զաքար Քէշիշեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆԻ

78 տարեկանին մահացած է ծանօթ բանասէր եւ պատմաբան Մատենադարանի վաստակաւոր աշխատակից Գ. Աբգարեան: Ծնած է Արթիկի Հոռոմ գիւղը, Բ. Աշխարհամարտին ընդմիջուած ուսումը աւարտելէ ետք մասնագիտացած է Հայոց պատմութեան եւ միջնադարեան գրականութեան մէջ: 1955-ին սկսած է աշխատիլ Մատենադարանին մէջ. 1965-ին Սեբէոսի պատմութեան իր ուսումնասիրութեան համար արժանացած է բանասիրական գիտութիւններու տոքթորի աստիճանին: Այդ ուսումնասիրութիւնը լոյս տեսած է 1979-ին: Երկար տարիներ զբաղած է Մաղաքիա արեղայի, Փ. Բիւզանդի, Եւսեբիոս Կեսարացիի գործերուն քննարկումով: Հեղինակ է պատմա – բանասիրական տասնեակ աշխատասիրութիւններու: Իր յօդուածները լոյս տեսած են նաեւ ռուսական, եւրոպական թերթերու մէջ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը Մայիս 21-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ մահացած է Յ. Թումանեանի եղբօր աղջիկը՝ Արմենուհի Թումանեան: Ան հիմնադիր տնօրէնն էր բանաստեղծին Դսեղի տուն – թանգարանին, տասնամեակներէ ի վեր: Յ. Թումանեանի Երեւանի տուն – թանգարանին տնօրէնութեան մականուանին մէջ բռնուած է որ Ա. Թումանեան «Թումանեան գերդաստանին թերեւս ամենաթումանեանական մոհիկան»ն էր:

LIVRES REÇUS

PEUT-ON GUERIR DU GENOCIDE ?

GILLES LUSSAC

Editions de l'Association Freudienne Internationale, Paris, Avril 1998.

L'ouvrage rassemble autour d'un Historique du génocide des Arméniens une série d'études qui mettent à contribution l'histoire, l'anthropologie et la psychanalyse pour tenter d'éclairer le phénomène.

ԻՐ ԹԱՐՄ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Բաժնուեցանք: Ես բռնեցի տան ճամբան եւ շուտով հասայ տեղս: Ներս մտայ անձայն ու «Թախտս» բարձրացայ: Յոգնութենէս եւ յուզումէս սիրտս կրկին կը թրթռէր, բայց, գոհ էի որ առաքելութիւնս լիովին եւ անվտանգ կատարեցի: Կարծես ծանր բեռ մը ուսերէս վար դրուած էր, այնպէս թեթեւ կը զգայի ես զիս:

Անկողին մտայ, բայց քուն չունէի: Ինծի համար իրական տանջանք մըն էր այս նորեկին պարագան: Հայ մըն էր, անհրաժեշտ էր տանելի վիճակ մը ստեղծել իրեն համար: Տեղ մը գտնել, գործ մը ճարել եւայլն:

Առտուն ոտքի ելայ շատ կանուխ: Ամենէն կարգի դրի ամէն բան: Գործիքներս պատրաստած՝ կը համրէի վայրկեանները:

Մեծ աղան մեկնելէ առաջ եկաւ, իր հրահանգները տուաւ: «Մոսօ, այսօր նորէն հնձան գնա, մնացածը լրացուր, թող Հասանն ալ գայ քեզի օգնելու (Հասանը իր կոտսեր որդին էր):

Գրեթէ դադրած մնացի տեղս: Որեւէ բառ չգտայ առարկելու, այնքան շուարած էի: Կրնար ամբողջ ծրագիրս ջուրը իյնալ Հասանին ներկայութեամբ: Կրնար փորձանք մը պատահիլ, թէ՛ նորեկին համար, որ անտեղեակ էր եւ թէ ինծի համար: Ի՞նչ ընէի...

Երկուքս միասին ճամբայ ինկանք: Կը քալէինք քով քովի դանդաղ, անխօս: Ճամբու ընթացքին միակ մտասեւեռումս այն էր, թէ ի՞նչ ձեւով կրնայի իմացնել հնձանը ապաստանած նորեկին, որ հեռանար, կամ մութ անկիւն մը պահուէր:

Երբ հասանք բլուրին կատարը, որուն ստորոտը, ձորին ափը շինուած էր հնձանը, սկսայ բարձր ձայնով, գրեթէ պոռալով շաղակրատել Հասանին հետ: Նպատակս էր այդ ձեւով մեր ձայները լսելի դարձնել նորեկին որպէսզի հասկնար, թէ մինակ չէի եւ գլխուն ճարը նայէր: Հասանը, թէեւ տարօրինակ գտաւ այս յանկարծակի աճպարարութիւններս, բայց յետոյ ինքն ալ սկսաւ ձայնակցիլ ինծի:

Հասանք հնձան, մեծ դուռը բացինք, ներս մտանք: Ձայն – ձուն չկար: Այլայլած վիճակ մը ունէի: Սրտիս զարկը կարելի էր համրել, նոյնիսկ անոր խուլ ձայնը լսել: Մտանք յարակից մեծ անցքը, դարձեալ լռութիւն: Ես անմիջապէս տանիք բարձրացայ, մտածելով որ Հասանն ալ ինծի կ'ընկերանար, բայց չես գիտեր ինչո՞ւ մնաց վարը ու սկսաւ պրպտել յարակից սենեակները:

Վերը, տանիքին վրայ, ես ինքզինքս կ'ուտէի, փորձանք մը նախատեսելով:

Զարմանալի բան, նորեկը չկար: Ո՞ր ծակը մտած էր ... պահուըտա՞ծ, թէ՞ մեկնած էր ... Հետս փոքրիկ ծրար մը ունէի իրեն համար, բուխերիկին մէջ տեղաւորեցի: Փորձեցի աշխատիլ: Ձեռքիս թակը կը բարձրացնէի ու կ'իջեցնէի, լողքարով շրջան մը կ'ընէի տանիքին մէկ ծայրէն միւսը, բայց ի զուր: Ձեռքերս կը դողային, մարմինս անդամները չէին հնազանդեր ինծի:

Գլուխս սաստիկ կը ցաւէր: Խելքս միտքս Աւոյին վրան էր: Ո՞ւր գնաց, ո՞ւր կորաւ: Եւ յետոյ սաստիկ պայրոյթ մը Հասանին հանդէպ: Լակոտը քիթը հոտ առած զամփռի պէս սենեակէ սենեակ կը դեգերէր, կարծես բան մը կը փնտռէր:

Երկար տեւեց այս վիճակը՝ մինչեւ որ, վերջապէս տանիք բարձրացաւ: Լողեցինք տանիքը, թակեցինք ցուիքները, վար իջանք մեկնելու համար:

Ինծի համար տանջանք մը պիտի ըլլար այսպէս անորոշ մեկնիլը, անհրաժեշտ էր ամէն գնով ստուգել իրականութիւնը:

Ճամբայ ելլելէ առաջ, յանկարծ, ամենակարեւոր գործիքը մէկ կողմ ձգեցի: Նպատակս էր զայն պատրուակ բռնելով կէս ճամբէն ետ դառնալ, սիրտս հանդարտեցնելու համար:

Մեկնեցանք: Բլուրը բարձրացանք: Յանկարծ «յիշեցի», մոռնակը մոռցած էի: «Ես կամաց կամաց կը քալեմ, դուն ետ դարձիր գործիքը բեր», ըսաւ Հասանը, հանդարտ: Իմ ալ փնտռածս այդ էր: Հովի արագութեամբ վազեցի հասայ հնձանը: Դուռը բացի ու սկսայ ձայնել – «Աւօ, Աւօ...»

Աւոն պատասխանեց կանչիս, դուրս եկաւ թաքստոցէն, ուրախութենէս փաթթուեցայ իր պարանոցը եւ լացի: Ուրախ էի, որ աժան ազատեցանք այս փորձանքէն ... Պատմեցի եղելութիւնը: «Շատ ժամանակ չունիմ, ըսի, ծրար մը դրի վերը բուխերիկին մէջ, առ: Ամէն օր իմ այս կողմերը գալս վտանգաւոր է, ատոր համար ալ ծրարներս կը տեղաւորեմ այն մայրաններուն մէջ որ ծանօթ են քեզի, իրիկուններս մութին գնա վերցուր, քանի մը օր ալ այս վիճակը քաշքշէ, ես քեզի համար տեղ մը կը ճարեմ:

Աւոն ուզեց բաներ մը ըսել, բայց ես առանց մտիկ ընելու մեկնեցայ:

Հեւ ի հեւ վազեցի, միացայ Հասանին: Տուն հասանք, տրամադրութիւնս տեղն էր: Բաւական չարչարուեցայ, բայց այդ չարչարանքս անօգուտ չանցաւ: Այժմ կը մնար տեղ մը գտնել զայն տեղաւորելու համար:

Գարունը եկած էր, դաշտերը կանաչով ծածկուած էին, շուտով աշխատող բազուկներու պէտքը զգալի կը դառնար: Այդ օրերուն հեռաւոր վայրերէ մշակներ կ'եւրեւային քաղաքին ճամբաներուն վրայ: Թէ՛ առեւտուրի հրապարակ կար եւ թէ դաշտային աշխատանք:

Աչքս, միտքս Մուխթառենց տունն էր: Մուխթառենց Հաճի աղան տանելի մարդ էր: Զգուշութենէ որոշ դիրքի մը հասած, գիտէր գնահատել աշխատող բազուկները: Իր տունը ապաստան գտած թէ՛ հայ, թէ՛ քիւրտ ծառաներն ու աղախինները միշտ կուշտ հաց ունէին: Եթէ կարենայի Աւոն հոն տեղաւորել, նպատակիս հասած կ'ըլլայի:

Շուտով ներկայացայ Մուխթառենց Հաճի աղային: Զիս ընդունեց իր սովորական կատակաբանութիւններով:

– Ի՞նչ է Մոսօ, եթէ աղջիկ ուզելու եկար, գիտես որ կարգուելիք աղջիկ չունիմ...:

– Աղա, եկած եմ ձեզի մանչ մը բերելու, եթէ ընդունիք, ըսի, քիչ մը կարմրած:

– Մա՞նչ, ի՞նչ մանչ, Մոսօ:

– Հաճի աղա, շատ աւելի լուրջ, աշխատասէր, տոկուն ծանօթ մը ունիմ գործ կը փնտռէ, չէի՞ք կրնար գործ մը տալ:

(Շար. 20)

(Շար. Ա. էջէն)

է Լ. Ղարաբաղի հարցը: Ժ. Շիրաք արտայայտած է իր զօրակցութիւնը ամբողջական (փաթէթային) լուծման տարբերակին:

Վ. Օսկանեան հանդիպումներ ունեցած է նաեւ Հարիրիի եւ լիբանանցի իր պաշտօնակիցին հետ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ՛ԱՅՑԵԼԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Եւրոպական Միութեան պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Հանս վան տեր Պրոքի, ժամանած է Հայաստան: Օդակայանը տեղի ունեցած ասուլիսին Վան տեր Պրոք բացատրելով իրենց այցելութեան նպատակը ըսած է թէ կառավարական շրջանակներու հետ հանդիպումներու ընթացքին կը քննարկուին Հայաստան – Եւրոպական Միութիւն յարաբերութիւնները: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ կ՛ունենայ Ազգ. Ժողովի նախագահին, վարչապետին, Արտաքին նախարարին եւ Հանրապետութեան նախագահին հետ:

ՀԱՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

«Աշխարհի խաչմերուկ» խորհրդաժողովին մասնակցելու համար Պոլիս գտնուող Հայաստանի Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Գառնիկ Նանագուլեան եւ Արտաքին փոխ-նախարար Սերգէյ Մանասարեան պատասխանելով տեղացի լրագրողներու հարցումներուն, ըսած են թէ ցեղասպանութեան ծանօթ բանաձեւի քուէարկութեան հարցը Ֆրանսային կը վերաբերի ու հայ եւ թուրք ժողովուրդները ունին հասարակաց պատմութիւն և ապագան առողջ հիմքերու վրայ դնելու համար պէտք չէ անտեսել այդ երեւոյթը: Ինչ կը վերաբերի Լ. Ղարաբաղի հարցին, անոնք յայտնած են թէ կողմնակից են խնդրին առանց նախապայմանի և Լ. Ղարաբաղի որպէս լիիրաւ կողմ ընդունմամբ կարգաւորման: Այլ հարցումի մըն ալ պատասխանելով Ս. Մանասարեան ըսած է թէ ռուսական Իւ – 300 հրթիռներու Հայաստան զետեղումը դեռ կը մնայ զուտ խօսակցութեան մակարդակին եւ պաշտօնական որեւէ նախաձեռնութիւն չկայ. աւելցուցած է թէ Երեւան երբեք չի դիմեր միջազգային պատասխանատուութեանց հակոտնեայ քայլերու:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի թիւ 3 ընտրատարածքին մէջ Մայիս 31-ին տեղի ունեցած է երեսփոխանական թափուր տեղի ընտրութիւն: Արձանագրուած ըլլալով հանդերձ որոշ խախտումներ պաշտօնական որեւէ բողոք չէ ներկայացուած: Առաջին տուեալներով երեսփոխան ընտրուած է «Հանրապետական» կուսակցութենէն Մարտին Սարգսեան ձայներու 57,9%-ով:

«ՑԵՄԵՆՏ» ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱԺԱԿԱԿԻՐ

Մայիս 31-ին «Հրազդան» մարզադաշտը տեղի ունեցած մայրաքաղաքի «Երեւան» եւ Արարատի «Ցեմենտ» խումբերու միջեւ Հայաստանի բաժակի պայքարը աւարտած է արարատեան խումբին ի նպաստ: Այս վերջինը 3 – 1 պարտութեան մատնելով Հայաստանի այս տարուան ախոյեան «Երեւան»ը դարձած է բաժակակիր, միանգամայն ձեռք ձգելով Եւրոպայի Բաժակակիրներու Բաժակի մրցաշարքին մասնակցելու իրաւունքը:

ԱՆԳԱՐԱ – ԲԱՔՈՒ ԿԱՊԵՐԸ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարար եւ փոխ – վարչապետ Ի. Սէզկին առանց այլեւայլի իր երկրին զօրակցութիւնը արտայայտած է Ազրպէյճանի: Ան ըսած է թէ Թուրքիա Հայաստանի հետ իր սահմանները պիտի չբանայ այնքան ատեն որ Ղարաբաղի հարցը լուծումի մը յանգած չէ: Թուրք նախարարը այս յայտարարութիւնը ըրած է Ազրպէյճանի Ա. հանրապետութեան 80-ամեակին առթիւ Անգարա ժամանած ազրպէյճանական պատուիրակութեան հետ հանդիպումէն առաջ, շեշտելով որ Թուրքիա Ղարաբաղի հարցը իրը կը նկատէ: Ան աւելցուցած է թէ Ազրպէյճանի հետ Թուրքիա զգացական կապեր ունի որոնք հիմնուած են պատմական փոխադարձ պատասխանատուութիւններու վրայ:

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թասումեան եւ զաւակները՝ Արամ, Վիգէն եւ Եսթեր,
Պ. Գլօտ Ճամճեան եւ զաւակները՝ Ժան – Ֆիլիփ եւ Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Ժամկոչեան եւ զաւակը՝ Էմիլի
ինչպէս նաեւ Փորթուգալեան, Զուլեմեան (Լիոն) եւ Քէշիշեան (Նիւ – Եորք) ընտանիքները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, նանիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀՐԱՉՈՒՀԻ ԱՃԷՄԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Փորթուգալեան)

մահը որ պատահեցաւ Մայիս 31-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունիս 5, ժամը 15.15-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին
31-33, rue Saint-Just, Arnouville
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սարսէլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Թասումեան եւ Ճամճեան ընտանիքներուն:

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

SOIREE THEATRALE

Le Comité de Paris
Ile-de-France de l'UGAB
présente
la **LECTURE PUBLIQUE**
pour la première fois,

d'une pièce de Hagop Baronian en français

Une nouvelle adaptation proposée
par **GERALD PAPASIAN**
de la pièce
«Adamnapouje Arévéliane»
de Hagop Baronian,
intitulée en français
Dentiste à l'Orientale

dans une traduction
de **Gérald Papasian**
et **Marc-Olivier Girard**

Gérald Papasian et les comédiens présents
dialogueront ensuite avec l'assistance
le Lundi 8 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
(Métro : Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

Ամավերջի Հանդէս

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը սիրով կը հրաւիրէ ծնողներն ու բարեկամները, իր Միօրեայ դպրոցին հանդէսին, Կիրակի, Յունիս 14, ժամը 16-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS

Թատրոն, երգչախումբ, պարախումբ եւ այլն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը կարեւոր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Շաբաթ, Յունիս 6, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Մշակոյթի Տուն

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ

կատարողութեամբ՝ Դպրոցասէր վարժարանի աշակերտութեան Կիրակի, Յունիս 7-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Լօժէնի Յովսէփեան զաւակներն ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան 6-րդ տարելիցին առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Ղազար Ղազարեան (Տէսինէն) իրենց սանահօր՝ Միսաք Միրզէ – Ղազարեանի մահուան քառասունքին առթիւ 200 Ֆր. կը նուիրեն իր շատ սիրելի «Յառաջ»ին, ինչպէս նաեւ սանամօր՝ Արտեմիս Ղազարեանի յիշատակին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէննի Սեւան մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը «Ժէման», Յունիս 14-ին, Կիրակի, կէսօրէն սկսեալ, մասնակցութեամբ Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտներուն եւ Անի նուագախումբին:

Հայկական ճոխ ճաշացուցակ եւ վիճակահանութիւն:

Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս եկէք հաճելի օր մը անցընելու:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SPECTACLE
de fin d'année scolaire

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le Bel est heureuse de vous inviter au spectacle de fin d'année scolaire, interprété par les enfants de l'école, qui aura lieu
le dimanche 14 Juin à partir de 15 h
dans la salle «Jacques Brel» à Gonesse.
Venez très nombreux encourager tous les enfants !

UGAB-Paris - IDF

FETE DE L'ECOLE

Le Comité de Paris
Ile-de-France de l'UGAB
organise
la FETE DE L'ECOLE
le Samedi 6 juin à 20 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
(M° Courcelles)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille

Le Conseil d'Administration convie la Communauté Arménienne à une rencontre suite à la

Reconnaissance publique du Génocide arménien de 1915 par la France

votée par l'Assemblée Nationale de la République Française le 29 Mai 1998
En présence de 8 députés de Marseille et de Mme **Hasmig Soghomonian**
Consul Général de la République d'Arménie en France
le **Lundi 8 Juin à 19h30**
Cette rencontre sera suivie d'un verre de l'amitié.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

CONFERENCE — PROJECTION
ROME / ARMENIE
Projection de l'EXPOSITION qui se tiendra au Printemps 1999 au VATICAN
par **CLAUDE MUTAFIAN**
Historien, Maître de Conférences à l'Université Paris XIII
le Vendredi 5 Juin à 20 heures 45

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

l'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
«Khatchadour ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

Fête Annuelle
suivie de la **Kermesse**

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

le Dimanche 14 Juin de 14h30 à 19h

Dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

Tirage de la **TOMBOLA** sur place avec de nombreux lots

Après la messe à **12 heures 30** un buffet froid sera proposé

Venez nombreux,
encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

Քաջալերեցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

UGAB-MARSEILLE

DINER DANSANT
SAMEDI 6 JUIN

Nous serons heureux de vous accueillir *le Samedi 6 Juin à 20 heures* au siège de l'UGAB. Un avant goût de vacances, avec cette soirée «*ARMENO-GRECQUE*».

— *Ambiance musicale entraînante assurée au son du «Bouzouki».*
— *Musique arménienne et grecque.*

Prix : Membres 200 F, non-membres 250 F, jeunes et étudiants 150 F.

Réservation indispensable avant le 2 Juin au 04 91 22 10 45.

U G A B — 327, Boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 5
VENDREDI
5 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·390 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.390

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՀԵՏ

«Ճումհուրիյէթ»ի չորեքշաբթի թիւին (Մայիս 29) մէջ ամբողջ էջ մը գրաւած է Պոլսոյ պատրիարքական ընտրութեան երկու թեկնածուներէն Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի հետ Լէյլա Թավշանօղլուի կատարած հարցազրոյցը: Պատասխանելով լրագրողուհիին հարցումներուն, ան կը բացատրէ պատրիարքական ընտրութեան սկզբունքները, ապա կ'ըսէ որ կրօնական ժողովը իր պարտաւորութիւնները աւարտած ըլլալով հանդերձ, կառավարութեան արտօնութիւնը չունենալով, չեն կրցած ընտրութիւնը կատարել: Անմիջապէս որ զայն ստանան, 15 օրէն ընտրութիւնը կրնայ տեղի ունենալ:

Զրոյցին մեծ մասը միսիոնարական եւ մարդասիրութեան գործունէութեան մասին է, առանց մտնելու Հայաստանեայց Եկեղեցիին: Իսկ վերջին մասին մէջ Մեսրոպ Արք. կը ծանրանայ հոգեւորական պատրաստող աստուածաբանական բարձրագոյն ուսումնարանի մը բացակայութեան վրայ: Կ'ըսէ. «Փափաքելի էր որ ինչպէս մահմետական համայնքը ունի կրօնական բազմաթիւ դպրոցներ ու աստուածաբանական ֆաքիւլթէներ, Թուրքիոյ հայ, ասորի, յոյն համայնքներն ալ ունենային Ազգային կրթութեան նախարարութեան կապուած իրենց աստուածաբանական ֆաքիւլթէները: Այսօր Թուրքիոյ մէջ զանազան եկեղեցիներու պատկանող շուրջ 100 հազար քրիստոնեայ կայ, բայց ոչ իսկ միակ վարժարան մը»:

Մեսրոպ Արք. խօսելով Պոլսոյ Հայ Եկեղեցիին կարիքներուն մասին, կ'ըսէ թէ ներկայիս կրօնաւորներու միջին տարիքը 60-էն վեր է, իսկ առնուազն 20 նոր կրօնաւորներու պէտք կայ բոլոր եկեղեցիները կարենալ բաց պահելու համար:

Խօսելէ ետք համայնքին շատ մօտ գըտնուելու իր կացութեան, Շնորհք պատրիարքի օրինակելի ընթացքին մասին, պատասխանելով «Եթէ ընտրուիք, Թրքահայութեան ամէնէն երիտասարդ պատրիարքը պիտի հանդիսանաք» հարցումին, կ'ըսէ, «Որպէս այդ պատմութեան ընցքին լաւ կ'ըլլար, բայց տարբեր է իրականութիւնը: 1700-էն ի վեր 35 պատրիարք ունեցած ենք: Ամէնէն նշանաւորները ընտրուած են 35-37 տարեկանին: 40-45 տարեկան 11 պատրիարք ունեցած ենք: Իսկ 70-էն վեր ընտրուած են միայն երկուքը»:

Մեսրոպ Արք. ինք 42 տարեկան է:

ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐԻ ՎԷՃ

Յունիս 2-ին Բաքուի մէջ բացուած է Կասպից ծովու քարիւղի եւ կազի միջազգային տօնավաճառը: Նախագահ Հ. Ալիեւ բացման իր ելոյթին մէջ կրկնած է թէ իրենք կողմնակից են քարիւղը Թուրքիոյ ճամբով փոխադրելու: Այս հաստատումին պատասխան խօսքով հանդէս եկած է Ռուսաստանի Ուժանիւթի փոխ-նախարար Վ. Ղարիբով եւ ըսած թէ Բաքու-Ճէյհան խողովակաշարը 3,5 միլիառ տոլար կ'արժէ եւ թէ եթէ Թուրքիոյ այդ տարողութեամբ նուէր մը ընել փափաքողներ կան, թող հրամմեն: Ան աւելցուցած է թէ Բաքու-Նովորոսիսկ քարիւղատարը արդէն կը գործէ եւ ի հարկին կրնայ 40 միլիոն թոն աւելցնել տարողութիւնը:

Ռուս փոխ-նախարարին այս միջամտութիւնը Բաքուի քաղաքական շրջանակներու կողմէ սպառնալիք մը նկատուած է Ազրպէյճանական նախընտրութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 3/4)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Ղարաբաղի նախագահը յայտարարած է Յունիս 3-ին. — «ԼՂՀ կառավարութիւնում ստեղծուած ճգնաժամն արդէն յաղթահարուած է, կայ ԼՂՀ վարչապետի դիմումը հրաժարականի մասին, որն ամենայն հաւանականութեամբ ես կ'ընդունեմ», մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին: Ըստ նախագահին, Լէոնար Պետրոսեան չէ կրցած կառավարութեան մէջ համախոհներու համախմբում մը ստեղծել ինչ որ պատճառ եղած է տնտեսական հարցերու զարգացման տարբեր մօտեցումներու կացութիւն մը ստեղծելու: Ա. Ղուկասեան շեշտած է թէ երբ մարդ չուզեր աշխատիլ, ինք չի կրնար պարտադրել, կը ջանայ համոզել եւ այդքան: Անկարելի չի նկատուիր որ վարչապետի պաշտօնն ալ ինք վարէ: Նախագահը չէ ծածկած նաեւ որ ընկերային դետնի վրայ լուրջ խնդիրներ կան, որոնք չեն լուծուիր որովհետեւ կարելիութիւնները սահմանափակ են: Վարկեր, ներդրումներ չկան, նուազագոյն է Սփիւռքի օգնութիւնը: Ըստ նախագահին, Ղարաբաղէն արտագաղթին պատճառը միայն ընկերա-տնտեսական չէ, պէտք է նաեւ պաշտպանուին քաղաքացիներու իրաւունքները եւ այդ մարզին մէջ, կարեւոր է զանգուածային լրատուութեան մարմիններու դերը:

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒ ՏԱՒՈՒՇԻ ՇՐՋԱՆԸ

Յունիս 2-ի իրիկունը, զօրաւոր քամիի ընկերակցութեամբ տեղացած առատ անձրեւին պատճառած ողողումները մեծ վնասներ պատճառած են Տաւուշի շրջանը, յատկապէս Իջեւան քաղաքի տնտեսութեան, Ենոքաւան, Գետահովիտ, Գանձաքար, Լուսահովիտ եւ Վերին Ծաղկաւան համայնքներուն: Աղստեւ գետին մակարդակը 1 մեթր բարձրացած է: Տարերքի ընթացքին շրջանին մէջ ելեկտրականութեան եւ խմելի ջուրի մատակարարումն ալ խզուած է: Օպերատիւ հարցերու նախարար Շահէն Գարամանուկեանի գլխաւորութեամբ յատուկ յանձնաժողով մը կազմուած է ստուգելու համար վնասներու տարողութիւնը եւ կազմակերպելու համար օգնութիւնը՝ տուժածներուն:

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԼՂՀ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ Հայաստանի վարիչ մարմնի ատենապետ Էռնէսթ Սողոմոնեանի, ԼՂՀ գացած է: Նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ տեսակցութեան ընթացքին Արցախ-Սփիւռք յարաբերութիւններու զարգացման առընչուող հարցերու շրջագիծին մէջ արծարծուած է նաեւ Ստեփանակերտի մէջ կուսակցութեան գրասենեակ բանալու հարցը: Պատուիրակութիւնը նոյն օրը, Յունիս 1-ին ընդունուած է նաեւ ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեանի կողմէ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ ԲԱՔՈՒԻ ԻՍԿԱԿԱՆ ԴԻՐՔՈՐՈՇՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս Սոֆիա տեղի ունեցած «Տնտեսական համագործակցութիւնը եւ ապահովութիւնը հարաւային Կովկասի մէջ» թեմայով ժողովին մասնակցած ազրպէյճանցի լրագրողները արժեւորած են Բաքուի իսկական դիրքը Հայաստանի նոր իշխանութեանց նկատմամբ: Անոնց համաձայն Ազրպէյճանի ղեկավարութեան իսկական մօտեցումը տարբեր է պաշտօնականէն եւ գոհ է Քոչարեանի նման խօսակից մը ունենալէ որմէ կարելի է յստակ պատասխաններ ստանալ՝ «այո»ն «այո» է եւ «ոչ»ն ալ «ոչ» ու միայն նման յստակ կեցուածքն է որ կրնայ Ղարաբաղեան հարցը արագ լուծումի յանգեցնել:

«ՀՕՄ»Ի ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

Մայիս 29-ին բացուած է «ՀՕՄ»ի գիտաժողովը «Հայրենիք եւ Սփիւռք ԻԱ. դարու շեմին» թեմայով: Մասնակցած են Սփիւռքի մասնաճիւղերէն ներկայացուցիչներ ալ: ՀՕՄ-ի Հայաստանի ատենապետուհին Ալվարդ Պետրոսեան իր ելոյթով ընդգծած է մասնաւոր կարեւորութիւնը հայ կիներու կողմէ բարեսիրական նախաձեռնութեան ազգային գաղափարախօսական ստեղծելուն:

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

Արմինթել ձեռնարկութեան նախկին տնօրէն Վահրամ Սողոմոնեանի դէմ քրէական գործ յարուցուած է. ան կ'ամբաստանուի ու որոշ, ոչ պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն նոյնիսկ ձերբակալուած է 50 հազար տոլար կաշառք ստացած ըլլալով: Կաշառքը, կ'ըսուի որ տրուած է բջիջային հեռաձայնի վաճառատուն բանալու արտօնութեան փոխարէն:

ԱՄԻՍԸ 100 ՀԱԶԱՐ ՇԻՇ «ԴԻԼԻՋԱՆ»

«Դիլիջան» հանքային ջուրերու գործատան մէջ աւարտած ըլլալով նորոգութեան աշխատանքը, վերսկսած է արտադրութիւնը: Գործատան ամսական տարողութիւնը 100 հազար շիշ կը նկատուի: Յառաջիկային կարելի կ'ըլլայ աւելցնել այդ քանակութիւնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Մոսկուայի մերձակայ Կատուլօ քաղաքին մէջ վերջ գտած է սամպոյի համաշխարհային ախոյեանութիւնը: Հայկ. միակ մետալը ապահոված է երեւանցի Վ. Խոջոյեան (62 քկ.) արժանանալով պրոնզի: Ծագումով հայ այլ մարզիկ մը՝ Ա. Բիջոսեան (52 քկ.) որ կը ներկայացընէր Ռուսաստանը, շահած է ոսկի մետալ, հանդիսանալով իր դասակարգին ախոյեանը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ՓՔՔ ԿԱՊԸ ՇԻՆԾՈՒ ԷՐ

Թրքական լրատուները Ապրիլ 26-ին յայտնած էին թէ ՓՔՔ-ի ղեկավար Բ. դէմք Շ. Սաքըք որ ձերբակալուած էր թրքական ուժերու կողմէ եւ կը հարցաքննուէր, խօսած էր իր կազմակերպութեան ու Հայաստանի միջեւ կապերու մասին: Պոլսոյ «Ակօս»ը Մայիս 29-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ սխալ էին այդ վկայութիւնները: Տիյարպէքիրի պետական ապահովութեան դատարանին առջեւ կատարած իր բացայայտումներուն ընթացքին Շ. Սաքըք ըսած է որ Հայաստանի մէջ իրենց յարմար միջավայր գըտած չըլլալով հրաժարած են հոնկէ: Ան աւելցուցած է որ խեղաթիւրուած են մամուլին կողմէ տրուած տեղեկութիւնները եւ թէ ինք ծանօթ չէ Հայաստանի ու իր կազմակերպութեան միջեւ որեւէ կապի:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ

ՖՐԱՆՍԱ ԻԶՄԻՐԷՆ Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻ

Թուրքիա արդէն իսկ ձեռնարկած է պատժամիջոցներու Ֆրանսայի դէմ, իբրեւ հետեւանք հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման Ազգային ժողովին կողմէ, Մայիս 29-ին: Այսպէս, առաջարկներէ հեռացուած են ֆրանսական երկու ընկերութիւններ Իզմիրի մեթրոյի շինութեան համար եւ Ֆրանսա պիտի չկարենայ նաեւ մասնակցիլ Իզմիրի տօնավաճառին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ ԱՀԱՒՈՐ ԱՐԿԱԾ մը պատահած է Գերմանիա Յունիս 3-ին, որու հետեւանքով աւելի քան 120 մեռեալ կար եւ 300 վիրաւոր որոնց 200-ը՝ ծանր վիճակի մէջ: Միւնիխ — Համպուրկ ճեպընթացն է որ ժամական 200 քիլոմեթր արագութեամբ գիծէն ելած է, բախած կամուրջի մը յենասիւնին եւ կամուրջը փլած է չորս կառախումբերու վրայ: Ըստ ուղեւորին որ ողջ մնացած է, ճեպընթացը ոչ մէկ արգելքի հանդիպած էր մինչեւ գիծէն ելլելը: Երկրին մէջ, ընդհանուր սուգ կը տիրէ, վարչապետ Քոհլ ընդհատած է Իտալիա կատարած այցելութիւնը եւ վերադարձած, Յունիս 4-ին Գերմանիոյ մէջ բոլոր դրօշակները կէս պարզուած էին, մինչ Յունիս 3-էն 4 լուսնալիք ամբողջ գիշերն ալ փրկարարներ կը ջանային դիակներ յայտնաբերել: Արկածը պատահած է ժամը 11-ին շուրջ Էշէտէ (հիւսիսային Գերմանիա): Գերմանիոյ երկաթուղային պատմութեան մէջ, պատահածը աննախընթաց է:

ԷՌ — ՖՐԱՆՍԻ տագնապը լուծուած չէր Յունիս 4-ին եւ գործադուլը կը շարունակուէր, բայց նոր հանդիպում մը նախատեսուած էր նոյն իրիկունը տնօրէնութեան եւ սենտիքաներու միջեւ եւ մթնոլորտը նոյնքան լարուած չէր: 4-րդ օրն ըլլալով ուրեմն Էռ — Ֆրանսի օդանաւերը թռիչք չէին առներ: Այս գործադուլին զուգընթաց անակնկալ գործադուլի մըն ալ ձեռնարկած էին ճամփորդներու պաշտօնեաները, ինչ որ նոր բարդութիւններ եւ յապաղումներ կը պատճառէր այն ճամբորդներուն որոնք այլ գիծերու օգտուելով Փարիզ կը հասնէին, կարծելով որ փրկուած են: Դեռ կայ ԷՌ-Ա-Թէ-Փէ-ի եւ երկաթուղիի գործադուլը Յունիս 4-ին եւ 5-ին, բայց կըրկնուող գալ շաբթու: Սենտիքայի մը ներկայացուցիչը չվարանեցաւ ըսելու թէ շարժումին գլխակցարար կը ձեռնարկեն Բաժակի օրերուն, որովհետեւ այդ շըրջանին աւելի ճնշում կրնան բանեցնել: Մնաց որ Ֆրանսայի քաղաքական պատասխանատուներն իսկ (օրինակ՝ Սեկէն) չի վարանիր հաստատելու թէ աշխարհի բոլոր հեռատեսիլներու վրայ, Ֆրանսան ծիծաղելի է:

ԱԼԺԷՐԻ ԺԻԱ-ի (Իսլամական Զինեալ Խմբակ) պետը սպաննուած է Յունիս 2-ին բանակին հետ տեղի ունեցած գործողութեան մը ընթացքին: Մուհամմետ Քիպայլի ծանօթ՝ «Այաշի» ծածկանունով պատասխանատուն կը նկատուէր Ռայլիսի եւ Պէնթալլի ջարդերուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Մ. Եըլմազ յայտարարեց թէ պիտի հրաժարի 1998-ի վերջ, կազմակերպելու համար 1999 Ապրիլի երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւնները: Սկզբունքով անոնք տեղի պէտք է ունենային 2000-ին:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, խորհրդաւոր պայթումներ տեղի կ'ունենան եւ վերջին 48 ժամերուն հինգ մեռեալներ կային (Յունիս 2 — 3): Այս աննախընթաց արարքները պատահած են Խոմէյնիի մահուան 9-րդ տարելիցին արարողութեանց վաղորդայնին:

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Մայիսի կէսերուն Լոս — Անճըլըսի մէջ, եռուեռի օրեր էին: Նախ կար Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի կազմակերպած գիտաժողովը, Հայաստանի պատմական քաղաքներուն նուիրուած շարքին երրորդը (Շաբաթ, Մայիս 16): Վանէն ու Մուշ — Պիթլիսէն ետք, նիւթը այս անգամ Խարբերդն էր եւ աւելի լայն առումով՝ Ծոփքը: Տասներկու պատախօս մէկ օրուան մէջ, խիտ յայտագիր մը, իրիկունը՝ արդի հայ պատմութեան ամպիոնին օժանդակ մարմնի կողմէ (Հայ Կրթական Հիմնարկ) կազմակերպուած ընդունելութիւն մը, եւ այլն: Փրոֆ. Յովհաննէսեանին այս շարքը պէտք է խոստովանիլ, որ շատ լայն աջակցութեան կ'արժանանայ գաղութին մէջ (հինգ հարիւր հոգի սրահի մը մէջ, ամբողջ օր մը՝ յափշտակուած ունկնդրութեամբ հետեւեցան նիւթերուն. ուրիշ ո՞ւր կարելի է երեւակայել այդքան տպաւորիչ հասարակութիւն): Պատճառը՝ չօշափուած նիւթերու զանազանութիւնն է հաւանաբար, ինչպէս մօտեցումին ձեւը, մասամբ՝ ժողովրդական, մասամբ՝ մասնագիտացած: Զեկուցումները պիտի տպուին հետզհետէ եւ ընթերցողը առիթը պիտի ունենայ տեղեկանալու անոնց կարեւորութեան ինչպէս համապարփակութեան:

Յաջորդ օրը (Մայիս 17, Կիրակի) կար Հայաստանցի բանաստեղծուհի, առժամապէս Լոս — Անճըլըս հաստատուած Վիոլետ Գրիգորեանին նուիրուած ցերեկոյթ մը, Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ: Խօսք առին Անահիտ Արամունի եւ տողերս ստորագրողը: Ներկայացուցին գործը, հաղորդեցին իրենց կրած տպաւորութիւնը անկէ: Կարդացուեցան, (Ա. Արամունիի կողմէ) երկար հատուածներ: Վերջաւորութեան բեմ բարձրացաւ բանաստեղծուհին ինքը, շնորհակալութիւններ յայտնեց, ու խօսքը չաւարտեց «Շնորհակալ եմ բայց չնորհապարտ չեմ» ձեւուն բանաձեւով մը, որմէ ետք սկսաւ ընդլայնել իր խօսքը, պարզելով իր կենսափորձը եւ նուազ չափով՝ բանաստեղծութեան մասին իր ըմբռնումները: Այս ցերեկոյթին առիթով վերատպուած էր ու տրամադրելի՝ Վիոլետ Գրիգորեանի Երեւանեան հատորին մէկ նոր տարբերակը ամբողջացած, վերնագիր՝ «Ճշմարիտ, ճշմարիտ ասում եմ», եւ երկրորդ գրքոյկ մըն ալ, այս մէկը՝ նոր լոյս տեսած, Իշխան Ճինպաշեանի էջադրումով ու ձեւաւորումով, վերնագիր՝ «Քաղաքը» (Վ. Գ. չէր գիտեր, որ այդ վերնագրով դարպասլուխ կազմող գիրք մը լոյս տեսած էր արդէն իսկ անկէ 35 տարի առաջ, բայց զուգադիպութիւնը հետաքրքրական է): Կ'ենթադրեմ, որ երկու գիրքերն ալ ուզողին համար տրամադրելի են:

Երկուշաբթի, Մայիս 18-ին ուրիշ հանդիպում մը կազմակերպուած էր, այս անգամ՝ «Բաց Նամակ»ի խմբակին հերթական հանդիպումներէն, «Գրական Անկիւն» ընդհանուր վերնագիրով (կազմակերպիչներն են «Բաց Նամակ» երկամսեային հրատարակիչները՝ Էլիզաբէթ Գրիգորեան եւ Գուրգէն Արզումանեան): Երեկոն նուիրուած էր Գրիգոր Պըլտեանին: Վերջինս պիտի կարդար իր գործերէն ու պիտի պատասխանէր հարցումներու: Ներկայ թղթակցութիւնը կը գրեմ մասնաւորապէս այս երեկոյեան վրայ ծանրանալու նպատակով: Միւս երկուքին մասնակից էի եւ պէտք է ուրիշներ անդրադառնան: Բայց ինծի այնպէս կը թուի, որ Գրիգոր Պըլտեանի երեկոն ունէր նաեւ պատմական բնոյթ, գոնէ ես այդ տպաւորութիւնը քաղեցի անկէ եւ այդ է պատճառը, որ կ'ուզեմ քիչ մը երկար անոր մասին խօսիլ: Ամբողջական ըլլալու համար, պէտք է աւելցնեմ, որ յաջորդ օրը՝ Մայիս 19-ին, Վարդան Մատթէոսեան (որ Լոս-Անճըլըս կը գտնուէր Խարբերդի գիտաժողովին մասնակցելու հրաւէրով) պիտի խօսէր նոյն «Գրական Անկիւն»ի բեմէն, Կոստան Զարեանի մասին: Հո՛ն չէի այդ իրիկունը, բայց կարծեմ՝ առիթն է ծանուցանելու, որ տասը տարի աշխատելէ ետք՝ Վարդանը վերջապէս Զարեանի մասին իր հետազօտութիւնները պիտի ամփոփէ ի մօտոյ լոյս տեսնելիք հատորով մը (Մելիտինեցի Մրցանակ, Անթիլիաս):

Պիտի գամ հիմա Գրիգոր Պըլտեանի երեկոյեան: Հեղինակը կարդաց նախ՝ վերջին շրջանին գրուած արձակ քերթուածներ, եւ անմիջապէս ետքը՝ իր Երկրորդ «Մանտրա»ն, ամբողջութեամբ (թերեւս զանցառելով փակագիծներու մէջ դրուածը): Հարցումներու բաժինէն ետքը, կարդաց իր նոր լոյս տեսած արձակ գործէն («Հարուածը») հատուած մը:

«Մանտրա»յի բարձրաձայն ընթերցումը շատ տպաւորիչ պահ մըն էր: Նոյնքան տպաւորիչ՝ Գ. Պըլտեանի բացատրութիւնները անկէ ետք: Կ'ուզեմ լսել առաջին մտածումը, որ անցաւ մտքէս: Նոյնիսկ եթէ գիտէի, թէ «գերազանց գեղեցկութեան սպառիչ» վայելքը զգալի է բարձրաձայն ընթերցումով, այն՝ որ կ'ընեն դուն քեզի համար, միշտ խորհած էի ատով հանդերձ, որ արդի բանաստեղծութիւնը աչքին համար գրուած է, եւ ոչ թէ ականջին, ու Գ. Պըլտեանինը՝ նոյնպէս: Անդրադարձայ այդ իրիկունը, թերեւս առաջին անգամ ըլլալով, թէ էական էր նաեւ գործին «կատարում»ը: Դիտմամբ կը գործածեմ այս բառը, որովհետեւ այդ իրիկունը՝ Գ. Պ.ին կողմէ շատ մը նշումներ այդ ուղղութեամբ կ'երթային նաեւ: Ի վերջոյ «Մանտրա»ներու վերջին էջին՝ գրուած է. «մի՛ կարդար / լսէ»: Երկրորդ նկատողութիւնը, առընչուած նախորդին, կը վերաբերի Մանտրաներու ընդհանուր յօրինումին: Ընթերցողը գիտէ Գ. Պ.ի կարգ մը կարեւոր գործերու կառուցուածքային հիւսքին գերազանց նշանակութիւնը: Զարմանալի հետաքրքրական էր լսել զինքը, երբ կը բացատրէր թէ այդ ձգտումը կը համապատասխանէր Ի. դարու արուեստի խորագոյն ձգտումներէն մէկուն: Ձայներու բազմազանութիւն, թեմաներու առընթերադրում ու զարգացում, լեզուական ու իմաստային տարրերու բաշխում, վերադարձ, արձագանգում: Եւ այս բոլորը՝ նորահնար, պիտի ըսէի՝ ինքնահնար «օրէնք»ներու համաձայն: Որպէսզի գործը ըլլայ ինքն իր մէջ, այսինքն ինքն իր կառուցուածքին մէջ սպառիչ ամբողջութիւն մը: Նաեւ անշուշտ լեզուական խրախճանք մը: Ամէնէն հետաքրքրականը թերեւս այն բաղդատութիւնն է, զոր առաջարկեց հեղինակը Ի. դարու արուեստին մէջ սպառիչ ամբողջութեան գաղափարը բացատրելու առեն: Բացատրութիւնը կը յղէր ի հարկէ՝ dodécaphoniste երաժիշտներուն, որոնք ինչպէս ծանօթ է՝ երաժշտական «օրէնք»ները փոխեցին, ձայները կազմակերպելու նոր համակարգ մը հնարեցին, բայց կառուցուածքային շէշտ, երբեմն չափազանցուած ախորժակներով, մանաւանդ՝ Շէօնպէրկի պարագային: «Չափազանցուած» կ'ըսեմ, որովհետեւ ձայներու կազմակերպութեան նորահնար օրէնքները, անոնց համակարգային բաշխումը, վերադարձներն ու արձագանգները տեղ մը կուգայ՝ ուր ականջի եւ ըմբռնումի կարողութիւններէն անդին են: Բայց կը մէջբերեմ նորէն Գ. Պ. «ականջը մինակ / խոռոչին մէջ / կը սիրէ ամենակենսալին»:

Երկրորդ բաղդատութիւնը, նոյնպէս հեղինակին կողմէ առաջարկուած, բանաստեղծական կալուածին կը պատկանէր: Կուգար իբրեւ հակազդեցութիւն հարցումի մը (դրուած Վիոլետ Գրիգորեանին կողմէ), թէ՝ ի՞նչ են կապերը բանաստեղծական այս ըմբռնումին ի միջի այլոց՝ Թոմաս Էլիոթի «the Wast Land»-ին հետ (տպուած 1922-ին, տարիներու մտմտուքի ու տքնանքի արդիւնք): Եւ հոս ալ՝ Գ. Պ. բացատրեց, թէ էական է՝ մասնաւոր ազդեցութիւն մը չկար, բայց որ ինքը լայն չափով ուսումնասիրած էր Էզրա Փաունտի «cantos»ները, այսպէս տալով dodécaphoniste երաժշտութենէն ետք՝ երկրորդ օրինակ մը Ի. դարու բարձրագոյն արուեստի, որուն մէջ բազմաթիւ տարրեր կը միջամտեն, անցեալէն եւ ներկայէն, յաճախ՝ անյարիր, կ'արձագանգեն իրարու, կը մտնեն անճանաչելի ճարտարապետութեան մը մէջ, կը ստեղծեն համապատասխանումներու իրենց իրահնար օրէնքը, ու նորէն՝ կը հասնին սպառիչ ամբողջութեան մը: Անշուշտ ուրիշ հարցումներ ալ եղան, որոնք կը վերաբերէին հետապնդուած նպատակին աւելի քան թէ բանաստեղծութեան ընդհանուր յօրինումին: Մէկ հատիկ բանաձեւ մը պիտի պահեմ հեղինակին պարզաբանումէն, կարծեմ՝ յատուկ Բ. Մանտրային. «մարմինը բերել մտցնել լեզուին մէջ»:

Գ. Պ. տուաւ նաեւ բացատրութիւններ «արձակ քերթուած»ի մասին, նոյնքան շահագրգռական: Սեռ մըն է, զոր կը մշակէ ան տասը տարիէ ի վեր ու ընթերցողը այդ շարքէն քանի մը հատը կարդացած է «Միտք եւ Արուեստ»ի էջերէն: Հետաքրքրական կերպով՝ «արձակ քերթուած»ը այն վայրն է, ուր վերոյիշեալ սպառիչ ամբողջութեան մտահոգութիւնը չի բանիր: «Արձակ» է ուրեմն ո՛չ թէ միայն դասական ձեւերուն նկատմամբ իր ազատութեամբ, բայց նաեւ բազմաձայնային ու կազմակերպչական հրամայականէն զերծ կացուցուելուն պատճառով: Մեծ միաւորներ կանգնեցնելու անհրաժեշտութիւնը չէ, որ կը տիրէ հոս: Այլ աւելի նուրբ ու նոյնքան դժուար աշխատանք մը՝ բանաստեղծութեան սահմանները փորձելու համար: Գ. Պ. կարդաց օրինակ «Ջնջում» վերնագրով անտիպ գրութիւն մը, որ կրնայ նոյնքան փորձառութիւն ըլլալ, կամ արձակ քերթուած այն չափով՝ որ Սարաֆեանի «Վէնսէնի Անտառը» արձակ քերթուած է: Շատ յայտնի էր հոս աշխատանքը բանաստեղծութեան սահմաններուն վրայ, հոն ուր բանաստեղծութիւն ըսուածը կը կորսնցնէ գրեթէ իր յատկանիշները, կը դառնայ լայն իմաստով՝ գրութիւն, որ սակայն իր կարգին գրութիւններու ամբողջ կալուածը հարցադրման կ'ենթարկէ, այսինքն նաեւ՝ գրելը: Եւ ծայրէ ծայր, ինչ ալ ըլլայ քերթուածը, փորձուածը, գեղեցկութիւնը միշտ ... «գերազանց գեղեցկութիւն» մը:

ՄԱՐԿ ՆՇԱՆԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

32 ԽՈՒՄԲԵՐ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՏԻՐԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵԱՆԻ ՏԻՏՂՈՍԻՆ

Չորեքշաբթի, Յունիս 10-ին, իրիկուան ժամը 17.30-ին, Փարիզի մօտ Սէն Տընիի նորակերտ հսկայ մարզադաշտին վրայ կը սկսի Աշխարհի 16-րդ Բաժակի աւարտական մրցաշարքը: Աշխարհի բաժակ... կը թարգմանուի՝ ֆութպոլի աշխարհի ախոյեանութեան, պետութիւններու ազգային խումբերու միջեւ:

Բոլոր տոմսերը ծախուած են արդէն քանի մը շաբաթներէ ի վեր: Ութսուն հազար հանդիսականներ ներկայ պիտի ըլլան Սէն Տընի: Անոնց մէջ՝ պետական անձնաւորութիւններ, Ֆրանսայի կամ միջազգային:

Աշխարհի բաժակը կը նկատուի 20-րդ դարու վերջին հսկայ հաւաքական ձեռնարկը: Որպէսզի ան տեղի ունենայ խաղաղ պայմաններու տակ. եւրոպական քանի մը երկիրներու ապահովական սպասարկութիւնները, քանի մը շաբաթներէ ի վեր արդէն, աշխատանքի վրայ են. կը վախցուի ահաբեկչական գործողութիւններէ: Եղած են ձերբակալութիւններ:

Հսկայ ձեռնարկ մը՝ ոչ միայն մարզական տեսակէտով: Կարեւոր է ան նաեւ տնտեսական գետնի վրայ: Մեծ դրամագլուխներ նետուած են հրապարակին վրայ, յուսալով նոյնքան չօշափելի շահեր: Առաջին շարքին վրայ են անշուշտ հեռատեսիլի ընկերութիւնները:

Բացման յայտագիրին մարզական բաժինը Սկովտիա — Պրազիլ խաղն է: Վիճակահանութիւնն է որ որոշած է Պրազիլի հակառակորդը: Լաւ «աշխատած» է վիճակահանութիւնը: Մեծ է այս երկու երկիրներուն աւանդը ֆութպոլի պատմութեան մէջ:

* * *

Պրազիլ չորս անգամներ շահած է բաժակը, վերջինը՝ չորս տարի առաջ Միացեալ — Նահանգներուն մէջ: Սկովտիա բաժակ չէ շահած, բայց եղած է ֆութպոլի բրիտանական օրրաններէն մէկը, մանաւանդ՝ խաղակերպի մը՝ որուն հետեւեցան յետոյ եւրոպական երկիրներ ինչպէս Աւստրիա եւ Հունգարիա ու դուրս բերին երկար ժամանակ անպարտելի մնացած խումբեր: Կ'ակնարկենք գնդակին ցած բարձրութեամբ փոխանցումներուն (փաս), գետնին վրայէն կամ գետնին մօտէն: Այդ խաղակերպը, ի զօրու դարուն սկիզբէն ի վեր սկովտիական խումբերու մէջ, ընդունուած է եւ կը կիրարկուի ներկայիս բոլորին կողմէ: Նոյնիսկ Անգլիացիներուն կողմէ՝ որոնք օդէն, երկար փոխանցումներու վրայ հիմնած էին իրենց խաղակերպը: Վերջակէտ՝ այս թէքնիք ակնարկին...

Ո՞վ պիտի յաղթէ Յունիս 10-ին: Հաւասար արդիւնք մը անակնկալ մը պիտի ըլլար մեզի համար, բայց տրամաբանութիւնը եւ Պրազիլի համբաւը կը ստիպեն որ նախատեսուի աշխարհի ախոյեաններուն ի նպաստ առաջին արդիւնք մը:

* * *

Աշխարհի բաժակի զտողական մրցումներուն մասնակցեցան 189 երկիրներ՝ որոնց մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Հայաստանն ալ:

Երեսուն խումբեր որակուած են աւարտական մրցաշարքին. անոնց հետ՝ Պրազիլ, իբրեւ ախոյեան եւ Ֆրանսա, իբրեւ կազմակերպիչ:

32 խումբերը բաշխուած են 8 խմբակներու մէջ. լաւագոյնները — իւրաքանչիւր խմբակէն առաջինը եւ երկրորդը — կը մտնեն 1/8 եզրափակիչ:

Յիշենք որ կարեւոր երկիրներ չկրցան որակուիլ աւարտական մրցաշարքին: Չինաստան, Շուէտ, Փորթուկալ, Ռուսիա, Ուրուկուայ: Թուրքիա ալ չյաջողեցաւ զտողական շրջանէն անդին անցնիլ: Նոյնն է պարագան Ազրպէյճանի, Վրաստանի եւ, նախկին Խորհրդային Միութեան բոլոր հանրապետութիւններուն, ի մէջ առեալ Հայաստանը:

* * *

Անտեղի չըլլար յիշել որ Աշխարհի Բաժակին ծնունդ տուողները Ֆրանսացիներ եղած են: Մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ չորս տարին անգամ մը. սկիզբ՝ 1930, Մոնթէվիտէոյի մէջ: Առաջին ախոյեանը՝ Ուրուկուայ՝ որ արդէն շահած էր 1924-ի Ողիմպիականի թուրնուան, Փարիզ եւ ցոյց տուած թէ Հարաւային Ամերիկայի մէջ լաւ ֆութպոլ կը խաղան...

Աշխարհի Բաժակը ուրեմն հիմնուած է Ֆրանսացիներու ջանքերով, Հանրի Տըլոնէի եւ Ժիւլ Ռիմէի նախաձեռնութեամբ: Այս վերջինը ֆութպոլի թէ՛ ֆրանսական եւ թէ՛ միջազգային դաշնակցութեան նախագահն էր պատերազմէն առաջ եւ Հանրի Տըլոնէ դաշնակցութեան քարտուղարը եւ, կը պատմուի՝ նախագահին յամառ մրցակիցը այնպէս որ յայտնի չէ թէ ո՛վ է Բաժակին «հայրը»: Այսուհանդերձ, բաժակը, սկիզբէն, մկրտուած էր Ժիւլ Ռիմէի անունով: Այս մանրամասնութիւնն ալ պատմութեան համար...

* * *

32 խումբեր պիտի ջանան ուրեմն, Յունիս 10-էն սկսեալ, չպարտուիլ աւարտական մրցաշարքին մէջ ու հասնիլ վերջնական խաղին, Յուլիս 12-ին:

Անշուշտ բոլորն ալ, չեն կրնար լրջօրէն ունենալ այդ յաւակնութիւնը:

Շատերու կարծիքն է որ Պրազիլ, անգամ մը եւս պիտի պարտադրէ իր մրցակիցներուն արագաշարժ, անակնկալներով հարուստ խաղակերպ մը եւ պիտի վերանորոգէ իր տիտղոսը: Այսուհանդերձ կան ուրիշ մասնակիցներ՝ որոնք իրաւացիօրէն կրնան յուսալ տիրանալու այս 16-րդ Բաժակին: Անոնցմէ՝ Գերմանիա, միշտ պատրաստ, լաւ զինուած երբ հարց ըլլայ այսպիսի մրցաշարքերուն,

տալիա, արդէն երեք անգամներ յաղթական, Արժանթին որ քանի մը շաբաթներ առաջ յաղթեց Պրազիլի այս վերջնոյն հաւաքականներուն առջեւ, իսկ, բարեկամական մրցման մը ընթացքին:

Կարելի է կարող խումբերու շարքին մէջ դասել նաեւ անգլիականը՝ որ կրնայ աշխարհի մարզասէրներուն յիշել տալ թէ՝ Անգլիոյ մէջ ծնած է ֆութպոլի խաղը: Կարող նաեւ ֆրանսականը՝ որ, թէեւ մինչեւ հիմա ցոյց տուած չէ յարատեւ արդիւնաւէտ խաղ մը, պիտի ունենայ հսկայ առաւելութիւնը մրցակցելու իր հողին վրայ, իր համակիրներուն առջեւ եւ, կը յուսանք, պիտի քաջալերուի անոնց կողմէ, անվերապահ:

Ամփոփենք՝ վերեւ յիշուած երկիրներն են որ ուրեմն լրջօրէն թեկնածու են վերջնական յաղթանակին: Այսուհանդերձ պէտք է նկատի ունենալ որ նուազ ծանօթ խումբ մը կրնայ պարտադրել իր կամքը բոլորին: Պատահած է որ, մեծ մրցաշարքերու մէջ, խումբ մը ունենայ տկար սկիզբ մը եւ հետզհետէ իրերայաջորդ յաջող խաղերու ընթացքին, իր վստահութիւնը աճի եւ հասնի մրցաշարքին գագաթնակէտին:

Այդպիսի անակնկալի մը ականատես պիտի ըլլա՞ն աշխարհի անթիւ մարզասէրները՝ որոնք, ըլլայ մօտէն, ըլլայ՝ հեռուէն, պիտի հետեւին, ամիս մը ամբողջ, այս ֆութպոլի հսկայ հաւաքոյթին: Կարելի է...

Բոլոր մրցումներն ալ յայտագրուած են հեռատեսիլին վրայ, աշխարհի գրեթէ ամէն երկիրներուն մէջ: Վա՜յ անոնց՝ որոնք չեն սիրեր ֆութպոլը...

Անգամ մըն ալ ճշդենք՝ աշխարհի 16-րդ Բաժակին սկիզբը Յունիս 10, վերջ Յուլիս 12-ի իրիկունը:

Ֆրանսական խումբին առաջին խաղը՝ Ուրբաթ, Յունիս 12-ին, ժամը 21, Մարսէյլի մէջ, Հարաւային Ափրիկէի դէմ: Հեռատեսիլ՝ Ֆրանս 3: Իսկ բացման երեկոյթը, Յունիս 10-ին, պիտի սփռուի Ֆրանս 2-ի կողմէ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

ARMENIAN FORUM
A Journal of Contemporary Affairs
Number I, Spring, 1998

Gomidas Institute, Post Office Box 208, Princeton, New-Jersey 08542-0208 (U.S.A.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). — Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային Միութեան տարեկան ձեռնարկներէն կարեւորագոյնը արտասանութեան մրցումն է բացուած բոլոր հայկական դպրոցներու կամ դասընթացքներու առջեւ, առօրեայ կամ շաբաթօրեայ:

13-րդ անգամը ըլլալով տեղի ունեցաւ Կիրակի, Մայիս 23-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: «Վասպուրական» սրահը լայնօրէն լեցուած էր քաջալեր հասարակութեամբ մը: Այս տարի, մասնակցող դըպրոցներու թիւը վեց էր՝ Համազգային, Հայ Մշակոյթի Տուն — Կապոյտ Խաչ, Սահակ Մեսրոպ Սէն Ժերոմ, Դուրեթեան (Վալանս), Աբովեան եւ Ս. Փրկիչ (Լա Սիոթա): Քիչ մը յուսախաբ ըլլալու իրաւունք ունի Պոլսահայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը ալ, ինչպէս շեշտեց Անի Յովսէփեան, առեննին բացատրական նամակներով հրաւիրած է բոլոր հաստատութիւնները անխտիր:

Բացառութեան կամ ոչ մասնակցութեան որեւէ պատճառաբանութիւն լուրջ չէ: Անտարբերութեան հետեւանք կրնայ ըլլալ միայն: Եւ անտարբերութիւնը հայ լեզուին, հայ խօսքին հանդէպ, հայ լեզուն եւ հայ խօսքը ուսուցանողներու կողմէ ծանր է: Կը բացատրուի մասամբ դպրոցներէն կամ դասընթացքներէն ներս ուսումնական ծրագրի բացակայութեամբ, դասատուներու որակումի հարցով, պատասխանատուներու գիտակցութեամբ եւ այլն...: Ամէն պարագայի մէջ կացութեան մը պատկերն է, մտայնութեան մը ցոլացումն է:

Վեց դպրոց, երեսուներեօթը մասնակցող աշակերտ, բաժնուած, ըստ տարիքներու չորս մակարդակի, նախ արտասանեցին պարտադրիչ բանաստեղծութիւն մը: Վեցէն ինը տարեկանները՝ «Ո՞վ ներկեր է» (Մուրատեան), իննէն տասնըմէկ տարեկանները՝ «Հպարտ հայորդի», տասնըմէկէն տասներեք տարեկանները՝ «Ուսուցիչներ» (Մարի Հրեշտակեան) եւ տասներեքէն տասնը վեց տարեկանները՝ «Պանդուխտ Որդին» (Աւետիք Իսահակեան): Ապա, դատակազմը, բաղկացած տիկիններ՝ Ժիլբէթ Երմազեանէ, Նուշի Գուգուլեանէ, Մարի Հրեշտակեան-Գաբոյեանէ, Սեդա Սիմոնեանէ եւ Պր. Սիմոն Մնակեանէ, առաջին ընտրութիւն մը ըրաւ առնելով իւրաքանչիւր մակարդակէն հինգ լաւագոյնները որոնք երկրորդ անգամ բեմ գալով արտասանեցին «ազատ» բանաստեղծութիւն մը:

Կրտսերներու խումբէն առաջնութիւնը շահեցաւ՝ Ալեքսանդր Պետանի (Համազգային դպրոց), երկրորդ եղաւ՝ Համբիկ Յովսէփեան (Դուրեթեան դպրոց, Վալանս), երրորդ մրցանակը ստացաւ՝ Սէլի Թովմասեան (Հայ Մշակոյթի Տան — Կապոյտ Խաչի դպրոց): Վեցէն ինը տարեկաններու խումբէն վարձատրուեցան առաջին Սերաֆի Պօյաճեան (Դուրեթեան դպրոց, Վալանս), երկրորդ Րաֆֆի Ճապրեան (Հայ Մշակոյթի Տան — Կապոյտ Խաչի դպրոց), երրորդ Սարգիս Մարգարեան (Դուրեթեան դպրոց, Վալանս): Յաջորդ խումբէն երեք առաջին տեղերը գրաւեցին, կարգաւ, Արմէն Մելքոնեան (Համազգային դպրոց), Լիլիթ Գալեմճեան (Խ. Աբովեան դպրոց), Յակոբ Գալեմճեան (Համազգային դպրոց): Մեծերու խումբէն առաջին եկաւ՝ Իշխան Սեմերճեան (Համազգային դպրոց), երկրորդ՝ Սիլվի Պոյաճեան (Դուրեթեան դպրոց, Վալանս) եւ երրորդ՝ Միրանտա Պիրկին (Համազգային դպրոց):

Դատակազմը երկու յատուկ մրցանակներ բաշխեց: Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Սիմիթեան կտակէն հազար ֆրանքի մրցանակ մը ստացաւ մրցումին լաւագոյն արտասանողը՝ Հուրի Գարակիւլեան (Հայ Մշակոյթի Տան — Կապոյտ Խաչի դպրոց): Իսկ փոքրերու խումբէն լաւագոյն արտասանողը՝ Լիլիթ Թովմասեան (Համազգային դպրոց) ստացաւ հինգ հարիւր ֆրանքի մրցանակ մը, նուէր Տիկին Նուշի Գուգուլեանի:

Օրուան յայտագրին մասնակցեցան «Գարուն» մանկապատանեկան երգի նըւագի խումբէն, զոր կը ղեկավարեն Տէր եւ Տիկին Խաչին եւ Ժիլբէթ Երմազեան, նուագածուներ եւ մեներգողներ: Խուրտոյեան ընտանիքէն՝ Վահան (դաշնակ), Անդրանիկ (դաշնակ, փող) եւ Արմենուհի (դաշնակ), Մարալէն Տէկոյեան (ջութակ), Գարէն Ռէյս (դաշնակ), Նինա Մկրտիչեան (դաշնակ), Մարք Կիրակոսեան (դաշնակ), Գարին Պօղեան (դաշնակ): Նուագեցին դասական կտորներ: Մեներգեցին, յատկապէս Կոմիտասէն, Ալիս Կուլիվեան եւ Անի Երմազեան: Այս վերջինը քաջալերական ընթացքի մէջ է:

Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը որ նիւթական զոհողութիւններու առջեւ կանգ չառներ, այս տարի եւս մասնակցող դըպրոցներուն նուիրեց մէկական բաժակ, մրցանակաւորներուն Հայաստանի քարտէսը ներկայացնող ոսկիէ եւ արծաթէ մետալներ, իսկ միւսներուն եւս յատուկ նուէրներ:

Այս ձեռնարկին միտքը եւ բազուկը Անի Յովսէփեանն է, միութեան քարտուղարուհին, որ ձեռնհասօրէն եւ խանդավառ շունչով վարեց ցերեկոյթը մէկ ծայրէն միւսը, օգնական ունենալով Վարդգէս Մալճեան:

Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային Միութեան նախագահը՝ Սարգիս Տուրսունեան իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց հայերէն լեզուի աշակերտութեան կարեւորութիւնը կանուխէն ըսելով՝ «ծաղկին արմատը խորունկ պէտք է տնկել»: Վեր առաւ ուսուցիչներուն դերը, ծնողքներուն պատասխանատուութիւնը եւ միջավայրի ազդեցութիւնը հայ միտքեր եւ հոգիներ պատրաստելու համար:

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը Հարաւային Ֆրանսայի համար, գնահատեց Պոլսահայ Մշակութային Միութեան յարատեւ եւ գիտակից ճիգերը հայկական արժէքներն ու բարքերը պահպանելու աշխատանքին մէջ: Քաջալերեց բոլոր մասնակցող աշակերտները եւ դպրոցներու պատասխանատուներն ու ուսուցիչները: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան կոչ ըրաւ հաւաքական ծրագիրներու շուրջ համախմբուիլ եւ միշտ յառաջանալ գաղութի ընդհանրական շահերու տեսիլքով:

Վալանսի հայ գաղութի հոգեւոր հովիւ՝ Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեան, որ կը գլխաւորէր Դուրեթեան դպրոցի պատուիրակութիւնը, իր գոհունակութիւնը յայտնեց վայելած ըլլալու գօտեպնդիչ պահեր շնորհիւ պատանիներու որոնք ծաղկեցուցին, ըսաւ, մեր մեծասքանչը ապրեցուցին հայ խօսքը: Նարեկ Ա. Քահանայ Վարդանեան եւ Մակար Աւ. Քհնյ. Նաճարեան Պահպանիչով եւ «Հայր Մեր»ով, երգուած հաւաքաբար, փակեցին ձեռնարկը:

Ապա, աշակերտներն ու բոլոր ներկաները վայելեցին Պոլսահայ Մշակութային Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբի պատրաստած ընդունելութիւնը, Հայ Մշակոյթի Տան «Տարօն» սրահին մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

— Աշխատաւէ՞ր, տղո՞ւն: Ինծի նայէ, Մաօ, գլուխս կը կոտրեմ «խաթրդ» չեմ կոտրեր, ամա եթէ խարուխմ ձեռքէս չես ազատիր, անոր տեղը քեզ կը քաշեմ «զոռով» հոս կը բերեմ:

— Կ'երաշխաւորեմ, որ ինծմէ լաւ աշխատաւոր է, ըսի թութակարար, առանց գիտնալու թէ Աւօն ի՞նչ արժէք ունէր իբրեւ աշխատաւոր:

Երկու օր առաջ, բարեբաստիկ յաջողութեամբ մը Աւօն կրցայ հնձանէ քաղաքը բերել եւ Մուխթառենց Հաճի աղային ներկայացնել, Ալօ անունով:

Աւօն՝ նոր անունով Ալօ, իմ յոյսերս լիովին արդարացուց, ճակատս պայծառացուց: Ոչ միայն իբրեւ աշխատաւոր՝ այլեւ իբրեւ ընկեր եւ խորհրդատու: Մուխթառենց Հաճի աղան գոհ էր ճիշդ առեննին լաւ գործաւոր մը ճարած ըլլալուն համար, ես շատ աւելի գոհ էի դաստատու մը, փորձ ղեկավար մը գտած ըլլալուս համար:

Իրիկունները, երբ կարճ ժամանակով կ'առանձնանայինք մեր ախոռը, ղուրսը, կամ կոյրին խրճիթը, ան մերթ խանդավառութեամբ, մերթ տխրութեամբ, յաճախ զայրոյթով կը խօսէր ինծի անծանօթ բաներու մասին: Անոր լայն գիտելիքներուն քով կը զգայի իմ աղքատութիւնս:

— Եզակի մարդ է, կ'ըսէր կոյրը, երբ առանձին կ'ըլլայինք:

Մեծ, ահռելի, արիւնոտ ծրագիրներ ունէր իր գանկին մէջ: Այնքան մահ եւ արիւն տեսած էր, որ այլեւս վախ չէր զգար: Իր խոշոր եւ կարմրած աչքերուն մէջ կարելի էր կարդալ այդ բոլորը: Գործակիցներ, հասակակիցներ, «աշխատելու» ընդունակ տարրեր կը փնտռէր, եւ կը հաւատար, թէ կարելի էր գտնել: Մութ անկիւնները, փէսերու կամ դղեակներու տակ իրենց ինքնութիւնը պահած ուխտաւորներ կային, իր համոզումով:

«Թուրքը հնձած էր մեր արտը՝ սակայն ցորենի գլուխներ կային հողին վրայ, անուշմար, անհրաժեշտ էր «պաշախ» մը:

Հոն՝ «արեւելեան կողմն աշխարհին» արիւնի ու մոխիրներու մէջէն ծնած էր «մանուկ Հայաստանը»: Արեւմուտքի մէջ տեղի կ'ունենային բախտորոշ դէպքեր:

Ամէն երեկոյ երբ աղային թերթը գաղտագողի իրեն կը հասցնէի, տասը վայրկեանի մէջ վերէն վար կը լափէր լուրերու բաժինը, ուրախութենէն աչքերը կը ճառագայթէին: «Վանիկ, պատրաստուէ, մկաններդ զօրացուր, մօտ ատենէն գործի պիտի սկսիս», կ'ըսէր:

Ամրան առաջին ամիսն էինք: Թշուառ բազմութիւններ ցուրտի, ձիւնի, խստաշունչ օրերու սարսափէն ազատած էին: Ադամորդուն ողնահարը տաքցած էր եւ սովին մահաշունչ ստուերը օր աւուր կ'անհետանար:

Թուրքն ալ ստիպուած էր աշխատիլ, սովէն չմեռնելու համար:

Հունձքը տեղ-տեղ դեղնած էր արդէն: Շուտով քաղը տեղի կ'ունենար եւ բազմութիւնները հացի երես կը տեսնէին:

Օրերը յառաջացան: Հունձքը հասաւ, քաղը սկսաւ: Կալերու վրայ ցորենի, գարիի խուրձերը դէզ — դէզ բարձրացան: Այդ օրերուն իրիկուն մը Աւօն զիս իր մօտը կանչեց.

— Վանիկ, ըսաւ շեշտակի նայելով աչքերուս, այսօր գործ մը կատարելու առաջին փորձը պիտի ընես, տեսնենք ո՞րքանով ընդունակ ես աշխատանքին: Այս երեկոյ գիշերուան «էզան»ը կանչելէ ետք, կ'իջնես մեծ կալերը եւ Հաշիմ աղային դէզերը կրակի կուտաս: Կրնա՞ս:

Կանգնած տեղս մոմիա դարձայ: Իրեն կը նայէի պիշ-պիշ, առանց տեղէս շարժելու, առանց բառ մը արտասանելու: Վայրկեան չանցած, քրտինքը արդէն ողողած էր ամբողջ մարմինս: Կը զգայի, որ ջուրի կայլակներ շապիկիս ներքեւ, ուսերէս վար կը գլորէին: Կարծես ձեռքս ատրճանակ մը տուած էին եւ կը ստիպէին, որ մէկու մը վրայ քաշեմ:

— Ի՞նչ, կը վախնա՞ս, յարեց Աւօն: Հապա ի՞նչ կը կարծես: Վրէժ, վրէժ կը բարբառիս ամէն օր, վրէժը ի՞նչպէս կը լուծուի: Ու լուցկիի տուփը որ ինծի երկարած էր եւ ձեռքը օդին մէջ դեռ կը մնար՝ ետ քաշեց ու դժգոհ քայլը փոխեց մեկնելու: Ես, բնազդաբար բռնեցի իր թեւը եւ լուցկին առի ձեռքէն: «Կ'երթամ, կ'ընեմ», ըսի կակազելով:

Վարանոտ նայուածք մը պտըտցուց վըրաս ու կասկածոտ բաժնուեցաւ ինծմէ առանց բառ մը արտասանելու:

Բաւական յանդուգն ձեռնարկ մըն էր, զոր պիտի կատարէի: Իմ աչքիս, Հաշիմ աղային դէզերը հրդեհելը հաւասար էր քաղաքը կործանելու: Այս հրէշը սարսափը եղած էր Հայերուն: Հիմա, որ հայ չէր մնացեր, սարսափը դարձած էր Քիւրտերուն, նոյնիսկ Թուրքերուն:

Օրը մթնեց: Գիշերը կը յառաջանար: Իմ սարսափն ալ անոր հետ կը բազմապատկուէր: Ասիկա տանձ, խնձոր գողնալու, Թուրք լաճերը ծեծելու չէր նմաներ: Լուսին չկար: Երկնքի պաստառին վրայ աստղերը կը պսպղային եւ Յարդգողը ձգած էր իր լայն ճամբան: Վարը խոր ձորին մէջէն Արածանին կը հոսէր, հանդարտ, միանուագ փշշոցով մը: Գորտերու եւ սխեներու միօրինակ աղմուկը բռնած էր շրջապատը:

Հոճան իր վերջին «էզան»ը ձայնեց: Հաւատացեալները աղօթեցին եւ անկողին մտան: Խաղաղութիւնը կատարեալ էր: Օրհասական ժամը հասած համարելով դուրս ելայ տունէն ու բռնեցի Հաշիմ աղային դէզերը տանող բարակ ճամբան: Վախս հետզհետէ կը բարձրանար: Ձեռքերս խրած էի գօտիիս մէջ, անոնց դողը զսպելու համար: Դէմքս չէի տեսներ, բայց վստահաբար պատանքի գոյն ունեցած պէտք է ըլլար:

Այո, ամէն օր մտածեր էի, ամէն հեղ որ կոյրը, կամ Աւօն հայրենասիրութենէ կամ պարտականութիւններու մասին խօսեր էին, միշտ պատրաստակամութիւն յայտնած էի: Եւ ահա յանձնառութեան մը ճամբուն վրայ, ինչո՞ւ ընկրկիլ ու վախնալ: Կը թուի, թէ մարմինս յօժար էր, սիրտս էր տկար...

Լուցկիին տուփը պինդ բռնած ափիս մէջ, անվտանգ հասայ Հաշիմ աղային դէզերուն: Շուրջս զննեցի, բան չկար, բան չնշմարեցի: Շատ հեռուն լոյսի ցոլք մը կը պլպլար, հովիւներու վառած խարոյկը անշուշտ:

Զգոյշ եւ համրուած քայլերով մօտեցայ ցորենի մեծղի դէզի մը ու աճապարանքով երկու տեղէ կրակը տուի: Շուտով յարդի չիղերը սկսան ճըճռիլ, մուխը բարձրացաւ, բոցերու լեզուակներ վեր երկնցան դէզի դէզին կատարը:

(Շար. 21)

Հ Հ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանութիւնը տեղեկացնում է, որ համաձայն ՀՀ կառավարութեան որոշման, սկսել է ՀՀ քաղաքացիների անձնագրերի փոխանակումը: Նախկին ԽՍՀՄ արտասահմանեան անձնագիր ունեցող բոլոր ՀՀ քաղաքացիները որոնք չունեն Ֆրանսայի կամ այլ երկրի քաղաքացիութիւն, 1998 թ. ընթացքում պէտք է փոխանակեն իրենց անձնագրերը ՀՀ քաղաքացու անձնագրով:

ՀՀ քաղաքացու անձնագրի ձեւակերպումը կատարւում է դեսպանութիւնում հաշուառուած լինելու դէպքում: Հակառակ դէպքում անհրաժեշտ է հաշուառուել սահմանուած կարգով: Անձնագիր ստանալու համար լրացւում է սահմանուած ձեւի դիմում, ներկայացւում են այլ փաստաթղթեր:

Փաստաթղթերը ընդունելու եւ բոլոր հետաքրքրող հարցերը ճշդելու համար Յունիսին Մարսէյլ կ'այցելի Ֆրանսայում ՀՀ հիւպատոս Յասմիկ Սողոմոնեանը, որի հետ կարող էք հանդիպել Մարսէյլի մշակոյթի տանը, Յունիսի 8, 9 եւ 10, ժամը 10–էն 18:

Հասցէն՝
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Հեռաձայն՝ –
04. 91. 30. 15. 09

Մանրամասն տեղեկութիւնների համար դիմել Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանութիւն:

Հասցէն՝
9, rue Viète, 75017 PARIS
Հեռաձայն՝
01 42 12 98 00 / 01 42 12 98 02

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

Բաժալերուած 1995–էն ի վեր ամառնային արձակուրդի յաջողութենէն, Նորմանտիի ծովեզերեայ Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնի ճաշարանը եւ խոհանոցը Հայ Մայրերու տրամադրութեան տակ պիտի դնենք, 1998 Յուլիս 4–էն սկսեալ: Մնենակները ապահովելու համար բարեհաճեցէք հեռաձայնել՝

Ռոզին Նաւասարդեան
01 – 39 – 85 – 36 – 53
կամ՝
Ժագլին Պարկիրճեան
01 – 43 – 33 – 60 – 52
կամ՝
Արձակուրդի կայան (Յուլիս 4–էն)
02 – 31 – 21 – 77 – 63

Տեղերը սահմանափակ ըլլալուն պատճառաւ, կը խնդրուի այժմէն ժամադրուիլ առանց սպասելու վերջին օրերուն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Le Centre Culturel
SAINT MESROB

aura le plaisir de recevoir

BEATRICE KASBARIAN-BRICOUT

le Jeudi 11 Juin à 20 heures 45

pour la **présentation** et la **signature** de son livre :

«A LA DECOUVERTE DE L'ARMENIE»

(Un guide historique et culturel de l'Arménie et de l'Artsakh)

au Centre Culturel St-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine, Monge

—— **Entrée libre** ——

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն՝ վարուժան Մինասեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տիկին Շաքէ Մինասեան 100 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

SOIREE THEATRALE

Le Comité de Paris Ile-de-France de l'UGAB
présente
la **LECTURE PUBLIQUE**
pour la première fois,

d'une pièce de Hagop Baronian en français

Une nouvelle adaptation proposée par **GERALD PAPASIAN**
de la pièce
«Adamnapoujn Arévéliann»
de Hagop Baronian,
intitulée en français
Dentiste à l'Orientale

dans une traduction
de **Gérald Papasian**
et **Marc-Olivier Girard**

avec la participation de
Jacky NERCESSIAN

Gérald Papasian et les comédiens présents dialogueront ensuite avec l'assistance

le Lundi 8 Juin à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian,
118, rue de Courcelles,
75017 PARIS
(Métro : Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ

կատարողութեամբ՝

Դպրոցասէր վարժարանի աշակերտութեան Կիրակի, Յունիս 7–ին:

Երկուշաբթի, Յունիս 8, տօն է Սրբոց սուսանացն Հռիփսիմեանց:

Այս առթիւ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

Le Conseil d'Administration convie la Communauté Arménienne à une rencontre suite à la

Reconnaissance publique du Génocide arménien de 1915 par la France

votée par l'Assemblée Nationale de la République Française le 29 Mai 1998
En présence de 8 députés de Marseille
et de Mme **Hasmig Soghomonian**
Consul Général de la République d'Arménie en France

le Lundi 8 Juin à 19h30

Cette rencontre sera suivie d'un verre de l'amitié.

L'U. C. J. A. présente
la 2ème édition du tournoi

SPORT - FOI - ARMENITE

Volley-ball, Basket-ball,
Tennis de table, Football

Samedi 20 et Dimanche 21 juin
Stade «Alain Mimoun»
Issy-les-Moulineaux

Sous la présidence d'honneur
et la présence effective de
M. ANDRE SANTINI
et *M. JEAN DJORKAEFF*

Renseignements et inscriptions des équipes :
U. C. J. A.
Tél. : 01. 47. 36. 02. 50;
Fax : 01. 46. 44. 64. 04.

Nombreuses récompenses.

Grand tirage : un aller-retour Paris-Vienne en avion.

l'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
«Khatchadour ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

Fête Annuelle
suivie de la **Kermesse**

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

le Dimanche 14 Juin de 14h30 à 19h

Dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado —
13008 MARSEILLE

Tirage de la **TOMBOLA** sur place avec de nombreux lots

Après la messe à **12 heures 30** un buffet froid sera proposé

Venez nombreux,

encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

Քաջալերեցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT EN GRECE

DU 8 AU 30 JUILLET

Camp adressé aux adolescents nés entre le 01/01/82 et 31/12/83.

Départ en train jusqu'à Venise et bateau pour Corfou

Programme : Randonnées, visites des sites et monuments historiques, jeux de plage etc.

Circuit: Ile de Corfou

Puis retour en bateau jusqu'à Venise et train.

Prix : 4 700 F

Renseignements et inscriptions:
C.B.A.F. : 01. 48. 24. 46. 57.

Places limitées.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թաշճեան մասնաճիւղը կարեւոր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Շաբաթ, Յունիս 6, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Մշակոյթի Տուն

17, rue Bleue — 75009 PARIS

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ 70

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը ներկայացնեն

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹի
«ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

Բեմադիր՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Յունիս 11, 12, 13, ժամը ճիշդ 20·45–ին
եւ Կիրակի Յունիս 14, ժամը ճիշդ 16–ին եւ 20·45–ին

THEATRE ESPACE ACTEUR
14 bis, rue Sainte-Isaure, 75018 PARIS — M° JULES JOFFRIN & SIMPLON
Renseignements: 01. 42. 73. 28. 37

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE

JOURNEE DE LA SOLIDARITE ENTRE LES GENERATIONS
à la Maison de RETRAITE de **MONTMORENCY**
50, avenue Charles de Gaulle
Dimanche 7 Juin à partir de 11 heures

ANIMATION
MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Partie artistique ESSAÏ
VIKEN
EVELYNE ALTOUNIAN

La troupe de danse "ASTRIG" d'Arnouville

GRANDE TOMBOLA DOUBLE CHANCE

Bar — Buffet — Ambiance arménienne
TOUTES DISPOSITIONS SONT PREVUES
EN CAS D'INTEMPERIES

—— *ENTREE GRATUITE* ——

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 6
SAMEDI
6 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.391
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.391

ՖՐԱՆՍԱ ՋԱՆՔ ՉԻ ԽՆԱՅԵՐ ՍԻՐՏԸ ԱՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ... ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՆԹԱՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՏԱՅ ԱԼԻԵՒԻ, ՈՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՓՈԽՈՒԻՐ

Յունիս 3–ին, Պաքու ժամանած էր Ֆրանսայի Ճարտարարուեստի ենթանախարար՝ Գրիսթիան Փիէռէ եւ շնորհիւ իր թափած ճիգերուն կրցած է ապահովութիւն ստանալ որ ֆրանսական ձեռնարկութիւնները պիտի կարենան շարունակել իրենց ներդրումները Ազրպէյճան, հակառակ Ազրպէյճանի կառավարութեան պաշտօնական բողոքին Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի քուէարկած բանաձեւին: Խօսակցութեան ընթացքին, Ալիեւ ըսած է որ քարիւղի Թոթալ ընկերութիւնը շատ հաւանաբար կարենայ հետազօտութեան արտօնութիւն ունենալ Կասպից ծովու մէջ: Գ. Փիէռէ վստահեցուցած է Ալիեւը որ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը Ազրպէյճանի եւ Թուրքիոյ նկատմամբ չի փոխուիր բանաձեւի քուէարկութենէն ետք: Ներկայիս Թոթալ բանակցութեան մէջ է որպէսզի կարենայ գործող դառնալ եւ Հ. Ալիեւ ապահովութիւն տուած է որ «դժուար բան չէ, կրնանք ձեզի գոհացում տալ»: Թոթալ մասնակցութիւններ ունի Կասպից ծովու մէջ, բայց դեռ գործող չէ:

Ալիեւ այդ խօսքերէն ետք, ուզած է գիտնալ թէ Ֆրանսա պիտի շարունակէ՞ իր ճիգերը նոյն ուղղութեամբ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման համար, Մինսկի խումբին շրջագծին մէջ, ուր Ֆրանսա համանախագահ է: Բողոք ալ բարձրացուցած է Ազգային Ժողովի բանաձեւին դէմ Հայերու «իբրեւ թէ ցեղասպանութեան» մասին: Պաքուի Խորհրդարանը նամակ մըն ալ պիտի ղրկէ Ազգային Ժողովին եւ երեսփոխաններ ալ, աւելցուցած է Ալիեւ, որպէսզի Ծերակոյտը եւ ֆրանսական կառավարութիւնը նկատի առնեն Ազրպէյճանի դիրքը: Ցաւ յայտնած է որ ուշադրութիւն չի տրուիր Հայերու գործած ջարդերուն 1992 – 93–ին Ղարաբաղի հակամարտութեան ընթացքին եւ «ցեղասպանութեան» կարգ մը արարքներու որոշ գիւղերու մէջ: Փիէռէ ապահովութիւն տուած է. – «Հաւանական բանաձեւ մը որ կրնայ ընդունուիլ Խորհրդարանին կողմէ (խմ՝ Ազգային Ժողով + Ծերակոյտ) որեւէ ձեւով քաղաքական նորութիւն չի բերեր ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի միջազգային քաղաքականութեան»: Ըսած է. – «Խորհրդարանական նախաձեռնութիւն մըն է: Միջազգային քաղաքականութիւնը տանողը կառավարութիւնն է: Յայտարարութիւնը ազդեցութիւն չունի ֆրանսական քաղաքականութեան վրայ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի նկատմամբ եւ որեւէ հետեւանք պիտի չունենայ Ազրպէյճանի հետ յարաբերութիւններուն վրայ»:

Ֆրանսայի նախարարը դեռ աւելցուցած է. – «1915–ի դէպքերը պէտք է թողուլ պատմաբաններու գնահատումին, այսօրուան Թուրքիան չի կրնար պատասխանատու նկատուիլ Օսմանեան Կայսրութեան արարքներուն: Ֆրանսա չի մոռնար շրջանի բոլոր ժողովուրդներուն, որոնց մէջ Ազրպէյճանցի ժողովուրդը, ծանր տառապանքները»:

Փիէռէ ըսած է որ Ֆրանսա կողմնակից է որ բանակցութեամբ կարգադրուի Ղարաբաղի հարցը Մինսկի խումբին առաջարկներու հիման վրայ: Շիրաքէն անձնական նամակ մըն ալ յանձնած է Ալիեւի:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Յունիս 4–ի շաբաթաթերթերը սեղմ տողերով տեղ կուտան Ազգային Ժողովի Մայիս 29–ի քուէարկութեան: Մեր տեսածներէն են՝

«L'EVENEMENT DU JEUDI»

Շաբաթական նիւթերու էջին մէջ քանի մը տողով նշուած է ճանաչումը, 83 տարուան յապաղումին շեշտումով: Կը յիշուին ցեղասպանութիւն որակումին տակաւին արժանի չնկատուած այլ օրինակներ, ինչպէս կարմրամորթներու, ափրիկեան ժողովուրդներու պարագաները, եւն.: Կ'ըսուի թէ զոհ հաւաքականութիւնները իրենց ցեղասպանութիւններուն ճանաչումին համար յաւիտենութիւնը ունին իրենց առջեւ:

«LE NOUVEL OBSERVATEUR»

Ժան Տանիէլ շաբաթական ակնարկներու սիւնակներուն մէջ տեղ տուած է նիւթին, յիշելով որ Կ. Ըրֆէռ երկար ատեն առաջ ճանաչումի խոստում տուած էր Մարսէյլի հայ գաղութին: Վերջերս նոյն խոստումները կրկնած էր վարչապետ Լ. Ժոսփէն իր ընտրարշաւին ընթացքին: Լրագրողը ապա կը յիշէ Պ. Լեոթարի հարցը, հրեայ անձնաւորութիւններու խուճապը որով հանդերձ սակայն Ֆրանսայի երեսփոխանները նախապատիւ նկատեցին բարոյականի թելադրանքին անսալ:

Ժ. Տանիէլի կարծիքով, աւելի յարմար կ'ըլլար քաղաքական ու աշխարհաքաղաքական իրականութիւնները նկատի առնելով նախապատրաստական աշխատանք մը տանիլ Անգարայի ու Պոլսոյ մտաւորականներուն մօտ: Ոմանք առաջարկած էին հայ, յոյն եւ Թուրք արուեստագէտներ, գրողներ, գիտնականներ հրաւիրել Փարիզ որպէսզի հանդիպում ունենան: Ժ. Լանկ կը վարանէր նախաձեռնութիւնը առնելու: Ներկայիս խնդրոյ առարկայ են ֆրանքեւ-Թուրք յարաբերութիւնները որոնք հիմնական են ապագային համար:

«L'EXPRESS»

Շաբաթաթերթը քուէարկութեան լուրը կուտայ առաւելապէս Անգարայի տեսանկիւնէն: «Ֆրանսա Անգարայի մէջ անբաղձալի անձնաւորութիւն» խորագրուած տողերուն ընկերացած է Թուրք զինուորներու լուսանկար մըն ալ: Ըսուածը այն է որ Անգարա վիրաւորուած արժանապատուութեամբ կը հակազդէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի ճանաչումին ու ինչպէս քանիցս պնդուցուցած էր Թրքական կառավարութիւնը, կրնան տուժել ֆրանսական ընկերութիւնները որոնք Թուրքիոյ մէջ գործող օտարներու գլխաւոր տեղը կը գրաւեն: Նոյն սպառնալիքին ենթակայ է ֆրանսական զինական ճարտարարուեստն ալ որ մեծ քանակութեամբ ապրանք կուտայ Թրքական բանակին: Տեղ տրուած է նաեւ ճանաչումէն ծնած Անգարայի վախին որ իր դիւանագէտներուն դէմ ահաբեկչական յարձակումներու նոր ալիք մը ծայր կ'առնէ:

«LE MONDE»

(5 Juin)

KIOSQUE

JOURS TENDUS ENTRE ANKARA ET PARIS

Մամուլի իր արձագանգներու բաժնին մէն, թերթը կ'անդրադառնայ Անգարայի հակազդեցութեանց Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի քուէարկութենէն ետք: Մարի Ժեկօ նախ կ'ըսէ որ եթէ նոյնիսկ Թուրքիա վճռապէս դէմ կը մնայ «ցեղասպանութիւն» բառի գործածութեան, կ'ընդունի ջարդերու եւ տեղահանութեան գոյութիւնը 1915–էն 1917, բայց կը մերժէ 1,3 միլիոն զոհերու թիւը զոր յառաջ կը քշեն հայ պատմաբանները: Լրագրողը կ'աւելցնէ որ Թուրք ընկերութիւնը յառաջդիմութիւն արձանագրած է այս հարցին նկատմամբ, գլխաւորաբար դիւաններու բացումով եւ բազմաթիւ հատորներու հրատարակութիւններով պատմութեան այդ շրջանին վրայ, թէեւ Հայերու ջարդը թաբու նիւթ մը կը մնայ:

Ապա, Մ. Ժեկօ կը խօսի Թուրք թերթերու գրած տողերուն մասին, շեշտելով թէ օրաթերթերը կատղած են ու կուտայ կարգ մը թերթերու խորագրերը եւ խմբագրականներու կարծիքը ինչ կը վերաբերի անհրաժեշտ հակազդեցութեանց: Կուտայ նաեւ Տիգրան Նազարեանի («Հիւրրիյէթ»ի Երեւանի թղթակից) թղթակցութենէն հատուածներ (տես՝ Բ. էջի Ա. յօդուածը):

«LE PROGRES»

(1er Juin)

RUBRIQUE «*VOTRE OPINION*»

Լիոնի օրաթերթին այս սիւնակին մէջ յաջորդաբար արտայայտուած էին նախ՝ Ժ. Փ. Պրէթ, ապա տեղւոյն Թուրք հիւպատոսը (տես՝ «Յառաջ», Մայիս 7 եւ 30 / 31): Թուրք հիւպատոսին գրութիւնը առիթ տուած է որ պատասխաններ գրուին եւ Լիոնի օրաթերթը հրատարակած է Տոքթ. Յակոբ Գարագաշեանի եւ Պիւլպիւլեան հիմնադրամի նախագահ փրոֆ. Փիէր Մարիոնի գրութիւնները, ուր անոնք դեռ փաստեր կը թուեն ապացուցանելու համար Հայոց ցեղասպանութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 4/5)

ԼՂՀ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Յունիս 4–ին նախագահ Ա. Ղուկասեան ընդունելով Ներքին նախարար Կարօ Բաղդասարեանի հրաժարումը, այդ մասին հրամանագիր ստորագրած է:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ԵԱԼԹԱՅԻ ՄԷՋ

Յունիս 5–ին, Ուկրանիոյ Եալթա քաղաքին մէջ կը սկսէր Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան Դ. վեհաժողովը: Իսկ Յունիս 4–ին տեղի ունեցած է Արտաքին նախարարներու հանդիպումը, մասնակցութեամբ նաեւ Վ. Օսկանեանի: Նոյն օրը նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է Ղրիմի հայ համայնքի ներկայացուցիչներու եւ վեհաժողովին մասնակից երկիրներու որոշ ղեկավարներու հետ:

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ ՆԱԵՒ ՍԻՒՆԻՔԻ ՄԱՐԶԸ

Սաստիկ անձրեւէն եւ կարկուտէն ծանրապէս տուժած են նաեւ Կապանի եւ Գորիսի գիւղական տնտեսութիւնները: Առաւելաբար Վերին Խոտանան, Շրվենանց Առաջաձոր եւ Անտառաշատ գիւղերը մեծ վնասներ կրած են: Ստեղծուած է աղէտի յատուկ յանձնաժողով:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՆԱՄԱԿՈՎ ՄԸ ԴԻՄԱԾ Ժ. ՇԻՐԱՔԻ

Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը Ս. Տէմիրէլ, ըստ Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր դեսպան Ն. Ութքանի, նամակով մը դիմած է Ֆրանսայի նախագահ Ժ. Շիրաքի որպէսզի իր հեղինակութիւնը գործածէ արգելք ըլլալու համար Հայերու ցեղասպանութեան օրէնքին Ծերակոյտին կողմէ եւս քուէարկութեան:

Նամակը ունի հետեւեալ բովանդակութիւնը.

«Կը փափաքիմ ձեր ուշադրութեան յանձնել Թուրքիոյ հանրապետութեան պետութեան ու ժողովուրդին զգացումները, Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29–ի նիստին ընդունուած Հայերու կարծեցեալ ցեղասպանութեան բանաձեւին առընչութեամբ:

Ծանօթ է որ ամէն երկրի պատմութեան մէջ կան տխուր դէպքեր: Պատմական իրողութեան մը է որ Ա. աշխարհամարտին ընթացքին, 1915–ին, Հայերը արտաքին գրգռութիւններով ժողովուրդին ու պետական ուժերու դէմ բռնութեան դիմեցին որուն հետեւեցաւ Հայերու ռազմական գօտիէն հեռու վայրեր փոխադրութիւնը ինչ որ պատճառ եղաւ երկու կողմէն ալ ծանր կորուստներու: Այսուհանդերձ, այս իրողութեան անտեսումն ու խնդրոյ առարկայ պատահարներուն "Հայերու ցեղասպանութիւն" որակումը ո՛չ խղճի, ո՛չ քաղաքական բարոյականի եւ ոչ ալ իրաւագիտական չափանիշներու յարիր է: Արդէն, 83 տարուան ընթացքին միակ փաստ մը իսկ կարելի չէ եղած յայտնաբերել որ փաստէր թէ պատահածը ցեղասպանութիւն էր:

Պէտք է պատմութեան ձգել պատմական դէպքերը դատելու գործը: Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին այս որոշումը զիս կը մտահոգէ, քանի որ կրնայ խրախուսել այն շրջանակները, որոնք նպատակ կը հետապնդեն պատմութիւնը թշնամութեան աղբիւրի վերածելու եւ խրախուսել նաեւ ահաբեկչական արարքները: Յատկապէս կ'ուզեմ շեշտել որ բացի թուրքեւ-ֆրանսական ամէն մարզի մէջ արագօրէն զարգացող յարաբերութիւնները խանգարելու եւ Կովկասի մէջ խաղաղութիւնն ու կայունութիւնը խոչընդոտելու ձգտողներէ, ոչ ոքի օգտակար այս վճիռը վիրաւորած է որքան Թուրքիոյ, նոյնքան ալ Ֆրանսայի մեր 300 հազար հայրենակիցները:

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը ամէն առումով սխալ քայլ մը առած է: Կը շարունակեմ փայփայել յոյսը թէ այս սխալը իրական յետագայ հոլովոյթին մէջ պիտի սրբագրուի եւ պիտի կանխարգիլուի ստուերումը մեր փոխադարձ յարաբերութիւններու անբերի մակարդակին զոր 1998 Փետրուար 19 – 20–ի այցիս ընթացքին ձեզի հետ մեծ հաճոյքով հաստատած

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (238) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Ընդառաջում — Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ
Correspondance croisée — *J. PAULHAN — A. LUBIN*

Ի՛ՆՉ ԳՐԵՑԻՆ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ

Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի Մայիս 29-ի քուէարկութիւնը Թուրք մամուլին մէջ բազմաթիւ յօդուածներու, քրոնիկներու ալ նիւթ եղաւ: Անոնց հեղինակները եղածին մէջ յաճախ կը շեշտեն Լ. Տէր-Պետրոսեան – Ռ. Քոչարեան տարբերութիւնը ցեղասպանութեան խնդրին նկատմամբ: Ասով յանցանքի որոշ բաժին մըն ալ կը վերագրեն Թուրքիոյ, քանի որ հարկաւոր արձագանգը չէ տրուած առենին առաջինին տարած քաղաքականութեան: Եւ ատոր պատճառներէն եղած է որ Անգարա այսօր իր դէմ խօսակից գտնէ Ռ. Քոչարեանի նման անզիջող անձնաւորութիւն մը: Մայիս 30-ի «Միլլիյէթ»ին մէջ Ե. Տողան «Անգարայի համար Պետրոսեանական հաշուեցոյց» խորագրուած գրութեամբ նախ շշմեցնող կը նկատէ որ հակառակ Անգարայի ազդարարութեան Ֆրանսայի ո՛չ հանրապետութեան նախագահը, ո՛չ վարչապետը միակ երեսփոխանի մը հետ իսկ չեն տեսնուած Մայիս 29-ի քուէարկութեան մասին: Աւելի հետաքրքրական է գրածը որ կ'առնչուի Հայաստանի նախագահական ընտրութեան նախօրեակին. այդ շրջանին Լ. Տէր-Պետրոսեան գլխաւոր իր խորհրդականը ղրկած է Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար Մ. Գարաեալչընի: Խորհրդականը կ'ըսէ. «Օգնեցէ՛ք Լ. Տէր-Պետրոսեանին: Ան Օսմանեան օրերէն ի վեր հայկական անկախութեան պաշտպան Հ.Յ.Դ.ն փակեց: Դաշնակցականներուն ԱՄՆ-ու Հայերէն ղրկուած գումարները աւելի են, քան՝ Հայաստանի եկամուտը: Հարուստ Հայերը իրենց դատին սատար են նիւթականով: Ես ալ նախկին դաշնակցական մըն եմ, սակայն միւս թեկնածուն՝ Ռ. Քոչարեան կարծր կեցուածքի կողմնակից է: Եթէ ան ընտրուի, շատ գլխու ցաւ կ'ունենաք»: Անկարելի է հասկնալ թէ Թուրք լրագրողը ո՛ր ընտրութեան մասին կը խօսի, Լ. Տէր-Պետրոսեանի խորհրդականին խօսքն ալ չակերտելով, երբ Հայաստանի նախագահական երեք ընտրութիւններուն ո՛չ մէկուն Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Ռ. Քոչարեան մրցակիցներ եղած են:

Երկու նախագահներուն ազդեցութեան գօտիներուն կ'անդրադառնայ նոյն թերթին Յունիս 1-ի թիւին մէջ, նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղ եւս: Կ'ըսէ թէ հայկական Սփիւռքը լայն չափով զօրակից էր Ռ. Քոչարեանի, ինչ որ իր անմիջական ազդեցութիւնը ունեցաւ Ֆրանսայի վրայ: Ֆրանսահայ գաղութին հակազդեցութեան կը վերագրէ նաեւ Օսմանեան կայսրութեան 700-ամեակի նշումին զօրակցելու նախագահ Շիրաքի մերժումն ալ, աւելցնելով որ ան միշտ խուսափած ըլլալով հանդերձ Թուրքիա այցելել, Սեպտեմբերին Երեւան պիտի այցելէ: Այս հաստատումները եւ նախագահ Միթերանի օրով ցեղասպանութիւնը օրինականացնելու միշտ ապարդիւն ձգուած փորձերը իրեն եզրակացնել կու տան որ Ֆրանսայի կառավարութիւնը ստանձնած է Քոչարեանի քաղաքականութեան գործակատարի պաշտօնը:

Գրութեան վերջին պարբերութեան մէջ Շ. Էլէքտաղ եւս կը շեշտէ ճանաչումին նախընթացի արժէքը որուն պիտի հետեւին հայկական պահանջներու այլ քայլեր: Հ.Յ.Դ.ի նպատակն է, կ'ըսէ ցեղասպանութիւնը ընդունիլ տալ արեւմտեան այլ խորհրդարաններու եւս, ապա ՄԱԿ-ին վաւերացնել ու անցնիլ հատուցում պահանջելու հանգրուանին: Իսկ ատոր պիտի յաջորդէ Արեւմտահայաստանի հիմնումին համար Թուրքիոյ ներկայացուելիք հողային պահանջը: Այս նկատումներով կարեւոր կը նկատէ որ Ֆրանսայի դէմ Թրքական հակազդեցութիւնները տարհամոզիչ ըլլան եւ անոնց ուժգնութիւնը որոշուի իր մատնանշած իրականութիւններու լոյսին տակ:

Նոյն օրուան «Հիւրրիյէթ»ին մէջ Ֆ. Թրնչի գրութիւնը խորագրուած է «Ֆրանսա մոռցաւ Փիէր Լոթին»: Հետաքրքրական է այն առումով որ լաւ օրինակ մը կ'ըլլայ «քառասուն լեռնէ ջուր բերել»ու ասացուածքին: Լրագրողուհին կը զարմանայ ու կ'ափսոսայ որ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը քուէարկող Ֆրանսայի երեսփոխանները անտեսած, կամ մոռցած են իրենց հայրենակիցին տողերը որոնք կը պատմեն Ա. աշխարհամարտի Հայերու չարագործութիւնները: Չէ՞ որ ան պատմած է թէ ինչպէ՛ս Օսմանեան կայսրութեան Հայերը ռուսական գրաւման օրերուն չվարանեցան լրտեսութիւն ընելու ու մասնակցեցան Թուրքերու տուները հրկիզելու, զանոնք չարչարելու, սպաննելու արարքներուն. ապա հարց տուած է թէ աշխարհի ո՞ր ժողովուրդը ուժգնօրէն չի ճնշեր իր շարքերէն յայտնուած նման չարաշահում: Գրութիւնը կ'աւարտի ըսելով որ Սփիւռքի այս կարգի նախաձեռնութիւնները որոնք կը վրդովեն նոյնիսկ Հայաստանի լրջամիտ քաղաքական դէմքերը, կը դառնացնեն Թուրքիոյ Հայերը:

Հայերու այդ զանգուածին առնչուած է «Միլլիյէթ»ի Յունիս 1-ի թիւին մէջ Թ. Աքեալի գրութեան վերջին մասն ալ: Նախ կը շնորհաւորէ Պոլսոյ պատրիարքարանն ու հայ հայրենակիցները որոնք պատրիարքարանի հիմնարկութեան 545-րդ տարեդարձին առթիւ մեծ հանդիսութիւն կատարած ու քննադատած են Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին քուէարկումը: Ապա նիւթը կ'առնչէ պատրիարքի ընտրութեան հարկաւոր պաշտօնական արտօնութեան որ տակաւին չէ տրուած, քանի որ «Ներքին գործերու նախարարութեան կարգ մը պաշտօնեաներ առանց անդրադառնալու փոխուած ժամանակին ու պայմաններուն, անցեալի որոշ սովորամոլութեամբ հարցեր կը ստեղծեն: Մինչդեռ նախարարութիւնը կը տեղեկացնէ թէ պէտք չէ ուշացնել արտօնութիւնը: Կը մտածուի նիւթը փոխանցել վարչապետ Եըլմազի, որպէսզի պատրիարքի ընտրութեան արտօնութիւնը տրուի "վարչապետին հրահանգով":

Առանց ատոր պէտք է արտօնութիւնը հասնի անյապաղ ու մեր հայ հայրենակիցներուն որպէս համայնք ունեցած վաքըֆի հարցերն ալ լուծում գտնեն» կ'ըսէ Թ. Աքեալ:

Այս օրերու Թրքական մամուլին մէջ ամէնէն ուշագրաւ գրութիւնն է ընկերաբան դասախօս Մ. Սոյսալի «Մեծ հայրեր ու թոռներ» խորագրուած էջը: Ան ի մէջ այլոց կը գրէ. «Անոնք իրենց մեծ հայրերուն յիշատակին տիրութիւն պիտի ընեն, հապա մե՞նք:

Մանաւանդ երբ ունինք օսմանեան առաքինութիւններ զորս առասպելականացուցած ենք, ինչպէս՝ փոքրամասնութիւններու հաւատալիքներուն յարգանքն ու լայնախոհութիւնը: Այս տեսակէտով, դուրսէն դրամ ստանալը ասպարէզի վերածած կարգ մը տխմարներու պարբերաբար ըսածին պէս «Ցեղասպանութիւնը Օսմանցիին գործն է, մեզի ի՞նչ» ըսելով պրծիլ չի վայելեր: Մեր հայրերն ու մեծ հայրերը օսմանցի չէի՞ն: Նոյնիսկ եթէ անհատապէս մեր մեծ հայրերէն ոմանք ուղղակի կապ ունեցած չեն պատահարներուն հետ, մեր հասարակաց պատասխանատուութիւնն է հարցին վրայ ծակել ազգովին ու ճշմարտութիւնները պարզել ամբողջ աշխարհի աչքին առջեւ:

Յատկապէս ճշմարտութեան եւ իրաւունքի յարաբերութեան տեսանկիւնէն»:

«Հիւրրիյէթ» (Մայիս 31) Երեւանի իր թղթակիցին Տիգրան Նազարեանի միջոցով ընդունուած բանաձեւին մասին հարցումներ ուղղած է Երեւանցիներու որոնց պատասխաններուն հիմնուելով կը խորագրէ. «Կարծեցեալ ցեղասպանութիւնը հայ ժողովուրդին հոգը չէ»: Գրութեամբ ըսուածը այն է որ տասը Երեւանցիներէ ութը բոլորովին անտարբեր գտնուած է 1915-ի պատահարներուն նկատմամբ, ըսելով որ ներկան իրենց իսկական ցեղասպանութեան մը ազդեցութիւնը կը գործէ երբ երկրին անտանելի պայմանները պատճառ եղած են որ բնակչութեան կէսը արտագաղթէ:

Տ. Նազարեան տոկոսագրութեամբ հակիրճ գրութիւնը 80%-ի համեմատութեամբ ալ չգոհանալով երեւանցի Ռ. Ա.ի մը ըսել կու տայ թէ իր արտայայտութիւնը կը ցոլացնէ Հայաստանի բնակչութեան մեծամասնութեան տեսակէտները թէ Ռ. Քոչարեանի ջերմ յարաբերութիւնները Սփիւռքին ու Հ.Յ.Դ.ի հետ, վախ կը պատճառեն իրենց, քանի որ ամէն անգամ երբ յարաբերութիւնները սերտացած են երկրին փորձանք մը պատահած է: Եւ թէ Սփիւռքի Հայերը միայն իրենց շահերը կը մտածեն, առանց խորհելու երկրին վիճակը:

Թղթակցութեան վերջին նշումն ալ այն է որ մինչ Թուրքիոյ մէջ ամէն մարդ հեռատեսիլին առջեւ հեւ ի հեւ կը հետեւէր դէպքերուն, Հայաստանի երեսփոխանները Ազգային Ժողովի շէնքին մէջ իրենց մէկ ընկերոջ տարեդարձը կը տօնէին ու երեկոյեան միայն տեղեկացան Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի քուէարկութեան:

Գրութեան ընկերացած են երկու լուսանկարներ ալ. մէկը զովացուցիչ ըմպելիներու պահեստ մը կը ներկայացնէ, մակագրուած է «Հայաստան սննդեղէնի եւ ուժանիւթի նեղութեան մէջ կարօտ է թրքական ապրանքներու»: Միւսը ցոյց կու տայ «փողոցի Հայը» որ ինչպէս կ'ըսէ թերթը, «ոչ թէ ցեղասպանութեամբ, այլ առօրեայի անհատնում հարցերով հետաքրքրուած է», մինչդեռ լուսանկարը կը վերաբերի հանրային պարտէզի մը ծառերուն տակ նարտի խաղացող այրերու խումբի մը որ Երեւանի յաճախադէպ տեսարաններէն մէկը կը կազմէ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑ

ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

Ուրբաթ, Մայիս 29-ին, մինչ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը կը քուէարկէր 1915-ի հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը, Մարսէյլի մէջ քանի մը ժամ յետոյ, հանդիսաւոր արարողութեամբ, կատարուեցաւ հիմնարկէքը նոր ուսումնարանի մը: Խորհրդանշական զուգադիպութիւն մը: Սերունդի մը պատմութիւնը կը վերահաստատուի եւ ուրիշ սերունդ մը կը դնէ գալիք սերունդներու պատրաստութեան, կրթութեան եւ յանձնառութեան հիմնական քարը՝ դպրոցը:

Տասը տարիներու յարատեւ աշխատանքի մը արդիւնքն է այս պահը, ըսաւ Ս. Գլընճեան՝ Համազգային դպրոցի մատակարար խորհուրդի նախագահը, իր բացման խօսքին մէջ, եւ ընդգծեց ծնողքներէն աշակերտները, ուսումնական կազմէն տնօրէնութիւնը իւրաքանչիւրին բերած բաժինը այս օրուան յաջողութեան համար: Ապա, հպանցիկ ակնարկով մը Համազգայինի պատմականը ըրաւ: Ստեղծուած է, Գահիրէ, 1928-ին մտաւորականներու փաղանգի մը կողմէ, որոնց մէջ՝ Նիկոլ Աղբալեան, Լեւոն Շանթ, եւ նպատակ ունենալով ցեղասպանութենէն ազատած որբերուն, համախմբուած կայաններու մէջ, ապահովել ուսում եւ դաստիարակութիւն: Ապա, շարժումը կը տարածուի եւ կը զարգանայ ամբողջ Սփիւռքի մէջ մշակութային, դաստիարակչական, հրատարակչական եւ այլ հաստատութիւններով: Յետոյ, Ս. Գլընճեան վեր առաւ Մարսէյլի քաղաքապետ Ժան-Գլօտ Կոտէնի, որ դպրոց հասաւ եւ դիմաւորուեցաւ ծափահարութիւններով, ներդրումը եւ քաղաքական որոշումը որուն շնորհիւ քաղաքապետական խորհուրդը 1997 Դեկտեմբեր 18-ի իր նիստին մէջ քուէարկեց միաձայնութեամբ տեղեկագիր մը որ Համազգային - Ֆրանս Հայկական Կրթական եւ Մշակութային Միութեան տրամադրութեան տակ կը դնէ շինութեան պայմանագրով, իններսունեւինը տարուան համար, շուրջ եօթը հազար հինգ հարիւր մեթր քառակուսի հողամաս մը, տարեկան խորհրդանշական վարձքով մը: Ջերմ շնորհակալութիւններ յայտնեց քաղաքապետին եւ իր անմիջական գործակիցներուն: Ս. Գլընճեան շինութեան ծրագրին կապակցութեամբ տուաւ կարգ մը տեղեկութիւններ: Եւրոպայի չափանիշի վրայ կազմուած է շինութեան յանձնախումբ մը նախագահութեամբ Սուրէն Սարգիսեանի: Ծրագիրը, գրուած ճարտարապետներու մրցումին, կը նախատեսէ երեք-հազար երեք հարիւր մեթր քառակուսի ընդհանուր մակերես մը, քսան դասարանով, «էնֆորմաթիք»ի սրահներով, տարրաբանութեան եւ բնագիտութեան դիտաշխատանոցով, հայերէնի ուսուցման դասարանով, խոհանոցով, ճաշարահով եւ այլ բաժիններով: Ուսումնարանը կը կառուցուի չորս հարիւր աշակերտ ընդունելու համար, մանկապարտէզով, նախակրթարանով, գոլէճով եւ լիսէով: Եթէ ամէն ինչ լաւ ընթանայ բացումը կը նախատեսուի 2001 թուականի դպրոցական վերամուտին:

Քաղաքապետ Ժան-Գլօտ Կոտէն խօսք առնելով ըսաւ թէ 2001 Սեպտեմբերը քիչ մը հեռու է, անկէ առաջ պէտք է աւարտել շինութիւնը: Այս ցանկութիւնը, յաւակնութիւնը կը նշանակէ արդեօք թէ քաղաքապետը լայն նիւթական օժանդակութի՞ւն պիտի բերէ, թէ քաղաքապետը նկատի ունի յառաջիկայ քաղաքապետական ընտրութիւնները 2001 Մարտին: Եթէ մէկը միւսին լրացուցիչը պիտի ըլլայ, ինչու չէ: Ժան-Գլօտ Կոտէն, որ արհեստով ուսուցիչ է. տասնըհինգ տարի պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասատու եղած է քաղաքական ասպարէզը մտնելէ առաջ, անդրադարձաւ ուսուցման պայմաններուն, դաստիարակութեան կարեւորութեան եւ ծնողքներու իրաւունքին ազատօրէն ընտրելու համար իրենց զաւակներուն ուսուցման եղանակը եւ դպրոցը: Մարսէյլի քաղաքապետը յիշեցուց իր կապերը հայ համայնքին հետ եւ ակնարկելով ցեղասպանութեան ճանաչման ըսաւ թէ ինք քսան տարի առաջ պահանջած էր այդ ճանաչումը: Կը բաժնեմ ձեզի հետ, աւելցուց, այսօրուան գոհունակութիւնն ու ուրախութիւնը:

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը Հարաւային-Ֆրանսայի համար, իր փակման խօսքին մէջ ըսաւ թէ 1998 Մայիս 29-ը կ'արձանագրուի մեր պատմութեան էջերուն մէջ, երեք պատճառներով: Նախ կը զուգադիպի 1918 Մայիս 28-ի Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին անկախութեան 80-ամեակին, Սարդարապատի յաղթանակով կերտուած: Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը յատուկ կոնդակով ողջունեց այս դէպքը: Երկրորդ, Ֆրանսան այսօր ճանչցաւ Հայ Ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը, շարունակեց Եպիսկոպոսը, 83 տարիներու պահանջատիրական ցոյցերէ, պայքարներէ, զայրոյթներէ, դիւանագիտական գործողութիւններէ, մանր յաջողութիւններէ եւ յուսախաբութիւններէ յետոյ: Իսկ, երրորդ պատճառը որուն համար հաւաքուած ենք, շարունակեց Տարօն Եպիսկոպոս, ապագայ Համազգային դըպրոցի առաջին քարի զետեղումն է: Շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին եւ իր գործակիցներուն որոնք յաջողեցուցին ձեռնարկը որ այս դպրոցին ընդմէջէն պատիւ կը բերէ համայն գաղութին: Մեծ իրագործումի մը պատեհութիւնը ունինք, յայտարարեց Եպիսկոպոսը, յուսանք որ ան ըլլայ մեր երիտասարդութեան տենչերուն եւ սպասումներուն նպատակը:

Ճառերէն յետոյ, հողամասին կեդրոնը տեղի ունեցաւ հիմնարկէքի բուն արարողութիւնը: Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան սրուակի մը մէջ, դրաւ Միւռոն եւ հետեւեալ արձանագրութիւնը՝ «La Sainte Huile de toutes les grâces incorporée dans la Fondation de la nouvelle école Hamazkaïne, foyer des connaissances et des lumières, temple de la science et du patrimoine spirituel franco - arménien»: Երգուեցան ու արտասանուեցան օրհնութեան շարականներն ու աղօթքները: Քաղաքապետ Ժան-Գլօտ Կոտէն զետեղեց սրուակը եւ կնքեց հողին եւ քարին մէջ, ընդհանուր ծափահարութիւններու եւ խանդավառութեան մէջ:

Հոծ բազմութիւն մը, դպրոցի աշակերտութիւնը, Մարսէյլի երեք Հայ եկե-

Իտալահայ նամականի

ԼԵՓՍԻՈՒՍԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐԷՆ ՄԱՍ ՄԸ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

ՄԱՅԻՍ 28-Ի 80-ԱՄԵԱԿԸ

ՄԻԼԱՆՕ («Յառաջ»). — Մայիս 21-ին, ստուար բազմութիւն մը եկած էր Հայ Տուն, լսելու համար Ապրիլ 24-ի առիթով Երեւան այցելած յանձնախումբին տեղեկատուութիւնը եւ տեսնելու այդ առիթով քաշուած տեսերիզը:

Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումին ներկայ ըլլալու համար Իտալիայէն Երեւան գացած էին Միլանոյի Քաղաքապետական խորհուրդին նախագահ տէ Գարոլիս, Հ.Հ. դեսպանատան գործավար Գագիկ Պաղտասարեան եւ Իտալիոյ Հայոց Միութեան վարչական անդամ Փիէրօ Քիւչիւքեան:

Անոնք իրենց հետ տարած էին Եոհաննէս Լեփսիուսի (Իտալիա մեռած եւ Մեռանօ քաղաքի գերեզմանատան մէջ թաղուած) աճիւններէն մաս մը, զետեղելու համար Ծիծեռնակաբերդի Հայերու ցեղասպանութեան թանգարանին մէջ, ինչպէս եղած էր անցեալ տարի Արմին Վեկների աճիւններուն համար:

Տէ Գարոլիս, որուն ջանքերով Միլանոյի քաղաքապետութիւնը, մէկ ձեռնպահութեամբ, իր ամբողջական ձեւին մէջ թէր քուէարկած էր Հայերու ցեղասպանութիւնը ճանչնալու օրակարգին, խօսեցաւ Հայաստան ըրած իր ճամբորդութեան մասին: Շատ ազդուած էր Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումին ներկայ ըլլալով եւ շատ յուզիչ եւ նպաստաւոր տպաւորութիւն ունեցած էր կառավարութեան անդամներու, հոգեւորականներու եւ մանաւանդ ժողովուրդին խուռն մասնակցութենէն:

Պտըտած էր Երեւան քաղաքի տեսարժան վայրերը, հնութիւնները, Մատենադարանը, Ակադեմիան, Արտաքին գործոց նախարարութիւնը, Էջմիածինը եւայլն, ինչպէս նաեւ աւելի համեստ վայրեր. ճամբաներ, մեծ շուկան եւայլն, եւ իր քաղաքապետական փորձառութեան ճամբով անդրադարձած էր քաղաքի մը կազմակերպչական լաւ եւ դէշ երեւոյթներուն: Ընդհանուր կերպով՝ դրական տպաւորութիւն: Կարեւոր անձերու հետ մշակած էր Իտալիոյ այս մեծ քաղաքին եւ Հայաստանի հետ գործնական ծրագիրներ եւ կապեր ստեղծելու ապագայի հնարաւորութիւն:

Հարցումի մը պատասխանելով, պատմեց այցելութիւնը Թուրք հիւպատոսին որ Լոս-Անճըլըսի իր պաշտօնակիցէն ստացած փաքսէ մը իմացած էր, նախորդ օրը եղած քաղաքապետական ժողովին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը, եւ եկած էր գանգատելու եւ լուսաբանելու զինքը որ ցեղասպանութիւն տեղի չէ ունեցած, ատիկա հայկական հնարք է եւ այդպիսի կեղծիքի մը ճանաչումը՝ վտանգաւոր: Անշուշտ ինք հակազդած եւ ներկայացուցած է իր մտածումը եւ ժխտողականութեան մը անհեթեթութիւնը:

Վերջաւորութեան, Հայ Տան նախագահուհի Տիկին Արմինէ Սրապեանի յանձնեց, իբրեւ յիշատակ իր այցելութեան, ցեղասպանութեան ճանաչման օրակարգի պատճէնը եւ քուէարկութեան-արդիւնքին գրութիւնը, անգլերէն լեզուով:

Ապա, Քիւչիւքեան ներկայացուց Երեւանի ճամբորդութեան ընթացքին պատկերահանուած տեսերիզը: Գլխաւոր մասը, բնականաբար, Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումն էր: Ծիծեռնակաբերդ հաւաքուած բազմահազար ժողովուրդը, ցեղասպանութեան թանգարանը ուր՝ Լեփսիուսի թոռը, պզտիկօրէն յուզուած, կը կրէր ձեռքերուն մէջ իր մեծ հօրը աճիւնները, զետեղելու համար պատրաստուած որմնախորշին մէջ, անունը կրող քարատախտակի մը ներքեւ, միւս հայասէրներու կողքին. Արմին Վեկների, Ֆրանց Վերֆելի եւ Լորտ Պրայսի:

Տպաւորիչ եւ յաջող իրիկուն մը:

«Հայ Տուն»ի մէջ, Մայիս 29, Ուրբաթ ժամը 21-ին, Իտալիոյ Հայոց Միութեան ջանքով տօնուեցաւ Մայիս 28-ի 80-ամեակը: Դժբախտաբար, նման հաւաքոյթներու սովորականէս ներկայ գտնուող անձերու թիւը չկար: Հազիւ 50 հոգի:

Սարդարապատի եւ անոր յաջորդող Մայիս 28-ի պատմական վերյիշումները ներկայացնելու համար, հրաւիրուած էր Յունաստանի Սելանիկ քաղաքի երիտասարդ հոգեւոր հովիւ Խորէն Վրդ. Տօղրամաճեանը:

Հանդէսը բացաւ Իտալիոյ Հայոց Միութեան քարտուղար՝ Ալէքօ Պէզիքեան: Ներկաները յոտնկայս մասնակցեցան փոքր երգչախումբին կողմէ երգուած Հայաստանի փառերգ «Մեր Հայրենիք»ին: Ապա Ա. Պէզիքեան կարդաց Հռոմի Հ.Հ. դեսպանատան հեռագիրը եւ հրաւիրեց Պր. Պալեանը կարդալու համար Հայաստանի նախագահ Քոչարեանի յայտարարութիւնը Մայիս 28-ի 80-ամեակին առիթով:

Խօսքը տուաւ օրուան բանախօս Տօղրամաճեան Վրդ.-ին: Ան ներկայացուց Հայաստանի եւ Հայոց քաղաքական եւ ընկերային ծանր վիճակը 1045-ի եւ 1375-ի պետականութեան թաւալումէն վերջ: Գագիկ Բ.-ի եւ Անիի անկումով Բագրատունեաց վերջաւորութիւնը, Լեւոն Ե.-ի եւ Կիլիկեան Թագաւորութեան վերջաւորութիւնը, սկիզբ տուած էին վեց դար տեւող հայկական պետականութեան բացակայութեան: Իսկ մեր դարուն մէջ, 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ տարագրութիւնը Թրքահայաստանի մէջ, սոված եւ հիւանդագին բնակչութիւնը եւ գաղթականութիւնը արեւելեան Հայաստանի մէջ, հիմնովին վտանգի մէջ դրած էին Հայոց իսկ գոյութիւնը: Այսպիսի անել եւ վտանգաւոր կացութեան մէջ եղաւ Թուրք բանակին յարձակումը արեւելեան Հայաստանի վրայ, որպէսզի վերջնապէս բնաջնջուի հոն բնակող Հայութիւնը եւ այդ հողերը կամուրջը կազմեն Թրքական քէմալական պետութեան եւ ասիական հողերու վրայ բնակող ցեղակից ժողովուրդներու միջեւ, հիմնելով բանթուրանիզմը:

Այս բոլորը նկատի առնելով է որ աւելի իմաստ կ'ունենայ Սարդարապատը եւ անոր յաջորդող Մայիս 28-ի կարեւորութիւնը, որ սկիզբ տուաւ հայկական նոր պետականութեան մը: Ապա շարունակեց պատմական եղելութիւններու ընթացքը եւ անոնց վերլուծումը:

Երգչախումբը երգեց Սարդարապատ, Էրեբունի եւայլն: Ճոխ հիւրասիրութիւն մը եւ ներկաներուն մասնակցութեամբ զանազան երգեր, ստեղծեցին զուարթ եւ խանդավառ միջավայր մը:

Վ. Բ.

գեցիկները հոգեւոր պետերը, կրօնական դասը, Լիբանանի ընդհանուր հիւպատոսը, երեսփոխաններ, Թաղամասի քաղաքապետներ, քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներ ներկայ գտնուեցան հանդիսութեան:

Մինչ հոգեկան ցնծութեան եւ սրտի ամենախոր գոհունակութեան առիթ կ'ընծայէ կրթական նոր օճախի մը հիմնարկէքը:

Դպրոցին դերը նուիրական է: Հոն կը դարբնուին հասնող սերունդներու միտքերն ու հոգիները: Աւելի նուիրական է հայ դպրոցին դերը, հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ: Հայ դպրոցը, Սփիւռքի տարածքին վրայ, հզօրագոյն կռուանն է եւ անառիկ ամրոցը Հայուն գոյութեան եւ տեւականութեան: Հայ դպրոցը ինքնութեան բերդ է:

Ամէն նոր դպրոց լուսեղէն սիւն մըն է Հայուն ազգային շէնքը կանգուն պահող: Ամէն նոր դպրոց, նոր ապացոյց մըն է հայօրէն ապրելու, եւ ստեղծագործելու:

Հայ տղան կամ հայ աղջիկը անգամ մը որ անցնի հայ դպրոցի բովէն, ապա ուր որ ալ երթայ, ինչ պայմաններու մէջ ալ գտնուի, պիտի չմոռնայ իր հայութիւնը եւ հպարտութեամբ պիտի յայտարարէ թէ ինք Հայ ծնած է մարդկութեան մէջ եւ զինք հայ կնքած է պատմութեան էջը:

Բարի երթ եւ յաջողութեան ամէն մաղթանք Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցի նոր կառոյցին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԱՒԻՂ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

1998-ի առաջին ամիսները, հայկական Շաւիղին համար յատկանշուեցան երեք տարբեր բնոյթի մշակութային ձեռնարկներով, Անոնք, ամէն անգամ, եկեղեցիին կից սրահին մէջ, համախմբեցին 20-էն 30 հանդիսականներ, ինչ որ անհամարելի թիւ մը չէ այդ փոքր գաղութին համար: Այս երեկոյթներէն առաջինը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մարտ 28-ին, օրուան հիւր ունենալով «Ասփա»ն («Հայ մարտիկներու օժանդակ մարմին»ը): Հիմնուած 1989-ին, հայ-ազրպէջանական պատերազմի սկիզբին, իր նպատակը եղած է զանազան ձեւի օգնութիւն ցուցաբերել հայ մարտիկին որ կը կռուի յանուն իր երկրի պաշտպանութեան՝ Մոնթէ Մելքոնեանը հանդիսանալով այդ մարտիկին տիպարը:

Միութեան նախագահ՝ Ժիրայր Տէտէեան եւ գործօն անդամ՝ Աշոտ Շմաւոնեան տեսերիզի մը ցուցադրութեամբ, ներկայացուցին իրենց կազմակերպութեան աշխատանքին ամփոփ պատկեր մը. դեղերու, հաշմանդամներու եւ զինուորին յատուկ պիտոյքներու առաքում եւ բաշխում: Քանի մը ցնցիչ պատկերներ ցոյց կու տային ինչ դժուար պայմաններու տակ տեղի կ'ունենային վիրաւոր զինուորին դարմանումները՝ յաճախ պատերազմի դաշտին իսկ վրայ, փոխադրութեան միջոցի չգոյութենէ...: «ԱՍՓԱ»ն վճռած է իր օգնութիւնը շարունակել, յորչափ տեղւոյն վրայ պահանջք կը զգացուի:

Երկրորդ ձեռնարկին հրաւիրեալն էր հայրենի գրականագէտ — քննադատ ու թարգմանիչ՝ Ալեքսանդր Թոփչեան: Ան, Ապրիլ 23-ին, դասախօսեց «Ռուբէն Սեւակ, Սիամանթօ եւ Դ. Վարուժան՝ երեք նահատակ բանաստեղծներ» թեմայով: Հակառակ ընտրուած նիւթին ընդարձակ բնոյթին, բանախօսը յաջողեցաւ համապարփակ պատկեր մը ներկայացնել այդ տաղանդներու հանճարէն ու իրենց կեանքին դրուագներ պատմելով, ցոյց տալ այն սերտ բարեկամութիւնը որ զիրենք կը միացնէր եւ որ տեւեց մինչեւ սպանդանոց ... ապացոյց «Ցողեկառք» քերթուածը զոր Ռուբէն Սեւակ ձօնած էր Սիամանթոյին՝ իբր յարգանքի տուրք: Հետաքրքրական էր նաեւ իմանալ մեզի անծանօթ դէպքի մը մասին որ Ալեքսանդր Թոփչեան յաջողած էր պարզաբանել իր տարած հետազօտութիւններով. այն է որ երբ 1907-ին, Պոլսոյ մէջ հայ մատենագրականութեան ներկայութեամբ, մեծ շուքով կը նշուէր հայ գիրերու գիւտին 1500-ամեակը, հանդիսութեան ներկայ էր նաեւ Թալաաթ փաշան՝ Հայոց յետագայ դահիճը... Հաւաքոյթը աւարտեցաւ ընթերցումովը այն յուզիչ նամակին զոր Ռուբէն Սեւակ գրած էր իր սիրելի կնոջ՝ Եաննային 1909-ին, Ատանայի ջարդերուն վայրերէն: (Նշենք որ Ռ. Սեւակի նամականին լոյս տեսած է Երեւան 1996-ին, Արրահամ Ալիքեանի թարգմանութեամբ եւ Ալեքսանդր Թոփչեանի խմբագրութեամբ):

Վերջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ Շաբաթ Մայիս 16-ին, օրուան հիւրերն էին պատմաբան՝ Նիլ Ակորոֆ եւ իրաւագէտ, Փարիզի համալսարանի դասախօս՝ Ժան տը Լեսփինէ որոնք զուգահեռ մը հիւսեցին երկու ցեղասպանութիւններու միջեւ, մին Վանտէինը՝ գործուած 1794-ին, իսկ միւսը՝ հայկականը: Դասախօսները, հիմնուելով այդ ժամանակուան դիւաններու եւ փիլիսոփայ՝ Հելէն Փիրալեանի հետազօտութիւններու վրայ, հասան այն եզրակացութեան որ այս երկու ոճիրներն ալ գործադրուած են նոյն նպատակով՝ փոքրամասնութեան մը ոչնչացումը: Նիլ Ակորոֆ, իր մեկնաբանութեան մէջ բացատրեց ժխտումի կարեւորութիւնը ժողովուրդի մը հոգեկան ժառանգութեան վրայ, զայն բաղդատելով սիտայի մանրէին, եւ շեշտը դրաւ ճանաչման եւ դատապարտման անհրաժեշտութեան վրայ:

Ժան տը Լեսփինէ, իր կարգին եւ լուրջ գիտնականի մօտեցումով, պատմականը ըրաւ երկու հարիւր տարի առաջ Վանտէի մէջ պատահած դէպքերուն, որոնք 700 հազար բնակչութեան վրայ 200.000 զոհեր խլած էին՝ մանուկէն ծերունին: Ան գտաւ շատ մը հասարակաց եզրեր Վանտէի եւ հայկական ցեղասպանութիւններու միջեւ: Արդէն 1995-ին, ելոյթ ունենալով Լիոնի Պիւլլիւքեան հիմնարկի փառատօնին «յեղափոխական գաղափարախօսութիւն եւ ժխտում» նիւթով, Պ. տը Լեսփինէ մեծ հետաքրքրութիւն առեղծած էր, մանաւանդ բազմաթիւ ներկայ Վանտեցիներու մօտ: Ու, եզրակացնելով, ըսաւ որ Թուրքիոյ ժխտական կեցուածքին դէմ Հայերը պարտին աննկուն կամքով պայքարիլ, ճանաչումը հասցնելով մինչեւ Լա Հէյի միջազգային ատեան ու ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողով, ափսոսալով նոյն ատեն որ այդ ուրացումը անտեսուած էր Ծիծեռնակաբերդի ցեղասպանութեան թանգարանին մէջ:

Շաւիղի այս երեք ձեռնարկները կ'ապացուցեն որ Եկեղեցւոյ Մշակութային յանձնախումբը ճիգ չի խնայեր որպէս հետաքրքրութիւն մը ստեղծելու այս գաղութէն ներս, ինչ որ անկասկած շնորհաւորելի է:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

ՔՆԱՑԷ՛Ք ՓՈԽԱՆԱԿ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ

Գործի ընթացքին քնանալը վտարուելու, կամ առնուազն խիստ սաստ մը ստանալու պատճառ է բազմաթիւ հաստատութիւններու մէջ: Այսուհանդերձ, որոշ ձեռնարկութիւններ սկսած են բոլորովին այլ ընթացք ցոյց տալ, իրենց պաշտօնէութեան տրամադրելով ծածկոյթներ ու բարձեր: Գանսասի մէջ ճարտարապետներու գրասենեակ մը որպէս յետմիջօրէի հանգստարան, պարապ սրահ մը դրած է պաշտօնեաներու տրամադրութեան տակ: Ուրիշներ նոր գործատեղիներու համար արդէն նկատի կ'ունենան քնանալու սենեակը, կամ սենեակները: Նոյնիսկ բրիտանական օդային գիծերու ընկերութիւնը ծրագրած է կարգադրութիւն մը որ թոյլ պիտի տայ երկարատեւ թռիչքներու օդաչուներուն քնանալու պահեր ունենալ:

Անշուշտ ըսել չէ որ այն հաստատութիւններուն մէջ ուր նման կարգադրութիւն չկայ, աշխատողները երբեք չեն քնանար: Պոսթընի համալսարանէն քանի մասնագէտ մը կը յայտնէ թէ շատ աշխատողներ խոստովանած են իրենց քնացած ըլլալ գործի ժամերուն, դիմելով զանազան հնարքներու: Կան որ մրափ մը առած են իրենց ինքնաշարժին, կամ պարապ գրասենեակի մը մէջ: Ճշդուած է նաեւ թէ գրասենեակի այն պաշտօնեաները որոնք աշխատանքի սովորական ժամեր չունին, իրենց գործի վայրին մէջ կը քնանան 20%-ի համեմատութեամբ: Քունի հարցերու ուսումնասիրութեան հիմնարկի մը համաձայն, աշխատող չափահասներու 56%-ը օրուան ընթացքին քուն կ'ունենան:

Հարցին կարեւոր երեսը այն է որ գործին տեղը քնանալ, յաճախ անապահովութեան հարցեր կը ստեղծէ: 1994-ին կատարուած ուսումնասիրութիւն մը ցոյց տուած է որ օդանաւը ճամբու իր արագութեան հասնելէ ետք օդաչուներու 40 վայրկեաննոց մրափ մը նկատելի ձեւով կ'աւելցնէ անոնց զգօնութիւնը, երկարատեւ թռիչքներու ընթացքին:

Քնանալու այս կարգի կարգադրութիւններ շարք մը հարցեր կը ներկայացնեն: Ի՞նչպէս լուծելու է վայրի խնդիրը. քունի սրահ մը տրամադրել ընդհանուրի՞ն, թէ անջատել այրերու եւ կիներու քնարանները: Ամէն մարդ պէտք է իր անձնական բա՞րձը բերէ. ի՞նչ ընել երբ խռկացողներ գտնուին: Ընկերութիւնները հարց կուտան նաեւ թէ ի՞նչ միջոց պէտք է կիրարկել քնացողները արթնցնելու համար, առանց խանգարելու քունը շարունակողները:

Այն հաստատութիւնները որոնք պաշտօնականացուցած են յետմիջօրէի քունը, կը վկայեն թէ դրական փորձառութիւն մըն է: Անշուշտ անխուսափելի են չարաշահումները, սակայն փոքրամասնութիւն կը կազմեն անոնք:

ԲԱՂՀԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

էի : Վստահելով մեր անձնական բարեկամութեան եւ թուրքեւփրանսական յարաբերութիւններու ձեր կողմէ տրուած կարեւորութեան, կը հաւատամ որ յատկապէս ազդեցիկ պիտի ըլլայ եթէ օրէնադիր իշխանութիւններու մօտ ձեր միջնորդութիւնը գործածէք» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ երկաթուղային աղէտը պատահեցաւ ...

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ երկաթուղային աւելոր արկածէն ետք, ընկերութիւնը՝ Տօյչէ Պահն հրապարակէն քաշեց նոյն տեսակի 60 ճեպընթացներ (համապատասխան փրանսական Թէ-Ժէ-Վէ-ին) : Էջէտէի աղէտէն 95 դիակներ կարելի եղած էր գտնել մինչեւ Յունիս 5, որոնց ինքնութիւնը ճշդելն ալ շատ բարդ է : Վախ կայ որ ուրիշ մարմիններ ալ յայտնաբերուին : Կը կարծուի որ կառախումբ մը գիծէն ելած է արկածին վայրէն վեց քիլոմեթր առաջ, բայց շարունակած է իր երթը միւս կառախումբերուն հետ մինչեւ քախումը կամուրջին յենասիւնին : Այդ պատճառաւ է՛ որ շոգեքարշը անվնաս մնացած է : Վիրաւորներու թիւը 45 է, որոնցմէ 12 հոգի շատ ծանր վիճակի մէջ :

ԷՌ - ՖՐԱՆՍԻ գործադուլը կը շարունակուէր 60էն 70% համեմատութեամբ Յունիս 5-ին եւ բանակցութիւնները ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրած էին, հակառակ նախորդ օրուան մասնակի բաւատեսութեան : Նոր տեսակցութիւն մը նախատեսուած էր Յունիս 5, ժամը 18-ին, բայց, ամէն ինչ, կ'ըսէր սենտիքայի պատասխանատուն, զերոյէն պէտք է սկսիլ : Երկաթուղին ալ զգալի խանգարումներ ունէր նոյն օրը գործադուլի զանազան շարժումներու հետեւանքով :

ՎԱՌԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒՀԻ Եան Փիաթի սպանութեան ամբաստանեալներուն դատավարութեան 5-րդ շաբաթը մեծ անակնկալի առիթ տուաւ Յունիս 4-ին, երբ ենթադրեալ մարդասպաններէն մէկը՝ Լիւսիէն Ֆէրի խոստովանեցաւ թէ ինք է մարդասպանը, մեղմացուց ընկերներուն դերը, բայց մերժեց տալ ապսպրողին անունը, իր ընտանեկան պատասխանատուութեան մտահոգութեամբ :

Լ. ԺՈՍՓԷՆ ջնջեց «պաշտպանութեան գաղտնիք»ի դրութիւնը Էլիզէի հեռաձայնային ունկնդրութիւններուն կապակցութեամբ, ինչպէս տարի մըն է կը պահանջէր դատաւոր Վալա որ կը զբաղի այդ հարցով :

ՍՈՒՐԻՍ. 225 քաղաքական բանտարկեալ ազատ արձակած է ըստ լիբանանեան «Ան - Նահար» թերթին որ կը թուէր «հաւաստի աղբիւրներ» : Ազատ արձակուածներու մէջ են սուրիական համայնավար լուծուած կուսակցութեան (հերձուած ճիւղ) ընդհ. քարտուղարը որ 17 տարի է բանտն է :

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ մէջ 25 պատանդներ ջարդուած են : Ասոնք գիւղացիներ էին առեւանգուած «ինքնապաշտպանութեան» ծայրայեղ աջ խումբերու կողմէ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. - Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 1000 Ֆր. :

ՄԻԼԱՆՈ. - Տիկին Սօնա Իպիշեան 1000 ֆրանք :

ՓԱՐԻԶ. - Օննիկ Թորոսեան 500 Ֆր. : ֆրանք :

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

SOIREE THEATRALE

Le Comité de Paris
Ile-de-France de l'UGAB
présente
la **LECTURE PUBLIQUE**
pour la première fois,

*d'une pièce
de Hagop Baronian
en français*

Une nouvelle adaptation proposée
par **GERALD PAPASIAN**
de la pièce
«Adamnapoujn Arévéliann»
de Hagop Baronian,
intitulée en français
Dentiste à l'Orientale

dans une traduction
de **Gérald Papasian**
et **Marc-Olivier Girard**
avec la participation de
Jacky NERCESSIAN
Gérald Papasian et les comédiens présents
dialogueront ensuite avec l'assistance
le Lundi 8 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian,
118, rue de Courcelles,
75017 PARIS
(Métro : Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

Ամավերջի Հանդէս

Կազմակերպութեամբ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը սիրով կը հրաւիրէ ծնողներն ու բարեկամները, իր Միօրեայ դպրոցին հանդէսին, Կիրակի, Յունիս 14, ժամը 16-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Թատրոն, երգչախումբ, պարախումբ եւ այլն :

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
aura le plaisir de recevoir
BEATRICE KASBARIAN-BRICOUT
le Jeudi 11 Juin à 20 heures 45
pour la **présentation** et la **signature** de son livre :
«A LA DECOUVERTE DE L'ARMENIE»
(Un guide historique et culturel de l'Arménie et de l'Artsakh)
au Centre Culturel St-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
—— **Entrée libre** ——

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարտիրոսեան եւ Իւլրիխ ընտանիքներուն Ժօժէն Իւլրիխի մահուան առթիւ :

PARIS - EREVAN - PARIS
à partir de
3250 F
Renseignements & inscriptions :
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.
Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Յունիս 8, տօն է Սրբոց սուսանացն Հռիփսիմեանց :

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի :

l'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
«Khatchadour ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa
Fête Annuelle
suivie de la **Kermesse**
ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
le Dimanche 14 Juin de 14h30 à 19h
Dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tirage de la **TOMBOLA** sur place avec de nombreux lots
Après la messe à **12 heures 30** un buffet froid sera proposé
V e n e z n o m b r e u x,
encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

Քաջալերեցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը «Ժէման», Յունիս 14-ին, Կիրակի, կէսօրէն սկսեալ, մասնակցութեամբ՝ Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտներուն եւ Անի նուագախումբին :

Հայկական ճոխ ճաշացուցակ եւ վիճակահանութիւն :

Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս եկէք հաճելի օր մը անցընելու :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

l'ECOLE TARKMANTCHATZ d'Issy-les-Moulineaux
organise sa

FETE CHAMPETRE ANNUELLE

le Dimanche 14 Juin à partir de 12 heures
dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes — Issy-les-Moulineaux
Métro : Mairie d'Issy — Autobus : 169, arrêt Défense - Egalité.
Animation :
HAGOP et son orchestre
avec les chanteurs VAHRAM et ALIK
ainsi que
l'Orchestre CHIRAZ avec les chanteurs
SETA
YERVANT
et CAROLINE
Buffet : *Spécialités arméniennes*
• *Stands de jeux*
• *lotterie*
• *attractions*
• *surprises . . .*
ENTREE GRATUITE

Camp pour retraités - Thollon-les-Mémises - 74500 EVIAN -

La maison de vacances, La Source, des Eglises Evangéliques Arméniennes de France, organise chaque année un séjour de trois semaines pour personnes retraitées et vous invite à venir vous détendre et vous reposer dans une ambiance familiale, chrétienne et arménienne.
Située à 1000 mètres d'altitude, en Haute Savoie, La Source jouit d'un environnement privilégié, face au lac Léman d'un côté et de la chaîne des Mémises de l'autre.
Les possibilités d'excursions et de promenades sont nombreuses, la région étant particulièrement agréable en été.
du 11 juin au 3 juillet
possibilité de fragmenter les séjours
Prix de la pension : 200F / jour (chambre seule)
170F / jour (chambre à 2-3 lits)
Pour vous inscrire ou pour plus de renseignements veuillez téléphoner à Madame Tahmissian Marie 01 46 60 32 86

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՒՆԻՍ 7
DIMANCHE 7 JUIN 1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 238

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 1·250 Ֆ· — Վեցամսեայ ։ 635 Ֆ·
Արտասահման ։ Տար. 1·500 Ֆ· (ամենօրեայ առաքում) 1·350 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 6,00 Ֆ·

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19·392
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.392

ԸՆԴԱՌԱՋՈՒՄ

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

ԿԱՅԱՐԱՆ

Դանդաղ, դարձդարձիկ սանդուխներէն վեր յանկարծ, բաւող դէմքիս, ընդարձակ ու ներքին միջոց մը, որ կը բացուի յատակէն, պատերէն, մետաղէ սիւներէն, լայնալիճ պատուհաններէն մինչեւ կամարները որոնք կ'երթան կրել ապակիէ ծածքեր, մոխրագոյն, գորշ կամ կապոյտի լոյսերէն թափանցուած։ փոշոտ աղմուկ, արձագանգի զարնուող ալիքներ, առկախ գոյացութիւն մը հնչեղ, անդադար թաւալող ու դիզուող ինքն իր վրան, լուսազդի, յայտարարութեանց, տառերու խառնաշփոթ հեւքի խորքին։ Բան մը մետաղային, թանձր ու կենդանի նոյն ատեն։

Այս էր մօտաւորապէս որ առաջին անգամ տեսած եմ ու կը մնայ մտքիս մէջ, տեղէն որ կոչուեցաւ կայարան։ Զիս խռովողը այն ատեն եւ հիմա, դարպասներէն անդին, քարափներու առջեւէն սկսող երկաթուղիները չէին, սողացող, ծառի մը արմատներուն պէս միաւորուող հեռաւոր բունի մը, ոչ ալ գնացքներու մեկնումները թելադրող զանգերը, իրենց բացխփող կարմիր ու անդոհիչ լոյսերով։ Այլ պարզապէս այս շունչէն անդին պարածածանող տարածութիւնը, խստօրէն ամփոփուած, բայց տեղ մը, անսպասելի ուղղութեամբ մը բաց, տեսակ մը վսեմ ձգումով մը դէպի այլուր։

Բոլորն ալ նախորդ դարու կառոյցներ, հին կայսրութեան մը անսահման հեռաստանները կապող մայրաքաղաքին, ոչինչ այնքան զարմանալի կը թուի որքան քաղաքին կայարանները։ Արդեօ՞ք որովհետեւ Պէյրութը իր գաւառայնութեամբ կամ գաղթային շինուածքով չունէր նման շէնքեր որոնց առջեւ երեւակայութիւնս երազէր հեռաւոր երկիրներ կամ որոնք նշէին քաղաքին սահմանները։ Հիմա իրենց հսկայական ժամացոյցով, ճակատի իրենց քարէ սիւներով, ապա ստուերոտ անցքերով, դէպի քարափները տանող օդային ճանապարհով՝ անոնք մտքիս մէջ, մարմնիս շուրջ կը կազմեն կենդանի տեղաբաշխում մը։ Ճամբորդութեան հեռանկարները գիս չեն հմայեր, այդ փախուստը տեղերէն, տարաշխարհութեան այդ կարօտախտը, որ աշխարհը կը դարձնէ մակերես ու ամփոփելի հաւաքածոյ մը տպաւորութիւններու, այս հոսանքը քաղաքին դէպի դուրս, մէկ խօսքով՝ ճամբորդութեան սէրը ոչինչ ունի յանկուցիչ, արկածախնդրական կամ ճակատագրական։ Գիտեմ, ամէն մեկնում այլեւս վերադարձ մը կ'ենթադրէ արդէն, հոս, միայն հոս, եւ այլուրը, եթէ կայ, կը գտնուի տեղ մը, որ պիտի ներսը կոչեմ։

Զիս գրաւողը հանգոյցն է, փեթակը, հանդիպման վայրը, ժամանման ու մեկնումի, հեռաւորի ու մօտաւորի, քաղաքի ու գաւառի, հողի ու երկինքի, համայնատարափ իրականութեան ու մինակութեան այս փոխանցումը, որուն արտաքին բայց նոյն ատեն թանձր պատկերն է տեւական երթուդարձը դէմքերու, պայուսակներու, անուններու, կոչերու, խուճապը, տենդը, հրմշտուքը, երբեմն հասնողին յոգնութեամբ թաթաւուն հանդիստը, սպասողին աչքերու պարապ պշնումը, յափրանքն ու լքումը գիշերային ժամերուն, երբ ուշացած աւլածուներ իրենց դեղին-կանաչ մեքենաներով կը փոշեծծեն, կը մաքրեն յատակը ու կը լեցնեն միջոցը աղմուկով։ Բայց հակառակ այս մշտական մաքրութեան, կայարանը կը մնայ շշուկով, ձայներով, փոշիով լեցուն եւ մարդկային մնացորդ խլեակներու, ալքոտացող ստուերներու, արգիլուած սէրերու այն բաց ու ինկած տեղը, ուր ամէն մարդ ոչ ոքն է, ամէն մարդ ուրիշը միւսին, տրուած՝ փոխանակութեան մը խաղին։

Բայց ինչ որ թերեւս կը խուսափի վայրին ըմբռնումէն, պիտի ըսէի, այն ալ անոր գետինն է, անոր բանատեղին։ Որքան անցորդ, որքան նայուածքներ, որքան դէմքեր ու դէպքեր, որքան լեզուներ ու անուններ։ Ամբողջ զանգըւած մը յիշողութեան, պատմութիւններու, բառերու որոնք կը սուրան իրարու դէմ, կը մօտենան, կը շփուին իրարու, կ'ողջագուրուին, կը հոտուըտան, կը ճչան, յետոյ կը հեռանան իրարմէ, պարզելով պատկերը բնախօսական, տեղագրական վիպումի մը, որուն մէջ ես ալ ուրիշներու կարգին կը պահեմ անանունութիւնս, ոչնչութիւնս, կը քալեմ ամբոխէն, երբեմն ընթացքով կը կտրեմ հսկայ միջոցին անապատը, ոչ թէ նուաճելով զայն այլ տրուելով, յանձնուելով անոր ձեւին, եւ կը սպասեմ, սրճարանի մը սեղանին առջեւ, ժամանակաւոր կայք հաստատողի անփութութեամբ ու առերեւոյթ անտարբերութեամբ մը շրջապատին հանդէպ, ականջս՝ հեռաւոր ու մօտիկցող դղրդիւններուն, անտեսանելի բարձրախօսէ մը եկող հատ ու կենտ, անհասկնալի ծանուցումներուն, մէկը շունը կը փնտռէ, միւսը ամուսինը, գնացքը պիտի 5 վայրկեան ուշացում ունենայ, աչքս ժամացոյցի սլաքին, որ յաւիտենականօրէն նոյն կէտերէն կ'անցնի, որոնք նոյն վիճակները չեն, նոյն ոստումները, նոյն օրերը, մատներս սեղանին վրայ, ակամայ կշռոյթ մը յօրիներ են ու կը կրկնեն, անհաւասար, ծանր ու արագ, տարուած՝ թերեւս ընդյատակեայ քաղաքին ցնցումներէն, կոտրտուող դղրդիւններէն, տեւական թրթռացումներէն ուր կ'ապրինք, կը բանինք ու կը մեռնինք, մինչեւ որ դարպասներէն մէկուն սեմին՝ յայտնուի հրաշքը. դէմք մը, անուն մը, մէկը, մարմնի մը մէջ, որուն շուրջ մոռցուած, գրեթէ անգայտացած, վերացական դարձած միջոցը պատուհաններէն, մետաղէ սիւներէն մինչեւ տանիքի ապակի ծածքը կը կազմեն ապրելի ու կորնչելի պահ մը, տիեզերք մը, քերթուած մը։

ՑԱՅՏԱՂԲԻՒՐ

Ինչպէ՞ս գրել երբ չունիս պատմութիւն, կ'ըսէր։

Իսկ ես կը կրկնեմ հին խօսքը, երբ կ'անցնիմ Ժան Կուժոնի ցայտաղբիւրին առջեւէն, կը շրջանցեմ անոր բոլորակը, կը քալեմ ծառերուն կողքէն. աւազանի ջուրին մէջ կեղտոտ թուղթի ու պարապ թիթեղէ քոքա-քոլայի, գարեջուրի տուփեր կը ծփան, փոշիի խաւի մը, թափած տերեւներու քով։ Կը հետեւիմ բազմաձայ ջրվէժի աղմուկին, տեսակ մը մեքենական գլգլոց մը, որ հեղուկի փայլող ու ինկող ծաւալները կը ձգեն կիսակլոր, շրթունքի նմանող եզերքներուն, այսպէս, սանդուխ առ սանդուխ, կորերը հետզհետէ պզտիկցող, մինչեւ վերի հարթակին վրայ բացուող պրոնզէ բաժակաձեւ անօթը, կանաչցած, բորբոսած՝ ուրկէ կը ժայթքէ ջուրը։

Ասոր վրան, տաղաւարի մը պէս, քառանկիւն կառոյցն է, իր քանդակներով. կիսամերկ կիներ, թերեւս նոյն կինը կամ դիցաբանական ջրանոյշներ, նայադներ, զոյգ մուսաներ, այլազան դիրքերով, ուսն ի վար կուժէն ցայտեցնող բացակայ ջուրի վէժ մը։ Աւելի վեր, ճակատ մը նորէն, քառանկիւն, զոր ձուաձեւ մը կը սեղմէ, որուն մէջ քիչ մը ակադեմական ընկողմանումով, կը քանդակուին ջրային ուրիշ էակներ, մարմնի ուրուագիծերը հազիւ անջատուած քարի մակերեսէն, կարծես անկէ դուրս եկող, ինչպէս դէմք մը, ուս մը, բազուկ մը դանդաղօրէն կը բարձրանան ջուրերու խորունկէն, կը հպին մակերեսին, բայց կը մնան հոն վարը։

Յետոյ՝ տանիքին գմբէթը, ոսկեզօծ պտղամանո՞վ թէ քնարով մը աւարտող։

Պզտիկ տաճար մը, մէկ խօսքով՝ նուիրուած ջուրի աստուածուհիի մը պաշտամունքին, այնպէս ինչպէս կը սիրէր արեւմտեան արքան, որուն ծառայող քուրմերը մեկներ են շատոնց. բայց կը մնայ յաւիտենական ցեղը տատրակներուն, որ կը թառին տանիքին վրայ, կ'իջնեն ցայտաղբիւրի լայնշի, ափսէաձեւ գուռին մէջ, կ'ոստոստեն, զիրար կը կտցահարեն, հետամուտ յետին հատիկին, ամէնէն փոքր հացի կտորին, մոխրագոյն կը մնչեն, տենդոտ, խռովկան, մեհեանին շուրջ դեգերող, արտակարգ յայտնութեան մը սպասող եւ միայն մարմին, սեւ ու հեշտանք հետապնդող ամբոխներուն պէս, ապա՝ իրենց տեւական թռիչքներով ու կափկափով կը մկրատեն երկինքը։

Ջուրին հրապոյրը։

Ցայտաղբիւրը ժամադրավայրն է ամէն գոյնէ, ամէն երկրէ, ամէն ցեղախումբէ բազմութեան մը, որ կը խռնուի հոն, կը նստի եզերքի քարէ նստարաններուն վրայ, կը կռթնի ծառերու բուներուն, կը ծխէ, կը թքնէ, կը հայհոյէ, կը սլքտայ, ոստիկաններու հեռաւոր բայց աչալուրջ ուշադրութեան տակ. երբեմն կասկածելի հոտեր կ'անցնին, քրտինքի, հաշիշի, այլազան թմրեցուցիչի, կը խառնուին փողոցային երաժիշտներու միօրինակ ռիթմերուն, որ կը թնդան, կը հեւան, կը ճապղին, կը տքան, մէկէն կտրուցի դիմող շարժումի մը տենդով կը սուրան. սահնակներու վրայով արձակուած տղաք կը ցատքեն նստարաններէն, կ'ոստնուն, կը սլանան, կ'իյնան, մինչ դատարկապորտները կը նետեն լուտանքի, արհամարհանքի, հեգնանքի խօսքեր, տեւական կռուըտուքի մը մէջ անդէմ, անորոշ մէկու մը հետ։

Իսկ ջուրերը կարծես եօթներորդ երկինքէն ի վար, ծալ ի ծալ կը թաւալին, կը գլորին, պահ մը կը փայլին արեւուն, կ'իջնեն վար, փրփուր, պղպջակ, ալեծփում, յետոյ վերստին կը բարձրանան, նորէն հասնելու համար պրոնզէ բաժակի բերնին, պսպղալով, թարմացած խողովակներու երկար ու մեքենական ճամբորդութեամբ, կը թափին վարի աւազանին մէջ ճողփացող, լողալ ձեւացնող շուներու վրայ, մինչեւ որ կարծես սպառեն արեւը, հրապարակի շուքերը խտանան, քայլերն ու աղմուկը հետզհետէ նուազին. եւ ծառերուն տակէն կը բուսնի լոյսի թափանցիկութիւն մը, որ մշուշին մէջ գոլորշիի վտիտ կոյտ մը կը թուի։

Ձմեռը կ'ամայանայ հրապարակը, անցորդները կը զգուշանան բայցէն, հովու ու ցուրտի հոսանքներէն։ Ջուրերը կը լռեն, կարծես կան, բայց կը լռեն։ Ցայտաղբիւրի սանդխաւոր աւազանները պարապ են եւ դեղին, օդրաքարերը ծակոտկէն են գրեթէ, հեղուկի խոնաւութենէն ու քաղաքի ապականութենէն կրծուած. վերը, սիւներու կողքերէն կը շարունակեն նայիլ, իրենց բացակայ բիբերով, ջրանոյշները, աւելի կին քան կոյս, իրենց լայնշի կոնքերով, գիրգ իրանով, այնքան նման մօտակայ փողոցներու դռներուն սպասող խոֆած պոռնիկներուն, որոնք թօշակառուի կարգը անցնելէ առաջ իրենց կեղծատամաւոր ժպիտները կը փորձեն տակաւին արժեւորել, մինչ իրենց քարեղէն քոյրերը մշտապէս ուսամբարձ իրենց կուժերէն վար կը հոսեցնեն խուրձեր ջուրերու, որոնք շատոնց արդէն չկան, ջուրի քօղեր, պատ—

կերներ, ընթածիրեր, ինչպէս երբեմն հին քաղաքակրթութիւններէ կը մնան ուրիշ լեզուներու մէջ անցած, այնտեղ կիսովի այլափոխուած բառեր, որոնք այլեւս ոչ ոք կրնան յուզել, ոչ մէկ աշխարհ կրնան կոչել, այն պահէն սկսեալ երբ դադրեցան անցնելէ բերնէ բերան, դադրեցան ընդդիմախօսելէ իրարու, զրկուեցան բախում ու դէպք մը ըլլալու իրենց խորքէն, պատմութենէն որ կրնային նշանակել:

Երբ ջուրերը չկան այլեւս, երբ կայ միայն անոնց սպասումը, տեսակ մը երկար ու դատարկ տեւողութիւն, անձրեւին ու մշուշին, կուժերը կ'առկախեն, կը պարածածանեն հետքը, գիծը, հունը զօրութեան մը որ կեանք կը կոչենք, որովհետեւ չունինք ուրիշ բառ, ներկայութիւն կը կոչենք, մինչդեռ ոչինչ կայ բացի նշաններէն: Զօրութիւն մը՝ որ կրնայ քայքայուիլ դրուագէ դրուագ, կը կասի անունէ անուն, կը ցատքէ տողէ տող, բայց որուն ստաութիւնը ինձմէ կը մնայ ամբողջ:

Տեներ եմ. սակայն, անգամ մը, ցայտաղբիւրը իր հիմն ի վեր զրեթէ առկախ, օդին մէջ, քան կամ աւելի մեծ խորութեամբ փոսի մը վրեւ, յենած չորս բարակ սիւներու, որոնց վրայ կարծես կ'երերար այդ օրերուն, երբ քաղաքի կեդրոնական այդ մասի չուկաներու փոխադրութեամբ Պալթարի տաղաւարները, մետաղային ու ապակի համաչափութիւն մը լեցուն աղմուկով, առեւտուրով ու ապրանքով, քանդուած էին: Ցայտաղբիւրը հարկ էր մնար իր տեղը, իր պատմական պատուանդանին վրայ:

Պարապը, որուն մէջ կը կանգնէր, կը պաշպանէր կարծես, եւ տուեր էր անոր իր յղացման բացարձակ թափանցկութիւնը. գիծերու, ձեւերու, ծաւալներու ամբողջութիւն մը, վերացական, վերացուած գրեթէ, անջատուած իր յենքէն, իրեն աւրնթեր գտնուող ու այլեւս անգոյ չէնքերու առկայութենէն, մերկացած, մաքրուած, զերծած հողեղէն ծանրութենէն, թէեւ հակայ փոսի խորքին, ան տեսակ մը տեսանելի դարձած գաղափար մըն էր ցայտաղբիւրի, զայն սահեծողի մտքին կամ աչքին մէջ:

Հեռուէն կը դիտէի զայն, ինչպէս կիրակնօրեայ հետաքրքիր ամբոխը, որ ամէն բան կը վերածէ տեսարանի ու տեսութեան, տարուած, հմայուած քիչ մը արդի թեքնիքականութեամբ որ ցայտաղբիւրը կը պահպանէր իր տեղը, զայն գրեթէ գրկելով, կչռելով, թէեւ նոյն ատեն կը խլէր, կը փրցնէր զայն իր վաղնջական հողէն. բան մը տեղի կ'ունենար այն ատեն, որ կ'ահաբեկէր անկասկած, կը խուժէր գիս իր հմայքին մէջ իսկ. քայքայուեր էր այն կապը որ կար տեղին ու հողին, շրջապատին ու երկնքին միջեւ, այն կապը որ անցեր էր մարդէն, որ մնացեր էր երկար ատեն, եւ հիմա կորուելու վրայ էր, որպէսզի հաստատուէր նոր կապ մը: Ի՞նչ է վայր մը որ կը քանդուի: Ի՞նչ է այն որ կը յօրինուի նախորդին տեղ: Նոյնութի՞ւնը յուշարձանին՝ շրջապատի կատարեալ այլակերպումին մէջ: Ի՞նչ է նոյնութիւնը, առանց ինքնութեան:

Ոչինչ կը կապէր գիս այդ տեղին: Նախկինը այլեւս լուսանկարային գոյութիւն մը ունէր, որուն մօտիկ ոչ սիրած էի, ոչ ատած, որ չէր խառնած մէջս, չէր կազմաւորած գիս, դառնալու համար փորձառութեան պետին, այն որ կայ, այն որ կը մոռնաս, հարկ է մոռնաս, որպէսզի գոյութիւնը հնարաւոր դառնայ:

Գիշերը, երբ կը դառնամ տուն, կը կտրեմ դետն ու կամուրջները, կ'անցնիմ ցայտաղբիւրի բոլորակը եզերելով, պահ մը կը թափանցեմ միջոց մը, որ կը թուի ամայք մը, ցամաքութիւն մը, անչօշափելի մթնոլորտ մը, ընտանի, մտերիմ, բայց անհրաւ: Երկինքը կը լայննայ կարծես աւելի ու աւելի, թեքող դէպի արեւմուտք, դէպի Ֆորումի թիթեղի նմանող անհեթեթ ցուիքներն ու բացաստանը, դէպի Սէն–Թ'էօսթաշ եկեղեցիին անաւարտ ճակատը, որուն լուսաւորուած երփնապակիներուն վրայ՝ ապաժմէ սուրբեր դեռ աւետարանի դրուագներ կը պատմեն, կը պաղատին, de tenebroso lacu, կ'աղօթեն՝ ջրով կիզու զմեզս մեր, lacrimosa կը մրմռքին, մկրտութիւն կ'աղերսեն՝ անապական զգեստ փոխարէն տալով մեզ:

Կը քալեմ քարերուն վրայէն, ստուերոտ սալիկներ, մարմար, խճաքարի զուշակումներ, հիւանդ ծառերէն ինկած, կոնծած տերեւներ. կը գծեմ անոնց վրայ անտեսանելի ճամբայ մը, որ նոր է ամէն անգամուն, որ կը կրկնէ միշտ ուրիշ մը, եւ գիտեմ որ ասիկա պատմութիւն մը չի յօրիներ ինծի, տեսակ մը սեղան, որուն կրթնէի, որ ժառանգէի, որ ատէի կամ սիրէի, որմէ ուզէի զերծիլ ու տանէի հետս:

Ցո՞ւրտը, ապականութեան փլուզի՞ն, մշո՞ւշը որ մէկէն կը ծածկէ տանիքներուն մէկ մասն ու ծառաստանը, վայրին յանկարծակի այլափոխո՞ւմը, ինչպէս անսպասելի լուսարձակում մը մէկ անգամէն կը յայտնաբերէ խորտակումի մը պատկերը, ծովերուն տակ:

Կ'արձագանգէ բան մը, չեմ գիտեր ի՞նչ, կանոնաւոր ռիթմով մը, թափուող, ընդհատուող, յետոյ կրկին վիժող ու արձագանգող, իջնող, ընդարձակուող, հոր՝ որ ըլլար հաղորդ ուրիշ ջրային բաւիղներու, արձագանգող ճողփիւնի մը, հոսանքի մը, արձագանգող ինքն իրեն: Կարծես լեցուող աւազան մը, լեցուող ջրամբար մը, որուն մէկ անկիւնը մնացած ըլլամ: Մօտիկ չունչի մը, ապրող խոնաւութեան մը, մութ ու մակընթացող ջուրի զգայութիւն մը կ'ողողէ գիս, այն որ կը հոսի ամէն կողմէ, կը ծփայ, կը վարանի կարծես, կասեցաւ գրեթէ, բայց, ոչ, հետզհետէ կը դառնայ սրոչ, ստոյգ մրմունջ, կը զրաւէ, ողնայարս ի վեր կը բարձրանայ, մինչեւ ծոծրակս, բերանս: Կարելի չէ գրել, կ'ըսեմ, առանց պատմութեան, կը կրկնեմ, գուցէ անձկութիւն մը փարատելու յոյսով, ո՛չ, կարելի է, կարելի է միայն գրել, ձեռքերով, բերնով նշաններ գծել, կ'ըսեմ, բայց կարելի չէ խօսիլ ողողումին մէջ:

ՎԻՊԱԿԷՏ

Քաղաքը, երկիրը խօսեցան անոր մասին, օրերով, թերթերու սիւնակներով, հետզհետէ լռեցին: Կը կառուցուէր բուրգը, հին պալատի հրապարակին, ճիշդ հոն ուր ատենին կը կանգնէր Լաֆայէթի արձանը, դասական կաղապարով. ձին՝ բաշը հովուն, իսկ ինք Մարքիզ Մարի Ժոզէֆ Փօլ Իվ Ռօք նայուածքը դէպի հեռաւոր Ամերիկաները, որոնք զինք զրկեր էին հոս, տեղաւորե՛ր պատուանդանին վրայ, ուրկէ կ'իշխէր երկաթէ ցանկով մը պաշտպանուած որդնոտ պարտէզին:

Շուները կը մտնէին, կը թափանցէին արգիլուած անտառէ մը կարծես, կը վազվզէին թուփէ թուփ, կը հոտուըտային, կը բարձրացնէին իրենց ետեւի ոտքերէն մին, կը միզէին նստարաններու յենակներուն, ծառերու բուներուն, որ ծառէ անտպատ քաղաքի այս կեդրոնին կ'աճէին հիւանդ քերթողներու թաքերուն ու կոկորդին նստած վարակէ բուսականութեան նման: Անոնց տէրերը, տիրուհիները, մեծ քաղաքներուն յատուկ գիշերային սլքտացող սիլուէթները կը դեգերէին կարծես աննպատակ, իրենց շուրջը աճող մթնաշխարհը պեղողի ու հնադէտի տենդով, բայց խուլ մղումներէ մշտուած, հետամուտ՝ անիմաց բանի մը, որ կը սկսի միւէն ու կ'աւարտի փոխանակուած ու մոռցուած բառով մը:

Գիշերը հոն կը բանար իր ընդարձակ ամպհովանին, երկինքն ի վար կախուած վարագոյրներ, ծալքեր ու քօղ ու ծանրութիւն բեհեզի ինչպէս շուշանազարդ ու կապոյտ քղամիդը Լուդովիկոսներու: Լոութեան տաղաւար՝ մշտապէս աղմկոտ ու փոշի աղացող քաղաքին մէջ:

Տեսայ օր մը, հոն, պալատի անջրպետին մէջ, պազալթէ հարթութիւններէն վեր ժայթքող ցայտաղբիւրներու վէժքն ի քով. ցայտքերուն՝ ստուերի ու լոյսի փաղփում մըն էր, տեսողական շօշափում մը գրեթէ, պայծառութիւն մը թափանցուած մթութեամբ: Եւ անոնց մէջ կ'իջնէր ան, ապակիէ բուրգը, կը կազմէր առկախ երկրաչափական քառակուսիներով յօրինուած հնգանկիւն մը: Լուսանցիկ: Գրեթէ անոսր զանգուած մը: Եգիպտական աւազներէն ու արեւներէն փոխադրուած էր այստեղ, դաղթային արշաւանքներէն ետք, թեթեւցեր, վերածուեր էր պատկերի: Ոչ իսկ պատկերի: Այլ բիւրեղային, պարապ, երեւակայութեամբ ուրուագծուած ու ամբօրէն կզպուած ձեւի մը, իր միակ ու իսկական անթափանցութեան՝ որ ինքզինք կը հանդիսաւորէ միայն, քանի որ սպառած է այլեւս գաղափարը, զայն նուաճած իր կատարեալ եղողութեամբ:

Կը մնար միայն կանգուն, վերթեւող անվերկայելին:

Ան էր: Թուսափուկ ու խիտ, խտացեալ ու այերային կոթողումը, որ ոչինչն ու ասոր աղէտը կը դարձնէր երեւելի: Տեսանելի կը դարձնէր բոլորտիքը: Ահա պալատի վերին յարկերուն արձաններու չքերթը դէպի մթին կատարներ. ցուիքներու կուռ գիծերը, տանիքներուն գինկէ մութ կապարը. անաստղ, ամպոտ ու ապականած երկինքը: Բուրգը չէր ծածկած նախադոյն չէնսատանը թագաւորներու, կայսրերու, իշխանուհիներու, կոմսուհիներու, օրէնսդիրներու արքունիքին, որ տեսակ մը վերնախաւ է անտեսանելիօրէն մակարդակուող մեր գլխուն: Ան կը յայտնաբերէր միջոցը: Կը սահեծէր զայն, որ չկար նախապէս, այո, այդ միջոցը չէր եղած նախապէս, ո՛չ Լաֆայէթի արձանի օրերուն, ո՛չ դուքսերու, մարեչալներու աղմկոտ երեկոյթներուն, երբ ձիաքարշ կառքեր դարպասներէն կը մտնէին, կը դոփէին, կը կանգնէին մէկէն: Բուրգը հաւաքեր էր ամբողջ երեւելին ու աներեւոյթը իր չուրջ, ինչպէս միակ աստղ մը կը յօրինէ գիշերը: Ամրան տաքին՝ թանգարաններու խոնաւութեան մէջ զովութիւն ու ստուերի անտառ փնտռող մարդոց պէս կ'երթայինք այնտեղ գտնել բացութիւնն ու առքը վայրին, այն որ կը գրաւէ, կը քաշէ իրեն, կը գերեվարէ ու կ'ազատագրէ նոյն ատեն:

Կառուցում մը պարապի:

Ա՞յս էր:

Շատ հին ձեւի մը ցանկութիւնը. այնքան պարզ՝ որ կը թուէր անկարելի, բայց ձեւի մը որ կամեցեր էին, ուզեր էին իբրեւ այդ, մտաբերեր ու տարանկեր էին: Ձեւի մը՝ որ մտածուած, փոխաբերուած էր, պիտի ըսէի, դարձեր էր ուրիշը իր իսկ կերպին:

Արուե՞ստը:

Բազմանկիւն մը՝ պարզապէս դրուած հոն, քարերու հին ու հարթ տարածութեան վրայ, որ ոչինչ կ'աւելցնէր, ոչինչ կը պակսեցնէր, ո՛չ դարդ ո՛չ զեղչ, այլ միայն այլափոխում:

Ցուցումը այստեղ չէ՞ր գտներ իր ընդոծին հեռարձակումը ճիգին մէջ, որ պէտք էր ընէի, երեւակայութիւնս ջղաձգօրէն պէտք էր բանայի, ընդլայնէի, ջուրերու քուարձային մթութենէն մինչեւ չեղ, ուղղաձիգ կատարը. սեւ գագաթը աւելի պատրանք էր քան տեսանելի հեռակէտ. հոն մտքին պրկումը կ'ամփոփուէր եւ մղումը կ'ազատուէր գիծերու ճշդութենէն, կը հանդչէր գոյներու, երեւոյթներու այլափոխուող ու ղանակուող հոսանքին մէջ, փոշեցրրցքնումին, կարծես թէ այլեւս բոլոր պատկերները հնարաւոր էին, բոլոր կերպարները կարելի, բոլոր դէպքերն ու դրուագները՝ ընդունելի:

Կառուցուած պարապը ձեւին կ'արձակէր ու կը դրաւէր իրեն երկինքն ու հորիզոնները: Մանկութիւնը կրնար այստեղ զգայութիւններու իր ցանցերը նետել, կրնայի երազել ու դառնալ տուն, վերադառնալ:

Իսկ հոն, չատ վարը, կարծես պահուած, դեգերող, պտըտող, լուսանըկարուող ամբոխէն կամ ցայտաղբիւրի եզերքին պառկող մարմիններէն պաշտպանուած, ղանոնք գուցէ ներքաշող իրեն եւ ցոլացուած այդ վարի ջուրերու հայելիէն, օհ, չէի տեսեր, բնաւ չէի տեսած,

(հմայքի կեդրոնին, չեղրի մը պէս կայ քունը)

իբրեւ ներքին խուսակէտ մը որ կը յենի ոչինչի, կը մնայ առկախ, օդին մէջ, գուցէ ինչպէս կեանքը մահուան յեցած, կար,

չէի տեսած, կայ եղեր անյայտ կէտը, բացակայ կէտը, անդոն,

այո, ան որ էր ու չէր, ինչպէս կեանքը ինչպէս մահը, ինչպէս երեւակայութիւնը, ինչպէս պարապը, ան՝ որմէ կը բխէր, որուն վրայ կը կանգնէր ամբողջը եւ որ չկար ամբողջին մէջ, այլ միայն ներքին ծայրակէտ մըն էր, խորանային փոց մը, վայր մը անհունօրէն խուսափող գետինէն, ինկող վար, մշտապէս իջնող քաոս ու մնացող, մշտապէս ուրուային կրկնադրութիւն, բազմափաղփող, բազմապատկուող իր տենդերով, գլխապտոյտ տուող վայելքի ճիչ որ կը սուրայ դէպի հիասքանչ ու ահագնաց ներզօրութիւնը վերին:

Տակը, չպատկանող այդ բուրգին, ստորոտին
(ասոր համար կ'առանձնացնեմ այս կտորը)

սալարկներու բազմակէտ հարթութեան ներքեւ, ինչպէս Կիզէի աւազներուն ու նմանօրինակ վաւերական ամէն կառոյցի՝ դրան ոլորապտոյտ հերթէն վար, չարժասանդուխներու, սրահներու, ժամադրավայրի, դրամատան, սրճարաններու, ճաշարաններու, խանութներու, ցուցասրահներու, լումայափոխ սեղանաւորի, ֆասթ–ֆուտերու, պէտքարաններու, լուացարաններու, կարմիր ճերմակ սեղաններու, աթոռներու, քասքէթներու, աղմուկի, ոտնաձայնի, Կէրլէնեան, Շանէլեան նոզկալից հոտերու, քրտինքի քուլըռտուքի լաբիրինթոսը. մաքուր, անշուշտ, մաքրաջրուած, սրբուած, սրբացուած դրեթէ. մարմարէ պատերուն, բաւիղներուն, փորոտիքին՝ կը շողան, կը փայլատակեն կրկնապատկուած՝ բազմատպուած պատկերները Մոնա Լիզայի անխուսափելի ժպիտներուն, կաւէ ու դաճէ կրկնօրինակները Փիտիասի արձաններու հռովմէական նմանութիւններուն, Սամոթրակէի մանրանկար յաղթանակներ, Կարուսէլի կամարներ, Եգէական փաղլոսներ, փիւնիկեան այբուբենի տախտակներ. վերջապէս, վերադառնալու համար մեր սկիզբին՝ փոքրացուած, պատուաճեցուած կեանքի ու մահուան մեր արձակունակ պայմաններուն՝ փարաւոնային ոսկեզօծ մոմիաներ:

Գ. Պ.

Correspondance croisée

Jean Paulhan - Armen Lubin

NDLR. — Dans le numéro de Février 1998 de notre supplément mensuel, nous avions publié quelques unes des lettres échangées entre Armen Lubin et Louise Servicen. A ce propos, nous avions fait remarquer que l'écrivain d'expression arménienne —Chahan Chahnour—, le poète d'expression française —Armen Lubin— était aussi un remarquable épistolier. Tout au long d'une vie douloureuse trainée d'hôpital en hospice, d'hospice en sana et pour finir en maison de retraite, il a entretenu une abondante correspondance avec des écrivains français comme Henri Thomas —la plus riche— André Dhôtel, André Salmon, Jacques Brenner, Jean Paulhan et aussi, moins fournie avec Jules Supervielle, André Gide, Georges Duhamel, Arthur Adamov, Antonin Artaud et d'autres. Si nous trouvons dans ses archives quasi toutes celles qu'il a reçues, il n'en est pas de même, malheureusement, à quelques exceptions près de celles qu'il a écrites.

C'est grâce aux photocopies qu'a eu l'amabilité de nous remettre la famille de Jean Paulhan, que nous pouvons aujourd'hui publier quelques unes des lettres échangées. Comme on le constatera, celles de Jean Paulhan, moins régulières, sont essentiellement de brèves missives, sans pour autant manquer d'intérêt.

le 16 Septembre 1948

Cher ami

Nous voici de retour à Paris. Mais ma femme, toujours très souffrante et, j'en ai peur, plus fatiguée que reposée de ce mois de vacances.

Je suis tout heureux des poèmes de vous, que me remet Henri Th. Merci. Je vais les envoyer à la composition.

Ce sont les trois derniers que je préfère. (Sana de Bidart, *surtout, me paraît merveilleux).*

Comme il serait bon de vous revoir !

A vous

J. P.

Pessac, le 20 Sept. 1948

Cher et grand ami,

Les vœux de santé que nous formulons ici, ne sont sans doute pas plus efficaces que les autres, mais je vous assure que les allongés du sana les formulent d'une façon toute particulière. Et c'est de cette façon-là que j'adresse mes meilleurs vœux de guérison à Madame Paulhan.

Et pour vous, je ne puis rien souhaiter de plus beau, que la possibilité de voir, dans votre propre maison, ce que j'ai vu au sana de Labenne: *la guérison quasi instantanée et radicale d'une malade,* que tout le monde croyait perdue irrémédiablement. C'était une jeune fille. Allongée depuis huit ans. Eblouie par ce retour à la vie, elle battait des paupières. Elle chancelait. Sa voix était tremblante et humide de toutes les larmes que la gorge refoulait. Avec cette absence de pudeur qui n'appartient qu'aux allongés, elle retroussait ses jupes très haut sur ses cuisses, pour montrer à la ronde ses innombrables fistules, toutes déssechées. Autour de son corps martyrisé par les chirurgiens, flottait sa robe, devenue subitement trop large, par suite de la disparition du «gâteau» (on appelle «gâteau» le ventre énorme et très dur des péritonites tuberculeuses). Sa main gauche avait seulement trois doigts, tandis que la droite n'avait plus que le pouce, «oublié» par les chirurgiens. Oh! quel sourire elle adressait à l'infirmier en chef, quel bon sourire qui essaye de consoler le brave homme, qui avait eu le tort de dire: «Si jamais elle guérit celle-là, eh bien, je me fais couper les c...!». La journée était chaude. C'était pendant l'été 46. Si un jour vous passez par Labenne-Océan, vous verrez une plaque de marbre qui commémore la résurrection de Madeleine Langlois.

C'est d'ailleurs la seule résurrection qui me fut donnée à voir, dans l'espace de dix ans. Mes poèmes qui se rapportent à cette vie d'hôpital, ne pouvaient pas connaître un sort meilleur, que l'accueil amical des «Cahiers». J'en suis heureux. Plus que je ne saurais dire.

Ayez l'obligeance de faire en sorte, que les épreuves arrivent ici, à Pessac. Celles de *l'Affaire Toc-Toc* avaient été expédiées, par les Editions Gallimard, à mon ancienne adresse à Labenne, en sorte qu'elles me sont parvenues avec un grand retard. Je n'ai pas pu soigner les épreuves, faute de temps. La ponctuation, surtout, en est défectueuse. Dans ma précipitation, j'ai laissé passer des phrases de deux lignes, sans la moindre virgule. Pardonnez-moi d'être si malhabile.

vôtre, de tout cœur

ARMEN LUBIN

• Votre note sur Artaud était merveilleuse, dans 84. Elle était la plus profonde, et la plus complète. Sa concision n'était nullement dépourvue d'une émotion très communicative. Comme on doit être heureux chez Bisiaux !

• Un soir que mes deux compagnons (nous sommes trois par chambre) broyaient du noir, et me relancaient («Mr Armen, racontez-nous une histoire!»), je leur ai donné lecture de «l'équarissage pour tous». Ah! Mr Paulhan, quel beau succès! Mes deux gaillards étaient contents, joyeux, mais très étonnés aussi. Le premier, qui pèse 90 kilos, est un chaudronnier de Calais, surnommé Cerdan; le deuxième est un matelot-mécanicien de Brest, paralysé des deux hanches (double coxalgie). Mais leur joie se transforma en une grande colère, lorsque la veilleuse a voulu éteindre la lumière, l'extinction des feux ayant sonné. Cerdan gueulait. «Je suis chez moi, après tout!». Et c'était dit sans rire. Maintenant ils me réclament d'autres histoires de mon «livre rouge».

le 5 Septembre 1950

Cher Armen Lubin,

Est-ce que ça va ainsi? Dois-je en demander un à G. G. ? Peut-être, faire authentifier ma signature sur celui-là ? (en ce cas, renvoyez-le moi et sitôt rentré à Paris —vers le 15— je m'en occuperai).

H. Th. de retour (après nombre de déceptions) du Midi, me promet un ms. de vous. Très impatient.

J'ai été, depuis six mois, occupé de maladies (les miennes) beaucoup plus qu'il ne faut. Il me semble que mes yeux vont mieux.

Les Cahiers *n'ont pas encore paru : c'est qu'ils étaient sous le coup d'un procès. Dans une étude sur Proust, Briand faisait état des lettres dans lesquelles Proust s'accuse d'avoir hâté la mort de sa mère par les relations incestueuses qu'il a eues avec elle. Or, les héritiers de Proust ne l'entendent pas de cette oreille. J'ai peur que G. G. ne cède au chantage.*

Que pensez-vous de St John Perse ? (Nous lui faisons un N° d'hommage).

Avec amitié

JEAN PAULHAN

Brinville

par Ponthierry

(S. & Marne)

Il y a un prix que vous devriez bien avoir l'an prochain : le prix Rivarol (de 50.000F., pour les étrangers écrivant en français). Je demanderait à G. G. de bien se hâter.

(Cela aiderait aussi pour la naturalisation, qui est en général très lente).

Il pleut sans arrêt. Mais (disent les paysans d'ici) c'est une pluie qui ne mouille pas. Mystérieuse.

Pessac, le 12 Sépt. 1950

Bien cher Monsieur Paulhan,

Je vous remercie beaucoup pour l'attestation, tout en m'excusant de vous avoir dérangé. Je ne pense pas qu'il soit indispensable de faire légaliser votre signature (la feuille des Instructions n'en parle pas) mais si on nous le demande, je vous le dirai.

Le mieux que vous constatez dans l'état de vos yeux, me fait grand plaisir. Ces histoires-là sont très ennuyeuses, pour ne pas dire plus. Est-ce le seul avantage d'une séparation? — Je ne puis vous imaginer sous un autre aspect, que celui qui était le vôtre en Sept. 39. Vous étiez éclatant de santé!

Vous avez dû recevoir mon FAR (entendez: Fouiller Avec Rien). A propos de FAR, je viens de faire une découverte dans «La Gazette des Lettres». On y citait quelques vers d'une complainte bretonne, dont voici le début: «De l'Armen jusqu'à Penmarc'h / Est-ce vrai que tous les phares / Sont des cierges pour ceux-là / Qui gémissent dans le Raz?». Saviez-vous que mon prénom désignait le phare le plus avancé de la France? Pas gaie, cette histoire! Me voici condamné aux tempêtes perpétuelles! Croyez-vous que mon FAR puisse tenir le coup?

J'ai envoyé, à Thomas, une petite chronique d'où la poésie n'est pas tout à fait absente. Si Thomas trouve que mon texte est assez amusant, il vous le montrera certainement. Mais j'ai perdu beaucoup de mon sourire. Pour ce qui est de Proust, je souhaite que sa nouvelle confession n'ait aucune ressemblance avec les Oeuvres Complètes de Marie-Ange Malausséna. Mais que de procès !

Le prix Rivarol? Eh bien, je ferai ce que vous me direz de faire. Je suppose (ai-je tort?) que vous n'attachez pas d'importance aux prix littéraires (moi je n'y attache pas) mais que, par ce biais, vous essayez de me sauver d'un danger effroyable. Thomas a dû vous en parler. Le danger qui me menace, et qu'il faut éviter à tout prix, est celui-ci: les malades comme moi sont relégués, un jour ou l'autre, dans un de ces asiles d'incurables, qui sont des poubelles fétides.

J'arrête ici. Je risque de vous importuner en écrivant des choses par trop lugubres (alors que tout dans votre lettre, absolument tout, était plein de gentillesse).

Au revoir, cher Monsieur Paulhan. Je vous renouvelle tous mes remerciments et vous adresse mes meilleures salutations.

Vôtre, de tout cœur,

ARMEN LUBIN

le 18 Déc. 1950

Bien cher Monsieur Paulhan,

Supervielle m'a fait comprendre, avec sa délicatesse habituelle, que le titre de mon recueil «Fouiller Avec Rien» ne lui semblait pas très heureux. Il m'invitait, en parlant aussi en votre nom, d'en choisir un autre.

Si cette lettre charmante m'a fait écarquiller les yeux, c'est uniquement parce qu'elle disait ceci: «ne négligez pas un conseil de Paulhan». Non seulement je ne néglige pas vos conseils, mais je les sollicite pour les suivre de mon mieux. C'est une vérité vraie, cela !

Que diriez-vous si on mettait sur la couverture: «Sainte Patience» ? Ainsi s'appelle un des poèmes du recueil, publié d'ailleurs dans «Les Cahiers de la Pleiade». Les poèmes se rapportent à la vie des hôpitaux forment *le corps* du recueil, et il est certain que la patience (la sainte) joue un rôle primordial dans cette vie de souffrances qui dure depuis onze ans.

Si vous n'êtes pas d'accord pour SAINTE PATIENCE, ayez l'obligeance de me le dire, sans la moindre hésitation. J'en trouverai bien un autre.

Comment allez-vous, Monsieur Paulhan? Ici, les pins sont blancs de neige, parce que Noël n'est pas loin. Nos grands pins très sages respectent les bonnes traditions.

Vôtre de tout cœur,

ARMEN LUBIN

Avec quel plaisir immense j'ai lu votre Sartre dans «La Table Ronde»! Ces choses-là devaient être dites, et vous seul pouviez les dire avec autant de perfection.

le 3 Janvier 1951

Bien cher Monsieur Paulhan,

J. Supervielle m'avait fait savoir (en parlant aussi en votre nom) que mon titre «Fouiller Avec Rien» ne lui semblait pas très heureux. Je vous ai écrit aussitôt pour proposer le titre suivant : SAINTE PATIENCE.

N'ayant pas reçu de réponse, je viens vous redemander ce que vous pensez de mon nouveau titre. Dois-je en chercher un autre?

Comme les Editions Gallimard viennent de m'envoyer les épreuves de mon recueil, il est bon (n'est-ce pas?) que cette question de titre soit résolue.

Malheureusement les épreuves étaient incomplètes. Les quatre poèmes que j'avais envoyés peu après le volume, et que Thomas vous avait remis en septembre, n'avaient pas été joints au volume. Ces quatre pièces s'intitulaient : 1) *Monique;* 2) *Les Vitrines les plus belles;* 3) *Le désert d'un seul coup;* 4) *Minuit.* Vous en souvenez-vous?

Je vais donc les recopier et les envoyer à M. Festy, en même temps que les épreuves corrigées. N'est-ce pas bien ainsi?

Je vous présente toutes mes excuses pour ces dérangements. Ces dérangements ne vous feront-ils pas dire... «Sainte Patience!». Alors, nous serons d'accord tout à fait.

Vôtre, de tout cœur,

ARMEN LUBIN

Vendredi

Bien cher ami

Pardon de mon retard.

Ah oui, fouiller... me semblait détestable (à cause du sens second, érotique) mais Sainte-Patience est très beau.

Je me souviens très bien des quatre pièces. Elles ont dû être remises avec un ●▶

peu de retard, et s'égarer dans les bureaux. Oui, renvoyez-les d'urgence.

Hier, la neige s'est mise à tomber sur les 9 heures. Aussitôt, le parc en face a fermé ses grilles, pour les rouvrir sitôt après: le quatrième flocon ayant été le dernier. Depuis, on ne sait pourquoi, il fait tiède et même chaud.

Qu'aurez-vous pensé du numéro Perse? (Vous avez dû le recevoir déjà). Dans les prochains Cahiers, *un merveilleux Larbaud, une* Enfantine *inédite (V. L. l'ayant jugée «trop intime»).*

Je vous souhaite une bonne, et bonne année. Avec amitié.

JEAN P.

le 7 Février 1953

Cher Armen,

Je suis impatient d'aller vous voir. Mais pour l'instant très bien cloué à ma chambre par une sciatique compliquée de (traitement par les) Rayons X. D'ailleurs je prends aussi des remèdes contre les rayons.

On a bien besoin de vous pour la NRF. Que vous la lisiez, que vous y songiez. Je pensais qu'elle passerait un peu inaperçue. Pas du tout.

Avec amitié
Jean P.

le 12 Février 1953

Cher Monsieur Paulhan,

Cet hôpital-ci a un grand défaut — il y a des médecins là-dedans! Lorsque j'arrive à les éviter, en amorçant un virage acrobatique, je tombe sur un danger encore plus grand — sur des *spécialistes*. Chaque jour ils me découvrent une maladie nouvelle qui ne demandait d'ailleurs qu'à se manifester. Toutes ces manifestations diaboliques me retiennent au lit, alors que je devrais faire le mur pour aller vous serrer la main, et pour vous dire que Madeleine Follain m'a tout raconté. Voici un petit bout de notre conversation:

— Comprenez donc, Madeleine, qu'il m'était impossible d'écrire à J. P., pour ne pas avoir l'air de l'inviter ici. Je ne veux absolument pas le déranger.

= Il faut lui écrire quand-même.

— Vous parlez à votre aise.! Il neige partout. Les inondations chassent le Roi des Belges jusqu'à Nice. Moi je ne veux pas aggraver la situation.

= Il faut lui écrire quand-même.

— Voui ! Mais moi je n'ai pas de conversation, et lui, il a la sciatique. Je ne saurais lui dire qu'un simple «merci», et ce n'est guère suffisant !

= Il faut lui écrire quand-même.

— Ah! j'ai écouté à la radio vos deux derniers entretiens, tout étonné de votre nouvelle voix (celle qui se trouvait dans votre bureau, en 39, était une voix debout). J'étais ému. Mes compagnons de chambre (deux étudiants aux jugements tranchants) ont dit de Mallet : «Il nous les brise, celui-là!». J'ai dû leur expliquer que «celui-là» était un grand lettré, et un fameux *spécialiste* des interviews radiophoniques. Mais comme les jeunes sorbonnards n'avaient pas tout à fait tort, et que je ne voulais pas les heurter beaucoup, j'ai ajouté : «Spécialiste comme un toubib». Trop sévère ?

Le Chagall est épatant. Saviez-vous que j'aimais passionnément la peinture ? Quand j'étais lycéen, je donnais des caricatures dans les journaux. Maintenant, c'est changé, je suis moi-même une caricature par mon physique. N'ai-je pas quelques bonnes raisons pour regretter le lycée ?

Vôtre, de tout cœur
ARMEN

Je pense que vous avez reçu mes poèmes, envoyés de Pessac peu avant mon Transfert. Oui ?

Salle Funck-Brentano
Pavillon Letrille I
Hôpital Raymond-Poincaré
GARCHES (S & O)

le 8 Mars 1954

Cher Monsieur Paulhan,

Vous avez peut-être reçu vers la fin Janvier, le manuscrit de mon nouveau livre: *Transfert Nocturne*. Les cours chapitres qui le composent, ne sont pas peu fiers, eux qui furent si bien accueillis chez vous. Malgré leur mine hagarde, ils passaient dans les deux *NRF* et *Les Cahiers*, comme les membres d'une même famille (ils traitent le même sujet). Mais l'hôte qui reçoit des membres séparément, se trouve gêné parfois devant une famille nombreuse qui se présente au complet. C'est comme en politique. On tient à son député, mais on se passerait volontiers de la Chambre. Est-ce le cas ici? Je serais très heureux de savoir si vous acceptez la République telle que, ou si vous réclamez la révision de la Constitution.

Comment vous sentez-vous au sortir de ce rude hiver? Ici, le soleil brille entre deux ondées et les oiseaux sont en plein Répétition Générale. Mais vous savez, n'est-ce pas, que *sana* ne signifie pas *campagne*, et que *patrie* ne peut être confondue avec *constitution*. Oh l'arc-en-ciel d'heureuses conciliations !

Vôtre, de tout cœur
ARMEN LUBIN

C'est mon fidèle Thomas qui devait vous remettre mon manuscrit, lors de son passage à Paris.

le 28 Mars

Cher Armen

C'est ce petit accident aux yeux qui a tout embrouillé. Ce n'est pas à moi qu'H. Thomas a remis le ms., mais à Dominique Aury qui (sans doute pour ménager mes yeux) ne m'a rien dit, a dû voyager, s'en est allée à Lausanne, pendant que j'étais dans le Midi. Mais promet de nous rapporter après-demain Transfert *nocturne et de le présenter en même temps à G. G. Je vous tiendrai au courant, bien impatient moi-même. Avec amitié*

JEAN PAULHAN

A dire vrai, il m'arrivait —il m'arrive encore— de n'y voir rien du tout pendant des cinq à quinze minutes. Ce n'est pas grave (m'assure-t-on) mais très vexant.

Je suis inquiet et ennuyé pour Henri Th. Vous a-t-il écrit? D'avoir été forcé de revenir à la BBC, c'est pour lui une chose grave, et qu'il supporte mal.

Samedi

Cher Armen

Naturellement, tout aurait pu mieux se passer, mais enfin ça n'est déjà pas si mal. J'avais fait quelques petites visites (comme un candidat à l'Académie). Mais Henri Troyat trouvait TN obscur, Daniel-Rops trop triste, et Mauriac se demandait: «est-ce que vraiment les choses se passent comme ça?». Finalement Gabriel Marcel, Schlumberger, et Supervielle (par correspondance) ont bien voté. Tout le monde a été heureux.

Je songeais à vous. N'y a-t-il rien de nouveau, ne sortirez-vous jamais de ce sana? Je vous embrasse.

Jean P.

Et quand nous donnerez-vous de nouveau quelque chose pour la nrf ?

Je suis bien près de vous.

le 9 juillet 1955

Cher Monsieur Paulhan,

Je n'ai point oublié la phrase finale de votre dernière lettre : Quand nous donnerez-vous de nouveau quelque chose pour la NRF?». Ne rien vous montrer, c'est de l'incorrection. Mais c'est une honte que d'être un écrivain comme moi, incapable de satisfaire l'ami qu'on voudrait toujours combler, l'ami dont on voudrait justifier la confiance.

Entre cette incorrection et cette honte, quelle route choisir ?

Voyez ! j'ai pris celle qui monte vers Pessac, en contournant la Nationale. Cette route-ci est nette de toute souillure, idéalement silencieuse, avec des villas bâties en retrait, des jardins fleuris. Et quel soleil à 7 heures du matin, en été !

Bien entendu, je n'ai pas pu monter jusqu'à Pessac. Mon *Auréole* monte-elle assez haut? Mais c'est pourtant, de tous mes inédits, le meilleur. Celui qui décrit simplement le lever du soleil, en cette saison de grandes vacances.

Vôtre, de tout cœur,
ARMEN

Ne vous donnez surtout pas la peine de m'écrire sur cette «affaire». Si d'ici un mois je n'ai pas de nouvelle de mon *Auréole*, je saurais qu'elle n'a pas tenu sur la tête de la Sainte. Matinée.

Paris, le 17 Septembre 1955

Mon cher Armen,

Vous ai-je dit combien j'aimais l'Auréole. Merci. Vous en recevrez bientôt les épreuves.

Que devenez-vous? Je n'ai pas pu bouger de Paris cet été: ma femme très gravement souffrante. Mais je vais tâcher de m'envoler, vers le 5 Octobre.

Amitié
JEAN PAULHAN

le 19 Sept. 1955

Bien cher Monsieur Paulhan,

Votre billet qui arrive à l'instant, me bouleverse à tel point que je vous réponds sans perdre une minute.

Si vos paroles ont une importance capitale pour moi, votre silence n'est pas du tout sans signification, puisque vous lisez mes poèmes, j'en suis sûr, avec toute votre sympathie. Or, comme je ne recevais aucune réponse à mon *Auréole*, j'étais en droit de penser que ce poème vous avait déplu. Résultat: — je l'ai démoli sans hésitation. Car plus je le lisais, plus je lui trouvais des imperfections graves, et me reprochais sévèrement de vous avoir envoyé un texte aussi médiocre.

Mais bien entendu, je ne l'avais fait que pour refaire. C'est fait depuis quelques semaines, et vous trouverez ci-joint la version définitive de l'*Auréole*.

Maintenant *je vous prie instamment* de comparer celui-ci avec le texte que vous tenez chez vous. *N'ai-je pas raison de donner ma préférence à cette dernière version?* Est-ce que je me trompe en la trouvant meilleure? Quoi qu'il en soit, votre choix sera le mien. Seulement je vous prie de me juger *avec sévérité*.

Pardonnez, cher Monsieur Paulhan, la brièvité de cette lettre rédigée en grande hâte, et croyez-moi

tout à vous
ARMEN LUBIN

Le *Claudel* de Supervielle était fameux! Quel poète! ah quel poète admirable. Et il lui dit ses quatre vérités, par dessus le marché! J'étais rayonnant de joie.

L'AUREOLE

Rien qu'à l'auréole de son icône
Je reconnais la maison de l'amour.
Maison originelle maintenant et toujours
Qui vient à ma rencontre à chacun de mes pas
Quand je passe par la route qui me mène loin,
Quand je passe avec ma jeunesse en moins.

Des arbres versent l'arôme ici et là,
Dans l'intervalle le soleil tombe en éclats.
Oui, je reconnais, là je deviens tout rampant,
Mais la maison de l'amour a ses propres plans,
Elle est seule à s'ouvrir aux dieux transparents
Quand je passe par là de mon pas de piéton,
Seule mon ombre déformée reste Vieillard Siméon.
Elle reste comme boulet aux chevilles du piéton
Et vous savez, vous, chevelure pour icône,
Que bu par vous, le jour frémit, fortune faite,
Alors que je passe en suppliant: Faites, faites
Que l'ombre me sauve si le rêve m'égare,
Que l'ombre pailletée efface mon Vieillard.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 9
MARDI
9 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·393 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.393

Ե Ա Լ Թ Ա

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Սեւծովեան տնտեսական գործակցութեան Եալթայի վեհաժողովին անդամ երկիրներու ղեկավարները Յունիս 5-ին ստորագրած են կանոնադրութիւն մը որ կը շեշտէ կազմակերպութեան շրջանային կարեւորութիւնը: Հոն տեղ տրուած է պետութիւններու եւ շրջաններու միջեւ բարեկամութեան, փոխադարձ յարգանքի եւ վստահութեան սկզբունքներուն: Նըշուած է որ կազմակերպութեան մշտական գլխաւոր մարմինը Արտաքին գործերու նախարարներու խորհուրդն է, իսկ պետերն կը գումարուին անդամ երկիրներու վըճարումներէն: Ընդունուած հռչակագիրը կը նախատեսէ ընդլայնել գործակցութիւնը, նոր ոլորտներ ներգրաւելով: Վեհաժողովը եզրափակած է Ուկրանիոյ նախագահ Լ. Կուչմա: Նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպումներ ունեցած է Պուլկարիոյ, Վրաստանի, Ուկրանիոյ, Թուրքիոյ նախագահներուն, ինչպէս նաեւ Յունաստանի վարչապետին հետ: Եալթա գտնուած են «Սեւ ծովեան տնտեսական համագործակցութեան» անդամ 11 պետութիւններու ղեկավարները կամ վարչապետները: Այդ երկիրներն են. — Ալպանիա, Հայաստան, Պուլկարիա, Վրաստան, Ազրպէյճան, Յունաստան, Մոլտովա, Ռուսաստան, Ռումանիա, Թուրքիա, Ուկրանիա: «Ֆիկառօ» Յունիս 6-ին կ'անդրադառնար Եալթայի եւ անկէ առաջ ալ Պաքու գումարուած ժողովներուն, ծանրանալով գլխաւորաբար քարիւղի պայքարին վրայ:

Նիւթ եղած է նաեւ Ղարաբաղը: Ալիեւի համար միանական ուժի գետնին վրայ գլխաւոր խոչընդոտն է՝ «զինեալ հակամարտութիւնը, յարձակողական անջատողականութիւնը եւ ազգայնամոլութիւնը շրջանին մէջ»: Ընդհանուր ազդարարութիւն մը եղած է ժողովին թէ պատերազմը կը սպառնայ շրջանին բարգաւաճման: Շեվարնածէ ալ ծանրացած է «ցեղային բռնութեան վերայայտնութեան» վրայ որ կրնայ կասեցնել նաեւ քարիւղային ծրագրերը դէպի արեւմտեան շուկաները: Ալպանիոյ ներկայացուցիչն ալ խօսած է Քոսովոյի մասին:

Եալթայի վեհաժողովին նիւթ եղած է Կասպից ծովու քարիւղին փոխադրութեան խնդիրն ալ որուն ամէնէն ուշադիր հետեւողներէն է Անգարա: Ծանօթ է որ Թուրքիա հետամուտ է Պաքու - Ճէյհան քարիւղատարի մը որ մեծ եկամուտ պիտի ապահովէ իրեն: Այս ակնկալութիւնը ամուր հիմերու վրայ դնելու մտադրութեամբ ուզած է որ միջազգային բնոյթով փաստաթուղթ մը գտնուի. այս նպատակով Անգարա առաջարկած է որ Հ. Ալիեւ ստորագրէ երեք կէտէ բաղկացած առաջարկ մը, բայց այս վերջինը մերժած է: Անգարայի առաջարկը կը նշէր թէ քարիւղատարը Բաքուէն Ճէյհան պիտի երկարի, Թուրքիա — Ազրպէյճան — Ղազախստան — Վրաստան անցքի իրաւունք պիտի տան իրարու, մինչեւ որոշ թուական մը ուժանիւթի նախարարները գործնական հարցերը լուծած պիտի ըլլան:

Ալիեւ մերժած է ստորագրել այդ փաստաթուղթը, մեծ յուսախաբութիւն պատճառելով Անգարայի. մերժումը բացատրած է անով որ քարիւղի բաժնետէր միջազգային ընկերութիւնները կողմնակից չեն քարիւղատարին այդ երթուղիին, այդ պատճառով, մինչեւ որ գանոնք չհամոզէ, չի կրնար փաստաթուղթ ստորագրել: Կրկնած է թէ արեւմտեան ընկերութիւնները կը նախընտրեն փոխադրութիւնը Պոլսոյ եւ Տարտանէլի նեղուցներէն կատարել քարիւղատար նաւերով, ինչ որ Թուրքիոյ բուռն հակազդեցութեան բախած է արդէն:

Յունիս 7-ին արգելք ըլլալու համար նեղուցները քարիւղի փոխադրութեան ճամբայ դարձնելու նպատակներուն, բողոքի ցոյց մը տեղի ունեցած է Վոսփորի վրայ հարիւրաւոր նաւերու մասնակցութեամբ:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ս. ՏԷՄԻՐԷԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԵԱԼԹԱՅԻ ՄԷՋ

Սեւծովեան գործակցութեան Եալթայի վեհաժողովին Ուկրանիոյ նախագահ Լ. Կուչմայի միջնորդութեամբ հակիրճ տեսակցութիւն մը ունեցած են Հայաստանի եւ Թուրքիոյ նախագահները: Այս մասին ամէնէն լայն տեղեկութիւնը տուած է Թուրք մամուլը, Ա. Էջէն խորագրելով լուրը: Յունիս 5-ի առաւօտեան այդ հանդիպումին Ռ. Քոչարեան յայտնելով որ կ'ուզէն Թուրքիոյ հետ հարցերը կարգադրել եւ համաձայնութեան գալ, աւելցուցած է. «Ես երիտասարդ ղեկավար մըն եմ որ կ'ուզէ պատմութեան գերին չըլլալ, սակայն անկարելի է առանց պատմութեան առընչուած հարցերը լուծելու շրջանցել զայն»: Թուրքիոյ նախագահը կը պատասխանէ. «պատմութիւնը բշնամանքի աղբիւր դարձնել հարցեր կը ստեղծէ: Գոհ եմ որ կ'ուզէք մեզի հետ ձեր յարաբերութիւնները զարգացնել: Սակայն Ազրպէյճանի հողերը հայկական գրաւման տակ են. պէտք է նախ այդ գրաւումին վերջ տաք: Թուրքիա շատ դիւրացած է այդ գրաւումին նկատմամբ»: Քոչարեան կը կրկնէ թէ պատմութենէն փոխանցուած ծանր բեռը մէջտեղէն վերցնելու համար պէտք է պատմութիւնը վերաքննումի նիւթ դարձնել: Ս. Տէմիրէլ կը պատասխանէ. «Թուրքիա մեծ պետութիւն է: Չի կրնար զգացումներով շարժիլ: Հայաստանի նման տակաւին միայն վեց տարեկան պետութեան մը հետ արդէն մենք ոչ մէկ հարց կրնանք ունենալ: Ազրպէյճանական հողերու գրաւումով 1·5 միլիոն մարդ գաղթական դարձաւ: Հայաստան աշխարհին հետ կապ ունենալու համար Թուրքիոյ կարօտ է, քանի որ չորս կողմէն փակուած երկիր է: Այդ պատճառով լուծեցէ՛ք Ազրպէյճանցիներու հետ ձեր հարցերը»: Թուրք լրագրողը որ կը հաղորդէ այս երկխօսութիւնը, կը գրէ թէ այս կէտին վրայ Ռ. Քոչարեան մէկդի ձգած է դիւանագիտական նրբավարութիւնը ու ըսած. «հողերու գրաւումը պատերազմին հետեւանքն է: Երբ այդ թիւով Ազրպէյճանցիներ տեղահան եղան, մեզմէ ալ հինգ հարիւր հազար հոգի գաղթելու պարտաւորուեցան»:

Լրագրողը Ռ. Քոչարեանի արտայայտութեան մէջ ամէնէն վտանգաւորը կը նկատէ այն որ «Մինսկի խումբին միջնորդութեան դերը անզօր է այլեւս»: Այս արտայայտութեան վրայ հիմնուելով կ'եզրակացնէ թէ «Հայաստան կրնայ շըրջանին մէջ նորանոր խնդիրներ յարուցանել»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 6/8)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Յունիս 6-ին, Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւնը Միացեալ — Նահանգներ մեկնած է մասնակցելու համար Յունիս 8-10 Նիւ-Եորք գումարուելիք Թմրեցուցիչներու դէմ պայքարի միջազգային համագումարին: Յունիս 9-ին ելոյթ կ'ունենայ նաեւ Հայաստանի Արտաքին նախարարը: Նախատեսուած են նաեւ Վ. Օսկանեանի շարք մը տեսակցութիւններ Նիւ-Եորքի եւ Ուաշինկթընի մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԷՐ - ՖՐԱՆՍԻ օդաչուներու գործադուլը իր երկրորդ շաբաթը թեւակոխեց Յունիս 8-ին եւ անել կացութիւն մը ստեղծուած էր կողմերը անդրդուելի մնալով: Օդաչուները տրամադրութիւն յայտնեցին միայն, սիրայօժար փոխադրել Մունտիալի մրցումներուն հետեւիլ ուզող մարզասէրները: Ժոսփէն, առաջին անգամ ըլլալով արտայայտուեցաւ Յունիս 5-ին, շեշտելով թէ Փութպոլի բաժակը չի վնասեր, որովհետեւ ոչ Ֆրանսացիները, ոչ ալ Եւրոպացիները Էր - Ֆրանսին պէտք ունին: Նոյն օրը իր զօրակցութիւնը յայտնեց տնօրէնութեան: Այս վերջինն ալ յայտարարեց թէ այլեւս հասկացողութեան իր բոլոր կարելիութիւնները սպառած է եւ կարեւոր որոշումներ պիտի տայ: Յիշենք որ այս գործադուլը ծայր տուաւ որովհետեւ Էր - Ֆրանս սկսած էր դրական արդիւնքներ ձեռք ձգել եւ այդ ուղղութեամբ շարունակելու եւ մըրցակցութեան դէմ դնելու համար, կ'ուզէր 500 միլիոն ֆրանքի խնայողութիւն մը ընել, օդաչուներէն պահանջելով որոշ զոհողութիւններ: Այժմ, ընկերութիւնը 800 միլիոն ֆրանքի վնաս մը արձանագրած է (օրական՝ 100 միլիոն): Յունիս 8-ին, թռիչքներու միայն 25%-ը ապահովուած էր, գլխաւորաբար գաւառի վրայ:

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ, Յունիս 8-ին կը բացուէր ՄԱԿ-ի մէկ բացառիկ ժողովը թմրեցուցիչի վերաբերող: Շիրաք գոնգորտով գնաց, համոզեց որ մասնակցին նաեւ Գլինթըն եւ Թոնի Պլէր: Ներկայիս, պաշտօնական տուեալներու համաձայն, 190 միլիոն անձ թմրեցուցիչ կը գործածեն, բայց այս թիւը ամէն օր կը բարձրանայ: Շիրաք դէմ է թմրեցուցիչի գործածութեան օրինականացման եւ այս պատճառով շուրջ 1000 հոգի ցոյց մը ըրին Փարիզ Յունիս 7-ին, պահանջելով որ օրինականացուի այդ նիւթին շուրջ վիճարկումը եւ ջնջուի առողջապահութեան օրինագիրքին թիւ Լ. 630 յօդուածը որ ոչ միայն կը պատժէ գործածութիւնը այլեւ անոր մասին արտայայտութիւնները եթէ դատապարտող բնոյթ չունին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ արդէն աւելի քան 2500 հոգի մեռած է տօթէն: Ջերմաստիճանը 50 աստիճանէն աւելի է:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ «Ֆրանս 2» կայանի տընօրէնը՝ Սալպէր տիւ Ռոււա հրաժարականը տուաւ հազիւ տարի մը մնալէ ետք պաշտօնին գլուխը: Այս մասին հարցազրոյց մը տուած է «Լիպերասիոն»ի (Յունիս 8) ուր կը բացատրէ, շատ խիստ խօսքերով, իր հրաժարման պատճառները: Կ'ըսէ թէ «Ֆրանս 2»ի մէջ, մտայնութիւնը փտած է եւ թէ ի վիճակի չէր կատարելու իր ծրագրած բարեփոխումները: Եթէ անհատապէս, կ'ըսէ, շատեր հոյակապ են, հաւաքաբար աւելի են: Ինչ կը վերաբերի պատասխանատուութեան իր բաժնին, կ'ընդունի թէ սխալներ գործած է թերագնահատելով Պրինօ Մազիւրի ժողովրդականութիւնը, չանդրադառնալով Պիլալեանի արհամարհող լրութեան քանդիչ ազդեցութեան, խորհելով թէ կարելի է գործել համոզելով ոչ թէ պարտադրելով: Այն հարցումին թէ ինչո՞ւ անտեսած է սպորտի հարցերը եւ պահած է, օրինակ, Պիլալեանը, Ա. տիւ Ռոււա կը պատասխանէ. — «Անցեալ ամառ, մըտադրութիւնս էր թէ Պիլալեանը թէ Մազիւրը փոխել: Չկրցայ ընել պատճառներով զորս չեմ ուզեր բացատրել»: Լրագրողը դեռ հարց կուտայ. — «Ի՞նչ բանի կը վերագրէք ժամը 20-ի լրատուութեան ունկնդրութեան անկումը» ու Ա. տիւ Ռոււա կ'ըսէ. — «Պիլալեանի անժողովրդականութեան, «Ֆրանս 2»ի ընդհանուր առմամբ բացասական պատկերին, դեռ չենք կրցած խորացած լրատուութիւն մը կատարել, նոյնիսկ եթէ կը բարելաւուի»: Անյաջողութիւնը կը վերագրէ նաեւ կայանի կանոնագրին որ կը սահմանափակէ տնօրէնութեան ազատութիւնը:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէկ ճեպընթացին մէջ ռումբ մը պայթած է որու հետեւանքով 23 մեռեալ կայ եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ: Փաքիստան Հնդկաստանը կ'ամբաստանէ:

ԹԵՀՐԱՆԻ քաղաքապետը՝ Քարպաչի բոլորովին հերքեց կաշառակերութեան մեղադրանքները որոնք կ'ըլլան իրեն դէմ: Ներկայիս ան կը դատուի եւ ամբաստանուած է «խարդախութեան, դէշ մատակարարութեան, ապօրինի միւաքերու, զեղծարարութեան» համար: Իրականին մէջ, դրաւարկ կը ծառայէ պահպանողական խմբակցութեան եւ չափաւոր նախագահ Խաթամիի միջեւ:

ԵԼՑԻՆ Պոն հասած էր Յունիս 8-ին: Խօսակցութեան նիւթն է գլխաւորաբար Ռուսաստանի դրամական տագնապը, բայց հաւանական չէր որ Քոհլ օգնութեան հասնէր:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Համաշխարհային Բաժակի առաջին մրցումները կը սկսին Յունիս 10-ին: Նախորդ օրը՝ Յունիս 9-ին, հսկայ տօնակատարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Գոնգորտի հրապարակը: Չորս հսկաներ, նոյնքան ցամաքամաս ներկայացնող, պիտի գլխաւորեն փարիզեան տողանցքները: Բեմադրութիւնը կատարած է Ժան - Փասքալ Լեւի Թրիւմէ, երաժշտութեան հեղինակն է Թեքթոր Զազու: Տողանցքները պիտի հասնին Գոնգորտ ուր Օպէլիսքն ալ ծպտուած պիտի ըլլայ:

Ճ. ՄԻՑՈՆ առաջին հանրաժողով մը գումարած էր Յունիս 6-ին, Փարիզի Փալէ տէ Գոնկրէին մէջ, պաշտօնապէս ծնունդ տալով իր նոր կուսակցութեան՝ Աջը: Կոչ ըրաւ որ կազմուի աջի միակ մեծ կուսակցութիւն մը, շեշտելով թէ հոն գործ չունին օտարատեացները, հակասեմականները, ցեղապաշտները:

ԹԷՆԻՍԻ Ռոլան Կառոսի միջազգային մրցումներուն յաղթական ելան երկու Սպանացիներ՝ կիներու մէջ Արանցա Սանչէզ, այրերու մէջ ալ Գարլոս Մոյա (այս վերջինին մրցակիցն ալ Սպանացի էր):

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ, ՄԱՅԻՍ 29

ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ԱՌԹՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Իր պատմական նշանակութեան համար, «Յառաջ» ամբողջովին պիտի հրատարակէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի Մայիս 29-ի նիստինատենագրութիւնը (ֆրանսերէն) Յուլիսի «Միտք եւ արուեստ»ի թիւով, բացառաբար վեց էջ:

ՃՇԴՈՒՄ. — Մայիս 21-ի մեր թիւին մէջ, Տոքթոր Սիմոնեանի հետ հարցազրոյցին (Բ. էջ) Գ. սիւնակի գլուխի վերջին տողերը պէտք է ըլլան. — «Հակառակ առոր բժիշկ Փ. Պալեան տարուած 600 քիլօ ապրանքը գետեղեց» եւլն, եւլն, եւ ոչ թէ «600 հազար արժէքով»ը ինչ որ պատճառ եղած է որ Պ. Քուշկեան սխալ մեկնաբանութիւն մը տայ (տես՝ այսօրուան թիւին Բ. սիւնակի առաջին մասին 4-րդ պարբերութեան վերջին 6-7 տողերը):

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ՏՆՕՐԷՆ՝ Ա. ՔՈՒՇԿԵԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ. – «Արմէնիփրէս»ի Մայիս 12–ի («Յառաջ», Մայիս 13) հաղորդումին մէջ տեղ գտած էր լուրը թէ Երեւանի «Էրեբունի» հիւանդանոցին վարչութիւնը չէր փափաքեր այսուհետեւ գործակցիլ Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան (UMAF) հետ: Առաջին լուսաբանութեան մը համար զրոյցի հրաւիրեցինք խնդրոյ առարկայ Միութեան հիմնադիր, ու ամէնէն ծանօթ անդամներէն բժիշկ Սերժ Սիմոնեանը որ ներկայիս պատուոյ նախագահն է նոյն Միութեան (տե՛ս «Յառաջ», Մայիս 21): Նոյն ատեն գրաւոր հարցումներով դիմեցինք Էրեբունիի գլխաւոր տնօրէն բժիշկ Ա. Քուշկեանին, ունենալու համար երկրորդ կողմին ալ բացատրութիւնները: Ստացած ըլլալով իր պատասխանները, կը հրատարակենք ստորեւ. –

Հ. – Կրնայի՞ք բացատրել թէ ինչ էր պատճառը Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան տրուած ձեր վերջնագիրին:

Պ. – Նախ շնորհակալութիւն «Յառաջ» թերթի խմբագրութեանը ինձ տըրուած հնարաւորութեան համար, եւ, քանի որ, հնարաւորութիւնը ընձեռնուած է՝ առաջին հերթին ցանկանում եմ իմ խորին շնորհակալութիւնը յայտնել ֆրանսահայ համայնքին «Էրեբունի» Բժշկական կենտրոնին յատկացուած նշանակալից օգնութեան համար UMAF կազմակերպութեան միջոցով:

Այժմ թոյլ տուէք պատասխանել ձեր հարցերին:

«Էրեբունի» Բժշկական Կենտրոնը երբեք չի հրաժարուել եւ չի հրաժարւում համագործակցել Ֆրանսայի Հայ Բըժիշկների Միութեան հետ, այլ հրաժարւում է աշխատել ներկայիս UMAF–ի գործող բիւրոյի անդամների, մասնաւորապէս Ս. Սիմոնեանի, Ժագ Երուանդի, Ս. Գազանճեանի հետ, քանի որ նրանք երկու տարի առաջ հրաժարուեցին «Էրեբունի» Բժշկական Կենտրոնի հետ համագործակցելուց եւ ուղղեցին իրենց ջանքերը Միքայէլեան Ինստիտուտին, փորձելով մեզանից զաղտնի խափանել Էրեբունի – Henri Mondor ժումլաժը, որի ըստեղծմանը իրենք ընդհանրապէս չէին մասնակցել: Ժումլաժի պայմանագիրը կնքուել էր Գէորգ Արգարեանի նախագահութեան օրօք, բժիշկ Յ. Գույումճեանի նախաձեռնութեամբ:

Ոչ ոք չի արգելում Ս. Սիմոնեանին վիրահատելու որեւէ այլ հիւանդանոցում, բայց Էրեբունի հիւանդանոցը չի հանդուրժում, երբ մեր յարգելի Սփիւռքահայութեան կողմից Էրեբունիի ծրագրերի զարգացման համար տարեկան պարահանդէսներում հաւաքուած գումարները անարդարացի եւ թաքուն ձեւով ուղղուեն մէկ այլ հիւանդանոց զուտ մէկ անձի կամայական ցանկութեան պատճառով:

Հարկ եմ համարում նշել եւ այն փաստը, որ Գէորգ Արգարեանի նախագահութեան աւարտից յետոյ UMAF–ի բիւրոն ոչ մի լուրջ եւ նպատակային ծրագիր չի իրագործել: Իսկ այն, որ Ս. Սիմոնեանին չյաջողուեց բարձրացնել «Էրեբունի» Բժշկական Կենտրոնի վիրահատական ծառայութիւնների մակարդակը, պատճառ էր նրան, որ մեր խիրաքանչիւր վիրաբոյժ կատարել եւ կատարում է այդ պարզ վիրահատութիւնները, որոնք ոչ մի նորամուծութիւն իրենցից չէին ներկայացընում:

Իսկ Ձեր այն հարցին, յարգելի խմբագիր, թէ Պ. Սիմոնեանին վճարո՞ւմ էին վիրահատութեան համար, շատ հետաքրքիր է նրա պատասխանը «նկարներ նուիրելու» վերաբերեալ, երբ որ այդ նըկարները արժէին մի քանի հարիւր տոլարներ, իսկ «եւ այլն» չարաշահումները թողնում ենք նրա խղճին:

Հ. – Կը հաւատա՞ք թէ ինկապէս այնքան ծանր է այդ պատճառը որ կը մոռցնէ շուրջ տասը տարուան անոնց աշխատանքն ու 30–35 միլիոն փրանքի գործիքներու, դեղօրայքի ու սարքաւորումներու օժանդակութիւնը:

Պ. – Իսկ ո՞վ ասեց, որ մենք մոռացել ենք Սփիւռքի եւ UMAF–ի օգնութիւնը:

UMAF կազմակերպութիւնը Ֆրանսայի Սփիւռքի հսկայական օգնութեան շնորհիւ լուրջ ներդրումներ է կատարել հայ ժողովրդի առողջապահութիւնը բարելաւելու համար «Էրեբունի» Բժշկական կենտրոնի միջոցով, որոնց ծանրակշիռ մասը իրագործուել է բժիշկ Գ. Արգարեանի նախագահութեան օրօք: Դրանք եւ անեսթեզիոլոգիայի եւ ըէանիմացիայի ծրագրերը, ORL ծրագիրը, լաբորատոր ծրագիրը, ծննդօգնութիւնը, X–RAY ծրագիրը, Henri Mondor – EREBOUNI համագործակցութիւնը:

Եւ այսօր մենք հպարտութեամբ ուզում ենք նշել, որ բոլոր այս ծառայութիւնները միակն են եւ շարունակում են մնալ միակը եւ լաւագոյնը Հայաստանում:

Շատ տարօրինակ ձեւով շարունակաբար նշւում է 30–35 միլիոն Ֆրանքի օգնութիւնը «Էրեբունի» Բժշկական Կենտրոնին, կարծես թէ Պ. Սիմոնեանը և Գազանճեանը իրենք էլ ստոյգ չգիտեն թէ որքան է եղել օգնութիւնը: Ես անձամբ վերջին տարիների ընթացքում ոչ մի ֆինանսական փաստաթուղթ չեմ ստացել UMAF–ի կողմից այդ գումարների ծախսի մասին եւ չեմ կարող այն հաստատել: Օրինակ, թարմ փաստ՝ յօղուածում նշուած 600 հազար Ֆրանք արժէքով օգնութիւնը «Էրեբունի» Բժշկական Կենտրոնի ատամնաբուժարանին բժիշկ Պալեանի կողմից, ճշմարիտ չէ, իսկ թէ ո՞ւմ է յանձնուած այդ օգնութիւնը հարցրէք բժիշկ Պալեանին:

Ցոյսով եմ, որ UMAF–ի բիւրոն Ձեր թերթում վերջապէս կը հրապարակի իր վերջին տարիների գործունէութեան հաշուետուութիւնը ի լուր Ֆրանսահայ համայնքի եւ բոլորի:

Հ. – Չէ՞ք կարծեր որ նոյն Միութեան նիւթական ու աշխատանքի օժանդակութիւնը մերժել պատճառ պիտի ըլլայ որ հիւանդներու մաս մը տուժէ:

Պ. – Ո՛չ, չեմ կարծում, քանի որ մեր բոլոր ծրագրերը գործում են եւ շարունակւում են ղեկավարուել բժիշկներ Եղիա Կարապետեանի, Գէորգ Արգարեանի, Գէորգ Քեփենեկեանի (Լիոն), Գլաբա Գույումճեանի, Ժան–Լուի Զաւիկեանի, Յովհաննէս Գույումճեանի կողմից, ինչպէս նաեւ Henri Mondor հիւանդանոցի առաջատար մասնագէտների կողմից տնօրէն Պրինօ Սուտանի ղեկավարութեամբ, յենուելով «Էրեբունի» հիւանդանոցի հզօր բժշկական ուժի վրայ:

Հ. – Ձեր գլխաւորած հիւանդանոցին բժշկական կազմը համաձա՞յն է Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան հետ գործակցութեան վերջ տալու ձեր որոշումին. թէ նման որոշումներու իրաւունքը միայն տնօրէնին կը պատկանի:

Պ. – «Էրեբունի» հիւանդանոցի բժըշկական կազմը որոշում է կայացրել դադարեցնել համագործակցութիւնը UMAFի ներկայ գործող բիւրոյի հետ մինչեւ նոր բիւրոյի եւ նոր նախագահի ընտրութիւնները:

Հ. – Սփիւռքի հետ գործակցելու, անոր կարելիութիւններէն օգտուելու մասին վերջին օրերու յաճախակի կրկնութիւններուն քով, այս միջադէպը չէ՞ք խորհիր որ ջլատող պարագայ մը կրնայ հանդիսանալ:

Պ. – Ներկայումս «Էրեբունի» Բժշկական Կենտրոնը սերտօրէն համագործակցում է հետեւեալ ծրագրերով՝

- ICU Anesthesiology — Henri Mondor Hospital, Créteil, France;
- ICU — Henri Mondor Hospital, Créteil, France;
- SAMU programm — Henri Mondor Hospital, Créteil, France;
- Neurology CAMCCO, Canada, UCLA Epilepsy Unit, USA;
- Arthroscopic Surgery — Bay Area Friends of Armenia, USA;
- Maternity Home AHIA/UCLA Medical Center, USA;
- Homepathy — School of Homepathy, Germany;
- Laparascopic Surgery — Office of the Mayor, Vienne, Austria, UCLA, USA;
- Blood Bank — AHIA & ARPA, USA;
- Women's Reproductive Health Center — AHIA/UCLA;
- Ultrasound programm — AGBU, Thomas Jefferson University, Philadelphia, USA;
- Neonatology — UCLA, USA;
- Tomographic Scanner programm — SOS Arménie, Nice, France;
- College of Nursing — AHIA/UCLA, USA, Henri Mondor Hospital, Créteil, France, County Hospital Ryhov, Jonkoping, Sweden.

Ինչպէս տեսնում էք «Էրեբունի» Բժշկական Կենտրոնը աւելի է ամրապնդում իր կապերը Սփիւռքի ու միջազգային կազմակերպութիւնների հետ եւ ջլատման մասին խօսք անգամ լինել չի կարող:

Ջլատող պարագան միայն եւ միայն պէտք է տեսնել UMAF–ի գործող բիւրոյի մէջ:

Յարգանքներով եւ բարի մաղթանքներով՝

Փրոֆ. Ա. Մ. ՔՈՒՇԿԵԱՆ
«Էրեբունի» Բժշկական Կենտրոնի Գլխաւոր տնօրէն,
ՀՀ Ազգային ժողովի երեսփոխան

Փրոֆ. Ա. Կ. ՇՈՒՔՈՒՐԵԱՆ
ORL Բաժանմունքի տնօրէն,
Հայաստանի Պետական Բժշկական Համալսարանի փոխ–տնօրէն

Փրոֆ. Գ. Գ. ՄԽՈՅԵԱՆ
ICU բաժնի տնօրէն
Երեւան քաղաքի գլխաւոր մասնագէտ

Փրոֆ. Թ. Ի. ԳԱԼՍՏԵԱՆ
Լաբորատորիայի տնօրէն

Փրոֆ. Հ. Հ. ՄՈԿԱՑԵԱՆ
Գինեկոլոգիայի բաժնի տնօրէն

Մ. Ս. ՍԻՄՈՆԵԱՆ
X–RAY բաժնի տնօրէն

Ս. Լ. ՃԱՂԱՐԵԱՆ
Ատամնաբուժարանի տնօրէն

P. S. Յօդուածում նշուած անձնական մեղադրանքներին պատասխանելը պատւիցս ցածր եմ համարում:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Ամիսներէ ի վեր ֆրանսահայ գաղութը հետաքրքրութեամբ կը սպասէր Ազգային Ժողովի օրակարգին վրայ ներկայանալիք հայկական ցեղասպանութեան վերաբերեալ առաջարկին: Քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր սովորութիւն եղած էր արդէն որ ամէն Ապրիլ կամ Մայիս ամսուն, պաշտօնի վրայ գտնուող ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը օրուան կառավարութիւնէն հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը պահանջէր: Օրուան կառավարութեան, բանբերն ալ մերթ ճարպիկօրէն, մերթ անճարակ կերպով «ցաւ կը յայտնէր» աւելցնելով թէ «Ֆրանսա 1915–ին պատահած ողբերգութիւնը չէ մոռցած»:

Շատերու պէս մենք ալ անցեալ Ապրիլ ամսուն սկիզբը Խորհրդարանի «Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամութիւն» խմբակէն բացիկ մը ստացանք ուր կը յիշուէր թէ հայկական ցեղասպանութեան անպատիժ մնալը Բ. Համաշխարհային պատերազմին Հրեաներու ցեղասպանութեան առիթ տըւած էր: Նկատի առնելով վերջին ամիսներուն եւրոպական ակրութիւններու յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ, դեռ 10 – 12 օրեր առաջ փարիզահայ ծանօթ անձի մը կ՚ըսէինք թէ «ցեղասպանութեան ճանաչումին համար երբեք պահը այսքան պատեհ չէր եղած»: Այսուհանդերձ նկատի առնելով հետեւանքները, վերապահ էինք: Ի վերջոյ, Մայիս 29, Ուրբաթ օր ժամը 11.40–ին Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը – հազիւ երեք տասնեակ մը երեսփոխաններու ներկայութեան – ի մեծ հրճուանք թէ Ազգ. Ժողովին մէջ եւ դուրսը գտնուող Փարիզէն թէ Լիոնէն, Մարսէյլէն եւ Կրընոպլէն եկած մեր հայրենակիցներուն, միաձայնութեամբ քուէարկեց որ «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915–ի ցեղասպանութիւնը»:

Ո՞վ է Հայ ժողովուրդի բնաջնջումի պատասխանատուն, ո՞ւր պատահած է ցեղասպանութիւնը, ոչ մէկ բառ աւելի: Չվշտացնելու համար ՕԹԱՆ–ի մեծ դաշնակից, հաւատարիմ եւ «վաղեմի» բարեկամ Թուրքիոյ ղեկավարները:

Թուրք պետութիւնը, ինչպէս նախորդ տարիներուն, այս անգամ ալ չանխնայեց դիմած էր Ֆրանսայի հետ կնքուած զինուորական եւ առեւտրական համաձայնութիւնները ջնջելու սպառնալիքով: Վարչապետ Մէսուտ Եըլմազի նամակը ուղղուած՝ Լիոնէլ Ժոսփէնի, Թուրք կառավարութեան հայկական հարցի նկատմամբ որդեգրած քաղաքականութեան արտայայտումն է, մանաւանդ երբ ան Ֆրանսական Ազգ. Ժողովի կողմէ հայկ. ցեղասպանութեան ճանաչում մը «պատմական ճշմարտութիւններու խեղաթիւրում» կ՚որակէ (1):

Թուրքիոյ կողմէ այսքան բուռն հակազդեցութիւն մը զուր տեղը չէ: Ան շատ լաւ գիտէ թէ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչում մը շատ աւելի ծանր կը կշռէ եւ Եւրոպայի միւս ակրութիւններուն կրնայ օրինակ հանդիսանալ, ինչպէս Անգլիա, Գերմանիա, Իտալիա: Այս է հետեւաբար գլխաւոր պատճառը որ Թուրք պետութեան ղեկավարները իրար անցած են: Ֆրանսա որ սոյն որոշումով պատմական դրական քայլ մը առած է երկար տարիներ առաջ պէտք էր որ կատարած ըլլար: Արդարեւ, Ֆրանսա այն երեք դաշնակից պետութիւններէն մին էր որ 1915 Մայիս 24–ին «Մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ կատարուած հայկական կոտորածները կը դատապարտէր» եւ Բարձր. Դրան կ՚ազդարարէր որ «սոյն ոճիրները կազմակերպողները պատերազմէն ետք պատասխանատու պիտի նկատուին»: Հետեւաբար, շատ երկար յապաղումով է միայն որ այսօր դոնէ մեծ ոճիրին պատասխանատուն պաշտօնապէս, բայց միմիայն բարոյապէս, կը դատապարտուի:

Ազգային Ժողովին այս որոշումը անշուշտ բաւարար չէ: Անհրաժեշտ է Ծերակոյտին վաւերացումը որ ի վերջոյ պիտի յանգի կառավարութեան պաշտօնական դիրքորոշումին: Տարակոյս չկայ թէ Թուրքիա նոր խաղաքարտեր պիտի գործածէ շարունակութիւնը վիժեցնելու համար: Շատ ճիշդ է երբ Թուրքիա կը սպառնայ ըսելով թէ «նոյնիսկ եթէ ամբողջ աշխարհը ընդունի, Թուրքիա չի կրնար ընդունիլ»: Թուրքիոյ նման ագայնամոլ երկրէ մը տարբեր հակազդեցութիւն մեղ պիտի զարմացնէր: Երբ ան ութիւն մը որ իր ակրասպետութեան են թարկուած ոչ – խալամ ժողովուրդները ղարերով կեղեքելէ, կողոպտելէ յետոյ դեռ կը յանդգնի պատմական բոլոր վկայութիւնները հերքել ու կարգ մը պատմաբաններ ու նենգամիտ պատմաբաններ կաշառելով նոյնիսկ իր ուրոյն փաստաթուղթերը ուրանալ, այդ ակրութիւնը ո՞րքան կրնայ Եւրոպական Միութեան սկզբունքները յարգել:

Հիմա, հարցը այն է որ Ֆրանսական կառավարութիւնը քաջութիւնը ունենայ այս որոշումը օրինականացնելու մարդկային իրաւունքներու իր դարաւոր սկզբունքներուն հաւատարիմ մնալով: Սպասենք եւ տեսնե՛նք:

(1) Տե՛ս՝ «Ֆիկառօ» Մայիս 30/31 1998

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍՈՒԹԵԱՆ Գ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄԸ

Լոս – Անճըլըս «Արարատ» Հանգստեան Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Մայիս 15-ին, նշուած է Հայաստանի Լոս – Անճըլըսի հիւպատոսութեան հիմնադրութեան 3-րդ տարեդարձը, մասնակցութեամբ 550 հոգիի: Ներկայ եղած են հայ յարանուանութեանց, կուսակցութիւններու եւ զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Բացումը կատարած է Սալվի Թիւֆէնքեան: Հանդիսութիւնը վարած է Հերմինէ Ճանոյեան: Խօսք առնողներ շեշտած են գաղութին մէջ հետզհետէ զարգացող միասնականութեան մթնոլորտը: Տեսերիզով ներկաներուն փոխանցուած են Հայաստանի Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեանի, նախկին աւագ հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեանի, Ուաշինկթընի դեսպան Ռուբէն Շուգարեանի եւ ԼՂՀ-ի հանրային կապերու գրասենեակի տնօրէն Թեւան Պօղոսեանի շնորհաւորական խօսքերը: Աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան իր խօսքին մէջ շեշտած է Գալիֆորնիոյ հայ համայնքի ներդրումը հիւպատոսութեան հիմնադրութեան մէջ եւ շնորհակալութիւն յայտնած անոր մնայուն աջակցութեան համար: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են երգահան Ռոբեր Ամիրխանեան, երգչուհի Նունէ Եսայեան եւ «Սփիւռք» քառեակը:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ «Սողանալեան» սրահին մէջ, Մայիս 15 – 16-ին, գումարուած է Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի 26-րդ Ազգային երեսփոխանական ժողովը, նախագահութեամբ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեանի եւ մասնակցութեամբ հոգեւորական եւ աշխարհական երեսփոխաններու, ազգային վարժարաններու տնօրէններու, խնամակալ եւ ուսումնական խորհուրդներու ներկայացուցիչներուն: Բացումը կատարելով Առաջնորդը նշած է Թեմին հոգեւոր, կրթական, մշակութային եւ ընկերային ծառայութեան տարածքներու հետզհետէ ծաւալումը: Յատկապէս շեշտելով Գալիֆորնիոյ Նահանգէն անդին՝ Լաս Վեկասի, Եութայի, Գոլորատոյի եւ Փորթլէնտի գաղութներէն հոգեւոր մատակարարութեան նոր խնդրանքները եւ դիմումները, Առաջնորդը ըսած է թէ անոնց գոհացում տալու համար անհրաժեշտ է նոր հոգեւորականներու պատրաստութիւնը: Կարդացուած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին ողջոյնի գիրը, ուր շեշտը դրուած է հայկական վարժարաններու դերին վրայ: Խօսք առած է Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան անդամ Արսէն Դանիէլեան: Այնուհետեւ կարդացուած են Առաջնորդին, Կրօնական Ժողովին եւ Ազգային Վարչութեան միամեայ գործունէութեանց տեղեկագիրները եւ ժողովականները մշակած են եկեղեցական, կրթական, տնտեսական եւ կազմակերպական ապագայի ծրագիրները: Հուսկ՝ կատարուած է Կրօնական Ժողովի եւ Ազգային Վարչութեան ընտրութիւնը:

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Լոս – Անճըլըսի Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 20-ին, տեղի ունեցած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ Ռոպէր Հատտէճեանի մամուլի ասուլիսը, որուն ներկայ եղած են գաղութին հայկական մամուլի գրեթէ բոլոր ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ մտաւորականներ եւ արուեստագէտներ: Բացումը կատարելով Սիմոն Աճըխլաչ ներկայացուցած է Հատտէճեան գրագէտն ու հրապարակագիրը: Օշին Քէշիշեան ներկայացուցած է փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը (Հայաստանէն), որ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է Ռոպէր Հատտէճեանի մասին, նշելով որ քանի մը օրէն կը տօնուի Ռոպէր Հատտէճեանի ծննդեան 70-ամեակը եւ գրական գործունէութեան 50-ամեակը: Խօսք առնելով Ռ. Հատտէճեան անդրադարձած է Պոլսահայ գրական եւ մշակութային կեանքին: Խօսելով «Մարմարա»ի մասին, ան ըսած է թէ թերթին խմբագրութիւնը կը կատարուի իր եւ Մաքրուհի Պ. Յակոբեանի կողմէ, իսկ թեքնիք աշխատանքը կը տանին իր երկու որդիները: Իրենք կը կատարեն նաեւ թերթին տպագրութիւնը եւ անձնակազմը կը բաղկանայ 12 հոգիէ: Թերթին տպաքանակը 2000 է: Հատտէճեան արեւմտահայերէնի ջատագովներէն է եւ ըստ իրեն, հակառակ արեւելահայերէնին տեղ տալու անհրաժեշտութեան, պէտք է անաղարտ պահել ու պաշտպանել արեւմտահայերէնը: Անդրադառնալով հայկական թերթերուն, ինչպէս նաեւ դպրոցներուն եւ գրական կեանքին ապագային, Հատտէճեան ցաւով նշած է թէ այսօր նոր գրողներ չեն յայտնաբերուիր, ինչպէս Պոլիսը ունէր անցեալին. փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեան, իր կարգին, անդրադարձած է հայերէն լեզուին առնչուող հարցերուն, արեւմտահայ եւ արեւելահայ լեզուաճիւղերուն:

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի «Վըրտիկօ փարք»ին մէջ, Մայիս 25-ին, նշուած է Մայիս 28-ի 80-ամեակը, առաւօտեան ժամը 11-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 6: Շուրջ հինգ հազար Հայեր ներկայ եղած են փառատօն – դաշտահանդէսին, որ կազմակերպուած է Հ. Ե. դաշնակցութեան կողմէ: Օրուան ընթացքին գործադրուած է յատուկ յայտագիր մը, որուն մասնակցած են երգիչներ Յարութ Փամպուքճեան, Նունէ Եսայեան, Վաչօ եւ Սոկրատ:

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Ֆրեզնոյի Ֆերահեան Ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Մայիս 23-ին, տեղի ունեցած է Մայիսեան Անկախութեան նուիրուած խրախճանքը, որուն ներկայ եղած են 600 հոգի: Խօսք առնելով Խաչիկ Թիթիզեան անդրադարձած է Մայիս 28-ի խորհուրդին: Երեկոյթը խանդավառած է երգիչ Յովիկ Գրիգորեան:

Նոյն օրը, 27 նորագիրներ իրենց երդումը կատարելով անցած են Հ. Յ. Դ.-ի շարքերը: Խօսք առած են նորագիրներուն կնքահայրը՝ Աւետիս Իսպէնճեան եւ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Վիգէն Յովսէփեան:

ԼՐԱՏՈՒ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 22-ին, տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 80-րդ տարեդարձը, 600 հոգիի ներկայութեան, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թեհլիրեան կոմիտէին: Հանդիսավար՝ Մաթէոս Տէլտէրեանի մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ նահատակներու յիշատակը յարգելու հրաւէրէն ետք, Սեւան Տէմիրճեան փոխանցած է Հ. Յ. Դ. ԳԵՄ-ի Սիմոն Զաւարեան մասնաճիւղի եւ Գանատայի Պատանեկան Միութեան Քրիստափոր Միքայէլեան մասնաճիւղի խօսքը: Խօսքը առած է նաեւ դեսպանատան խորհրդական՝ Եդուարդ Խոջոյեան որ կարդացած է դեսպան Լեւոն Բարխուդարեանի ուղերձը: Հ. Յ. Դ. Ս. Թեհլիրեան Կոմիտէի անունով խօսք առած է Դր. Շիթիլեան, օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Արցախի ազատագրական մարտերու մասնակից, վաշտի հրամանատար, հերոսութեան շքանշանակիր, մասնագիտութեամբ դերասանուհի՝ Ժաննա Գալստեան: Ան 45 վայրկեան ազգայնաշունչ ելոյթ ունեցած է: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Երկրորդ ձեռնարկ մըն ալ տեղի ունեցած է յաջորդ օրը խրախճանքի բնոյթով: Մայիս 24-ի առաւօտեան հոգեօրհնէքը կատարուած է Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ կից վերջերս գնուած հողաշերտին: Այս առթիւ, ՀՕՄ-ի Ռուբինա մասնաճիւղի վարչութիւնը յուշանուէրով մը պատուած է Արցախի հերոսուհին:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Էմիլ Լէքօ» (Սէն – Լօրան) սրահին մէջ, Մայիս 24-ին տօնուած է Մայիս 28-ի 80-ամեակը կազմակերպութեամբ տեղւոյն Միհրան Փափազեան եւ Լաւալի Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէներու, որոնց անունով խօսք առած է Մհեր Գարագաշեան: Ելոյթ ունեցած են Ժաննա Գալստեան, Լ. Բարխուդարեան, եւ գլխաւոր բանախօսը՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յովհ. Պօղոսեան» եւ Այնճարի «Հետուիկ» սրահներուն մէջ Մայիս 15 – 16 եւ 17-ին ելոյթ ունեցած է «Նոր Երգ» երգչական-նուագարանային խումբը ղեկավարութեամբ Ներսէս Պալապանեանի: Ներկայացուած են հնադարեան հայ հոգեւոր երաժշտութեան ժառանգութեան կողքին նոր յօրինուած ու արդի նուագարաններով երգեր հնչեցնող հոգեւոր եւ ազգային երգեր: «Նոր Երգ» խումբը հիմնուած է 1993-ին, նախաձեռնութեամբ հայ աւետարանական Ջանից Միութեան:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 20, առաջին անգամ ըլլալով համերգ մը տուած է ջութակահար Մելիքճան Զաման, 16 տարեկան: Առաջին կտորէն իսկ, ան ցոյց տուած է թէ այլեւս փակած է աշակերտական շրջանը եւ բռնած է արուեստագէտ դառնալու ճամբան: Յայտագրին մաս կազմած են Մոցարթի, Չայքովսկիի, Կոմիտասի գործերը:

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Հապճեպով ետ դարձայ եւ բռնեցի ձորամիջի ճամբան, տարբեր ուղղութեամբ տուն հասնելու համար: Երբ «դարձդարձիկը» հասայ, ուրկէ կ'երեւային կալերը, ետ դարձայ անգամ մըն ալ նայելու, զարմանքով տեսայ որ երկրորդ տեղէ մըն ալ կրակն ու ծուխը կը բարձրանային:

Տուն հասնելէ առաջ, ճամբուս վրայ դիպայ Աւոն: «Վարձքդ կատար, Վանիկ», ըսաւ եւ համբուրեց ճակատս: Ապա ձեռքէս բռնեց ու ետեւէն քաշեց: «Դէհ, հիմա երթանք հրդեհը մարելու, հոն ալ ցոյց պէտք է տաս քու ճարպիկութիւնդ»:

– Ո՞վ հրդեհեց միւս կալերը, հարցուցի անհամբեր:

– Եթէ դուն չէիր, սատանաներ ըլլալու են անպատճառ, ըսաւ ծիծաղելով:

Վերադարձանք մուխ ու բոցերու մէջ կորած կալերը: Խուժանը, ոմանք հագուած, ոմանք մերկ, որը բոպիկ, որը գըլխաբաց անճոռնի հարայ – հրոցներով, նախնական միջոցներով կը փորձէին սահմանափակել չարիքը: Մարդ ու կին, ծեր ու երիտասարդ, ամէնքը լծուած էին աշխատանքի: Տատեր կուժերով ու սափորներով ջուր կը կրէին, ուրիշներ՝ մէկ դէզը միւսէն զատելու, բաժնելու փորձեր կ'ընէին:

Զարմանքով եւ հիացումով կը դիտէի Աւոն, որ արտակարգ ճիգեր կը փորձէր հրդեհին դէմ պայքարելու համար: Ո՞վ կրնար կասկածիլ, թէ այդ մարդը, որ թեւերը մինչեւ արմուկները հրդեհին մէջ մխրճելով դէզին անվնաս խուրձերը դուրս կը քաշէր, այն մարդն էր՝ որ սարքած էր այս «մոլեմետ»ը:

Ամբողջ գիշերը եւ յաջորդ ցերեկը հրդեհին լայնածաւալ ալիքները իրենց մահաթոյր աւերը գործեցին: Հաշիմ աղային, Պուռնուսուզին – եւ ուրիշներու – բոլորին մեծղի դէզերը մոխրակոյտի վերածուեցան:

Զմեռնամուտին, սովը աւելի սաստկութեամբ սողոսկեցաւ «ունեւոր» տուներէն ներս՝ ու իր աւերը գործեց: Հացը դարձեալ եղաւ ձիւսոր, մարդիկ հետեւոն վազեցին, բայց երբեք չհասան անոր ետեւէն: «Հայը գնաց, խէր պերեէք իրեն հետ տարաւ» – կ'ըսէին բանիմացները... Եւ իրօք, Հայը մեկնելէն ետքն, այդ երկրամասը կուշտ հացի երես չէր տեսած:

Նախախնամութեան արդար եւ օրինաւոր դատաստա՞նն էր:

Այդ երեկոյ մենք դարձեալ հաւաքուած էինք կոյրին բնակարանը: Ուրախ էր կոյրը, ուրախ, զուարթ էր Աւոն: Ուրախ էի ես ալ: Մասնաւոր գոհունակութիւն մը կը զգայի, քանի որ ինծի վստահուած գործը լրիւ եւ ժամանակին կատարած էի: Այժմ կրնայի հպարտ եւ համարձակ նայիլ անոնց աչքերուն: Հիմա զգացած վախիս փոխարէն տարօրինակ համարձակութիւն մը կար մէջս: «Յաղթանակ»էս գինովցած էի, ու ինծի կը թուէր, թէ ինչ «գործ» ալ յանձնուէր՝ կրնայի կատարել անվախ, համարձակ:

Օղի կը խմէին ու ցած ձայնով կ'ուրախանային: Ուրկէ՞ ճարած էին այդ խըմիչքը, ան ալ այդ օրերուն, ինծի համար մութ էր, հետաքրքրուելու պէտքն իսկ չէի զգար...

Այդ երեկոյ, մենք միայն «հրդեհ»ին յաղթանակը չէ, որ կը տօնէինք, այլեւ աւելի կարեւոր եւ ցնցող դէպքի մը: Այն իրիկունը երբ ես Հաշիմ աղային կալերը հրկիզելու գործողութեամբ զբաղած էի, նոյն գիշերը Արածանիի աջ ափը, պատմական կամուրջին քով, – հոն ուր հազարաւոր հայ անմեղներ ջարդուած էին, խորհրդաւոր պարագաներու տակ սպաննուած էին երկու ծանօթ հրէշներ: Կ'ըսէին թէ անոնց դիակները չարաչար յօշոտուած էին եւ անոնց վրայ դրուած էր մէկ – մէկ թուղթ, հետեւեալ արձանագրութեամբ. – «Գազաններ, դուք անմեղները կոտորեցիք, մենք մեղաւորներէն հատուցում կը պահանջենք...»:

Ու ջարդարարներուն երեւակայութիւնը թեւ առած կը թուէր: Անոնց դէմքերուն վրայ կարելի էր կարդալ սարսափը: Անոնք իրենց իւրաքանչիւր քայլափոխին կը տեսնէին վրէժխնդիր «փեդային»: Ամէնէն անվախ կարծուածն ալ իրիկունը մայրամուտէն ետք դուռը ամուր կը փակէր:

Փոքր դէպք մը՝ բայց սարսափը պատած էր ամէն կողմ:

Որո՞նք էին այդ յանդուգն քաջերը, հա՞յ թէ քիւրտ, ինծի համար կարեւոր չէր: Խնդիրը այն էր, որ երկու համբաւոր հրէշներ՝ որոնք տեւական սարսափը եղած էին այդ շրջանին, իբրեւ ջարդարար, սպաննուած էին մսագործի դանակներով...

Այդ իրիկուն մեր ուրախութեան կը մասնակցէին երեք խորհրդաւոր մարդիկ, – ինծի անծանօթ: Ովքե՞ր էին, ուրկէ՞ կուգային եւ ո՞ւր կ'երթային, Աւոն ե՞րբ ճանչցած էր զանոնք եւ ո՞ւր ... երբէ՞ն ի վեր անոնց միջեւ այդքան ծանօթութիւն եւ մտերմութիւն:

Ինծի կը թուէր, թէ կը գտնուէի դաւադիրներու խմբակի մը մէջ ու իմ պարտականութիւնս էր միայն նայիլ, լսել, հետեւիլ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս երեք անծանօթները, հասարակ մարդու երեւոյթ չունէին:

Անոնց խօսակցութեան, շարժուձեւին մէջ կշիռք, շեշտ ու վճռականութիւն կար: Իրենց լեզուն ալ (հայերէն) վարժապետի լեզու էր:

Քանի անգամ փորձեցի խօսքի մէջ մտնել, բաներ մըն ալ ես ըսելու համար, բայց չհամարձակեցայ: Կը վախնայի, որ ծիծաղելի կը դառնամ իրենց առջեւ: Մեր ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր: Երբ ոտքի ելանք մեկնելու, կոյրը բոլորս օրհնեց եւ զանազան մաղթանքներ ըրաւ: «Եկուր մանչս, ըսաւ, եկուր, կ'ուզեմ քեզ ողջագուրել: Կրակի մկրտութիւնդ յաջող անցուցիր, կը շնորհաւորեմ: Կատարած գործովդ ցոյց տուիր, որ արժանի դառնալու ես մեծերուդ»:

Երկիւղածութեամբ բռնեցի ձեռքը եւ համբուրեցի...

Աւերակներուն ծայրամասը երեք անծանօթները «գիշեր բարի» ըսին ու բաժնուեցան: Ես ու Աւոն ուղղուեցանք դէպի մեր թաղամասը: Ճամբու ընթացքին ուզեցի բաներ մը հարցնել Աւոյին, նորեկներու մասին, բայց չհամարձակեցայ: Ինքն էր, որ խօսքը բացաւ: «Վանիկ, – ըսաւ մեղմ ձայնով, – ինչ որ տեսար ու լսեցիր այս իրիկուն ոչ ոքի պիտի ըսես. ոչ իսկ Աստղիկին»:

(Շար. 22)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 13, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ելանելոյն ի վիրապէն:

Այս առթիւ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Croix Rouge

Communiqué à nos amis

Encouragés par le succès des vacances d'été depuis 1995, nous mettrons à la disposition des mères arméniennes, la cuisine et la salle de restaurant du Centre balnéaire de la Croix Rouge Arménienne de Normandie à partir du **4 Juillet 1998.**

Pour retenir les chambres téléphoner aux numéros :

Rosine Navassartian
01. 39. 85. 36. 53
Jacqueline Barguirdjian
01. 43. 33. 60. 52
ou le Centre de Vacances
(à partir du 4 Juillet)
02. 31. 21. 77. 63.

Les places étant limitées, veuillez nous contacter dès à présent, sans attendre les derniers jours.

Le Centre Culturel
SAINT MESROB

aura le plaisir de recevoir

BEATRICE KASBARIAN-BRICOUT

le Jeudi 11 Juin à 20 heures 45

pour la **présentation** et la **signature** de son livre :

«A LA DECOUVERTE DE L'ARMENIE»

(Un guide historique et culturel de l'Arménie et de l'Artsakh)
au Centre Culturel St-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine, Monge

— **Entrée libre** —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

1000 *Ֆր. Պր. Տոքք Տէր – Յակոբեան,* 200 *Ֆր. Օր. Մարիոն Հաքուն Տիկին* Բարուհի Փափազեանի *յիշատակին:*

500 *Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեանէ իրենց սիրեցեալ զարմիկին՝* Յարութիւն Տամլամեանի *մահուան երկրորդ տարելիցին առիթով:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SPECTACLE
de fin d'année scolaire

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le Bel est heureuse de vous inviter au spectacle de fin d'année scolaire, interprété par les enfants de l'école, qui aura lieu

le dimanche 14 Juin à partir de 15 h dans la salle «Jacques Brel» à Gonesse.

Venez très nombreux encourager tous les enfants !

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը «Ժէման», Յունիս 14–ին, Կիրակի, կէսօրէն սկսեալ, մասնակցութեամբ՝ Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտներուն եւ Անի Նուագախումբին:

Հայկական ճոխ ճաշացուցակ եւ միճակահանութիւն:

Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս եկէք հաճելի օր մը անցընելու:

Ամավերջի Հանդէս

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը սիրով կը հրաւիրէ ծնողներն ու բարեկամները, իր Միօրեայ դպրոցին հանդէսին, Կիրակի, Յունիս 14, ժամը 16–ին

17, rue Bleue, 75009 PARIS

Թատրոն, երգչախումբ, պարախումբ եւ այլն:

l'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
«Khatchadour ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

Fête Annuelle
suivie de la **Kermesse**

Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ

le Dimanche 14 Juin de 14h30 à 19h
Dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado —
13008 MARSEILLE

Tirage de la **TOMBOLA** sur place avec de nombreux lots

Après la messe à **12 heures 30** un buffet froid sera proposé

Venez nombreux, encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

Բաջալերեցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel

à l'Auditorium
Palais du Pharo
XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK-MESROP
Direction : KHATCHIG YILMAZIAN
Les détails ultérieurement.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Camp du Nor-Seround

DU 1er AU 15 AOUT

Le camp du Nor's :
Notre vocation est d'accueillir des jeunes Arméniens de France et d'Europe chaque été dans un site privilégié et de leur offrir dans une ambiance de joie et de fête une prise de conscience de leur identité franco-arménienne.

La Rochelle
Le camp du Nor Seround est situé cette année à La Rochelle. Cette ville propose pendant la période estivale de nombreuses animations mais aussi un nombre d'activités très important (Karting, Canoë Kayak...).

L'hébergement :
Les locaux ne se trouvent qu'à 200 mètres de la plages et le centre ville est à moins d'un kilomètre. On trouve à l'intérieur des chambres confortables équipées de mezzanine, douche, terrasse avec vue sur mer.

Les activités :
Les activités proposées dans cette région sont très nombreuses et très variées: canoë kayak, piscine, tennis, karting, V.T.T., équitation, visite en bateau, football, ping-pong...

Les visites :
La région du Poitou-Charente est réputée pour ses villes attrayantes du bord de mer: ile de Ré, ile d'Oléron, La Baule, Les Sables d'Olonne, Royan...

Le prix :
Nos prix comprennent la pension complète ainsi que toutes les activités.
Le prix du séjour est de 2 700 F pour 15 jours, et 1 500 F pour 1 semaine.

Inscriptions: 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 42 46 29 74 / Fax : 01 48 00 94 51.

l'ECOLE *TARKMANTCHATZ d'Issy-les-Moulineaux*
organise sa

FETE CHAMPETRE ANNUELLE

le Dimanche 14 Juin à partir de 12 heures
dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes — Issy-les-Moulineaux
Métro : Mairie d'Issy — Autobus : 169, arrêt Défense - Egalité.

Animation :
HAGOP *et son orchestre*
avec les chanteurs **VAHRAM** *et* **ALIK**
ainsi que
l'Orchestre **CHIRAZ** *avec les chanteurs*
SETA
YERVANT
et **CAROLINE**

Buffet : *Spécialités arméniennes*
• *Stands de jeux*
• *lotterie*
• *attractions*
• *surprises...*

ENTREE GRATUITE

l'ARMENIE
avec l'UCFAF

Du 3 au 17 Août 1998

RESERVEZ VOS VACANCES POUR L'ARMENIE
14 jours du 3 au 17 août 1998

Nouveau prix :
8590 F + visa + taxe aéroport Erevan — prix sans surprise
Conditions particulières pour les inscriptions de Province

présence à Etchmiadzine pour le 15 Août

Avion Paris — Erevan — Paris (Armenian Air Lines). Transfert de l'aéroport Zvartnotz à l'Hôtel Armenia 2*** (centre ville, chambre 2 lits avec douche, WC, TV et frigo). Pension complète. Excursions guidées et quotidiennes. 1 spectacle (ou plus). Excursion inédite dans le Zanguezour à la magnifique nature: visite des célèbres monastères de Tadev et Noravank. A Erévan et ses alentours (musées, la ville, Dzidzernagapert, Madénadaran). Sites historiques et églises (Garni-Keghart, Etchmiadzine, Ochagan...), Sardarabad. Lac Sevan. Spectacles (selon possibilités). Gumri, Vanadzor. Rencontres y compris avec l'Arménie profonde.

INSCRIPTIONS JUSQU'AU 17 JUILLET (dans la limite des places disponibles)

Paris/Ile-de-France: 6, *Cité du Wauxhall* 75010 *Paris* —
Tél. : 01. 42. 08. 76. 49 (*mardi soir de 18h à 22h, autres jours de 16h à 19h*)
PAR COURRIER UNIQUEMENT: Mme *Yazidjian,* 29-33, *ave. Pasteur* 93100 *Montreuil*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ 70

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը ներկայացնեն

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹի
«ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

Բեմադիր՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Յունիս 11, 12, 13, ժամը ճիշդ 20.45–ին
եւ Կիրակի Յունիս 14, ժամը ճիշդ 16–ին եւ 20.45–ին

THEATRE ESPACE ACTEUR
14 bis, rue Sainte-Isaure, 75018 PARIS — M° JULES JOFFRIN & SIMPLON
Renseignements: 01. 42. 73. 28. 37

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 10
MERCREDI
10 JUIN
1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice: Arpik MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01.47.70.86.60 Fax : 01.48.00.06.70
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·394
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.394

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 8 / 9)

ԼՂՀ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարը Ս. Բաբայեան Յունիս 5-ին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին մերժած է այն պնդումները թէ իր պատճառով է կառավարութեան տագնապը: Այդ պնդումները ան կոչած է իր անձը վարկաբեկելու միջոցներ, առանց նշելու անոնց հեղինակները: Անդրադառնալով վարչապետութեան պաշտօնին նկրտելու իր կեցուածքին մասին մամուլի գրածներուն, Ս. Բաբայեան ըսած է թէ կրնար այդ պաշտօնը ստանձնել, բայց ներկայի «արուեստականօրէն չափազանցուած կացութեան մէջ» պիտի չընէր ատիկա, նոյնիսկ եթէ նախագահ Ա. Ղուկասեան զայն առաջարկէր իրեն: Այսուհանդերձ, ըսելով թէ մաս պիտի չկազմէ նոր կառավարութեան, աւելցուցած է թէ անտարբեր պիտի չմնայ: Խօսելով եղբօրը՝ կ. Բաբայեանի Ներքին նախարարի պաշտօնէն հրաժարելուն մասին, ան ըսած է թէ պետական շահերով առնուած քայլ էր:

Նոյն նիւթին մասին նախագահ Ռ. Քոչարեան պատասխանելով հարցումի մը ըսած է թէ եղածը փոքր հարց մըն էր որուն լուծումը քիչ մը ուշանալով այս տարողութիւնը առաւ: Եթէ մէկ - երկու շաբաթ առաջ կարգաւորուէր, այսօրուան կացութիւնը ստեղծուած չէր ըլլար: «Բայց հարցը կարգաւորուելու է. նոր կառավարութեան կազմ կը լինի: Կարեւոր է նաեւ որ կը լինեն կառուցուածքային փոփոխութիւններ որոնք իրօք հասունացել են Ղարաբաղում» աւելցուցած է Հայաստանի նախագահը:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Սահմանադրական փոփոխութիւններու յանձնաժողովին Յունիս 6-ի նիստին առիթով Ռ. Քոչարեան իր բացման խօսքին մէջ ծանրացած է նախաձեռնութեան կարեւորութեան վրայ, ապա ամփոփած կատարելի փոփոխութիւնները: Փոփոխութիւններուն առաջին նպատակը իշխանութեան ճիւղերուն միջեւ հաւասարակշռուած յարաբերութիւններ ստեղծելն է: Ռ. Քոչարեան յատկապէս անընդունելի կը նկատէ Սահմանադրութեան նախագահին վերապահած այն իրաւունքը որով ան խորհրդակցելով Ազգային Ժողովին նախագահին ու վարչապետին հետ, կրնայ լուծել Ազգային Ժողովը: Ռ. Քոչարեանի կարծիքով անհրաժեշտ են որոշ սահմանափակումներ եւ նախագահին իշխանութեան համար հակակշռի համակարգ մը պէտք է գործէ: Պէտք է աւելի յստակացնել գործադիր եւ դատական իշխանութիւններու փոխադարձ յարաբերութիւնները: Նախագահը կողմնակից է նաեւ որ Սահմանադրութենէն հանուի երկքաղաքացիութեան արգելքը եւ օրէնքով մշակուի այդ խնդիրը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կաշառակերութեան ամբաստանութեամբ Յունիս 2-ին ձերբակալուած են «Հայէներգօ»ի գործադիր տնօրէնի պաշտօնակատար Ստեփան Ասլանեան, տնօրէնի տեղակալ Արշաւիր Մարտիրոսեան եւ գլխաւոր հաշուապահ Մանուկ Ջօհրապեան: Բնակութեան վայրէն չհեռանալու խոստում առնուած է յիշեալ ձեռնարկութեան կապուած «Բարձրավոլթ ելեկտրական ցանցեր»ու տնօրէն Ժիրայր Փափազեանէ եւ «Լար»ի տնօրէն Գ. Յովակիմեանէ:

Այս կարգադրութիւնները արդիւնք են այն նախաքննութեան որով պարզուած է որ Գ. Յովակիմեան 1996-97-ին «Հայէներգօ»ի եւ «Բարձրավոլթ ելեկտրական ցանցեր»ու հետ կնքուած պայմանագրերով աշխատանքներ կատարած է ու անոնց փոխարժէքը ատենին եւ ամբողջութեամբ ստանալու համար շուրջ 12 միլիոն դրամ կաշառք տուած է Մ. Ջօհրապեանին, 18 հազար տոլար ալ Ժ. Փափազեանին: Անոր վերջինին խոստովանութեամբ, 18 հազար տոլարին 10 հազարը ինք տուած է Ս. Ասլանեանին: Իսկ ան 13 հազար տոլար կաշառք ալ ստացած է ծծմբական թթու ձեռք բերելու ընթացքին:

ԿԱՐԵՒՈՐ Է ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՎԵՐՍԿՍԻԼԸ

Պատասխանելով հեռատեսիլի թղթակիցի մը հարցումին թէ Ֆրանսայի նախագահին Ղարաբաղի համար ամբողջական լուծումի նախընտրութիւնը կարելի՞ է Մինսկի նախագահութեան մօտ կեցուածքի փոփոխութիւն նկատել, Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ կանուխ է այդ մասին խօսելու համար եւ թէ կարեւորը Ատրպէյճանի կեցուածքին մէջ փոփոխութիւններ տեսնելն է: Ան աւելցուցած է որ հաշտութեան հոլովոյթին վերսկսիլը ոչ թէ որեւէ կողմի, այլ բոլորին յաղթանակը պէտք է նկատուի:

ԵՐԱԽԱՅ ՄԸ ԶՈՀ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ՀՐԴԵՀԻ

Յունիս 7-ին, հանրակառք մը որ կիրակնօրեայ արձակուրդի մեկնող դպրոցականներ եւ ընկերացող ուսուցիչներ կը փոխադրէր, Նուպարաշէն – Բարձրաշէն ճամբուն վրայ կրակ առած է: Հրդեհէն զանազան աստիճանի այրուածքներ ստացած են անոնցմէ 20-ը ու փոխադրուած Երեւանի եւ Արտաշատի հիւանդանոցները: Ծանր վիրաւորներէն 12-ամեայ Յովակիմ Յակոբեան հիւանդանոցը մահացած է Յունիս 8-ին: Ուրիշ ինը վիրաւորներու վիճակն ալ ծանր նկատուած է բժիշկներու կողմէ:

Ինչ կը վերաբերի հրդեհի պատճառներուն, պարզուած է որ հանրակառքի ընդունարանին մէջ պայթում մը պատահած է Նուպարաշէնի վառելանիւթի մը կայանը զայն լեցնելէն շուրջ 7-8 հարիւր մեթր հեռու: Աւելի մանրամասն հետաքննութեան համար կազմուած է յանձնաժողով մը:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԴԷՄ Է ԿԱՆԽԱՀԱՍ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան, Յունիս 8-ին, որպէս Ազգ. Ժողովի մեծամասնութիւն ներկայացնող երեսփոխանական խմբակցութիւն, հանդիպում մը ունեցած է «Երկրապահ»ներու ներկայացուցիչներուն հետ: Ան ներկայացնելով իր դիրքորոշումը Ազգ. Ժողովի յառաջիկայ գործունէութեան կապակցութեամբ, ըսած է թէ Խորհրդարան լուծելը բաւական վտանգաւոր քայլ է երկրի մը համար եւ այդ քայլը ընդհանրապէս վերապահուած է տագնապի պարագաներուն: Ըստ իրեն, ճիշդ կ'ըլլայ նոր ընտրութիւններ կազմակերպել նախապէս սահմանուած թուականներուն, ընդունելով հանդերձ շարք մը կարեւորագոյն օրէնքներ, որոնք հիմք կը հանդիսանան նոր ընտրութիւններուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻԺԵՐԻՈՅ մենատէրը՝ Սանի Աբաչա մեռած է Յունիս 8-ին, իբրեւ հետեւանք սրտի սուր տագնապի մը: 54 տարեկան, Աբաչա երկիրը կը վարէր 1993-էն ի վեր բաւական բիրտ ձեւով, կանոնաւոր կերպով կը մաքրագործէր իր ընդդիմադիրները: Նիժերիա քարիւղ արտադրող 5-րդ երկիրն է ՕՓԷՔ-ի եւ աշխարհի ամէնէն աղքատներէն մէկը եւ շուրջ 100 միլիոն բնակիչները թշուառութեան մէջ կ'ապրին:

Տ. ՊԻԼԱԼԵԱՆ հարցազրոյցով մը կը պատասխանէ «Լիպերասիոն»ի մէջ լոյս տեսած նախորդ օրուան Ա. տէր Ռուպէի մեղադրանքներուն իրեն հասցէին: Ինչ կը վերաբերի «լրբութեան» եւ «արհամարհանքին» կ'ընդունի որ խօսելու որոշ կոշտութիւն մը ունի, անկեղծ շեշտ մը, բայց կը սիրէ այն մարդիկը զորս կը յանդիմանէ: Խորքին մէջ, համամիտ է Ա. տէր Ռուպէի որոշ գաղափարներուն, բայց պայքարած է բարեփոխման ընտրական բնոյթին դէմ՝ 15 վայրկեան լուր, 12 վայրկեան խորհրդածութիւն, ութ վայրկեան՝ յայտնաբերում եւ Ա. տէր Ռուպ հասկցեր է, որովհետեւ, կ'ըսէ Պիլալեան՝ «խելացի է»: «Ֆրանս 2» կայանի խմբագրութիւնը անդեկավարելի չէ, կը սպասէ մէկուն որ ի վիճակի ըլլայ զինքը ղեկավարելու: Այն հարցումին թէ՝ թեկնածո՞ւ է այդ խմբագրութեան գլուխն անցնելու, կը պատասխանէ. — «Եթէ դիմում ըլլայ, պատրաստ եմ պատասխանատուութիւններս ստանձնելու, որովհետեւ դիտող չեմ կրնար մնալ, անցորդ չեմ»: Պիլալեան հարցազրոյց մըն ալ տուած է «Ֆիկառօ»ի (Յունիս 9) ուր մօտաւորապէս նոյն բաները կ'ըսէ: Միւս կողմէ, Ալպէր տէր Ռուպ «անողոք» նամակ մը ղրկած է խմբագրութեան 60 անդամներուն, ուր կը շեշտէ. — «Այս ձախողութիւնը իմս է, բայց նաեւ ձերն է» ու կը դատապարտէ խմբագիրներուն երկերեսութիւնը:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ – ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ Հրեաները նոր դրդութեան մը դիմած են գրաւելով հինգ յարկաբաժիններ արաբական թաղամասին մէջ: Հասած են գիշերուան ժամը 2-ին արթնցնելով բնակիչը զայն վռնտած են, մինչ բնակարանին տէրը կը պնդէր որ ծախած չէր:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ՏԵՂԱՊԱՀ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29-ի քուէարկութեան մասին «Ռոյթըր» գործակալութիւնը հարցազրոյց մը կատարած է Պոլսոյ պատրիարքական տեղապահ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի հետ: Ան ըսած է թէ ամէն անգամ որ Հայաստան, Թուրքիա եւ Սփիւռքը տարակարծիք գտնուին, Պոլսոյ հայ համայնքը բախումին մէջտեղը կը գտնէ ինքզինք: «Ես 1915-ի պատահարները թէ հայկական եւ թէ թրքական գիրքերէ կարդացի: Երկու կողմն ալ չափազանցած է: Յստակ է որ սարսափելի ու շատ տխուր են պատահարները» ըսած է: Ապա հարց տուած է թէ երբ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ վերաբերող նիւթ մը խնդրոյ առարկայ է, ինչո՞ւ Ֆրանսա անակնկալ այս քայլին դիմած է: Ի վերջոյ «Հայաստան եւ Թուրքիա ունին իրենց կառավարութիւնները. ինչո՞ւ քով քովի չեն գար այս հարցերուն մասին խօսակցելու համար»:

Մեսրոպ Արք. բացատրած է թէ ամէն թրքահայ երեք բաղկացուցիչ ունի իր ինքնութեան մէջ. Թուրք քաղաքացի է, կը կրէ հայկական ժառանգութիւնը եւ քրիստոնեայ է 99% համեմատութեամբ մահմետական երկրի մը մէջ:

Խօսելով իր գաղութին մասին, Մութաֆեան Արք. ըսած է թէ իրենք Սփիւռքի մէկ մասը չեն նկատեր իրենք զիրենք, քանի որ այդ հողին զաւակներն են ու հոն կը գտնուէին նոյնիսկ Օսմանեան կայսրութենէն առաջ: Նշելով թէ կրնան միացման կապ մը ըլլալ երկու երկիրներուն, անոնց մշակոյթներուն միջեւ, ան ըսած է «մեր ապագայ պատմութիւնը պէտք չէ անցեալի պատահարներով անելի մատնուի: Ապագան հայ եւ թուրք երիտասարդներուն կը պատկանի. պայքարը շարունակելով, ապագայի եւ լաւագոյն աշխարհի մը ոչ մէկ յոյս կ'ունենանք»:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(9 Juin)

L'Arménie sème la zizanie

ANKARA VEUT DISSUADER PARIS DE RECONNAITRE LE GENOCIDE ARMENIEN

Ֆիկառօ-ի Պոլսոյ թղթակիցը Էրիք Պիէկալա կը պատմէ որ ատանացի ակնոցավաճառ մը՝ Թուրան Չէօմէլէք իր բարկութիւնը արտայայտելու համար Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի քուէարկութենէն ետք, ակնոցի ֆրանսական շրջանակներու ամբողջ պահեստը փողոց թափած է եւ կրակի տուած: Ուզած է բողոքել Ֆրանսայի զօրակցութեան «ահաբեկիչներուն» (ակնարկ սպաննուած Թուրք դեսպաններուն): Թէեւ, կը գրէ լրագրողը, հակաֆրանսական ցոյցերը սահմանափակ են, քանի մը խմբագրական եւ քանի մը կոչ՝ պոյքոթի ենթարկելու ֆրանսական ապրանքները: Ի դէպ, ցորչափ Ծերակոյտն ալ չէ քուէարկած բանաձեւը օրէնքի ուժ չունի եւ Թուրքերը կ'ուզեն այս կացութենէն օգտուիլ: Ըստ Անատոլու գործակալութեան, Թուրք խորհրդականներ Ֆրանսացի իրենց պաշտօնակիցներուն պիտի հանդիպին այս շաբաթ, համոզելու համար որ արգելակեն օրէնքը մինչեւ Ծերակոյտ:

Բայց եւ այնպէս Անգարա չանտեսեր փոխադարձութիւններ, եթէ օրէնքը վաւերացուի: Դէտ մը կ'ըսէ. — «Եթէ Ծերակոյտը վաւերացնէ, կը նշանակէ որ Ֆրանսա փոխած է իր քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ: Ամէն պարագայի մէջ, ներկայ քաղաքականութիւնը չի կրնար շարունակուիլ»: Կը նախատեսուի խնդրոյ առարկայ ընել «Ֆրանսա – Թուրքիա 2000» ծրագիրը, որ ծաւալուն համագործակցութիւն մըն է տնտեսական, մշակութային եւ քաղաքական մարզերու մէջ: Տնտեսական գետնի վրայ է որ Ֆրանսա ամէնէն աւելի կրնայ կորսնցնել, ներդրում ընող օտար երրորդ պետութիւնն է տարեկան 21 միլիառ Ֆր. արժէքի փոխանակութեամբ: 70-ական թուականներուն (պէտք է ըլլայ 1973 Փետրուարին) նման քէն մը տասը տարի դրած էր վերջ գտնելու համար: «Այն շրջանն էր, կ'ըսէ թարգման մը, երբ տեղին չէր ըսել թէ Ֆրանսացի բարեկամներ ունիք եւ Ֆրանսական բոլոր ընդունելութիւններուն, Պոլիս թէ Անգարա, Թուրքերը չէին երթար»: Թղթակիցը կ'աւելցնէ որ այդ խզումը տեղի կ'ունենար իբրեւ հետեւանք հայկ. մարտիրոսութիւնը ոգեկոչող յուշարձանի մը բացման:

Ճշդենք որ բացումը չէր որ պատճառ եղաւ այդ խզումին, այլ այդ բացումին Երիտասարդութեան եւ Մարզանքի նախարար տոքթ. Ժոզէֆ Գոմիթիի եւ երեսփոխան-քաղաքապետ Կասթոն Տէֆէռի ներկայութիւնը: Անգարա ետ կանչեց իր դեսպանը: Նախապէս բաւական ճնշումներ եղած էին այդ ատենուան Արտաքին նախարար՝ Մ. Շումանի վրայ որ դիմած էր նախագահ Փոմփիտուի որպէսզի արգելք հանդիսանայ եւ Փոմփիտու պատասխանած էր՝ «Գոմիթի ընելիքը գիտէ»:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ «ԿԱՐՄԻՐ ՑԱՆԿԸ»

Անգարա որոշած է կարմիր ցանկի վրայ առնել Ֆրանսան եթէ Ծերակոյտն ալ քուէարկէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի օրէնքը: Նոյն ցանկին միւս թեկնածուն Ռուսաստանն է, Կիպրոսի վաճառելի ԷՍ-300 հրթիռներուն պատճառով: Անգարայի զուգահեռ ցանկերը որոշիչ դեր կը կատարեն արտաքին յարաբերութիւններուն համար: Հարաւային Ափրիկէն արդէն կարմիր ցանկին վրայ է հակաթուրք ընթացքին պատճառով, իսկ Գերմանիա՝ դեղին: Կարմիր ցանկին վրայի երկիրներուն դէմ խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնուին, իսկ դեղիններուն՝ «ուշադիր լաւատեսութեան» քաղաքականութիւն մը կը կիրարկուի:

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ԱՐՑԱԽԻ ՊԱՅՔԱՐԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Մայիս 2–3–ին, Քէմպրիճի (Մասաչուսեց) Շէրաթըն Քոմէնտըր պանդոկին մէջ տեղի ունեցաւ Զօրեան Հիմնարկի կազմակերպած գիտաժողովը։ Առիթը՝ Արցախի ազատագրական պայքարի տասնամեակն էր, որ նշուեցաւ ամերիկացի եւ եւրոպացի, հայ եւ օտար գիտականներու կողմէ՝ զեկուցումներով, որոց նիւթն էր այդ պայքարի անցեալը, ներկան եւ ապագան։

Զօրեան Հիմնարկին կողմէ գիտաժողովին բացումը կատարեց ընկերաբանութեան փրոֆ. Լեւոն Զօրպաճեան, ատենապետ Զօրեանի վարչական յանձնախումբին։

Առաջին խօսողն էր ծնունդով Փրանսահայ փրոֆ. Ստեփան Աստուրեան, որ պատմութիւն կը դասաւանդէ Գալիֆորնիոյ մէջ։ Ան ներկայացուց Ազրպէյճանի «պատմաբան» կոչեցեալներու մօտեցումը՝ հանդէպ Արցախի պատմութեան։ Ներկայացուց անոնց յերիւրած խեղաթիւրումները, թէ՛ հեռաւոր, թէ՛ մօտաւոր անցեալի մասին, որոնց նպատակներն են ազերի — թուրքերը վերածել բնիկ ժողովուրդներու շառաւիղ, իսկ հայութիւնը ներկայացնել իբր օտար տարր։ Ցոյց տուաւ թէ ինչպէս անոնք կ'իւրացնեն քրիստոնեայ Ալուաններու անցեալը։ Կը պնդեն թէ անոնց թագաւորութիւնը աւելի ընդարձակ էր քան է պատմական ճշմարտութիւնը, եւ ուրեմն՝ թէ ան կ'ընդգրկէր Արցախը։ Ապա նաեւ կը պնդեն թէ անոնք չձուլուեցան հայութեան մէջ այլ՝ խառնուեցան եւ ձուլուեցան եկուոր թուրք — թաթար ցեղախումբերուն մէջ, ստեղծելով ազերի ազգը իբր բնիկ ժառանգորդը Արցախին և Ուտիքին, ապա նաև պահանջատէրը՝ Հարաւային Զանգեզուրին։ Ցաւելեալ, կը պնդեն թէ հայութիւնը միշտ փոքրամասնութիւն մըն էր այս շրջաններուն մէջ, մինչեւ 19–րդ դարու սկիզբը, երբ Հայերը եկան տեղաւորուելու Ղարաբաղի մէջ, իբր Պարսկաստանէն ներգաղթող մանր գաղութատէր ազգ, գործիք՝ այն մեծ գաղութակալ պետութեան, որ ցարական կայսրութիւնն էր։

Փրոֆ. Աստուրեան մանրամասնեց ազրպէյճանցի պատմաբաններ՝ Զիա Բունիաթովի եւ մանաւանդ Ֆարիտա Մահմետովայի ճիգերը, հայութիւնը իբրեւ աշխարհակալ ազգ ներկայացնելու։ Ասիկա, ընդգծեց ան, սովորական խեղաթիւրում մը չէ։ Թերեւս ներելի է ըսել որ ամէն ազգի պատմաբանները կողմնակալ վճիռներ կ'արձակեն երբեմն։ Սակայն Ազրպէյճանցիներու «պատմագրական ղըլըբոց»ի մօտեցումը մանրատիպարը եւ շարունակութիւնն է քեմալական Թուրքիոյ յատուկ պատմաբանութեան։ Այս երկու երկիրներուն մէջ պատմութեան խեղաթիւրումը անձերու նախաձեռնութեամբ չի կատարուիր, — այդ խեղաթիւրումը պետութեան պաշտօնական քաղաքականութիւն է, որ մանրամասնօրէն կը ծրագրուի եւ կը կիրարկուի իբրեւ քաղաքական արարք, առանց գիտականի յատուկ խղճմտութեան։

Փրոֆ. Աստուրեան իր խօսքը փակեց, հիմնուելով մեծ հոգեվերլուծող Ֆրէօյտի այն կարծիքին վրայ թէ «ճնշուածը կը վերադառնայ»։ Ֆրէօյտի վարկածը սա էր, յաճախ՝ անձերու կը պարտադրուի ճնշել խոցի մը վրայ, զայն հրել «վար», գիտակցութենէն անդին, ենթագիտակցութեան մէջ, մոռնալ զայն, եւ մոռնալ նոյնիսկ որ ստիպողաբար կարեւոր բան մը մոռացումի ենթարկուեցաւ։ Անոր վըրայ կը տեղադրուի կեղծ պատում մը։ Սակայն պատմագիտական վերլուծումին մէջ, կը տեսնենք որ ճնշուածը՝ այս պարագային Արցախի հայութեան իրական գոյութիւնը, երբեմն կը թօթափէ մոռացումի վճիռը եւ կեղծ պատումները, ի միջի այլոց խորհրդային ժողովուրդներու վերագրուած «եղբայրական» կապը, եւ կը ծառանայ իբրեւ այժմէական հարց։

Օրուան երկրորդ խօսողն էր հայաստանցի մարդաբան տոքթոր Լեւոն Աբրահամեան, որ 1988–ի ցոյցերուն իբրեւ վկայ եւ մասնակից՝ ներկայացուց այդ ճակատագրական տարրուան ընթացքին կառավարող հաւաքական, հոգեբանական փոփոխութիւնները, իրենց բազմածալք հանգրուաններով։ Ան նախ ընդգծեց՝ որ Արցախի հայութեան դիմադրական պայքարի վերջին հանգրուանը նորութիւն է, սակայն փաստօրէն ան երբեք չէր դադրած դիմադրելէ, պայքարելէ, եւ միշտ խմբուած էր աւատապետական ընտրանիի մը աւանդական մտածողութեամբ օժտուած ղեկավար դասակարգին շուրջ։ Այս մտայնութիւնը, որ կարեւոր չափով կը շարունակուի, մինչեւ այսօր, կը յայտնուէ, օրինակ, Ռոպէր Քոչարեանի նկարագրին եւ մօտեցումներուն մէջ, հաստատեց տոքթոր Աբրահամեան։ Ան ղարաբաղեան Մելիքի նախատիպարն է։ Համայնավար եւ աւատապետական ղեկավարներու նկարագիրն ու փորձառութիւնը կը համադրուին իր մէջ Մելիքի կաղապարին մէջ։

Ապա մանրամասնեց Հայաստանի Ղարաբաղ Կոմիտէի անցեալը, վերլուծելով 1988–ին յայտնաբերուած ուրիշ տիպարներ ու գործածուած խորհրդանիշները։ Պարզեց շարժումին «ներքին արամաբանութիւնը» այնպէս ինչպէս որ ան ներկայացաւ՝ Երեւանի հրապարակներուն վրայ։ Հետաքրքրական վերլուծումով մը պատկերացուց Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի մօտեցումը՝ իբր սահմանադրական թեքսթոլոկ։ Ան մարդ մըն էր, եւ է՛, հաստատեց Աբրահամեան, որ օրէնքի, գրըւած օրէնքի, սահմանադրութեանց վերլուծողն է, ինչպէս անցեալին էր հին ձեռագիրներու վերլուծող։ Յաճախ անդրադարձուած է թէ՛ հայ, թէ՛ օտար դէտերու կողմէ, ըստ տոքթոր Աբրահամեան, թէ որքա՜ն կարեւոր եղաւ Տէր — Պետրոսեանի համար իր հասկցած ձեւով գրուած օրէնքի սահմաններուն մէջ շարժիլ եւ գործել, նոյնիսկ ա՛յն պարագաներուն, երբ ուրիշներ օրէնքի կամ արդարութեան ոգիի զանցում կը տեսնէին իր արարքներուն մէջ։ Պէտք է հասկնալ, ըստ տոքթոր Աբրահամեան, որ ճիշդ այնպէս, ինչպէս Քոչարեանի անձնական — քաղաքական նկարագիրը ղարաբաղցի հայութեան աւանդական մտածելակերպի մարմնաւորումն է, նմանապէս Տէր — Պետրոսեանի նկարագիրը, մօտեցումը, գործելակերպը կը մարմնացնեն արդի երեւանցի հայութեան մէկ կարեւոր հատուածին մօտեցումը։

Հապճեպ վերլուծելէ ետք Պարոյր Հայրիկեանի մարմնացուցած տիպարը, երբ յախուռն, անմիջապէս անկախութիւն պահանջող անձի, որ Երեւանի հրապարակներուն վրայ ցոյց կատարողներու միայն 2 — 3 տոկոսին համոզումներուն կը համեմատէր 1988–ի Փետրուարին, տոքթոր Աբրահամեան ապա վերլուծեց Վազգէն Մանուկեանը։ Զայն որակեց «Նարկիսական ազգայնապաշտ», անձ մը՝ որուն հանդէպ բարձր համարում ունէր հրապարակին ցուցարար ժողովուրդի մէկ կարեւոր հատուածը։ Մանուկեան կը մարմնացնէր այն օրերուն Հայաստանի մէջ շատ տարածուած, հիմնովին հակա — խորհրդային ազգայնականութիւնը, որ իրապաշտ կը նկատէր ինքզինք, կը հաստատէր թէ ռուս — խորհրդային պետութիւնը յաւիտենապէս հայ ազգին բարեկամը չէ, ոչ ալ Թուրք պետութիւնը՝ յաւիտենապէս հայ ազգին թշնամին։ Այս վերջին կէտը յաճախ կ'անտեսուի, շեշտեց տոքթոր Աբրահամեան, — Մանուկեանի մարմնաւորած մօտեցումը կը մերժէր Խորհրդային Միութեան, ռուս–հայ բարեկամութեան վերագրուած մշտնջենական բնոյթը, եւ իբր այդ կը նկատուէր իրապաշտ։ Սակայն, աւելցուց ան, այդ «իրապաշտութիւնը» նաեւ կ'ենթադրէր Թուրքիոյ հետ չէզոք կապերու ըստեղծման կարելիութիւնը, որ Անգարա չարտօնեց, հակառակ անոր որ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի եւ Ժիրայր Լիպարիտեանի արտաքին քաղաքականութիւնը կը միտէր Մանուկեանի առաջարկած վարկածը իրականացնել։

Տոքթոր Աբրահամեան նաեւ վերլուծեց այլ տիպար մը՝ Սամսոն Ղազարեանի եւ Ֆետայական շարժման տիպարը, — «Արդեօք ովքե՞ր ենք մենք», «Ֆետայինե՛ր» գոռացող հատուածին ղեկավարը։ Հակիրճ խօսեցաւ կենսոլորտով մտահոգ ցուցարարներու (օրինակ՝ Խաչիկ Ստամբոլցեանի) ապա նոյնիսկ հայ Փաշիստներու մասին, որոնք մի քանի ամիս գործունէութիւն ցուցադրելէ ետք անհետացան։ Եզրակացուց որ 1988–ի Փետրուարէն՝ Նոյեմբեր, այս զանազան տիպարներու եւ հատուածներու շփումը սկսաւ հող պատրաստել պետութենէն անկախ «սիվիլ» ընկերութեան մը, որ կրնար սահմանադրական բծախնդրութեամբ գործել։

Շաբաթ առտուան երրորդ խօսողն էր Պր. Ռոպըրթ օ' Գրիգորեան, ամերիկածին, արեւելահայերէն խօսող, Հայաստան ապրած եւ աշխատած երիտասարդ վերլուծող մը, որ ներկայիս Հարվըրտ համալսարանին մէջ կ'աշակերտէ փրոֆ. Ճէյմս Ռասըլի։ Ան ներկայացուց օրագրութիւն մը, որ 1919–ի ամրան գրի առնուած է դաշնակցական ղարաբաղցի գործիչ մը, Միսաք Գաբրիէլի Տէր — Դանիէլեան, ծանօթ պատմութեան՝ իր «Արամայիս» ծածկանունով։ Օրագրութիւնը զօրծօն, պատասխանատու, լաւ տեսնող անձի մը գիտանկիւնէն կուտայ ծանր վիճակին պատկերը, — անօգնական, գաղթականներով լեցուն Երեւան, դաւադիր Անգլիացիներ՝ որոնք զօրավար Անդրանիկի դէպի Ղարաբաղ երթը կասեցուցին, ապա՝ Օսմանեան բանակի դասալիքներով օժտուած ազրպէյճանական բանակը, Շուշիի ջարդեր, եւայլն։ Գրիգորեանի վերլուծումը, ինչպէս Արամայիսի օրագիրը, կը պարզեն թէ որքա՜ն կործանիչ դեր ունեցան Անգլիացիները այդ օրերուն։

Գրիգորեան, որ հրատարակութեան համար կը խմբագրէ եւ կը պատրաստէ այս օրագիրը, ընդգծեց թէ արդէն իսկ անոր պարզած դասերը լաւ սերտուած են Արցախի ներկայ ղեկավարութեան կողմէ։ Եթէ այդ ղեկավարութիւնը գըսեցի դէտերու եւ միջնորդներու վստահիլ դըժուար կը գտնէ, պատճառներէն մէկն ալ պատմական յիշողութիւնն է։ 1919–ին Անգլիա դաւաճանեց իր փոքր դաշնակիցին, Հայուն, ի շահ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի։ Եթէ Անգլիա չի միջամտէր, ըստ Գրիգորեան, տեղացի Հայերը եւ Անդրանիկի ջոկատները պիտի մաքրէին, թերեւս մինչեւ յաղթանակ, Ազրպէյճանցիներու լաւ զինուած եւ օսմանեան սպաներու կողմէ յաճախ ղեկավարուած բանակին դէմ։ Այսօր, աւելցուց Գրիգորեան, նշմարելի են որոշ զուգահեռներ։ Հայաստան կը խաղայ անցեալին նմանող դեր մը, — մէկ կողմէն, իր բանակը Անդրանիկի ջոկատներու դերը կը կատարէ, միւս կողմէ՝ կան երկրաշարժի գօտերը, ապաստանեալները, տնտեսական տագնապը, որոնք կը տկարացնեն Հայաստանը, թէեւ բարեբախտաբար ոչ այնքա՛ն, ինչպէս 1919–ին։ Կան նաեւ տարբերութիւններ։ 1918 – 1919–ին Շուշին ունէր քաղաքի, անզէն հայ բնակչութիւն, որ ի վերջոյ ջարդուեցաւ։ Ղարաբաղի գիւղերը, զինուած (թէեւ միշտ պէտք ունէին փամփուշտի եւ մթերքի), կրցան դիմադրել։ Առնէ մը Խորհրդային Միութիւնը օժանդակեց ազրպէյճանական օմօնականներուն, ինչպէս անցեալին՝ Անգլիացիները։ Պատմութիւնը ցոյց կուտայ, ինչպէս կը փաստէ Արամայիսի օրագրութիւնը, թէ որքա՛ն անյոյս էր 1919–ի ամառը, — եւ սակայն, Ղարաբաղը դիմացաւ։

Կէսօրէ ետք առաջին խօսողը եղաւ Ռազմիկ Փանոսեան, դասատարնակ, ներկայիս Լոնտոնի մեծ համալսարանին մէջ քաղաքային գիտութեանց տոքթորայի թեկնածու, որ վերջին տարիներուն Հայաստանի մէջ իր թեզին յատուկ ուսումնասիրութիւններ կատարած է։ Ան խօսեցաւ Հ. Հ. Շ.–ի, Հ. Յ. Դ.–ի եւ քիչ մըն ալ Ռ. Ա. Կ.–ի մասին, բնութագրելով Սփիւռք — Հայաստան կապերու հանդէպ անոնց որդեգրած դիրքերը։ Ընդգծեց որ Սփիւռքին համար 1988–ի շարժումը անակնկալ մըն էր, ո՛չ մէկ կազմակերպութիւն պատրաստ վերլուծում — դիրքաւորում չունէր, իսկ Հայաստանի համար իսկական ըսփիւռքը մեծ անծանօթ մըն էր։ Եղան երկկողմանի խարխափումներ եւ սըխալներ։ Հ.Յ.Դ.–ի եւ Սփիւռքի համար վանթուրքական միտումները ամենածանր վտանգը կը թուէին, մինչ Երեւանի համար, Մոսկուան եւ անոր հակումը ի հաշիւ Բաքուի եւ ընդդէմ Ղարաբաղի, կը թուէր շատ աւելի ծանրակշիռ։ Իւրաքանչիւրը՝ յատուկ փորձառութեան մը արդիւնք։

Փանոսեան մանրամասնօրէն պարզեց Հ.Հ.Շ. — Հ.Յ.Դ.–ի միջեւ բացուող խըրամատին պատճառները, — օրինակ ՀՅԴ Գորբաչովի հանդէպ բարձր համարում ունէր, ինչպէս ունէին արեւմուտքի պետութիւններն ու մտաւորականները, մինչ Հայաստանի մէջ 1988–ի Դեկտեմբերէն ետք ան կը նկատուէր կեղծ խոստումներու հեղինակ անվստահելի մը։ Տուաւ ուրուագիծ մը այն հարցերուն (Հայ Դատի — Եղեռնի հետապնդում, օրինակ) որոնց մասին տարակարծիք էին Հ.Հ.Շ. եւ Հ.Յ.Դ., Հայաստանի կառավարութիւնը եւ Սփիւռքի ղեկավարութիւնը։ Ապա նշեց Հ.Հ.Շ. — Հ.Յ.Դ. պայքարի հանգրուանները, եւ այդ պայքարի գաղափարական կռուախնձորները, որոնցմէ մէկն էր Արցախի հարցը (միացո՞ւմ, կայունացո՞ւմ, վիճո՞ւմ), բայց միա՛յն մէկը։ Ներկայիս, եզրակացուց ան, Հ.Հ.Շ.–ն շատ տկարացած է, սակայն պէտք չէ հապճեպ եզրակացնել որ Սփիւռք – Հայաստան իրարմէ տարբերող ենթադրութիւնները, նախավարկածները եւ մտայնութիւնները լուծարքի ենթարկուած են։ Յուսալի երեւոյթը այն է, որ թէ՛ Սփիւռքի, թէ՛ Հայաստանի մէջ 1988–ի միամիտ ենթադրութիւնները անհետացած են, եւ այսօր հայութեան այս երկու հատուածները զիրար շատ աւելի լաւ կը ճանչնան, քան՝ անցեալին։

(Շար. 1)

Ո՞Վ, Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԷՐ ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԷՆ

Մայիսի վերջին օրերուն, գրեթէ հազիւ աւարտած ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Ֆրանսա այցը, Երեւանէն հասնող լուրեր տեղեկացուցին թէ Ստեփանակերտի մէջ քաղաքական փոփոխութիւններ կը սպասուէին։ Փոփոխութիւններ որոնք կը կեդրոնանային գլխաւորաբար վարչապետ Լ. Պետրոսեանի անձին շուրջ։ Նման բան բաւական անսպասելի էր շատերու համար, քանի որ Ղարաբաղ պատերազմի ու խաղաղութեան շրջաններու ընթացքով օրինակը նկատուած էր ծայրայեղութիւններէ հեռու, հաւասարակշիռ, ժողովուրդին հարցերով մտահոգ իշխանութիւններու։ Ճիշդ է որ ըՍփիւռքի բազմութիւններուն համար Երեւանի հետ եղածին չափ անմիջական չէ Ստեփանակերտի կապը ու ատիկա պատճառ է որ շատ բաներ մնան մանրամասնութեան ստուերներու վրայ ու չհասնին այս ափերը։ Մանաւանդ որ Սփիւռքին համար Ղարաբաղի լուրերուն աղբիւրն ալ Երեւանն է գրեթէ միշտ, ինչ որ անպայման հոմանիշ չէ ուղղակի հաղորդակցութեան։

Այս կացութեան մէջ դժուար է լրիւ հասկնալ ու ճիշդ մեկնաբանել ԼՂՀ վարչապետին անձին վրայ կեդրոնացած կըռիւը։ Անոր հրաժարականին մասին հասած լուրերէն ետք, Մայիս 28 — 29–ի հայաստանեան մամուլը աւելի տեղեկութիւն հաղորդեց։ «Հայաստանի Հանրապետութիւն», «Առաւօտ» Մայիս 28–ի թիւերով կ'արձագանգէին ԼՂՀ Խորհրդարանին Ազգային ապահովութեան յանձնախումբի նախագահ Մ. Պետրոսեանի Մայիս 27–ի զրոյցին որուն հիմնական նիւթը եղած է իշխանութեան ճգնաժամը։

Մ. Պետրոսեան ըսած է թէ կառավարութեան գործունէութենէն լուրջ դժգոհութիւն կայ թէ՛ ժողովուրդէն, թէ՛ ղեկավարութենէն։ Կատարուած հարցախոյզի մը պատասխանողներէն միայն 5%–ը դրական գտած է այդ գործունէութիւնը։ Որպէս դժգոհութեան պատճառ, կը նշուին կրթական, տնտեսական, ընկերային մարզերու մէջ գործած գործունէութիւնը։

Հարցը կը ներկայացուի հետեւեալ ձեւով. մեկնելով յատկապէս ԼՂՀ–ի յատուկ պայմաններէն, անհրաժեշտ է ունենալ ոչ ընթացիկ մեթոտներով աշխատող «հմուտ» եւ «հնարամիտ» կազմակերպիչներ։ Իսկ կառավարութեան ներկայի կազմը չի համապատասխաներ այս չափանիշներուն։ Ասկէ ալ կը հետեւի որ անհրաժեշտ են ղեկավարներու փոփոխութիւններ։ Լրագրողի մը այն հարցումին թէ ինչո՛ւ խնդիրը այսօր հրապարակ կը դրուի, մինչ

չէր քննադատուած կառավարութեան գործունէութիւնը, Մ. Պետրոսեան կը պատասխանէ թէ ժամանակը անդադար նոր պահանջներ կը ներկայացնէ եւ այսօր հարկ է գալ տալ տնտեսութեան ոլորտ-ըն հակառակորդը վերակայութիւն ձեռք չձգէ: Իսկ ատիկա կարելի չէ ընթացիկ մեթոտներով: «Պէտք են նոր, ստեղծագործական, հնարամիտ մօտեցումներ, անհրաժեշտ են ուժեղ եւ շնորհալի անհատականութիւններ»: Այս ըսելէ ետք Մ. Պետրոսեան կ'աւելցնէ թէ տագնապը անձերու հետ կապուած հարց չէ եւ ուղղուած չէ վարչապետ Լ. Պետրոսեանի որուն վաստակը ոչ ոք կը ժխտէ: Ան կրնայ այլ պաշտօն ստանձնել ու շարունակել օգտակար ըլլալ. բայց պէտք է փոխուին սկզբունքներ, գործելակերպեր. այլ խօսքով՝ շրջադարձ մը անխուսափելի է ներքին քաղաքականութեան մէջ:

Հարկաւոր ղեկավարի տիպարին մասին խօսելով, Մ. Պետրոսեան կը շեշտէ «կազմակերպչական տաղանդը» ու իր շուրջը խելամիտ մարդիկ խմբելու կարողութիւնը: Անմիջապէս ալ օրինակ կուտայ Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեանը, ըսելով որ «նրա պէս մարդիկ հարիւր տարին մէկ են գտնւում»: Այսքանէն բաւական յստակ կը դառնայ թէ ինչ որ ալ ըլլայ կնճիռին հիմը, անոր մէջ կայ վարչապետ — պաշտպանութեան նախարար հակադրութիւն մը:

Լրագրող մը («Առաւօտ») հարց կուտայ թէ երկրին նախագահը ի՞նչ վերաբերում ունի պարզուած կացութեան նկատմամբ: Մ. Պետրոսեան կ'ըսէ թէ ան եւս «համամիտ է կառավարութեան գործունէութեան մէջ յիշեալ սկզբունքներով շրջադարձ կատարելու գաղափարին»: Հասնող յաջորդական լուրերը հաստատեցին այս ըսուածը երբ մինչեւ իսկ Ա. Ղուկասեան տրամադրութիւն յայտնած էր ինք ստանձնելու վարչապետի պաշտօնն ալ:

Յաջորդ պարբերութեամբ աւելի յստակ կը դառնայ խնդրոյ առարկայ կնճիռին մէջ Պաշտպանութեան նախարարին տեղը երբ յանձնաժողովի նախագահը կ'ըսէ թէ իր ներկայացուցած գաղափարներուն 80 – 90%-ը Ս. Բաբայեանինն է: Ան՝ Պաշտպանութեան նախարարը, կը ներկայացուի «տիրոջ զգացողութեամբ» մէկը որ «սրտցաւ է վերաբերւում ընդհանուր հոգսերին». նաեւ կ'ըսուի որ անոր գլխաւորութեամբ նախարարներ հանգիստ կեանք չեն ունենար եւ տեւական աշխատանքային պրպտումներու մէջ կ'ըլլան: Այս արտայայտութիւնը արդէն Ս. Բաբայեանը կը զետեղէ վարչապետութեան ճամբուն վրայ, ինչ որ միտքերու մէջ տեղ կը բանայ կնճիռին առնչուած նոր հարցականի մը. եղածը արդեօք խորքին մէջ մրցակցութիւն մը չէ՞ վարչապետ Լ. Պետրոսեանի ու Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի միջեւ, այս վերջինին նաեւ քաղաքական մարզին առնչուած ձգտումներով:

Յաջորդ օրուան «Հայք»ը (Մայիս 29) «Ինչո՞ւ է Լէոնար Պետրոսեանը Հայաստանում» խորագրուած Արմինէ Ալեքսանեանի գրութեամբ քիչ մը եւս կը պրպտէ նիւթը: Կ'ըսուի թէ ԼՂՀ վարչապետը հանդիպումներ ունեցած է Հայաստանի նախագահին, Ազգային Ժողովի նախագահին, նախարարներու հետ: Յետոյ շշուկներ կը սկսին շրջիլ թէ «Լ. Պետրոսեանին պարզապէս վտարել են Ղարաբաղից: Տրւում էր՝ եւ վտարողի անունը՝ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեան»:

Գրութեամբ տրուած յաւելեալ տեղեկութիւններով կ'ըսուի որ Լ. Պետրոսեան շարժման տարիներուն Ստեփանակերտի քաղաքային գործկոմի նախագահն էր բայց արագօրէն անջատուեցաւ թէ՛ համայնավար ղեկավարներէն եւ թէ ԼՂՀ-ի դաշնակցական ղեկավարներէն: Ինք կը նկատուէր «Հայաստանի մարդը» ու նշանակուած էր Հայաստանի Յատուկ ծրագրերի վարչութեան պետ. իսկ այդ վարչութիւնը գլխաւորաբար Արցախի տնտեսական խնդիրներով կը զբաղէր: Ա. Ալեքսանեան կը գրէ թէ «ըստ բոլորու» ԼՂՀ նախագահական ընտրութեան շրջանին ծագած է Ռ. Քոչարեան — Ս. Բաբայեան հակադրութիւնը: Նոյնիսկ կ'ըսուի որ նախագահի թեկնածուներուն համար նուազագոյն 35 վայրկեանի պայմանը դրուած է որպէսզի երիտասարդ զօրավարը — Ս. Բաբայեան — չնկրտի այդ պաշտօնին: Յետոյ, կացութիւնը հանդարտած կը նկատուի երբ այս վերջինին եղբայրը Կարօ Բաբայեան Ներքին գործերու նախարար կը նշանակուի, իսկ Լ. Պետրոսեան վարչապետ:

Ռ. Քոչարեանի Հայաստանի վարչապետ նշանակումով, ըստ Սահմանադրութեան, նախագահի պաշտօնակատար կը դառնայ վարչապետը: Ընտրուած նախագահը կը նկատուի Ս. Բաբայեանի «մարդը»: Իսկ Լ. Պետրոսեանի վարչապետութեան մասին կը տրուի «աղմուկ չբարձրացնելու համար» բացատրութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի այսօրուան կացութեան, Ա. Ալեքսանեան հարց կուտայ թէ երբ նախագահը իրաւասու է հրամանագրով մը վարչապետին պաշտօնին վերջ տալու, ինչո՞ւ կը յապաղեցնէ հրամանագիրը: Որպէս պատասխան, երեք կարելիութիւն կը նշէ. կամ ԼՂՀ-ի մէջ ազգային համաձայնութեան պատրանքը կ'ուզեն ստեղծել ու քօղարկել հակասութիւնները, կամ Ս. Բաբայեան այնքան ամուր չի զգար ինքզինք, եւ կամ Ռ. Քոչարեան միշտ գնահատանք ունի ԼՂՀ անբաղձալի վարչապետին նկատմամբ: Եզրակացութիւնը այն է որ ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, որոշ է որ Ս. Բաբայեան տէր — տիրական դարձած է Ղարաբաղի մէջ: Ա. Ալեքսանեան մինչեւ իսկ անկարելի չի նկատեր անոր նկրտումը Հայաստանի յաջորդ նախագահի պաշտօնին:

Վստահաբար յառաջիկայ օրերուն աւելի պիտի յստականայ կացութիւնը, երբ Յունիս 4-ին արդէն լրատուիչները կը հաղորդէին թէ Ա. Ղուկասեան ընդունած է վարչապետ Լ. Պետրոսեանի հրաժարականը: Կ'ըսուէր թէ հաւանական է նաեւ որ նախագահը ստանձնէ նաեւ վարչապետին պարտականութիւնը: Իսկ վերջին պահուն հասաւ Ներքին գործերու նախարար Կ. Բաբայեանի հրաժարականին լուրը:

ԼՂՀ-ի քաղաքական խաղաղ կարծուած ոլորտին մէջ այս խմորումները մտահոգիչ են գլխաւորաբար այն պատճառով որ փխրուն զինադադարի պայմաններուն մէջ ուրկէ վերջնապէս անհետացած չէ պատերազմի վերսկսման հրահրումի հեռանկարը, անձնապաշտութեան համար չէ ժամանակ, ուժ ու կորով վատնել նման հակադրումներով:

Յետոյ տխուր է նաեւ տեսնել որ այնքան ալ ճիշդ չէ Հայաստանի ամուլ մրցակցութենէն, հակասութիւններէն խուսափածի համբաւը զոր շատեր վերագրած էին Ղարաբաղի, որպէս գերագոյն սփոփանք ու յոյսի աղբիւր:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Ս. ՓՐԿԻՉ (Պոլիս) Հիւանդանոցին 166-րդ տարեդարձը տօնուած է Մայիս 24-ին, նախ կրօնական հանդիսութեամբ մատրան մէջ, ապա, արարողութիւններու աւարտին բազմութիւնը հաւաքուած է հիւանդանոցին բացօթեայ մասնաբաժինը մասնակցելու համար սիրոյ սեղանին: Յայտագրին բացումը կատարած է Մելքոն Գարաքէօսէ որ նախ ողջունած է օրուան հիւր երեսփոխանը՝ Ալի Թալիփ Էօզտէմիր: Օրուան խօսնակը՝ Արման Մաքալեան յիշելէ ետք թէ 17 տարիէ ի վեր այդ դերը կը կատարէ, հակիրճ պատմականը ըրած է հիւանդանոցին, հիմնուած 1832-ին Կարապետ Ամիրա Պալեանի ճարտարապետութեամբ եւ Յարութիւն Ամիրա Պէզճեանի ծախքով: Երեսփոխան Ա. Թ. Էօզտէմիր ջերմ արտայայտութիւններ ունեցած է, նշելով թէ հայ ժողովուրդը յարգանքի, սիրոյ եւ մօտիկ շահագրգռութեան արժանի ժողովուրդ մըն է, աւելցնելով թէ եկած է որովհետեւ հպարտութիւնը կը զգայ Հայերու բարեկամութիւնը վայելելով եւ թէ Խորհրդարանին մէջ իրենց հրամանին ներքեւ է: Հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Գրիգոր Տէօշէմէճեան ներկայացուցած է ամփոփ տեղեկագրութիւն մը: Ներկայիս մնայուն 389 բնակիչ ունին: Հիւանդանոցի պիւտճէն 700 միլիառ (շուրջ 15 միլիոն Ֆրանք) լիրա է, ճշդելով որ այդ գումարը կը հաւասարակշռուի նուէրներով: Բժշկապետ Արման Զաքըրօղլու ներկայացուցած է բժշկական կացութիւնը, յայտնած թէ հիւանդանոց դիմողներու թիւը աւելցած է: Գեղարուեստական յայտագիր մը ետք, փակման խօսքը արտասանած են Շահան Արք. Սվաճեան եւ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ կաթողիկէ Ս. Ագնէս վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 17-ին, ամբողջ օր մը միօրեայ սեմինար մը տեղի ունեցած է «Հայեցի դաստիարակութեան շուրջ խորհրդածութիւններ եւ խորհրդակցութիւններ» թեմայով, կազմակերպութեամբ Լիբանանի Հ. Յ. Դ. երիտասարդական եւ Զաւարեանական ուսանողական միութիւններուն: Իրենց մասնակցութիւնը բերած են 23 վարժարաններ իրենց տնօրէններով եւ հայերէն ու հայագիտական նիւթեր դասաւանդող ուսուցիչ — ուսուցչուհիներով: Բացումը կատարած է Յովսէփ Տէր — Գէորգեան, յաջորդաբար խօսք առած են Գրիգոր Շահինեան եւ Կարին Զօհրապեան: Սեմինարը ունեցած է երկու բաժին եւ զեկուցումներ ներկայացուցած են Մանուշակ Փօլաճեան, Ժիրայր Դանիէլեան, Զաւէն Մսրլեան, Վարդան Եպիսկոպոս Աշգարեան, Գեղանի Էթիէմէզեան, Պեպօ Սիմոնեան:

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ (Պոլիս) Պէզճեան սրահին մէջ, Մայիս 21-ին եւ 22-ին յաջորդական ելոյթներ ունեցած է Լուսաւորիչ Դպրաց Դասը մեծ յաջողութիւն արձանագրելով: Նոյն սրահին մէջ, Մայիս 24-ին ալ համերգ մը տուած է Սայաթ Նովա մանկապատանեկան երգչախումբը, նոյնքան յաջողութիւն արձանագրելով:

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Գլուխս շարժեցի իբրեւ հաւանութեան նշան:

— Անոնք որ տեսար կոյրին տնակին մէջ, մեզի հետ, հրաշքով ազատած Հայեր են: Բայց, յանդուգն գործի ընդունակ: Կ'ապրին Թուրք անունի տակ: Շուտով աւելի մօտէն կը ծանօթանաս եւ շատ բաներ կը սորվիս: Անոնք երկաթէ, քարէ մարդիկ են: Անոնց հետ կարելի է դժոխք իսկ երթալ:

Շատ գոհ մնացի, որ Աւոն այսքանը վստահեցաւ ինծի: Իմ հետաքրքրութիւնս լիովին գոհացած կ'ըլլար, եթէ, օրինակ, «բաներ» մըն ալ ըսէր սպաննուածներու եւ անոնց հեղինակներու մասին: Անշուշտ իրազեկ էր այդ բոլորին, բայց այդ մասին բան մը չըսաւ ինծի:

Բաժնուեցանք: Տուն մտայ, տանիք բարձրացայ եւ անկողինիս վրայ փռուեցայ: Կրնայի՞ քնանալ: Ճակատագրի ի՜նչ խաղ էր, որ զիս այս քաղաքը ձգեց եւ այսպիսի դէպքերու մասնակից դարձուց: Հրաշքով վերապրած մատի վրայ համրուելիք բեկորներ, որոնց սիրտը կը բաբախէր եւ բազուկները կը գործէին հատուցում պահանջելու համար:

Ինչպէս կարելի էր լման հատուցում ստանալ Ջարդարարէն, այնքան հրէշային ոճիրներէ վերջ: Բայց, ինչ որ կը կատարուէր, դարձեալ մխիթարութիւն մըն էր:

Օրեր անցան ու շաբաթներ: Ականատես եղայ նոր եւ ցնցող դէպքերու: Կատարեալ անիշխանութիւն կը տիրէր բոլոր ճակատներուն վրայ: Սովի եւ անօթութեան մղձաւանջին հետ յայտնուեցաւ նոր եւ ահաւոր պատուհաս մը — համաճարակ...

Օրական հարիւրներով կը փռուէին փողոցը, պատերուն տակ, հոս ու հոն ու այդպէս ալ կը մնային: Տէր չկար, հաւաքող չկար: Քաղաքը սկսաւ նեխիլ: Այս չարիքն ու պատուհասը լման ըլլալու համար յայտնուեցաւ «պրդլան»ը:

Ի՞նչ էր «պրդլան»: Բանիմացները կ'ըսէին թէ Աստուծոյ կողմէ ղրկուած ահաւոր կենդանի մըն է, որ եկած էր Հայերու վրէժը լուծելու: Քաղաքին միւֆթին, որուն հեղինակութիւնը կը տարածուէր շատ հեռուները, հաստատած էր այս պարագան: Իրականին մէջ մարդկային նեխած միս կերած ու կատղած բորենիներ ու գայլեր էին, որ համարձակօրէն կը մտնէին քաղաքին զանազան թաղերը եւ ամէն օր մարդ կը յօշոտէին ու կ'ուտէին:

Տեղական իշխանութիւնները, համաճարակին տարածումը խափանելու համար, քաղաքին մէջ քանի մը մեծկակ աւազաններ շինեցին, հոն լեցնել տուին եփուն տաք կիր: Այն թշուառը, որ թեթեւ տաքութիւն մը կ'ունենար, վարակուած կը նկատէին եւ ողջ ողջ եփուն կիրին մէջ կը նետէին: Լեռներու վրայ, ձորերու մէջ տարիներով տասնեակներով «փիրարի»ներ (փախստական) տուն տեղ եղած, կը զարնէին, կը թալնէին, կը կողոպտէին:

Այս կացութիւնը շատ կը նպաստէր մեր աշխատանքներուն ու անոր համար ալ մերինները կ'աճապարէին որքան կարելի էր օգտուիլ առիթէն:

Ահա այդ օրերուն էր, որ Աւոն դարձեալ զիս իր մօտը կանչեց: «Շատ կարեւոր ըսելիք ունիմ», ըսաւ: Այլայլած երեւոյթ մը ունէր (առաջին անգամն էր որ այդպէս կը տեսնէի զինքը): «Լաւ Վանիկ, յարեց խորհրդաւոր կերպով, վաղը գիշեր քաջութեանդ երկրորդ ապացոյցը պիտի տաս: Կը ճանչնա՞ս Արջ Հասանը, կամ ուրիշ անունով Քէլ Հասանը: Այս այն հրէշն է, որ կը պարծենայ թէ շատ Հայեր ջարդած է: Համաճարակը չկրցաւ մաքրել այս ճիւաղը, մաքրելու հաշիւը քեզի ձգեցինք: Կրնա՞ս ... Սորվեցինք, որ վաղը կը մեկնի Սեպիլար. մեր հաշուով իրիկուան Գայլաձոր կը հասնի գիշերուան «էզան»ը կանչելէ վերջ: Ատենին կ'իջնես Գայլաձոր, դիրք կը բռնես «Ծակ քար»ին մօտիկը եւ հոն ալ հաշիւը կը մաքրես...

Չէի կրնար «ոչ» պատասխանել, թէեւ տաժանելի գործ մըն էր, որ ինծի կը յանձնուէր:

— Առ սա դաշոյնը եւ այս սրուակը: Դաշոյնը գիտես ինչու համար է: Սրուակին հեղուկը պիտի պրկէ ջիղերդ, պիտի զօրացնէ մկաններդ: Խմէ անոր պարունակութիւնը Արջ Հասանին հանդիպելէ առաջ: Դէ՛հ, յաջողութիւն եւ քաջութիւն:

Առանց բառ մը արտասանելու, մեքենաբար ձեռքէն առի երկսայր դաշոյնն ու սրուակը, երկուքն ալ խրեցի գօտիիս մէջ եւ հապճեպով տուն գացի:

Մտածելով գիշերուան «կատարելիք»իս մասին՝ կը սարսռայի: Ապրած օրերուս մէջ շատ տաք ու պաղ բաներ տեսած էի, բայց այս մարդասպանութիւնը իբրեւ գործ եզակի պիտի ըլլար...

... Է՜, մեծ փափաք ունէի, որ ինծի ալ «գործ» մը տային, զիս ալ մարդու տեղ դնէին ու ահա պատեհութիւնը: Այս գործը յանդգնութիւն, քաջութիւն կը պահանջէր:

Ամէն անգամ, որ չար ընկրկումը կուգար պղտորել միտքս, կը յիշէի իմ մեծխօսիկ արտայայտութիւններս: Աչքիս առջեւ կը ցցուէր Աւոն՝ իր պատկառելի կերպարանքով: Կը ցցուէին նորեկները, կոյրը, Աստղիկը, նոյնիսկ Սիսէն:

Օ՛, ոչ, եթէ մեռնիլս իսկ գիտնամ, դարձեալ նահանջի անպատուութիւնը յանձն չեմ առներ:

Իրիկունը հասաւ: Օրը մթնեց: Աստղերը սկսան փայլիլ երկնակամարին վրայ: Փողոցները դատարկ էին: Արդէն այդ եղանակին շատ քիչ մարդ կը գտնուէր քաղաքը, ինչ որ նպաստաւոր էր ինծի համար:

Միտքս ամբողջութեամբ կլանուած էր կատարելիքովս: Կը ճանչնայի Արջ կամ Քէլ Հասանը: Բարձրահասակ, թիկնեղ, վագրի պէս անվախ եւ արիւնարբու: Իր պատմածին նայելով, մազերուն համրանքին չափ մարդ մորթած էր ան: Անշուշտ Հայեր: Եւ ահա, այդպիսի հրէշ մը մաքրելու գործը ինծի յանձնուած էր, ան ալ դաշոյնով:

Ժամանակին կարգի դրի ամէն ինչ, դուրս ելայ տունէն ու բռնեցի Գայլաձորի ճամբան, որ կը սկսի Բ. քաղաքի ճիշդ տակէն, կ'երկարի մինչեւ «Թալապի» կոչուած այգիները: Իսկ «Ծակ քար»ը քաղաքը այգիներուն կապող նեղ անցքի մը վրայ ամեհի ժայռ մըն է, զոր ատենին փորած, ծակած են դէպի գետը եւ այգիները երկարող ճամբան կարճեցնելու համար:

Նկատելով, որ կրնայի պատահական անցորդներէ նշմարուիլ, դուրս ելայ լայն ճամբէն եւ ոլոր — մոլոր արահետներ կտրելէ ետք, հասայ «Ծակ քար»ը ու դիրք բռնեցի անոր կից խոռոչի մը մէջ:

(Շար. 23)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 13, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ելանելն ի վիրապէն:

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր հօր՝ Մինաս Թէօլէօլեանի *յիշատակին փոխ. Խաչիկ Թէօլէօլեան* 500 *Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ եւ ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ամէնօրեայ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար.– Ռուանէն Տէր եւ Տիկին Փաւքալ Ասլանեան եւ իրենց բարեկամները՝ Սարգիս Պապանանեանի *մահուան առթիւ* 950 *Ֆր.:*

Սեդա եւ Նուա Միքաէլեանի ամուսնութեան առթիւ, Պր. Վաղինակ Միքաէլեան 3000 *Ֆր. դպրոցին: Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սանճեան* 1000 *Ֆր. դպրոցին, Պր. Ֆրանսուա Պէսէ* 500 *Ֆր. դպրոցին: Տէր եւ Տիկին Արփի Գոհարեան եւ Փիէր Կարապետեան* 300 *Ֆր.: Օր. Մարիա Պլանքէ* 250 *Ֆր. դպրոցին, Տիկին Սիրվարդ Կէտիքեան* 100 *Ֆր. դպրոցին:*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB présente

LA FETE DE LA MUSIQUE

Au programme :
musique arménienne,
musique classique
(Mozart — J. S. Bach — Chostakovitch — Scarlatti — Komitas — A. Katchatrian — J. Trulhar — C. Tedesco — Barrios...)

le Dimanche 21 Juin

— à 16 heures
Léa Cresci (violon) — **Frédéric Schneider** (violon) — **Marie Jonjit** (piano) — **Thomas Kechikian** (piano) **Sophie Kechikian** (piano) — **Anahid Kantarci** (flûte).

— à 17 heures 30
Céline A. Roumian (piano) — **Gévork Gyumdzian** (ténor) — **Tristan Manoukian** (guitare) — **Sidonie Euvremer** (flûte) — **Sévan Manoukian** (Soprano) — **Iris Torossian** (harpe).

— à 20 heures 30
DUO ZEPURE
PUZANT FINDIKIAN
interprète des chansons exraites de son répertoire
La Troupe de danse «B A I D Z A R» de l'UGAB-Paris

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 Paris (Métro: Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
aura le plaisir de recevoir
BEATRICE KASBARIAN-BRICOUT
le Jeudi 11 Juin à 20 heures 45
pour la **présentation** et la **signature** de son livre :

«A LA DECOUVERTE DE L'ARMENIE»

(Un guide historique et culturel de l'Arménie et de l'Artsakh)
au Centre Culturel St-Mesrob
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine, Monge

—— **Entrée libre** ——

l'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
«Khatchadour ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

Fête Annuelle
suivie de la **Kermesse**

Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ

le Dimanche 14 Juin de 14h30 à 19h
Dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE
Tirage de la **TOMBOLA** sur place avec de nombreux lots
Après la messe à **12 heures 30** un buffet froid sera proposé
Venez nombreux, encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

Քաջալերեցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Offre d'emploi

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, dans le cadre d'un emploi-jeune ou contrat à durée déterminée à mi-temps, un(e) collaborateur (trice) qualifié(e) dans le domaine de la communication et montage de dossiers administratifs (connaissance de l'arménien et de l'anglais souhaitée ainsi que de l'outil informatique).

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

Ամավերջի Հանդէս

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը սիրով կը հրաւիրէ ծնողներն ու բարեկամները, իր Միօրեայ դպրոցին հանդէսին, Կիրակի, Յունիս 14, *ժամը* 16*-ին*

17, rue Bleue, 75009 PARIS

Թատրոն, երգչախումբ, պարախումբ եւ այլն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SPECTACLE
de fin d'année scolaire

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le Bel est heureuse de vous inviter au spectacle de fin d'année scolaire, interprété par les enfants de l'école, qui aura lieu

le dimanche 14 Juin à partir de 15 h dans la salle «Jacques Brel» à Gonesse.

Venez très nombreux encourager tous les enfants !

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը «Ժէման», Յունիս 14*-ին, Կիրակի, կէսօրէն սկսեալ, մասնակցութեամբ՝ Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտներուն եւ Անի նուագախումբին:*

Հայկական ճոխ ճաշացուցակ եւ վիճակահանութիւն:

Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս եկէք հաճելի օր մը անցընելու:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Կ.Ա.Պ.Ո.Յ.Տ. ԽԱՉ

CAMP ITINERANT EN GRECE

DU 8 AU 30 JUILLET

Camp adressé aux adolescents nés entre le 01/01/82 et 31/12/83.

Départ en train jusqu'à Venise et bateau pour Corfou

Programme : Randonnées, visites des sites et monuments historiques, jeux de plage etc.

Circuit: Ile de Corfou

Puis retour en bateau jusqu'à Venise et train.

Prix : 4 700 F

Renseignements et inscriptions:
C.B.A.F. : 01. 48. 24. 46. 57.

Places limitées.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ 70

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը ներկայացնեն

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹի
«ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

Բեմադիր՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Յունիս 11, 12, 13, ժամը ճիշդ 20·45–ին
եւ Կիրակի Յունիս 14, ժամը ճիշդ 16–ին եւ 20·45–ին

THEATRE ESPACE ACTEUR
14 bis, rue Sainte-Isaure, 75018 PARIS — M° JULES JOFFRIN & SIMPLON
Renseignements: 01. 42. 73. 28. 37

150 Ancienne route de Beaujeu - GLEIZE BP 421
69653 Villefranche sur Saône
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

Compte tenu du succès enregistré en 1997 l'*Association* «*MACHTOTZ*» organise

SEJOUR LINGUISTIQUE ARMENIEN

LE CAIRE / EGYPTE 2-23 JUILLET 1998

POUR LES JEUNES DE 10-16 ANS

sous le patronage de l'Archevêque Z. Tchintchinian

- **Hébergement par des familles arménophones;**
- **Des cours d'arménien: 20 heures par semaine**
 — **par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN,** avec sa **méthode audiovisuelle** pour les **débutants francophones;**
 — **par professeurs qualifiés et méthode classique pour les autres niveaux.**
- **Encadrement et assistance assurés;**
- **Plusieurs excursions et du sport sont prévus.**

PARTICIPATION: 4950 F. tout compris.
INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 11
JEUDI
11 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·395 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.395

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԵՐԿԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԹԱԼԱԱԹ...

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29-ի քուէարկութեան տրուած հակազդեցութիւններուն մէջ անկարելի է անուշադրութեան մատնել Պոլսոյ հայ համայնքին շռայլուած հարազատութեան, սիրոյ արտայայտութիւնները: Չեմ գիտեր թէ անմիջական շփումներու ընթացքին, կամ հեռատեսիլի հայկական նիւթով յայտագիրներու որոնք թրքական լայնախոհութեան, ազատամտութեան նորագոյն արտայայտութիւնը պէտք է նկատուին, կը կրկնուի՞ն նոյն կաղապարները:

Զգացական պատեհով ու զգացական թիրախ առած այդ շռայլումները Թուրքիոյ Հայերը ցոյց կու տան որպէս երկրին ու անոր հաւաքականութեան անբաժանելի, անօտարելի մասնիկը: Կը յիշուի անոր յատկապէս մշակութային մասնակցութիւնը երէկուան ու այսօրուան պետութիւններուն: Երբեմն նաեւ կը յիշուի քաղաքական ներկայութիւնը, օսմանեան իշխանութեան որպէս հաւատարիմ տարր:

Այս երեւոյթը, բնականաբար, արտաքին սպառումի ապրանք է մեծ մասով: Տեղացիին համար մեծ նշանակութիւն պէտք չէ ունենայ երբ ան անհատական եւ մանաւանդ հաւաքական — համայնքային կեանքին մէջ ամէնօրեայ իր փորձառութեամբ անդադար փաստը կ'ունենայ իրեն յատկացուած տեղին ու արժեւորումին: Աւելորդ է մխրճուիլ օսմանեան դիւանները, պատմութեան հատորներու մէջ. ներկայի իրավիճակը կը բաւէ առողջ դատումի հասնելու: Զուտ ներհայկական հարցի մը՝ պատրիարքական ընտրութեան նորագոյն օրինակը շատ բան կ'ըսէ այս մասին: Արգիլուած է աւանդական սուգի քառասնօրեան, արգիլուած են ընտրութեան պատրաստութիւնները, բայց պաշտօնական արտօնութեան բացակայութիւնը արգելք է ընտրութիւնը կատարելու: Եւ խըղճէ թէ այդ արտօնութիւնն ալ ձեւական է ընդամէնը...: Տարօրինակը Թուրք քաղաքական դէմքերու եւ լրագրողներու այն միամիտ, կամ անտարբեր անտեսումն է, որով ընդհանրապէս կը զոհանան հարազատութեան տարազներով, առանց պահ մը մտածելու որ իրենց ոչ Թուրք ընթերցողները կրնան խօսքերու քով արարքներ ալ զննելու չափ հորիզոն ունենալ:

Քաղաքական դէմքերու եւ լրագրողներու կողմէ Պոլսոյ հայութեան ուղղուած ջերմեռանդ արտայայտութիւնները ներկայի տուեալներու թելադրանքէն զատ, պատմական զուգահեռներ ալ կը ներշնչեն, մանաւանդ իրենց անսովոր չեշտումով: Այդպէս է որ, օրինակ, յիշողութիւններուն մէջ կը թարմանայ 1913-ի աշնան հայ տառերու գիւտին 1500-ամեակի փառաւոր նշումներուն նաեւ ժամանակի Արտաքին գործերու նախարար Թալաաթ փէյին ներկայութիւնը եւ «կուռ» ելոյթը: Այդ նախարարը ուրիշ մէկը չէ այլ 1915-ի Թալաաթ փաշան...: Վկայութիւնը կը պատկանի Անայիսի (Եփիմէ Աւետիսեան) որ «Յուշերս» (*) հատորին մէջ (էջ 203 — 204) երկարօրէն կը նկարագրէ այդ տօնին մեծ խանդավառութիւնը, մինչեւ իսկ Գում գափուի, Եէնի գափուի ջրհանկիրներու շրջանակին մէջ: Պոլսոյ Մայր Եկեղեցիի սրահին բեմէն խուռներամ բազմութեան դիմելով Ներքին գործերու այդ նախարարը նոյն լրձնաշուրթն մեծարանքը հրամցուցած է հայ ժողովուրդին, ի միջի այլոց ըսելով. «Մենք յեղափոխութիւնը մեր հայ եղբայրներէն սորվեցանք. անոնք մեզ արթնցուցին, ազատութեան ճամբան ցոյց տուին»:

Երբ ծանօթ է որ այդ ճամբան երկու տարի ետք ո՛ւր առաջնորդած է Թալաաթի 1913-ի «հայ եղբայրները», անկարելի է չուրախանալ որ այսօրուան խընկարկումին մէջ տեղ չեն գտներ սորվելու — սորվեցնելու նշումներ ու հայ համայնքին մեծարումը կը զոհանայ հարազատութեան գործօնով:

Ա. Թ.

(*) Փարիզ, 1949:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒ ԹՐՔԱՀԱՅՈՒ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ

Թուրք մամուլը լայն արձագանգ տուաւ ու կը շարունակէ տալ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29-ի քուէարկութեան որով հրապարակաւ կը ճանչնար 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը: Այս մամուլին աչեւմուտք հանող քանի մը անուններէն անդին մնացած բազմաթիւ թերթերէ ծաւալուն քաղուածք մը ներկայացուցած է Պոլսոյ «Ակօս»ը (Յունիս 5): Աւելի քան երեք տասնեակ թերթէ կատարուած մէջբերումներ ամբողջական գաղափար մը կու տան թէ նիւթը ի՛նչ ընկալում ունեցած է Թուրք հանրային կարծիքը ձեւաւորողներու կողմէ:

Զարմանալի ոչինչ ունի տեսնել որ այդ ընկալումին ու տրուած արձագանգին մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէ մոլեռանդութեան հասնող հակահայ կեցուածքը, իր բոլոր ենթադրելի արտայայտութիւններով: Այս խումբին մաս կազմող գրութիւնները թշնամութեան, ատելութեան, կոյր դատումներու, քաղաքական «սխալ» հաշուարկներու ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը բեռցնեն հայկական սփիւռքին, Հայաստանի նոր ղեկավարութեան ու արեւմուտքին: Առաջինը տաք անկիւնը նստած, կուշտ փորով, կ'անտեսէ Հայաստանի ներկան ու չի դադրիր անցեալը շահարկելէ: Հայաստանի նոր ղեկավարութիւնը որ առանց այլեւայլի կը մարմնաւորուի նախագահ Ռ. Քոչարեանի անձով, զուրկ է քաղաքական հեռատեսութենէ, անկարող՝ կշռադատուած վարքագիծ որոշելու եւ ունի աւելորդ, նոյնիսկ վնասակար յանդգնութիւն մը: Այս վերագրումներուն յաճախ կը յաջորդէ բաղդատական մըն ալ, նախորդ նախագահին խոհեմ, չափաւոր, «իրապաշտ» ընթացքին հետ. կան նաեւ աւելցնողներ թէ այդ ընթացքը ոչ մէկ արժէք ներկայացուց Անգարայի համար որ այսօր Լեւոն Տէր — Պետրոսեանը մոռնալ փնտռելու վիճակին մատնուած է, անհեռատես ու միշտ աւելին պահանջող իր կեցուածքով: Ինչ կը վերաբերի Արեւմուտքին, այս պարագային Ֆրանսային, աւանդական հակաթուրք գիծն է որ յայտնուած է անգամ մը եւս, Թուրքիոյ առջեւ պատնէշ բարձրացնելու առիթը չփախցնելու մտումով:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ առանձին ուշադրութեան արժանի է Հ. Չէլիք ստորագրուած գրութիւն մը որ լոյս տեսած է Մայիս 30-ի «Փօսթա» թերթին մէջ: «Շատ մեղք եղաւ» խորագրուած էջը կ'ափսոսայ հայեւթուրք արդէն փխրուն յարաբերութիւններուն Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին քուէարկութեամբ տրուած հարուածին, ապա տեղ կու տայ ենթադրելի հեռանկարներու: Կ'ըսէ թէ Թուրքիա այսուհետեւ Բաքուի ի նպաստ աւելի չեշտուած նախաձեռնութիւններու պիտի դիմէ ու նոյնիսկ կրնայ խնդրոյ առարկայ ըլլալ զինուորական ուղղակի զօրակցութիւնը: Անգարա նոր փորձերու դէմ որպէս վճռակամութեան փաստ, յաւելեալ զօրամասեր պիտի ղրկէ հայկական սահմանը, ինչ որ փոխադարձ նոյն բնոյթի քայլերու պիտի մղէ Մոսկուան. շրջանին լարուած կացութիւնը պիտի ազդէ Բաքու — Ճէյհան քարիւղատարին, վնասելով Թուրքիոյ շահերուն: Եւ վերջապէս, «կրնայ վտանգ սպառնալ Թուրքիոյ Հայերուն կեանքի ապահովութեան: Ծայրայեղ տարրեր անոնք պիտի ուզեն այս զարգացումները գործիք դարձնել, կրնան որպէս թիրախ ընտրել հայկական եկեղեցիներ, դպրոցներ, գործատեղիներ»:

«Ակօս»ի քաղուածքին մէջ կան բաւական իրապաշտ մօտեցումի արտայայտութիւններ ալ, բնականաբար շատ փոքրամասնութեան կարգավիճակով: Անոնք համարձակած են թելադրել որ կիրքը, մոլեռանդութեան կաղապարները մէկդի դրուին այլեւս ու հարցը նկատի առնուի պահանջած լրջութեամբ: Այդպէս է, օրինակ, Յունիս 1-ի «Ճումհուրիյէթ»ին մէջ Մ. Պալըպայի էջը ուր հարկաւոր նկատուած է խաղի չզալ, Հայաստանի հետ մնայուն խաղաղութեան մը գետինը չօչափել: Ուրիշ մը՝ Ս. Ելլըըըմ («Ռատիքալ», Մայիս 31) մերժելով հանդերձ Թուրքիոյ կատարուած պատմական վերագրումները, կը թելադրէ պատմութեան խնդրոյ առարկայ շերտը լուրջ քննութեան առարկայ դարձնել, սխալները անկեղծօրէն ընդունիլ ու առարկայական կեցուածքով մը դէպքերը յանձնել միջազգային հանրային կարծիքին ուշադրութեան: Կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ է պետական դիւաններու բացումը:

Վերջին կէտ մը նկատառումն է Պոլսոյ հայ համայնքին: Թուրք մամուլը շողոքորթութեան հասնող արտայայտութիւններով կը կրկնէ ու կը կրկնէ անոր հետ ընդհանուրին մեղրանման յարաբերութիւնները, արտաքին ազդակներէ, գրգռութիւններէ չտարուելու, անոնց հարկաւոր պատասխանը տալու անոր զգօնութիւնը: Կը վկայակոչուին «եղբայրական, աւանդական, սերտ կապերը», Հայերու բերած մշակութային, տնտեսական նպաստները, եւայլն: Բոլորը գոհ են որ Ֆրանսայի վերջին քուէարկութեան առթիւ թրքահայութիւնը «տեղին» հակազդեցութիւն ցոյց տուած է: Թ. Աթէշ «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ (Յունիս 2) կը գրէ ի միջի այլոց որ «ժողովուրդին գերիշխանութեան յենած, լաիք ու արդիական թրքական հանրապետութիւնը յաւիտենական է: Պիտի ապրի, բազմազգեան ու հարուստ իր խճանկարով որուն մաս կը կազմեն ծագումով հայ հայրենակիցները»: Անշուշտ աւելորդ է ընդարձակ քաղուածքին մէջ նշում մը գտնել այդքան փայփայուած հայ համայնքին պատրիարքական ընտրութեան ձգձգումի երեւոյթին մասին ալ...:

Հոս ալ ուշագրաւ բացառութիւն է Ելտայի գրութենէն կատարուած մէջբերումը. «Էք Կիւնէմ»ի Մայիս 30-ի թիւին մէջ ան գրած է. «ցեղասպանութեան մասին նոյնիսկ կարելի չէ մտածել որ տեսակէտ արտայայտեն Թուրքիոյ Հայերը: Գոնէ իմ տարեկիցներս Սփիւռքի Հայերէն տեղեկացան անոր: Իսկ Թուրքիոյ մէջ հայ մը միայն իրաւունք ունի "բուն ցեղասպանութիւնը Հայերը գործած են" ըսելու: ... Զգենք Քիւրտերն ու Հայերը, թուրք ընդդիմադիրներ իսկ իրենց մտածումներուն պատճառով կը պատժուին կ'անհետանան»:

Որպէս Պոլիս ապրող Հայու «կարելի» առաւելագոյն արտայայտութիւն, յարմարագոյնն է այս ակնարկը փակել «Ակօս»ի խմբագիր Հրանդ Տինքի նոյն թիւին «Հոգեվիճակս է» խորագրուած գրութեամբ ուր կը խտացնէ թրքահայուն հակազդեցութիւնը. ան կը գրէ. «Զանձրացայ մամուլի կարգ մը գրչակիրներու «Մեր Հայերը» շողոմաքանութիւններէն ալ, «մեր ոճցին դաւաճանները» գրգռութիւններէն ալ: Յոգնեցայ թէ՛ օտարումէն որ սովորական, կամ հասարակ քաղաքացի ըլլալս կը մոռցնէ, եւ թէ՛ այն ողջագուրումէն որ խեղդելու աստիճանին կը հասնի...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ համաշխարհային մրցումները սկսան Ֆրանսայի մէջ, գլխաւորաբար անշուշտ, փարիզեան արուարձան՝ Սէն — Տընիի նոր մարզադաշտին մէջ, Յունիս 10-ին, կը մասնակցին 32 խումբեր: Նախորդ օրը, Յունիս 9-ին, Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենար մեծ տօնակատարութիւն մը որ ժամը 14-էն իսկ անդամալոյծ կ'ընէր Փարիզի կեդրոնը, բազմաթիւ թաղեր եւ փողոցներ փակ կը մնային երթեւեկին: Ժամը 18·30-էն չորս տարբեր ուղղութիւններէն չորս հսկաներ, ամէն մէկը մասնակցող մէկ ցամաքամաս ներկայացնող, կը գլխաւորէին տողանցքներ որոնք ժամը 22-ին պիտի հասնէին Գոնգորտի հրապարակը վերջին հանդիսութեան մը համար: Այս ամբողջը չգտաւ ոչ ակնկալուած բազմութիւնը (200 հազար փոխանակ մէկ միլիոնի) ոչ ալ յաջողութիւնը: Պէտք է խոստովանիլ որ անճաշակութեան, մինչեւ իսկ տգեղութեան ահաւոր ցուցադրութիւն մըն էր եւ իսկապէս հարց կը ծագի որ ինչպէ՞ս կարելի է նման ընտրութիւն մը ընել: Աւելցնենք որ այս ֆիասքօն 52 միլիոն Ֆրանք արժած է: Տօնակատարութիւնն ալ վերջ գտած է միջադէպերով, ապահովութեան ուժերէն 25 հոգի վիրաւորուած է, որոնցմէ մէկը շատ ծանր վիճակի մէջ է: Յունիս 10-ին, առաջին մրցումը դէմ առ դէմ կը հանէր Պրազիլ եւ Սկովտիա: Առաջինը նախորդ մրցաշարքին բաժակակիրն է եւ այս անգամ ալ մարզասէրներուն նախընտրութիւնը կը վայելէ եւ հերոսն ալ կը նկատուի իր խաղացողներէն՝ Ռոնալտօ:

ԷՐ — ՖՐԱՆՍԻ օդաչուներու գործադուլը կը շարունակուէր Յունիս 10-ին: Կորուստը արդէն մէկ միլիառ Ֆրանքը կ'անցնի: Ընկերութեան վարչական խորհուրդը որ պիտի հաւաքուէր Յունիս 10-ին եւ կարեւոր որոշումներ տար, նիստը յետաձգեց Յունիս 13-ին:

ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ԱԿՈՒՍԹԻՆՕ ԳԱԶԱՐՕԼԻ, Վատիկանի երբեմնի «Արտաքին նախարարը» մեռաւ 83 տարեկանին: Կենսական դեր խաղացած է Ս. Աթոռի դէպի Արեւելեան Եւրոպա քաղաքականութեան մէջ, նաեւ Գուպայի նկատմամբ:

ԵՈՒՐԻ ՃՈՐՔԱՅԷՖ լայն տեղ կը գրաւէ այս օրերուն մետիաներու մէջ, ոչ միայն յօդուածներով, տեսակցութիւններով այլեւ նկարներով, մինչեւ իսկ Տէսին իր Հայ մօր ընտանիքին հետ:

«Ֆիկարօ» յաւելուածով մը (Յունիս 10) կը խօսի իր մասին եւ կը տեղեկացնէ որ այս օրերուն կը կարդայ, կրկին ու կրկին «Հայերու 40 օրերը» (ըսել կ'ուզէ Մուսա լերան) որուն հեղինակն ալ եղած է Վայցել մը, փոխանակ Վերֆէլի...:

ԼՂՀ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱ՞Պ

Յունիս 9-ին, նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրաւէրով գումարուած Ազգային Ժողովի արտահերթ նիստին ներկայ գտնուած են 33 երեսփոխաններէն 27-ը եւ լրատուներու ներկայացուցիչներ. օրակարգին վրայ գտնուած են «Նախագահի մասին» եւ «կառավարութեան մասին» օրէնքներուն մէջ փոփոխութեան նախագահին ներկայացուցած օրինագիծերը: Ըստ ներկայացուած առաջարկին, վարչապետին հրաժարականէն ետք այդ պաշտօնն ալ պիտի ստանձնէր նախագահը: Առաջարկները որոնք քննուած էին յանձնաժողովներուն կողմէ, ժխտական քուէ ստացած են: Երեսփոխանները համոզում յայտնած են որ ներկայիս ճգնաժամ չկայ, բայց ան իրականութիւն կը դառնայ եւ կը խորանայ նախագահին օրինագիծին ընդունուելու պարագային:

Նախագահին օրինագիծերուն դէմ արտայայտուած են գիւղատնտեսութեան, Ֆինանսավարկային, կրթութեան եւ գիտութեան, արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովները: Քուէարկութեամբ մերժուած է Ա. Ղուկասեանի առաջին օրինագիծը: Նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Կ. Բաբուրեան յիշեցուցած է թէ մերժումի պարագային նախագահը կրնայ Խորհրդարանը ցրուել: Ի պատասխան իրեն, կրթութեան եւ գիտութեան յանձնաժողովին նախագահը ըսած է թէ Խորհրդարանը իրաւունք ունի չընդունելու, կամ մշակումի համար վերադարձնելու օրինագիծը. իսկ երեսփոխանները ըսած են թէ Խորհրդարանի ցրումը տնտեսական ճգնաժամը կը վերածէ քաղաքականի: Պաշտպանութեան յանձնաժողովին նախագահին համաձայն Ա. Ղուկասեան խոստացած է հրաժարիլ եթէ մերժուին իր առաջարկները:

Փոխ — վարչապետ Ժ. Պօղոսեան անիմաստ նկատած է օրակարգի երկրորդ կէտին՝ «կառավարութեան մասին» օրէնքին փոփոխութիւնը քննարկել:

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ԱՐՑԱԽԻ ՊԱՅՔԱՐԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Խօսք առաւ Անդրանիկ Գասպարեան, Աշխարհագրական գիտութիւններու տոքթորայի թեկնածու՝ Ռաթկըրս Համալսարանին մէջ, որ երկար ժամանակ ապրած ու գործած է Արցախի մէջ: Ընդգծեց որ շատերու համար Արցախի ժողովուրդը մեծ անծանօթ մըն է, պայքարը Երեւան — Բաքուի պայքար մը կը նկատուի, կամ կը դիտուի իբր զինուորական եւ քաղաքական պայքար: Սակայն կարեւոր է նաեւ հասկնալ Արցախի յատուկ ազգայնական ոգին, որ նախապայմանն է այդ հաւաքականութեան ծառացումին եւ դիմադրական վճռակամութեան:

Ապա ան վերլուծեց «մենք մեր սարերն ենք» կարգախօսի աշխարհագրական, հոգերանական եւ քաղաքական իմաստներն ու հետեւանքները: Օրինակ՝ հաւաքականութեան մը նոյնացումը բնութեան հետ՝ կ'արտօնէ ազգ — բնութիւն միաձուլումը, կը սատարէ մօտեցումի մը՝ որ կ'անտեսէ ընկերային եւ դասակարգային բաժանումներ, եւայլն: Պատմեց դրուագներ, տեսակցութիւններ, որոնք ցոյց կու տան թէ որքան նոյնացուած են անկախութեան համար մղուած քաղաքական պայքարը եւ հողի, տոհմական տունի, նոյնիսկ քարանձաւի մը համար մղուած կռիւը:

Կիրակի առաւօտ առաջին խօսք առնողն էր Դր. Ռիչըրտ Կիրակոսեան, որ Ուաշինկթընի մէջ աշխատած է իբր վերլուծող, Ամերիկեան ծերակոյտի յանձնախումբերէն մէկուն համար, ապա նաեւ իբր հմուտ կազմող — խմբագիր, հայ դատի յանձնախումբի հրատարակած Անդրկովկաս տեղեկատուական ամսաթերթին: Իր նիւթն էր ղարաբաղեան պայքարի միջազգայնացումը, զոր ենթարկեց խորաթափանց վերլուծումի: Պարզեց թէ հիմնովին՝ Արեւմուտքի վարիչ տարրերն ու մեխանները չեն ուզեր ընդունիլ եւ հասկնալ պայքարի իսկական բնոյթը, կը նախընտրեն զայն ներկայացնել «հին, էթնիքական, նախնական, վրէժխնդրական» պիտակներով, եւ կամ «ծայրայեղ ազգայնամոլութիւն» որակումով: Ապա բաղդատեց Արեւմուտքի միջամտութիւններն ու միջնորդութեան փորձերը՝ Արցախի, Պոսնիայի, Սոմալիայի մէջ: Ընդգծեց որ Արեւմուտքի յանձնառումները չեն կրնար բոլորովին վստահելի թուիլ հայութեան, տրուած ըլլալով անցեալը, հեռաւոր կամ մօտաւոր: Ցոյց տուաւ որ շատ աւելի դիւրին է միջնորդել եւ խաղաղարար դեր կիրարկել երբ պատերազմը երկու անկախ պետութիւններու միջեւ է, եւ հակողութեան գօտին՝ սահման մըն է: Շատ աւելի դժուար է նոյնը կատարել, երբ պետութեան մը օրինական սահմաններէն ներս փոքրամասնութեան մը իրաւունքները պաշտպանելն է խնդրոյ առարկան:

Դր. Կիրակոսեան մանրամասնօրէն տուաւ պատկերը Իրանի, Թուրքիոյ, Եւրոպական Միութեան, Ամերիկայի այլազան միջնորդական փորձերուն: Շեշտեց թէ ամէն «միջնորդ» յուսախաբ մնացած է, չէ ապահոված իր փնտռած արդիւնքներն ու շահերը: Որքան ատեն որ Ազրպէյճան կը մերժէ ուղղակի բանակցիլ Արցախի հետ, եւ որքան ատեն որ իսկապէս վստահելի ապահովութեան երաշխաւորում կարելի չէ շրջանին մէջ, այնքան ատեն կը յարատեւէ զինեալ ճակատումը, եզրակացուց ան: Ցարդ ոչ միայն իսկական չէզոք միջնորդ չկայ, այլ չկայ նաեւ կամքը եւ պատրաստակամութիւնը, լրջօրէն երաշխաւորելու ապագայ համաձայնութեան մը արդար կիրարկումը: Պարզեց Ամերիկայի կիրարկած մարդասէր (հիւմանիթէր) օգնութեան քաղաքականութիւնը, ապա նաեւ հայկական լոպիական երկու կազմակերպութիւններու մասնակի այլ նշանակալից յաջողութիւնները:

Իր խօսքը փակեց, անկեղծօրէն ըսելով թէ երկու կողմերն ալ կը փայփայեն անիրագործելի երազներ: Միջազգային ըրոյթը, Ամերիկան բայց նաեւ Ռուսիան չեն ուզեր վաւերացնել Ղարաբաղ — Արցախի կամ Չեչենիոյ, կամ Աբխազիոյ (ո՞վ կը յիշէ Պիաֆրան) օրինական անջատումը, անկախութիւնը, ուրիշ պետութեան մը հետ միացումը: Այս եզրակացութեան յանգելով, Ազրպէյճան կը մերժէ նոյնիսկ ուղղակի եւ առանց կեղծ միջնորդներու խօսիլ Արցախի հետ, եւ իր կարգին կ'երազէ թէ պիտի տիրանայ Արցախին, առանց փոփոխութիւններու ենթարկուելու: Սակայն, ըստ Դր. Կիրակոսեանի, ուրիշ բազմատարր պետութիւններու կարգին (Սպանիա, իր Պասքերով եւ Քաթալաններով), Հարաւային Ափրիկէ, (իր Զուլու հզօր եւ այլամերժ ցեղախումբով), Ազրպէյճան ալ պիտի սորվի մտածել՝ դաշնակցային պետութեան մը վերածուելու մասին, որուն միաւորներէն պիտի ըլլան Արցախցիներու, Լեզգիներու եւ Թալիշներու շրջանները, ապա կեդրոնացած դրոյթի մը մէջ, եւ որոնց պիտի չկարենայ կոպիտ ձեւով տիրապետել ազերի տարրը: Գիտակցելով հանդերձ թէ շատեր անհաւանական կամ անբաղձալի կը նկատեն նման փոխըմբռնումը, Կիրակոսեան ներկայացուց այս վերլուծումը: (Դասախօսութեան յաջորդող ասուլիսի ընթացքին, այս տողերը ստորագրողը որոշ չափով երկրորդեց Կիրակոսեանի եզրակացութեան, հիմնուելով սպանացի վերլուծողներու հետ իր ունեցած տեսակցութեանց վրայ):

Յաջորդ ելոյթը անգլիացի պատմաբան Խամօնտ Հէրցիկինն էր: Զայն պիտի ներկայացնեմ աւելի վար՝ Արմէն Այվազեանի ելոյթի ամփոփման կողքին, քանզի անոնց միջեւ կային կապեր՝ որոնք նման կարգադրանց ներկայացում կ'արդարացնեն:

Յաջորդ խօսողը եղաւ Տոքթոր Մարգար Մելքոնեան՝ Գալիֆորնիայէն: Ան փիլիսոփայութեան տոքթորա ունի. հեղինակն է երկու գրքերու, ունի ծանօթ մարքսական հակում, եւ եղբայրն է Մոնթէ Մելքոնեանի: Իր զեկուցումը ունէր տարբեր հակում եւ մօտեցում, որ ներկաներէն շատերուն համար անակնկալ մըն էր: Ան 1988-ի շարժումը կամ շարժումները ներկայացուց իբրեւ տիրապետութեան դէմ դիմադրութիւն, — Արցախի մէջ՝ հակա — ազրպէյճանական, անշուշտ: Սակայն Հայաստանի մէջ, ըստ իրեն, միայն հակա — ռուս կամ հակա — խորհրդային շարժում մը չէր պատահածը, այլ՝ տիրապետութեան, տոմինասիոնի զանազան տարբերակներու դէմ, զոր կիրարկողներու ազգութիւնը չէր միակ կարեւոր, յատկանշական կէտը:

Այս տարազումին վրայ հիմնուելով եւ զայն իբր մեկնակէտ գործածելով՝ Մելքոնեան վերլուծեց բազմաթիւ երեւոյթներ: Այսօր, ըստ ան, երբ Լենինի պատկերին տեղ «Մարլպօրօ մարդը» (ռեկլաբէթի յայտարարութեանց մէջ) կը սկսի տիրապետել նախկին Խորհրդային Միութեան, պէտք չէ անգիտանալ որ նոր, անգութ, անպատասխանատու տիրապետութեան մը սկսած է ենթարկուիլ Հայաստան, որուն կը պարտադրուի դրամատիրական նոր դրոյթ մը, — որո՞ւն կողմէ: Արեւմուտքի, ռուս մաֆիական դրամատիրութեան, ապա նաեւ անոնց Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայ կրկնօրինակներու կողմէ: 1988-ին ազատութեան համար մղուող պայքարը միայն ազգայնական բնոյթ չունէր, այլ ունէր նաեւ ընկերային — քաղաքական աւելի լայն բնոյթ: Օրինակ ոմանք կ'ուզէին փրկել Հայաստանի բնութիւնը եւ Սեւանայ լիճը, ուրիշներ՝ երաշխաւորել անձի իրաւունքներու ապահովութիւնը: Անցեալ տասնամեակին՝ բնութիւնն ալ, իրաւունքներն ալ ոտնակոխուեցան: Խորհրդային Միութիւնը նզովելու ժամանակը անցաւ, որովհետեւ Հայեր հասկցան որ եթէ խորհրդային շրջանին պետութիւնը կ'անտեսէր բնութիւնը եւ մարդկային իրաւունքները, ան գոնէ գործ եւ տնտեսական բարօրութիւն կը բերէր երկրին, մինչ այսօր՝ մաֆիաներ եւ անգործ անհատներ նոյնքա՛ն եւ աւելի վնաս կը բերեն Հայաստանի բնութեան, կոթողներուն, եւայլն: Այլ խօսքով, ըստ Մելքոնեան, եթէ 1988-ի շարժումը պիտի ներկայացուի իբր հակա — խորհրդային շարժում, ան պէտք չէ նաեւ ներկայացուի, դիտմամբ կամ պատահաբար, իբր նոր, իբր թէ աւելի արդար դրամատիրական եւ ժողովրդավար կարգերու գալուստ: Այդ չէ իրականութիւնը, եւ Հայաստան այցելող խղճամիտ անձ մը՝ որ կը ծանօթանայ պարզ ժողովուրդին եւ բնութեան, կը նշմարէ որ այդ չէ:

Ապա, աւելցուց Մելքոնեան, ընդգծելով իսկապէս շատ կարեւոր կէտ մը, պէտք չէ նոյնիսկ այպանել խորհրդային անցեալը, երբ զուտ հակա — ազգայնական անցեալ, ոչ ալ պէտք է ողջունել յետ — 1988եան շրջանը, իբր զուտ, ազգայնական ոգիի փառապանծ շրջան: Ընդհակառակն: Ցոյց տուաւ որ Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւնները հիմնուեցին, ստեղծեցին նոր ազգային ոգի մը, — այո՛, ռուսախօս ընտրանի մը կար, ռուսացում կար, սակայն կար նաեւ նոյնքան եւ պատմութեան համար աւելի յատկանշական զարգացում մը, ընթացք մը:

Իւրաքանչիւր հանրապետութեան մէջ, ներառեալ՝ Հայաստանի մէջ, գոյացաւ գրագէտ, քիչ թէ շատ գիտակից, բարօրութիւն վայելող, տեղական պետութեան եւ դիւանակալութեան (պիւրօքրասի-ի) տիրապետող հաւաքականութիւն մը, — ազգի մը կորիզը եւ պետութեան մը նախակառոյցը, որ յարակարծօրէն զարգացաւ եւ ուժեղացաւ խորհրդային հսկողութեան տակ, այսինքն՝ համայնավար եւ հակա — ազգային կարգերու տիրապետութեան ընթացքին: Այդ նախակառոյցը այսօրուան Հայաստանի պետական կառոյցը կարելի դարձուց, — շատ աւելի կազմակերպ, քան ա՛յն՝ որ 1918-ի Մայիսին ստեղծուեցաւ Հայաստանի ղեկը իր ձեռքը առնել, ցարական Ռուսիոյ փլուզումէն ետք:

Եւ վերջապէս, աւելցուց Մելքոնեան, պէտք չէ հաւատալ որ 1988 — 1998 շրջանը պարզապէս «ազգային» ոգիի յաղթանակի տասնամեակը կը նշէ Հայաստանի մէջ: Նախ՝ հիասթափումը, ապա՝ անգութ դրամատիրութեան հոսանքը կը ջլատեն ազգային ոգին եւ ռազմական տարրը, մանաւանդ երբ հայութիւնը այլեւս ռուս, կամ ազրպէյճանցի, կամ համայնավար տէրեր չի տեսներ եւ չայպաներ իբր իր վրայ իշխող, այլ՝ իր ազգակիցները: Ազգակիցներ՝ որոնք մասամբ օտարուած, մասամբ ալ անձնական հարստութիւն ապահովելու համար, հազարաւոր գործաւորներ գործազուրկ կ'ընեն, երկրի գործարաններու մեքենաները՝ դէպի Իրան կ'արտածեն, իսկ իրենց նոր հարստութիւնը՝ Զուիցերիա: Այս պայմաններուն տակ, ժողովուրդը այսօր Հայաստանը կը տեսնէ իբր անհաւասարակշռուած երկիր: 1988-էն առաջ կային բազմաթիւ ճնշումներ, տիրապետումներ, եւ սակայն կար նաեւ հաւասարակշռուած, կայուն ընկերային եւ տնտեսական կեանք: Տասը տարի ետքի նուաճումներու կողքին ստեղծուած է անապահովութեան, անկայունութեան, անհաւասարութեան վիճակ մը՝ որուն մէջ ազգային եւ միջազգային դրամատիրութիւնը նոր տէրերու դերը կը ստանձնէ: Նման ընկերայնօրէն եւ տնտեսականօրէն անկայուն վիճակ, անպատասխանատու սակայն տեղացի գերիշխան, նոր, մաֆիայական — դրամատիրական ընտրանիի մը տիրապետութեան տակ, կը սատարէ երկու անբաղձալի տարբերակներէ մէկին կամ միւսին զարգացման, — կամ կը ջլատէ ազգային ոգին, քանզի ազգին տէրերը անխահելիներ են, կամ կը պանծացնէ ազգը «փրկելու կոչուող» ծայրայեղականներու նոր եւ վտանգաւոր տիրապետութեան:

(Շար. 2)

ՊԱՔԱԼՈՐԷԱ 1998

«Նախ Պաքալորէկայ յաջողէ՛, ...». Պաքալորէան Ֆրանսացիներուն համար կը մնայ «ռեֆերանս»ի քննութիւնը, հակառակ անոր որ շատ անգամ խնդրոյ առարկայ եղած է, վերատեսութիւններու ենթարկուած է, կրած է բարեփոխումներ, հարստացած է նոր «սեռի»ներով եւայլն...: Վերջին բարենորոգումը կատարուեցաւ 1995-ին՝ ընդհանուր ուսուցման պաքալորէա մը երեք «սեռի»ներով ԷՍ (գիտական), ԷԼ (գրական) եւ Ը — ԷՍ (ընկերային տնտեսութիւն), թեքնոլոժիք պաքալորէա մը եւ արհեստագիտական պաքալորէա մը տասնեակ ճիւղերով: Լուսաւորութեան նախարարը՝ Գլոտ Ալէկրը, իր կարգին, խոստացաւ պաքալորէայի բարեփոխում մը առընչուած լիսէներու ուսուցումներուն տրուելիք նոր բովանդակութիւններուն եւ նոր նպատակներուն հետ:

Ըստ աւանդութեան, իմաստասիրութեան պարտականութեամբ է որ, զուտ ֆրանսական մասնայատկութիւն մը, կը բացուին առաջին խումբի ըսուած նիւթերը: Այս տարի Յունիս 15-ին, թեկնածուներու ընդհանուր թիւն է շուրջ վեց հարիւր քառասուն հազար, որոնցմէ յիսունն առ հարիւրը եւ քիչ մը աւելին կը ներկայանան ընդհանուր Պաքալորէայի «սեռի»ներուն: Շուրջ հարիւր հազար թեկնածուներով արհեստագիտական պաքալորէան ստեղծուած 1985-ին, տարուէ տարի կ'արձանագրէ թեկնածուներու թիւի յաւելում: Այս պաքալորէան կը պատրաստուի արհեստագիտական լիսէներուն մէջ, երկու տարուան ընթացքին, Պէ–Ը–Փէ–Էն, եւ կը հաշուէ քառասունինը տարբեր մասնագիտութիւններ:

1998-ի թեկնածու աշակերտներուն, թեկնածու «պաշըլիէ»ներուն պէտք է աւելցնել շուրջ հինգ հարիւր հազար աշակերտ առաջին դասարաններուն որոնք պիտի ներկայացնեն ֆրանսերէնի քննութիւնը, գրաւոր եւ բերանացի, ի հաշիւ 1999-ի պաքալորէայի նստաշրջանին:

Պաքալորէայի քննութիւններուն, ամէն տարի, շուրջ չորս միլիոն բնագիրներ կը սրբագրուին: Ընդհանուր ծախքը կը բարձրանայ երկու միլիառ ֆրանքի: Երբ գիտենք թէ մէկ միլիառ ֆրանքով հինգ լիսէ կը կառուցուի կամ մէկ համալսարան կը շինուի, ամէն մեկնաբանութիւններու դուռ կը բանայ պաքալորէան:

Նախավերջինը այս հազարամեակին, պաքալորէան միշտ կը պահէ մոգական հրապոյր մը:

⁂

Ահաւասիկ քանի մը թիւերով, հայերէնը ներկայացնողները պաքալորէային, Էքս — Մարսէյլ Ակադեմիի մէջ. ընտրովի նիւթ (օփսիոն), քննութիւնը գրաւոր է, եօթը թեկնածու որոնցմէ մէկն ալ չէ ներկայացած — բերանացի որպէս Ա, Բ. կամ Գ. լեզու՝ տասնըմէկ թեկնածու գրաւոր, որպէս Ա. կամ Բ. լեզու՝ ութ թեկնածու — թեքնոլոժիք պաքալորէային՝ մէկ թեկնածու, արհեստագիտական պաքալորէային՝ մէկ թեկնածու Պէ — Թէ — ԷՍ-ին՝ մէկ թեկնածու: Այս թիւերուն վրայ պէտք է աւելցնել երեք թեկնածու եկած Նիսէն: Ընդհանուր թիւն է թեկնածուներուն՝ երեսունըերկու. սակայն կան աշակերտներ որոնք կը ներկայացնեն հայերէնը ե՛ւ գրաւորին ե՛ւ բերանացիին, պարագան է Համազգայինի դպրոցին չորս թեկնածուներուն («սեռի» Ը — ԷՍ), ինչ որ ընդհանուր թիւը կը նուազեցնէ նոյնքանով:

Եւ դեռ կը խօսինք լեզուի, դպրոցի, դպրոցաշինութեան մասին: Ովքե՞ր կը խօսին: Առաւելապէս անոնք որոնք իրենց զաւակները ուրիշ դպրոցներ կը ղրկեն: Ցաւալի վիճակ մըն է: Տխուր պատկեր մըն է: Ե՞րբ պիտի գիտակցինք որ հայ զաւակը նախ կը սկսի լեզուի պայքարով, պահպանումով, գործածութեամբ: Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը, միայն քաղաքական պահանջ մը պէտք չէ ըլլայ, այլ նաեւ ինքնութեան պայքար մը որուն վէմն է՝ լեզուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐՈՒՆ
Բ. ՄԱՍԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Մայիս 26-ի Բ. հրամանագրով մը շքանշաններով ու մետալներով պարգեւատրած է Ներքին գործերու եւ Ազգային ապահովութեան, Պաշտպանութեան նախարարութիւններու շարք մը ծառայողներ:

Ա. աստիճանի «Մարտական խաչ»ով պարգեւատրուած են.

ԱԼԵՔՍԱՆ ՅԱԿՈԲԵԱՆ – Երեւփոխան

ՀՐԱՉԵԱՅ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ – Կազմակերպուած յանցաւորութեան դէմ պայքարի գլխաւոր վարչութեան պետի տեղակալ, գնդապետ

ԱՌՆՕ ՄԿՐՏՉԵԱՆ – Բերդաձորի ինքնապաշտպանութեան խորհուրդի նախագահ (յետ մահու)

ՎԱՀԱՆ ՇԻՐԽԱՆԵԱՆ – Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ – Պաշտպանութեան փոխ – նախարար գեներալ – մայոր

Բ. աստիճանի «Մարտական խաչ»ով պարգեւատրուած են.

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԳՆՈՒՆԻ – Ազգ. բարերար

ԳԱՐԻԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ – Գումարտակի հրամանատար կապիտան (յետ մահու)

ԱՐՄԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ազգային ապահովութեան նախարարութեան Ա. գլխաւոր վարչութեան պետ, գնդապետ

ՄՈՒՐԱՏ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ – Զօրամասի հրամանատար, գնդապետ

ԳԵՂԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ – Պաշտպանութեան նախարարութեան անձնակազմի հետ աշխատանքի վարչութեան պետ, գնդապետ

ՀԱՅԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ազգային ապահովութեան նախարարի Ա. տեղակալ, գեներալ – մայոր

ՌՈՒՇԱՆ ՂԱՐԻԲԵԱՆ – Զօրամասի նշանառու, շարքային

ԱՐՈՒԻԴ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ – Բերդաձորի ինքնապաշտպանութեան խորհուրդի մարտիկ

ԼԵՈՆԻԴ ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՎ – Զինեալ ուժերու գլխաւոր կեդրոնի վարչութեան պետ, գեներալ – մայոր

ՀԵՆՐԻԿ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ – Զօրամասի հրամանատար, փոխ – գնդապետ

ՋԱՄԲՈՒԼԱԹ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ – Ուղղաթիռի հրամանատար (յետ մահու)

ՎԱԼԵՐԻ ՉԻԹՉԵԱՆ – Զօրամասի հրամանատար, փոխ – գնդապետ (յետ մահու)

Արիութեան մետալով պարգեւատրուած են.

ԱՐՄԷՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ – Սահմանապահ զօրքերու Բ. ջոկատի պետ, փոխ – գնդապետ

ՀՐԱՆԴ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ – Երեւանի Շահումեանի ներքին գործերու բաժնի հարաւ – արեւմտեան Թաղամասի քաղաքացիական ծառայութեան խումբի աւագ տեսուչ, կապիտան (յետ մահու)

ՀՐԱՆԴ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ – Մարտական պատրաստութեան վարչութեան պետի տեղակալ, գնդապետ

ՎԼԱԴԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ – Աբովեանի ներքին գործերու քրէական հետաքննութեան բաժնի աւագ պատասխանատու, քաղաքացիական կապիտան (յետ մահու)

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ – Քաղաքացիական ջոկատի հրամանատարի տեղակալ, քաղաքացիական կապիտան (յետ մահու)

ԳԷՈՐԳ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ – Պաշտպանութեան նախարարութեան վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահի տեղակալ, փոխ – գնդապետ

ՄԻՔԱՅԷԼ ԲԱՅԱԹԵԱՆ – «Նիկոլ Դուման» կամաւորական ջոկատի մարտիկ

ԳԱԳԻԿ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ – Ներքին նախարարութեան Արարատի ներքին գործերու պարեկապահակային ծառայութեան դասակի հրամանատար, քաղաքացիական կրտսեր սպայ (յետ մահու)

ԱՐՄԷՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ – Զօրամասի հրաձիգ, շարքային (յետ մահու)

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԴԱՒԹԵԱՆ – «Էրեբունի» օդակայանի հերթապահ ղեկապետ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԴԵԼԻԵԱՆ – Ներքին գործերու գումարտակի հրամանատար (յետ մահու)

ԿԱՐԷՆ ԴՈՒՐԻՆԵԱՆ – Կապանի սահմանապահ վաշտի հետախոյզ (յետ մահու)

ՎԱՉԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ – Զօրամասի դասակի հրամանատար (յետ մահու)

ՎԱՂԻՆԱԿ ԶԱՔԱՐԵԱՆ – Կամաւորական ջոկատի մարտիկ (յետ մահու)

ԱՐՄԱՆ ԶՕՀՐԱՊԵԱՆ – «Ազգային լեգէոն» կամաւորական ջոկատի մարտիկ (յետ մահու)

ԱՐԹՈՒՐ ԹՈՐՈՍԵԱՆ – Քաղաքացիական շարքային (յետ մահու)

ԵԴՈՒԱՐԴ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ – Արաբկիրի զինուորական կոմիսարիատի բաժնի պետ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՓԱՐԻԶ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՒ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՄՊԻՈՆԸ

1997 Նոյեմբեր 30-ին, Գոլէժ տը Ֆրանսը որ կը համախմբէ 50 փրոֆէսորներ այնքան տարբեր ճիւղերու մէջ, ինչպէս մաթեմաթիքական եւ գրական, քուէարկեց ստեղծումը «Թրքական եւ օսմանեան ուսումնասիրութիւններ»ու ամպիոնի մը: Ծանօթ էր որ այդ ամպիոնը կոչուած էր գրաւուելու Ժիլ Վայնշթայնի կողմէ, թէեւ իր անունը պաշտօնապէս չէր բռւած, ամպիոնը պէտք է փաւերացուի նախարարութեան կողմէ եւ քուէարկութիւնը – ընդհանրապէս զուտ ձեւական – Վայնշթայնի անուան շուրջ տեղի պէտք է ունենար Յունիս 28-ին, բայց, հաւանաբար յետաձգուի վերամուտին: Մինչ այդ սակայն, յայտնաբերուած է Թեկնածուին ժխտողական (նեկասիոնիսթ) դիմագիծը. Ան հեղինակն էր յօդուածի մը լոյս տեսած «Հիսթուար» պարբերականի 1995 Ապրիլի թիւին մէջ, ուր կարելի էր կարդալ, ի մէջ այլոց. – «ցարդ փաստը չունինք կառավարական այդ մտադրութեան» (Հարցը կը վերաբերի անշուշտ օսմանեան կառավարութեան եւ Հայերու ցեղասպանութեան): Այդ պատճառ եղաւ որ Գոլէժին բազմաթիւ անդամներ, մասնաւորաբար Բարոյագիտութեան Կոմիտէի նախագահը, բուռն հակազդեցութիւն ունեցան, անդրադառնալով որ Թեկնածու մը ներկայացուած է առանց նշելու անոր բոլոր կողմերը եւ ներկայիս փոթորիկի պէս հով մը կը փչէ եւ քուէարկութիւնը – Յունիս 28-ին կամ վերամուտին – կրնայ աղմկալի ըլլալ: Հարկ է չանտեսել թէ ֆրանսական ամէնէն երեւելի հաստատութիւններէն մէկն է եւ թէ բազմաթիւ անդամներ դէչ աչքով կը նային ժխտողի մը մուտքին եւ հետեւանքները հաստատութեան բարոյական համբաւին վրայ: Գոլէժին վարչական պատասխանատուն, տարի մըն է հռչակաւոր բիւզանդագէտ՝ Ժիլպէր Տակրոն է եւ զարմանալի է որ ի գին մրոտելու իր համբաւը, կը պաշտպանէ Վայնշթայնը, ըսելով նոյնիսկ որ այդ խօսքերը ժխտողական բնոյթ չունին եւ թէ տեղի չի տար «Հայ դատի միջամտութեան»:

Այս է կացութիւնը, Փ. Տէվէճեան ողեկոչեց Հարցը Ազգային Ժողովին առջեւ ցեղասպանութեան քուէարկութեան օրը (Մայիս 29): Հարցը հրապարակի վրայ է, հարկ է պայքարիլ մինչեւ ծայրը եւ դասալիք չըլլալ:

Գ. Մ.

ԻՐ ԹԱՐՄ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Միտքս անդադար կը գործէր: Սրտիս զարկերը հատ – հատ կարելի էր համրել, նոյնիսկ լսել: Ձեռքերուս վրայ ժաժ կար: Ա՜, եթէ կարենայի յաջողութեամբ գլուխ հանել այս գործը, լման վարձատրուած պիտի ըլլայի: Այն ատեն կրնայի «մարդ» կոչուիլ եւ բոլորին հիացումին արժանանալ... Ո՜հ, Հայոց սուրբեր, դուք օգնեցէք ինծի, կորով, ուժ, քաջութիւն տուէք ինծի...

«Մակ քար»ին ճիշդ մօտիկը զարնելու կամ զոհուելու կը սպասեմ... Բարձր ժայռին տակէն Արածանին կը հոսի միանուագ փնչոցով մը: Շուրջս դորտերու կռկռոցը, եւ սխեներու միապաղաղ կանչը կը խանդարեն գիշերուան անդորրը: Ականջ կորած՝ անթարթ, ակնդէտ կը սպասեմ:

Ժամը քանի՞ն էր: Ձեմ գիտեր, քանի որ ժամացոյց չունէի: Ամէն շշուկի գլուխս դուրս կ՚երկարէի թաքստոցէս, շիրք կը բռնէի, ընելիքս կը ձեւաւորէի ու ապա կրկին կը քաշուէի տեղս: Կը դողայի, ամբողջ մարմնովս, կը դողայի: Ամառուան այդ հեշտաբար գիշերին կարծես թէ կը մսէի: Մտքէս կ՚ազօթէի, որո՞ւ, ես ալ չէի գիտեր: Կ՚ազօթէի, որ այս գործը չուտ վերջանար որպէսզի ազատէի այս անլուր, անսպառ տանջանքէն...

Երեւակայութեանս մէջ կը պտըտէր Արջ Հասանը, իր ահարկու կերպարանքով, խոշոր կարմիր վագրի աչքերով եւ ծանր սարսուռ մը կը պատէր ամբողջ մարմինս:

Տէր Աստուած, խեթանին դէմ կեց զարնել չէ՞ր իմ այս հանդամանքս... Աւոն գլխ ինչո՞ւ այս անել կացութեան՝ մէջ դրաւ...

Բայց եւ այնպէս ընկրկումը աւելի վատթար վիճակ մը կրնայ ստեղծել, լաւ էր Քէլ Հասանին ոտքերուն տակ տրորուիլ եւ մահանալ, քան ամօթալի նահանջ մը կատարել:

Աստուած իմ, ի՞նչ կը տեսնեմ, ի՞նչ կը լսեմ: Այս ի՞նչ տարօրինակ բաներ են որ կը դառնան իմ բոլորտիքս, աչքերուս դիմաց:

Ալիծանի ափերուն գորտերուն կռկռոցը, սխեներուն կանչը, բարձրէն սուրացող հովին սուլոցը, հանդիպակաց ծառերու տերեւներուն սօսափիւնը, բոլորը իրարու խառնուելով՝ կարծես թէ ծանօթ ձայներու վերածուեցան ու սկսան ականջս ի վար պոռալ, աղերսել: Որոշապէս կը լսէի այդ ձայները, բառ առ բառ կը հասկնայի անոնց իմաստը... «Որդի, վրէժ, վրէ՛ժ որդի... Հօ՛րդ վրէժը, մօ՛րդ վրէժը, հարազատներո՛ւդ վրէժը... Ազգի՛դ ու մեռելներո՛ւդ վրէժը: Բոլորի՛ն վրէժը...»:

Քիչ կը մնար, որ խենթենայի: Ո՞ւր ես, Քէլ Հասան, շուտ եկուր... Խնայէ ինծի այս ահեղ, այս զարհուրելի վայրկեանները: Եկուր: Կամ ես կամ դուն, կամ քու սատակդ եւ կամ իմ ամօթահար պարտութիւնս ու նաեւ մահս...

Ցիշեցի, որ Աւօն հեղուկ մը տուած էր ի հարկին խմելու համար: Գօտիէս հանեցի սրուակը ու ամբողջ պարունակութիւնը մէկ անգամէն պարպեցի կոկորդս ի վար: Ի՞նչ համ ունէր, չեմ գիտեր: Հոտէն հասկցայ, որ օղի էր: Ըմպելին այրեց լեզուս եւ քիմքերս, կճեց կոկորդս: Աչքերս արցունքոտեցան: Շունչս կարծես թէ պիտի բռնուէր:

Քանի մը վայրկեան ետք ես գլխ գտայ:

Տարօրինակ: Ա՛լ չէի դողար: Վախս որոշ չափով փարատեցաւ: Կարծես թէ Արջ Հասանին ահարկու կերպարանքը աչքիս փոքրանալ սկսաւ: Երկսայրի դաշոյնը, զոր հազար ձեւ դարձուցած էի փորձելու համար, այժմ հաստատ կպած էր ափիս, խէժի պէս փակած էր մատներուս եւ կարծես ինծի կ՚ըսէր. – Ահա այսպէս, զարկդ կ՚ըլլայ անվրիպելի:

Ոտքի ձայն, Ապա քթի տակէ թեթեւ մռլտուք մը: Կպայ ժայռին, շունչս բռնած, դանակը պինդ սեղմած ափիս մէջ: – Օգնեցէ՛ք ինծի, Հայո՛ց սուրբեր...

Ան էր, Արջ Հասանը: Թիկնոց, հուժկու, ահարկու: Ճշմարիտ Գողիաթ մը, որ մութին մէջէն կը քալէր անհոգ, մռլտալով: Այնպէս կարծեցի, թէ մութ, կարկտաբեր ամպ մըն էր կամ հէքեաթներու մէջ պատմուած եօթը գլխանի դեւ մը, որ ինծի կը մօտենար:

Հասաւ քովս, ճիշդ մօտս:

Անդրդւելաբար դուրս նետուեցայ թաքստոցէս ու մութին մէջ դանակս ուժգնօրէն փարտեցի դէպի կուրծքը:

Ախաա... Հարուածս իր բուն նպատակին չհասաւ: Դանակս չեղը խրեցաւ աջ թեւին լայն թեղանիքին մէջ ու վերէն վար երկու մասի բաժնեց զայն: Մութին մէջ կրցայ նշմարել, որ սեւ գիծ մը դաստակէն երկարեցաւ դէպի վար, ձեռքին մատները: Անտարակոյս վիրաւորուած էր:

Քէլ Հասանը չուարած այս անսպասելի անակնկալէն «այ» մը հառաչեց եւ փորձեց վիրաւոր ձեռքը երկարել խանչերին: Ժամանակ չտուի: Աւելի պաղարիւն ու հաստատ՝ երկրորդ հարուածս հասցուցի իր բուն նպատակին: Ո՞ւր կառչեցաւ դանակս, չեմ գիտեր, միայն այնքանը տեսայ, որ կայծակէ զարնուած կաղնիի մը պէս երերաց, հեհաց, ու ապա թաւալեցաւ ճամբուն վրայ:

Գործս վերջացաւ, կը մնար շտապով անհետացնել դիակը եւ մեկնիլ: Դանակիս արիւնը սրբեցի իր հագուստներուն վրայ, ու մէկ ոտքէն բռնած սկսայ ետեւէս քաշել զայն: Ոտքի ձայն եւ դիմացս մութին մէջ, ստուերներ: Կանգ առի: Սարսափը անցաւ ոսկորներուս եւ երակներուս մէջէն: Ու չկրցայ անմիջապէս որոշում մը տալ, թէ ի՞նչ պէտք էր ընէի: Նոյն պահուն ականջիս հասաւ փրկարար ձայն մը – «Վարձքդ կատար, մանչս...»:

Զարմանք... Աւոն եւ իր ընկերներն էին: Մօտեցան ինծի: Դեռ սարսափէս կը դողայի: «Հիմա ա՛լ տղամարդ կրնանք կոչել քեզ» ըսաւ Աւոն ու համբուրեց ճակատս: Միւսները հետեւեցան իր օրինակին ու գովեցին քաջութիւնս...

Գոհ էի: Վախս բոլորովին չքացած էր: Անհունօրէն հպարտ էի: Քէլ կամ Արջ Հասանի պէս մէկը գլեւտնած էի, ալ ո՞վ կրնար կասկածիլ քաջութեանս վրայ:

Սատակին ձեռքերէն ոտքերէն բռնեցինք, տարինք մինչեւ մօտակայ ժայռի մը բարձունքը ու գլորեցինք խորունկ ձորն ի վար: Աւոն չուզեց, որ անոր պիղծ մարմինը Եփրատի ջուրերուն յանձնուի: Վերադարձանք գաղաք եւ ամէն մէկս մէկ անկիւնէն՝ մեր տեղը հասանք անվտանգ:

Տուն մտայ, տանիք բարձրացայ: Տան մէջ մինակ էի: Ալլային ընտանիքին մեծ մասը «Չրնըղդի» պարտէզն էր: Մինակ էի եւ գլխ խանգարող չկար: Եղանակը ամառ էր, օդը զով, երկինքը պայծառ, աստղածորան: Անկողինիս մէջ, կռնակի վրայ երկարած՝ կը դիտէի Ցարդգողը ու կը փորձէի համրել աստղերը:

(Շար. 24)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Փեփրոնիա Տէր – Սարգիսեան (Պէյրութ), Տոքթոր եւ Տիկին Վիգէն – Գեղամ Տէր – Սարգիսեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր եւ Սիլվիա Պարսամեան (Պրիւսէլ), Անոյշ, Ազատ, Վաչէ, Րաֆֆի կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի Յունիս 14, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

իրենց քրոջ, տալոջ, քեռկինին, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ՝

ԼԵՆԱ ՏԷՐ-ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-Ի

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ամավերջի Հանդէս

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը սիրով կը հրաւիրէ ծնողներն ու բարեկամները, իր Միօրեայ դպրոցին հանդէսին, Կիրակի, Յունիս 14, ժամը 16-ին

17, rue Bleue, 75009 PARIS

Թատրոն, երգչախումբ, պարախումբ եւ այլն։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 13, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Միրոյ՝ ելանելն ի վիրապէն։

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

L'U. C. J. A. présente
la 2ème édition du tournoi

SPORT - FOI - ARMENITE

Volley-ball, Basket-ball, Tennis de table, Football

Samedi 20 et Dimanche 21 juin

Stade «Alain Mimoun»
Issy-les-Moulineaux

Sous la présidence d'honneur et la présence effective de *M. ANDRE SANTINI* et *M. JEAN DJORKAEFF*

Renseignements et inscriptions des équipes :
U. C. J. A.
Tél. : 01. 47. 36. 02. 50;
Fax : 01. 46. 44. 64. 04.

Nombreuses récompenses.

Grand tirage : un aller-retour Paris-Vienne en avion.

MAISON NATIONALE ARMENIENNE

Société Anonyme en Liquidation Amiable
Au capital de 100.000 Francs
Siège de la Liquidation : 41, rue du Four — 75006 PARIS

R.C.S. PARIS B 612 018 366
Numéro de gestion 61 B 1836

AVIS DE CONVOCATION

Les actionnaires sont avisés qu'ils sont convoqués en Assemblée Générale Mixte:

Le Vendredi 26 Juin 1998, à 15 heures 30, dans les locaux de l'Ambassade de la République d'Arménie, à PARIS 17ème, 9, rue Viète

A l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :
- Point des procédures judiciaires pendantes;
- Approbation du procès verbal de l'Assemblée Générale Mixte du 27 Juin 1997;
- Demande d'apports en comptes-courant aux Actionnaires pou le financement des besoins de la Liquidation;
- Rapport de gestion sur les comptes annuels de l'Exercice clos le 31 Décembre 1997;
- Rapport général et spécial du Commissaire aux Comptes sur les comptes dudit Exercice;
- Approbation des comptes;
- Affectation des résultats;
- Quitus au Liquidateur;
- Fixation des honoraires du Liquidateur pour les exercices 1996 et 1997;
- Approbation, s'il y a lieu, des opérations pouvant tomber sous le coup de l'Article 101 de la Loi du 24 Juillet 1966;
- Perspectives de clôture des opérations de liquidation amiable;
- Questions diverses.

Tout actionnaire, quel que soit le nombre de ses actions, a le droit d'assister à cette Assemblée, de s'y faire représenter par un autre actionnaire ou par son conjoint, ou de voter par correspondance.

Une formule unique de vote par correspondance ou par procuration sera remise ou adressée à tout actionnaire qui en fera la demande par lettre recommandée avec accusé de réception, auprès de Maître Régis VALLIOT, Liquidateur Amiable, au plus tard, six jours avant la date de la réunion.

Les votes par correspondance ne seront pris en compte que pour les formulaires complétés et signés, parvenus à la Société trois jours au moins avant la date de la réunion.

Le texte des résolutions proposées à l'adoption de l'Assemblée et les documents prévus par la Loi seront tenus à la disposition des actionnaires en l'Etude de Maître Régis VALLIOT.

Maître Régis VALLIOT
Liquidateur Amiable
41, rue du Four
75006 PARIS

Tebrotzassère

Les Dames du Conseil d'Administration et la Direction de l'Ecole **Tebrotzassère** sont heureuses d'annocer que le Ministère del'Education Nationale vient d'accorder la mise sous Contrat d'Association avec l'Etat de la **classe de 4ème de leur Collège**, pour la **rentrée scolaire 98/99.**

Ainsi, sont sous Contrat Simple, les classes du Primaire, sous Contrat d'Association, les classes de 6ème, 5ème et 4ème.

Կ Ա Ր Մ Ի Ր Խ Ա Չ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

Բաջալերուած 1995-էն ի վեր ամառնային արձակուրդի յաջողութենէն, Նորմանտիի ծովեզերեայ Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնի ճաշարանը եւ խոհանոցը Հայ Մայրերու տրամադրութեան տակ պիտի դնենք, 1998 Յուլիս 4-էն սկսեալ։ Սենեակները ապահովելու համար բարեհաճեցէք հեռաձայնել՝

Ռոզին Նաւասարդեան
01 – 39 – 85 – 36 – 53

կամ՝

Ժագլին Պարկիրճեան
01 – 43 – 33 – 60 – 52

կամ՝

Արձակուրդի կայան (Յուլիս 4-էն)
02 – 31 – 21 – 77 – 63

Տեղերը սահմանափակ ըլլալուն պատճառաւ, կը խնդրուի այժմէն ժամադրուիլ առանց սպասելու վերջին օրերուն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը «Ժէման», Յունիս 14-ին, Կիրակի, կէսօրէն սկսեալ; մասնակցութեամբ՝ Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտներուն եւ Անի նուագախումբին։

Հայկական ճոխ ճաշացուցակ եւ վիճակահանութիւն։

Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս եկէք հաճելի օր մը անցընելու։

ՆՎԱՑԻ ՌՈՒՆԵՆԱ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Յունիս 28

l'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
«Khatchadour ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

Fête Annuelle
suivie de la **Kermesse**

Տ Օ Ն Ա Վ Ա Ճ Ա Ռ

le Dimanche 14 Juin de 14h30 à 19h
Dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado — 13008 MARSEILLE

Tirage de la **TOMBOLA** sur place avec de nombreux lots

Après la messe à **12 heures 30** un buffet froid sera proposé

V e n e z n o m b r e u x, encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

Քաջալերեցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 21ème année consécutive !
la **M. C. A. d'ALFORTVILLE**
présente
son

GALA de Fin d'Année M.C.A. 98

sous la Présidence
de M. **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

Samedi 20 Juin
à 20 heures 45 très précises

Salle des Fêtes,
22, rue Voltaire

La M.C.A. d'Alfortville :
une Culture Arménienne
dans la tradition et la modernité !

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SPECTACLE
de fin d'année scolaire

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le Bel est heureuse de vous inviter au spectacle de fin d'année scolaire, interprété par les enfants de l'école, qui aura lieu

le dimanche 14 Juin à partir de 15 h dans la salle «Jacques Brel» à Gonesse.

Venez très nombreux encourager tous les enfants !

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB
présente

LA FETE DE LA MUSIQUE

Au programme :
musique arménienne,
musique classique
(Mozart — J. S. Bach — Chostakovitch — Scarlatti — Komitas — A. Katchatrian — J. Trulhar — C. Tedesco — Barrios...)

le Dimanche 21 Juin

— à 16 heures
Léa Cresci (violon) — **Frédéric Schneider** (violon) — **Marie Jonjit** (piano) — **Thomas Kechikian** (piano) **Sophie Kechikian** (piano) — **Anahid Kantarci** (flûte).

— à 17 heures 30
Céline A. Roumian (piano) — **Gévork Gyumdzian** (ténor) — **Tristan Manoukian** (guitare) — **Sidonie Euvremer** (flûte) — **Sévan Manoukian** (Soprano) — **Iris Torossian** (harpe).

— à 20 heures 30
DUO ZEPURE
PUZANT FINDIKIAN
interprète des chansons exraites de son répertoire
La Troupe de danse «BAIDZAR» de l'UGAB-Paris

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 Paris (Métro: Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍ 12
VENDREDI 12 JUIN 1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.396 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.396

«ՄԵՆՔ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ Կ'ԸՍԵՆՔ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՅԼ ՁԵՒ ԿԸ ՄՏԱԾԷ»

Կ'ԸՍԷ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ

«Միլլիյէթ»ի խմբագրապետ Կիւնէրի Ճիվաօղլու Երեւանի նախագահական պալատին մէջ հարցազրոյց մը ունեցած է Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ։ Թուրք լրագրողը նախ կը նկարագրէ շէնքին արտաքին շրջանակը ուր պարտէզին պատին առջեւ անարդարութեան դէմ բողոքելու համար հացադուլի դիմած մայր ու զաւակ մը կը տեսնէ։ Ասիկա իրեն համար ժողովրդավարութեան խորհրդանիշ մը կ'ըլլայ, մինչ իրեն ծանօթ են Հայաստանի նախագահին խաղաղութեան յատկանիշները։

Հ. – Անկախ Հայաստանի հիմնումով, եօթը տարի առաջ, դրական քայլերով սկիզբ առած էին Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները։ Անկեղծօրէն մտադի՞ր էք դանոնք առաւել զարգացնելու։

Պ. – Կ'ուզեմ գիտնալ թէ դրական սկիզբ ըսելով ի՛նչ նկատի ունիք։ Որովհետեւ միայն Հայաստանը լաւ ճանչնալով կարելի չէ նկատել թէ լաւ յարաբերութիւններ հաստատուած են։ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ դիւանագիտական կապերը տակաւին հաստատուած չեն, առեւտրական ուղղակի յարաբերութիւններ չկան, Թուրքիա փակած է իր սահմանը Հայաստանի դէմ։

Հ. – Սակայն կան փոխադարձ այցելութիւններ, փոքր քայլեր կը պատրաստեն աւելի մեծերը։ Օրինակ, երկու երկրին գործի մարդիկը խորհուրդներ կազմած են...

Պ. – 1997-ին, վարչապետութեանս շրջանին, Թուրքիոյ եւ Հայաստանի առեւտուրը աւելցած էր 350% համեմատութեամբ։ Նոյն շրջանին թէ՛ գործի մարդոց, թէ՛ առեւտրական փորումներու մակարդակին աւելի խիտ էին մեր յարաբերութիւնները։ Մեր այս ընթացքին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն պիտի ըլլայ։ Ընդհակառակն, աւելի գործօն ըլլալ որոշած եմ։ Ահաւասիկ իմ տեսակէտս։

Հոս Թուրք լրագրողը կը նշէ թէ Թուրք մամուլը նախագահ Ռ. Քոչարեանի ժողովրդական ընթացք վերագրած էր, նկարագրելով Եալթայի մէջ Ս. Տէմիրէլի հետ հանդիպումը, յատկապէս շեշտելով որ հայ-թուրք յարաբերութիւններուն համար նախապայման կը նկատէ պատմութեան վերաբերող հարցերու վճարկումը, եւայլն։ Երբ այս բոլորը կը յիշեցնէ Հայաստանի նախագահին, ան կը պատասխանէ.

– Որոշ չափով տարբեր էին հոն ունեցած արտայայտութիւններս. ընդհանրապէս, ես կը հաւատամ որ մեր յարաբերութիւնները առանց նախապայմանի պէտք է զարգանան։ Սակայն, ասիկա չի նշանակեր թէ օրակարգի պէտք չէ բերուին Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող հարցերը, ինչպէս 1915-ի վճարկումը։ Եթէ կան հարցեր, պէտք է տեսակցութեան նիւթ ըլլան։ Մեր հասարակաց պատմութեան դէպքերուն Թուրքիոյ տեսանկիւնը տարբեր է, Հայերունը՝ տարբեր։ Մենք «ցեղասպանութիւն» կ'ըսենք, Թուրքիա այլ կերպ կը մտածէ։ Մեր միջեւ տարիներէ ի վեր շարունակուող պրկուած կացութեան պատճառներէն մէկը տարբեր տեսանկիւնի խնդիրն է։ Բնածս այն է որ եթէ սեղանի մը շուրջ նստինք, թերեւս կրնանք համոզել Թուրքիան. կամ թերեւս ան մեզ։ Կրնանք իրար հասկնալ, հասարակաց լեզու մը գտնել։ Նոյնիսկ Հայաստան եւ Թուրքիա կրնան դաշնակիցներ ըլլալ։ Սա կէտն ալ կ'ուզեմ շեշտել. ես այս նիւթին վճարկումը որպէս նախապայման չեմ առաջարկեր։ Մեր յարաբերութիւնները բնական պայմաններով պիտի զարգանան։

Կ. Ճիվաօղլու կ'ըսէ որ նախագահ Ռ. Քոչարեան հասած է Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու համար նախապայման պայմանադրողի տպաւորութիւն չգործելու կէտին, Այսուհանդերձ, կը հասկնէ որ բուն նախապայման դնողը Թուրքիան է որովհետեւ սահմանները բանալու, տնտեսական շրջափակումը վերցնելու եւ Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու համար որպէս նախապայման կը ծանրանայ Ղարաբաղին Ազրպէյճանին յանձնումին վրայ։ Ռ. Քոչարեան կը կրկնէ որ պատերազմի սկսողը Ազրպէյճանն եղած է ու պարտուած։ Կացութիւնը կը նմանի Կիպրոսի կացութեան։

Զրոյցին վերջին մասը կ'առնչուի ՓՔՔ-ի զօրակցութեան նիւթին։

Հ. – Ճի՞շդ է որ Հայաստան կը զօրակցի ՓՔՔ-ին. իսկ ի՞նչ է ԱՍԱԼԱ-յի նկատմամբ ձեր կեցուածքը։

Պ. – Ոչ մէկ ապացոյց կայ որ նեցուկ կու տանք ՓՔՔ-ի։ Ասկէ վերջ ալ պիտի չըլլայ։

Հ. – Հապա ԱՍԱԼԱ՞ն։

Պ. – Չեմ հաւատար որ ահաբեկչական տարրերը օգուտ կ'ունենան։ Սակայն, որպէս ահաբեկչութեան դէմ գործօն, այդ ահաբեկչութեան մղիչ պատճառներն ալ պէտք է անհետացուին։ Ինչպէս ըսի, փոխանակ հարցերու վճարկումէն խուսափելու, կրնանք բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ երկխօսութեան նիւթ ընել զանոնք։ Այս ձեւով կրնանք արգելք ըլլալ այն տարրերուն գործ ընդդիմակեան աշխարհը կրնայ արեւուն բերել։ Կրնաք վստահ ըլլալ որ Հայաստան իրեն վիճակած պարտականութիւնը պիտի կատարէ որպէսզի նման դէպքեր չկրկնուին։

Կ. Ճիվաօղլու կ'աւարտէ, գրելով որ կը յուսար աւելի խիստ, նոյնիսկ իր պատասխաններով պատմութիւնը քրքրելու եւ առով ներքին քաղաքականութեան մէջ դրական կէտ ձեռք ձգելու հետամուտ Քոչարեան մը գտնել։ Սակայն, խօսակից ունեցած է պատասխանատուութեան տէր ու իշխանութեան աթոռին վրայ ընդդիմութեան շրջանի արտայայտութիւնները վերանայող ղեկավար մը։ Կ'ըսէ թէ Ռ. Քոչարեան Ղարաբաղի պատերազմին նախկին մէկ հրամանատարն է, պատերազմիկ նկարագրի տէր, սակայն այսօր կը զգայ թէ պետութիւն մը, միլիոնաւոր մարդոց անվտանգութիւն, դեղօրայքի, ապրուստի պատասխանատուութիւնը ստանձնել տարբեր տեսանկիւն կը պարտադրէ իրեն։

Թուրք լրագրողը ըսելով թէ երկրի մը համար մարտավարութիւն եւ քաղաքական գիծ ճշդել լրագրի մը սիւնակին տարողութենէն ու կարողութենէն դուրս կը մնայ, սակայն իր դիտարկումները կրնան օգուտ մը ունենալ, այդ նպատակով ալ կ'եզրափակէ, կրկնելով ծանօթ դատումը թէ «պատմութեան մէջ յաւերժական թշնամութիւններ ու բարեկամութիւններ չկան, այլ՝ երկիրներու եւ ժողովուրդներու շահերը»։

Աւելցնենք որ հարցազրոյցին յայտարարութիւնը Ռ. Քոչարեանի ու Թուրք լրագրողին լուսանկարով դրուած էր թերթին Ա. էջի ճակատը. ան նոյն իրիկունն ալ կը հեռասփռուէր «Քանալ տէ» կայանէն։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՐ – ՖՐԱՆՍԻ օդաչուներու գործադուլը վերջ գտաւ Յունիս 10-ին, կողմերը համաձայնութեան եկած ըլլալով փոխադարձ զիջումներով։ Տնօրէնութիւնը հրաժարեցաւ աշխատավարձքերու դրութեան երկու մակարդակներէն (սկսնակներու եւ հիներու), օդաչուները ընդունեցան աշխատավարձքերու անփոփոխութիւնը եօթը տարուան վրայ, նաեւ եօթը տարուան վրայ համաձայնութիւն գոյացաւ աշխատավարձքի նուազում բաժնեթուղթի փոխարէն, բայց կամաւոր կերպով։ Սեպտեմբերին ընկերութեան դրամագլուխին 20%-ը սակարան կը մտնէ։

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ եւ Ալպանացիներու աքսորը կը շարունակուի։ Հազարաւորներ արդէն Ալպանիա հասած են, մինչ Քոսովոյի Ալպանացիներու քաղաքական կուսակցութիւնները ՕԹԱՆ-ի «անմիջական միջամտութիւնը» կը պահանջեն առաջքն առնելու համար արիւնահեղութեան։ Միլոսեվիչ ալ կը կրկնէ որ կ'ուզէ վերջ տալ դաւաճին «ահաբեկչութեան»։ Երեք ամիսներու ընթացքին արդէն 300 մեռեալ կայ։ Միջազգային ճնշումը չի մեղմանար Սերպիոյ նախագահին վրայ, բայց կը թուի որ մեծ օգուտ մը չունի, Թոնի Պլէր կը խորհի որ Միլոսեվիչը որպէսզի ետ կենայ, պէտք է զինուորական սպառնալիքի ենթարկուի։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նախկին մենատէրը՝ Խորկէ Վիտելա ձերբակալուած է «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի ամբաստանութեամբ։ Այդ ոճիրները գործած է իր իշխանութեան շրջանին 1976-էն 1983 անչափահասներու վրայ։ Մասնակցած է հինգ մանուկներու առեւանգումին իրենց մօր բանտարկութեան ընթացքին։ Նորածիններու առեւանգումը եւ անոնց յանձնումը ոստիկաններու ընտանիքներու մէջ միակ ոճիրն է, Արժանթինի, որ անժամանցելի չէ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՀԱՐՑԸ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՔԵՆԹԸՐՊԸՐԻԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ընդառաջելով Արամ Ա. Կաթողիկոսի առաջարկին, Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոս Ճորճ Քարի Անգլիոյ Խորհրդարանին պիտի ներկայացնէ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւ մը՝ որդեգրուելու համար Խորհրդարանին կողմէ։ Արդարեւ, իր եօրեայ պաշտօնական այցելութեան ընթացքին, որպէս հիւր Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին, Արամ Ա. յաճախակի առիթներով, յատկապէս իր առանձին խօսակցութեան ընթացքին, Արքեպիսկոպոսին ուշադրութեան յանձնած է Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը, յայտնելով որ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովէն ետք Անգլիոյ Խորհրդարանին կողմէ նման կեցուածք մը մեծապէս դրական քայլ կրնայ ըլլալ, որպէս արտայայտութիւն մարդկային իրաւանց նկատմամբ Անգլիոյ ժողովուրդին ցուցաբերած յատուկ նախանձախնդրութեան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Հայերու ցեղասպանութեան Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ քուէարկութեան Թուրք մամուլի արձագանգներուն կարգին, Յունիս 6-ի թիւով տեղ տուած էինք «Հիւրրիյէթ»ի Երեւանի թղթակիցին՝ Տիգրան Նազարեանի ստորագրած էջին։ Ան խորագրուած էր «Կարծեցեալ ցեղասպանութիւնը հայ ժողովուրդին հոգը չէ»։ Ու որպէս ապացոյց այդ խորագրին, Երեւանցիներէ մէջբերումներու տեղ տրուած էր ուր կ'ըսուէր թէ Սփիւռքի Հայերը իրենց շահը կը մտածեն, թէ իսկական ցեղասպանութիւնը այսօր կը գործուի երբ բնակչութեան կէսը արտագաղթած է, եւայլն։

Յունիս 2-ի «Ազգ»ին Ա. էջին վրայ թրքական թերթին այս հրապարակումին ակնարկող հերքում մը տեղ գտած է. անոր հեղինակը նոյն Տիգրան Նազարեանն է։ Կ'ըսէ թէ «Հիւրրիյէթ»ը իր ստորագրով յօդուած տպած է, բայց կը յայտարարէ որ ինք նիւթին հետ ոչ մէկ աղերսութիւն ունի եւ թէ հրապարակումը «այդ թերթի մոսկովեան թղթակցի հիւանդ երեւակայութեան արդիւնք է»։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 9 / 11)

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԸ ՏԻԳՐԱՆ ՆԱՂԴԱԼԵԱՆ

Յունիս 9-ին Տեղեկատուութեան եւ գրահրատարակչութեան վարչութիւնը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

Յունիս 10-ին տեղի ունեցան Համաշխարհային Բաժակի առաջին մրցումները Սէն-Տընիի նոր մարզադաշտը եւ Մոնփըլիէ։ Առաջին մրցումին Պրազիլ 2 – 1 յաղթեց Սկովտիոյ, երկրորդին՝ Նորվեկիա եւ Մարոք 2 – 2 հաւասար մնացին, ինչ որ շատ դրական արդիւնք մը կը նկատուի Մարոքի համար, նկատի առնելով Նորվեկիոյ անպարտելիի համբաւը։ Առաջին այս օրերէն արդէն դժգոհութիւններ ծայր տուած են։ Տասնեակ հազարաւոր հետեւորդներ որոնք նախապէս ապսպրած եւ վճարած էին իրենց տոմսերը ոչ մէկ տոմսի երես տեսած են։ Ասիկա պարագան է Պելժիքացիներու, Հոլանտացիներու, Ճափոններու։ Քննութիւն բացուած է, բայց եղածը դարմանելու համար ուշ է։

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 9-ին Պելկրատ վերջ գտած աթլէթիզմի Եւրոպայի բաժակի խաղերուն, եռացատքի ոճին մէջ գիւմրեցի Արմէն Մարտիրոսեան 16.75 մ. ոստումով մը խլած է բաժակը, իսկ հեռացատքի մէջ ալ երրորդ հանդիսացած է 7.96 մ.ով։

Իսկ պատանի մարզուհիներ Աղնիւ Մկրտչեան (400 մ. վազք) եւ Թաթիանա Յովհաննիսեան (հեռացատք) համապատասխանաբար 3-րդ եւ 5-րդ հանդիսացած են իրենց դասակարգի մրցումներուն։

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ԱՐՑԱԽԻ ՊԱՅՔԱՐԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ցաւօրդ խօսք առնողն էր Արթիւր Մարտիրոսեան։ Թիֆլիս ծնած, Լենինկրատ ուսանած այս հայորդին Ամերիկայի մէջ կ'աւարտէ հանրածանօթ Եէյլ համալսարանը եւ ներկայիս միջազգային հարցեր վերլուծողի դիրք ունի, Հարվըրտ համալսարանի կառոյցներէն մէկուն մէջ։ Ան ներկայացուց հմուտ, այլ նաեւ շատ տեսական վերլուծում մը, որուն ընթացքին ընդգծեց բազմաթիւ հարցեր, զորս կարելի չէ ամփոփ ձեւով ներկայացնել թղթակցութեան մը մէջ։

Նախ՝ պնդեց որ իւրաքանչիւր պետութեան յատուկ արտաքին քաղաքականութիւնը (փորէյն փոլիսի) մէկ բան է, միջազգային դրոյթը, կարգը կամ սիսթեմը (ինթըրնէշընըլ օրտըր)՝ տարբեր։ Երբեմն՝ Ամերիկայի նման հզօր պետութիւններ գրեթէ կը տիրապետեն միջազգային կարգի քաղաքական, օրինական, տնտեսական կամ նոյնիսկ բարոյական կեանքի ծալքերուն, այնքան որ այդ միջազգային կարգը գրեթէ նոյնացած կը թուի արտաքին քաղաքականութեան հետ, սակայն այս տիրապետումը ամբողջական չէ։ Նոր երեւցող, տկար կառոյցներ (Հայաստան, Արցախ) կը ստիպուին ենթարկուիլ միջազգային կառոյցին (օրինակ՝ ոչ իսկ Երեւան ճանչցած է Արցախը)։ Բայց եւ այնպէս մեծ ու մանաւանդ փոքր պետութիւններու արտաքին քաղաքականութեան հիմնական նպատակներէն մէկն է սորվիլ օգտագործել միջազգային սիսթեմի ստեղծած կարելիութիւնները, մէկ կողմէն, եւ խուսափիլ անոր պարտադրած սահմանումներէն, կարելի եղածին չափ։

Ապա, Մարտիրոսեան նկարագրեց միջազգային դրոյթի միաւորներէն մէկը՝ շրջանային դրոյթը, որ կը գոյանայ Անդրկովկասի մէջ։ Ամերիկա, Ռուսիա, Թուրքիա, Իրան, Վրաստան, Ազրբէջան, Հայաստան, Արցախ, Աբխազիա, եւայլն։ Բարդութեան պատճառներէն մէկն ալ այն է, ըստ վերլուծողը, որ շրջանային կարգին մաս կազմող միաւորներէն ոմանք «ազգային» գաղափարէն անդին անցած են, մանաւանդ՝ Ամերիկան, — կը գործածեն ազգայինի գաղափարը, սակայն ուրիշ շահեր կը գերակայեն իրենց գործունէութեան մէջ։ Կան նաեւ ազգայնապաշտ գաղափարներով գործող պետութիւններ (օրինակ՝ Թուրքիա) եւ ազգային — պետութեան ձգտողներ (Արցախ, Աբխազիա)։ Միջազգային եւ շրջանային դրոյթները այս երեք տարբեր միաւորները համադրելու շատ դժուարութիւն ունին։ Ռիչըրտ Կիրակոսեանի նման, Մարտիրոսեանն ալ ընդգծեց որ, միջազգային դրոյթը աւելի «հանդիստ» եւ արդիւնաւէտ կը գործէ, երբ կը փորձէ երկու համահաւասար պետութիւններ հաշտեցնել եւ ոչ՝ պետութեան մը պառակտուած հատուածները։

Ըստ Մարտիրոսեանի տեսական վերլուծումին, բարդութիւն ստեղծող ազդակներէն մէկն ալ այն է, որ միջազգային դրոյթը նախապատուութիւն կամ առաջնահերթութիւն կուտայ որոշ հարցերու, իսկ ուրիշ միաւորներ՝ տարբեր հարցերու։ Օրինակ՝ միջազգային սիսթեմը իր գոյութիւնը կ'արդարացնէ հրադադար միջնորդելով։ Անդրազգային շահեր հետապնդող դեր պետութիւն մը, Ամերիկան, կ'ուզէ ստեղծել իր դրամատիրական — ժողովրդավարական կարգերու գերակայութիւնը ընդունող տարածք։ Քարիւղի ընկերութիւնները կ'ուզեն կայունութիւն՝ ուշադիր արտածեն քարիւղ, հոգ չէ թէ ժողովրդավար կամ ամբողջատիրական պետութիւններէն։ Մանր ժողովուրդներ կ'ուզեն ազգային, անկախ, նոր սահմաններով օժտուած պետութիւններ։ Այս նախընտրութիւնները դիւրաւ համատեղելի չեն, որովհետեւ սակարկութեան եւ զիջողութեան նոյն տարածքին չեն պատկանիր։

Ապա, շեղելով դէպի տարբեր նիւթ, Մարտիրոսեան անցաւ տեսականէն՝ դէպի մեկին եւ անակնկալ հաստատումներու։ Ընդգծեց որ Ազրբէջանի եւ Թուրքիոյ կիրարկած պլոքատը միջազգային օրէնքներու դէմ է։ Նշեց որ Ամերիկեան Գոնկրէսի թիւ 907 օրէնքը, որ անցաւ շնորհիւ հայկական լոպիի աշխատանքներուն, Ազրբէջանը «կը պատժէ» (գոնէ՝ կը սատէ) ո՛չ մարդասիրական սկզբունքներու հիման վրայ (օրինակ՝ 1992–ի աշուըր ձմրան պարտադրած վիճակը, Հայաստանի մէջ), այլ որովհետեւ ան կ'ոտնակոխէ միջազգային սիսթեմի հիմնաքար մը։ Այդ հիմնաքարն է, — պլոքատ արտօնելի է միայն երբ Միացեալ Ազգերը այպանելի կը նկատեն պետութեան մը վարքագիծը եւ կը դատապարտեն զայն։ Անշուշտ Միացեալ Ազգերը չեն կրնար Արցախը դատապարտել իբր նման պետութիւն, քանզի ան ճանչցուած չէ՛ իբր պետութիւն, իսկ Հայաստանի դատապարտումն ալ խնդիր չէ եղած երբեք։

Ուրեմն, Մարտիրոսեան եզրակացուց, կենսական է որ Հայաստան տեղի չտայ միջազգային օրինականութեան դէմ գործադրուող այս պլոքատին, որուն դէմ է ամերիկեան Գոնկրէսը, եւ որուն զօրավիգ են՝ Սպիտակ Տունը, Արտաքին գործոց նախարարը եւ քարիւղի ընկերութիւնները։ Պէտք է սատարել հայկական լոպիներուն եւ կարելի եղածին չափ խորացնել ամերիկեան համակարգի մէջ կայացող կարծիքներու այս բաժանումը, մինչեւ որ պետութեան բոլոր մասերը ընդունին պլոքատի մասին միջազգային սկզբունքը։

Ապա, ըստ Մարտիրոսեան, եթէ Հայաստան եւ Սփիւռք յանձնուին պլոքատի ճնշումին, թող գիտակցին որ յաջորդ պլոքատով մը Ազրբէջան Զանգեզուրը եւ Սեւանայ լիճի արեւելեան ափը պիտի պահանջէ Հայաստանէն։ Առաջին պլոքատին տեղի տուողը շատ օգնութիւն թող չակնկալէ միջազգային դրոյթէն։ Ճիշդ է, որ երկրորդ պահանջ մը, որ կ'ոտնձգէ Հայաստանի սահմաններու ամբողջականութեան դէմ, պահանջելով Զանգեզուր եւ Սեւանի շրջաններ, ըստ միջազգային սկզբունքի շատ աւելի՛ դատապարտելի պիտի ըլլայ, քան ներկայի պլոքատը։ Սակայն, ինչպէս հիւսիսային Կիպրոսը գրաւող Թուրքիան շատ լաւ կը գիտակցի, սաստում եւ դատապարտում արդիւնաւէտ չեն ըլլար անպայման։ Ուրեմն, եզրակացուց դասախօսը, պլոքատին դիմադրելու ճգնաժամն է այսօր, ոչ՝ վաղը։ Սփիւռքին եւ Հայաստանի կը մնայ վճռակամութիւն, բոլոր ճակատներու եւ մարդերու վրայ, ներկայիս։ Վճռակամութիւն, լոպիական պայքարի։ Վճռակամութիւն՝ Սփիւռքէն Հայաստան տնտեսական օժանդակութիւն ուղարկելու, որպէսզի ան չխեղդի։ Վճռակամութիւն եւ հմտութիւն՝ Հայաստանի պետութեան կողմէ, միջազգային օրէնք ոտնակոխող պլոքատի դէմ աւելի ազդու օրինական եւ քաղաքական պայքար մղելու։

Այժմ խօսողներու բնականոն կարգը զանցելով, պէտք է ներկայացնել Կիրակի առաւօտ զեկուցող փրոֆ. Խամօնտ Հերզիկի խօսքը, որ ուղղակի եւ անուղղակի կապեր ունէր Կիրակի կէսօրէ վերջ խօսող, Հայաստանցի մասնագէտ՝ Արմէն Այվազեանի խօսքին հետ, որուն պիտի անդրադառնանք վարը։

Խամօնտ Հերզիկ, Իրանի եւ Միջին – Արեւելքի ու Անդրկովկասի պատմութեան դասախօս է Մանչեսթըրի համալսարանին մէջ, ապա նաեւ մաս կը կազմէ Անգլիոյ «Միջազգային Հարցերու Հետազօտութեան Արքայական Հիմնարկ»ին, աւելի ծանօթ իբր Չէթհըմ Հաուս, որ այս մարզին մէջ տիրապետող դեր կը խաղայ, կը մէկտեղէ յաճախ պետական եւ Պիզնէսի աշխարհէն մարդիկ եւ կարծիքներ։ Հերզիկ իր աւարտաճառը գրած է Օքսֆորտի համալսարանին մէջ։ Ուսանած է, ի միջի այլոց, հայագէտ փրոֆէսօր Զարեհ Տաուէթի հետ, եւ իբր աւարտաճառի նիւթ ընտրած է «Նոր Ջուղայի հայ համայնքը, 1603 – 1750 թուականներուն»։ Ներկայիս՝ Կովկասեան հարցերու մասնագէտ կը նկատուի։

Փրոֆ. Հերզիկի զեկուցումին առաջին խօսքը մերժում մըն էր, «Անդրկովկաս» բառի մերժումը։ «Անդր» նախդիրը պարզապէս Կովկասը երկուքի կը բաժնէ, ըստ ան, Ռուսիոյ տեսանկիւնէն։ Վրացիին համար, օրինակ, այդ «անդր» նախդիրը պարզապէս կը նշանակէ որ զայն գործածող մեկնարանը գիտակցօրէն կամ անգիտակցօրէն կ'որդեգրէ ռուսական տեսանկիւն։ Այդ տեսանկիւնէն՝ Վրաստան, Հայաստան եւ Ազրբէջան «անդր» են, լեռնաշղթային միւս կողմը։ Սակայն շրջանի ուրիշ կարեւոր դերակատարներու համար — օրինակ, Իրանի — այդ «անդր»ը նոյնիմաստ չէ։ Եւ ուրեմն՝ Հերզիկ գործածեց «Կովկաս» բառը։

Երբ գիտաժողով մը կը վերլուծէ մօտակայ անցեալը, ըստ Հերզիկ, օրինակ՝ 1988–ին յաջորդող տասնամեակը, անպայման այդ անցեալը կ'օգտագործէ, կռահելու համար գոնէ մօտաւոր, թերեւս նաեւ հեռաւոր ապագան, ուժերու եւ ընթացքներու հաւանական շառաւիղը գծելու յոյսով։ Մօտաւոր ապագայի վերլուծումին առաջին հաստատումը սա է, — կովկասեան պետութիւնները կը տարբերակուին իրարմէ, եւ պիտի շարունակեն աւելի արագօրէն ընել այդ։ Տարբեր արտաքին կապեր եւ դաշնակիցներ կը փնտռեն, — մէկուն համար Իրանը կարեւոր է, միւսին համար՝ Թուրքիան, ամէնուն համար՝ Ռուսիան եւ Ամերիկան։ Ապագային՝ շրջանային համակարգը պիտի ըլլայ միջազգային համակարգին հետ սերտ եւ բարդ կապեր ունեցող հանգոյց մը։ 1991ին, Ամերիկայի Արտաքին գործոց նախարարութիւնը կը կարծէր որ իր շրջանային սադրարը՝ Թուրքիան պիտի ըլլար տիրապետող կամ միահեծան (hէկէմօն) պետութիւն, Արաքսէն Կովկաս եւ Կասպից ծով։ Ներկայիս յստակ է որ աւելի բարդ համակարգի մը պիտի պատկանի շրջանը, եւ որ իւրաքանչիւր պետութիւն պիտի ունենայ միւսներէն տարբեր դաշնակիցներ։

Երկրորդ հաստատումը սա է, — համաշխարհայնօրէն տարածուող հակում մը, որ քաղաքական կապերու «անտեսականացում»ն է, Կովկասի մէջ ալ ի զօրու պիտի ըլլայ։ Այս մէկը, բոլորին հասկնալի է պատճառներով, ի վնաս Հայաստանի։ Արդ, եթէ 1988 – 1991–ին Թուրքիոյ տիրապետութիւնը շրջանին կը թուէր ըլլալ մօտաւոր ապագայի ամենամեծ վտանգը, ներկայիս անտեսականացումն է նմանօրինակ վտանգի դեր ստանձնողը։

Երրորդ հիմնահարցը, ըստ Հերզիկ, մեծ առեղծուածն է, Ռուսիոյ դեռ – շարունակուող անկումի հարցը։ Ամերիկան նոյնիսկ ինքզինքին եւ յաճախ ուրիշներուն կը հաւատացնէ թէ Ռուսիոյ տնտեսական, քաղաքական եւ զինուորական կայունացումը բաղձալի է, սակայն իրականութիւնը այն է որ Ամերիկայի գործակցութիւնը Ելցինի եւ անոր նեցուկ մաֆիաներուն հետ, գրեթէ կ'երաշխաւորէ Ռուսիոյ շարունակուող անկումը։ Հերզիկ ըսաւ որ ինք չի կասկածիր որ օր մը այդ անկումը պիտի կասի եւ Ռուսիա նոյնիսկ պիտի սկսի վերստին կարեւոր ուժ մը դառնալ Կովկասի մէջ, ուժ մը՝ որ կրնայ օգտակար ըլլալ իր դաշնակից Հայաստանին։ Սակայն, ընդգծեց Հերզիկ, պէտք չէ ապագան վարդագոյն ակնոցներով դիտել։ Իր կարծիքով Հայաստանի ամենամեծ դաշնակիցը դեռ գոնէ տասը տարի, եւ ամենաշատը՝ մինչեւ 25 տարի պիտի ունենայ տնտեսական եւ քաղաքական ջլատիչ անկայունութիւն եւ անկում, որուն խորհրդանիշը Չէչէնիոյ փիասքօն է։

Չորրորդ իրականութիւնը, ըստ Հերզիկի, միւս նախկին համայնավար հանրապետութիւններու զարմանալի կայունութիւնն է։ 1992–ի գարնան, ըսաւ ան, շատ մը մասնագէտներ կը հաւատային որ Տաճիկիստանը կրնայ անհետանալ քարտէսէն, տարրալուծուիլ, իսկ ուրիշ երկիրներ, ի միջի այլոց Կովկասեան պետութիւնները՝ շատ անորոշ վիճակ ունէին։ Վրաստանն ու Ազրբէջանը կը մնան անկայուն, սակայն ներկայիս դժուար է հաւատալ որ Աբխազիոյ, Օսէթիոյ եւ Արցախի տէ փաքթօ անջատումը պիտի վաւերացուի։ Պիտի գտնուին այլ լուծումներ։

Հինգերորդ գոյացած են նոր ընտրանիներ, որոնց մէջ զօրաւոր ներկայութիւն են նախկին համայնավարները, և այս ընտրանիները կ'ըմբոշխնեն ուժի եւ անպատասխանատուութեան նոր, յատկանշական խառնուրդ մը։ Կը ձերբակալեն և կը բանտարկեն հակառակորդներ, եւ (օրինակ՝ Ազրբէջանի մէջ) կը սարքեն, կը բեմադրեն «ընտրութիւն» կոչեցեալ անիրական դէպքեր։ Այս նորելուկ ընտրանիները ուժեղ կը փարին իրենց ուժին եւ հարստութեան։ Համայնավար ղեկավարներ, գոնէ Խրուշչովի օրերէն ի վեր, ժողովուրդի մասնակի բարօրութեան համար պատասխանատուութիւն մը ստանձնած էին։ Նոր տէրերը սիրով շուկային կը զիջին այդ պատասխանատուութիւնը։ Արդիւնք՝ քաղաքական ուժը տնտեսական ընտրանիի մը ձեռքն է եւ պիտի մնայ, քանզի յեղաշրջող, յեղափոխական կարելիութիւն ունեցող ուժեր չկան, ոչ իսկ ազգայնական կուսակցութիւններու մօտ (նկատի ունեցաւ Հ.Յ.Դ.ն եւ Էլչիպէյի ազրբէջանական – ազգայնական կազմակերպութիւնը)։

Վեցերորդ, այս զօրաւոր ընտրանիները կը պաշտպանեն իրենց պետութիւնները եւ անոնց անձեռնմխելիութիւնը։ Որեւէ անկախութեան կամ նոյնիսկ իսկական ինքնավարութեան հակամէտ շրջան կը մերժեն։ Ոչ միայն Կովկասի մէջ, այլ ամենուրեք կայ այն վախը՝ որ անջատումը (օրինակ՝ Ղարաբաղի), ոչ միայն քաղաքական եւ աշխարհագրական, այլ ընկերային նոր շարժումներու առիթ կու տայ, կը սպառնայ նոր ընտրանիներու շահութաբեր տիրապետութեան։ Նոր ղեկավարները չեն մոռնար որ Խորհրդային Միութեան անկումին սատարեցին հանրապետութիւններու եւ ինքնավար շրջաններու ազգայնական – անջատողական հակումները, Արցախէն՝ Էսթոնիա, Մոլտովայէն՝ Չէչէնիա։ Այժմ՝ նոր հանրապետութիւնները պիտի չարտօնեն որ Արցախի նման ինքնավար, գործնականօրէն անկախ շրջաններ յաջողին աւելի՛ն ընել, քանզի այդ պիտի պատճառէր ներքին անդիմադրելի դժգոհութիւն, — օրինակ՝ Ալիեւի շահաբեր տիրապետութեան շատ բան ներեց Ազրբէջանցին, սակայն Արցախի իսկական անկախութիւնը՝ պիտի չներուէր։

Նկատի ունենալով այս տուեալները, Հերզիկ մռայլ ապագայ մը գուշակեց, ընդունելով հանդերձ որոշ բարելաւումներու կարելիութիւնը։ Ամերիկա, Ռուսիա եւ միջազգային համակարգը, կրնան արտօնել շատ մը տեսակի ինքնավարութիւններ, սակայն ոչ Արցախի օրինական անկախութիւն, ըստ ան, որովհետեւ այդ անընդունելի է քարիւղով օժտուած, Թուրքիոյ եւ Ամերիկայի բարեկամ Ազրբէջանին, եւ, ըստ իրեն՝ քարիւղէն աւելի կարեւոր, նման օրինական անջատում կը նկատուի համաշխարհային անկայունութեան նախակարապետ, քանզի աշխարհի նախկին գաղութատէրերը եւ նուաճողները շատ լաւ գիտեն թէ խառն բնակչութիւններով եւ անարդար սահմաններով օժտուած շրջաններն ու պետութիւնները բազմաթիւ են։ Ուրեմն՝ պիտի շարունակեն պնդել որ սահմաններ անձեռնմխելի են։ Յոյս կայ սակայն որ նոր գիւտեր կատարուին, ինքնավարութեան մարզին մէջ։ (Կ'արժէ ընդգծել որ Հերզիկի դասախօսութեան յաջորդող առուլխի ընթացքին ունկնդիրներ, ի միջի այլոց այս տողերը ստորագրողը, յիշեցին թէ Ազրբէջանի պարագային բաւարար պիտի չըլլայ Արցախի «ինքնավար» դրոյթի վերահաստատումը։ Պէտք պիտի ըլլայ, առնուազն, «սպանական լուծումը», — այսինքն՝ Ազրբէջանի սահմանադրութեան վերանայում, ստեղծելով դաշնակցային նոր պետութիւն, որուն մէջ Պասքերու սահմանադրականօրէն կիսանկախ շրջանին զուգահեռը կիսանկախ Արցախ մը կրնայ ըլլալ, թերեւս. Ներկայիս, քանի մը երկիրներ կը գտնուին նման վերանայումներու սեմին։

Վիճակը պիտի փոխուէր, ըստ Հերզիկ, եթէ Ռուսիոյ մէջ բանակը զօրաւոր մնար եւ Ռուսիոյ Արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ ուժեղ մնային «աշխարհակալ» հակում ունեցողները, անոնք՝ որոնք կը հաւատան թէ Ռուսիոյ շահերը կը պահանջեն միջամտում, սահմանակից երկիրներու ներքին իրավիճակին։ Սակայն այդ հակումը օրէ օր կը տկարանայ, հաստատեց Հերզիկ, իսկ բանակը աղիտալի պատկեր կը ներկայացնէ։ Հայաստան, հակառակ անոր որ իր մշակոյթը եւ անտեսական նոր դրոյթը զինք Արեւմուտքին կը կապեն, կը շարունակէ Ռուսիան դիտել իբր վստահելի եւ պատմական դաշնակից։ Ապագայի պատմութիւնը արդեօք պիտի արդարացնէ՞ այդ վստահութիւնը։ Հայաստան եւ Արցախ ինքզինքին կը մեկուսացնեն, Ռուսիոյ եւ Իրանի հետ իրենց քաղաքական դաշնակցութեամբ։ Որքան ալ հասկնալի են այդ մօտեցումի պատճառները, ըստ Հերզիկ, նման ինքնամեկուսացում պատմական սխալ մըն է, թէ՛ տնտեսական, թէ՛ ալ քաղաքական դետնի վրայ։

Այս բաւական տխուր պատկերը, ներկայացուած մեղմ եւ տրամաբանական ոճով, մարդու մը կողմէ որ իրբեւ անձ, յայտնօրէն ջերմ զգացումներ ունի հայութեան հանդէպ, տխրեցուց շատեր եւ ընդվզեցուց ուրիշներ։ Ընթերցողը կրնայ կռահել հակաճառութիւնները։ Անոնցմէ մէկն ալ Արմէն Այվազեանինն էր, ոչ շատ համոզիչ։ Հայաստան պլոքատի ենթակայ է, — սակայն մեկուսացած չէ, ըսաւ ան, իբր փաստ ներկայացնելով Հայաստանի կապերը Իրանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի, արաբական եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներու հետ։

(Շար. 3)

ԻՄԱՖ-Ի ՃՇԳՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

«Յառաջ»ի Յունիս 9-ի թիւին մէջ լոյս տեսած փրոֆ. Քուշկեանի մոլորեցնող յայտարարութիւններուն առընչութեամբ ԻՄԱՖ-ի վարչութիւնը կարեւոր կը նկատէ հետեւեալ ճշգրտումները ընել, լուսաբանելու համար ընթերցողը այն վէճին մասին որով Էրեբունի հիւանդանոցը կը հակադրուի ԻՄԱՖ-ի:

Փրոֆ. Քուշկեան կ'ընդունի որ 1997ին միակողմանիօրէն խզած է ԻՄԱՖ-ի հետ գործակցութիւնը որովհետեւ չէ հանդուրժած մեր ընկերակցութեան անկախութեան որուն գործունէութիւնը կ'ուզէր իր բիւրոյին կողմէ, հոն ուր անհրաժեշտ եւ օգտակար կը նկատուի:

Նշենք, այսուհանդերձ, թէ ԻՄԱՖ 1997-ին եւ 1998-ին շարունակած է Էրեբունիի իր աշխատանքը, բացի ընդհանուր վիրաբուժութեան բաժինէն: Փրոֆէսօր Քուշկեան 1998 Մայիսին արգիլեց որ ատամնաբոյժներ՝ Ապուլեան եւ Տէր-Սարգիսեան եւ փրոթէզիսթ Փ. Պալեան աշխատին ատամնաբուժական բաժնին մէջ որ հիւանդանոցին մէջ հաստատուած էր մեր ընկերակցութեան կողմէ. պատրուակը այն էր որ անոնք ղրկուած էին ԻՄԱՖ-ի վարչութեան կողմէ: Ասով հանդերձ, ան չմերժեց 600 քիլոկրամնոց սարքաւորումները որոնք նոյն առիթով տարուած էին...:

Ինչ կը վերաբերի Էրեբունի – Հ. Մոնտոր զուգորդումին, այս վերջինին եւ Հանրային օժանդակութեան հետ շփումներ ունեցողը ԻՄԱՖ-ն էր, որպէսզի նորոգուի 1997-ի սկիզբի պայմանագիրը: Երկու ժողովներ տեղի ունեցան, մէկը Հանրային օժանդակութեան գրասենեակը, միւսը՝ հիւանդանոցին մէջ, ԻՄԱՖ-ի, հիւանդանոցին տնօրէն Պ. Սուտանի, Հանրային օժանդակութեան պատասխանատու Տիկին Օ. Մարլէի մասնակցութեամբ եւ նոր համաձայնագիր մը (փրոթոքոլ) պէտք է ստորագրուէր Փարիզ, փրոֆ. Քուշկեանի ներկայութեան: Մեր երկրորդ ժողովէն ետք միայն Պ. Սուտան մեզի տեղեկացուց որ փրոֆ. Քուշկեան հեռապատճէնով մը կը մերժէր այդ զուգորդումին մէջ ԻՄԱՖ-ի հետ ամէն գործակցութիւն:

Զանազան պարահանդէսներով հանգանակուած գումարներու գործածութեան մէջ երբեք, ո՛չ մէկ չարաշահում կատարուած է: Մեր նպատակները միշտ կանխաւ յայտարարուած, հաւատարմօրէն գործադրուած են եւ տեսագրութիւնները ցոյց տրուած՝ նուիրատուներուն: ԻՄԱՖ-ի համար Էրեբունին Հայաստանի բժշկական միակ կառոյցը չէ որ մեր օգնութեան պէտք ունի, մանաւանդ որ ան տարիներով առանձնաշնորհեալ մը եղած է: Օրինակ յիշենք 1996-ի պարահանդէսը որով 350 հազար Ֆրանքի գումար մը գոյացած էր որուն 2/3-ը յատկացուեցաւ Էրեբունիի (քիթ-ականջ-կոկորդի եւ ատամնաբուժական բաժին) եւ միայն 1/3-ը Միքայէլեան հիմնարկին, վիրաբուժարանի անոր ծրագրին կէսին որպէս մասնակցութիւն:

Բժիշկ Արզարեանի նախագահութեան տարէն ի վեր ծրագրի բացակայութեան մասին եղած վերագրումին առնչութեամբ ըսենք որ ԻՄԱՖ-ի յաջորդական բիւրոները շարունակեցին օգնել Էրեբունիին: 1990-էն ի վեր վարչութեան գործօն անդամ բժիշկներ՝ Երուանդի ու Գազանճեանի կողմէ 1993-էն ի վեր հետեւեալ իրագործումները եղած են Էրեբունիի մէջ.

– Թթուածինի կեդրոն,
– Նիւթական միջոցներու տարեկան օժանդակութիւն աչք – քիթ – կոկորդի եւ ատամնաբուժական բաժիններով,
– Շողանկարումի (մամոկրաֆի, էքոկրաֆի, ոսկրային – թոքային) բաժին
– Գործիքներ եւ դեղեր
– Մարդասիրական դեղարանի մը բացում
– Պատրաստութեան վարժընթացներ Էրեբունի – Հ. Մոնտոր զուգորդումի շրջանակին մէջ, ճամբորդական, բնակութեան ծախքերուն ստանձնումով:

Բժիշկ Ս. Սիմոնեանի արհեստավարժական մակարդակին մասին ըսուածները կը թողունք անոնց տիրոջ պատասխանատուութեան: Այսուհանդերձ, կ'ուզենք անպայման շեշտել որ Մալաթիա, Միքայէլեան եւ Ստեփանակերտի հիւանդանոցները մեծապէս գնահատած են անոր մասնագիտական արժէքը եւ հայ անձնաւորութիւններու մեծ մասը իրեն դիմած են երբ առողջական հարց մը ունեցած են: Եթէ Էրեբունիի վիրաբոյժները, հակառակ ըլլալով միւս մասնագէտներուն, չեն ուզած գործանալ, ատիկա միմիայն այն պատճառով է որ մեծ հաւատք ունէին խորհրդային վիրաբուժութեան եւ չէին փափաքեր Ֆրանքեւհայկական վիրաբուժական գործակցութիւն մը:

Ինչ կը վերաբերի բժիշկ Սիմոնեանի ենթադրեալ պատուագիններուն, Հայաստանի մէջ սովորութիւն է շնորհակալ ըլլալ բժիշկին: Շատեր երախտագիտութեան արտայայտութիւններու թիրախ եղած են: Ինք երբեք բան մը ուզած է: Ոմանք նկարներ կամ քոնեակ, ուրիշներ դրամական պարգեւ տուած են: Նկարները եւ քոնեաքը Ֆրանսա բերուած են, դրամը բաշխուած է Հայաստանի մէջ:

Պէտք է շեշտել որ ԻՄԱՖ-ի յաջորդական Բիւրոներուն նիւթական հաշուետուութիւնները կանոնաւորապէս միշտ վաւերացուած են ընդհանուր ժողովներուն եւ միայն կը հետաքրքրեն ընկերակցութեան անդամները: Անտեղի է կասկածի ենթարկել հաւաքուած գումարներուն գործածութիւնը: Փրոֆ. Քուշկեան բառերով եւ թիւերով կը խաղայ երբ երգիծանքի առարկայ կ'ընէ 30 կամ 35 միլիոն Ֆրանքի գումարը, որովհետեւ մենք երբեք դրամ չենք տուած Էրեբունիին, այլ 30 – 35 միլիոն Ֆրանքի ապրանք տարած ենք:

ԻՄԱՖ-ի օժանդակութեան մերժումէն, դժբախտաբար, հիւանդները պիտի տուժեն, ինչ որ ցաւալի է: Ըսենք որ ԻՄԱՖ-ի անդամ փրոֆ. Ե. Կարապետեան պիտի շարունակէ աշխատիլ, գործակցելով ընկերութեանս ներկայի բիւրոյին որուն զօրավիգ է: Իսկ բժիշկներ՝ Զաւիկեան, Գույումճեան եւ Արզարեանի կը մաղթենք որ շարունակեն իրենց անձնական աշխատանքը, քանի որ զանազան պատճառներով (բացակայութիւն կամ հրաժարում) այլեւս չեն մասնակցիր ԻՄԱՖ-ի գործունէութեան:

Որպէս եզրակացութիւն՝ փրոֆ. Քուշկեանի ամբաստանութիւնները արդիւնք են ԻՄԱՖ-ը ջախջախելու տրամադրութեան մը, որպէս փոխադարձութիւն՝ այլ հիւանդանոցներու մէջ եւս, ինչպէս՝ Միքայէլեան հիմնարկին, գործունէութիւն տանելու բիւրոյի որոշումին: Փրոֆ. Քուշկեանի ու իր կազմին այս ապերախտութիւնը մէկ հարուածով ջնջած է ութամեայ արդիւնաւոր գործունէութիւն մը: Հակառակ ատոր, ԻՄԱՖ հպարտ է Էրեբունիի իր իրագործումներով եւ կը յուսայ շարունակել իր մասնակցութիւնն ու գործակցութիւնը երբ տեղական պատասխանատուները թոյլ տան:

ԻՄԱՖ ժողովրդավարական ընկերակցութիւն մըն է որ պիտի շարունակէ գործել ի նպաստ հայ ժողովուրդին եւ Փրոֆ. Քուշկեանի «ԻՄԱՖ-ին խերը պիտի անիծեմ» խօսքը չէ որ մեզ ետ պիտի կեցնէ մեր ազնուական արարքը առաջ տանելէ:

ԻՄԱՖԻ ԲԻՒՐՕ

(Տոքթորներ՝ Սերժ Գազանճեան – նախագահ, Իվան Քէօլէեան – փոխ – նախագահ, Ժագ Երուանդ – գանձապահ, Միշէլ Շահինեան – քարտուղար, Շաւարշ Թորոսեան – փոխ – գանձապահ, Միշէլ Տէրվիշեան – Անիէս Պալասթր – փոխ – քարտուղար, Անահիտ Մամաս – փոխ – քարտուղար եւ Սերժ Սիմոնեան – պատուոյ նախագահի հանգամանքով)

ԽՄԲ. «Յառաջ»ի

Ամէն բանէ առաջ եւ խոր տխուր երեւոյթ է Երեւանի Էրեբունի հիւանդանոցին եւ ֆրանսահայ բժշկական միութեան հակադրութիւնը, մանաւանդ երբ անկարելի է կարողական ընդհանրացումի մը նախընթացը չնշմարել հոն: Այս կէտը առնել եւս կը շեշտուի երբ հակառակ գործադրուած յայտնի ճիգին, չեն յաջողիր համոզիչ ըլլալ փրոֆ. Ա. Քուշկեանի պատասխանները ու նոր հարցումներու ծնունդ կուտան, նաեւ իրենց լռութիւններով:

Այսպէս է, երբ օրինակ, Էրեբունիի տնօրէնը իրենց (քանի որ կը վայելէ իր կազմին համամտութիւնն ալ) մերժումին մէջ կը զանազանէ ԻՄԱՖ-ը եւ անոր վարչութիւնը. մինչդեռ «Արմէնփրես»ի լուրէն խոր ոչ մէկ արտագրութիւն կատարուած էր այս պարագան ճշդող: Նոյնպէս, ոչ իսկ տկար արդարացում է բժիշկ Սիմոնեանի վիրահատելու արգելքը բացատրել տարեկան պարահանդէսներու եկամուտին «անարդարացի ու թաքուն» այլ հասցէի տրամադրումով: Երբէ՞ն ի վեր Սփիւռքի կազմակերպութիւն մը ինք իրաւասու ալ չի նկատուիր ի՛ր հանգանակած գումարը ի՛ր յարմար դատած ծրագրին յատկացնելու: Կամ ա՞յն աստիճան անկարող, միամիտ են ԻՄԱՖ-ի վարչութեան անդամները որ միակ անձ մը կը յաջողի [illegible] զանոնք ու «թաքուն» կարգադրութիւններ ընել...:

Շուրջ տասնամեակի մը հայաստանեան փորձառութեամբ, ապահովաբար ոչ ոք պիտի գտնուի որ Էրեբունիի վիրաբոյժներուն մակարդակին մասին ըսուածներէն հարկաւորը չհասկնայ: Քիչ մը ամէն մարզի մէջ — գրականութենէն մինչեւ բժշկութիւն — "մեծ գիտնական"ի ամէն առիթով կրկնուած լոզունգը բաւական չափով պերճախօս է հոս եւս:

Եւ որպէս վերջին կէտ, կարելի չէ քմծիծաղով մը չկարդալ վիրահատութիւններու փոխարէն նկարներ նուէր ստանալու բժիշկ Սիմոնեանի եղած վերագրումները, այդ նկարներուն "քանի մը հարիւր տոլար" գնահատումը եւ իր անձնական մեղադրանքներուն պատասխանելը իր պատիւէն ցած համարելու փրոֆ. Ա. Քուշկեանի յետ գրութիւնը:

Շեշտելէ ետք հակադրութեան տխուր բնոյթը, այս բանավէճը փակող եզրակացութիւնը այն կրնայ ըլլալ որ հակառակ բոլոր ափսոսանքներուն, ի վերջոյ ոչ ոքի կարելի է օժանդակութիւն, զօրակցութիւն պարտադրել երբ չկայ ընդառաջելու տրամադրութիւն: Թէ հիւանդները պիտի տուժեն, ատիկա ապահովաբար յետին մտահոգութիւնն է Էրեբունիի վարչակազմին համար երբ մինչեւ իսկ Առողջապահութեան նախարար Գ. Ստամբոլցեան «Յառաջ»ի ուղղուած հեռապատճէնով մը լման զօրակցութիւն յայտնած է Ա. Քուշկեանին, վկայելով որ զինք կը ճանչնայ որպէս «լաւ ընկեր եւ ղեկավար» եւ թէ իրենց միջեւ «ոչ մի հարց չի եղել եւ լինել չի կարող»:

ՄԱՅԻՍ 28-Ի ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐՈՒՆ Բ. ՄԱՍԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀՐԱՅՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ – Էջմիածնի երկրապահ կամաւորական ջոկատի մարտիկ (յետ մահու)

ԳԷՈՐԳ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ – Զօրամասի հրամանատարի տեղակալ

ԱՐՄԷՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ – Զօրամասի հետախուզական խումբի հրամանատար (յետ մահու)

ԱՐԹՈՒՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ – Զօրամասի գումարտակի հրամանատար

ՎԱԼԵՐԻ ԽԱՄԲԱՐԵԱՆ – Այգեստանի կամաւորական ջոկատի հրամանատար (յետ մահու)

ԳԵՂԱՄ ՂԱՐԻԲԵԱՆ – Դասակի հրամանատար, շարքային (յետ մահու)

ՆՈՐԱՅՐ ՄԱՆԱՍԱՐԵԱՆ – Բերդաձորի ինքնապաշտպանութեան խորհուրդի մարտիկ (յետ մահու)

ԱՐԱ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – Քաղաքագօրքի ջոկատի շարքային (յետ մահու)

ՀԱՄԼԵԹ ՄԻՆԱՍԵԱՆ – Պաշտպանութեան Կոմիտէի հետախուզութեան բաժնի գլխաւոր մասնագէտ, կապիտան (յետ մահու)

ԱՇՈՏ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ – Կազմակերպուած յանցաւորութեան դէմ պայքարի գլխաւոր վարչութեան պետ, քաղաքագօրքի փոխ-գնդապետ

ԱՇՈՏ ՄԿՐՏՉԵԱՆ – Հրշէջ պահպանութեան ջոկատի հրամանատար, ներքին ծառայութեան շարքային (յետ մահու)

ԱՐԱ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ – Երեւանի կայազօրքի պայլի տան պետ, մայոր

ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀԻՆԵԱՆ – Զօրամասի աւագ հետախոյզ, շարքային (յետ մահու)

ՌՈՒՍԼԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ – Ներքին զօրքերու վարչութեան ուսումնական գումարտակի Բ. ուսումնական վաշտի հրամանատարի տեղակալ, կապիտան (յետ մահու)

ՅՈՒՆԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ – Քրէական հետախուզութեան վարչութեան պետ, քաղաքագօրքի մայոր

ԱՐՄԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ – 68617 զօրամասի գնդացրորդ, շարքային (յետ մահու)

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓԱՐՍԱԴԱՆԵԱՆ – «Ս. պայքարի եղբայրութիւն» կամաւորական ջոկատի մարտիկ (յետ մահու)

ՍԱՐԳԻՍ ՔՈԼՈՋԵԱՆ – Երեւանի քաղաքագօրքի ջոկատի կապի միլիցիոներ (յետ մահու)

Մարտական Ծառայութեան Մետալով պարգեւատրուած են.

ԲԱՍԵՆՑԻ ԱԶՈՅԵԱՆ – Զինուորական ուժերու գլխաւոր կեդրոնի հետախուզութեան վարչութեան պետ, գնդապետ

ԼԵՒՈՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆՑ – Ներքին գործերու եւ Ազգ. ապահովութեան նախարարութեան վարչութեան բաժնի պետ, գնդապետ

ԱՇՈՏ ԲԱԴԱԼԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ազգային ապահովութեան նախարարութեան յատուկ մարտական ստորաբաժանման վարչութեան պետի Ա. տեղակալ

ԱՐԱՅԻԿ ԳԱԼՍՏԵԱՆ – «Սասնայ ծռեր» կամաւորական ջոկատի մարտիկ

ԳՐԻԳՈՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան նախարարի Ա. տեղակալ, գեներալ – մայոր

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԷՈՐԳԵԱՆ – Պաշտպանութեան նախարարութեան, քարտերու վարչութեան պետ, գնդապետ

ՌԱՖԻԿ ԶԱՔԱՐԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան Նախարարութեան եօթներորդ վարչութեան պետ, գնդապետ

ԱԻԱԳ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ – Պաշտպանութեան նախարարութեան գործերու կառավարիչ, գնդապետ

ՍՕՍ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ – Արարատի երկրապահ կամաւորական ջոկատի մարտիկ

ԳՈՐԻԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան նախարարի տեղակալ, գեներալ – մայոր

ՅՈՒՍԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ – Արագածի երկրապահ կամաւորական ջոկատի մարտիկ

ԿԱՐԻՆԷ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ – Երկրապահներու միութեան Շէնգաւիթի բաժնի պետ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅՈՒՆԱՆԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան նախարարի տեղակալ, քաղաքագօրքի գնդապետ

ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՏՆԻՇԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան Նախարարութեան «Ա» վարչութեան ղեկավար, ենթասպայ

ԱՐԾՐՈՒՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան նախարարի տեղակալ, գեներալ – մայոր

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ – «Անահիտ» կամաւորական ջոկատի հրամանատար

ՔԱՋԻԿ ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ – Պաշտպանութեան նախարարութեան օդային ուժերու վարչութեան պետ, գնդապետ

ԱՅՏԱ ՍԵՐՈԲԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան նախարարութեան 5163 զօրամասի բուժական կազմէն, կապիտան

ՌԱԶՄԻԿ ՍԻՄՈՆԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան նախարարութեան Գ. գլխաւոր վարչութեան պետ, գնդապետ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՎԱԴԻԼԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան նախարարութեան Տաւուշի մարզային ներքին գործերու վարչութեան պետ, քաղաքագօրքի գնդապետ

ԱՐԱՄ ՏԷՐ – ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ – Ներքին գործերու եւ ապահովութեան նախարարութեան Երեւանի Կեդրոնի ներքին գործերու բաժնի պետ, քաղաքագօրքի գնդապետ:

(Շար. Ա. էջէն)

նիստ գումարելով ընդունած է Գլխաւոր խմբագիր Համլէթ Գասպարեանի հրաժարականը, Արտաքին նախարարութեան մէջ այլ պաշտօն ստանձնելուն հետեւանքով: Իրեն յաջորդ նշանակուած է հետամտեսիլի լրագրող Տիգրան Նազգալեան:

⁂

«ԻՐԱՒՈՒՆՔ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐԸ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

«Իրաւունք» թերթի խմբագիր Հայկ Բաբուխանեան Յունիս 9-ին հրաւիրուած է դատախազութիւն, քանի որ Ազգային Ժողովի նախագահ Խ. Յարութիւնեան դատի տուած է զինք. պատճառը այն է որ խմբագիրը հեռատեսիլի «Մամուլի ակումբ» հաղորդումէն 1995-ի խորհրդարանական ընտրութեան ընթացքին կատարուած լուրջ ապօրինութիւններու մասին խօսած է: Իսկ Խ. Յարութիւնեան անոր արտայայտութիւնները նկատած է Ազգային Ժողովի նկատմամբ կատարուած զրպարտութիւն: Հ. Բաբուխանեան նաեւ ղեկավարներէն է (փոխ-նախագահ) ՍԻՄ-ի (Սահմանադրական Իրաւունքի Միութիւն) որուն գրասենեակէն բռնուած է որ իրենք պնդումները հիմնաւորելու բաւարար փաստ ունին:

⁂

ԱՄՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի ԱՄՆ դեսպանատունը Յունիս 10-ին հանդէս եկած է յայտարարութեամբ մը, առընչուած՝ Ապրիլ 28-ին դեսպանատան աշխատակից Մ. Լիդեկի պատճառ եղած միջադէպին: Այս վերջինը հայ մամուլին մէջ ծանրօրէն քննադատուած էր իր բնակած տան պարտէզէն ծիրան գողցող տղեկ մը խոշտանգած ըլլալուն պատճառով: Դեսպանատան յայտարարութիւնը իր տարբերակը կու տայ պատահարին ուր դեսպանատան պաշտօնեան ոչ մէկ մեղք ունի: Նոյն օրը Հայաստանի դատախազը Ազգ. Ժողովին մէջ յայտնած է թէ գործը մոռցուած չէ եւ օրէնքի շրջանակին մէջ իր լուծումը կը գտնէ:

⁂

ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Յունիս 9-ին ադրբէջանական զինեալ ուժեր հրազէնի կրակ բացած են Վայքի Բարձրունի բնակավայրի պաշտպանական դիրքերուն վրայ: Պատասխան կրակէն ետք հանդարտութիւն տիրած է:

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՅՑԵԼԱԾ ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Ռ. Քոչարեան այցելած է Նուպարաշէն - Բաղրամաշէն ճամբուն վրայ արկածի ենթարկուած հանրակառքին ճամբորդ 15 պատանիներուն որոնք այրուածքներ ունենալով հիւանդանոցը կը գտնուին: Նախագահը զրուցած է տղոց հարազատներուն հետ ու երաշխաւորած պետութեան աջակցութիւնը մինչեւ անոնց ամբողջական ապաքինումը:

le 5 Juillet

GRANDE FETE CHAMPETRE *KHANASSOR*

à l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun Groupe «Arghoutian»

et de la Croix Bleue Section Chaville

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

Messe de Requiem
en l'Eglise Arménienne de Chaville
Recueillement sur la tombe
du Prince Arghoutian

Rassemblement à 13 heures
au Cimetière de Chaville

— Ambiance —
Buffet —
Jeux —
Concours
Ping-Pong, Boules, Volley, Tavlou
Stands jeux enfants

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 13, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ելանելն ի վիրապէն:

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Վինի Սեւան մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը «Ժէման», Յունիս 14-ին, Կիրակի, կէսօրէն սկսեալ, մասնակցութեամբ՝ Կ. Խաչի դպրոցի աշակերտներուն եւ Անի նուագախումբին:

Հայկական ճոխ ճաշացուցակ եւ վիճակահանութիւն:

Ինչպէս ամէն տարի այս տարի եւս եկէք հաճելի օր մը անցընելու:

Ամավերջի Հանդէս

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը սիրով կը հրաւիրէ ծնողներն ու բարեկամները, իր Միօրեայ դպրոցին հանդէսին, Կիրակի, Յունիս 14, ժամը 15-ին

17, rue Bleue, 75009 PARIS

Թատրոն, երգչախումբ, պարախումբ եւ այլն:

ՆԱՅՑԻ ՌԻՆՆԱԼ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, Յունիս 28

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SPECTACLE
de fin d'année scolaire

La Croix Bleue des Arméniens de France, section ASTRIG d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le Bel est heureuse de vous inviter au spectacle de fin d'année scolaire, interprété par les enfants de l'école, qui aura lieu

le dimanche 14 Juin à partir de 15 h
dans la salle «Jacques Brel» à Gonesse.

Venez très nombreux encourager tous les enfants !

L'U. C. J. A. présente
la 2ème édition du tournoi

SPORT - FOI - ARMENITE

Volley-ball, Basket-ball,
Tennis de table, Football

Samedi 20 et Dimanche 21 juin
Stade «Alain Mimoun»
Issy-les-Moulineaux

Sous la présidence d'honneur
et la présence effective de
M. ANDRE SANTINI
et *M. JEAN DJORKAEFF*

Renseignements et inscriptions des équipes :
U. C. J. A.
Tél. : 01. 47. 36. 02. 50;
Fax : 01. 46. 44. 64. 04.

Nombreuses récompenses.

Grand tirage : un aller-retour Paris-Vienne en avion.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 21ème année consécutive !
la **M. C. A. d'ALFORTVILLE**
présente
son

GALA de Fin d'Année M.C.A. 98

sous la Présidence
de M. **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

Samedi 20 Juin
à 20 heures 45 très précises

Salle des Fêtes,
22, rue Voltaire

La M.C.A. d'Alfortville :
une Culture Arménienne
dans la tradition et la modernité !

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB présente

LA FETE DE LA MUSIQUE

Au programme :
musique arménienne,
musique classique
(Mozart — J. S. Bach — Chostakovitch — Scarlatti — Komitas — A. Katchatrian — J. Trulhar — C. Tedesco — Barrios...)

le Dimanche 21 Juin

— à 16 heures
Léa Cresci (violon) — **Frédéric Schneider** (violon) — **Marie Jonjit** (piano) — **Thomas Kechikian** (piano) **Sophie Kechikian** (piano) — **Anahid Kantarci** (flûte).

— à 17 heures 30
Céline Antonin-Roumian (piano) — **Gévork Gyumdzian** (ténor) — **Tristan Manoukian** (guitare) — **Sidonie Euvremer** (flûte) — **Sévan Manoukian** (Soprano) — **Iris Torossian** (harpe).

— à 20 heures 30
DUO ZEPURE
PUZANT FINDIKIAN
interprète des chansons extraites de son répertoire
La Troupe de danse «BAIDZAR» de l'UGAB-Paris

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 Paris (Métro: Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

l'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
«Khatchadour ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

Fête Annuelle
suivie de la **Kermesse**

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

le Dimanche 14 Juin de 14h30 à 19h
Dans la cour de la Cathédrale
Serpotz Tarkmantchatz
339, avenue du Prado —
13008 MARSEILLE

Tirage de la **TOMBOLA** sur place avec de nombreux lots
Après la messe à **12 heures 30** un buffet froid sera proposé

Venez nombreux,
encourager nos élèves et déguster les spécialités arméniennes dans une ambiance familiale

Քաջալերեցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ 70

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը ներկայացնեն

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹի «ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

Բեմադիր՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Յունիս 12, 13, ժամը ճիշդ 20.45-ին
եւ Կիրակի Յունիս 14, ժամը ճիշդ 16-ին եւ 20.45-ին
THEATRE ESPACE ACTEUR
14 bis, rue Sainte-Isaure, 75018 PARIS — M° JULES JOFFRIN & SIMPLON
Renseignements : 01. 42. 73. 28. 37

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.397
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNÉE — N° 19.397

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ հարցին մէջ, դատախազը այն եզրակացութեան եկաւ որ ժորժինա Տիփուա, Լօրան Ֆապիուս եւ Էտմոն Հէրվէն դատի քաշելու պատճառ չկայ, ինչ որ անակնկալ մըն ալ չէ: Ծանօթ է որ 1985-ին, առաջինը ընկերային հարցերու նախարարուհի էր, երկրորդը՝ վարչապետ, երրորդն ալ Առողջապահութեան նախարար եւ երբ գայթակղութիւնը ծագեցաւ, քննութեան տակ առնուեցան (1992):

ԻՎ ՄՈՆԹԱՆԻ դիակին քննութեան համաձայն Օռոռ Տրոսար իր աղջիկը չէ: Ծանօթ է որ ինը տարիներէ ի վեր կը շարունակուի այս դէպքին բանավէճը եւ ի վերջոյ Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանը հրահանգած էր որ Մոնթանի աճիւնները քննուին որպէսզի ծնողական բաղդատութիւն մը թոյլ տայ որ յայտնաբերուի ճշմարտութիւնը: Արդ, երեք տարբեր փորձագէտներու քննութիւնները յանգած են նոյն եզրակացութեան Իվ Մոնթան Օռոռի հայրը չէ: Մայրը սակայն որոշած է չհրաժարիլ իր պայքարէն եւ կը շարունակէ պնդել: Պէտք է ըսել որ այս ամբողջը շատ անախորժ հոգեվիճակ մը կը ստեղծեն Օռոռի համար եւ եթէ մայրը կը ստէր, շատ գէշ ծառայութիւն մը ըրած է իր աղջկան: Լիպերասիոն երեք էջ նուիրած էր հարցին (Յունիս 12) հրատարակելով նաեւ փորձագէտներու տեղեկագիրները:

ԻՐԱՆԻ մէջ, վարչակարգը կը խստանայ, պահպանողականներու եւ չափաւորներու պայքարը սուր բնոյթ կ'առնէ: Յունիս 10-ին, Արդարադատութիւնը գոցեց ուցած է երկու օրաթերթեր որոնք նոր նախագահին՝ Խաթամիի կողմնակից կը նկատուէին: Առաջինը՝ Ժամէհ, բացէ ի բաց կը պաշտպանէր Խաթամին: Թերթին տնօրէնը դատապարտուած է նաեւ 16 միլիոն ռիալ (32.000 Ֆր.) տուգանք վճարելու: Երկրորդ թերթը, նաեւ Խաթամիի կողմնակից Կոզարէշ-է-Ռուզն է որ կը գոցուի հրատարակած ըլլալով յօդուած մը արտասահման գտնուող իրանեան դրամագլուխներու վերադարձին մասին: Այս գոցեցումները տեղի կ'ունենան մինչ կը շարունակուի Թեհրանի քաղաքապետին դատավարութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ գործազրկութիւնը նոր նուազում մը արձանագրած է: Այժմ համեմատութիւնը 10,9% է գործօն բնակչութեան, մինչ Ապրիլին 11,4% էր:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ՍՓԻՒՌՔԻ, ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ

Հայաստանի Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան Նիւ-Եորքի մէջ Յունիս 8-ին հանդիպում ունեցած է տեղւոյն գաղութին ներկայացուցիչներուն հետ ու իր ելոյթով պարզած՝ գլխաւորաբար Սփիւռքի, Թուրքիոյ եւ Ղարաբաղի առնչուած իրենց քաղաքականութեան արմատական գիծերը: Ընթացիկէն բաւական տարբեր ու մանաւանդ կարեւոր ելոյթ մը եղած է ատիկա, ներփակելով ամբողջ հայութիւնը հետաքրքրող հարցերու մասին իշխանութեան մօտեցումի սկզբունքները:

Վ. Օսկանեան նախ ըսած է թէ մօտ օրէն Արտաքին գործերու նախարարութեան կազմին մէջ պիտի սկսի գործել Սփիւռքի բաժին մը զոր պիտի գլխաւորէ ենթանախարար մը: Ասիկա արդիւնք է Սփիւռքի հետ տարուած նախկին սխալ քաղաքականութիւնը սրբագրելու ամէնէն առաջ Ռ. Քոչարեանի փափաքին: Ան կ'ուզէ զարկ տալ միութեան եւ գործակցութեան: Սփիւռքի կարողականութեան ոչ իսկ կէսը օգտագործուած է, կիրարկուած նախկին սխալ հոլովոյթին պատճառով: Վ. Օսկանեան հրաւիրած է ԱՄՆ-ու հայկական կազմակերպութիւններն ու խմբաւորումները որ համակարգեն ջանքերը, յետոյ ընդհանուր հանդիպումներ ունենալու համար Հայաստանի մէջ:

Հայաստանի բոլոր նախարարութիւնները արտաքին յարաբերութիւններու բաժիններ ունին որոնք կը գործակցին Արտաքին գործերու նախարարութեան հետ: Սփիւռքի բոլոր մարզերը — տնտեսական, կրթական, եւայլն, — այդ բաժիններուն մէջ պիտի գտնեն իրենց խօսակիցները:

Խօսելով հայեւթուրք յարաբերութիւններու մասին, Վ. Օսկանեան կրկնած է թէ 1915-ը մաս կը կազմէ Հայաստանի Արտաքին քաղաքականութեան, առանց որ ան մնայ Հայաստան — Թուրքիա յարաբերութիւններուն: «Ծակատում մը չէ Թուրքիոյ հետ, այլ՝ յետագայ յարաբերութիւններու ճամբան բանալու արարք մը» ըսած է Հայաստանի նախարարը, 1915-ին օրակարգի բերուելու երեւոյթը: Ան ողջունելով Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին ճանաչումը, ըսած է թէ հետամուտ պիտի ըլլան որ այլ երկիրներ հետեւին այդ օրինակին ու ճնշում բանեցնեն Թուրքիոյ վրայ:

Ըսելով որ հակառակ Թուրքիոյ կիրարկած շրջափակումին Հայաստան միշտ պատրաստ գտնուած է դիւանագիտական ու առեւտրական յարաբերութիւն հաստատելու, ափսոսացած է որ ոչ մէկ արդիւնք ձեռք ձգած են:

Վ. Օսկանեան խօսելով Ղարաբաղի հարցին մասին, հոս եւս յայտնած է թէ նոր մօտեցումներ կան Հայաստանի կողմէ: Փուլ առ փուլ լուծումի տարբերակը մերժուած է եւ տարածք պիտի չյանձնուի առանց Ղարաբաղի օրինավիճակը որոշելու: Բանակցութիւնները պիտի տարուէին հիմնական այն տեսակէտով որ Ղարաբաղ մաս պիտի չկազմէ Ատրպէջանին. Վ. Օսկանեան շեշտած է. «թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Ղարաբաղ կը հաւատան որ այս երկրորդը օրինաւոր, մշակութային եւ պատմական իրաւունքը ունի Հայաստանի միանալու կամ անկախ ըլլալու»:

Ապա բացատրած է որ միացումը յարմար լուծումը չէ, քանի որ պիտի ընդունուի Ատրպէջանի կողմէ: Հայաստան եւ Ղարաբաղ կրնան յօժարիլ Ատրպէջանի հետ միայն հորիզոնական կապերու, ինչ որ համապատասխան է անկախութեան: Բայց այս դիջումը պէտք է անպայման փոխադարձ ըլլայ: Հակառակ պարագային «Հայաստան պիտի մտածէ միացումի կամ Ղարաբաղի անկախութեան մասին» ըսած է Վ. Օսկանեան: Ան նախագահ Շիրաքի, ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Անանի, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարին եւ ԱՄՆ-ու Արտաքին գործոց նախարարութենէն Ս. Թալպոթի հետ հանդիպումներուն կրկնած է թէ Հայաստան անկեղծօրէն լուծում կը փնտռէ Ղարաբաղի հարցին, սակայն պիտի չընդունի Օ-ԽՍ-ՄԷ-Ը-ի առաջարկածը:

Վրաստանի, Ատրպէջանի ու Թուրքիոյ միջեւ վերջերս կայացած գործակցութեան համաձայնութիւնը նախարարը միջոց նկատած է Հայաստանի վրայ ճնշում բանեցնելու, քանի որ Վրաստան եւ Թուրքիա կ'ուզեն որ քարիւղատարը իրենց տարածքէն անցնի: Այսուհանդերձ, ոչինչ փոխուած է Վրաստանի եւ Իրանի հետ Հայաստանի քաղաքականութեան մէջ: Աւելի քան երբեք հզօր են Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները: Ապահովութեան տեսակէտէն շատ կարեւոր է ռուսական զօրաբաժիններու ներկայութիւնը: Այս պարագան Վ. Օսկանեան յայտնած է ԱՄՆ-ու եւ այլ երկիրներու: «Մեր ապահովութեան մօտեցումին նախապայմանն է օգտագործել ապահովութեան ամէն տեսակի կարգադրութիւն: Ատիկա արգելք չէ ՕԹԱՆ-ի հետ եւս ապահովութեան կարգադրութեան: Իսկ Ատրպէջանի պարագային, ՕԹԱՆ-ի հետ գործակցութիւնը Ռուսաստանը շրջանակէն դուրս վանող տարր է որ բեւեռացումի կ'առաջնորդէ» ըսած է Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարը:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄՈՒԿԵՐԸ

Թուրք փրոֆ. Ս. Սոնյէլ որ անգլիական դիւանները պրպտելով Հայերու ցեղասպանութեան մասին անգլերէն հատոր մը գրի առած է, պնդած է որ նոյն այդ դիւաններէն կ'անհետանան այն փաստաթուղթերը որոնք Հայերու ցեղասպանութեան տեսակէտը կը հերքեն:

Պատմական այս յայտարարութիւնը կատարուած է «Հիւրրիյէթ» (Յունիս 11) թերթին. Ս. Սոնյէլ ըսած է նաեւ թէ գոյութիւն ունեցող փաստաթուղթերուն մէկ մասն ալ կեղծ է: Ան խօսելով 1920-ի անցքերուն մասին, կ'ըսէ թէ դաշնակից ուժերը 1915-ի պատասխանատուները դատելու նպատակով, որպէս վաւերաթուղթ հաւաքեցին ինչ որ կար, թալանեցին օսմանեան դիւանները ու այդ բոլորը 1924-ին փոխադրեցին Լոնտոն:

Ըսելով որ ինք 1967-էն ի վեր մէկ-մէկ աչքէ անցուցած է ժԹ. դարէն մինչեւ 1967 շրջանի փաստաթուղթերը, կը նշէ որ 1915-ի Թուրք ղեկավարներու հայկական քաղաքականութեան մասին միայն դրական բաներ կան հոն:

ԼՂՀ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՅՈՅՑ

Միջնորդելու համար ԼՂՀ իշխանութեան տագնապին, Յունիս 10-ին Ստեփանակերտ մեկնած է Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեան: Հարցը սուր բնոյթ ստացած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի ու ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեանի միջեւ, երբ առաջինը տրամադիր գտնուած է հրաժարեալ վարչապետին պաշտօնն ալ ստանձնելու: Այս առաջարկին Ազգային Ժողովին կողմէ մերժումէն ետք աւելի զօրացած կը թուի ըլլալ Ս. Բաբայեանի դիրքը, մանաւանդ որ Յունիս 11-ին իր կողմնակիցները ի նպաստ իրեն ցոյց մը կազմակերպած են Ստեփանակերտի Ազատութեան հրապարակին վրայ: Ելոյթ ունեցողները շեշտած են ներկայի նման դժուարին շրջանի մը ուժեղ ղեկավարներու անհրաժեշտութիւնը, շեշտելով որ հարկ է աջակցիլ Պաշտպանութեան նախարարին ծրագիրներուն: Մեղադրուած է կառավարութիւնը որ քարոզային սխալ քաղաքականութիւն վարած է: Վերջաւորութեան կարդացուած է ԼՂՀ նախագահին ուղղուած դիմումը որով պահանջ կը ներկայացուէր վարչապետ նշանակելու Ս. Բաբայեանը: Նիւթ եղած է նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրաժարականի հարցն ալ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՏԺԷ ՖՐԱՆՍԱՆ

ՑԵՐԱԿՈՅՏԸ ԱՇՆԱՆ ԿԸ ՅԵՏԱՁԳԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս կը սպասուէր, Անգարա ձեռնարկեց այն պատժամիջոցներուն զորս նախատեսած էր Մայիս 30-էն իսկ, երբ նախորդ օրը Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը կը քուէարկէր օրէնքի այն առաջարկը որով Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնար հայկական ցեղասպանութիւնը:

Ուրբաթ, Յունիս 12-ին, Թուրք մամուլը, բայց նաեւ ֆրանսական մետիաները լայն տեղ կուտային հարցին: Առաւօտուն իսկ, Եւրոպա Մէկ ձայնասփիւռի կայանը կը հաղորդէր թէ Թուրքիա չեղեալ կը համարի 10 միլիառ տոլարի պայմանագրեր, գլխաւորաբար զինամթերքի մարզին մէջ: Այս առնչութեամբ, նոյն կայանէն արտայայտուեցաւ Ալֆորվիլի երեսփոխան-քաղաքապետը՝ Ռընէ Ռուքէ, զարմանք յայտնելով եւ աւելցնելով թէ Թուրքիա իր այս ընթացքով շատ մեծ սխալ կը գործէ, Ֆրանսայի նպատակը այդ չէր: «Ֆիկառօ» լուրը տալէ ետք իր առաջին էջին վրայ, առանձին յօդուած մը կը հրատարակէ տնտեսական իր յաւելուածին մէջ, զոր ստորագրած է Պոլսոյ իր թղթակիցը՝ Էրիք Պիէկալա: Կը գրէ թէ Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է որ Ֆրանսայի հետ զինամթերքի առկախ բոլոր պայմանագրերը արգելքի տակ կ'առնուին: Ֆրանսան որ զէնք ծախող երրորդ պետութիւնն է աշխարհի մէջ, դուրս պիտի մնայ զինուորական հայթայթումի բոլոր առաջարկներէն ցորչափ կը տեւէ խորհրդարանական ֆրանսական գործընթացը:

Ծանօթ է որ Մայիս 29-ին Ազգային Ժողովը քուէարկեց հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը, բայց չի բաւեր եւ որպէսզի օրէնքի ուժ ունենայ, հարկ է որ վաւերացուի նաեւ Ծերակոյտին մէջ: Արդ, Ծերակոյտը այդ հարցը չէ դրած իր ներկայ օրակարգին վրայ, եւ ըստ Ծերակոյտի իսկ աղբիւրներուն պիտի չդնէ «Հոկտեմբերէն առաջ»...: Եթէ վաւերացուի, այդ պարագային, Անգարա վերջնապէս կը ջնջէ բոլոր պայմանագրերը:

Անցեալ շաբթու պէտք է վերջնական բնոյթ ստանար Մարտին ստորագրուած համաձայնագիր մը որ կը վերաբերէր 10 հազար հակահրասայլ հրթիռներու միասնական արտադրութեան: 2,6 միլիառ Ֆ.ի պայմանագրին խօսակցութիւնները յետաձգուեցան ցնոր տնօրինութիւն: Ֆրանսացի դիւանագէտ մը դիտել կուտայ. — «Իրաց այս կացութեան մէջ, հարկ է նկատի առնել որ Թուրքերու մօտ, ոչ ոք կը համարձակի որեւէ բան ստորագրել մեզի հետ»: Յունիս 10-ին, Թուրք պաշտօնական շրջանակները յայտարարած են որ Թոմսըն — ՍԷ-ԷՍ-Ա. այլեւս չի կրնար մասնակցիլ 900 միլիոն Ֆրանքի օդանաւային սարքերու առաջարկին: Կային բազմաթիւ այլ պայմանագրեր եւ պարագան ալ փայլուն կը թուէր: Թուրք բանակը կը նախատեսէր 150 միլիառ տոլարի կազմածներ յաջորդ 25 տարիներուն երկայնքին: Ֆրանսական զինամթերքի ճարտարարուեստի մեծերէն մէկը կ'ըսէ. — «Շատ յստակ է որ եթէ Ազգային ժողովի քուէարկած բնագիրը հաստատուի, շատ մեծ դժուարութիւններու պիտի բախինք: Միակ լուծումն այն է որ հարցը ձգձգուի ժամանակի երկայնքին, որպէսզի մթնոլորտը մեղմանայ: Ֆրանսայի մէջ, քա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ԱՐՑԱԽԻ ՊԱՅՔԱՐԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹԻ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Այվազեան պատմագէտ է, մասնագէտ՝ 18-րդ դարուն Արցախի, Ղափանի եւ Սիւնեաց աշխարհի մէջ մղուած ազատագրական պատերազմներուն։ «Պատմաբանասիրական Հանդէս»ի մէջ հրատարակած է ուսումնասիրութիւններ, Դաւիթ Բեկի ղեկավարած շարժումի լրջութեան եւ բազմաթիւ յաջողութիւններու մասին, թէ՛ պարսկական, թէ՛ Օսմանեան բանակներուն դէմ։ Անգլերէնով գրած է գրքոյկ մը, որ կը միտի փաստել թէ ինչպէս, ի պատասխան 1720-ական թուականներու հայկական զինուորական յաջողութիւններուն, երկու իսլամ պետութիւններն ալ ցուցաբերեցին բնաջնջողական վերաբերում, տասնեակ հազարաւոր Հայեր ջարդելով։ 1994-էն ետք ունեցած է դիւանագիտական պաշտօններ, Աւստրիոյ մէջ եւ այլուր։ Իբրեւ Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւններու անդամ, այցելած է Ռուսիա, Ամերիկա, Յունաստան, Իտալիա եւ Թուրքիա։ Իր խօսքը վճռական էր, նոյնքա՛ն հաւատացող՝ յաջողութեան կարելիութեան, որքան վհատեցնող էր Հերզլիկի զեկուցումը։

Այվազեան մատնանշեց հայութեան համար կենսական, սակայն ցարդ գրեթէ գոյութիւն չունեցող մտածելակերպի մը եւ կառոյցի մը կարեւորութիւնը, — «ռազմավարական» (սթրաթեժիք) մտածումի կարեւորութիւնը։ Ըսել ուզեց թէ հայութիւնը, մանաւանդ Հայաստանը, չունի անկախ կառոյց մը որ կը համախմբէ պատմաբաններ, քաղաքական գիտութեան եւ միւս ընկերային գիտութիւններու մասնագէտներ, ապա նաեւ կառավարութեան պաշտօնեաներ, որոնք տեսական եւ գործնական վերլուծումներով, վէճերով եւ կարծիքներու փոխանակութեամբ կը ստեղծեն լուրջ պետական ռազմավարութեան մը (եւ ո՛չ ժամանակաւոր քաղաքականութեան) առողջ հիմքեր։ Այս տողերը ստորագրողին երկու կէտ յատկանշական թուեցան, — (Ա) Այվազեան անցեալ վեց ամիսը անցուցած էր Սթան Փորտ համալսարանի մէջ, իբրեւ այցելու պրոֆեսոր, ուր անկասկած տեսած էր թէ ինչպէ՞ս հոն գոյութիւն ունեցող անկախ հիմնարկ — կառոյցը կը սատարէ նման ռազմավարական մօտեցումի ստեղծման, մասնագէտներ եւ դիւանագէտներ համատեղելով, անկախ օրուան — Քլինթընի կամ այլ — կառավարութենէն։ (Բ) Յայտնօրէն, Այվազեան, որ միջին աստիճան (ոչ բարձրաստիճան) դիրք ունեցած է իր խորհրդատու — դիւանագէտ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի կառավարութեան մէջ, դժգոհ էր ռազմավարական եւ հաւաքական մտածումի բացակայութենէն, ինչ որ առիթ տուած էր որ մէկ կամ երկու անձերու ռազմավարական մտածելակերպը (Տէր — Պետրոսեանի եւ Լիպարիտեանի) տիրապետէ եւ համոզիչ թուի։ Ինք պէտքը կը տեսնէ, եւ կ՚ընդգծէ կարեւորութիւնը, զանազան մասնագիտութիւններ եւ կարծիքներ ունեցող մարդոց մտածումը համադրող կառոյցի մը։

Նման կառոյց կենսական է Հայաստանի (նաեւ միւս կովկասեան պետութիւններուն) համար, ըստ Այվազեանի, քանզի Ամերիկայի ցարդ տիրապետող վերլուծումները եւ ապագայի մասին կանխատեսումները (որոնք երկնքէն պատգամաւոր մարգարէացումի պէս կը հնչեն ամէնուրեք) սկսած են համոզիչ թուիլ նոյնիսկ Հայաստանի մէջ։ Պատճառը՝ հակաճառող ռազմավերլուծական առողջ մտածումի բացակայութիւնն է։ Ամերիկայի «վերլուծումը» երկու մաս ունի, ըստ իրեն, — (Ա) Հայ — ազերի եւ այլ պայքարներ կոյր ազգայնապաշտութիւն եւ նախնական էթնիքականութիւն կը մարմնացնեն, անցեալին կը պատկանին, պէտք է դատապարտուին, մերժուին, անտեսուին։ (Բ) — Ապագան կը պատկանի տնտեսական բարօրութեան, որ պէտք ունի ամերիկեան ոճի դրամատիրութեան, որ պէտք ունի աժան եւ ապահով քարիւղի։ Ահա՛ այս է, ըստ Այվազեան, ամերիկեան մօտեցումը, որ՝ շնորհիւ Ամերիկայի բազմատեսակ ուժին եւ յաջողութիւններուն, սկսած է վտանգաւոր չափերով ընդունուիլ։ Բայց եթէ քննենք զայն, կը տեսնենք, ինչպէս Այվազեան, որ հոն կովկասեան երկիրներու ռազմավարական շահերը ոչ մէկ տեղ ունին, նոյնիսկ Ազրպէյճանի հարստաբեր քարիւղը միայն արեւմտեան տնտեսութեան ծիրին մէջ կը գնահատուի։

Ապա ան ներկայացուց խիստ հետաքրքրական, երկար, շատ արագ ընթերցուած վերլուծում — դասախօսութիւն մը, ուր կը ջատագովուէր կովկասեան պետութիւններու, մանաւանդ Հայաստանի, իսկական շահերուն վրայ հիմնուած (աւելի ճիշդ՝ հիմնուելիք) ռազմավարութիւն մը։ Կարելի չէ անոր բոլոր ծալքերն ու նրբութիւնները ամփոփել հոս, սակայն կ՚արժէ տալ նմոյշ մը։ Օրինակ, ըստ Այվազեան, Ազրպէյճանի համար հսկայ կարեւորութիւն ունի Նախիջեւանը։ Այո՛, ամէն մարդ իբր թէ կը գիտակցի այդ կէտին։ Սակայն ամերիկեան վերլուծումը հազիւ թէ կ՚ակնարկէ անոր։ Չընդգծեր թէ Ազրպէյճանի համար հարցը միայն Արցախը չէ, այլ՝ ըստ իրենց իսկ, Զանգեզուրի վրայով Նախիջեւանի եւ Թուրքիոյ հետ ուղղակի կապ հաստատելը։ Ամերիկեան տարբերակը հետեւաբար չընդգծեր որ Հայաստանի պետութիւնը եւ տարածքային ամբողջականութիւնը վտանգուած են, Ազրպէյճանի հասկացողութեամբ սահմանուած շահերու կողմէ։ Ամէն տեսակի փաստ կայ որ Ազրպէյճան իր շահերը միայն Արցախի վերատիրանալով եւ քարիւղով չի սահմաներ, — սակայն այդ փաստերը կ՚անտեսուին ոչ միայն Ամերիկայի տարածած, այսպէս կոչուած արեւմտեան վերլուծումներու մէջ, այլ նոյնիսկ «անցեալ եօթը տարիներուն» (իր խօսքն է) Հայաստանի մէջ։ Միայն ամէն տեսակի Հայ եւ հետաքրքրուող օտար մասնագէտներու համատեղութեամբ ստեղծուած, հեղինակաւոր եւ բազմակողմանի հակավարկած մը կամ տարբեր վերլուծում մը կրնայ պայքարիլ անոր դէմ, ըստ Այվազեանի, նախ Հայաստանի պետութեան պաշտօնեաներու միտքը ետ խլելով ամերիկեան վարկածէն, ապա նաեւ՝ տարածելով Արեւմուտքի մէջ։

Այվազեան տրամաբանեց թէ պայքարի մը կամ բախումի մը մասնակցող կողմերու իսկական շահերու ամբողջական հասկացողութեան վրայ հիմնուած վերլուծումը առաջնահերթ նախապայմանը եւ գրաւականն է, լուրջ բանակցութիւններու եւ վերջնական լուծումներու։ Ամերիկեան վերլուծումը շատ յոռի հետեւանքներ ունի, քանզի ի՛ր շահերն ու աշխարհհիմացութիւնը կը վաւերացնէ իբրեւ միակ առողջ մտածելակերպը։ Անշուշտ, ըստ Այվազեան, ճակատող կողմերու իսկական շահերու ճշգրիտ գնահատումը կրնայ զայրացնել ոչ միայն Ամերիկան, այլեւ բազմաթիւ կովկասեան քաղաքացիներ։ Թերեւս տրամաբանական թուի օր մը եզրակացնել՝ թէ հարցը լուծելի է միայն եթէ երկու կողմերն ալ ընդունին որ իրենց շահերու պահանջած լուծումը անընդունելի է միւս կողմին եւ անգործադրելի, եւ ուրեմն երկու կողմերն ալ յանկարծ կրնան դիմել ընդվզեցուցիչ զիջումներու, — օրինակ՝ Արցախը կրնայ փոխանակուիլ Նախիջեւանին հետ, բնակչութիւններու փոխանակում տեղի կ՚ունենայ, եւայլն։ Պէտք չէ խրտչիլ նոյնիսկ ամէնէն անհաւանական թուող եզրակացութիւններէն, պէտք է պաղարիւն մօտենալ անոնց, սակայն միա՛յն երբ վստահ կրնանք ըլլալ որ շահերու իրատես եւ բազմակողմանի վերլուծում մը կատարուած է։ Ցարդ, ըստ Այվազեանի, ոչ Ազրպէյճանը, ոչ ալ Հայաստանը իրագործած են նման վերլուծում։

Յետոյ, ըստ պատմաբանին, ներկայ վիճակը կ՚արտօնէ Ամերիկային, նաեւ՝ Թուրքիոյ, որ մարտնչող կողմերը, մանաւանդ Հայաստանը, մեղադրուին իբր անիրատես եւ նախնական հաւաքականութիւններ, որոնք պէտք է դաս սորվին իրենց մեծերէն եւ պատրաստ ըլլան կատարելու անոնց թելադրած զիջումները, հիմնուած իբր թէ առողջ եւ ամբողջական վերլուծումներու վրայ։ Միջոցին, իրենց — մեծ պետութիւններ, մանաւանդ Ամերիկան, բոլորովին զերծ կը մնան պատասխանատուութենէ։ (Դասախօսութեան յաջորդող ասուլիսի ընթացքին նշուեցաւ թէ նոյնը Եուկոսլաւիոյ պարագան է, — հոն ալ մանաւանդ Սերպերը, նաեւ փոքր չափով միւսները կ՚որակուին ազգայնապաշտ վայրենիներ, մինչ մեծ պետութիւններու, մանաւանդ Գերմանիոյ եւ Ամերիկայի մեղսակից եւ մեղաւոր դերը կ՚անտեսուի, մասամբ որովհետեւ Սերպերը չունին ռազմավարական եւ քաղաքական լուրջ վերլուծում, թանքթենքեր եւ Արեւմուտքի մէջ քաղաքական մտածող լօպիներ)։

Ապա Այվազեան խօսեցաւ «Պաշտպանութեան վարդապետութեան» (տիֆէնս տօքթրին կամ տօքթրին օֆ տիֆանս-ի) մասին։ Պաշտպանուիլ կը նշանակէ նախատեսել թշնամիի գործունէութեան բոլոր կարելի տարբերակները։ Յստակ է որ Թուրքիա Հայաստան չի ներխուժեր, որքան ատեն որ կան ռուսական զօրքեր, թէեւ սակաւաթիւ, — ըստ իրեն, 4300 զինուոր եւ Միկ 23 օդանաւերու մէկ ջոկատ։ Սակայն, աւելցուց, Թուրքիա եւ Ազրպէյճան կրնան հրահրել Նախիջեւանի բնակչութեան փախուստը (քանզի ա՛ն ալ շրջապատուած եւ պաշարուած կը զգայ ինքզինք, հակառակ անոր որ մթերք կը ստանայ թէ՛ Թուրքիայէն, թէ՛ Իրանէն)։ Այդ հրահրումը կրնայ առթել նախիջեւանեան մեծածաւալ յարձակում (ոչ միայն սահմանային կրակոց) Հայաստանի թիկունքին։ Թուրքիա շատ լաւ գիտէ թէ նման յարձակում պիտի առթէր Հայաստանի բանակի յաղթական հակա-յարձակումը, եւ ճիշդ ա՛յդ է որ, իր կարգին, պիտի առթէր Թուրքիոյ բանակի դէպի Նախիջեւան ներխուժումը։ Նման ներխուժում պիտի նմանցուի հիւսիսային Կիպրոսի գրաւումին։ Պիտի ըսուի թէ Նախիջեւանի բնակչութեան փրկումին համար կը կատարուի ան։ Պիտի չդատապարտուի Ամերիկայի կողմէ, կամ՝ պիտի սաստուի միայն, եւ Կիպրոս գիտէ նման սաստումի «արժէք»ը։ Արդի՞ւնք, — արիւնահեղութիւն Նախիջեւանի եւ անոր սահմանակից հայաստանեան շրջաններու մէջ, եւ թրքական զօրք որ կը հաստատուի Նախիջեւանի մէջ եւ կը սպառնայ Հայաստանի։ Ի՞նչ է հայրենիքի ռազմավարական եւ պաշտպանողական նախապատրաստութիւնը, նման կարելի (չըսելու համար հաւանական) քայլի մը դէմ։ Չկայ, փաստօրէն, որովհետեւ պէտք եղած վերլուծումը չէ կատարուած պետական մտածողութեան մակարդակի վրայ։

Այվազեան, համաձայնելով Արթիւր Մարտիրոսեանի վերլուծումին, ըսաւ որ Արցախի ապահովութիւնը Զանգեզուրի ապահովութիւնն ալ է։ Կարեւոր է ոչ միայն Արցախի, այլ հարաւային Հայաստանի ապահովութեան համար։ Զանգեզուրի շրջանը նեղ է, տեղեր կան ուր մէկ ծայրէն (Նախիջեւան) միւսը (1991-եան Ազրպէյճան) տարածքը 40 քիլոմեթր լայն է միայն։ Պաշտպանողական տեսութիւնը եւ Ղափան քաղաքի կրած ռմբակոծումը երկուքն ալ կը պարտադրեն որ մինչեւ վերջնական լուծում, թշնամիին թնդանօթները, հրթիռները եւ հրասայլերը կարելի եղածին չափ հեռու պահուին Զանգեզուրի նեղ հողամասէն։

Ապա, աւելցուց Այվազեան (արձագանգելով արեւմտահայութեան յատուկ մտածելակերպին) Հայաստանի ռազմավարական մօտեցումը պէտք է պատմութիւնը սերտելով փորձէ հասկնալ հայութեան եւ փոքրամասնութիւններու հանդէպ Թուրքիոյ երկարատեւ մօտեցումը, — ոչ 1991-էն, ոչ 1915-էն, ոչ իսկ 1894-էն կը սկսի Թուրքիոյ ջարդարար մօտեցումը, ըստ պատմաբանին։ Իր ուժին հակառակող բնակչութիւններ կը բնաջնջէ կամ կը տեղահանէ Թուրքիան, հնուց (կ՚ենթադրեմ կ՚ակնարկէր վերը յիշուած 1720-ական թուականներու Դաւիթ Բեկեան պայքարի ընթացքին կատարուած ջարդերուն)։ Թուրքիա չի վարանիր։ Երբ առիթը ներկայանայ՝ կը հարուածէ, կը գրաւէ, կը յափշտակէ, կը ջարդէ, կը տեղահանէ, — Հայաստան կամ Իրաք, Քիւրտ կամ Հայ կամ Յոյն (կարելի է յիշել նաեւ 1938-ի Սանճագը)։ Բարձր պատեհապաշտութիւնը որ թրքական ռազմավարական քաղաքականութեան մաս կը կազմէ, եւ որու կրկին ու կրկին կը ներէ Արեւմուտքը, պարզ պատեհապաշտութիւն չէ, քանզի Թուրքիա միշտ պատրաստ է այդպէս շարժելու, երբ առիթը ներկայանայ։ Զմոռնանք, աւելցուց ան, որ Թուրքիոյ պլօքատը Հայաստանի դէմ միջազգային օրէնքի որոշ հասկացողութեամբ կարելի է նկատել պատերազմական, կամ գոնէ՛ յարձակողական արարք, որ ներկայ իրավիճակի առթած պատեհութիւնը կ՚օգտագործէ, տնտեսութիւնը կը տկարացնէ, Հայերու արտագաղթը (այսինքն՝ տեսակ մը տեղահանումը) կը քաջալերէ։

Նման իրավիճակի մը մէջ Այվազեան կենսական նկատեց Եղեռնի հարցի անդադար յարուցանումը Արեւմուտքի մէջ, ձեւով մը հակադարձելու, եւ Թուրքիոյ համեմատաբար տկար «ճակատին» վրայ ճնշում բանեցնելու նպատակով։ «Խակ» որակեց այն հայկական քաղաքական մտածելակերպը, որ կը մտածէ թէ Թուրքիան կարելի է սիրաշահիլ՝ Եղեռնը անտեսելով։

Նմանապէս խակ եւ անիրատես որակեց՝ միջազգային երաշխաւորումներու վստահիլ։ Տալով տուեալներ արեւմտեան վաւերաթուղթերէ, ցոյց տուաւ որ արեւմտեան վերլուծողներ կը նախատեսեն որ ազդու զօրաբաժին մը՝ որ հրադադարին պիտի կարենար հսկել Արցախի մէջ, պիտի արժէր տարին 300 միլիոն տոլար, սակայն պաշտօնական պիւտճէին մէջ նախատեսուած է ... 30 միլիոնի յատկացում։ Մէջբերելով նախատեսուած հրադադարեան համաձայնութեան մէկ յօդուածը (25,3) որ Մինսկի կողմէ մշակուած է (սակայն անշուշտ չէ վաւերացուած Երեւանի կողմէ) ոչ մէկ լուրջ հաւաստիք չկայ որ անոնք աւելի վստահելի պիտի ըլլան, քան Սոմալիոյ մէջ անցեալին գործող ուժերը։ Այս բոլորը, ըստ իրեն (հրադադար, եւայլն) պատրուակ մըն է, Հայաստանը համոզելու որ իր կարգին Արցախը համոզէ տեղի տալ։

Եզրափակեց, կրկնելով թէ պէտք է հետատես ըլլալ, թէ՛ ապագայի, թէ՛ ալ անցեալի հանդէպ, — այսինքն՝ միայն ներկայէն, անմիջականէն մեկնելով պէտք չէ եզրակացութիւններու յանգիլ հեռաւոր ապագայի մասին։ Սակայն այդ «հեռաւոր» անցեալի վրան ալ յենուող ռազմավարական համադրիչ վերլուծումն է որ կը մերժուի Ամերիկայէն, որ մերժուեցաւ նախորդ կառավարութեան կողմէ։ Այդ երբեք պէտք չէ կրկնուի։

Միջանկեալ, խորհրդածութիւն մը, այս տողերը ստորագրողին կողմէ։ Յայտնօրէն, Այվազեանի համար հրատապ հարց է ռազմավարական տեսութեան իր նախընտրած տարբերակը։ Հերզլիկ, որուն Հայերու եւ Արեւմուտքի համար ճիշդ հակոտնեայ է ճշմարտութիւնը, — երկիրներ յաւիտենական շահեր եւ բարեկամներ չունին, ամէն ինչ կը փոխուի, ներկան է հիմնակէտը, որ նաեւ մեկնակէտը պէտք է ըլլայ ազգային ռազմավարութեան։ Պիտի արժէր այս երկու մօտեցումներուն յատուկ անջատ գիտաժողով մը գումարել, մէկտեղելով հայաստանցի, սփիւռքահայ, հրեայ եւ այլ մասնագէտներ, քանզի Իսրայէլ ալ այսօր այս նո՛յն վէճի փորձառութիւնը կ՚ապրի։

Եւ վերջապէս, նկատելի էր որ Այվազեանի եւ սփիւռքեան հայութեան, մանաւանդ Հ.Յ.Դ.-ի տեսութիւններուն մէջ կայ բաւական համընկնում, մէկ տարբերութեամբ, — Արցախի հողը, ինքնին, չունէր Այվազեանի համար այն ինքնուրոյն եւ ինքնաբաւ արժէքը որ Գասպարեան, օրինակ, կը մատնանշէր։ Այվազեանի համար Արցախի կարեւորութիւնը այն է, որ անոր բնակչութեան ապահովութիւնը պէտք է երաշխաւորել, եւ որ անոր դիրքը Զանգեզուրի ապահովութիւնը կարելի կը դարձնէ։ Եթէ, սակայն, համաշխարհային վստահելի դաշինքով Արցախի եւ Նախիջեւանի հողը կարելի ըլլայ փոխանակել, ամբողջական եւ ռազմավարականօրէն ապահով Հայաստան մը ստեղծելով, այդ մէկը ընդունելի կրնայ դառնալ Այվազեանին (եւ բազմաթիւ ուրիշներու) համար։ Այլ հարց, որ հաւանական չէ։

Գիտաժողովի վերջին խօսողն էր Կարէն Օհանջանեան, Արցախէն։ 1957-ին Ստեփանակերտ ծնած, Երեւանի Փոլիթեքնիքը աւարտած [illegible] 1995-ին ընտրուած է անդամ Արցախի Խորհրդարանին, ստանալով իր ընտրաշրջանի քուէներուն 98 տոկոսը, ամէնէն բարձրը՝ որ ստացած է որեւէ երեսփոխան։ Հիմնադիրն է «Հելսինքիի Քաղաքացիներու Խորհուրդի» հայկական մասնաճիւղին։ Գործակցած է Չեխիոյ մեծահամբաւ Վացլաւ Հաւէլին հետ, այս միութեան միջազգայնացման համար։ Կարեւոր դեր խաղացած է արցախահայ եւ ազերի պատանդներու փոխանակութիւնը իրականացնելու գործին մէջ (ցարդ 100 հայ եւ 250 ազերի փոխանակուած են)։ Յայտնօրէն, ան սակաւաթիւ Արցախահայերէն է որ երկրամասէն եւ Երեւանէն անդին ալ որոշ փորձառութիւն եւ հասկացողութիւն ունի։

Իր զեկուցումը հակիրճ էր, պատումի եւ վերլուծումի խառնուրդ։ Հաստատեց որ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՆՏՈՆ ժամանած է, Յունիս 5-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը ընդառաջելով Անգլիքան Եկեղեցւոյ պետ՝ Քէնթըրպըրիի Ճորճ Քարիի հրաւէրին: Ունեցած է զանազան հանդիպումներ, նոյն իրիկունն ալ Լամպէթ Փալասի Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցած է միջ-եկեղեցական արարողութիւն մը: Նախապէս, Արամ Ա. համալսարանի ասիական եւ արեւելագիտութեան բաժանմունքին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է նիւթ ունենալով. – «Կրօնքին տեղը ու դերը Միջին – Արեւելքի մէջ»: Յունիս 7-ին, Քէնթըրպըրիի Մայր Տաճարին մէջ, Արամ Կաթողիկոս պարգեւատրուած է Ս. Օգոստինոսի աստիճանի շքանշանով որ անգլիքան եկեղեցւոյ բարձրագոյն կարգի շքանշանն է: Այս այցելութեան ընթացքին Կաթողիկոսին կ'ընկերանային Հիւսիսային Ամերիկայի արեւելեան թեմի առաջնորդ՝ Օշական Եպիսկոպոս Չոլոյեան, Գանատայի առաջնորդական փոխանորդ՝ Խաժակ Եպիսկ. Յակոբեան, Հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան թեմի առաջնորդ՝ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան եւ դիւանապետ Մաշտոց աբեղայ Զօպանեան:

արցախեան պայքարը առթեց փոփոխութիւններու շարք մը, – Ղարաբաղի, Ազրպէյճանի, Հայաստանի եւ Խորհրդային Միութեան մէջ: Ամէն մարդ գիտէ որ միւս երեք փոփոխութիւնները վերջացած են, պատմութեան կողմէ վաւերացուած հարցեր են, սակայն Պաքու եւ Արեւմուտք Արցախի հարցով կը յամառին ներկայացնել առաջարկներ՝ որոնք կը միտին շրջանը վերադարձնել անցեալին: Անկարելի է: Այսօրուան Արցախը «փոխուած ընկերութիւն» մըն է, աւելի փոքր քան առաջ, տնտեսական ծանր վիճակի մէջ, շատ բանի պէտք զգացող, – սակայն ոչ Ազրպէյճանի քաղաքացիութեան վերադառնալու: Այդ նոյնքան խորթ եւ տարօրինակ յղացք է, որքան առաջարկել՝ որ Արցախցիք Խորհրդային Միութեան քաղաքացի ըլլան: Արդէն նոր սերունդ մը կայ որ Ազրպէյճանցիի տիրապետութիւնը չէ ճանչցած իսկ, կամ չի յիշեր:

Նշեց Արցախի նուաճումները: Ընդգծեց Ստեփանակերտի վերաշինումը, իբրեւ փաստ Արցախի ժողովուրդի մնալու եւ դիմանալու վճռակամութեան, ապա նաեւ շեշտելու համար թէ կարեւոր է Սփիւռքի հայութեան տնտեսական նպաստը, յատկապէս նման նորոգումներու: (Խ. Թ., – Յայտնօրէն, թափանցիկ խօսքերով, Օհանջանեան կը թելադրէ որ Սփիւռքի ազգայնական ուժերու պատասխանատուութիւնն է Արցախի օժանդակել, որպէսզի ան արագօրէն տեղւոյն անտեղիտալի, անմերժելի, տէ ֆաքթօ տէրը ըլլայ տնտեսական եւ բնակչային, ոչ միայն ռազմական գետնի վրայ, – եւ իբր այդ, աւելի հաւանական թուի անոր անկախացումը իբր անկախ միաւոր):

Օհանջանեան փակեց իր խօսքը, ըսելով որ զիջումներ կարելի են, մանաւանդ եթէ փոխ – զիջումներ ըլլան, սակայն անոնք հաւանական չեն, որքան ատեն որ Ազրպէյճան կը մերժէ ընդունիլ ամէնէն պարզ իրականութիւնը եւ կը մերժէ ուղղակի բանակցիլ Արցախի հետ: (Խ. Թ. Ռուսիա տրուեցաւ ընդունիլ որ տէ ֆաքթօ Չէչէնիա մը կայ, Իսրայէլ՝ որ պաղեստինեան միաւոր մը կայ, սակայն Ամերիկա՝ Արցախին 12 միլիոն տոլարի յատկացում մը կատարելով հանդերձ, չի պնդեր Ազրպէյճանի որ ան բանակցի Արցախի հետ, ուղղակի):

Այս թղթակցութիւնը չկրցաւ մանրամասնօրէն անդրադառնալ այն ասուլիսներուն կամ հարց – պատասխաններուն, որոնք տեղի ունեցան բաւական բարձր մակարդակի վրայ: Յատկանշական էր հայ եւ օտար, սփիւռքցի, հայաստանցի եւ արցախցի անձերու ներկայութիւնը, ապա նաեւ, ուշիմ եւ նոյնիսկ հմուտ ունկնդիրներու աշխոյժ մասնակցութիւնը: Կը թուէր որ ներկաները սրտով եւ մանաւանդ մտքով կը նախատեսէին Ռոպէր Քոչարեանի օրով Հայաստանի մէջ կատարուող եւ կատարուելիք վերանայումներն եւ վերարժեւորումները:

(Շար. 4 եւ վերջին մաս)

ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ 75-ԱՄԵԱԿԸ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԵՐԺՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԺԸՆԵՒ («Յառաջ»). – Պատրաստութիւններ կը տեսնուին ոգեկոչելու համար, Յուլիս 24-ին 75-ամեակը Լօզանի դաշնագրին որ փոխարինեց 1920 Օգոստոս 10-ի Սեւրի դաշնագիրը: Հայերուն, Յոյներուն եւ Քիւրտերուն համար ան ազգային աղէտ մը կը ներկայացնէ, բայց Թուրքիոյ համար դիւանագիտական յաղթանակ մըն է որ հիմն իսկ է քեմալական հանրապետութեան իր ներկայ սահմաններուն մէջ: Ուրեմն, Անգարա փափաքեցաւ դէպքը տօնել Լօզանի մէջ, Ռիւմին պալատը ուր ստորագրուեցաւ դաշնագիրը, մասնակցութեամբ զուիցերական իշխանութեանց, ինչպէս նաեւ ստորագրող գլխաւոր երկիրներու, մասնաւորաբար Ֆրանսա եւ Մեծն – Բրիտանիա, կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն: Դիմումը կատարուեցաւ տարւոյս սկիզբը Պէրնի Թուրքիոյ դեսպանին կողմէ: Պատասխանը տրուեցաւ քանի մը օր առաջ Վոյի նահանգին, որուն մայրաքաղաքն է Լօզան, կառավարութեան կողմէ եւ կրկնակ մերժում մըն է: Ռիւմին պալատը (որ Արուեստի եւ Պատմութեան թանգարան դարձած է) պիտի չտրամադրուի այդ առթիւ եւ զուիցերական իշխանութիւններն ալ պաշտօնապէս պիտի չմասնակցին թրքական ոգեկոչումին: Թուրքերը կրնան այդ հանդիսութիւնը կազմակերպել, օրինակ պանդոկի մը մէջ: Այս մերժումին որպէս գլխաւոր դրդապատճառ կը տրուի Քիւրտերու հետ բախումներու մտավախութիւնը: Անոնք քանի մը հազար են շրջանին մէջ եւ իրենք ալ ոգեկոչման ցոյց մը կը պատրաստեն: Նախաձեռնութիւնը ստանձնած է քիւրտ Երիտասարդ Իրաւագէտներու Միութիւնը, որուն կը նախագահէ Իսմէթ Շէրիֆ Վանլի, գրող եւ նախկին պաշտօնատար Լօզանի ատենակալութեան մէջ: Սիմպոզիոմ մը պիտի համախմբէ պանդոկի մը մէջ, Յուլիս 24-ին եւ 25-ին, շուրջ տասնեակ մը երկիրներու պատմաբաններ, իրաւագէտներ, քաղաքագէտներ, եւ խորհրդարանականներ: Թեմա պիտի ունենայ Լօզանի դաշնագիրը եւ քիւրտ ժողովուրդի իրաւունքներու ժխտումը: Յայտագիրը կ'ընդգրկէ զեկուցում մը հայկական հարցին մասին Սեւրի դաշնագրէն (1920) Լօզանի դաշնագիրը (1923) եւ վիճարկում մը Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց վրայ:

Զուիցերիոյ Հայերն ալ գործի անցած են: Իշխանութեանց ուղղուած նամակով մը, գաղութին ղեկավարները կը յիշեցնեն որ Լօզանի դաշնագիրը ամբողջովին գոհեց Հայաստանը, 1915-ի ցեղասպանութենէն վերապրողը վերածելով անհայրենիք գաղթականներու: Ուրեմն, պաշտօնական տօնակատարութիւն մը Թուրքիոյ կողմէ պիտի համապատասխանէր լռելեայն ընդունման Հայոց ցեղասպանութեան: Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Իտալիոյ եւ այլ երկիրներու հայկական միութիւններ նոյնիմաստ նամակներ ղրկած են այդ երկիրներու զուիցերական դեսպանութեանց:

Փարիզի Յոյն Պատմական ընկերութիւնը նմանօրինակ նամակ մը գրած է Ֆրանսայի զուիցերական դեսպանատան, յիշեցնելով որ Լօզանի դաշնագիրը վերջ դրաւ աւելի քան 3000-ամեայ հելլենական ներկայութեան, Փոքր Ասիա եւ պատճառ եղաւ աւելի քան մէկ միլիոն Յոյներու աքսորին, Իզմիրէն Տրապիզոն:

ԱՐՄԱՆ ԿԱՍՊԱՐ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆԱՑԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Հոգեպարուստ տօնական չորս օրերուն, Մայիս 29-էն Յունիս 1, Լիոնի մէջ տեղի ունեցան Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Եւրոպայի Երիտասարդացի 10-րդ համագաղութային հանդիպումը եւ մարզական խաղերը:

Լոնտոնէն, Հոլանտայէն, Պելժիքայէն, Զուիցերիայէն, Իտալիայէն եւ անշուշտ, Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն հարիւրաւոր երիտասարդներ, աղջիկ եւ տղայ, եւ միութենականներ, խումբ առ խումբ Մայիս 29-ի յետ միջօրէէն սկսեալ անհուն խանդավառութեամբ ժամանեցին Լիոն-Պրոնի պանդոկը՝ «Նովոթէլ»:

Դիտելով եւ ապրելով անոնց եռուզեռը, ողջագուրումները եւ ուրախութիւնները, կարելի չէր չյուզուիլ եւ չոգեւորուիլ... կարելի չէր գնահատանքի անհուն զգացումներ չտածել բոլոր անոնց, որոնք լքած իրենց «եւրոպական հանգիստը», գիշերը ցերեկին խառնած, անսակարկ նուիրումով կը կազմակերպէին նման հանդիպումներ...

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Լիոնի մասնաճիւղին նախագահը Պ. Ժագ Էքմէքճեան, իր գլխաւոր գործակիցներուն՝ ՊՊ. Ժագ Կարապետեանի, Վազգէն Խաքիճեանի, Սագօ Վարդանեանի, Շահան Ֆէթթէլեանի եւ Տիկին Մայէն Պասմաճեանի գործակցութեամբ, նաեւ՝ այն բոլոր նուիրեալ միութենականներու օգնութեամբ, հանդիպումին ընկերային եւ մարզական բոլոր մանրամասնութիւնները լաւագոյնս կազմակերպած էին:

Մարզական խաղերը՝ սրահի ֆութպոլ, վոլեպոլ, պասքէթպոլ (աղջիկ եւ տղայ) եւ փինկ-փոնկ, տեղի ունեցան Վօ-ան-Վըլէնի քաղաքապետարանի զոյգ մարզարաններուն մէջ, Մայիս 30, Շաբաթ օր, առաւօտեան ժամը 8-էն սկսեալ:

Ժամը 10-ին, պահ մը դադար առնելով քաղաքապետարանի եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ներկայացուցիչները եւ բազմաթիւ երիտասարդներ, քաղաքապետարանի կից գտնուող Բ. Աշխարհամարտի զոհերուն նուիրուած յուշարձանին ծաղիկ զետեղեցին:

Շաբաթ օր, երեկոյեան մինչեւ ժամը 6.30-ը զատմի մրցումները տեղի ունեցան եղբայրական խանդավառութեամբ եւ՛ յաճախ ալ սուր մրցակցութեամբ... չէ՞ որ երիտասարդ եւ տաքարիւն են...:

Նոյնպէս, Շաբաթ գիշեր, Մէյլանի պանդոկ «Մերքիւր»ի շքեղ սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ երիտասարդներու ծանօթացման խրախճանք – պարահանդէսը:

Ուէ մէկը, եթէ խուզարկու աչքերով ու միտումով շրջէր սրահներուն մէջ եւ դիտէր այդ տղոց եւ աղջիկներուն ուրախութիւնն ու խանդավառութիւնը, հայկական որքա՜ն երջանկութիւն կ'ապրէր... այո, միակ կարեւորը հայկականն է վայելել, մնացեալը «եւրոպական ունայնութիւն» է:

Կիրակի օր, Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն եկած բազմահարիւր հանդիսականներու ներկայութեան տեղի ունեցան կէսաւարտական եւ աւարտական մրցումները, միշտ ե՛ւ աւելի խանդավառութեամբ ե՛ւ սուր մրցակցութեամբ:

Մրցումներու աւարտին, մարզարանին մէջ, յաղթական եւ աւարտական խումբերը ստացան իրենց բաժակները:

Կիրակի գիշեր, Վօ-ան-Վըլէնի «Շարլի Շափլէն» մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ 10-րդ հանդիպումի փակման մեծ պարահանդէսը:

Հսկայ սրահը ամբողջութեամբ լեցուն էր. «Կայծակ» նուագախումբը եւ երիտասարդութիւնը, կարծէք իրարու հետ համաձայնած, մէկը նուագով, միւսը պարելով, գիրար կը խանդավառէին ու կը կատղեցնէին...:

Կէս գիշերին, դադարի մը ընթացքին, Հ.Բ.Ը.Մ. Շրջ. Յանձնաժողովի նախագահ Տոքթ. Էտի Ադամեան խօսք առնելով վեր առաւ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչման յեղակարծ իրականութիւնը եւ շեշտը դրաւ ապագայ հայ երիտասարդութեան բերելիք թիկունքին վրայ սրբազան այդ պայքարին: Շնորհաւորեց եւ քաջալերեց 10-րդ հանդիպումը կազմակերպող բոլոր նուիրեալները եւ մասնակցող երիտասարդները:

Խօսք առաւ նաեւ Լիոնի մասնաճիւղին նախագահը՝ Պ. Ժագ Էքմէքճեան եւ մասնակցող բոլոր մասնաճիւղերու գլխաւոր պատասխանատուները բեմ հրաւիրեց (շուրջ 20 հոգի) եւ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին:

Ապա, իր խօսքը կեդրոնացնելով Հ. Բ. Ը. Մ.-ի այս մեծ հանդիպումներու 10-ամեակի նշանակութեան, ազդուած եւ ջերմ արտայայտութիւններով, շնորհակալութիւն եւ երախտագիտութիւն յայտնեց Պր. Անդրանիկ Քէշիշեանին, որ Ֆրանսայի, ապա Եւրոպայի, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Երիտասարդացի ստեղծումին եւ շարժումին նախաձեռնողը եւ յարատեւ ջանքերով յաջողցնողը եղած էր, 1984 թուականէն ի վեր: Գնահատանքի որպէս մնայուն արտայայտութիւն, մասնաճիւղերու պատասխանատուները, Լոնտոնէն մինչեւ Ժընեւ եւ Ֆրանսա, զատ – զատ յուշանուէրներով, պատուեցին Պր. Ա. Քէշիշեանը:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Երիտասարդական շարժումի ստեղծման առընչութեամբ, մեր մի քանի հարցումներուն, Պր. Ա. Քէշիշեան, հետեւեալ եւ ամփոփ ձեւով պատասխանեց. –

«...Արեւմտեան Հայ Սփիւռքի մէջ գործող բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ միութիւններուն աւագ պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ, երիտասարդացնել իրենց շրջանակները ... Երկար ատեն, որպէս հայ գոյատեւելու համար, ուրիշ ելք չկայ...

Մեր, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի պարագային, այսօրուան երիտասարդացի այս յաջող իրականացումը եթէ՝ Փարիզի մեր վերին ղեկավարութենէն, Պ.Պ.՝ Էտի Ադամեանի, Յակոբ Գասպարճեանի, Վահէ Ճազմատարեանի, Լեւոն Քէպապճեանի եւ անշուշտ նաեւ, Նիւ – Եորքի Կեդրոնէն, մէթր Պերճ Սեդրակեանի անվերապահ եւ մեծածախք նեցուկը չըլլար, շատ դժուար է որ յաջողէր...

Արդարօրէն պէտք է ընդունիլ նաեւ հայ մամուլին, մասնաւորաբար «Յառաջ» օրաթերթին, 1982-էն ի վեր, անսակարկ քաջալերանքը...

«...Իսկ, «ի՞նչ կը մնայ», կամ «ի՞նչ մնաց այս բոլորէն» հարցումին, կրնամ անհուն գոհունակութեամբ յայտնել թէ՝ նախ գիտէք՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի բոլոր վարչութիւններուն մէջ, նախկին եւ «Հին երիտասարդներէն», շատեր եռուն գործունէութիւն եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնած են ... իսկ ամենահիմնակա՞ն, որ տակաւին չէ յայտնուած հրապարակաւ եւ «շուքին մէջ պահուըտած» է ... Այս հանդիպումներուն եւ ծանօթացումներուն շնորհիւ, առկէ 45 օր առաջ, 70-րդ զոյգը ամուսնացաւ եւ, բոլորն ալ լաւ ընտանիքներ կազմեցին եւ՛ զաւակներ ալ ունեցան ... առաւել, կան նաեւ 15 – 18 զոյգեր ալ, որոնք՝ «փուռէն ելած տաք հացի պէս» պատրաստ, կը ծրագրեն իրենց ամուսնութիւնը...

... Ահա՛ ցանկը եւ իր հունձքը...

Որպէս թղթակից, բոլոր երեւոյթներէն եւ իրականութիւններէն լիացած, մեծով եւ պզտիկով, կը շնորհաւորենք բոլոր նուիրեալները եւ կ'ըսենք. –

–. Վարձքերնիդ կատար ըլլայ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Մրցումներու աւարտական արդիւնքները.–

1 – Ֆութպոլ – Հոլանտան յաղթեց Լիոնի:

2 – Պասքէթ, տղոց – Ժընեւը յաղթեց Լոնտոնի:

3 – Պասքէթ, աղջիկներ – Լիոն յաղթեց Լոնտոնի:

4 – Վոլի, տղոց – Պելժիա յաղթեց Լիոնի:

5 – Վոլի, աղջիկներ – Հոլանտա յաղթեց Մարսէյլի:

6 – Փինկ – փոնկ – Արշակ Թաշճեան, յաղթեց Ալէն Թատասեանցին: Երկուքն ալ Լոնտոնէն:

ՄԱՄՈՒԼ

«VAR-MATIN»

(30 Mai)

RESCAPE DU GENOCIDE VAGHINAG MISKDJIAN A SURVECU AU MASSACRE DES ARMENIENS A KONYA

Լիոնի մեր հաւատարիմ աշխատակիցը, Վաղինակ Միսքճեան, 89 տարեկան, այսօր քաշուած է Սէն-Ռաֆայէլի հանգստեան տունը: Այդ առթիւ, տեղւոյն «Վառ-Մաթէն» օրաթերթը բաւական երկար անդրադարձած է իր անցեալին, 1915-ի ցեղասպանութեան օրերուն: Կը յիշուի որ իր հայրը եւ հօրեղբայրը սեփականատէր էին Անգարայի նպարեղէնի մեծագոյն վաճառատուներէն մէկուն: Օր մը կանչուեցան ոստիկանատուն եւ այլեւս երբեք մէջտեղ չելան: Վ. Միսքճեան կը նկարագրէ աքսորը, տեղահանութեան ծրագիրը, պայմանները եւ իր ընտանիքին մնացորդացին հետ իր կեանքը Գոնիա, հուսկ Պոլիս Օսմանեան կայսրութեան պարտութենէն ետք:

(Շար. Ա. էջէն)

ղաքական դէմքերը պէտք է չափեն հարցին կարեւորութիւնը»:

Նոյնն է կացութիւնը ոչ զինուորական գետնի վրայ ալ: Անցեալ շաբթու Սենատէն է որ ղուրս ձգուած էր Իզմիրի մեթրոյի շուկայէն:

Նոյն օրուան «Լա Թրիպիւն» ալ լայն տեղ կուտայ Թուրքիոյ հակազդեցութեանց, նկարներով ալ տալով «պատժամիջոցներու» ցանկը: Ֆրանսայի Պաշտպանութեան Նախարարը ճշդած էր թէեւ Էօրօսաթորի սալոնի բացման որ այս հարցին կապակցութեամբ տարբերութիւն մը կայ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին եւ կառավարութեան միջեւ:

⁂

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Երեսփոխան Մ. Սոյսալի գլխաւորած Թուրք խորհրդականներու պատուիրակութիւնը որ Փարիզ կը գտնուէր ցեղասպանութեան բանաձեւին Ծերակոյտին կողմէ եւս քուէարկութեան արգելք ըլլալու համար, տեսակցութիւն ունեցած է Ծերակոյտի Նախագահ Ռ. Մոնորիի հետ: Այս վերջինը, ըստ Թուրք մամուլին, շեշտած է թէ եթէ կառավարութիւնը ճնշում չբանեցնէ, շատ հաւանական չէ Ծերակոյտին վաւերացումը:

Նախագահը ըսած է նաեւ. «Ես որպէս Ծերակոյտի նախագահ կրնամ քաղաքայնօրէն ըսել ձեզի թէ մենք այս բանաձեւին կողմնակից չենք, որովհետեւ չենք փափաքիր փրանքեւթուրք յարաբերութիւններու խանգարումը պատճառով վատթարացումը: Դուք ալ մի՛ չափազանցէք: Թուրքիայէն լուրեր կը հասնին թէ Ֆրանսա դուրս պիտի ձգուի առեւտրական ծրագիրներէ: Այս կարգի նախաձեռնութիւններ կը դժուարացնեն մեր գործը: Կը խնդրեմ որ չդիմէք այնպիսի քայլերու որո՛ւք մեր գործը կը դժուարացնեն»:

«Միլլիյէթ»ի խմբագրապետն ալ օրական սիւնակին նիւթը ըրած է Ծերակոյտի քուէարկութիւնը (Յունիս 12): Ըսելէ ետք թէ խորքին մէջ այնքան ալ ծանր չեն կըշռեր Ֆրանսայի կողմէ Թուրքիոյ ներկայացուած պատճառաբանութիւնները եւ թէ պէտք չէ մոռնալ որ բանաձեւը պատրաստողը Իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւնն է, ան կը գրէ. «Բանաձեւը Ծերակոյտին կանոնակարգի թափիղներուն մէջ մոլորեցնելու եւ մոռացութեան մատնելու հաւանականութիւնը աւելի կրնայ գրգռել հայկական լոպին:... Ջանանք կանգնեցնելու ամէնէն լաւ ձեւն է Եւրոպայի դէմ ճակատ յարդարելու չափ ազդեցիկ ըլլալ Հայաստանի վրայ: Երեւանի մէջ կանգնած է "Մայր Հայաստան"ի արձանը: Ատիկա կը նշանակէ որ Հայաստան հայրենիքն է աշխարհացրիւ համայն հայութեան: Բոլորին աչքերը սեւեռուած են Երեւանի մօր: Այդ Մայրը ձեռքը թուր մը ունի: Կա՛մ պէտք է թուրը անկէ առնել, կամ թուրին դէմ թուր քաշել...»:

Թրքական շորս Հոգինոց պատուիրակութիւնը հանդիպում ունեցած է Արտաքին գործերու Նախարար Հ. Վետրինի հետ ալ: Միջազգային Իրաւաբանութեան դասախօս Մ. Սոյսալ առաջարկած է որ խնդրոյ առարկայ բանաձեւը Սահմանադրական Ատեան յղուի, ստուգելու համար թէ Սահմանադրութեան յարի՞ր է: Ֆրանսացի Նախարարը պատասխանած է որ առաջարկը կիրարկելի չէ որպէս քաղաքական արարք: Ան շեշտած է թէ եղածը ոեւէ ձեւով չի կրնար աղընչուիլ ներկայի Թուրքիոյ հետ, ինչպէս նշած էր Ս. Պետերբուրգի մէջ ալ Լ. Ժոսփէն:

⁂

Ֆրանսայի Թրքական միութիւնները ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութեան դէմ բողոքի ցոյց մը կը կազմակերպեն Յունիս 20-ին, Էնվալիտի հրապարակին վրայ: Հրաւէր ուղղուած է նաեւ Եւրոպայի այլ երկիրներու Թուրքերուն որ մեծ թիւով մասնակցին:

SAMEDI 20 JUIN
à 20 heures 30

le Dr ARMEN AKHNAZARIAN
Spécialiste de l'architecture arménienne,
Président fondateur
de l'Association de la Recherche
sur l'Architecture Arménienne
à Aachen en Allemagne,
Un vrai passionné d'anciens monuments
évoquera

Les monuments historiques arméniens de Kelbadjar

Il est intéressant de savoir que la région de Kelbadjar renferme, aujourd'hui encore, de multiples traces du patrimoine arménien méconnues du monde scientifique.
Notre conférencier a effectué un véritable travail d'inventaire des vestiges d'une civilisation dont l'existence sur ces terres remonte à l'Antiquité.

Nous vous convions à cette conférence
(avec projection de diapos)
organisée par
le Comité de Paris — Ile-de-France
de l'UGAB
au
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro : Courcelles)

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3250 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

L'U. C. J. A. présente
la 2ème édition du tournoi

SPORT - FOI - ARMENITE

Volley-ball, Basket-ball, Tennis de table, Football
Samedi 20 et Dimanche 21 juin
Stade «Alain Mimoun»
Issy-les-Moulineaux

Sous la présidence d'honneur et la présence effective de
M. ANDRE SANTINI
et *M. JEAN DJORKAEFF*

Renseignements et inscriptions des équipes :
U. C. J. A.
Tél. : 01. 47. 36. 02. 50;
Fax : 01. 46. 44. 64. 04.

Nombreuses récompenses.
Grand tirage : un aller-retour Paris-Vienne en avion.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP ITINERANT EN GRECE

DU 8 AU 30 JUILLET

Camp adressé aux adolescents nés entre le 01/01/82 et 31/12/83.

Départ en train jusqu'à Venise et bateau pour Corfou

Programme : **Randonnées, visites des sites et monuments historiques, jeux de plage etc.**

Circuit: **Ile de Corfou**

Puis retour en bateau jusqu'à Venise et train.

Prix : 4 700 F

Renseignements et inscriptions:
C.B.A.F. : 01. 48. 24. 46. 57.

Places limitées.

UGAB-Paris - IDF

Café - Théâtre

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB
présente
« C A F E - T H E A T R E »
joué
par la troupe de théâtre de l'UGAB
le Samedi 27 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
P.A.F. Adulte: 250 F. /
enfant: (-18 ans) 150 F.
Places limitées.
Réservations par téléphone
au **01. 42. 27. 12. 26.**
au plus tard le **mardi 23 juin**
Les réservations doivent être confirmées par le règlement correspondant à l'UGAB :
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 21ème année consécutive !
la **M. C. A. d'ALFORTVILLE**
présente
son

GALA de Fin d'Année M.C.A. 98

sous la Présidence
de M. **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Samedi 20 Juin
à 20 heures 45 très précises
Salle des Fêtes,
22, rue Voltaire
La M.C.A. d'Alfortville :
une Culture Arménienne
dans la tradition et la modernité !
— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. :01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

Ամավերջի Հանդէս

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը սիրով կը հրաւիրէ ծնողներն ու բարեկամները, իր Միօրեայ դպրոցին հանդէսին, Կիրակի, Յունիս 14, ժամը 15-ին
17, rue Bleue, 75009 PARIS
Թատրոն, երգչախումբ, պարախումբ եւ այլն:

le 5 Juillet

GRANDE FETE CHAMPETRE *KHANASSOR*

à l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun
Groupe «Arghoutian»

et de la Croix Bleue Section Chaville

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

Messe de Requiem
en l'Eglise Arménienne de Chaville
Recueillement sur la tombe
du Prince Arghoutian

Rassemblement à 13 heures
au Cimetière de Chaville

— A m b i a n c e —
B u f f e t —
J e u x —
C o n c o u r s
Ping-Pong, Boules, Volley, Tavlou
Stands jeux enfants

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN

Subvention 1998

OFFRE
AUX ASSOCIATIONS ARMENIENNES
DE BIENFAISANCE
RELEVANT DE L'EGLISE D'ETCHMIADZINE

ENVOYER UN DOSSIER AVANT LE **30 JUIN 1998 A :**
FONDATION L.N. BULLUKIAN
18, rue Louis Tourte
69410 CHAMPAGNE au MONT-D'OR

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Յունիս 11-ին տեղի ունեցան երկու մրցումներ Պորտօ եւ Թուլուզ:

Պորտոյի մէջ Իտալիա եւ Չիլի կրցան 2 - 2 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգել բայց խաղը եւ մանաւանդ իրաւարարը խնդրոյ առարկայ եղան: Իտալիա կրցած էր առաջին կէտ մը նշանակել խաղին 6-րդ վայրկեանէն իսկ, մինչ Չիլի առաջին կիսախաղին վերջին վայրկեաններուն եւ Բ. կիսախաղին առաջին վայրկեաններուն երկու յաջորդական կոլերով յաղթական կը դառնար: Իտալիան փրկողը եղաւ փենալթի մը եւ այդ է որ վէճի նիւթ է: Ըստ ոմանց նիժերացի իրաւարարը կողմնակալութիւն ցոյց տուած է փենալթի մը շնորհելով Իտալիոյ, ինչ որ թոյլ տուաւ հաւասար արդիւնք մը:

Հաւասար՝ 1 - 1 մնացին նաեւ Գամերուն եւ Աւստրիա Թուլուզի մէջ:

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 16
MARDI
16 JUIN
1998

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·398 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.398

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՏԱԼԻՆ ՄԻՒՍ ԵՐԵՍԸ

Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին Մայիս 29-ի քուէարկութեան առթած խանդավառութեան ալիքը չէ հանդարտած տակաւին ու հասած են թրքական լուրջ հակազդեցութիւններ: Հայկական լրասփիւռներ ամէն օր տեղ կու տան գոհունակութեան արձագանգներու եւ շնորհակալութեան, երախտագիտութեան ո՛չ այնքան խրապաշտ փութկոտութեամբ բանաձեւուած արտայայտութիւններու. անոնք հասարակաց են մեծաւորներէն մինչեւ յետին փոքրաւորին: Հասարակաց՝ նաեւ գըրեթէ կամաւոր այն մոռացումը թէ եղածը առաջինն է միայն երկու հանգրուանէ բաղկացած ընթացակարգի մը որուն երկրորդը բաւական վիճելի գիծերով կը ներկայանայ:

1915-ի Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւը որմէ զեղչուած պատասխանատուին ու վայրին լրացումը կատարուեցաւ նոյնինքն պատասխանատուին յարուցած աղմուկով, ճիշդ է որ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ Ազգ. Ժողովին կողմէ. բայց որպէսզի ան ի հարկին նկատուելի քաղաքական արարք դառնայ, պէտք է կառավարութեան հաւանութիւնը վայելէ, փոխադրուելու համար Ծերակոյտին օրակարգին, վաւերացուի այդ ժողովէն ալ:

Այս հոլովոյթին մէջ առաջին քար մը ինկած է արդէն. մինչ կը սպասուէր որ Ծերակոյտին օրակարգին վրայ արձակուրդէն առաջ տեղ տրուէր անոր, յայտնի դարձաւ որ ձգուած է աշնան նստաշրջանին: Սեպտեմբե՞ր, Հոկտեմբե՞ր: Կարելի՞ է մտածել որ ընկերային, տնտեսական լուրջ հարցերու զուգահեռ, Ծերակոյտին օրակարգը անյապաղ հիւրընկալէ Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւը:

Մանաւանդ որ թրքական հակազդեցութիւնները արդէն սկսած են ներկայանալ, քաղաքական նախաձեռնութիւններէ ետք տնտեսական իրենց ամբողջ կարողականութեամբ ալ: Ըսե՛նք որ դիւանագիտական պատշաճ լեզու մը անհրաժեշտ պատասխանները հայթայթեց Ս. Տէմիրէլի Ժ. Շիրաքին ուղղած նամակին որով կը խնդրէր նախագահի հեղինակութիւնը գործի լծել, ազդելու համար Ծերակոյտին: Թուրք երեսփոխաններու պատուիրակութեան առաքելութիւնն ալ վճռական դեր չունենայ հաւանօրէն, քանի որ ազդելու, ճնշելու գործելակերպին վրայ հիմնուած անոր միջնորդութիւնը առաւելապէս կրնայ ծառայել տեսնելու թէ ժողովրդավար կարգեր ի՛նչ ընկալում ունին Անգարայէն: Այն մայրաքաղաքին որ Արեւմուտքին ամէն մերժումին կամ տատամսումին դէմ ամէն անգամ քիչ մը աւելի եռանդով կը ջանայ փաստը տալ թէ արդիական երկիր է, այս սահմանումին բոլոր չափանիշները իւրացուցած:

Սակայն, նոյնքան դիւրին շրջանցելի չէ, ապահովաբար, տնտեսական գործօնը որ Անգարայի հզօրագոյն «զէնք»ն է: Արդէն ան տեղեկացուց որ կ՚առկախէ միլիառներու հասնող առեւտրական գործառնութիւններ, անոնց ճակատագիրը կապելով Ծերակոյտին քուէարկութեան: Այս հանգրուանին դժուար չէ անդրադառնալ որ ոչ մէկ երկրի պարագային օրինակը տրուած է տնտեսական-բարոյական ճակատումին մէջ երկրորդին յաղթանակին:

Հարցը, պարզ է որ չի վերաբերիր արձանագրուած յաջողութեան անտեսումին, կամ թերագնահատումին: Նոյնիսկ եթէ ոչ մէկ յաջորդական քայլ արձանագրուի բանաձեւին ընթացակարգին մէջ, ոչինչ կրնայ ժխտել որ աշխարհի մեծագոյն պետութիւններէն մէկուն Ազգ. Ժողովը հրապարակաւ ճանչցած է 1915-ի իրականութիւնը. անիկա՝ նախընթացի արժէքէն մինչեւ յետագայ հեռանկարներու կարելիութիւնը, թէ՛ Սփիւռքին, թէ՛ Հայաստանին համար:

Այսուհանդերձ, թերեւս աւելորդ չէ զգօնութիւնը ունենալ խանդավառութեան պոռթկումը, յաջողութեան մէջ բաժին գտնելու մրցումը եւ երախտագիտութեան քիչ մը չափս տարազները յետաձգելու եւ նախ ծրագրելու աւելի լուրջ ու աւելի անյետաձգելի հակաքայլեր:

Անիկա անհրաժեշտ է նպատակին իրագործումէն զատ այլ պատճառներով ալ. որպէսզի վաղը այս մարզին մէջ կատարուածն ու չկատարուածը միայն Ֆրանսայի քաղաքականութեան հովերով բացատրելու հարկադրանքին տակ չգտնուինք ու տարով անզօրութեան նոր փաստ մը չունենանք:

Ա. Թ.

Ֆ Ո Ւ Թ Պ Ո Լ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Շաբաթավերջի հանդիպումներու արդիւնքներն էին.–

Ուրբաթ, Յունիս 12-ին, Ֆրանսա (Մարսէյլի մէջ) փառաւոր յաղթանակ մը տարաւ Հարաւ Ափրիկէի դէմ՝ 3 – 0, նոյն օրը Դանիա յաղթեց Սաուտի Արաբիոյ 1 – 0 Լանսի մէջ եւ Փարակուայ ու Պուլկարիա 0 – 0 հաւասար մնացին, Մոնփըլիէ:

Շաբաթ, Յունիս 13-ին, Սպանիա պարտուեցաւ Նիժերիայէն 2 – 3 Նանթի մէջ, Սէն – Տընիի մարզադաշտին մէջ Հոլանտա եւ Պելժիա տժգոյն խաղով մը միայն 0 – 0 արդիւնքով կրցան վերջացընել խաղը, մինչ Մեքսիքա կը յաղթէր Հարաւային Գորէային, Լիոնի մէջ:

Կիրակի, Յունիս 14, Սէն – Թ՚էթիէնի մէջ, Եուկոսլաւիա յաղթեց Պարսկաստանի 1 – 0, Թուլուզի մէջ, Արժանթին 1 – 0 յաղթեց Ճափոնի, հուսկ Խրուաթիան 3 – 1 պարտութեան մատնեց Ճամայքան Լանսի մէջ:

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Դեռ շաբաթ մը չանցած, առաջին շատ ծանր միջադէպերը տեղի ունեցան Կիրակի, Յունիս 14-ին Մարսէյլ, ուր յաջորդ օրը տեղի կ՚ունենար Անգլիա – Թունուզ մրցումը:

Կէսօրէ վերջն իսկ, առաջին բախումները տեղի ունեցան անգլիացի «մարզասէրներու» որոնց բուն որակումը՝ խուլիկան է, եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ, ապա անգլիացի եւ թունուզցի մարզասէրներու, որոնց հուսկ միացան, իրիկուան դէմ Մարսէյլի արուարձաններու երիտասարդները: Ամէնէն ծանր բախումները տեղի ունեցան Վիէօ – Փոռ ու 15 խանութ եւ սրճարան ալ թալանի տրուեցան: 46 վիրաւոր կայ, որոնց մէջ երկու հոգի, մէկը՝ Անգլիացի շատ ծանր վիճակի մէջ են: Ոստիկանները կը վկայեն որ Անգլիացիներէն շատեր այնքան գինով էին որ ի վիճակի իսկ չէին իրենց անուն – մականունը յայտնելու: Ձերբակալութիւններ ալ կատարուած են: Նոյն իրիկունը նախատեսուած նուագահանդէսը ջնջուած է: Նախորդ գիշերն ալ, Շաբաթ, միջադէպեր տեղի ունեցած են, Փրատոյի վրայ պատահած արկածի մը հետեւանքով: Ըստ նահանգապետին մեծ սխալ էր անգլիական խումբին մրցումը նշանակել Երկուշաբթի օր մը, ապա ասպարէզ տալով ամբողջ ուիք – էնտին Անգլիացիներուն, սրճարաններն ալ արտօնութիւն ըստացած ըլլալով բաց մնալու մինչեւ առաւօտեան ժամը 4:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ծանր կերպով քննադատեց Ֆրանսան անոր կիպրական քաղաքականութեան համար եւ սպառնաց առեւտրական պատժամիջոցներ ձեռք առնել Ֆրանսայի դէմ: Աթէնք կը մեղադրէ Ֆրանսան որ նախ կղզիին վերամիացումը կ՚ուզէ նախքան անոր անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան: Յունաստանի Արտաքին նախարարը ըսած է նաեւ որ կրնան ընթացք չտալ 40 Միրաժ – 2000 օդանաւերու գնման պայմանագրին:

ԷՐԻՔ ԹԱԲԱՐԼԻ, Ֆրանսայի մեծ նաւաստին, ծովի հերոսը անհետացաւ Յունիս 12-ի գիշերը, գործողութեան մը ընթացքին ծովն իյնալով իր Փէն-Տիւիք համբաւաւոր նաւէն, երբ չորս ընկերներուն հետ դէպի Սկովտիա կ՚երթային: Բոլոր փնտռտուքները ի դերեւ ելան եւ եթէ դեռ Յունիս 15-ին ալ նոր փնտռտուքներ կ՚ըլլային, պարզապէս փորձեր էին դիակը յայտնաբերելու համար: 66 տարեկան, Թապարլի առասպելական տիպար մըն էր եւ ամբողջ Ֆրանսան ցնցուած է: Ծովի ուրիշ սիրահար մը, նախկին նախարար եւ ակադեմական Ժան-Ֆրանսուա Տընիօ կ՚ուզէ որ ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուի Նոթր-Տամ կամ Սէն-Լուի տէ զ՚էնվալիտ:

ԲԵԼԱՌՈՒՍԻՈՅ մէջ մեծ գայթակղութիւն մը ծագած է, նախագահը՝ Լուկաշենկօ որոշած ըլլալով իրենց բնակավայրերէն արտաքսել բոլոր օտար դեսպանները, տեխնիքական աշխատանքներ կատարելու պատրուակով: Առջի օր, երբ Միացեալ-Նահանգներու դեսպանը ուզած է դեսպանատան շէնքը մտնել, չէ կրցած. փականք մը կը փակէր դուռները: Ըստ 1961-ի Վիէննայի պայմանագրութեան, Բելառուսիա իրաւունք չունի դեսպանները տեղահան ընելու եւ այլ տեղ տեղաւորելու առանց իրենց համաձայնութեան, բայց նախագահին հոգը չէ: Հակառակ Ռուսաստանի, Ֆրանսայի, Միացեալ-Նահանգներու, Լիթուանիոյ, Լեհաստանի բուռն բողոքներուն, որոշումը չի փոխուիր:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(15 Juin)

L'OEIL DE WILLEM

Թերթը գիպուկ ծաղրանկար մը հրատարակած է իր 6-րդ էջին վրայ, որու հեղինակն է՝ Վիլլէմ: Ան կը ներկայացնէ Թուրքերը եւ Ֆրանսան: Առաջինները կ՚ըսեն Ֆրանսայի. –

Puisque la France nous accuse de génocide, la Turquie n'achètera plus ses armes chez vous.

Ու Ֆրանսացին, զանազան զէնքերու գաթալոկ մը իր ձեռքին կը պատասխանէ. –

«C'est malin ! On a tout ce qu'il faut pour réussir votre génocide pas cher».

«LE FIGARO»

(15 Juin)

TURQUIE

Նամականիի բաժնին մէջ հրատարակուած է Շերպան Տեմեթրիուի նամակէն հատուած մը, ուր ան կը գրէ. – «Թուրքիա կը յամառի մերժել ընդունիլ իր տըխուր անցեալը Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերեալ: Այսպէս այս ոչ-եւրոպացի երկիրը կը հաստատէ Եւրոպական Միութեան իրաւացի մերժումը իր անդամակցութեան ժողովրդավար երկիրներու այս կազմակերպութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 13 / 15)

ԼԴՀ

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ԺԻՐԱՅՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Յունիս 13-ի մամուլի ասուլիսին յայտարարած է թէ «կառավարութեան որոշակի լարուածութիւնը յաղթահարուած է» եւ թէ իր հրամանագրով վարչապետ նշանակուած է Ժ. Պօղոսեան որ կը վարէր փոխ – վարչապետի պաշտօնը: Ասուլիսին ներկայ գտնուած են Պաշտպանութեան նախարարը, Ազգային Ժողովի նախագահը եւ նոր նշանակուած վարչապետը: Այս վերջինը 10 օրուան ընթացքին պիտի ներկայացնէ կառավարութեան նոր կազմը: Խօսք առնելով Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեան շեշտած է թէ անհրաժեշտ է բարելաւել ժողովուրդին ընկերային վիճակը: Ան ըսած է թէ իրեն համար դըժուար է տեսնել, որ բանակէն վերադարձող զինուորը անգործութեան պատճառով կը հեռանայ: Անհիմն, որակած է իր անձնական հակառակութիւններուն մասին շրջող զրոյցները: Բաժնելով անոր կարծիքը, Ա. Ղուկասեան ալ աւելցուցած է. «ցանկացած իրավիճակից մենք պատւով դուրս կը գանք: Բացառում են հակասութիւնները ներանձնական յարաբերութիւններում, քանի դեռ ունենք ընդհանուր խնդիրներ եւ ազգային շահեր»:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Ն. ԶԱԽՈՅԵԱՆԻՆ

Ազգային Ժողովի Յունիս 10-ի նիստին գլխաւոր դատախազ Հենրիկ Խաչատրեան ատեանին դիմած է երեսփոխան Նուէր Զախոյեանը ամբաստանելով եւ ձերբակալելու համաձայնութիւն ուզելով: Ան մանրամասնած է երեսփոխանին դրամաշորթութեան արարքները որոնք կատարուած են Երեւանի «Լիլիթ» սրճարանին եւ ոսկեղէնի «Երեւան» տօնավաճառին ապօրինաբար տիրանալու նպատակով, պաշտօնական դիրքը չարաշահելու ճամբով: Ամբաստանութեան մաս կը կազմեն դրամաշորթութենէն զատ, ահաբեկումի, բռնագրաւումի արարքներ: Ընթական

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հինգշաբթի, Յունիս 11-ի իրիկունը, թրքական հեռատեսիլի Գանալ – Տէ կայանը ներկայացուցած է «Տուրում» յայտագրի շարքին «Բարեկամական մէկտեղում» խորագրուած ծրագիր մը որու նախաձեռնած էր «Միլլիյէթ»ի խմբագրապետը՝ Կիւների Ճիվաօղլու (ան որ հարցազրոյց մը ունեցած էր նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ եւ զոր թարգմանաբար ներկայացուցինք Ուրբաթ, Յունիս 12-ի մեր թիւով):

Սփռումը տեւած է շուրջ երեք ժամ եւ տրուած է Գումգափուի Պէշճեան Ամիրա սրահէն: Մանրամասնութիւնները կու տանք յետագային:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻՈՅ ՏԱՓԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Նիւ - Եորքի Կեդրոնէն լոյս տեսնող «AGBU News Magazine» անգլերէն եռամսեայ գունաւոր հանդէսի նորագոյն թիւին մէջ (Մարտ, 1998), իբրեւ գլխաւոր թղթածրար, չահեկան տեսութիւն մը հրատարակուած է խորհրդային նախկին հանրապետութիւններէն Ուզբէկստանի հայ գաղութին անցեալի պատմութեան եւ մերօրեայ իրավիճակին մասին: Լուսանկարներով ու այժմէական տեղեկութիւններով հարուստ այս թղթակցութեան մէջ, AGBU-ի չըջուն լրագրողը՝ Տէյվիտ Զէնեան, լուսարձակի տակ կ'առնէ անտեսուած, գրեթէ մոռցուած ու իր ճակատագրին հետ միայնակ մնացած 40.000-ի հասնող հայ գաղութի մը ներկան, ուր չեն պակսիր ձեռներէց ու ընկերային բարւոք դիրքի հասած տարրեր ալ: Զէնեան կը փորձէ վեր առնել ճիգը, զոր ի գործ կը դնեն այնտեղ ոմանք՝ Հայ Ոգին կարենալ առկայծ պահելու համար Կեդր. Ասիոյ այդ խուլ տափաստաններուն մէջ...:

Նախարան գրութեան մը մէջ, ամերիկահայ լրագրողը ընդհանուր բնութագրում մը կը կատարէ Ուզբէկստանի նորանկախ հանրապետութեան, որուն 22 միլիոն բնակչութեան մէջ բնիկ Ուզբէկները կը կազմեն 71% տոկոս մը: Կան բաւական մեծ թիւով Ռուսեր (8.4%), Տաճիկներ, Ղազախներ, Թաթարներ, Գորէացիներ եւայլն: Իսլամական կրօնքն ու բարքերը թէեւ առկայծ, սակայն բացարձակապէս չեն հոնւաւորեր պետութեան քաղաքական, ընկերային կամ տնտեսական գործունէութեան ուղեծիրը: Նախագահ Իսլամ Քարիմովի վարչակարգը ամբողջն կառչած կը մնայ աշխարհիկ գաղափարախօսութեան սկզբունքներուն: Ծայրայեղ մահմետականներու գործունէութիւնն ալ ենթակայ է հետապնդումի եւ խիստ պատիժներու:

Պատմութեան ընթացքին Ուզմէկստան կարմիրս տէր փոխած է ու նուաճուած աշխարհակալ ուժերու կողմէ: Երկրին տարածքը շրջան մը մաս կազմած է Պարսից Կայսրութեան: Ն. Ք. 4-րդ դարուն ալ գրաւուած է Մեծն Աղեքսանդր Մակեդոնացիի կողմէ: Աւելի ուշ, 7 - 9-րդ դարերուն, Արաբներն են որ տիրապետած են այնտեղ, հոն ներմուծելով մահմետական կրօնքը: 13-րդ դարուն կուգան Մոնկոլները, որոնք Լէնկ-Թիմուրի աշխարհակալ կայսրութիւնը ձեւաւորելով՝ մայրաքաղաք կը դարձնեն Սամարղանդը: Թիմուրի հարստութեան անկումէն ետք, Ուզբէկստանի տարածքը (Թիւրքիստան) կը բաժնուի կարգ մը խանութիւններու (Պուխարա, Քոքանտ, Խիվա), աւելի ուշ, 19-րդ դարու վերջերը ամբողջովին կլլուելու համար ռուսական կայսրութեան:

1924 - 1991, համայնավար վարչակարգի տարիներուն, 447.000 քառակուսի քիլոմեթր տարածքով Ուզբէկստան մաս կը կազմէ Խորհրդային Միութեան: Հիմա, յետ - անկախութեան նորագոյն շրջանին, երկիրը տակաւ կը ճգնի թօթափել անցեալի յոռի բարքերը ու կերտել նոր Ուզբէկստան մը, «բնութեամբ՝ ամբողջատիրական, նկարագրով՝ ազգային եւ ուղղութեամբ՝ պահպանողական» դիմագիծով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՏՔԵՐ ԿԵԴՐ. ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ

Զէնեան սկիզբէն իսկ դիտել կուտայ թէ Հայերը օտարականներ չեն սեպուիր Կեդր. Ասիոյ մէջ, այնտեղ ապրած կամ հոնկէ անցած ըլլալով հարիւրաւոր տարիներ առաջ, երբեմն վայելելով նոյնիսկ առեւտրական առանձնաշնորհումներ: Պատմական հնագոյն աղբիւրներ Հայերու գործօն ներկայութեան կ'ակնարկեն մասնաւորաբար պարսկական կայսրութեան ծաղկուն օրերուն, երբ այնքան չահաբեր ու բանուկ դարձած էր Կեդր. Ասիան խաչաձեւող Մետաքսի ճամբան:

14-րդ դարուն հայկական փոքր գաղութներ գոյութիւն ունեցած են այնտեղ, ընդհուպ մինչեւ Լէնկ - Թիմուրի օրերը, որուն կը վերագրուի հայ բանտարկեալներ Սամարղանդ փոխադրելու ու զանոնք «անհետացնելու» ծրագրի մը՝ վրէժխնդրական արարք մը ալ:

Հայկական թէ ռուսական աղբիւրներ համաձայն են, որ 1890-ին աւելի քան 4000 Հայեր կ'ապրէին Կեդր. Ասիոյ շըրջանը. թիւ մը, որ 1917-ին բարձրացած էր 25.000-ի: Հայերու գլխաւոր կեդրոններ եղած են ուզբէկական Պուխարա, Անտիժան, Քոքանտ եւ Տաշքենդ քաղաքները, ուր անոնք զբաղած են առեւտուրով եւ վաճառականութեամբ, բայց նաեւ՝ քարիւղի եւ ածուխի ճարտարարուեստով, երկրագործութեամբ եւ հանքագործութեամբ:

Զէնեան կը վկայակոչէ արխիւային կարգ մը տուեալներ, որոնց համաձայն 19-րդ դարու երկրորդ կիսուն հայազգի գործատէրեր ճարտարարուեստական կարեւոր հիմնարկներ ղեկավարած են շըրջանին մէջ: Անոնց շարքին, զորօրինակ, Տէր - Յովհաննէսով սեփականատէրը եղած է շրջանի աղի մեծագոյն հանքերուն, իր արտադրութեան քանակը հասցնելով տարեկան 12 թոնի:

Երկրագործական կալուածին մէջ, Առաքով եւ Տէր - Մկրտիչեան համբաւուած են Քոքանտի տարածքին մէջ բամպակի մշակումին առընչուած իրենց ներդրումներով, մինչ շինարարական մարզին մէջ ալ փայլած են Ասատուրով, Գասպարով եւ Յակոբով՝ կառուցելով շոգեկառքի կայաններ, կամուրջներ եւ բամպակի հսկայ պահեստներ: «Ով» վերջածանցով այս մականունները ցոյց կուտան ռուսական զօրաւոր ազդեցութիւն մը շրջանի Հայերուն վրայ, որոնք ցարական Ռուսիոյ կողմէ Կեդր. Ասիա գործուղուած են յաճախ՝ պարկ տալու համար տեղական ճարտարարուեստին եւ բարեկարգելու երկրագործութիւնը:

Այլ բնագաւառներու մէջ եւս, Կեդր. Ասիոյ Հայերը տիրական դիրք գրաւած են երբեմն: Դարուս սկիզբը, Տաշքենդի մէջ գործող երկու դեղարաններուն տէրերը Հայեր եղած են: Քոքանտի մէջ ալ Հայեր սեփականատէր եղած են կահոյքի վաճառատուններու, կերպասեղէնի գործատուններու եւ ալիւրի ջաղացքներու: Այս միեւնոյն ժամանակաշրջանին, Կեդր. Ասիոյ մէջ գոյութիւն ունեցած են 8 հայկական եկեղեցիներ, ծխական դպրոցներով միասին: Ռուսական հին հրատարակութիւններ կը նշեն, թէ հայազգի Սարիեւ կառուցած ապա բանեցուցած է Աշխապատի (Թիւրքմէնստանի այժմու մայրաքաղաքը) ելեկտրական ուժանիւթի առաջին կայանը, մինչ Կուլիշամբարով (ա'յս ալ հայազգի) 1874 - 1913 գրի առած է 65 գիտական յօդուածներ՝ Կեդր. Ասիոյ մէջ ջրային պաշարներու հանքային պարունակութեանց մասին:

Մշակոյթի մարզէն ներս, Անդրանիկ եւ Ագնիւ Սողոմոնեան զոյգը 1900-ին հիմնած է հայկական շրջուն թատերախումբ մը, ելոյթներ ունենալով Կեդր. Ասիոյ հայաշատ քաղաքներուն մէջ: Նոյն շըրջանին, դերասանական գործունէութիւն ծաւալած են նաեւ Ա. Վրոյր, Յովհ. Աբէլեան, Սիրանոյշ եւ Արմէն Արմէնեան՝ Սամարղանդի եւ Քոքանտի մէջ: Զէնեան տակաւին կ'աւելցնէ, թէ համայնավար վարչակարգի հաստատումէն ետք եւս Հայեր շարունակած են Ուզբէկստանի մշակութային կեանքին բերած իրենց նըպաստը: Ան մասնաւորաբար կը յիշատակէ Թամարա Պետրոսեանը (Թամարա Խանում), որ տարիներով ղեկավարած է երկրին Ազգային Պարախումբը, ազգագրական բազմաթիւ համադրումներով: Իր կարգին, Ս. Բալասանեան իր անունը կապած է Տաճիկստանի երաժշտական պատմութեան, յօրինած ըլլալով տաճկերէն առաջին օփերային եղանակը, 1939-ին: Շարժանկարի աշխարհէն ներս ալ մի՛շտ կը յիշատակուի Համօ Բէկնազարեանի անունը, որ բանալի դեր կատարած է Կեդր. Ասիոյ սինեմարուեստի բնագաւառին մէջ, արտադրելով ուզբէկերէն եւ տաճկերէն լեզուով շարք մը ֆիլմեր:

ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ԾՈՑԻՆ ՄԷՋ

Առանձնաբար կեդրոնանալով Ուզբէկստանի Հայոց մերօրեայ կացութեան վըրայ, AGBU-ի թղթակիցը կը նշէ, թէ հաւաստի աղբիւրներու համաձայն Ուզբէկահայերու թիւը ներկայիս կը հասնի 40.000-ի, որուն կէսը կայք հաստատած է Տաշքենդ, 12.000-ն ալ՝ Սամարղանդ: Անոնք կ'աշխատին պատշաճիլ երկրին նոր իրականութեան, քայլ պահելով հըսկայ փոփոխութիւններու հետ, որոնք կը յատկանշեն յետ - խորհրդային շրջանը: Հիմա, համայնավար կուսակցութեան անդամ ըլլալու պէտք չկայ՝ կեանքի մէջ յաջողելու համար:

Սամարղանդի բնակիչներէն Անուշ Աղէկեան սապէս կ'արտայայտուի. - «Յաջողութիւն արձանագրելու համար՝ հարկ է կատարելապէս ճարտար ըլլալ որդեգրած կալուածիդ մէջ: Հարկ է ուրիշները գերազանցել: Ու Հայերս լա՛ւ հասկցած ենք այս ճշմարտութիւնը»: Աղէկեան, որ արհեստավարժ տարր մըն է պատկերասփիւռային ծանուցումներու կալուածին մէջ, կը պատմէ թէ գործի սկսած է նախ իբրեւ քամերաման, յետոյ արտադրողին բարձրանալու համար աստիճանաբար սանդխամատէն...: 30-ը նոր բոլորած, աչխոյժ գործունէութիւն ունի ան գաղութին կեանքին մէջ ալ:

Զէնեանի համաձայն, բազմաթիւ Հայեր տնտեսական ու ընկերային բարւոք դիրքեր գրաւած են Ուզբէկստանի մէջ: Անոնցմէ մին, Էմմա անունով 40-ամեայ տիկին մը, խոհարարուհիի իր ձիրքերը վերածած է շահաբեր գործի՝ Տաշքենդի մէջ հիմնելով «Էմմա ճաշարանը»: Հայկական ու տեղական ճաշատեսակներով համբաւուած այս ճաշարանին մէջ երաժշտական եռանդամ խմբակ մը հայկական մեղեդիներ կը նուագէ: Ու ճաշարանը, կ'աւելցնէ Զէնեան, մէկն է միայն այն տասնեակ հայկական ճաշարաններէն, որոնք Տաշքենդի, Սամարղանդի եւ այլ քաղաքներու մէջ, արեւմտեան դիւանագէտի մը իսկ հաստատումով՝ «բացառաբար լաւագոյն վայրերն են հաճոյքով ճաշելու, գիշերային զբօսավայրերու պերճանքէն անդին»:

23 տարեկան այլ քայուհի մը, Ռուզանա Սողոմոնեան, Տաշքենդի պետական պատկերասփիւռի անգլերէն յայտագիրներու գնահատուած հաղորդավարուհին է: Զէնեանի համար՝ ան եւս «խորտակած է ցեղային արգելքը» ու գրաւած շատերու կողմէ բաղձալի պատուաբեր դիրք մը, շաբաթական երկու անգամ երեւնալով ճերմակ պաստառին վրայ ու հարցազրոյցներ վարելով օտար դիւանագէտներու, գործարարներու եւ բարձրաստիճան դէմքերու հետ: Տաշքենդ ծնած Ռուզանան ինքզինք կը համարէ «100 տոկոսով հայ», խոստովանելով հանդերձ թէ զըրկուած կը մնայ հայերէն խօսելու կարողութենէն...:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀՀ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Մայիս 29-ին Լոս - Անճըլըս ժամանած է Հայաստանի նախագահի խորհրդական եւ Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնի ներկայացուցիչ Վահան Յովհաննիսեան: Մայիս 30-ի առաւօտեան, Հայաստանի Լոս - Անճըլըսի հիւպատոսութիւնը նախաճաշ - հանդիպում մը կազմակերպած է հիւրին հետ, «Ամբոզիա» ճաշարանին մէջ, ուր ներկայ եղած են գաղութին հայկական մամուլի, կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները եւ հիւպատոսարանին զօրավիգ բարերար եւ գործարար անձնաւորութիւններ:

Մայիս 31-ի երեկոյեան, Փասատինայի Սիվիք Օտիթորիումին մէջ նշուած է Հայաստանի Անկախութեան 80-ամեակը: Ներկայ եղած են շուրջ 3000 հոգի, որոնց կարգին հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, հայկական զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Հանդիսութիւնը վարած է Լիլիթ Պաղտասարեան: Խօսք առնելով աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, ի մէջ այլոց ըսած է. «Այսօր աւելի քան երբեք մեր ժողովուրդը, նորա նախագահ Ռոբեր Քոչարեանը, նոր ձեւաւորուած կառավարութիւնը վճռական են եւ հաստատակամ ազատութեան, միասնութեան, մեր անկախութեան, ժողովրդավարութեան հզօրացման ճանապարհին ամուր կանգնելու, վճռական են պաշտպանելու Արցախի դատը»: Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ խօսք առնելով Վիգէն Յովսէփեան ըսած է թէ «բոլշեւիկեան պայմաններուն տակ բացթողումները անհամեմատօրէն կը վնասեն մեր աշխատանքներուն, թէ պէտք է հեռու մնանք խժդժանքներէ ու բամբասանքէ, անձնականացուած ատելութենէ ու թշնամանքէ, թէ պիտի չարտօնենք միասնականութիւնը խախտող եւ գաղութային մեր անդորրը խանգարող որեւէ փորձ»:

Օրուան գլխաւոր բանախօսը Վահան Յովհաննիսեան, անդրադառնալէ ետք Հայաստանի մէջ Մայիս 28-ին տեղի ունեցած տօնախմբութիւններուն, խօսելով Հայաստանի առաջին հանրապետութեան մասին ըսած է թէ մենք այդ հանրապետութեան օրով ունէինք այն ինչ որ ցաւօք սրտի մինչեւ այս վերջին ամիսները չունէինք. երկար տասնամեակներէ ի վեր: Մենք ունէինք բարոյական ղեկավարութիւն: Ամէնէն ծանր պայմաններուն՝ 1919 - 1920 թուականներուն, հայ ժողովուրդը կը վստահէր իր կառավարութեան:

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Վէն Նայսի Ս. Պետրոս Եկեղեցւոյ «Գարակէօզեան» սրահին մէջ, Մայիս 22-ին, տեղի ունեցած է Ռոպէր Հատտէճեանի գրական գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Պոլսահայ Միութեան Մշակութային Յանձնախումբին անունով բացումը կատարած է ատենապետ տոքթոր Արթօ Երամ: Օշին Քէշիշեան ներկայացուցած է Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը, որ մօտէն ծանօթ է Սփիւռքի հայ գրականութեան եւ իր ուսումնասիրութեանց առանցքը դարձուցած է Պոլսոյ հայ գրականութիւնը: Փրոֆ. Դանիէլեան ներկայացուցած է Բ. Աշխարհամարտէն ետք պոլսահայ գրականութեան մէջ յայտնաբերուած նոր միտումները: Նշած է Մըխիթարեաններու շունչին տակ հասակ առած անունները (Գեղամ Սեւան, Զահրատ, Խրախունի), որոնց կեդրոնական մղիչ ուժը հանդիսացած է Ռոպէր Հատտէճեան: Ըսած է թէ մենք քիչ գրողներ ունեցած ենք որ փիլիսոփայական խոհեր ունենան մարդու ներաշխարհի մասին եւ այդ քիչերէն է Ռոպէր Հատտէճեան: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են երգիչ Արամ Անասեան եւ Սիլվա Կոմիկեան, որ հատուածներ արտասանած է Հատտէճեանի եւ այլ գրողներու գործերէ: «Ռոպէր Հատտէճեան, Ներաշխարհի գեղարուեստական քննութիւն» հատորի գինեձօնի արարողութենէն ետք խօսք առնելով յոբելեարը նշած է. «50 տարի հայ գրականութեան ծառայեցի. 50 միլիոն տոլար ալ շահէի, այսքան երջանիկ պիտի չզգայի»: Ապա խօսքը ուղղելով տեղւոյն իր պաշտօնակից լրագրող - խմբագիրներուն, Հատտէճեան յորդորած է որ աւելի տեղ յատկացնեն գեղարուեստական եւ մշակութային լուրերուն եւ աւելի սէր ցուցաբերեն հայ գիրին ու գրականութեան հանդէպ:

Մայիս 23-ին, Պոլսահայ Միութեան Կեդրոնին մէջ տրուած է ողջերթի ճաշ մը ի պատիւ Ռոպէր Հատտէճեանի: Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Տէրունեան: Վարչութեան ատենապետ Աւետիս Թէքքօզեան ներկայացուցած է Պոլսահայ Միութեան վարչութեան առընթեր տարբեր յանձնախումբերու գործունէութիւնները: Սրտի խօսք արտասանած են Գաբրիէլ Մոլոյեան («Մասիս» շաբաթաթերթ), Օշին Քէշիշեան («Արմինըն Օպզըրվըր» անգլիատառ շաբաթաթերթ), Ժան Գոսպեան («Ասպարէզ»), Գրիգոր Շէնեան («Նոր Կեանք»), Հենրիկ Անասեան («Սիփան» երգչախումբ), Երուանդ Տօնիկեան («Հայրենիք» Միութիւն), բանաստեղծուհի Քնարիկ Պօյաճեան ըըրատած է Ռոպէր Հատտէճեանի գրական եւ հրապարակագրական վաստակը: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրու-

թենէն ետք փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեան անդրադարձած է Հատտէճեանի վաստակին եւ արժանիքներուն: Հուսկ՝ շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը:

ԽԱՉՔԱՐ – ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԻ ԶԵՏԵՂՈՒՄ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Մայիս 31-ին, տեղի ունեցած է խաչքար – յուշակոթողի մը զետեղման արարողութիւնը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Քրիստոնէութիւնը Հայաստանի պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին առթիւ եւ իր հանգուցեալ ծնողաց՝ Յովհաննէս եւ Սոֆիա Զաքարեանի յիշատակին խաչքարը նուիրած է Արթուր Զաքարեան: Անտաշ որձաքոյն տուֆ քարը բերուած է Հայաստանէն, յղկուած, քանդակուած եւ զարդարուած է հայ ժողովուրդի հայրենասիրութիւնը, պատմութիւնը եւ յաւերժութիւնը խորհրդանշող բազմաթիւ զարդապատկերներով, ձեռամբ քանդակագործ Գասպար Ղարիբեանի:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ «ՄԱՅՐԸ ԵՒ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 12-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, Մայրերու Օրուան առթիւ: Ռուզմիկ Քահանայ Խաչատուրեան տուած է օրուան դասախօս Ռիթա Որբերեանի կենսագրականը: «Մայրը եւ Մայրերու Օրը» նիւթին շուրջ խօսելով Ռիթա Որբերեան ի միջի այլոց ըսած է. «Ամերիկայի մէջ Մայրերու Օրը հաստատուած է չահադիտական նպատակներով: Այսուհանդերձ մենք կը տարուինք անով, որ կը յիշենք այս տօնը, որովհետեւ ան մեզի յաւելեալ առիթ կու տայ մեր պատասխանատուութիւնները յիշելու հանդէպ մօր: Նաեւ որովհետեւ, մեր կենցաղային բարիքներուն բերմամբ, հազուադէպօրէն մեր զգացումները կը յայտնենք մեր մայրերուն: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են եկեղեցւոյ դպրաց եւ սարկաւագաց խումբը եւ կարգ մը մեներգիչներ: Փակման խօսքը արտասանած է Գրիգոր Վրդ. Չիֆթճեան, անդրադառնալով կնոջ դերին մեր կեանքին մէջ: Յաւարտ դասախօսութեան, եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

Հ.Օ.Մ.-Ի 88-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄ

Կլէնտէյլի Հայ կեդրոնին մէջ, Մայիս 22-ին, նշուած է Հ.Օ.Մ.-ի 88-ամեակը: Բացումը կատարած է Շուշան Փլաթքին: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Թեմին առաջնորդը Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Հ.Օ.Մ.-ի Կեդր. վարչութեան խօսքը փոխանցած է Հայկուհի Գեղինեան-Քոհլըր, անդրադառնալով Միութեան իրագործած ծրագիրներէն ոմանց: Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ խօսք առնելով Գոգօ Աչըգեան անդրադարձած է Հ.Օ.Մ.-ի առաքելութեան: Հայաստանի աւագ հիւպատոսին կինը՝ Եւգենիա Մելքոնեան, խօսք առնելով ըսած է. «Որպէս երախտապարտ Հայուհի գլուխ եմ խոնարհում ձեր ազգանուէր ծառայութիւնների առջեւ: Հպարտ ենք միութեան անցեալով, ներկայով եւ վստահ ենք որ համազգային բարձր գաղափարներով տոգորուած բեղնաւոր ձեր վաստակը կը փոխանցէք ձեր զաւակներին, անմար պահելով ազգային մտածողութեան ջահը»: Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է Մարի Արապեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻՆ

Արցախի ազատագրական պայքարի 10-ամեակին առթիւ, ազգային վեց վարժարաններու աշակերտները հանգանակութիւն կատարած են, ի նպաստ Արցախի իրենց սերնդակից քոյրերուն եւ եղբայրներուն կրթութեան: Հաւաքուած ընդհանուր գումարը՝ 9157 տոլար, ազգային վարժարաններու խնամակալ մարմնի ատենապետ Վիգէն Յովսէփեան յանձնած է Հ.Օ.Մ.-ի Արեւմտ. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Ալիս Մատէնլեանին, որ Արցախ մեկնելով այդ գումարը յանձնած է կրթական պատասխանատուներուն, յատկացնելու համար Հադրութի, Մարտակերտի, Շուշիի, Ասկերանի, Ստեփանակերտի, Մարտունիի դպրոցներուն:

ԿՐԹԱՍԻՐԱՑՆԵՐՈՒ ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի «Անոյշ» ճաշարանին մէջ, Մայիս 2-ին, տեղի ունեցած է Հալէպի Կրթասիրաց վարժարանի նախկին սաներու Միութեան ճաշ – պարահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 300 հոգի: Բացումը կատարելով ատենապետ Նուպար Յակոբեան նշած է թէ Կրթասիրաց վարժարանը իր յատուկ տեղը ունի Սուրիահայ գաղութի կեանքին մէջ, տուած է դաստիարակներ, տնօրէններ, բժիշկներ, գրողներ եւ գործարար մարդիկ, որոնք իրենց գործունէութեամբ պատիւ կը բերեն դպրոցին եւ ազգին: Սրտի խօսք արտասանած է 1928-ի շրջանաւարտ Մեսրոպ Մեսրոպեան: Միութեան ատենապետը գնահատանքի յուշատախտակ մը յանձնած է օրուան նախագահ, բարերար եւ մեկենաս Յարութիւն Սիմոնեանին, որ գնահատելով Կրթասիրացի գործունէութիւնը, հինգ հազար տոլար նուիրած է Միութեան:

ՄԱՐՏԻԿ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Մայիս 21-ին, իր մահկանացուն կնքած է բարերար Մարտիկ Յովսէփեան: Ողբացեալը եղած է Իրանահայ Միութեան խնամակալութեան անդամ, Հայ Կրթական Հիմնարկութեան ատենապետ: Թեհրանի մէջ իր վաղամեռիկ զաւկին անունով կառուցանել տուած է Վաչէ Յովսէփեան վարժարանը: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, ուր դամբանական մը խօսած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան:

ՀԱՄԵՐԳ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱՑՄԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ

Կլէնտէյլի Պրէսպըն եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 3ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին: Մասնակցած են «Նայիրի» Արուեստից կեդրոնի պատանիներու երգչախումբը եւ սենեկային նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Սեդրակ Տէր-Ղազարեանի: Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են Ճիովաննի Փերկոլեզիի գործերը: Երկրորդ բաժնին, Կունոյի եւ Մոցարթի գործերու կողքին, մեկնաբանուած են Կոմիտասեան պատարագէն հատուածներ: Մեներգներով հանդէս եկած են Մարինէ Տէր-Ղազարեան, Անահիտ Զատոյեան, Լուսինէ Գալստեան եւ պատանի Սուրէն Հազարեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՐՈՒԱԾԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՊԼՏԵԱՆ

«Մաշթոց» մատենաշար թիւ Դ.

ՄԱՅԻՍ 28-Ի 80-ԱՄԵԱԿԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

«Միացեալ եւ անկախ Հայաստանը անդառնալի երազ չէ···
Համբերութի՛ւն ի՛մ ազգ:
Համբերութիւն եւ հաւա՛տ···»
Աւետիս Ահարոնեան

1915-ին, քանիերորդ դարու առաջին ցեղասպանութեան ծանր հարուածէն երեք տարի ետք, երկրորդ եւ վերջնական հարուած մը հասցնելու թափը փշրուեցաւ Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Ապարանի եւ Սարդարապատի դիմադրական ճակատներուն վրայ:

Հայ ժողովուրդը հարուստ է տօներով, բայց տօներ կան, որոնք սոսկ ազգային հերոսներու կամ պատմական դէպքերու նշումներ ըլլալէ անդին կը ծառայեն սերունդներ ոգեւորելու եւ օրինակ ու կեանքի փարոս հանդիսանալու նպատակին:

Այդպիսի տօներէն մէկն է «Մայիս 28»-ը, Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման օրը: Յարգանքով կու գանք խոնարհելու արի-արանց այն սերունդի յիշատակին, առջեւ՝ որ ամէն բանէ առաջ ու ամէն բանէ աւելի հողը սիրեց, հողը պաշտեց ու հողը՝ հոգիէն բխող անմահական մղումով մը վերածեց հայրենիքի:

Հայ պետականութեան, Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան հռչակման 80-րդ տարեդարձի առթիւ, գերման աւետարանական Այթ-Լուցով եկեղեցւոյ մէջ, երեկոյեան ժամը 18-ին, տեղի ունեցաւ ժամերգութիւն եւ գոհաբանական մաղթանք Հայաստանի Հանրապետութեան կայունութեան եւ բարգաւաճման համար:

Հինգշաբթի, Մայիս 28, երեկոյեան ժամը 19·30-ին, Պերլինի հայ համայնքի «Հայ Տուն» մէջ տօնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան 80-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ՝ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի, Առաջնորդարանի ներկայացուցիչ ի Պէրլին և հողեւոր հովիւ հիւսիսային Գերմանիոյ:

Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը, պէրլինաբնակ եւ հայաստանաբնակ Հայեր: Մեր սրբազան Եռագոյնը սրահին մէկ անկիւնը տեղ գտած, բայց Հայաստանի Հանրապետութեան կերտիչներուն նկարները բացակայ էին սրահէն: Կարելի՞ է տօնել Հայաստանի անկախութեան օրը առանց Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիր Հ.Յ.Դ. գործիչ Արամ Մանուկեանի նկարի ներկայութեան:

Յոտնկայս ներկաներուն կողմէ երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը. օրուան բանախօսն էր Պոնի դեսպան Պ. Տօքթ. Աշոտ Ոսկանեան, նիւթ ունենալով «Սարդարապատի հերոսամարտը եւ Հայոց պետականութիւնը 20-րդ դարուն»:

Հիւր բանախօսը իր ճառը բնորոշեց այսպէս, «Ես ահա այսօր կ'ուզենայի կեդրոնանալ ոչ թէ ինչպէս պատմական առանձին անցքերի վրայ, այլ հարցտալ մեզ, թէ ի՞նչ է նշանակելու մեզ համար Սարդարապատի ճակատամարտը եւ ի՞նչ է տուել Սարդարապատի ճակատամարտը»: Ան ծանրացաւ Սարդարապատի ճակատամարտի պատմական արժէքին վրայ եւ եզրակացուց. «Առանց Սարդարապատի, մենք այսօր պիտի չունենայինք մեր Հայաստանի Հանրապետութիւնը» եւ սեղմ գիծերով բնութագրեց Խորհ. Հայաստանի և ներկայ Հայաստանի Հանրապետութեան պատմականը···:

Տօնակատարութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր. եղան հարցումներ եւ մի քանի քննադատութիւններ, իսկ օրուան Թարգմանիչը՝ Օր. Էլզը Հարթման շատ վարժ եւ վարպետօրէն կատարեց իր պարտականութիւնը:

Գեղարուեստական ոչ մէկ յայտագիր գործադրուեցաւ, հանդէսը փակուեցաւ ներկաներուն կողմէ երգուած «Սարդարապատ»ով:

Մենք միշտական յիշած ենք եւ կրկին կը յիշենք, Մայիս 28-ով նուիրագործուած Ազատ, Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի գաղափարականը ամէն մէկ Հայու խօսքն ու իտէալն է:

Մայիս 28-ը մասնաւոր տէր մը չունի, այլ ունի ընդհանրական տէր մը, որ կը կոչուի հայութիւն: Ուստի ան կը պատկանի բոլոր Հայերուն, առաքելական, կաթողիկէ, բողոքական հնչակեան, ռամկավար, դաշնակցական, համայնավար, անկուսակցական, հարուստ եւ աղքատ···:

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Այդ պահուն ես կը նմանէի աղքատ, ակլոր մարդու մը որ յանկարծ մեծ գանձի մը կը տիրանայ: Քուն չունէի: Ուրախութիւնը համակած էր ամբողջ էութիւնս:

Կ'ըսեն, թէ չարերը աստղ չունին: Եթէ ունին՝ անոնց գոհ էի որ չարագործի մը աստղը խաւարած էր, ցեղիս մէկուկէս միլիոն փայլուն, պայծառ աստղերուն դիմաց այս մէկը իրօք մխիթարութիւն մըն էր ինծի համար:

Անշուշտ հոգիները կը հրճուէին Եփրատի ջուրերուն վրայ: Կարծես թէ հայրս, մայրս, եղբայրներս, քոյրերս, – ծանօթներ եւ անծանօթներ, – միջոցին մէջ, դիմացս կանգնած՝ կ'օրհնէին զիս···

Այս դէպքին յաջորդ օրը խաղաղ անցաւ: Երկրորդ օրը լուր տարածուեցաւ, թէ Արջ Հասանը կորսուած էր ··· Սեւլարէն լուր եկած էր, թէ նոյն իրիկունը վերադարձած էր: Դէպի «Թալապի»ները երկարող ճամբուն վրայ արեան հետքեր տեսնուած էին: Երրորդ օրը հօտաղները Գայլաձորի մէջ գտած էին անոր յօշոտուած դիակը:

Ոստիկաններ ու ահագին բազմութիւն փութացին ոճիրին վայրը ու սատակը բերին քաղաք: Կ'ըսէին, թէ սպանութիւնը եղած էր գարհուրելի եւ մնացեալը լրացուցեր էին պառաւները:

Բերնէ – բերան պատմութիւններ կը պտըտէին ոճրագործին կամ ոճրագործներուն ինքնութեան մասին: Շատերուն համար դարձեալ Քիւրտերն էին հեղինակները, ուրիշներ կ'երեւակայէին մութ եւ զօրաւոր թաթ մը, որ այս բոլորը կը կատարէր բացառիկ վարպետութեամբ:

Վախը, որ ատենի մը համար չքացած էր մէջս, կամաց – կամաց բարձրացուց իր սեւ գլուխը: Հանդարտ չէի: Փողոցէն անցած ատենս կարծես բոլորը ինծի կը նայէին:

Քանի մը օր ետք ուրիշ ցնցող դէպք մը եկաւ մոխիրներու տակ թաղելու Քէլ Հասանին պատմութիւնը: Խնուսցի եւ ալաշկերտցի «մուհաճիրներ» հաւաքաբար յարձակեր էին միւֆթիին ամարանոց – ապարանքին վրայ, Նորխի գիւղին մէջ, մահացու կերպով ծեծեր, խոշտանգեր էին եւ միւֆթին եւ տղաքները, թալանի տուեր էին կանանոցը եւ հարստութիւնը ու հոն ապաստանած՝ կը սպառնային ոստիկանութեան, եթէ փորձէր միջամտել: Այսպիսի դէպքէ մը ետք, ալ ո՞վ կը հետաքրքրուէր թէ ինչպէս եւ ովքեր սպաննած են Քէլ Հասանը:

Այնուհետեւ իրարու ետեւէ ինկան բաւական գլուխներ, այրուեցան բաւական տուներ, քանդուեցան զանազան շինութիւններ:

Այս բոլորին մէջ ինչ որ ինծի անհասկնալի մնաց, այն է թէ ինչո՞ւ, Հաճի աղային մասին ալ «կարգադրութիւն մը» չէր ըլլար: Չէ՞ որ ան մեծագոյն դահիճներէն մէկն էր: Ամէն հեղ, երբ ես պարզ առաջարկ մը կ'ընէի այդ ուղղութեամբ, հայրիկը (կոյրը) եւ Աւոն կ'ընդդիմանային: «Գործը կը փտանգենք, կ'ըսէին, կը փտանգենք նաեւ Աստղիկին կեանքը»:

Այդ օրերուն, կարծես կամաց – կամաց բախտին անիւը դարձեալ ի վնաս մեզի սկսած էր թաւալիլ: Արեւելքէն եւ արեւմուտքէն լաւ լուրեր չէին հասներ: Մեզի հասնող թերթերը մեծատառ խորագիրներով կ'աւետէին թրքական յաղթանակները: Մեր յոյս – հաւատք Հայաստանը օղակած էին մինչեւ Ալեքսանդրապոլ: Կարմիր մահիկն ու մուրճ – մանգաղը դաշնակցած՝ կը սպառնային մեր գոյութեան··· Վարը, արեւմուտքի մէջ, Սաքարիայի յաղթանակը կը սպառնար ծով թափել Յոյներն ու մնացեալները եւ թրքական հողը մաքրել «անհաւատ»ներէն···

Յարութիւն առած էր թրքական կիրքը, ատելութիւնը, ջարդարարի յատուկ ոխակալութիւնը: «Ջարդ, լման ջարդ անհաւատներուն···» կ'աղաղակէին փողոցներուն մէջ ու «փանայիր» կը սարքէին իրենց հանդիպած հայ բեկորի մը գլխուն: Լուր տարածուեցաւ, որ Խ. քաղաքի հայաւէր միսիոնար ամերիկացի Մըթըր Ռիկս վտարեր էին եւ կը ըսպառնային որբերը ամբողջութեամբ ըսպանդանոց առաջնորդել: Յոյն գերիներ ու գաղթականներ ամէն օր հարիւրներով, հազարներով իրարու ետեւէ կը հասնէին անհուն թշուառութեան մէջ:

Մեզի համար երկինքը նորէն ամպոտած էր, անհրաժեշտ էր փրկութեան միջոցի մը մասին մտածել:

Մեր նաւուն կայմը՝ որ սկսած էր ծռիլ, աւելի ծռեցաւ այդ օրերուն: Թուրքին ձայնը բարձրացաւ, թեւը երկարեցաւ, մերինը կարճցաւ:

Տեղական իշխանութիւնները սկսած էին աւելի լրջօրէն հետաքրքրուիլ խորհրդաւոր սպանութիւններով: Խնուսցի կամ ալաշկերտցի «մուհաճիր»ներու վրայ ունեցած կասկածները երկար չէին կրնար տեւել: Տակաւին բուն հեղինակներուն հետքը չէին գտած: Օր մը կրնար յայտնուիլ ամէն բան:

(Շար. 25)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 20, տօն է Սրբոցն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին եւ Խաթայ Եպիսկոպոսին։

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

(Շար. Ա. էջէն)

մերժած է բոլոր մեղադրանքները, իսկ Ազգային Ժողովը դէմ քուէարկած է դատախազին դիմումին։ Դատախազը ըսած է թէ իրենք քննութիւնը կը շարունակեն եւ անհաւանական չէ որ ինք նոյն խնդրով կրկին մօտէ Խորհրդարան։ Ան աւելցուցած է որ հարցը քաղաքականացուած չէ, ինչպէս ոմանք պնդած են եւ կատարուածը քրէական յանցագործութիւն է։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 12-ին հրամանագիր ստորագրած է Նախագահին առընթեր Ապահովութեան Խորհուրդի մասին։ Անոր քարտուղարի պարտականութիւնները առժամապէս յանձնուած են Նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Ա. Յարութիւնեանի։

ՍՓԻՒՌՔ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

«Քաղաքացիական Փորում 1998» գիտաժողովին նիւթ եղած եւ քննարկուած են Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւնները։ Զեկուցումով հանդէս եկած է ՄԱԿ-ի փորձագէտ Եդուարդ Մելքոնեան։ Անդրադարձած է Սփիւռքի արմատներուն եւ Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններու սկզբունքի կէտերուն։

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՈՒՆԵՑԱԾ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 12-ին Վարչապետին, Տնտեսութեան, Առեւտուրի նախարարներուն, հարկային եւ մաքսային վարչութեան ղեկավարներուն հետ ընդունած է մօտ 70 գործարարներ։ Շեշտելով արդիւնաբերութիւնը զարգացնելու հրամայականը, ան աւելցուցած է թէ տարուան առաջին չորս ամիսներուն խրախուսող արդիւնքներ կան։ Երկրին խառն ներքին արտադրութիւնը աւելցած է մօտ 5,4 տոկոս։ Աշխուժացած է արտասահմանեան գործի շրջանակներու հետաքրքրութիւնը եւ լուրջ բանակցութիւններ կը տարուին, ինչ կը վերաբերի ներքին ներդրումներու, պետութիւնը կը փորձէ խրախուսել զանոնք ու որոշած է արդիւնաբերողները մեծապէս հետաքրքրող ելեկտրականութեան գինը մէկ – մէկուկէս տարի կայուն պահել։ «Գազպրոմ»ի հետ նոր յարաբերութիւններու շնորհիւ ներածուող կազին գինը փեղչուած է։ Պետութիւն – գործի մարդիկ յարաբերութիւններու մէջ լուրջ խնդիր է հարկերու վճարումը։

ԿՈՆԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒԱԾ

Յունիս 12-ին ստորագրուած է Հայաստանի Կառավարութեան ու «Փէրնօ – Ռիքար»ի միջեւ Երեւանի կոնեակի գործատան սեփականաշնորհման պայմանագիրը։ Ինչպէս յայտարարուած էր, գործարքին փոխարժէքը 30 միլիոն տոլար է։ Արտադրութիւնը միշտ պիտի կատարուի Հայաստանեան նախանիւթով, շիշերուն վրայ միշտ պիտի նշուի «Արմէնիէն պրանտի» եւ «Արմէնիէն քոնեակ» բառերը։ Գնողը առանց կառավարութեան համաձայնութեան իրաւունք չունի վաճառելու ընկերութեան 49%-էն աւելին, իսկ այդ պայմանաժամէն ետք ալ կրնայ վաճառել եթէ թեկնածուն ընդունի պայմանագրին բոլոր պարտաւորութիւնները։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DE DECINES

DIMANCHE 28 JUIN
à partir de 12 heures
au CENTRE AERE des MARAIS — Décines

GRANDE FETE CHAMPETRE

animée par
L'ORCHESTRE A R M E N I A

Buffet de spécialités arméniennes —
Buvette — Tombola —
Stands de jeux pour enfants

En cas de pluie, la Fête se déroulera
à la Salle des Fêtes de Décines

L'U. C. J. A. présente
la 2ème édition du tournoi

SPORT - FOI - ARMENITE

Volley-ball, Basket-ball,
Tennis de table, Football

Samedi 20 et Dimanche 21 juin
Stade «Alain Mimoun»
Issy-les-Moulineaux

Sous la présidence d'honneur
et la présence effective de
M. ANDRE SANTINI
et *M. JEAN DJORKAEFF*

Renseignements et inscriptions des équipes :
U. C. J. A.
Tél. : 01. 47. 36. 02. 50;
Fax : 01. 46. 44. 64. 04.

Nombreuses récompenses.
Grand tirage : un aller-retour
Paris-Vienne en avion.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 21ème année consécutive !
la **M. C. A. d'ALFORTVILLE**
présente
son

GALA de Fin d'Année M.C.A. 98

sous la Présidence
de M. **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

Samedi 20 Juin
à 20 heures 45 très précises

Salle des Fêtes,
22, rue Voltaire

La M.C.A. d'Alfortville :
une Culture Arménienne
dans la tradition et la modernité !

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. :01 43 76 55 89 - Fax :01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Մարգարեան եւ Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման։

Ստեփան Տիւյմէճեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի. – Տիկին Արիս Դաւիթեան (Պանտօլէն) 5000 Ֆր., Ոմն՝ 5000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մինասեան, Պր. Յակոբ Օհաննէսեան (Վուարօնէն), Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան (Նիսէն), Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սարգիսեան եւ Սեւան Ճամբորդական գրասենեակը, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Մինասեան 1000-ական ֆրանք, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Սիլվէն Պոյաճեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Ղազարեան, Տիկին Գայթանճեան եւ զաւակները, Տիկին Ժագլին Մարիլոսեան եւ Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Տիւյմէճեան 500-ական Ֆր., Տիկին Արփինէ Տիւյմէճեանի մտերիմ ընկերուհիները 700 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսէս Թիւթիւնճեան 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Էքինճեան 400 Ֆր., Տիկին Մարլէն Պասմաճեան 300 Ֆր., Տիկին Էլսա Հէրվէ, Օր. Սիւզան Մամաս 200-ական ֆրանք։*

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE BELLEFONTAINE (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et Les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et août, 350 enfants, encadrés d'une cinquaintaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sport, randonnée, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chants...).

Nous vous invitons à inscrire vos enfants auprès de la section la plus proche de votre domicile soit :

Alfortville	Mme Zabounian	**01 43 76 50 52**
Arnouville	Mme Altounian	**01 39 87 08 73**
Asnières	Mme Danoux	**01 42 42 85 87**
Bagneux	Mme Pekmezian	**01 46 63 10 48**
Chaville	Mme Der Kaloustian	**01 47 50 64 37**
Issy-les-Moulineaux	Mme Papazian	**01 46 42 90 68**
Paris	Mme Abousefian	**01 47 84 82 90**
Sevran	Mme Papazian	**01 43 83 87 68**
Décines	Mme Dolmadjian	**04 78 49 26 66**
Lyon	Mme Aghayekian	**04 78 45 17 55**
Grenoble	Mme Saboundjian	**04 76 49 17 16**
	Mme Andonian	**04 76 43 18 44**
Valence	Mme Baron	**04 75 40 12 49**
Vienne	Mme Reymond	**04 74 85 18 58**
St-Maurice de Beynost	Mme Goubation	**04 78 55 28 82**
Vaulx-en-Velin	Mme Djanikian	**04 78 80 27 43**
Marseille	Mme Gabrielian	**04 91 77 61 66**

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents **Samedi 15 août**. Venez nombreux.

Date du séjour :
Du 27 juillet au 20 août (date limite d'inscription: 1er juin)
Age des colons: pour participer les colons doivent être nés entre le 1/1/83 et le 31/12/91.
Prix: 3 300 F + voyage: 450 F (Paris et Marseille).

SAMEDI 20 JUIN
à 20 heures 30
le Dr ARMEN AKHNAZARIAN
Spécialiste de l'architecture arménienne,
Président fondateur
de l'Association de la Recherche
sur l'Architecture Arménienne
à Aachen en Allemagne,
Un vrai passionné d'anciens monuments
évoquera

Les monuments historiques arméniens de Kelbadjar

Il est intéressant de savoir que la région de Kelbadjar renferme, aujourd'hui encore, de multiples traces du patrimoine arménien méconnues du monde scientifique.

Notre conférencier a effectué un véritable travail d'inventaire des vestiges d'une civilisation dont l'existence sur ces terres remonte à l'Antiquité.

Nous vous convions à cette conférence (avec projection de diapos) organisée par le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB
au
Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro : Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB présente

LA FETE DE LA MUSIQUE

Au programme : **musique arménienne, musique classique**
(Mozart — J. S. Bach — Chostakovitch — Scarlatti — Komitas — A. Katchatrian — J. Trulhar — C. Tedesco — Barrios...)

le Dimanche 21 Juin

— à 16 heures
Léa Cresci (violon) — **Frédéric Schneider** (violon) — **Marie Jonjit** (piano) — **Thomas Kechikian** (piano) **Sophie Kechikian** (piano) — **Anahid Kantarci** (flûte).

— à 17 heures 30
Céline Antonin-Roumian (piano) — **Gévork Gyumdzian** (ténor) — **Tristan Manoukian** (guitare) — **Sidonie Euvremer** (flûte) — **Sévan Manoukian** (Soprano) — **Iris Torossian** (harpe).

— à 20 heures 30
D U O Z E P U R E
P U Z A N T F I N D I K I A N
interprète des chansons exraites de son répertoire
La Troupe de danse «B A I D Z A R» de l'UGAB-Paris

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 Paris (Métro: Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

Croix Rouge

Communiqué à nos amis

Encouragés par le succès des vacances d'été depuis 1995, nous mettrons à la disposition des mères arméniennes, la cuisine et la salle de restaurant du Centre balnéaire de la Croix Rouge Arménienne de Normandie à partir du **4 Juillet 1998.**

Pour retenir les chambres téléphoner aux numéros :
Rosine Navassartian
01. 39. 85. 36. 53
Jacqueline Barguirdjian
01. 43. 33. 60. 52
ou le Centre de Vacances
(à partir du 4 Juillet)
02. 31. 21. 77. 63.

Les places étant limitées, veuillez nous contacter dès à présent sans attendre les derniers jours.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 17
MERCREDI
17 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.399
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.399

Si la Turquie reconnaissait le génocide arménien...

Yves TERNON

En reconnaissant le génocide arménien, nos parlementaires ont rendu service aux gouvernements français d'aujourd'hui et de demain. La situation était devenue absurde. Nommé ministre, un homme politique n'était plus en mesure d'honorer ses engagements électoraux. Tous savaient qu'il y avait bien eu un génocide. Nul besoin d'être historien pour l'affirmer. Le rapport de René Rouquet remis à chaque député suffit, en trente pages, à lever toute ambiguïté et le Palais Bourbon connut un rare moment d'harmonie. La France était bien la patrie des droits de l'homme; on y parlait vrai.

Mais il ne faudrait pas oublier la Turquie. Comment l'aider à trouver l'issue du labyrinthe où elle s'est enfermée ? Avant d'être perpétré le crime était déjà inavouable, il était enrobé dans le mensonge. Lorsque Mustafa Kemal fait surgir la Turquie des décombres de l'Empire ottoman, il n'a pas le choix. Bien qu'il n'aime pas les Jeunes Turcs, il est contraint d'entretenir leur négation. Il lui faut, pour qu'il puisse survivre, donner à son pays un territoire et une identité. L'Anatolie devient à jamais terre turque et ses frontières ne sont pas négociables. L'identité turque fut façonnée par l'histoire, un récit mythique des origines; le Turc idéalisé, fondateur de toutes les civilisations, courageux, généreux, tolérant. Un pont fut tendu au-dessus de l'Empire ottoman corrompu et dégénéré, du conquérant seldjoukide de l'Anatolie au Ghazi fondateur de la Turquie moderne. Le génocide arménien n'avait pas sa place dans cette vision idéalisée de l'histoire turque. Le reconnaître aurait été menacer l'intégrité du territoire et altérer la pureté de l'image. C'est ainsi que, dans l'histoire racontée alors aux enfants et enseignée dans les universités, les Arméniens comme les Grecs disparurent d'Anatolie et que les Kurdes devinrent des «Turcs des montagnes».

Devant tant de déraison, l'historiographie turque contemporaine dut faire des concessions. Les Turcs n'arrivaient plus en Anatolie qu'au XIème siècle, l'islam reprenait sa place dans le récit et douze millions de Kurdes retrouvaient leur nom. Le génocide arménien demeure le dernier bastion du négationnisme turc, celui que l'on ne peut enlever sans menacer la forteresse. Pour le défendre tous les moyens sont bons: chantage économique, menaces diplomatiques, mobilisation des universitaires sommés de trouver de nouveaux arguments pour échapper à l'obsédante vérité. Ces gesticulations deviennent pitoyables. Faute de convaincre en ressassant depuis quatre-vingts ans les mêmes faux prétextes, le négationnisme d'Etat en vient à commémorer les victimes turques des Arméniens : le massacre des Turcs à Van en 1915 — transformant un mouvement d'autodéfense en une agression; le «génocide turco-azéri» perpétré d'avril à juillet 1918 par la commune bolchevique de Bakou, alors que des deux côtés on se massacra dans une guerre impitoyable; les victimes turques du terrorisme de l'ASALA etc... On exige de la France qu'elle avoue les massacres qu'elle a commis pendant la guerre d'Algérie, ce qu'elle ne cherche plus à dissimuler. Il eût été plus opportun, si l'on voulait nous accuser, de mentionner les tueries perpétrées en 1830 alors que l'Algérie était nominalement propriété du sultan, des meurtres collectifs qu'avouaient alors sans état d'âme les généraux français dans leur correspondance. Mais pourquoi demander aux négationnistes de faire de l'histoire ? Ils ne se situent pas sur ce terrain et ne réalisent même pas que le **tu quoque** n'a jamais dispensé d'un **mea culpa.**

Sans aveu, sans demande de pardon au nom de ceux dont elle doit supporter l'héritage, la Turquie ne sortira pas de l'impasse et cette incohérence initiale suivra sa logique. Il suffirait d'une vague de reconnaissances — et la France vient de l'initier — pour que la Turquie se retrouve prise au piège de son embargo et, à refuser vendeurs et acheteurs, menace son économie. Ce n'est pas en infiltrant des historiens aux ordres dans les universités — Patrick Devedjian vient de rappeler comment le Collège de France est manœuvré — qu'elle maquillera en controverse une vérité établie. Aujourd'hui, les Etats soldent les comptes avec leur histoire. L'Allemagne a très vite donné l'exemple, même s'il est douloureux de «faire passer le passé». La France a attendu 1995 pour se pencher sans complaisance sur le temps de Vichy. Après s'être excusés d'avoir emprisonné les Japonais pendant la Seconde Guerre mondiale, les Etats-Unis battent leur coulpe jusqu'en Afrique. Le pape, après le roi d'Espagne, demande pardon aux Juifs, —prudent, il ne nomme pas là les «massacres arméniens» un génocide. Seule, inconsciente des ravages opérés par son obstination négationniste, la Turquie refuse de céder à l'évidence. Ce serait pourtant facile et à moindre prix. Le temps est passé où, convalescente, elle avait besoin pour guérir d'une histoire falsifiée.

Que la Turquie reconnaisse à son tour le génocide arménien et tout se remettra en place. Elle gagnera la reconnaissance des nations, soulagées de cesser ce jeu stupide des euphémismes diplomatiques, des circonlocutions et des périphrases, et conscientes de la transformation qu'elle opère par ce geste difficile. Les enfants turcs apprendront qu'un pays a ses moments de gloire et ses pages de honte. Les historiens n'auront plus à solliciter l'aide des juristes ou des parlementaires pour confirmer les preuves qu'ils administrent. L'aveu permettra de dissocier le crime de son explication. Car, s'il est indiscutable dans sa commission et dans sa dénomination, ce génocide demande à être commenté sans que la documentation soit dissimulée ou interdite d'accès, afin que deux peuples qui ont partagé huit siècles réapprennent à vivre en voisins, faute de pouvoir vivre ensemble. Ce qui ne peut manquer d'advenir n'est pas un rêve.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Շաբաթավերջի Թուրք մամուլին մէջ ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութեան նիւթը ներկայ է բազմաթիւ մօտեցումներով։ Գլխաւոր տեսակը որ մեծ մասով յաղթական խորագիրներ ներշնչած է, Թուրքիոյ կողմէ առկախուած զինամթերքի գնումներն են որոնց փոխարժէքը միլիառներու կը հասնի։ Գլխաւորաբար ընթերցողը ցնցելու միջոցներով տպաւորելու հետամուտ լրագրողներ Մայիս 29-ի քուէարկութեան տեղին փոխադարձութիւն կը նկատեն այդ առկախումը, խրատական ոճով շեշտելով ալ թէ Թուրքիա կարող է սպառնալիքներու արժանի պատասխանը տալու։

Այս էջերուն մէջ Թուրք մամուլին ուշադրութենէն չէ վրիպած Յունիս 13-ի «Ֆիկառօ»ին Ա. էջէն այս մասին կատարուած լրատուութիւնը որ արժանացած է անկնկալուած գնահատանքին։

Այսուհանդերձ, կան ընդհանուրէն տարբերող էջեր ալ։ Այս առումով հետաքրքրական է յատկապէս Ծերակոյտէն դէմքերու հետ շփումներու առաքելութեամբ Փարիզ ղրկուած չորս երեսփոխաններու պատուիրակութեան ղեկավար Մ. Սոյսալի դժգոհութիւնը։ «Սոյսալ զայրացած է Անգարայի» խորագրուած տեղեկատուութեան մէջ («Միլլիյէթ», Յունիս 14) կ'ըսուի որ զինամթերքի գնումներուն Անգարայի կողմէ առկախումը «սխալ քայլ» մը նկատած է երեսփոխանը։ Անոր կարծիքով, այդ յայտարարութեամբ Անգարա կարեւոր խաղաքարտ մը յանձնած է Ֆրանսայի հայկական լոպիին որ հարց պիտի տայ թէ Ֆրանսա տեղի՞ պիտի տայ քանի մը պայմանագրի։ Կ'ըսէ թէ իր տեսակցութիւններուն ընթացքին Ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր իրեն ըսած են թէ իրենց կարելին պիտի ընեն, բայց Թուրքիա պէտք չէ Ֆրանսան առեւտրական իր շրջանակէն դուրս ձգելով իրենց գործը դժուարացնէ։ Մ. Սոյսալ դժգոհ է որ Անգարա հետեւելով Արտաքին Գործերու Նախարար Ի. Սէզկինի տեսակէտին, անմիջապէս յայտարարած է գնումները առկախելու որոշումը. մինչդեռ պէտք է իր կարծիքը առնէին։

Ինչ կը վերաբերի նիւթը Հայաստանին, անոր եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն առընչելու մօտեցումով գրուած էջերու, ուշագրաւ է նախկին դեսպան Շ. Էլէքտաղի գրութիւնը («Միլլիյէթ», Յունիս 15)։ Ան կը կրկնէ Հայաստանի համար ցեղասպանութեան եւ Ղարաբաղի հարցերուն կարեւորութիւնը, աշխարհագրական ու տնտեսական պատճառներով Թուրքիոյ կարօտ ըլլալու պարագան, ապա Նախագահ Ռ. Քոչարեանի կը վերագրէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29-ի քուէարկութեան մէջ գլխաւոր դերը. ան է որ շարժման մղած է Սփիւռքը որպէսզի Թուրքիոյ վրայ ճնշում կատարուի։ Կ'ըսէ թէ հակառակ իր անզօրութեան, Թուրքիոյ հանդէպ պահանջկոտ ընթացքին, Հայաստան կը յուսայ որ երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատուի, առեւտուրը զարգանայ, եւ Երեւանի համար կործանելի ըլլան Թրքական տարածքները, նաւահանգիստները, եւայլն։

Գրութիւնը կ'աւարտի խիստ կեցուածքի մը թելադրումով. պէտք է Թուրքիա անզիջող գտնուի. պէտք է փակէ օդային տարածքը, անցագրի դիւրութիւններուն վերջ տայ ու հարկաւոր միջոցներուն դիմէ արգիլելու համար անպաշտօն առեւտուրը։ Եւ այնքան ատեն որ Ռ. Քոչարեան եւ Հայաստանի այլ ղեկավարներ չհրաժարին ցեղասպանութիւնը միջազգային բեմին վրայ որպէս Թուրքիոյ դէմ ճնշումի միջոց գործածելու յամառութենէն ու վերջ չտան թշնամական տեսակէտներու, անկարելի է երկու երկիրներու յարաբերութեան մէջ բարելաւում մը յուսալ։

Նոյնիմաստ գրութիւն մը ստորագրած է Շ. Սայըն ալ («Հիւրրիյէթ», Յունիս 14)։ Հետաքրքրական է կարդալ վերջին մասը ուր նիւթ կ'ըլլայ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու եւ Ֆրանսայի Պաշտպանութեան Նախարարներուն՝ Ի. Սէզկինի ու Ա. Ռիշարի Պրիւսէլի հանդիպումը, ՕԹԱՆ-ի ժողովին առիթով։ Հանդիպումին նախաձեռնած է ֆրանսացի նախարարը։ Թէեւ յայտարարութիւն չէ կատարուած այս մասին, բայց լրագրողը տեղեկացած է թէ Ֆրանսացիները վերջին ծայր զղջացած են ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկումին ու կատարուածը դարմանելու, նաեւ Թուրքիոյ հետ իրենց յարաբերութիւնները բարելաւելու համար իրենց կարելին պիտի ընեն որպէսզի օգնեն Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան հետ յարաբերութիւններուն։

Այս տուեալին հիման վրայ Շ. Սայըն կ'եզրակացնէ. «Կը նշանակէ որ իրենց հասկցած լեզուով խօսիլ պէտք է եղեր Հայերու կարծեցեալ ցեղասպանութեան պնդումներուն տէրերուն հետ որոնք շահաբեր կը նկատեն [illegible] դիւանագէտի գործը»։

Թերթը նոյն թիւին մէջ 1895-ի «Փըթի Ժուռնալ»էն պատկերազարդ էջի մը տեղ տուած է, զայն ձօնելով Ֆրանսայի ծերակուտականներուն, քանի որ հոն նկարագրուած է թէ «Հայեր ինչպէս կը խողխողեն Թուրքերը Զէյթունի մէջ»։

Ցեղասպանութեան բանաձեւին առթիւ «Միլլիյէթ» Յունիս 12-էն սկսած է ծաւալուն շարքով մը ներկայացնել «Հայկական Թղթածրարը»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ բաւական երկարանցում առեղծած է քանի մը օրէ ի վեր «ազգային նախընտրութեան» շուրջ վիճարկումի մը իր առաջարկով։ Կ'ուզէ որ յանձնախումբ մը կազմուի, բայց նաեւ Ազգային Ճակատին, որ ուսումնասիրէ հարցը որ է. — «Բնակա՞ն թէ անբնական է, օրինաւո՞ր թէ հակառակ աւանդական հանրապետական սկզբունքներուն կարգ մը նպաստներ վերապահել ազգայիններու եւ մերժել օտարներուն»։ Եթէ Ազգային Ճակատէն Պրիւնօ Մեկրէ սրտանց կ'ողջունէ այս գաղափարը, ձախը արմուկ կը բարձրացնէ մինչ աջը նոր երկընտրանքի մը մէջ խրուած է, որու բնաւ պէտք չունէր։ Փաթրիք Տէվէճեան կողմնակից է Պալատիւրի առաջարկին, կը խորհի որ պէտք չէ ստանայի դեր տալ Ազգային Ճակատին, անոր թողուլ կարգ մը գաղափարներու մենաշնորհը։ Կողմնակից են նաեւ Շ. Միլլոն, Ֆիլիփ տը Վիլիէ, Սարքոզի եւ ուրիշներ։ «Մոնտ» խմբագրականով մը՝ «սխալը», կը դատապարտէր Պալատիւրը։

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ Մոսկուա հասաւ ուր Ելցին պիտի փորձէ համոզել իր բարեկամը որ վերջ տայ Քոսովոյի Ալպանացիներուն հալածանքին։ Ռուսաստան կը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻՈՅ ՏԱՓԱՍՏԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՈՒԶԲԷԿՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բարեբախտաբար, հայկական պատկանելիութեան զգացումը բոլորովին խամրած չէ երիտասարդ նոր սերունդին մօտ: Վերջին տարիներուն, Սամարղանդի մէջ կազմուած է արդէն հայկական փոքրամասնութիւն պարախումբ մը, որ տարին մէկ-երկու ելոյթ կուտայ մեծ թիւով ներկաներու առջեւ: Այս նոյն խմբակն է որ կը հրատարակէ «Լոյս» անունով ռուսերէն լրատու պարբերաթերթ մըն ալ, հայրենի խապրիկներ փոխանցելով հետաքրքրուողներուն: Դեռ աւելին, կամաւոր երիտասարդներու ջանքերով Սամարղանդի հանրային դպրոցներէն մէկուն մէջ սկսած է գործել հայկական դասարան մը, ուր կը յաճախեն 7 - 10 տարեկան 120 հայ աշակերտներ, փորձելով ընտելանալ իրենց մայրենի լեզուին եւ պատմութեան: Դասարանին տեսուչը՝ Վալերի Միրզոյեան այս կարգադրութեան մէջ կ'ուզէ տեսնել Ուզբէկ կրթական պատասխանատուներու բարեացակամ կեցուածքը: Հայերէն լեզուի դասատուն՝ Նելլի, որ Ղարաբաղէն Սամարղանդ եկած է 1987-ին, համոզում կը յայտնէ թէ «ամէն ինչ պէտք է ընել չկորսնցնելու համար նոր սերունդը»: Ու կ'աւելցնէ որ անհրաժեշտօրէն պէտք ունին Հայաստանէն առաքուելիք դասագիրքերու: Ուզբէկահայ երիտասարդ մը, իր կարգին, կը շեշտէ. - «Մեր հայրերը պատեհութիւն չունեցան ու թերեւս ալ կարիքը չզգացին հայերէն սորվեցնելու մեզի: Ատիկա իրենց սխալը չէր: Հիմա ժամանակները փոխուած են այլեւս ու մենք Սովետական Միութեան մէջ չենք՝ ուր ռուսերէն լեզուն առանձինն կը բաւարարէր բոլորը: Մեր հայրերուն նման սովետականանալու մտադիր չենք»:

ՈՒԶԲԷԿԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀԵՏ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Շօշափելու համար գաղութին բազկերակը ու ծանօթանալու համար անոր հետաքրքրութիւններուն, Տ. Ջէնեան բազմաթիւ տեսակցութիւններ ունեցած է նոր, միջին թէ հին սերունդէն ուզբէկահայ դէմքերու հետ:

Անոնցմէ առաջինը՝ 68-ամեայ Ռուբէն Սաֆարովն է, որ 1987 - 1996 գլխաւոր խմբագիրն է եղած Տաշքենդի ռուսատառ «Պրաւտա Վոստոկա» լրագրին, մինչ ներկայիս վարիչներէն մին է երկրագործական կազմածներ արտադրող ծանր ճարտարարուեստի պետական գործատան մը: «Անցեալին համարկուեցանք սովետական ընկերութեան մէջ, զայն ընդունելով որպէս կեանքի ձեւ մը: Հիմա պատկանելով Ուզբէկստանի՝ պէտք է սորվինք պատշաճիլ նոր կացութեան», կը շեշտէ ան: Սաֆարով, որ իր յաջողութիւնը կը վերագրէ ստացած ուսման եւ ցուցաբերած համառութեան, կը նշէ թէ 31 տարու իր զաւակը քանիցս Հայաստան ղրկած է հայերէն սորվեցնելու համար: Յոյս ունի նաեւ՝ թէ ան օր մը կ'ամուսնանայ հայ աղջկան մը հետ...:

Սաֆարովի նման ուզբէկահայ հին սերունդին կը պատկանի նաեւ Տաշքենդի նախկին (1961 - 1967) ոստիկանապետ Ալեքսանդր Սարգիսեան: Ծնած Ղարաբաղ 1920-ին, երիտասարդ տարիքին կուգայ Տաշքենդ, ուր կը միանայ սովետական բանակին, հետզհետէ գրաւելով պատասխանատու պաշտօններ ու ամբողջ 25 տարի ծառայելով Ներքին Ապահովութեան ուժերու բաժանմունքին: «Անցեալին սովետահայեր էինք, հիմա հպարտ ուզբէկահայեր ենք» կ'ըսէ ան:

Ջէնեանի մէկ այլ խօսակիցն ալ բնիկ սամարղանդցի բժիշկ Արծրուն Դաւիթեանն է, «որ կը շարունակէ բնակիլ այն միեւնոյն տան մէջ, զոր իր մեծ հայրը (վերապրող մը 1895-ի համիտեան ջարդերէն) կառուցել տուած է 1902-ին»: Դաւիթեան շրջանաւարտ է Սամարղանդի բժշկական հիմնարկէն՝ որպէս ներքին հիւանդութեանց մասնագէտ: Իր կնոջ, զաւկին եւ եղբօր հետ միատեղ, որոնք նոյնպէս բժիշկներ են, ան ներկայիս կը բանեցնէ բժշկական կեդրոն մը, ուր ծառայութիւններ կը մատուցուին քարտիոլոժիի, իւրոլոժիի եւ ընտանեկան առողջապահութեան վերաբերեալ: Հայ բժիշկին անմիջական ծրագիրներէն մէկն է հաստատել 50 անկողինով սեփական փոքր հիւանդանոց մը: Ըստ իրեն պետական հիւանդանոցները անաշխատ վիճակի մը մատնուած են երկրին մէջ, արդիականացումի պակասին ու մարդկային նոր ուժերու չգոյութեան պատճառով: «Այսպէս, կ'ըսէ ան, անձնական կիրարկութեան եւ արդի սեփական հիւանդանոցներուն է»:

Բորիս Առաքելեան, որ երկար տարիներ վարիչ եղած է Տաշքենդի կօշիկի գործատան մը, ամերիկահայ լրագրողին կը բացատրէ թէ 1993-ին «աւելի լաւ կեանքի մը հեռանկարով» ընտանեօք կը գաղթէ Գալիֆորնիա: Շուտով կ'անդրադառնայ սակայն, թէ Ամերիկան կը վտանգէ իր ընտանիքին բարոյական հիմերը. լաւագոյն լուծումը կը նկատէ վերադառնալ Տաշքենդ, ուր, օգտուելով սեփականաշնորհումի օրէնքներէն՝ տէր կը դառնայ կօշիկի գործատան: Այնուհետեւ, Առաքելեան կը յաջողի բարեփոխել գործատան արտադրութիւնները ու նախկին վատորակ կօշիկներուն փոխարէն կը սկսի պատրաստել բանակային զինուորականներու յատուկ երկարաճիտ կօշիկներ, օրական 500 զոյգ միջին արտադրութեամբ: Կօշիկի այս գործատունը ունի 110 բանուոր, որոնց 20-ը Հայեր են:

Իր ասպարէզին մէջ յաջողած Հայ մըն է նաեւ Տաշքենդի փոխ - դատախազներէն Կրէկորի Առուստամեան, որ կը ղեկավարէ քաղաքին Առեւտրական Ատեանի իրաւաբաններու խմբակ մը: Ծնած Ատրպէյճանի Կիրովաբադ քաղաքը, Առուստամեան օրէնսգիտութիւն կ'ուսանի Տաշքենդի մէջ ու կը հաստատուի այնտեղ, մինչ իր հօրենական ընտանիքին միւս անդամները Բագու կը մնան, մինչեւ 1988-ի հակահայկական պոկրոմները: Ինք այն հազուագիւտ Հայերէն է, որոնք կը շարունակեն պետական պաշտօն գրաւել Ուզբէկստանի մէջ: Հայ դատախազին պատգամը երիտասարդ սերունդին յստակ է ու մեկին. - «մասնագիտական ուսում ստանալ, սորվիլ ուզբէկերէն լեզուն ու չթողուլ այս երկիրը, որ գործի լայն պատեհութիւններ կ'ընծայէ երիտասարդ արհեստավարժներուն»:

«ԱՆՋԱՏՈՂԱԿԱՆ ՉԿԱՅ»

Կարգ մը Ուզբէկահայեր այս հաստատումը կատարած են Տ. Ջէնեանին, բացատրելով թէ որեւէ խտրականութիւն ի գործ չի դրուիր երկրին փոքրամասնութեանց, այս պարագային՝ Հայերու նկատմամբ:

Շուրջ 25 տարիէ Սամարղանդ բնակող հայ ընտանիքի մը մայրը՝ Ցամիկ Բալայեան, դիտել կուտայ նոյնիսկ թէ երբ 1984-ին փորձեցին ընտանեօք կայք հաստատել Հայաստան, ոչ - հայախօս իր զաւակները նախատինքի ենթարկուեցան դպրոցին մէջ, հասակակից հայ երախաներու կողմէ, իբրեւ «ուզբէկներ»: Ու այս վրդովեցուցիչ պարագան պատճառ էր որ անոնք ստիպուէին վերադառնալ Սամարղանդ, 18 ամսուան հայրենական կեցութենէ մը ետք...:

Գաղութին երիցագոյն դէմքերէն, 83-ամեայ Անդրանիկ Պաղտասարեանի համար եւս՝ «հայ ըլլալը Ուզբէկստանի մէջ երբեք հարցեր չէ ստեղծած: Հալածանք կամ անջատողականութիւն չէ եղած: Բոլորս սովետական քաղաքացիներ եղած ենք ու վայելած միեւնոյն իրաւունքներն ու առանձնաշնորհումները»:

Պաղտասարեանի համար իր կեանքին ամէնէն երջանիկ պահերէն մէկը եղած է Սամարղանդի հայկական եկեղեցիին վերաբացումը՝ շուրջ 3 տարի առաջ (*):

Տաք ու պաղ օրեր տեսած, Պաղտասարեան կը պատմէ թէ ինչպէս 20-ական թուականներուն իր ընտանիքը Գորիսէն Սամարղանդ հասաւ, ապրուստի միջոցներ փնտռելու հեռանկարով: Այդ օրերուն, մեծ գաղութ մը ու երկու հայկական վարժարաններ կային քաղաքին մէջ: Հայոց Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցին կը շարունակէ գործել 1903-էն ի վեր: Սովետական իշխանութիւնները 1937-ին կը փակեն այս եկեղեցին ու հովիւը (Տ. Սողոմոն Քահանայ) Սիպերիա կ'աքսորեն, զայն ամբաստանելէ ետք իբրեւ դրամաշորթ: 1940ին կը բռնագրաւուին նաեւ հայկական վարժարանները ու կը վերածուին ռուսական դպրոցներու: Այսպէս է որ հարիւրաւոր հայ երախաներ կը զրկուին իրենց մայրենի լեզուն սորվելու կարելիութենէն:

Պաղտասարեան, որ անցեալին հայկական դպրոցին մէջ հայերէն լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդած է, յետագային կը կազմէ հայկական թատերախումբ մը ու ելոյթներ կուտայ Կեդր. Ասիոյ մէջ: Բ. Աշխարհամարտէն ետք ալ գործօն մասնակցութիւն կը բերէ Ուզբէկստանի Ազգային Թատրոնի եւ Ուզբէկ Երաժշտական Կաճառի կազմաւորման: Իր արժեւորումով, ներկայիս Սամարղանդի Հայոց մեծամասնութիւնը հայախօս չէ:

Տաշքենդաբնակ 68-ամեայ նկարիչ Սուրէն Բաբայեան եւս, որ իր երիտասարդութիւնը Ղարաբաղի մէջ անցուցած է՝ նախքան Ուզբէկստան հաստատուիլը 1962-ին, կ'ըսէ թէ Ուզբէկները մեծ յարգանքով վերաբերած են իր հետ իբրեւ նկարիչ, ի տարբերութիւն Ազերիներուն, որոնք խափանած են նկարչական իր նախաձեռնութիւնները Ղարաբաղի մէջ:

Ջէնեան իր տեսակցութեանց շարքը կը փակէ հանդիպումով մը ծերունազարդ նկարիչ Լազար Ազրեանի հետ (Սամարղանդ), որ յուզումով կը վկայակոչէ իր երբեմնի գործակցութիւնը Մարտիրոս Սարեանի հետ ու կ'աւելցնէ. - «Սարեան սորվեցուց ինծի՝ ուժեղ ըլլալ, հաւատք ունենալ սեփական արուեստիս նկատմամբ ու երբեք չմոռնալ թէ հայ մըն եմ»:

87-ամեայ հայ նկարիչին ցանկութիւնն է իր գործերը մէկտեղուած տեսնել Հայաստանի մէջ, զոր «ապահով միակ վայրը» կը նկատէ իր թողօնին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ
Հալէպ

(*) Սամարղանդի Հայոց Ս. Աստուածածին եկեղեցին հիմնովին վերանորոգուած ու պաշտամունքի բացուած է 1995 Օգոստոս 20-ին, ուզբէկահայ Արթիւր Մարտիրոսեանի լիագումար բարերարութեամբ: «Յառաջ»ի տրուած հարցազրոյցի մը մէջ, ան հետեւեալ ձեւով կը պատմէր Կեդր. Ասիոյ մէջ եկեղեցի մը կառուցելու իր մտայղացումը. - «Երբ 1990-ին էջմիածին գացեր էի իմ աւագ զաւակը մկրտելու, ատիկա զուգադիպեցաւ եկեղեցական տօնի մը: Արարողութեան կը նախագահէր Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը: Մենք մկրտութենէն ետք մնացինք մինչեւ արարողութեան աւարտը: Գիտէք որ Մայր Տաճարէն վեհարան տանող ճամբուն երկայնքին բազմութիւնը շարուած կ'ըլլայ: Կաթողիկոսը կ'անցնի օրհնելով ժողովուրդը: Այդ բազմութեան մէջ հայրապետական աջը իմ գլխուս վրայ հանգչեցաւ եւ զիս օրհնեց: Այդ պահէն զգացի որ բան մը պէտք է ընեմ ժողովուրդիս համար: Նոյնիսկ խօսքով չեմ կրնար արտայայտել այդ զարմանալի զգացումը: Մինչեւ այդ պահը եկեղեցիին մասին մտածած չէի» (տե՛ս «Յառաջ», 1995 Սեպտեմբեր 5,), - Լ. Շ.:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍՓԻՒՌՔ - ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՅՈ՞, ԹԷ ԾԱՓԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ Ո՛Չ

Մայիսի 29-ին եւ 30-ին «Արմենիա» հիւրանոցի 2-րդ մասնաշէնքի դահլիճում ընթանում էր «Հայ Օգնութեան Միութեան համահայկական հարցերու գիտաժողով՝ "Հայրենիք եւ Սփիւռք. 21-րդ դարու շեմին", բարձր հովանաւորութեամբ ՀՀ վսեմաշուք նախագահի՝ Ռոպէր Քոչարեանի» խորթին անուանումով:

Ինքնին գիտաժողովի կազմակերպման փաստը եւ դահլիճում մեծամասնութիւն կազմող տարբեր երկրներից ժամանած սփիւռքահայութեան ներկայութիւնը վկայում են, որ հայրենիք - սփիւռք յարաբերութիւնները գործնական ոլորտ տեղափոխելու առումով սփիւռքահայութիւնն առաւել նախաձեռնողը գտնուեց: Պարզապէս «գիտաժողով» բառն այնքան էլ տեղին չէր ընտրուած: Որեւէ գիտաժողով, կարծէք, ենթադրում է գիտական վերլուծութիւններ եւ բացառապէս ընտրուած թեմայում քաջատեղեակ գիտնականների կողմից: Իսկ այստեղ, պատմաբան Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի, սփիւռքագէտ Եդուարդ Մելքոնեանի եւ այլոց կողքին բնութագրական էին նաեւ դէպքեր, երբ «Ազգային գաղափարախօսութիւն, Հայկական հարց» ենթավերնագրի տակ կարող էր ելոյթ ունենալ, օրինակ, մասնագիտութեամբ ճարտարապետ, բայց ՀՅԴ համակիր անձ՝ բնականաբար ներկայացնելով ամենեւին ոչ գիտական, կուսակցական շեշտադրումով տեսակէտներ:

Ինչ վերաբերում է Ռ. Քոչարեանի հովանաւորութեանը, ապա իրօք «բարձր» էր, քանզի դահլիճում նրան այդպէս էլ ոչ ոք չտեսաւ, յամենայն դէպս, գիտաժողովի մասում: Այլ հարց է, որ նախագահը եւ այլ պաշտօնեաներ նախընտրել են գիտաժողովի բանկետային մասը, ուր եւ ըստ ճշգրտուած լուրերի, ներկայ են գտնուել: Գիտաժողովի արարողակարգային եւ յատկապէս բովանդակային հարցերին ծաւալուն կերպով չենք անդրադառնայ, բայց մի փաստ, կարծում ենք, կը հետաքրքրի շատերին: Խօսելով երկքաղաքացիութեան հարցի մասին՝ պրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանը լսարանին (ուր, ինչպէս նշել ենք, մեծամասնութիւնը սփիւռքահայեր էին) հարց ուղղեց. «Պատրա՞ստ էք արդեօք դուք՝ ընդունելով երկքաղաքացիութիւն, ստանձնել ՀՀ քաղաքացի լինելու պատասխանատուութիւնն ու պարտաւորութիւնները՝ սկսած հարկային վճարումներից, բազմաթիւ դըրկանքներից ու դժուարութիւններից մինչեւ բանակում ծառայելը...»: Հարցին յաջորդեց առաւել քան բուռն ծափահարութիւններով. միայն թէ այդպէս էլ պարզ չդարձաւ՝ նոյնքան բուռն այո՞ էր դա, թէ ոչ...:

ՆԱՆԷ ՄԱԿՈՒՉԵԱՆ
«Ազգ», Յունիս 3

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») -

Ազգային ժողովին կողմէ 1915-ի ցեղասպանութեան հրապարակաւ ճանաչումի պատմական թուականէն տասը օր յետոյ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը Յունիս 8-ին հանդիպում մը կազմակերպեց Մարսէյլի ութ երեսփոխաններու հետ, ի ներկայութեան Հայաստանի Հանրապետութեան հիւպատոս՝ Ցամիկ Սողոմոնեանի: Ժողովուրդը ոտքի ծայրէ ծայր լեցուցած էր Վասպուրական սրահը:

Բարեկամական եւ փոխանակումներու իրիկուն մը, ինչպէս նաեւ առիթ մը հաւաքաբար «տօնելու» պատմական նշանակութիւն ունեցող դէպքը:

Մարսէյլի ութ երեսփոխանները, առանց բացառութեան, կի Հերմիէ (համայնավար), Սիլվի Անտրիէօ եւ Մարիուս Մաս (ընկերվարական), Ռընօ Միւզըլիէ (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ), Ռոլան Պլում, կի Թէսիէ, Ժան-Ֆրանսուա Մաթէի եւ Ժան Ռուաթա (ԻՒ-ՏԷ-ԷՖ) ներկայ գտնուեցան, ինչպէս նաեւ Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նոր նախագահը՝ Ֆրանսուա Պէրնարտինի եւ բազմաթիւ քաղաքական անձնաւորութիւններ՝ քաղաքապետի կցորդներ, Փրովանս - Ալփ - Քոթ տ'Ազիւռ Շրջանային Խորհուրդի անդամներ, Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի անդամ, եւլն...:

Հանդիպումը բացաւ Ժագ Ուլուսեան յատկապէս հրաւիրելով հայկական միութիւնները, գաղութը բոլորուելու Ապրիլեան Եղեռնի կազմակերպիչ յանձնախումբին շուրջ, շարունակելու համար միակամ եւ մէկ ձայնով սկսած պահանջատիրական պայքարը:

Հիւպատոս Ցամիկ Սողոմոնեան կարդաց Փարիզի Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան պաշտօնական յայտարարութիւնը որ լոյս տեսաւ հայկ. մամուլին մէջ (տե՛ս. «Յառաջ», Մայիս 29-ի թիւ):

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութեան նախագահը՝ Կարօ Յովսէփեան ընդգծեց նախ դէպքին պատմական նշանակութիւնն ու տարողութիւնը եւ անկէ բխող հետեւանքները, մանաւանդ իրաւական գետնի վրայ: Խօսեցաւ քուէարկուած յօդուածին «նուազագոյն»ին մասին: Աւելցուց թէ Թուրքիա իր բուռն հակազդեցութիւններով ինք իսկ կ'ամբողջացնէ եւ կը ստորագրէ յօդուածը, 1915-էն առաջ եւ վերջ, Անատոլուի եւ Կիլիկիոյ մէջ պատահած դէպքերը, ջարդերը, տեղահանութիւնները՝ գիտակցօրէն ծրագրուած, կազմակերպուած եւ գործադրուած, եւ որոնք կը պատասխա-

նէն 1948-ին ճշդուած ցեղասպանութեան բնորոշումին: Ապա, դառնալով երեսփոխաններուն լսաւ՝ «սատարեցիք ճշմարտութեան յաղթանակին եւ ժխտականութեան պարտութեան. երանի այնպէս ըլլայ որ Ֆրանսայի օրինակին հետեւին այլ երկիրներ եւ օր մըն ալ Թուրքիան: Միայն այն ատեն է որ մէկ ու կէս միլիոն նահատակները պիտի ստանան իրենց մահուան վկայագիրը և գտնեն վերջնական խաղաղութիւնը»:

Կարօ Յովսէփեան մէկ առ մէկ շնորհակալութեան խօսք ուղղեց երեսփոխաններուն եւ աւարտեց իր ճառը ըսելով՝ «մեր քուէն, ըլլայ աջէն կամ ձախէն, Ֆրանսայի Հանրապետութեան արտայայտութիւնն է հիմնուած համամարդկային խտէալներու վրայ որոնք մարդը կը հաշտեցնեն մարդուն հետ, քուէ մը որ պատիւ կը բերէ մեր քաղաքական յանձնառութեան»:

Ցետոյ, յաջորդաբար խօսք առին խմբակցութիւններու ներկայացուցիչ մը: Ռընօ Միւզըլիէ յանուն ԷՌ-Փէ-ԷՌ-ի, Սիւվի Անտրիէօ՝ ընկերվարականներու կողմէ, Կի Թէսիէ յանուն ՈՒ-Տէ-ԷՖ-ի եւ Կի Հէրմիէ յանուն համայնավարներուն ու Ռօլան Պլում յանուն քաղաքապետ՝ Ժան-Գլօտ Կօտէնի: Երկու վերջին երեսփոխանները՝ Կի Հէրմիէ եւ Ռօլան Պլումի որ Մայիս 29-ին Ազգ. ժողովին մէջ ելոյթ ունեցան, խօսքերը յատկապէս գնահատուեցան: Ռօլան Պլում, ի մէջ այլոց, յայտարարեց. — «Քուէարկութիւնը ունի իրաւական եւ դիւանագիտական հետեւանքներ: Միջազգային գետնի վրայ, ֆրանսական կառավարութիւնը աշխատանք պէտք է կատարէ Թուրքիոյ մօտ որպէսզի այս վերջինը հրաժարի ժխտական կեցուածքէ մը եւ ընդունի ցեղասպանութեան իրականութիւնը: Եթէ այս երկիրը, օր մը կ'ուզէ անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան, պէտք է ճանչնայ իր պատասխանատուութիւնը եւ ստանձնէ իր անցեալը: Գերմանիան անմիջապէս ընդունեցաւ իր պատասխանատուութիւնը Հրեաներու ցեղասպանութեան մէջ: Եթէ այսպէս չըլլար, այսօրուան Եւրոպան գոր կ'ապրինք, գոյութիւն չէր ունենար: Նոյնը ստիպուած է ընել Թուրքիան, եթէ կ'ուզէ ապագային իր լրիւ դերը խաղալ աշխարհի մէջ»: Կի Հէրմիէ ըսաւ թէ Մայիս 29-ին, ութսուներեք տարիներու երկար եւ կեղծաւոր լռութեան պատրինկաւ, արարք մը որ շատոնց պէտք է կատարուէր քանի պատմութիւնը կը վկայէ 1915-ին եւ յաջորդող տարիներուն հայ ժողովուրդի կրած ջարդերը, տառապանքները, անոնց հետեւող սփիւռքեան աշխարհագրութիւնը: Եւ, Միացեալ Ազգերու 1948 Դեկտ. 9-ի համագումարին ցեղասպանութիւն բառին տուած բովանդակութիւնը որ կու գայ հաստատելու թէ Հայերը զոհ եղան 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան: Կի Հէրմիէ շարունակելով աւելցուց՝ «Ազգ. ժողովը պէտք է ոչ միայն ճանչնար հայկ. ցեղասպանութիւնը այլ մանաւանդ յըստակօրէն մատնանշէր մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրին յանցագործը՝ Երիտասարդ Թուրքերու կառավարութիւնը: Այնպէս կը թուի որ Արտաքին Հարցերու Յանձնախումբը մերժեց այս ճշդումը որ կրնար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ ապագայ յարաբերութիւնները խանգարել: Հակառակն է որ ճիշդ է: Թուրքիոյ շահերուն ծառայել չէ ճշմարտութիւնը շըրջանցել: Որքան ատեն որ Թուրքիա բաց աչքերով չնայի իր անցեալին, այնքան ատեն մուտք գործած պիտի չըլլայ ժողովրդավար երկիրներու ծիրին մէջ»:

Խօսք առաւ նաեւ Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ՝ Ֆր. Պերնարտէնի:

Ընդունելութեամբ մը եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ շարունակուեցաւ ձեռնարկը:

Յունիս 9-ին, Սէն-Ժէրոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ սրահը, Թաղական Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ նոյնանման «ապակեդրոնացած» հաւաքոյթ մը, ներկայութեամբ 13-րդ եւ 14-րդ Թաղամասերու երեսփոխաններուն՝ Սիւվի Անտրիէօ եւ Մարիուս Մասը: Խօսք առին երկու երեսփոխանները, հիւպատոս՝ Յասմիկ Սողոմոնեան, Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահ՝ Ֆր. Պերնարտէնի, Լիւսիէն Վիէկան, Կարօ Յովսէփեան եւ Թաղականութեան նախագահ՝ Պերճ Կարապետեան: Ընդունելութեամբ մը վերջ գտաւ ձեռնարկը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐՀՆԵՐԳԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մայր Աթոռի մամուլի դիւանէն յայտնըւած է թէ 1700-ամեակի օրհներգի մրցում յայտարարուած է 1700-ամեակի յանձնաժողովին եւ երգահաններու եւ երաժիշտներու միութեան կողմէ: Պայմանաժամը մինչեւ Սեպտեմբեր 15 է: Սահմանուած է 2000 տոլարի միակ մրցանակ մը: Մրցումին կրնան մասնակցիլ միայն արհեստավարժ երգահանները, օրհներգը կրնայ առաւելագոյն 5 վայրկեան տեւողութեամբ ըլլալ, խօսքերը կ'ընտրուին երգահաններուն կողմէ: Ստեղծագործութիւնները պէտք է ղրկուին հետեւեալ հասցէին.

Երգահաններու եւ Երաժիշտներու Միութիւն

375002 Երեւան 2, Դեմիրճեան 25

Հայաստան

Կարելի է յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել Միութեան 52-42-92 եւ 56-48-10 հեռաձայնի թիւերով, կամ 1700-ամեակի գրասենեակը՝ 28-74-83 (հեռաձայն), 374-2-151·700 (հեռապատճէն) թիւերով:

ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան նախագահ ընտրուած է Գագիկ Աբրահամեան որ մինչ այդ նախագահի Ա. տեղակալ էր: Կը յաջորդէ Պօղոս Հայթայեանի որ հրաժարած է պաշտօնէն: Գ. Աբրահամեան 48 տարեկան է, ծնած է Երեւան եւ հոն ուսանած: Մասնակցած է հայաստանեան եւ միջազգային բազմաթիւ ցուցահանդէսներու:

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Պաշտպանութեան Նախարարութեան կեդրոնական զինուորական հիւանդանոցին մէջ բացուած է դիմա - ծնօտային առաջին բարդ փրոթէզներու բաժինը: Ան ստեղծուած է Ուաշինկթընի Ամերիկահայ Առողջապահութեան Միութեան ներկայացուցիչ փրոֆ. Հրաչ Աբրահամեանի ջանքերով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿԵՑՄԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

«Հայնախագիծ» հիմնարկը որ պատրաստած է Հայաստանի տարաբնակեցման գլխաւոր ուղղութիւնները, Յունիս 6-ին զայն ներկայացուցած է վարչապետին ու շարք մը նախարարներու: Հաշուի առնելով տարեկան 50 հազար հողի աճը, ծրագիրը նկատի ունի 6.5 միլիոն բնակիչ: Հոն ներգրաւուած են բնական հարստութիւններու, գտնուած վայրերը, ճամբաները, բնապահպական վիճակը, կլիմայական պայմանները, Վարչապետը շատ կարեւոր գտած է նախագիծը: Աշխատանքը պիտի շարունակուի երբ նախարարութիւններէն ստացուին լրացուցիչ տուեալները:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ (Պոլիս) Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Շաբաթ, Մայիս 30-ին, երեկոյեան ժամերգութիւն մը տեղի ունեցած է պատրիարքական Աթոռին 537-րդ տարեդարձին առթիւ, նախագահութեամբ Մեսրոպ Արք.ի: Արարողութեան աւարտին յանուն Հայոց պատրիարքութեան ժամլոյ յայտարարութիւն մը կատարած է Մեսրոպ Արք. նախ պարզելով օրուան նպատակը, ապա, այն անհանդստութիւնը զոր կը զգան Թուրքիոյ Հայերը Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի քուէարկութեան առթիւ: Մեսրոպ Արք. ըսած է ի մէջ այլոց. — «Թուրքիոյ Հայերը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, դարձեալ Մայիս ամսուան այս վերջին Շաբաթ օրը, կը տօնեն Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանի Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի կողմէ հաստատման տարեդարձը: Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտ ուղիղ 537 տարիներ առաջ, երբ Բիւզանդական հրովարտակով պատրիարքական աթոռ կը յանձնէր Պրուսացի Յովակիմ Սրբազանին, կը գրաւէր իր հայ հպատակներուն սրտերը, այնպէս ինչպէս գրաւած էր Իսթանպուլը: Ի՛նչ մեղք որ մեր այս տարուան տօնակատարութիւններուն վրայ ստուեր ինկած է: Պատրիարքական Աթոռը, իր կրօնական կեդրոն ըլլալու բնոյթով, որքան ալ ըլձախնդրութիւն ցոյց տայ քաղաքական նիւթերէ հեռու մնալու, այնուհանդերձ այսօր մենք, մեր կրօնաւորի ինքնութեան զուգահեռ, որպէս հարազատ հայրենակիցները Թուրքիոյ Հանրապետութեան, կը գիտակցինք մեր պարտականութեան: Այն օրինագիծը, որ երէկ ընդունուեցաւ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ, կ'ուզենք յայտնել թէ բոլոր Թուրք հայրենակիցներու նման, մեզ՝ Թուրքիոյ Հայերս ալ յուզման մատնած է: Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը փոխանակ պատմաբաններուն թողելու ցաւալի այն դէպքերը, որոնք պատմութեան ապրանքը դարձած են, ի՛նչ մեղք որ անգամ մը եւս քաղաքական հաշուեմակարգակներու վրայ կը փոխադրէ, զայն դործածելով ի շահ իրեն: Ֆրանսայի Խորհրդարանի այս անտեղի ընթացքը բացարձակապէս չենք ընդունիր եւ չենք խրախուսեր, այլ ընդհակառակն զայն կ'որակենք որպէս անտեղի եւ վնասաբեր շարժում մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ամերիկեան համալսարանի Էսըմպլի Հոլի մէջ, Մայիս 21-ին իրենց տարեկան միացեալ ելոյթը ունեցած են Համազգայինի Գուսան երգչախումբը եւ «Հայաստան» նուագախումբը երաժիշտ Երուանդ Երկանեանի (Հայաստանէն) ճպաղին տակ: Համերգին սկիզբը մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգուած է գուսանական երգչուհի Լուիզա Պօղոսեանի յիշատակը: Երեք ժամ տեւող յայտագրին վրայ տեղ գրաւած էին Մոնթէվերտիի, Ալմուխեանի, Տիգրան Մանսուրեանի եւ այլոց գործերը:

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ (Պոլիս) Նարեկեան հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 31-ին, երգիչ Հայկ Քէչէճի եւ Արարատ նուագախումբը յաջող համերգ մը տուած են: Քէչէճիի երգացանկը կը բաղկանայ միայն հայկական երգերէ: Աւարտին Շահան Արք. Հակիրճ խօսքերով ջատագոված է ժողովուրդներու եղբայրակցութիւնը:

ԱԽԹԱՄԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԻ

Պոլսոյ Առեւտրական սենեակը որոշած է վերանորոգել Ախթամարի Եկեղեցին որպէս պատկառութիւն քրիստոնէութեան երկուհազարամեակի նշումներուն: Սենեակին վարչութեան նախագահը խօսելով այս մասին, ըսած է թէ վերանորոգումի աշխատանքներուն առընչուած օտարներու մտահոգութիւնները անտեղի են եւ թէ վերանորոգումը պիտի ծրագրուի գիտական ու մշակոյթի մարզի հեղինակութիւններու կողմէ: Ըստ «Ակօս»ի Յունիս 5-ի արձագանգին, վերանորոգումը պիտի տարուի Պոլսոյ Թէքնիք Համալսարանի դասախօսներուն կողմէ, որոնցմէ մէկը «ծագումով Հայ» է:

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Համազգայինի Յ. Մանուկեան գրադարանին մէջ, Մայիս 29ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղական մասնաճիւղին դասախօսութիւն մը տուած է Տիկին Արուսեակ Սահակեան, Հայաստանէն, նիւթ ունենալով. — «Հայկական տարեկան տօներ եւ ծէսեր»:

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Յովնանեան սրահին մէջ, Մայիս 26-ին դասախօսութիւն մը տուած է տօքթ.-փրոֆ. տիկին Շաքէ Թօքմանեան, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.-ի «Թուրինա» մասնաճիւղին: Դասախօսը ներկայացուցած է Հուրի Նաճարեան: Նիւթը եղած է. — «Կեանքի ճնշումը, ջղային վիճակը եւ հոգեկան ընկճուածութիւնը»: Դասախօսութեան աւարտին եղած են հարցումներ:

ԻՐ ԹԱՐՄ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ

Ոստիկանութիւնը բաւական թիւով «մուհաճիր»ներ մաքրեց: Ոմանք կախաղանով վճարեցին իրենց վերագրուած յանցանքը, ուրիշներ բանտերու մութ ու խոնաւ նկուղներուն մէջ ծեծ եւ խոստովանանքի ենթակայ, դեռ ուրիշներ սարսափահար՝ ահ ու դողի մէջ կ'ապրէին:

Իւրաքանչիւր դէպքէ ետք, ժանտարմները կը պաշարէին անոնց բնակարանները, սպառնալիքով եւ ծեծով դուրս կը հանէին բոլորը եւ «խոստովանանք»ը կը սկսէր: Վա՜յ անոր՝ որ փոքր ընդդիմութիւն մը ցոյց տար. զայն կը համարէին յանցաւոր ու կը տանէին: Կը տանէին ու ալ չէր վերադառնար...

Օր մը սեւ եկաւ պատելու մեր հորիզոնը: Մեր սիրելի Ջօրեպեան Խըռն (բուն անունով ձիաւոր Խաչօ) ինկած էր ոստիկաններու ճանկը: Մեր ուժերէն վեր էր փրկել զինք: Զայն ձերբակալած էին քաղաքին կեդրոնը պատահական կռիւի մը ընթացքին:

Ձիաւոր Խաչոն Ջօրեպանութիւն կ'ընէր Թուրք մեծ վաճառականի մը հաշւոյն: Իր վարած կարաւանը կ'երթար շատ հեռուները, կը տանէր բարիքներ, կը վերադառնար հազար բարիքներով: Իր բացակայութիւնը կը տեւէր 15 օր, յաճախ ամիս մը կամ ամիսներ:

Դէպքին օրը Խաչօն նոր վերադարձած կ'ըլլայ երկար ճամբորդութենէ մը: Ջորիները ձգած մեծ «Մէյտան»ին վրայ, ինքն ալ սրճարանի մը առջեւ կը հանգստանայ բաժակ մը օղիով: Յանկարծ, իր աչքերուն դիմաց տեղի կ'ունենայ սրտաճմլիկ դէպք մը: Թուրք մը հետը 13-14 տարեկան տղեկ մը: Թուրքը գնած է լեցուն պարկ մը կորեկ ու կը ստիպէ տղեկին, որ շալկէ տուն տանի: Բայց տղեկը՝ վտիտ, անուժ, ապալուն, չի կրնար գետնէն իսկ բարձրացնել:

Երկու հոգի կը վերցնեն ծանր պարկը եւ կը դնեն հէք տղեկին ուսերուն վրայ: Տղան պարկին ծանրութեան տակ կ'ընկճուի, ծունկի կուգայ, ապա գետին կը փռուի երեսի վրայ:

Թուրքը մէկ կողմ կը գլորէ պարկը, ոտքի կը կեցնէ տղեկը եւ կը սկսի գազանային կատաղութեամբ հարուածել անոր մերկ սրունքները:

Ջոհին ողբաձայն աղաղակներուն արձագանգը կը հասնի ամէն կողմ, կը դառնուի պատէ պատ: Ստուար բազմութիւն մը կը հաւաքուի դիտելու համար ողբերգութիւնը: Հոն է նաեւ մեր Խաչօն...

Թուրքը կը հայհոյէ ու շարունակ կը հարուածէ: Հէք տղեկը իր ցաւի գալարումներուն մէջ, կ'աղերսէ, կը պաղատի, ներկաներէն գութ կը հայցէ: Բայց, ո՞վ կը համարձակի խնդիր ունենալ հանրածանօթ Թուրքի մը հետ, անծանօթ լաճի մը համար:

Խաչօյին Հայու սիրտն է միայն, որ կը խռովի: Յանկարծ կը ճեղքէ հաւաքուած բազմութիւնը, կը մօտենայ Թուրքին.—

— Հաճի Իսմայիլ, մեռելներուդ սիրոյն, կը տեսնես, որ այդ պարկը քանի մը անգամ աւելի ծանր է տղեկէն, հանգիստ ձգէ զայն, ես յանձն կ'առնեմ ուզած տեղդ տանիլ:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ Թուրքը խիստ ու սպառնական: Ո՛չ, այս կեաւուրի լակոտը կամ պարկը շալկով տուն կը տանի եւ կամ սատակը այստեղ կը ձգեմ:

Կեաւուրի լակո՞տ: Հայու զաւա՞կ ուրեմն...

Խաչօն կը մնայ երկու սալքարի մէջ:

Փաղաքշանքով կրկին կ'աղերսէ Թուրքէն, որ խնայէ տղեկին, քանի որ ինքը յանձն կ'առնէ պարկը իր տեղը հասցնել: Ի զուր, Թուրքը կը մնայ միշտ անդրդուելի:

Խաչօյին երակները կամաց կամաց կը սկսին ուռիլ: Աչքերը կը կարմրին, քթին ռունգերը կը բացուին: Աղերսական, անոյշ խօսքերը կամաց կամաց տեղի կուտան ծանր փոխանակումներու: Հայ տղեկ մը կը մահացնեն իր աչքերուն դիմաց, կարելի՞ էր հանդուրժել...

Եւ ահա կը պատահի անխուսափելին:

— Կը կարծես, թէ չե՞մ գիտեր՝ որ դուն ալ «կեաւուր» ես, կ'ըսէ Թուրքը քմծիծաղով մը:

— Է, այո, «կեաւուր» եմ, յետո՞յ...

— «Կեւուր»ին բաժինը այս է, կ'ըսէ Թուրքը, վեր կը բարձրացնէ ձեռքին պատրաստ մտրակը եւ ուժին հարուած մը կ'իջեցնէ անոր դէմքին: Ճակատին ու դէմքին մէջտեղ կարմիր երիզ մը կ'երկարի դէպի վար ու թարմ արիւնը կը հոսի կուրծքին, զգեստներուն վրայ:

(Շար. 26)

(Շար. Ա. էջէն)

ջանայ անգամ մը եւս իրաւարարի դեր խաղալ, մինչ «15»երը ապմափորձերով Քոսովոյի շուրջ կը սպառնան Պելկրատի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մաքսային սպասարկութիւնները Ռուսաստանէն եկող նաւու մը մէջ հրթիռի արձակման կայմածներ յայտնաբերած են: Ըստ Անգարայի, կրնան մաս կազմել հակօդային այն հրթիռներուն որոնք պիտի յանձնուէին Կիպրոսի: Առայժմ Թուրքերը տրամադիր չէին գրաւել «Նաթաշա» նաւուն բեռը, մանաւանդ որ Թուրքիա ստորագրած է Մոնթրէօյի (1936) պայմանագիրը որ կը կարգաւորէ Վոսփորի եւ Տարտանէլի անցքը եւ ըստ որուն «խաղաղութեան ատեն, առեւտրական նաւերը անցքի ամբողջական ազատութիւն կը վայելեն»:

ՌԱԿԸՓ ՏՈՒՐԱՆ, Թուրք լրագրողը որ նաեւ «Լիպերասիոն»ի թղթակիցն է, բանտարկուած է Սարայի (Թեքիրտաղ) բանտը: Ֆրանսական օրաթերթին կ՚աշխատակցէր Մուսա Աքթէմիր ծածկանունով, հինգ տարիէ ի վեր: 1994-ին հրատարակած իր մէկ յօդուածին համար է քրտամէտ «Էօզկիւր Իւլքէ» թերթին մէջ (անկէ ի վեր արգիլուած) որ դատապարտուած է տասը ամիս բանտարկութեան: Վերջին թղթակցութեամբ մը («Լիպերասիոն», Յունիս 16) կ՚ըսէ թէ յանցաւոր չի զգար: Ներկայիս 67 լրագրող կայ Թրքական բանտերու մէջ: Ռ. Տուրանի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին («Միլլիյէթ», Յունիս 16) ան կ՚ըսէ թէ թաբուներ կան Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս քրտական խնդիրը, կրօնամոլութիւնը եւ հայկական հարցը: Այս նիւթերուն մասին կայ միակ տեսակէտ մը որ պետականն է եւ երբ լրագրող մը հարցադրումի կ՚ենթարկէ այդ տեսակէտը, ինքզինք կը գտնէ դատարանին առջեւ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Երկուշաբթի, Յունիս 15-ին տեղի ունեցան երեք մրցումներ հետեւեալ արդիւնքներով. —

Մարսէյլի մէջ, Անգլիա 2 — 0 յաղթեց Թունուզի:

Լիոնի մէջ, Ռումանիա 1 — 0 յաղթեց Գոլոմպիայի:

Փարիզի (Փարք տէ Փրէնս) մէջ ալ Գերմանիա 2 — 0 յաղթեց Միացեալ-Նահանգներուն: Այս վերջին մրցումին առթիւ, հետաքրքրական էին նախապէս եղած խորհրդածութիւնները գերմանական խումբին մասին: Բոլոր մեկնաբանները յանկերգն էր գերմանական խումբին «ծերացող» բնոյթը, քանի կը կրկնուէր որ տարիքի միջինը 30 է եւ Բաժակի մասնակցող ամէնէն «ծեր»ն է: Ի դէպ երկու կոլերէն մէկը նշանակողն ալ Գըլինսման 34 տարեկան է:

ՄԻՇՏ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նոյն օրը, ցերեկէն ետք, ծանր միջադէպեր պատահած էին Փրատօ (Մարսէյլ) ուր անգլիացի խուլիկանները սարսափ տարածած են քաղաքին մէջ: 15 հոգի եւս վիրաւորուած են, ձերբակալութիւններ կատարուած են եւ Ներքին նախարարը՝ Շըվէնըման կը սպառնայ երկրէն արտաքսել նման նոր բռնութեանց հեղինակները: Արդէն երկու հոգի դատուեցան, երեք ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան եւ մէկ տարի ալ չեն կրնար Ֆրանսա գալ: Թուլուզ, ուր Յունիս 22-ին տեղի պիտի ունենայ Ռումանիա — Անգլիա մրցումը արդէն նախզգուշական միջոցներու դիմած է: Նուագահանդէս մը յետաձգուած է եւ ապահովութեան յաւելեալ ուժեր բերուած են: Փարիզի մէջ ալ, Յունիս 15-ին, միջադէպեր պատահած են, այս անգամ գերմանացի մարզասէրներու կողմէ, որոնք քարկոծած են ոստիկանները:

Անգլիա, իր վարչապետին եւ զանազան նախարարներու բերնով խստօրէն դատապարտած է անգլիացի այդ խառնակիչները որոնք կ՚անպատուեն երկիրը: Սքոթլանտ Եարտ նախապէս ալ լուր տուած էր Ֆրանսական ոստիկանութեան որ նախզգուշական միջոցներու դիմէ: Անգլիա պատրաստ է նաեւ վնասուց հատուցում վճարելու:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 15/16)

Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ «ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ»

Յունիս 15-ին պաշտօնապէս արձանագրուած է Հայաստանի 69-րդ կուսակցութիւնը Կ. Դեմիրճեանի նախագահութեամբ: Քարտուղարն է Հմայեակ Յովհաննիսեան, քարտուղարի տեղակալը՝ Ռուբէն Միրոյեան: Ա. Նիստին զեկուցումով հանդէս եկած է կուսակցութիւններու, լրատուամիջոցներու եւ հանրային կազմակերպութիւններու արձանագրութեան վարչութեան պետ Է. Մարգարեան, ներկայացնելով նոր կուսակցութեան նպատակները:

ՄԱՀ ՅՈՎՀ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

Յունիս 13-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է Հայաստանի Ազգ. Ժողովի երեսփոխան, փինանս-վարկերու, պիւտճէի եւ տնտեսական հարցերու յանձնաժողովի անդամ Յովհաննէս Գրիգորեան: Ծնած էր 1962-ին Լենինական եւ աւարտած էր Երեւանի ժողովրդական տնտեսութեան հիմնարկի փինանսա - հաշուապահական համալսարանը: Երեսփոխան ընտրուած էր 1995-ին, մաս կազմած էր «Հանրապետութիւն» խմբակցութեան, որմէ հեռացած էր աւելի ուշ:

«ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Երեւանի մէջ հերթական նիստը գումարուած է «Արդարութիւն եւ միասնութիւն» համագործակցութեան, որու մամուլի կեդրոնը խիստ մտահոգութիւն յայտնած է ի տես մաֆիական համակարգի յառաջխաղացումին: Ըսուածը այն է թէ մաֆիական շրջանակին պատկանող որոշ դէմքեր քաղաքականութեան ճամբով եւ զանգուածային լրատուութեան միջոցներու օգտագործմամբ կը յաջողին հասնիլ իրենց նպատակին: Յատկապէս մատնանշուած է Երեւանի քոնեակի գործատան սեփականաշնորհման պարագան. ըսուած է թէ ռազմավարական նշանակութիւն ունեցող նման ձեռնարկութիւններու սեփականաշնորհումը պէտք է իրագործուի միայն Հանրապետութեան աւելի լայն շրջանակներու կողմէ քննարկումէ ետք:

ԹԱՓՕՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ ՎԷՃ ՄԸ

Հայաստանի «Կանաչներու Միութեան» նախագահ Յակոբ Սանասարեան վերջերս յայտարարութեամբ մը կը դատապարտէր Ֆրանսան որ կը ծրագրէ իր շողարձակ թափօնները Հայաստան «արտածել»: Այս մասին Երեւանի Ֆրանսական դեսպանատունը յայտնած է թէ այդ մասին լուրերը բոլորովին անհիմն են եւ ունենալով այդ թափօններու վերամըշակման յատուկ գործատուն («Լա Հակ») Ֆրանսա որեւէ կարիք չունի նման քայլի մը դիմելու:

L'U. C. J. A. présente
la 2ème édition du tournoi

SPORT - FOI - ARMENITE

Volley-ball, Basket-ball, Tennis de table, Football

Samedi 20 et Dimanche 21 juin
Stade «Alain Mimoun» Issy-les-Moulineaux

Sous la présidence d'honneur
et la présence effective de
M. ANDRE SANTINI
et M. JEAN DJORKAEFF

Renseignements et inscriptions des équipes :
U. C. J. A.
Tél. : 01. 47. 36. 02. 50;
Fax : 01. 46. 44. 64. 04.

Nombreuses récompenses.

Grand tirage : un aller-retour Paris-Vienne en avion.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 20, տօնն է Սրբոցն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին եւ Խաթայ Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

UGAB-Paris - IDF

Café - Théâtre

Le Comité de Paris —
Ile-de-France de l'UGAB
présente
« CAFE - THEATRE »
joué
par la troupe de théâtre de l'UGAB
le Samedi 27 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

P.A.F. Adulte: 250 F. /
enfant: (-18 ans) 150 F.
Places limitées.

Réservations par téléphone
au 01. 42. 27. 12. 26.
au plus tard le mardi 23 juin
Les réservations doivent être confirmées par le règlement correspondant à l'UGAB :
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 21ème année consécutive !
la M. C. A. d'ALFORTVILLE
présente
son

GALA de Fin d'Année
M.C.A. 98

sous la Présidence
de M. René ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

Samedi 20 Juin
à 20 heures 45 très précises

Salle des Fêtes,
22, rue Voltaire

La M.C.A. d'Alfortville :
une Culture Arménienne
dans la tradition et la modernité !

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Anciens résidents

En vue d'organiser le 70ème anniversaire de sa fondation, la Maison des Etudiants Arméniens met à jour le fichier de ses anciens résidents. Si vous êtes concerné ou si vous connaissez des personnes concernées, merci de transmettre vos coordonnées (nom, prénom, adresse, années de séjour à la Cité Universitaire, et facultativement, coordonnées professionnelles) à :

Anaïd Donabedian, Directrice, M.E.A.
57, Bd Jourdan, 75014 PARIS

Tél. : 01. 44. 16. 10. 60 —
Fax : 01. 44. 16. 10. 61
e-mail : donabed@ext.jussieu.fr

VOUS NOUS AIDEREZ A FAIRE DE CET EVENEMENT UNE VRAIE FETE.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ 70

ՁՐՈՅՑ
ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍՆԵՐՈՒ
ՀԵՏ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ-ի
ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ
Թատերական բեմադրութեան շուրջ

մասնակցութեամբ՝
Գրիգոր ՊԸԼՏԵԱՆ-ի
«Համազգային»ի «ԴԻՄԱԿ» Թատերախումբի
եւ
Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան

Ուրբաթ, Յունիս 19, ժամը 20.30-ին

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 PARIS

— Մուտքը ազատ է —

L'INALCO et la Société des Etudes Arméniennes
ont le plaisir de vous convier à la 7ème

JOURNEE ETUDES ARMENIENNES EN FRANCE

Lundi 22 Juin de 9h30 à 17h
dans les salons de l'INALCO,
2, rue de Lille — 75007 PARIS

Avec la participation de :
— Marie Loussararian;
— Sylvia Topouzkhanian;
— Silvia Serrano;
— Gilles Lussac;
— Isabelle Augé;
— Dzovinar Kévonian;
— Vahé Tachjian;
— Gayaneh Armaghanian.

A 12 h —
A l'occasion du Bicentenaire de l'enseignement de l'arménien à l'Ecole des Langues Orientales
— Allocution d'André Bourgey, Président de l'INALCO;
— Conférence de presse par Anaïd Donabédian, Maître de conférences, responsable de la section d'arménien de l'INALCO :
Présentation au public du cursus et des nouveaux diplômes nationaux d'arménien (licence, maîtrise).

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris —
Ile-de-France de l'UGAB
présente

LA FETE DE LA MUSIQUE

Au programme :
musique arménienne,
musique classique
(Mozart — J. S. Bach — Chostakovitch — Scarlatti — Komitas — A. Katchatrian — J. Trulhar — C. Tedesco — Barrios...)

le Dimanche 21 Juin
— à 16 heures
Léa Cresci (violon) — Frédéric Schneider (violon) — Marie Jonjit (piano) — Thomas Kechikian (piano) Sophie Kechikian (piano) — Anahid Kantarci (flûte).

— à 17 heures 30
Céline Antonin-Roumian (piano) Gévork Gyumdzian (ténor) — Tristan Manoukian (guitare) — Sidonie Euvremer (flûte) — Sévan Manoukian (Soprano) — Iris Torossian (harpe).

— à 20 heures 30
DUO ZEPURE PUZANT-FINDIKIAN interprète des chansons exraites de son répertoire
La Troupe de danse «BAIDZAR» de l'UGAB-Paris

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 Paris (Métro: Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 18
JEUDI
18 JUIN
1998

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-32 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամերիկեան առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.400
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
73e ANNEE — N° 19.400

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԿ. ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ»

Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի Մայիս 29-ի քուէարկութեան Թուրք մամուլի շրջանակին մէջ ունեցած անդրադարձներէն է Ալթան Էօյմէնի «Հայկական Թղթածրարը» («Միլլիյէթ», Յունիս 12 – 16)։ Հոն յետադարձ ակնարկ մը կայ նախ Հայկական լոբբիներու գլխաւորաբար 1980-էն ետք ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղութեամբ տարած աշխատանքին. լրագրողը որ հետեւած է Հ. Գիւլիւնճեանի (1982 Յունուար) Օզալի դատավարութիւններուն, մանրամասն կը պատմէ այդ օրերը։ Ինչ որ ամէնէն հետաքրքրականն է յօդուածաշարքին մէջ, այն արժեւորումները, քննադատութիւններն են որոնք նիւթ ունին Թրքական կողմին կեցուածքը, հոն նկատուած փոփոխութիւնները։ Ա. Էօյմէն կը գրէ. «1915-ի դէպքերուն նկատմամբ Թուրքիոյ անցեալի կեցուածքը կայուն չէ։ Նախ չէ կրցած որոշել թէ ինչ դիրք պէտք է բռնէ ու կատարուած ամբաստանութիւններուն գոհացած է "ատանկ բան չկայ, սուտ են բոլորը"ի նման ընդհանուր պատասխաններ տալով»։

Այս ընթացքը կը կրկնուի մինչեւ 1985-ի Օզալի դատավարութիւնը երբ 1915-ի նիւթէն խուսափելու, ընդհ. պատասխաններով գոհանալու փոխարէն Անգարա կ'առաջարկէ որ նիւթը քննարկուի պատմաբաններու կողմէ։ Լրագրողը հարց կու տայ որ երբ հակառակ լուրերու թէ Ծերակոյտը օրակարգի պիտի չբերէ Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւը, վտանգը նուազած չէ, ինչո՞ւ Թուրքիա պատմութեան էջերը չի քրքրեր ու ճշմարտութիւնը բացայայտեր։ Ան կ'աւելցնէ թէ հարցին մասին վիճարկում բանալու առաջարկը Հայաստանի Նախագահէն եկած է Թուրք լրագրողին տրուած հարցազրոյցին ընթացքին։ «Ինչո՞ւ նոյն բանը Ֆրանսայի հանրային կարծիքին ու ամբողջ աշխարհին մենք չըլլանք բողը» կը գրէ Ա. Էօյմէն։

Այսուհանդերձ, սխալ է կարծել որ յօդուածաշարքին յետագայ էջերը կարեւոր նորութիւն մը կը բերեն այս ուղղութեամբ։

1915-ի առընչութեամբ Թուրքիոյ կեցուածքին փոփոխութիւնները ցոյց տալու համար Էօյմէն կը համեմատէ Գիւլիւնճեանի ու Օզալի դատավարութիւնները։ Երկարօրէն կը նկարագրէ թէ իրենք երկու լրագրող, ինչպէս դատարան մուտք գործած են, առարկայ ըլլալու համար Հայերու խուռներամ բազմութեան անբաղձալի վերաբերումին։ Ֆրանսական ապահովութեան պատասխանատուներ Մարսէյլի Թրքական հիւպատոսարանին լուր կու տան որ Թուրք լրագրողները էքսի մէջ պանդոկ մը չմնան, քանի որ իրենք չեն կրնար անոնց ապահովութիւնը երաշխաւորել։ Կ'առաջարկեն դատարան ալ իրենք տանիլ զանոնք ու այդպէս ալ կ'ընեն։ Թուրք լրագրողները դատարան կը տարուին ամբաստանեալներու յատուկ կառքով մը ու չէնքին ետեւի դռնէն ներս կ'առնուին։ Դատավճիռը որով Հ. Գիւլիւնճեան Պէրնի Թուրք դեսպանը վիրաւորելու յանցանքով երկու տարուան կը դատապարտուի, Էօյմէն հետեւանք կը նկատէ Թուրքիոյ անպատրաստ գտնուելուն։ Կարելի էր, կ'ըսէ, փոխանակ «60 – 70 տարի առաջուան պատահարները այդ դատին հետ կապ չունին» ըսելու, հակափաստեր ներկայացնել, պնդումներուն պատասխանել։

Օզալի դատին յատկացուած բաժինը խորագրուած է «Թուրքիոյ յակայարձակումը»։ Ամենալայն տեղը տրուած է հոն Թուրքիոյ տեսակէտը ներկայացնելու պաշտօնով ներկայ Մ. Սոյսալի ելոյթին։ Այս վերջինը նոյն դասախօս – երեսփոխանն է որ Ազգային Ժողովի քուէարկութենէն ետք գլխաւորեց Փարիզ հասած Թրքական պատուիրակութիւնը որուն պարտականութիւնն էր խոչընդոտել բանաձեւին Ծերակոյտէն ալ վաւերացումը։ Հետաքրքրական է տեսնել որ դատին ֆրանսական մամուլի արձագանգներէն միակը «Ֆիկառօ»ի տողերն են որ տեղ գտած են Ա. Էօյմէնի յօդուածաշարքին մէջ։ Այն տողերը որ կ'ըսուի թէ Մ. Սոյսալ լաւագոյն ձեւով կատարած է ԱՍԱԼԱ-ի ու Հայերու ցեղասպանութեան պնդումներուն պատասխանելու Թուրք փրոֆէսէօրներու վիճակած պարտականութիւնը։ Թերթը եզրակացուցած է թէ «դիմացի կողմին ալ չեն պակսիր Հայերու պնդումները հերքելու փաստերը»։

Թուրք լրագրողը կ'ափսոսայ որ Թուրք իշխանութիւնները Օզալի դատավարութեան առենագրութիւնը հատորով հրատարակելու քայլին չեն դիմած, ինչ որ ըրած են Հայերը 1921-էն, Ս. Թեհլիրեանի դատէն իսկ։ Թուրքիոյ անտարբերութեան հետեւանք կը նկատէ ան Մայիս 29-ի քուէարկութիւնն ալ, քանի որ բանաձեւին պատրաստութեան շրջանին Թրքական ոչ մէկ հակազդեցութիւն հասած է։ Մայիս 29-ի նիստի ելոյթներէն կատարուած մէջբերումներու տեղ տալէ ետք Ա. Էօյմէն կը գրէ թէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը երկու կողմին ալ սիրտը առնելու քաղաքականութիւն մը վարած է։

Յօդուածաշարքը կ'աւարտի շարք մը նշումներով որոնք կ'ուղղուին Թրքական կողմին։ Գլխաւոր ըսուածը այն է որ Թուրք հետազօտողներ մեծ յապաղումով սկսած են 1915-ի նիւթը պրպտել։ Այս մասին Թրքական հրատարակութիւններու մեծ մասը ունի թերութիւն մը որ կամայ – ակամայ ինքնապաշտպանութեան դիրքերէ արտայայտուելու մէջ կը կայանայ։ Թրքական հրատարակութիւնները գրեթէ միշտ ուղղուած են Հայկական պնդումներու սխալները փաստելու։ Լրագրողը անհրաժեշտ կը նկատէ որ Օզալէն ի վեր դանդաղած աշխատանքը աշխուժանայ, նոր հատորներ հրատարակուին, Թուրքիա յառաջիկայի զարգացումներուն պատմական տեսանկիւնէն պատրաստ գտնուի, օսմանեան դիւաններու վրայ աշխատանք տանողներու դիւրութիւններ տրուին, եւայլն։

Jack LANG:

«Le Parlement français est souverain»

Paris, le 11 Juin

Jack Lang a fait valoir jeudi que «le Parlement français est souverain» après l'annonce par la Turquie de la suspension de toute négociation sur des contrats de défense avec la France jusqu'à la fin du processus parlementaire engagé à Paris pour la reconnaissance du «génocide arménien».

Interrogé par l'AFP, le président de la commission des Affaires étrangères de l'Assemblée nationale a déclaré: «le Parlement français est souverain. Aucune pression internationale ne peut empêcher de réparer moralement, par un acte solennel, le génocide qui a été infligé au peuple arménien».

M. Lang «rappelle que cette loi de justice, votée par l'Assemblée nationale, ne met évidemment pas en cause ni le peuple turc qui est un grand peuple, ni les autorités turques d'aujourd'hui qui ne peuvent être rendues responsables d'actions perpétrées en 1915».

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Յունիս 16-ին տեղի ունեցած երկու մրցումներն էին Նորվեկիա – Սկովտիա որ Պորտոյի մէջ հաւասար՝ 1 – 1 արդիւնքով վերջ գտաւ եւ Նանթի մէջ Պրազիլ – Մարոք որ վերջ գտաւ Պրազիլի 3 – 0 ջախջախիչ յաղթանակով։ Այս ձեւով Պրազիլ առաջին որակուած խումբն է ութերորդ աւարտականներուն համար։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ Հ. ՎԵՏՐԻՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ

«Հիւրրիյէթ»ի թղթակից Կ. Պէնմայոր Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութեան մասին կարգ մը հարցումներով դիմած է Ֆրանսայի Արտաքին Գործերու Նախարարին։ Նախ ուզած է ունենալ անոր արժեւորումը, հարց տալով թէ անցեալը դատել պատմաբաններու գործը չէ՞։

— «Անցեալը դատելու արարքին մէջ որոշիչ դեր ունին պատմաբանները։ Այդ դերը աւարտած չեն։ Ինչ կը վերաբերի Ազգային Ժողովի քուէարկութեան, խորհրդարանականներու նախաձեռնութեամբ խնդրոյ առարկայ բանաձեւը օրակարգի նիւթ եղաւ։ Խմբակցութիւններուն միասնական տեսակէտով ալ քուէարկուեցաւ որովհետեւ յարիր էր անցեալի պատահարներուն մասին այդ խմբակցութիւններուն մտածումներուն։ Կ'ուզեմ ըսել թէ քուէարկողները կրկնեցին թէ կողմնակից են Ֆրանսա – Թուրքիոյ բարւոք յարաբերութիւններու շարունակութեան։ Կառավարութիւնը գոհացաւ Ազգային Ժողովին կողմէ քուէարկուած բանաձեւը արձանագրելով» կը պատասխանէ Նախարարը։ Ապա ինք եւս կը կրկնէ թէ Թուրքիոյ նկատմամբ Ֆրանսայի քաղաքականութեան մէջ փոխուած բան չկայ եւ թէ «երկկողմանի յարաբերութիւններու կամ Թուրքիա – Եւրոպական Միութեան յարաբերութիւններու պարագային Թուրքիա Ֆրանսայի մէջ միշտ իսկական եւ բարեկամ խօսակից մը պիտի գտնէ։ Ասիկա չի նշանակեր որ Թուրքիոյ քաղաքականութեան մէջ զարգացում չենք ուզեր նշմարել։ Կ'ուզենք անշուշտ։ Կողմնակից ենք որ գոյութիւն ունեցող հարցերը երկխօսութեամբ լուծուին»։

Հ. Վետրին պատասխանելով զինամթերքի դնումը առկախելու Թուրքիոյ միտումներուն մասին հարցումի մը, կը պատասխանէ որ ան ազատ է որոշելու ինչ որ յարմար կը դատէ։ Եւ թէ իրենք կողմնակից են լաւ յարաբերութիւններու շարունակութեան։

ԱՄՆ Կ'ՈՒԶԷՆ ԱՐԱԳԱՑՆԵԼ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ ԼՈՒԾՈՒՄԻ ՀՈԼՈՎՈՅԹԸ

ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործերու նախարար Մ. Օլպրայթ Յունիս 16-ին խոստացած է արագացնել խաղաղութեան հոլովոյթը Կովկասի մէջ, յատկապէս Հայաստան – Ազրպէյճան կնճիռին առընչութեամբ։ Ամերիկացի պաշտօնատարներ քանիցս կրկնած էին թէ այս երկու երկիրներուն միջեւ Ղարաբաղի հարցով ծագած հակամարտութիւնը կարեւոր արգելք մըն էր Կասպից ծովու քարիւղին եւ շրջանի կազին արտածումին համար։ Ծերակուտական մը զանգատած է որ Ռուսաստան որ կը գործակցի ԱՄՆ-ու եւ Ֆրանսայի լուծումի ջանքերուն, այնքան ալ շահագրգռուած չէ անոր հասնելու նպատակով։ Հանրապետական մըն ալ շեշտած է թէ եթէ ԱՄՆ Ռուսաստանի ու Մինսկի խումբին հետ, կամ առանց անոնց, զարկ չտայ լուծումի գործընթացին, լրջօրէն պիտի վտանգուին Կասպից ծովու ուժանիւթի պաշարներուն կապուած ԱՄՆ-ու շահերը։

Մ. Օլպրայթ ընդունելով հանդերձ թէ Կովկասը եւ Կասպից ծովու շրջանը իրենց համար «մեծ կարեւորութիւն ներկայացնող» գօտի են, աւելցուցած է թէ Ղարաբաղի համար արագ եւ դիւրին լուծում մը գտնել այնքան ալ դիւրին չէ։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(17 Juin)

OPINIONS

Le génocide arménien

A JUSTE TITRE, L'ASSEMBLEE NATIONALE A RECONNU LE MASSACRE DE 1915

Գոմանիթէռ պարբերականի տնօրէնը՝ Ժան-Փոլ Գազանովա շատ հետաքրքրական եւ հայանպաստ յօդուած մը ստորագրած է, եթէ նոյնիսկ, ինք կը խուսափի ցեղասպանութիւն բառը գործածելէ։ Անդրադառնալով Ազգ. Ժողովի Մայիս 29-ի նիստին, իրաւացի կերպով կը նկատէ որ կառավարութիւնը ղրկած էր Նախկին Ռազմիկներու ենթանախարարը։ Անկասկած Արտաքին Նախարարը նեղը մատնուած պիտի ըլլար, քանի դիւանագիտական իմաստութիւնը կը կայանայ անոր մէջ որ անցեալի ոճիրները մոռնալ ձեւացնես, փորձելու համար կանխել ապագայի ոճիրները։ Արդարեւ, ձեւացնել, կը շեշտէ յօդուածագիրը, որովհետեւ Ֆրանսական յաջորդական կառավարութիւնները երբեք չեն անգիտացած 1915-ի Հայերու ջարդերը, պարզապէս անոր համար որ համայն աշխարհ տեղեակ էր այն ատենուընէ։ Ու Գազանովա կ'ոգեկոչէ Անատոլուի գերման, ամերիկացի, իտալացի, զուիցերացի հիւպատոսներու տեղեկագիրները, օրինակ Տրապիզոնի հայ բնակչութեան ողբերգական վախճանը, խեղդամահ Սեւ Ծովու մէջ։ Կը մէջբերէ սկովտացի Լորտ Պրայսի յայտարարութիւնը Լորտերու Ժողովին մէջ 1915 Հոկտ. 6-ին, կը յիշէ Թոյնպին եւլն. եւլն.։

Անդրադառնալով Թուրքերու հակազդեցութեան, կը գրէ.— «Զգենք որ իրենք զիրենք անպատուեն անոնք որոնք նման սպառնալիքներ կ'ընեն եւ անոնք որոնք կ'ազդուին այդ սպառնալիքներէն»։

Եզրակացութեան մէջ, Գազանովա կը յիշէ որ երբ 1987 Յունիս 18-ին Եւրոպական Խորհրդարանը կը յայտարարէր որ «1915-ի ողբերգական դէպքերը ցեղասպանութիւն մըն են եւ անոր ճանաչման մերժումը անխուսափելի խոչընդոտ մըն է Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպայի», անհրաժեշտ պայման մը կը բանաձեւէր։ Պէտք աւելցնենք, որ շատ մը ուրիշ պատճառներով, այդ անդամակցութիւնը չըլլար։

«LE CANARD ENCHAINE»

(17 Juin)

TAPE-KURDE

Երգիծական շաբաթաթերթը այս խորագրին տակ կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ հակազդեցութեան Ազգ. Ժողովի Մայիս 29-ի քուէարկութենէն ետք ու կը գրէ.— «Այն օրէն, երբ Ֆրանսացի երեսփոխանները, 83 տարիներու խորհրդածութենէ ետք, ճանչցան 1915-ին Թուրքերու կողմէ գործուած Հայոց ցեղասպանութիւնը, ամէն ինչ աւրուած է Փարիզի եւ Անգարայի միջեւ։ Կատղած, Թուրքիա որոշած է, որպէս փոխադարձութիւն, արգելքի տակ առնել ընթացիկ պայմանագրերը.— ոչ նուազ քան 145 յարձակողական թռաններ, 10 հազար հակահրասայլ հրթիռներ եւ 1000 Լըքլէր հրասայլեր (60 միլիառ ֆրանք արժէքով ամբողջութիւնը) զորս Ֆրանսա կը պատրաստուէր տեղաւորել Թուրքիոյ։ Ի՞նչ բանի պիտի ծառայեն այդ զէնքերը։ Անշուշտ ոչ, ինչպէս կարելի է մտածել, շարունակելու համար Քիւրտերու ջարդը (աւելի քան 25000 մեռեալ չորս տարիէ ի վեր, ինչպէս նշեց Թուրք լրագրողը՝ Ռակըփ Տուրան, «Լիպէ»ի թղթ-

(Շար. Դ. էջ)

ՀԱՅԵՒԱԶՐՊԷՋԱՆԱԿԱՆ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՔՐ ՔԱՅԼ ՄԸ

Ղարաբաղի պատերազմէն ի վեր, ներառեալ հրադադարի տարիներն ալ, ընդհ. տպաւորութիւնը այն է որ ամբողջովին խզուած են Հայաստան – Ազրպէջան նոյնիսկ ոչ քաղաքական յարաբերութիւնները։ Ճիշդ է որ Հոկտեմբեր 1992–ին այն ատեն դեռ ՀՀՇ–ի երեսփոխան Աշոտ Բլէեան խաղաղութեան ձեռնարկելու անհասկնալի մղումով մը գացած էր Բաքու եւ վերադարձին յօդուածով մը գովերգած այդ մայրաքաղաքին առաւելութիւնները. անուղղակի կերպով առաջին փորձն էր բրածը, յետագային նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի կողմէ հետապնդուած տեղի տալու քաղաքականութեան։ Սակայն, Ա. Բլէեանի այցը բաւական աղմուկ յարուցանելէ ետք մոռցուած էր, առանց շօշափելի արդիւնքի ալ յանգելու։ Քաղաքական այս բնոյթի կապերու մաս կը կազմեն կողմերուն միջեւ գերիներու կամ զոհերու դիակներու փոխանակումի հանդիպումներն ալ որոնք տեղի կ'ունենան ընդհանրապէս միջազգային միջնորդութեան ջանքերով, առանց նոյնպէս կարեւոր արդիւնքի հասնելու։

Այս գիծին մէջ նորագոյն տուեալ է Լարիսա Յովհաննիսեանի Մայիս 17–էն 20 Բաքու կատարած այցը որպէս «Ընդդէմ իրաւական բռնութիւններու» հիմնադրամի գործադիր տնօրէն. գացած է մասնակցելու ՄԱԿ–ի ազրպէջանական բաժնին ու երկրին ղեկավարութեան միասնաբար կազմակերպած համաժողովին որուն նիւթը եղած է «Կնոջ իրաւունքներ – մարդու իրաւունքներ – կինը զինեալ պայքարին մէջ»։ Մասնակցած են նաեւ Հայաստանէն երկու երեսփոխաններ։ Այս մասնակցութեան առիթով «Այժմ» շաբաթաթերթին մէջ (Մայիս 27 – Յունիս 6) Լ. Յովհաննէսեանի հետ Մարինա Գրիգորեանի կողմէ կատարուած զրոյց մը հրատարակուած է։

Լ. Յովհաննիսեան Բաքու իրենց այցը կը նկատէ յաջողութեան եւ երկխօսութեան սկիզբ. այդպէս ալ յայտնած է առաջին օրուան իր ելոյթով։ Կը շեշտէ որ «պաշտօնապէս առաջին հրաւէրն է» իրենց ուղղուածը որ ընդունուած է։ Երկխօսութեան սկիզբ դնելու եւ աշխատանքի մնայուն խումբերով այդ երկխօսութիւնը առաջ տանելու իր առաջարկը գրեթէ դլայացունց տպաւորութիւն կը գործէ գլխաւորաբար միջազգային կազմակերպութիւններուն։ Այս նախաբանէն ետք նեղ շրջանակով հանդիպում մըն ալ կ'ունենան, համաժողովի շրջանակէն դուրս, Ազրպէջանցիներու հետ։ Մասնակից կ'ըլլան իրենք երեքը եւ չորս Ազրպէջանցիներ։ Ըսելէ ետք թէ հանդիպումին բովանդակութիւնը խորհրդապահական է, լրագրողուհիին պնդումին վրայ կ'աւելցնէ թէ շօշափելի թեման եղած է աշխատանքի խումբերու կազմութիւնը։ Կ'ըսէ նաեւ թէ իրենց այս քայլով զրոյցը քաղաքական դաշտէն փոխադրուած է հոգեբանական ոլորտ, դէպի բանակցութիւններու սեղանը։

«Ձեր պատրաստակամութիւնը փոխադարձութիւն գտա՞ւ» հարցումին դրական է տրուած պատասխանը։ Հանդիպումը արդէն հոգեբանական բարեփոխումի մը արդիւնքը կարելի է նկատել, մինչ քաղաքական դիրքորոշումները որոնք արտայայտուած են թէ՛ բեմէն, թէ քուլիսներու մէջ, զգալի նորութիւն չունին։ Այսուհանդերձ, հայկական պատուիրակութիւնը նոյնիսկ «մի քիչ արտօնեալ վիճակում էր». ելոյթներու եւ կեցուածքներու ներկայացման համար իրենց ժամանակի ոչ մէկ սահմանափակում կատարուած է, եւայլն։

Լ. Յովհաննիսեան որ Բաքու ծնած է, կ'ըսէ թէ առաջին օրը որոշ լարուած տրամադրութեամբ էին թէ՛ իրենք, թէ՛ Ազրպէջանցիները. յետոյ իրենք աւելի ազատ զգացած են, քան միւսները։ Զիրենք եւս տեղաւորած են ինչպէս միւս մասնակիցները, շատ յարգալից վարմունքով առաջնորդ տրամադրած եւայլն։

Անկէ սակայն սխալ է հետեւցնել թէ անախորժութիւններ արձանագրուած չեն։ Օրինակ Լ. Յովհաննիսեան կը պատմէ թէ ազրպէջանական պատուիրակութեան գլխաւոր ելոյթով հանդէս եկած է Ռ. Ազիմովա եւ յայտարարած որ Հայաստան, առաջին տեղը կը գրաւէ մարդկային գործարաններու վաճառքին մէջ։ Կ'աւելցնէ ալ թէ այդ գործարանները կ'առնուին ազրպէջանցի պատանդներէն։ Կը կրկնուին նաեւ ազրպէջանական հողերու 20%–ին գրաւման ու Հայաստանի մէջ ազրպէջանցի երեք հազար պատանդ գտնուելուն պնդումները։ Իրենք անոնց հեղինակներուն կ'առաջարկեն ըսուածներուն մասին փաստերը հրապարակել, քանի որ որպէս մարդասիրական, մարդկային իրաւունքներու հետամուտ կազմակերպութիւն, իրենք շահագրգռուած են այդ փաստերով եւ կ'ուզեն քրէական հետապնդումի ձեռնարկել. կը բացատրեն որ այդ պնդումները եթէ կան փաստերը աւելի վնաս կը բերեն Հայաստանին եւ իրենք կը նախընտրեն անոնց բացայայտումը։ Հարցը հոն է որ այդ տեսակի փաստեր չգտնուելով հանդերձ, Ազրպէջանցիները, մինչեւ իսկ զարգացած մարդիկ – բժիշկ, գիտնական, հիմնարկի ղեկավար – կը հաւատան պնդումներուն։

Հետաքրքրական է կարդալ նաեւ թէ յայտնապէս լրասփիւռներով հակահայ կանոնաւոր քարոզչութիւն կը կատարուի. «նոյնիսկ ամենաանհեռաւոր թեման յանգեցնում է Ղարաբաղի հարցին եւ յաճախ անցնում են բոլոր սահմանները» կ'ըսէ Լ. Յովհաննիսեան, օրինակներ ալ տալով։ Կը պատմէ թէ հեռատեսիլէն մինչ համերգ մը կը հեռասփռուի, սայլակով հաշմանդամ մը կը մտնէ ներս. պարուհին կը մօտենայ անոր, ձայներիզ մը կուտայ եւ արցունքը աչքին կը խոստանայ աւելի լաւ նուիրել երբ Ղարաբաղը վերջապէս ազատագրուի եւ թշնամիներէն մաքրուի։ Լ. Յովհաննիսեան հաղորդումի մը ընթացքին ալ Լաչինի նախկին բնակիչներ տեսած է որոնք ըսած են թէ հոնկէ մեկնած են Հայերու մուտքէն առաջ։ Ինք ատիկա կը մեկնաբանէ այն ատենուան ղեկավարութիւնը մրոտելու եւ Ալիեւը փառաբանելու ջանքով, բայց նաեւ չի հասկնար թէ Հայերու «գազանութիւններուն» մասին ի՞նչպէս կը խօսին, եթէ հոն չէին։

Որպէս ընդհանուր արժեւորում, հայ պատուիրակը կ'ըսէ թէ վերջին տարիներուն միշտ իրենց ըսուած էր թէ ամբողջ աշխարհը Հայերու դէմ տրամադրուած է. բայց իրենք բնաւ այդ տպաւորութիւնը չեն կրած։ Բոլոր պատուիրակութիւններն ալ ջերմ վերաբերում ունեցած են հայաստանեաններին, գնահատելով դրական խթանը որ բերած են իրենց մասնակցութեամբ։ Ամպիոնէն միշտ ընդգծուած է որ լաւ օրինակ եղաւ այդ մասնակցութիւնը, ցոյց տալով որ ինչպէս պէտք է վարուիլ բարդ կացութեան մէջ։ Ջերմօրէն ընդունուած է երկխօսութեան անոնց գաղափարն ալ։

«Ես կարծում եմ որ մեր պատուիրակութիւնը իրօք գտաւ վարքագծի լաւագոյն տարբերակը՝ առանց ատելութեան, առանց դիմացինի արժանապատուութեան նուաստացման ստոյգ եւ արժանավայել ներկայացնել սեփական դիրքորոշումը» կ'եզրակացնէ Լ. Յովհաննիսեան։ Հարցը գիտնալն է թէ այդ «դիմացինը» ինչ արժեւորում տուաւ հայկական պատուիրակութեան այցելութեան եւ մանաւանդ ինչպէս ընկալեց անոնց վերոյիշեալ նրբավարութիւնը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Իտալահայ նամականի

«ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏ» ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ 23-ՐԴ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՏՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Յունիս 4–ի երեկոյեան, Միլանոյի Հայ Տան սրահին մէջ, բազմաթիւ հայ եւ իտալացի ունկնդիրներու ներկայութեան, տեղի ունեցաւ հայկական ճարտարապետութեան 23–րդ եւ վերջին հատորին ներկայացումը։ Այդ շարքին թիւ 1–ը՝ «Հաղբատ» հրատարակուած էր 1968–ին։

Ուրեմն երեսուն տարիներու շարունակական աշխատանքի մը արդիւնքը Հայկական արուեստի ուսումնասիրութեան եւ վաւերագրութեան կեդրոնին, սկըսած Միլանոյի մէջ եւ այժմ փոխադրուած Վենետիկ՝ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի պարտէզին մէջ գտնուող եւ Մանուկեան ընտանիքին կողմէ վերանորոգուած եւ յարմարութիւններով օժտուած երկյարկանի շէնքին մէջ։

Հայ Տան սրահին խորքին, ներկաներուն դիմացը գտնուող պատին առջեւ, երկար երկու գրակալներու վրայ փռուած էր ցարդ հրատարակուած 22 հատորներու շարքը եւ անոնց մէջտեղը, առանձին՝ 23րդ հատոր «Վաղարշապատ»ը որ կը գոցէր ճարտարապետական այս շատ գեղեցիկ եւ գիտական արժէք ներկայացնող մենագրութիւններու շարքը։

Յակոբիկ Մանուկեան, կեդրոնին ժրաջան, հեռատես եւ մշակոյթի, մանաւանդ հայկական, զարգացումը եւ տարածումը իբրեւ նպատակ ունեցող վարիչ, բացաւ հաւաքոյթը։ Յայտարարեց, դժբախտաբար, երկու կարեւոր անձերու բացակայութիւնը, որոնք փայլ մը աւելի տուած պիտի ըլլային այս երեկոյեան, Հ. Լեւոն Զէքիեան՝ որ կազմակերպչական դիւրիմացութեան մը հետեւանքով ուրիշ, անյետաձգելի յանձնառութիւն մը ունէր, եւ փրոֆ. Անահիտ Տէր – Մինասեան՝ որ արկածի մը հետեւանքով անկարող էր ներկայ ըլլալու։ Յայտարարեց նաեւ որ «Վաղարշապատ» հատորին այսօրուան վաճառքէն եղած հասոյթը պիտի յատկացուէր Հայ Տան կարիքներուն։

Ապա մի առ մի խօսք առին Կեդրոնին աշխատակիցները, իւրաքանչիւրը Կեդրոնին վերաբերեալ նիւթի մը շուրջ։

— Ալփակօ Նովէլլօ. 30 տարուան աշխատանք.—

Կեդրոնին գիտական բազմամեայ տնօրէնը ըսաւ. «Շատ ուրախ եմ որ կը գըտնուիմ հայ եղբայրներու եւ իտալացի բարեկամներու հետ այս սրահին մէջ ուր տարիներ շարունակ լրատուութիւնը ըրած ենք կեդրոնին կողմէ կատարուած աշխատանքին եւ կազմակերպած դասախօսութիւններ, միշտ նեցուկ եւ քաջալերութիւն ստանալով ներկաներուն կողմէ»։

Ցոյց տալով իր ետեւը շարուած հատորները, ուրախութիւն յայտնեց որ երեսուն տարիներ առաջ, գրեթէ արկածախնդրական ոգիով սկսուած առաջին հատորին յաջորդած էին ուրիշներ, մինչեւ այս 23–րդը, շարքին վերջին հատորը։ Թէեւ այս հրատարակութեան վերջաւորութիւնը տխրութիւն կը պատճառէր, բայց նաեւ ուրախութիւն՝ տեսնելով նախկին աշխատակիցներուն յաջորդող երիտասարդ ճարտարապետներ, որոնք նոր մտածելակերպով, նոր աշխուժով, նոր կարելիութիւններով բայց նաեւ նորանոր դժուարութիւններ յաղթահարելու կամքով եւ մտային պատրաստութեամբ, կը շարունակեն գործը ի շահ համաշխարհային մշակոյթին եւ ի շահ հայ ժողովուրդի։ «Այս ժողովուրդը որուն ծանօթացայ ըլլայ Հայաստանի մէջ կամ այլուր, իմ մէջ արթնցուց եղբայրական սէր եւ յարգանք» ըսաւ։

Անցեալի գործունէութիւններու եւ անձերու վերյիշում, սկսելով Հայաստան կատարուած առաջին առաքելութեան պատուիրակութենէն, տուաւ առիթ յիշելու եւ յարգանքի տուրքը մատուցանելու համար այն անձերուն որոնք այսօր չկան. Արմէն Մանուկեան, Յարութիւն Գազանճեան, Արմէն Զարեան, Փաօլօ Կունէօ եւ անշուշտ, այս շարժումին շունչ տուող՝ Օննիկ Մանուկեանը։ Ներկայ է Հրանդ Բաժպակեանը՝ որուն համար առաջարկեց ծափահարութիւն մը։ Հաւատարիմ իր համեստութեան, ինչպէս միշտ՝ այս անգամ ալ ուրիշներուն տուաւ յաջողութեան փարենիշը, շուքի մէջ պահելով իր անձը։

— Գայեանէ Գազնաթի. 23 մենագրութիւններ։

Մանուկեան ընտանիքէն խոստումնալից ճարտարապետ այս երիտասարդուհին, կեդրոնին մէջ կը զբաղի մանաւանդ եկեղեցական կոթողներու պահպանութեան ուսումնասիրութեամբ (ինք է Մարմաշէնի եւ իտալացի մասնագէտներու հետ կապը պահողը) ընդգծեց հրատարակուած մենագրութիւններուն մղիչ ուժը՝ ծանօթացնելու եւ տարածելու համար հայ ճարտարապետութիւնը, նոյնիսկ այս արուեստին գիտութեան պատկանող միջազգային տարողութիւն ունեցող անձերուն։

Հրատարակութիւնները սկսած են դըժուար ժամանակաշրջանի մը երբ Հայաստանի մէջ այսպիսի գործ մը կատարելու դիւրութիւններ եւ միջոցներ պակսած էին։ Անոնք ունեցան անյուսալի յաջողութիւն եւ պահանջք։ Մի քանի թիւեր ունեցան նոյնիսկ երեք վերահրատարակութիւն։ Յաջողութեան պատճառներ կարելի է նկատել բացի անոնց գիտական ճշգրիտ նկարագրութիւններէն, նաեւ անոնց գեղեցիկ եւ հաճելի ըլլալու յատկութիւնը, ինչպէս նաեւ բացատրական հակիրճ, երեք լեզուներով խմբագրութիւնը։

Մենագրութիւններէն իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէ պատմական Հայաստանի մէջ գտնուող եկեղեցի մը կամ եկեղեցական համալիր մը, բացի թիւ 2՝ «խաչքարէն» որ սակայն հայկական մշակոյթին մէջ ունի առանձին եւ մասնայատուկ դիրք մը։ Այսօրուան Հայաստանի պետական սահմաններէն դուրս գտնուող պատմական կոթողներու յատկացուած են 7 հատորներ, 2 հատ Թուրքիոյ մէջ, 4 հատ Իրանի մէջ եւ 1 հատ Ղարաբաղի մէջ գտնուող յիշատակարաններուն։

— Փրոֆ. Կապրիէլլա Ուլուհոճեան. Յուշեր, վկայութիւններ.—

Ինք ծանօթացած է կեդրոնի գոյութեան ոչ թէ Իտալիոյ մէջ, այլ Հայաստանի մէջ ուր կը գտնուէր լրացնելու համար հայագիտական ուսումը։ Ակադեմական կամ համալսարանական շրջանակները գիտնալով անոր Իտալիայէն եկած ըլլալը, հարցումներ կ'ընէին կեդրոնի, Ալփակոյի կամ Մանուկեանի մասին, որոնց սակայն ծանօթ չէին։ Ինք արդէն հայերէն լեզուի դասախօս էր Պոլոնիայի համալսարանին մէջ, երբ իր մէկ աշակերտը իրեն կը հաղորդէ թէ հայկական արուեստի միջազգային գիտաժողով մը տեղի պիտի ունենայ Պերկամօ քաղաքին մէջ։ Այդ գիտաժողովը եղած է առիթը մօտէն ծանօթանալու կեդրոնին եւ հոն աշխատող անձերուն։ Անկէ վերջ ինք ալ մասնակցած է նախ Պարսկաստանի, ապա նաեւ ուրիշ ճամբորդութիւններու։

Այդ շրջանին է որ տեղի ունեցան նշանակալից աշխատանքներ։ Մենագրութիւններու կողքին՝ կազմակերպուեցան գիտաժողովներ։ Հաղորդակցական գիծերու զանազանութիւններէն օգտուելով այսօր դիւրութեամբ կրնանք հանդիպիլ աշխարհիս զանազան կողմերը տեղի ունեցող հայկական կարեւոր եւ գիտական ձեռնարկներու, բայց այդ շրջանին, 1975–ի առաջին գիտաժողովը եւ անոր յաջորդող միջնադարեան ճարտարապետութեան ցուցահանդէսը, հազուադէպ, չըսելու համար եզակի երեւոյթներ էին ոչ միայն հայկական իրականութեան մէջ, թէ կազմակերպչական տեսակէտէն, թէ իրենց պարունակութեամբ, թէ մասնակցողներու միջազգային, հայ եւ ոչ–հայ, մակարդակի պատկանելիութեամբ։

Արուեստի մակդիրին տակ եղած գիտաժողովները, իրականութեան մէջ առիթներ էին միջազգային բարձր մակարդակի աշխարհին պատկանող անձնաւորութիւններու հետ խօսելու եւ վերլուծումներ ընելու համար ընդհանրապէս հայկական մշակոյթին, բայց նաեւ հայկական աշխարհը միջազգային շրջանակին ներառնելու եւ պարագաներու բերմամբ իր կղզիացած վիճակէն դուրս բերելու կարելիութիւններուն մասին։ Ուլուհոճեան իր պատրաստութեան եւ տարիքին բերմամբ կը պատկանի կեդրոնի աշխատանքի այդ շրջանին եւ ձեւին։ Բայց այսօր այդ աշխատանքը հասած է իր լրումին։ Այսօր, միջոցները, կարելիութիւնները, առիթները տարբեր են։ Եւ ճիշդ է որ լճացած չմնաց կեդրոնը նախկին ծրագիրներուն մէջ, այլ նոր մտածելակերպով եւ ներկայ ժամանակներու պահանջին պատասխանող աշխատանքի կարելի ուրիշ ձեւերու կը ձեռնարկէ։

— Սեդրակ Մանուկեան. Վաղարշապատ՝ սուրբ տարածութիւն մը.—

Իրականութեան մէջ փոխարինելով Անա–

հիտ Տէր–Մինասեանի զեկուցումը, վերլուծելով, բնականաբար իր բացատրութիւններով, հատորին գրութիւնը:

Անոնք որ այս մենագրութիւններու շարքին եւ անոնց լեզուին ծանօթ են, պիտի անդրադառնան որ «Վաղարշապատ»ի Անահիտ Տէր–Մինասեանի ոճը, ներկայացման ձեւը, պարունակութիւնը կը տարբերին նախկիններու պարունակութենէն եւ կ'երթան աւելի հեռու, վերլուծելու համար տեղւոյն իմաստը, վայրը, տարածութիւնը՝ պատմաբանական եւ մարդաբանական տեսանկիւնէ մը: Վաղարշապատ քաղաքը, հայ ժողովուրդին համար խորհրդանշական կարեւոր արժէք մը կը ներկայացնէ, հիմնական կապ մը երկրին եւ ժողովուրդին միջեւ: Ատոր համար է որ Վաղարշապատ – Էջմիածինը– Հայերուն համար կը խորհրդանշէ քաղաքական–ազգայնական պատկանելիութիւնը: Վաղարշապատ – Էջմիածինը Հայերուն համար է՛ այն ինչ որ է Հռոմը կաթողիկէներուն, Երուսաղէմը՝ Հրեաներուն, Մէքքէն՝ մահմետականներուն կամ Շէնարէսը՝ Հինտուներուն համար:

Բայց կը կարծեմ, որ նախընտրելի է Սեդրակ Մանուկեանի բացատրական խօսքերը եւ անոնց հասկնալիօրէն անկատար տեղափոխումը հոս, անբաւարար միջոց մը կ'ըլլայ կրկնելու համար Տէր–Մինասեանի գրութեան միտք–բանին: Որով յանձնարարելի է ուղղակի կարդալ Վաղարշապատ հատորին մէջ տեղ գտած գրութիւնը, հաճոյքը եւ իմաստը կատարեալ դարձնելու համար:

Սեդրակ Մանուկեան վերջացուց խօսքը յիշելով այս մենագրութիւններուն գեղարուեստական եւ արուեստագիտական դրոշմ տուող աշխատակից Հերման Վահրամեանը, որուն հետ վերջին առաքելութիւնը Հայաստան ըրած են անկախութեան նախորդող տարիներուն:

– Արա Զարեան. Վաղարշապատ՝ իբրեւ համադրութեան վայր.–

Վաղարշապատ քաղաքին կամ շրջանին մէջ կան չորս շատ կարեւոր եկեղեցական համալիրներ. Ս. Էջմիածին, Ս. Հռիփսիմէ, Ս. Գայեանէ եւ Ս. Շողակաթ: Ասոնցմէ զատ կան նաեւ ուրիշ մեծ ու փոքր, ոմանք կիսով աւերուած, ուրիշներ փլատակ՝ եկեղեցիներ: Այս չորս եկեղեցիներու ճարտարապետական իւրայատուկ ոճը սկիզբ տուած է եւ մեկնակէտ եղած է նմանօրինակ ոճի տարածման: Զարեան տուաւ ճարտարապետական մանրամասն ծանօթութիւններ:

Խորհրդային կարգավիճակի ժամանակ, ամբողջ քաղաքին տրուած էր Էջմիածին անունը: Այսօր վերադարձուած է Վաղարշապատ անունը եւ Էջմիածինը կը ներկայացնէ Հայ Եկեղեցւոյ Ս. Աթոռը:

– Գալեաթի. Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրական Կեդրոնի նոր նպատակները.–

Ճարտարապետական մենագրութիւններու հրատարակութիւնը հասնելով իր լրումին, կեդրոնը՝ իբրեւ ապագայ գործունէութիւն ընտրած է հայկական պատմական եւ մշակութային կոթողներու պահպանման եւ վերաշինութեան ուսումնասիրութիւնը, օգնելու համար բուն վերաշինութիւնը ստանձնող ազգային կամ միջազգային հաստատութիւններուն, քանի որ իր նիւթական միջոցները կարելիութիւնը չեն տար ֆիզիքական միջամտութիւնը ընելու: Ասոր կողքին պիտի շարունակէ հայկական մշակոյթի զարգացումի եւ տարածման գործը:

Այս վերջին գործունէութեան ծիրին մէջ է որ կը պատրաստուի կարեւոր ցուցահանդէս մը Վենետիկի մէջ, քրիստոնէութիւնը Հայաստանի պաշտօնական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի առիթով: Շէնքը կամ պալատը որուն մէջ տեղի պիտի ունենայ ցուցահանդէսը, վերջնականապէս որոշուած չէ: Բանակցութիւններ կան կեդրոնին եւ Վենեթօ Շրջանին միջեւ: Ժամանակաշրջանը որոշուած է Իտալիոյ, աւելի ճիշդ եկեղեցւոյ յոբելեանին («Ճիպիլէօ 2000») եւ 2001 թուականի միջեւ: Ցուցահանդէսին համար պիտի կիրարկուի մենագրութիւններէն ստացուած փորձառութիւնը: Գեղեցիկ, պարզ, ժողովուրդին դիւրահաղորդ, բայց գիտական ամենալուրջ տուեալներուն վրայ հիմնուած: Կազմուած է գիտական կոմիտէ մը որուն անդամները՝ ղեկավարութեամբ փրոֆ. Ալփաքօ Նովէլլոյի, հետեւեալներն են.– փրոֆ. Էրմաննօ Արսլան՝ Միլանոյի հնագիտական թանգարանի տնօրէն, փրոֆ. Ճիանգարլօ Պոլոնիէզի՝ Միլանոյի Կաթողիկէ համալսարան, փրոֆ. Կապրիէլլա Ուլուհոճեան՝ Պոլոնիայի համալսարան, փրոֆ. Ճիանանթոնիօ Ռոմանելլի՝ վենետիկեան թանգարաններու վերահսկիչ տնօրէն:

Ինչ կը վերաբերի ապագայի գործունէութեան, կեդրոնը արդէն կ'աշխատակցի ԻՒՆԷՍՔՕ–յի եւ Ռոպըրթ Մոնիւմընթս Ֆաունտի ու Հայաստանի մէջ այն նախարարութեան հետ որ ժամանակուան պատմական կոթողներու պահպանման եւ վերաշինութեան կոմիտէին ժառանգորդն է: Իտալիա այն երկիրներէն է ուր լաւագոյն կերպով զարգացած է կոթողներու պահպանման եւ վերաշինութեան գիտարուեստը: Որով կեդրոնը, աշխատակցելով Իտալիոյ համալսարաններուն հետ, Հայաստանի պիտի հայթայթէ այդ գործունէութեան հարկ եղած ծանօթութիւնները եւ պիտի կազմակերպէ հայ ճարտարապետներու մասնագիտական դասընթացքները:

Երիտասարդ աշխատակից, համալսարանի դասախօս Ճոնաթա Ռիցցիի միջոցաւ յաջողուեցաւ Ռոպըրթ Մոնիւմընթս Ֆաունտի միջնորդութեամբ կազմակերպել առաքելութիւն մը Անի, ուր եկեղեցիներու եւ կոթողներու այսօրուան վիճակին նկարահանումը եղած է, օգտագործելով նաեւ տեղւոյն Թուրք ճարտարագէտները: Սահիկներու միջոցաւ եղան շատ տպաւորիչ պատկերափոխումներ ուր Անիի այսօրուան եղերական վիճակը յուզիչ տպաւորութիւն մը թողուց: Ուրեմն՝ Անիի պահպանումին միջազգայնացման մէջ կարեւոր քայլ մը:

Տրուած ըլլալով որ ապագայ գործունէութիւնները ծրագիրներ են, լաւ է ըսպասել անոնց գործադրութեան հոլովոյթին որպէսզի նման լրատուական հաղորդագրութիւն մը առարկայական եւ շօշափելի արդիւնքներով ներկայացուի: Ինչպէս Յակոբիկ Մանուկեան կրկնեց, վաւերագրութենէ դէպի միջամտութիւն կ'անցնի կեդրոնին գործունէութեան ծիրը: Ցարդ, այս կեդրոնը յուսախաբ չըրաւ հայ եւ օտար գիտական աշխարհը, յուսալի եւ մաղթելի է որ իր ապագայ գործունէութիւնն ալ ըլլայ արդիւնաւէտ:

Վ. Բ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի նախկին սաները, որոնք այժմ հաստատուած Եւրոպայի զանազան քաղաքներու մէջ, 15 տարիներ առաջ ունեցան գեղեցիկ գաղափարը՝ կազմելու միութիւն մը որ պիտի կոչուէր «Ս. Խաչ Դպրեվանքի գոյութիւնը տեւականացնելու եւ համագործակցութեան միութիւն»: Այդ օրուընէ իսկ որոշելով՝ համախմբուիլ տարին անգամ մը տարբեր քաղաքներու մէջ, Հոգեգալստեան շաբաթավերջին:

Մայիս 30–ին, Շաբաթ օր, Լիոնէն, Փարիզէն, Զուիցերիայէն, Գերմանիայէն եւ Պոլսէն ժամանած Դպրեվանքի նախկին սաները ի մի եկան Մարսէյլի մէջ: Նոյն երեկոյեան տեղի ունեցաւ համագումարը, որու ընթացքին եղան խորհրդակցութիւններ. ա) Ս. Խաչ Դպրեվանքի նիւթական եւ բարոյական գոյութիւնը տեւականացնելու առընչութեամբ, բ) Ֆրանսայի միութեան յառաջիկայ ծրագիրներուն մասին:

Հոգեգալստեան կիրակին, առաւօտեան ժամերգութիւնը սկսաւ 8.30–ին: Պատարագը մատոյց Ս. Խաչ Դպրեվանքի նախկին սան Գերմանիոյ այժմու առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան, որ քարոզի նիւթ առնելով Հոգեգալստեան գաղափարը, ի մէջ այլոց շեշտեց թէ՝ առաքեալները որոնք պարզ ձկնորսներ էին վերնատան մէջ հաւաքուելով փորձեցին զիրար հասկնալ, զիրար սիրել, իրարու հետ գործակցիլ՝ տիրոջմէն իրենց յանձնուած սուրբ գործը տանելու, ներշնչըւած Ս. Հոգիէն: Նոյնպէս Ս. Հոգիէն ներշնչուած Թուրքիոյ Հայոց 81–րդ Պատրիարք՝ Գարեգին Արք. Խաչատուրեան հիմքը դրած էր Ս. Խաչ Դպրեվանքի, գաւառներէն հաւաքելով երախաներ, պատրաստել աշակերտներ՝ նուիրուած սուրբ գործի մը: Անցեալի այդ գաւառի տղաքը, միասին ապրելով, զիրար սիրելով, զիրար հասկնալով, դաստիարակուելով եւ Դպրեվանքի ուսումը ստանալով եղան երէկուան, այսօրուան եւ շատ հաւանաբար վաղուան պոլսահայ գաղութի ամէն տեսակի գործիչները:

Պատարագը երգեց Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ելմազեանի (Դպրեվանքի նախկին սան): Քառաձայն, Կոմիտասեան պատարագը երգուեցաւ բացառիկ ոգեւորութեամբ, կարծէք իրենք եւս ներշնչուած ըլլային Ս. Հոգիէն, երկուստեք ներդաշնակութեամբ սարկաւագներու հետ, որու բաժինը ստանձնած էին նոյնպէս Դպրեվանքի նախկին սաներէն Մեսրոպ Տուման (Փարիզէն) եւ Իսահակ Տէլիճէ (Լիոնէն) սարկաւագները, յիշելով եւ յիշեցնելով անցեալի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ օրերը: Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի վախճանեալ վանահայրերու՝ Գարեգին Արք. Խաչատուրեան, Շնորհք Արք. Գալուստեան, Գարեգին Արք. Գազանճեանի, նաեւ խնամակալ եւ սաներու հոգւոց համար:

Յետ պատարագի ինչպէս զանազան վայրերէ եկած դպրեվանքցիներ, նոյնպէս եկեղեցին լեցուած ժողովուրդը խմբուեցաւ մատաղի սեղաններու շուրջ:

Նոյն իրիկունը Լա Սիոթայի Սանթա – Կուսթա սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշպարահանդէս մը: Գարեգին Արք. Պեքճեանի օրհնութենէն յետոյ երեկոյթին բացման խօսքը արտասանեց Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ատենապետ՝ Խաչիկ Ելմազեան եւ ըսաւ.– «Ունիմ երեք ուրախութիւն: Առաջինը՝ յուզումնախառն ուրախութիւն մըն է: Այս առաւօտ կատարեցինք հոգեհանգիստ վանահայրերու, խնամակալ եւ սաներու հոգիներուն համար, որ կու տայ պարտականութիւնը կատարած ըլլալու ուրախութիւնը բայց յուզում է՝ քանի որ անցեալ տարիներու ընթացքին կորսնցուցինք շատ երիտասարդ ընկերներ, որոնք դեռ արեւին եւ լուսնին բացուելու ատակ էին եւ իրենց գարնան օրերուն լքեցին մեզ եւ հեռացան: Երկրորդ՝ այսօր կը տօնենք Ս. Խաչ Դպրեվանքի 45–ամեակը: Այն Ս. Խաչ Դպրեվանքին որու շրջանաւարտները եղան արժէքներ՝ եկեղեցական, կրթական, մշակութային, ընկերային եւ ազգային մարզերէն ներս արդարացնելով Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի երազը, դարձան պոլսահայ եւ Սփիւռքի Հայութեան հպարտութիւնները: Իսկ երրորդը՝ Ս. Խաչ Դպրեվանքի միութեան 15–ամեակը կը տօնենք»: Հոս, Խ. Ելմազեան շեշտելով բառ թէ միութեան անունն է՝ «Ս. Խաչ Դպրեվանքի գոյութիւնը տեւականացնելու եւ համագործակցութեան միութիւն», արդէն ջանքեր կը թափուին գոյութիւնը շարունակելու համար, նիւթական թէ բարոյական գետնի վրայ եւ աւելցուց՝ «մենք այլեւս տնտեսապէս եւ ընկերային մարզէն ներս որոշ տեղ մը հասած ըլլալով կը բանանք մեր դռները բոլոր Հայերուն, ի մասնաւորի կազմակերպութիւններուն համագործակցելու եւ հետեւաբար ուժերը միացնելու համար ի շահ ազգին»:

Ճաշին ընթացքին ունկնդրեցինք Արթօ Պեքճեանի արտասանութիւնները որ մեկնաբանեց Վ. Թէքէեանէ եւ Պ. Սեւակէ, նաեւ երգեց Մեսրոպ Տուման: Նուագախումբի ոգեւորութեամբ խրախճանքը, ջերմ եւ եղբայրական մթնոլորտի մը մէջ շարունակուեցաւ մինչեւ արեւածագի ժամերը:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Խաչօն կը կատղի այս անտանելի հարուածէն: Իր վիրաւոր դէմքին հետ՝ նոյնքան վիրաւորուած «ես»ը ամէն բան մոռցնել կու տան իրեն ու գունտ մը սեւ ամպ դարձած՝ կը յարձակի Թուրքին վրայ: Ծունկերը տեղաւորած անոր փորին՝ չոր սալայատակին վրայ, երկաթի ծանրութիւն ունեցող մատներովը կը սեղմէ անոր կոկորդը:

Թուրքը, յանուն Ալլահին ու Մարգարէին օգնութիւն կ'աղերսէ ներկաներէն: Տասնեակներով Թուրքեր օգնութեան կը փութան, կը հրեն, կը հրմշտկեն ու կիսամեռ Թուրքը կ'ազատեն անոր եղունգներէն: Խաչօն իրապէս բարկութենէն կատղած՝ կը գոռայ Թուրքին ետեւէն.

– Խնուսցի Չօրեցան քիւրտ Խլոյին ճիտին պարտքը թող ըլլայ կոտրել ձեր բազուկները:

Բազմութեան մէջ կասկածոտ փսփսուք մը ծայր կուտայ. «Իշա՞ւ Հայ է...»: Յետոյ վայրի հռհռոց մը կը սկսի:

Հաւար կուտան: Ամբոխ ու ժանտարմա կը պաշտպանեն զինքը եւ վայրենի աղաղակներով ու հրմշտուքով կ'առաջնորդեն պահականոց – բանտ:

Անկէ ի վեր հոն է անիկա, Թուրք ոստիկաններու թաթին ենթակայ: Ոչ մէկ ստոյգ վաւերական տեղեկութիւն իր մասին: Բերնէ բերան զրոյցներ կը շրջին ամէն օր, բայց ո՞րը իրաւ, ո՞րը սուտ...

Վստահ ենք իր վրայ: Գիտենք, որ եթէ պատառ – պատառ ընեն, դարձեալ ոչինչ կրնան կորզել իր բերնէն:

Մեր «պահեստը» մէջտեղ դրինք անուղղակի միջոցներով զայն ազատելու համար, բայց անօգուտ: Իր ազգային ազդեցութիւնը բաւական հեռուները կը հասնէր, բայց բոլոր ճիգերը ապարդիւն անցան: «Եթէ խնուսցի քիւրտ մը ըլլար, դիւրին էր, բայց Հայ մըն է եւ հասարակ Հայ մը չէ», ըսած էին իրեն:

Արդարեւ, կը պատմէին թէ ըսեր է որ ինքը Հայ մըն է եւ թէ վերջին սպանութեանց հեղինակը ինքն է: Բայց ոստիկանութիւնը չուզեր հաւատալ ու ատոր համար ալ, ամէն օր, գիշեր ու ցերեկ ահաւոր տանջանքներու կ'ենթարկեն, բերնէն խոստովանութիւն մը քաշելու համար իր մեղսակիցներու մասին:

Մենք բոլորս – կոյրը, Աւոն, Պայտար Մանասը, Խենթ Նշօն (այսպէս կը կոչուէին Խաչոյին ընկերները), – ուղղակի ցնորած էինք մեր վիշտին մէջ: Կոյրը, զոր այժմ Հայրիկ կը կոչէինք, թախանձագին կը խնդրէր, որ ամէն գնով հեռանանք այս վայրերէն, բայց մենք վճռապէս կը մերժէինք, Խաչոյին գործին կամ դատին վերջը տեսնելու համար:

Խորապէս ընկճուած էի: Կը վախնայի, որ այդ վիճակով կրնայի տեղի տալ բարդութեանց եւ ես զիս մատնել: Այդ մտահոգութեամբ, ժամանակիս մեծ մասը ազային երկու ձիերովը կ'անցընէի դաշտերը, մինչեւ մօտակայ գիւղերը: Երեւակայութեանս մէջ միշտ գէշ բաներ կը տեսնէի: Զէ՞ որ Խաչոյին Հայ ըլլալը գիտցած էին: Ինչո՞ւ խնուսցի Չօրեցան Խլոն Հայ կ'ըլլար եւ Մատոն չէր ըլլար, կը տրամաբանէի: Արդարեւ իմ մասիս շատ աւելի կասկածներ կրնային ունենալ, քանի որ աւելի ջերմ ու մօտիկ յարաբերութիւններով կապուած էի Հայ բեկորներուն...

Անցան շաբաթներ, եղաւ ամիս: Կը պատմէին, թէ բանտին մէջ ենթակայ ամէնօրեայ, մշտատեւ չարչարանքներու մեր յաղթական «կեաւուր»էն մեծ բան չէ մնացեր: Կ'ըսէին, թէ իր հաշիւը փակել օրերու միայն կը կարօտի եւ թէ կախաղանը անխուսափելի է...

Վերջապէս հասաւ սեւ օրը: Մունետիկը, թաղէ թաղ, փողոցէ փողոց ձայնեց չարաբաստիկ լուրը:

– ...Վաղը առաւօտ, արեւածագէն առաջ, Տար Աղաճի հրապարակին վրայ պիտի կախուի Չօրեցան Խլոն, փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ, հա, ա՛ ա՛...

Մենք բոլորս զարհուրած էինք: Ո՛չ մեր լսելիքը, ոչ ալ չըսելիքը գիտէինք: Այդ օրերուն, խոհեմութեան համար, շատ կարճ կ'ըլլար մեր տեսակցութիւնը:

Մունետիկին ձայնած իրիկունը սակայն, ամէն բան աչք առնելով Հայրիկին (կոյր) գացի: Հոն էր Աւոն: Համր եւ մռայլ, սեւ ամպի մը պէս:

(Շար. 27)

(Շար. Ա. էջէն)

Թակից որ տասը ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ քրտամէտ թերթի մը մէջ յօդուածի մը համար): Որովհետեւ, 15–էրը երկու չարաթ առաջ չատ համակրելի որոշում մը տուած են որով յանձնառու կ՚ըլլային չծախել զէնքեր որոնք կրնան ծառայել ներքին զաղումներու, ոչ ալ արդէն արտաքին յարձակումներու: Եւ քանի որ այս զէնքերը որեւէ բանի պիտի չծառայէին, կարելի է միայն գոհունակութիւն ունենալ որ մեր Թուրք բարեկամները խնայեցին աւելորդ ծախքեր...:

⁂

RANCUNIER COMME UN TURC

Նոյն թերթը 5–րդ էջին վրայ ալ ակնարկ մը ունի այս նիւթին մասին: Ցիշելէ ետք Ֆրանսացի երեսփոխաններու քըւէարկութիւնը եւ Անգլիայի հակազդեցութիւնը (60 միլիառ Ֆր.ի պայմանագրերու «սառեցումը») կ՚արձագանգէ Արտաքին նախարարութեան դիրքին, որ կ՚ուզէ հանդարտեցնել Թուրքիան յայտարարելով. _ «Անհասկացողութիւն մը եղաւ, փորձենք շրջանցել եւ բացատրել թուրք մեր բարեկամներուն որ 1915–ի Թուրքիան ոչ մէկ կապ ունի այսօրուան Թուրքիոյ հետ»:

Ու եզրաակացութիւնը կ՚եզրակացնէ._ «Անունէն, Պետութենէն եւ հողամասէն զատ, արդարեւ չատ բան փոխուած չէ...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԷՆՔԹԱՇ կը սպառնայ Նիկոսիոյ, պատերուակ բռնելով յունական պատերազմական օդանաւերու ժամանումը Կիպրոսի Փաֆոս կայանը: Աթէնքի համար գործադրութիւնն է Յունաստանի եւ Կիպրոսի միջեւ եղած համաձայնագրի մը հասարակաց պաշտպանութեան եւ արդէն նոյն օրը օդանաւերը Յունաստան պիտի վերադառնային: Կիպրոսի Պաշտպանութեան նախարարն ալ ըսած է որ քաղաքական արարք մըն էր ըսելու համար որ պաշտպանութեան համաձայնագիրը կայ եւ պիտի ըլլայ ցորչափ տեւէ գրաւումը: Մթնոլորտը լարուած էր արդէն ռուսական հրթիռներուն պատճառաւ, զոր Կիպրոսի Արտաքին նախարարը «զուտ առեւտրական գործողութիւն» կ՚որակէ եւ այժմ վերջնական բաժանման մը սպառնալիքը կայ Կիպրոսի վրայ: Էճէվիթի մերժմ, Եւրոպական հարցերու Թուրք նախարարը կ՚ըսէ արդէն «Միութեան որեւէ հաւատք չկայ այլեւս Թուրքիոյ մէջ, Լիւքսանպուրկէն ի վեր»: Այս անել կացութեան մասին Նիկոսիոյ համալսարանի ընկերաբանութեան փրոֆ. մը կ՚ըսէ._ «Գլերիտէս եւ Տէնքթաշ չատ ծեր եւ չատ արեւելքցի են լուծում մը գտնելու համար», մինչ Թուրք լրագրողը կ՚աւելցնէ._ «Նախ պէտք է Գլերիտէսը, Տէնքթաշը եւ Էճէվիթը տոպրակի մը մէջ դնել եւ ծովը նետել»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորական Գերագոյն խորհուրդը որոշած է բանակի չարքերէն արտաքսել 167 սպայ եւ ենթասպայ որոնց մասին կասկած կայ որ իսլամական հակումներ ունին: Էն–Թի–Վի լրատուական կայանին համաձայն ամէնէն մեծ մաքրագործումն է որ կը կատարուի Թուրքիոյ բանակին մէջ:

ՌԱԿԸՓ ՏՈՒՐԱՆԻ, Թուրք լրագրողը, Լիպէ–ի Թղթակից, բանտարկութիւնը լայն արձագանգ գտած է ֆրանսական մամուլին մէջ: Ֆիկառօ իսկ, որ ընդհանրապէս ժլատ է հակաթուրք արտայայտութիւններու մէջ, Յունիս 17–ի թիւին մէջ, հայկական ցեղասպանութեան յօդուածէն զատ, Թղթակցութիւն մըն ալ ունի Տուրանի մասին: Ան կը նկարագրէ իր վիճակը ու կ՚եզրակացնէ._ «Հիմնական երեք ծէս կայ մարդու մը կեանքին մէջ Թուրքիա. _ Թլփատումը, զինուորական ծառայութիւնը եւ բանտը»:

ՊՈԼՍՈՅ կեդրոնի մէկ հանրատան մէջ ռումբ մը պայթած է եւ 12 հոգի վիրաւորուած են: Կ՚ըսուի թէ ոճրափորձին տէր եղած է իսլամական զաղտնի կազմակերպութիւն մը՝ «Մեծ Արեւելքի ռազմիկներու իսլամական ճակատը»: Գործօն դեր կը խաղայ 1993–էն ի վեր եւ կարգ մը ոճրափորձեր գործած է սրճարաններու եւ եկեղեցիներու դէմ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՕՏԱՐ մասնագէտնե–րու տեղեկագրի մը համաձայն ալքոլը նոյնքան վտանգաւոր թմրեցուցիչ մըն է որքան գողայինը եւ հեռօյինը:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԵՌՈՒՍՏԵՍԻԼԻ հաղորդումի մը խառն քննադատուած է Թըրքական լրահաւաք կազմակերպութիւն «ՄԻԹ»ը: Ան ամբաստանուած է հակառուս գործունէութեամբ. նոյնիսկ ՔԱ – Կէ – Պէ–ի պատասխանատու մը պնդած է որ «ՄԻԹ»ի գործակալէ մը առնուած հեռաձայնի ծածկանիշի մը չնորհիւ ըսպաննուած է Չէչէնիոյ ղեկավար Ճ. Դուդայեւ: Հաղորդումին մասնակիցները ըսած են որ Թրքական կազմակերպութիւնը գաղտնօրէն միջամուխ եղած է չէչէնական դէպքերուն: Թուրք մամուլը կը գրէ թէ հաղորդումին բուն նպատակն էր չեչտել Ռուսաստանի ու ՀԱՊ–ի երկիրներու մահմեդականներուն վրայ Թուրքիոյ ազդեցութիւնը եւ այդ շրջանին մէջ Թուրանականութեան վերադարձի հեռանկարը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նազելի Ապունայեան, Պր. Ժան Ապունայեան, Օր. Մարի Ապունայեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանչեսքօ Զիւզէ, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Ապունայեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 21–ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին իրենց զաւկին, եղբօր, եւ մօրեղբօր՝

ՊԱԹՐԻՍԹ ԱՊՈՒՆԱՅԵԱՆ–Ի

մահուան քառասունքին

ինչպէս նաեւ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ԳԱՍՊԱՐ ԱՊՈՒՆԱՅԵԱՆ–Ի

մահուան 17–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

SAMEDI 20 JUIN
à 20 heures 30

le Dr ARMEN AKHNAZARIAN
Spécialiste de l'architecture arménienne,
Président fondateur
de l'Association de la Recherche
sur l'Architecture Arménienne
à Aachen en Allemagne,
Un vrai passionné d'anciens monuments
évoquera

Les monuments historiques arméniens de Kelbadjar

Il est intéressant de savoir que la région de Kelbadjar renferme, aujourd'hui encore, de multiples traces du patrimoine arménien méconnues du monde scientifique.
Notre conférencier a effectué un véritable travail d'inventaire des vestiges d'une civilisation dont l'existence sur ces terres remonte à l'Antiquité.

Nous vous convions à cette conférence (avec projection de diapos) organisée par le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

au

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro : Courcelles)

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Anciens résidents

En vue d'organiser le 70ème anniversaire de sa fondation, la Maison des Etudiants Arméniens met à jour le fichier de ses anciens résidents. Si vous êtes concerné ou si vous connaissez des personnes concernées, merci de transmettre vos coordonnées (nom, prénom, adresse, années de séjour à la Cité Universitaire, et facultativement, coordonnées professionnelles) à :

Anaïd Donabedian, Directrice, M.E.A.
57, Bd Jourdan, 75014 PARIS

Tél. : 01. 44. 16. 10. 60 —
Fax : 01. 44. 16. 10. 61
e-mail : donabed@ext.jussieu.fr

VOUS NOUS AIDEREZ A FAIRE DE CET EVENEMENT UNE VRAIE FETE.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ
ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԶԱՐԲԷԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

հովանաւորութեամբ շրջանի վարիչ մարմնի

հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Յունիս 21–ին

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ

83–րդ տարելիցին առթիւ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ, Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս – Պետրոս եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիները:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ *70*

ԶՐՈՅՑ ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ–ի

ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ

թատերական բեմադրութեան շուրջ

մասնակցութեամբ՝
Գրիգոր ՊԸԼՏԵԱՆ–ի
«Համազգային»ի «ԴԻՄԱԿ» Թատերախումբի
եւ
Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան

Ուրբաթ, Յունիս 19, ժամը 20·30–*ին*

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue — 75009 PARIS

_ Մուտքը ազատ է _

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris —
Ile-de-France de l'UGAB
présente

LA FETE DE LA MUSIQUE

Au programme :
musique arménienne, musique classique
(Mozart — J. S. Bach — Chostakovitch — Scarlatti — Komitas — A. Katchatrian — J. Trulhar — C. Tedesco — Barrios...)

le Dimanche 21 Juin

— à 16 heures
Léa Cresci (violon) — **Frédéric Schneider** (violon) — **Marie Jonjit** (piano) — **Thomas Kechikian** (piano)
Sophie Kechikian (piano) — **Anahid Kantarci** (flûte).

— à 17 heures 30
Céline Antonin-Roumian (piano) — **Gévork Gyumdzian** (ténor) — **Tristan Manoukian** (guitare) — **Sidonie Euvremer** (flûte) — **Sévan Manoukian** (Soprano) — **Iris Torossian** (harpe).

— à 20 heures 30
DUO ZEPURE
PUZANT FINDIKIAN
interprète des chansons exraites de son répertoire
La Troupe de danse «BAIDZAR» de l'UGAB-Paris

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles
75017 Paris (Métro: Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 20, տօնն է Սրբոցն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին եւ Խաթայ Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

UGAB-Paris - IDF

Café - Théâtre

Le Comité de Paris —
Ile-de-France de l'UGAB
présente
«CAFE-THEATRE»
joué
par la troupe de théâtre de l'UGAB
le Samedi 27 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
P.A.F. Adulte: 250 F. /
enfant: (-18 ans) 150 F.
Places limitées.
Réservations par téléphone
au **01. 42. 27. 12. 26.**
au plus tard le **mardi 23 juin**
Les réservations doivent être confirmées par le règlement correspondant à l'UGAB :
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

L'U. C. J. A. présente
la 2ème édition du tournoi

SPORT - FOI - ARMENITE

Volley-ball, Basket-ball,
Tennis de table, Football
Samedi 20 et Dimanche 21 juin
Stade «Alain Mimoun»
Issy-les-Moulineaux

Sous la présidence d'honneur et la présence effective de
M. ANDRE SANTINI
et *M. JEAN DJORKAEFF*

Renseignements et inscriptions des équipes :
U. C. J. A.
Tél. : 01. 47. 36. 02. 50;
Fax : 01. 46. 44. 64. 04.

Nombreuses récompenses.

Grand tirage : un aller-retour Paris-Vienne en avion.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 21ème année consécutive !
la **M. C. A. d'ALFORTVILLE**
présente
son

GALA de Fin d'Année M.C.A. 98

sous la Présidence
de M. **René ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville
Samedi 20 Juin
à 20 heures 45 très précises
Salle des Fêtes,
22, rue Voltaire

La M.C.A. d'Alfortville :
une Culture Arménienne
dans la tradition et la modernité !

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. :01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 19
VENDREDI
19 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.401 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.401

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ մէջ բացուած է ժողով մը որուն ծրագիրն էր Ոճրային միջազգային Ատեան մը ստեղծել դատելու համար ցեղասպանութիւնները : 156 երկիրներ կը մասնակցին, բայց ներքին տարակարծութիւնները շատ են : Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը յայտարարած է որ անհրաժեշտ գործելակերպ մը պէտք է գտնուի ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին եւ իրաւական այս ապագայ մարմինին միջեւ : Երբորդ աշխարհն ալ ծուռ աչքով կը նայի այս ծրագրին : Հնդիկ պատուիրակը շատ խիստ եղած է եւ ըսած . — «որեւէ դեր զոր Ապահովութեան Խորհուրդը կ'ուզէ ունենալ ապագայ Ոճրային Միջազգային Ատեանին մէջ պիտի նշանակէր իր անդամները օրէնքներէ վեր դասել եւ անոնց շնորհել անպատիժ մնալու ապահովութիւնը» : Ֆրանսա եւ Միացեալ - Նահանգները փորձած են հանդարտեցնել մթնոլորտը : Վերջին կ'ուզէ որ Ատեանին ձեռնհասութիւնը «կեդրոնացած ըլլայ եւ սահմանափակուի, գոնէ սկիզբը արտակարգ ոճիրներու՝ ցեղասպանութիւն, պատերազմական ոճիր, մարդկային միջազգային իրաւունքի ծանրակշիռ խախտումներ» : Պէտք չէ որ, կ'ըսէ, Ատեանը քաղաքական դատարանի վերածուի :

ՔՈՒՐՏԵՐՈՒՆ իշխանութիւնները ընթացք չտալէ ետք Լօզանի 75-ամեակի նշումներուն առիթով Թուրքիոյ դիմումներուն, Ցիւրիխի Թրքական հիւպատոսարանին շէնքին նիւթով երկրորդ դժգոհութիւն մը պատճառած են Անգարայի : Հիւպատոսարանին ներկայի շէնքին տանտէրը մերժած է վարձակալութեան պայմանագիրը նորոգել, իսկ այն շէնքերը զորս փորձած են վարձել Թուրքերը, տանտէրները միշտ ժխտական պատասխան տուած են : Զուիցերացիները ըսած են որ շրջակայքին համար անբաղձալի են Թուրքերը եւ թէ այդ իմաստով բազմաթիւ դիմումնագիրներ կը ստանան, այնպէս որ չեն ուզեր իրենց շէնքը վարձել որպէս Թուրքիոյ ներկայացչութիւն : Պէրնի Թուրք դեսպանը կացութիւնը տեղեկացուցած է երկրին իշխանութիւններուն, պահանջելով որ իրենց շէնք մը տրամադրուի :

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ օգնութեան հասան Ճափոնի փրկելու համար Իէնը որուն անկումը կը շարունակուէր : Դաշնակցային Պահեստը միջամտեց եւ ամերիկեան կեդրոնական եւ ճափոնական դրամատուները 2 միլիառ տոլարի Իէն գնած են, ինչ որ ամրապնդած է ճափոնական տարադրամը եւ անկում պատճառած տոլարին :

ԳԵՐՄԱՆ «վերանորոգուած համայնավարներ»ու նախագահը՝ Լոթար Պիսքի ներողութիւն խնդրած է ձայնասփիւռէն համայնավարներու գործած սխալներուն համար Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ : Այս խօսքերը արտասանած է 1953 Յունիս 17-ի խռովութեանց 45-րդ տարեդարձին առթիւ : Այդ թուականին ժողովրդական ապստամբութիւն մը տեղի ունեցած էր, որ տարածուած էր ամբողջ Արեւելեան - Գերմանիա, պահանջելով աւելի ազատութիւն եւ ժողովրդավարութիւն : Կարմիր բանակի միջամտութիւնը պատճառ եղած էր 125 հոգիի մահուան, ներառեալ խորհրդային զինուորներ որոնք մերժած էին կրակ բանալ ժողովուրդին վրայ :

ԿՈՒՏԱ պանիրի (հոլանտական) Ֆրանսայի մէջ ծախուած ամէն մէկ քիլոյէն 1 Ֆր. կը յատկացուի Ազգային փոնդ Հայաստանի, ինչպէս կը հաղորդէ մամուլը («Ֆրանս - Սուար» եւայլն) :

«ԵԹԷ ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԱՆԶԻՋՈՂ ՄՆԱՑ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿՐՆԱՅ ԱՅԺՄԷԱԿԱՆԱՑՆԵԼ ՄԻԱՑՈՒՄԻ ՀԱՐՑԸ»

կ'ըսէ Վ. Օսկանեան

Արտաքին Գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Յունիս 17-ին մամուլի ասուլիսի մը խօսելով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին, այժմէականացուցած է Ղարաբաղ - Հայաստան միացումը, կամ ԼՂՀ-ի անկախութիւնը ճանչնալու նիւթը : Ան ըսած է թէ եթէ երկու, երեք, չորս կամ հինգ տարի Ադրբեջան չփոխէ ներկայի իր կեցուածքը, Հայաստան պարտաւոր պիտի ըլլայ նոր ձեւեր փորձելու լուծումի յանգելու համար եւ այդ ձեւերէն մէկը կրնայ ըլլալ միացումը : Նախարարը աւելցուցած է թէ Հայաստան շատ երկար ատեն չի կրնար սպասել Ադրբեջանի զիջումներուն, գիտնալով որ ան մեծ միջոցներու տէր է իր բանակը հզօրացնելու, շնորհիւ իր քարիւղին եկամուտին : «Ադրբեջան պէտք չէ յոյսեր փայփայէ որ Ղարաբաղ կը դառնայ իր ինքնավար մէկ շրջանը» ըսած է Վ. Օսկանեան, կրկնելով հորիզոնական կապերու իրենց պատրաստակամութիւնը : Արտիկա յարաբերութեան այն ձեւն է որուն մէջ «ենթակայութիւն» խնդրոյ առարկայ չէ կողմերէն մէկուն կամ միւսին համար : Նախարարը տեղեկացուցած է նաեւ թէ Մինսկի խումբը տրամադիր է փոխութիւն բերելու լուծումի իր ծրագրին մէջ, բայց Ադրբեջանի բուռն ընդդիմութիւնը արդեւք կ'ըլլայ ատոր :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱՍԱԿ

Յունիս 17-ին, Սէն Թ'էթիէնի Ժոֆրուա - Կիշառ մարզադաշտին մէջ, Աւստրիա եւ Չիլի 1 - 1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեցին : Նոյն իրիկունը, այս անգամ Մոնփըլիէի Մոսոն մարզադաշտին մէջ Իտալիա 3 - 0 յաղթեց Գամըրունի :

Ութ խումբերու դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէր Յունիս 18-ին . — Ա. խումբին գլուխն է Պրազիլ 6 կէտով (որակուած է ութերորդ աւարտականներու համար) : Բ. խումբին գլուխն է Իտալիա 4 կէտով, Գ. խումբին՝ Ֆրանսա 3, Դ. խումբին՝ Նիժերիա 3, Ե.՝ Մեքսիքա 3, Զ.՝ Գերմանիա 3, Է.՝ Անգլիա 3, Ը.՝ Խրուաթիա 3 :

Այս համաշխարհային բաժակի մրցումներու լուսանցքին վրայ եղան եւ կան բազմաթիւ անհամ դէպքեր : Խուլիկանական ծանր միջադէպերէն եւ դատապարտումներէն զատ, կայ տոմսերու գայթակղութիւնը : Աւելի քան 30 հազար մարզասէրներ զանազան ազգութիւններէ (գլխաւորաբար Ճափոնցի, բայց նաեւ պելժ, հոլանտացի եւ այլ) կանխիկ վճարած են տոմսերը իրենց ճամբորդութեան ծախքերուն հետ գործակալութիւններու եւ ոչ մէկ տոմսի երես տեսած են : Երկու գործակալութիւններու պատասխանատուներ քննութեան տակ առնուած էին Յունիս 18-ին :

Իրան որ շատ լրար անցած էր ֆրանսական հեռատեսիլի մէկ կայանին ցուցադրած ֆիլմէն՝ «Երբե՛ք, առանց աղջկանս» զոր Պարսկաստանի դէմ կը նկատէր եւ կ'ուզէր քաշուիլ մրցաշարքէն, ի վերջոյ հանդարտեցաւ եւ Յունիս 21-ին պիտի մրցի «սատանայի» այսինքն՝ Միացեալ - Նահանգներու դէմ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԱՆ ՀԱՒԱՏՔԻ, ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԵՒ ԳՐԱԳԷՏ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐՈՒՆ

Մայիսի վերջին օրերուն դպրոցական տարուան աւարտի զանգը հնչելէն առաջ, լրագրող մը հետաքրքրութիւնը ունեցած է գիտնալու թէ ի՛նչ սորված են 1988-ի պատմական տարիէն ետք աշակերտ եղած պատանիները : Երկրորդական վարժարաններու երկու տասնեակ մանչերու և աղջիկներու ուղղուած են հետեւեալ հարցումները . ե՞րբ կատարուած է գիրերու գիւտը, որո՞ւ կողմէ : Ո՞ր թուականին, կամ դարուն տեղի ունեցած է Աւարայրի ճակատամարտը եւ որո՞նց միջեւ :

Լ. Ասատրեանի այս հարցախոյզին արդիւնքները կը յայտնեն թէ միայն մէկ աշակերտ ճիշդ պատասխանած է . իսկ սըխալներուն մէջ կարելի է կարդալ որ գիրերու գիւտին թուականը 1941 է, գիւտը կը պատկանի Յ. Թումանեանի, Մովսէս Խորենացիին : Աւարայրի մասին գրեթէ բոլորն ալ ըսած են թէ գաղափար չունին :

Ինչ կը վերաբերի Սարդարապատի՞ թէ Աւարայրի ճակատամարտին աւելի առաջ եղած ըլլալու հարցումին, «գիտցող»ներու պատասխաններէն են Աւարայրը 1915-ին զետեղելու փորձեր, Աւարայրի դաշտին վրայ Հայերուն դէմ Թուրքերը տեսնողներ :

Ճիշդ է որ խորհրդային կարգերէն անկախութեան անցքի ամէնէն խառնակ շրջանին զուգադիպած է այս տղոց դպրոցական կեանքը : Ճիշդ է նաեւ որ աշխարհի ամէնէն զարգացած, բարգաւաճ երկրին մէջ ալ կը գտնուին ազգային պատմութեան ու մշակոյթին տարրական տուեալներուն անգիտակ աշակերտներ : «Աւարա»ի այս նիւթին յատկացուցած էջին սա արձագանգը դրդուեցաւ հետաքրքրութենէ մը . արդեօք այս տղաքն ալ նկատի ունի՞ն դասական ուղղագրութեան վերադարձին դէմ անզիջող պայքարի ելած Հայաստանցի սխալապաշտ մեծաւորները որոնք որպէս գերագոյն առարկութիւն կը պնդեն թէ այդ վերադարձը անգրագէտ պիտի դարձնէ ներկայ սերունդը ··· :

Թէեւ գիրերու գիւտի հեղինակն ու թուականը գիտնալ - չգիտնալ շատ բան պէտք չէ նշանակէ անոնց համար երբ իրենք ամէն կապ խզած են անոնց հետ, ամէն սկիզբ զետեղելով 1920-ով բացուած շրջանին մէջ . շրջան որ իրենց համար չէ վերջացած ու պիտի չվերջանայ որպէսզի յանկարծ անգրագէտ չդառնայ ներկայի սերունդը ··· :

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 17/18)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ ԵՐԵՒԱՆ - ՂԱՐԱԲԱՂ - ՊԱՔՈՒ

Յունիս 14-ին, Եւրոպայի Խորհրդարանի պատուիրակութիւն մը՝ քաղաքական եւ իրաւական հարցերու, մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովներու զեկուցաբերներէն կազմուած, Բաքու գացած է : Անկէ անցած է ԼՂՀ եւ Հայաստան : Երեւանի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Ռ. Քոչարեանի, Պաշտպանութեան եւ Արտաքին գործերու նախարարներու, Ազգային Ժողովի նախագահին, կառավարութեան եւ ընդդիմութեան ներկայացուցիչներու հետ : Այցը Հայաստանի ու Ադրբեջանի Եւրոպայի Խորհուրդին անդամակցութեան ձեւակերպութիւններուն մաս կը կազմէ : Հայաստան Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ յատուկ հրաւիրեալի կարգավիճակ ստացած է 1996 Յունուարին, Ադրբեջան՝ Յունիսին :

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ «ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԻԱՍՆՈՒԹԻՒՆ» ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ «Արդարութիւն ու Միասնութիւն» Համագործակցութեան անդամներու Յունիս 17ին ունեցած հանդիպումին քննարկուած են հանրային կեանքին եւ ներքին քաղաքական զարգացումներուն առնչուող հարցեր : Կարծիքներու փոխանակում տեղի ունեցած է ընտրական նոր օրէնսգրքի շուրջ . Նախագահը առաջարկած է որ կուսակցութիւնները այս նիւթին շուրջ կլոր սեղան մը կազմակերպեն : Արծարծուած է նաեւ Նախագահին առընթեր քաղաքական խորհուրդի մը ստեղծման եւ անոր գործունէութեան նիւթը :

Խ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Ս. Պետերսբուրգի մէջ Յունիս 17-ին իր աշխատանքները սկսած է ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու տնտեսական երկրորդ համաժողովը : Հայաստանը կը ներկայացնէ Ազգ. Ժողովի նախագահ Խ. Յարութիւնեան : Ժողովին բացման ելոյթ ունենալով ան շեշտած է տնտեսական մարզէն ներս գործակցութեան կարեւորութիւնը ՀԱՊ-ի որակական փոխակերպման մէջ :

ԲՈՂՈՔ ՔՈՆԵԱԿԻ ԳՈՐԾԱՏԱՆ ՎԱՃԱՌՔԻՆ ԴԷՄ

Ազգ. Ժողովի Յունիս 16-ի նիստէն ետք լրագրողներու հանդիպումին դէմ արտայայտուելով քոնեակի գործատան վաճառքին, երեսփոխան Ա. Սաղոյեան ըսած է թէ Յունիս 19-ին հանրահաւաք տեղի կ'ունենայ ժողովրդական բողոքը յայտնելու համար այդ վաճառքին դէմ : Ա. Սաղոյեան զարմացած է թէ ինչպէս քանի մը հոգի համարձակած են վաճառել 100 տարուան «մեր պապերի քրտինքով ստեղծուած արժէքը» :

ՀԱՅ - ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Պատրաստութեան անհրաժեշտ հիմքեր չունենալով Հայաստանի դրամատուներու համակարգը պակասը ունի որակեալ պաշտօնեաներու : Անոնց պատրաստութեան համար այս տարուան վերամուտին իր դուները կը բանայ հայ - գերմանական ֆինանսական գոլէժը : Ցած եւ միջին խաւերու պաշտօնեաներու պատրաստութիւնը կը տեւէ երկու տարի : Կ'ենթադրուի որ առաջին տարեշրջանին վարժարանը կ'ունենայ 50 ուսանող :

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Զարեհ Խրախունի, «Արի Արքայն», Պոլիս, 1998, 46 էջ: Զարեհ Խրախունի Սփիւռքի ամէնէն վաստակաւոր բանաստեղծներէն է, եւ այս հատորը իր 15-րդն է: Գրութիւնը կը ներշնչուի Մովսէս Խորենացիի «Պատմութիւն Հայոց»ի հանրածանօթ նախադասութենէն. «Որչափ ամբոխութիւնք մեռան ի մահուանն Արտաշիսի սիրելի կանանց եւ հարճից եւ մտերիմ ծառայից ... եւ սորա այսպէս սիրելի եղեալ աշխարհիս մերոյ», *որ իր կարգին կը պատկանէր հեթանոսական շրջանի բանաւոր գրականութեան, սոսկ կորուստէ փրկուած Պատմահօր կողմէ: Գիրքին մասին նախաբանի մը մէջ, Ռուբէն Հատտէճեան կը գրէ.* «Արի Արքայն դիւցազնավէպը թերեւս գագաթնակէտ մըն է Խրախունիի արուեստին մէջ, որովհետեւ այստեղ այլեւս իրարու կը միանան բանաստեղծութիւն, Հայոց պատմութիւն, դիւցազնական շեշտ, շարժանկարային նկարագրութիւն, զմայլելի լեզու ... նոր եւ շատ արժէքաւոր ներդրում մը կ'ընէ դիւցազներգական սեռէն ներս»:

Անմիջապէս ըսեմ, թէ դիւցազներգական ոգին ու ոճը Խրախունիի խառնուածքին խորթ կը համեմատին: Ինքը այն բանաստեղծն է, որ կրցաւ առօրեայի ու ընթացիկի վրայ իր նետած զարտուղի ակնարկով թարմ շունչ մը բերել մեր յոգնած սպառած քնարերգութեան մէջ: Քիչ մը զուարթախոհութիւն, քիչ մը ընկերային սուր քննադատութիւն ու շրջուած զգայականութիւն՝ եւ արդէն պոլսահայ ժամանակակից բանաստեղծութիւնը կը գտնէր իր ճամբան որմէ տակաւին չէ շեղած: Բայց խնդիրը այն է, որ Խրախունիին այս գիրքը դիւցազներգական ոչինչ ունի ոչ իր տեսլական կառուցուածքով, ոչ ոճային նկարագրով, ոչ ալ մանաւանդ բարոյական իր մթնոլորտով: Հատորին կը պակսին ուրիշ քանի մը այլ յատկանիշներ, որոնք աւելի կարեւոր են քան դիւցազներգականութիւնը — կը պակսի հայկական ինքնութեան եւ ազգային պետականութեան դրոշմը, որուն խորհրդանշանը Արտաշէսին ճակատագիրն էր ըլլալ, ինչպէս եւ հայկական բնաշխարհի ներկայութիւնն ու ազդեցութիւնը հերոսին վրայ: Գործին խորքը պարապութիւն մը կայ, հոն ուր տրամ մը, հոգեբանական բախում, ճակատագրի հետ անյոյս բայց անխուսափելի մաքառում մը պիտի ըլլար: Հատորին կէսը պիտի հասնինք որպէսզի առաջին ապրող ու իրաւ անձի մը (հնդիկ պատանին) հանդիպինք: Ասկէ ետքն է, որ Խրախունին իր բնական թափը կը գտնէ ու կը մտնէ իր մտերիմ ինքնութեան մէջ:

«Ինչպէս հովը քնքշավար զովաշունչ
որ ցերեկուան տօթէն յետոյ իրիկուան
դէմ կուգայ քայլով պարիկի
եւ կը սրբէ ճակատները քրտնաթոր
ու կ'ամոքէ այրող սրտերն ումպ մը
ջուրի կամ շոյանքի կարօտած,
այսպէս մեղմիկ ու հեզաահ
մետաքսներու եւ շղարշի շրջիւն մը լոկ
ցանցնելով իր ետին
ներս կը մտնէ արեւելեան հմայքներու
դիցուհին
թիթեռներու պէս թռվռուն
նաժիշտներու խումբին հետ»:

Արտաշէս արքան մահամերձ հիւանդ է ու երազ մը կը տեսնէ ու Խրախունի յարմար առիթը կը նկատէ Հայուն պատմական աշխարհին ու կորսուած հայրենիքին ոգեկոչումը ընելու, օգտագործելով երազի երկայրի միջոցը:

«Երազին մէջ Արտաշէս իր սեւ ձին
հեծած Բեզասի պէս կը թռչէր
կը պայքարէր Կապադովկի դեւերուն
դէմ սատանայի ծխաններէն
դուրս փախած
կը զարնուէր Ծոփաց երկրի
խարակներուն խայրասուր
կը սաւառնէր մերթ Եփրատի մերթ
Տիգրիսի ոլորապտոյտ հոսանքին
ի վեր վարարուն
մէկ մը կարին կը հանդիպէր
սմբակներով հրացայտ
յետոյ Տայքին ձեռք կը զարնէր ու
կը նետէր երիվարի քամակին
ձեռքը յանկարծ նիզակ կ'ըլլար ու
կ'երկարէր մինչեւ Սիւնիք, Տմորիք
կը փոքրանար շամփուրի պէս վրան
շարուած միսերուն հետ
Փայտակարան ու Գուգարք
կը վերածուէր կուր գետին պէս
երկարաձիգ խարազանի շէկ
կաշիէ ոսկեպատ
որով կ'որսար իբրեւ ըլլար արծուի
մազի մատղաշ քարայծ մը թաւած
անհունի կիրճին ամենասեպ ապառաժի
գագաթին
որ հարսնացեալ մարգարտայեռ
կոյսի նման իր գիրկը բաց
կը ցատքէր
սակայն յետոյ ցուլի դէմքով
Մինոտաւրոս կը դառնար
եւ կը խոցէր կուրծքը խորունկ
եղջիւրներով վիթխարի...»

Անշուշտ շատ աւելի շահեկան պիտի ըլլար Խրախունիին գրական դիմագծութեան ու մեր գրականութեան համար, եթէ փորձէր Արտաշէսի տիպարը դնել ժամանակակից կենսածիրին ու հոգեբանութեան մէջ, այն վերածէր 21-րդ դարու հայ քաղաքական մարդուն՝ բռնուած մեր ժամանակներու տագնապներուն ու հակասութեանց ճամլակին մէջ:

Այդ պարագային Արտաշէսին ու իր տղուն Արտաւազդին միջեւ կարելի պիտի ըլլար սերունդներու եւ անհատականութիւններու բախում մը զետեղել, որ բոլորովին այլ մակարդակի կը բարձրացնէր քերթուածին իմաստ ու մանաւանդ անոր այժմէականութիւն մը կ'ապահովէր, ինչպէս այդ տեսակ փորձ մը ըրած էր Սարաֆեան իր «Սասունցի Դաւիթ» գործին մէջ, իր հերոսին տալով փարիզեան սերունդին ներքին խռովքն ու խոէլները: Երկու հազար տարուան հնութիւն ունեցող մարդիկ ու իրենց հոգեկան աշխարհը կարելի է մեր օրերուն բերել՝ պայմանաւ, որ անոնք նորոգուին, այժմէականանան եւ այսօրուան Հայեր իրենք զիրենք ճանչնան այդ տիպարներուն մէջ: Անշուշտ այն ատեն պիտի ստիպուէր փոխել իր գրելակերպը, ու գործածէր իր աւելի բնական, սեւ — ճերմակ ոճը, խօսակցական հայերէնը, որ իր արուեստին շատ գրաւիչ մէկ յատկանիշն է: Այդ փաստին առջեւ է որ պիտի կարենայինք ըսել Պր. Հատտէճեանի նման, թէ Խրախունիին գրականութեան բարձրակէտը կը ներկայացնէ այս գործը: Այս բոլոր նկատողութիւններէն անկախ, այս բանաստեղծութիւնը Խրախունիին առաջին քաղաքական գործն է, որ հայ հողերու պատմական իրաւունքն ու պահանջը կը բանաձեւէ: Այս լոյսին տակ է որ մարդ աչք կը գոցէ բանաստեղծութեան անբաւարարութիւններուն վրայ:

Սամուէլ Մկրտչեան, «Աւետարան Ըստ Յուդայի եւ Այլ Պատմուածքներ», Երեւան, 1998, 180 էջ: Այս հայերէն — անգլերէն հատորը կը հրատարակուի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Կաթողիկոսի հովանաւորութեամբ ու շնորհիւ «Հայ Գրականութեան Բարեկամներ» Միութեան Լիբանանի Գրական Հիմնադրամի միջոցներուն, ու խմբագրութեամբ Ռաֆայէլ Նահապետեանին: Զարտուղի եւ հետաքրքրական գիրք մը, նկարազարդուած ու տպուած բազմատեսակ տառերով եւ որուն նպատակներուն գլխաւորը կը թուի ըլլալ որսալ իրականութեան ներքին ֆանթասթիք նկարագիրը, ծաղրել մարդկային սովորոյթները, գայթակղեցնելով մարդոց գրական ընթացիկ ճաշակը, կրօնական միջին, աւանդապահ, ջերմեռանդութիւնը եւ մանաւանդ կեանքի ողջմիտ ու տրամաբանական ըմբռնումը: Երեւութապէս իրարմէ անկախ ու անկապ տիպարներու, տարօրինակ դէպքերու եւ մտածումներու հոսքի մը մէջէն Մկրտչեան կը յաջողի ոճի ու խորքի բացառիկ միութիւն մը, միաձուլում մը ստեղծել որու միջոցաւ ան կը փոխանցէ միամիտ ընթերցողին աշխարհի գիտավիպային պատկեր մը: Ահա օրինակ մը.

— Ձե՞ս լինի այսօր իմ հիւրը, — մի օր սարդն ասաց ճանճին:

— Ես ինքս սարդ եմ, էն էլ թունաւոր:

— Էդ մէկը արդէն հասկացել ենք, տիկին:

— Ինձ «տիկին» մի ասա:

— Շատ լաւ, տիկին:

Առաջին անգամ սկսեցի զննել նրան, մինչ նա սենեակն էր ուսումնասիրում, կարծես որոշել էր գնել առանձնատունը: Դեղին մազեր, լուսանի աչքեր, օձի մարմին: Նա չէր քայլում, սողում է: Վերջապէս կանգնեց Ջոտտոյի նկարին առջեւ:

— Ինչո՞ւ Յուդան Յիսուսին համբուրելուց առաջ, ասաց «Խաղաղութիւն քեզ, վարդապետ», հարցրեց նա:

— Դէ, մի բան պիտի ասէր: Կարող էր եւ ասել «Սարսափելի ցաւում եմ, բայց մատնում եմ, որպէսզի իրականանայ մարգարէների գրածը»: Դրա նման մի բան:

Ես, ի հարկէ, ուրիշ բան էի մտածում:

— Այսինքն՝ ինքն ընտրութիւն չունէ՞ր:

Զգացի, որ ձայնը դողում է, էդ մէկը չէի սպասում. Կոմսուհի Տրակուլա: Նա մէջքով էր կանգնած ու դեռ նկարն էր զննում: Մօտեցայ ու ետեւից գրկեցի նրան:

— Գիտե՞ս, առաքեալներն ինչ արին, երբ էն փինեռը Յիսուսին էին ձերբակալում:

— Չէ:

Նա արդէն յետոյքն էր շփում վրաս:

— Փախան:

— Կեանքը թանկ բան է, — շշնջաց նա: Երեւի կարծում էր, թէ Հոլիվուտում է:

Գաղափար մը տալու համար Մկրտչեանի ֆանթասթիքի մասին, ահա հատուած մը «Դէմքը» պատմուածքէն: Այս ու նման թէմաները Քաֆքայէն ի վեր ընթացիկ դարձած են, սակայն միշտ կը պահեն որոշ այժմէականութիւն:

«Յունիսեան մի առաւօտ շարքային քաղաքացի X-ը արթնացաւ, գնաց լոգարան՝ լուացուելու, նայեց հայելուն ու տեսաւ, որ կորցրել է դէմքը: Այն ուղղակի չկար: Դատարկութիւն: «Գուցէ աչքիս է թւում», — մտածեց շարքային քաղաքացի X-ը եւ վերադառնալով ննջասենեակ՝ արթնացրեց կնոջը: Շարքային քաղաքացուհի Y-ը այնպէս ճչաց վախից, որ քաղաքը միանգամից արթնացաւ: Յետոյ դողդողջուն ձայնով հարցրեց.

— Դէմքդ ո՞ւր է»:

Մայիս 26, 1998
Կլէնտէյլ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի 70-ԱՄԵԱԿ

ԴԻՏԵԼՈՎ «ՈՒՐԻՇԻ ՀԱՄԱՐ»Ը

Փարիզի 18-րդ թաղամասին մէջ փոքր թատերասրահ մը՝ «Թէաթր Էսփաս աքթիօր» արուեստի ուշադրաւ ձեռնարկի մը վայր եղաւ Յունիս 11 – 14, իր բեմը տրամադրելով Լ. Շանթի «Ուրիշի համար»ի ներկայացումներուն: Ձեռնարկը որ նուիրուած էր «Համազգային»ի 70-ամեակին, իրականացած էր նոյն կազմակերպութեան «Դիմակ» եւ «Հայ թատրոնի ընկերակցութիւն» թատերախումբերուն գործակցութեամբ ու Արբի Յովհաննիսեանի բեմադրութեամբ:

Գործը որ անցեալ դարու վերջաւորութեան հայաշատ քաղաքի մը մէկ հայ ընտանիքին ամէնէն անհետաքրքրական առօրեական ընթացքով առօրեայէն հոգեբանական նման խորութիւն մը ի յայտ կը բերէ, ամէն բանէ առաջ կը վկայէ Շանթի թատերագիրի յատկանիշին. ան որուն համար գրեթէ միշտ չափանիշ կ'առնուի «Հին Աստուածներ»ը: Այդ թատերգութիւնը նաեւ պատճառ եղած է որ իր ստուերին մէջ մնան «Ուրիշի համար»ին նման գործեր որոնց բնագիրը աւելի կարօտ է բեմադրիչին միջնորդութեան, քան «Հին Աստուածներ» մը, որպէսզի իրենց չափերը բանան դիտողին առջեւ:

Լռութիւններու եւ կայունութեան խաղ մըն է «Ուրիշի համար»ը. այս յատկանիշներով սահմանուած ենթախորքի մը վրայ զետեղուած է երեք քոյրերու համաբախտ ճակատագիրը որ տարբեր մեկնակէտերէ կը դիմէ նոյն կաղապարին. ճակատագիր որ կ'ամփոփուի Ղովտի կնոջ օրինակին մէջ: Ես-ին եւ ուրիշին նախասիրութեան շուրջկող ընտրութիւնը խաղին առանցքը կը կազմէ, որուն վրայ զուգահեռ հայելիներու դրութիւն մը զետեղուած է նրբօրէն, քոյրերուն երկու առ երկու յարաբերութիւններով որոնք կը զարգանան, յանգելու համար նոյն կէտին:

Խաղը ասկէ առաջ մաս կազմած էր նոյն խումբին «Թատերական ընթերցումներ»ու շանթեան շարքին (1997 Հոկտեմբեր — Դեկտեմբեր): Այդքանով գաղափար մը տալով հանդերձ հեղինակին անտեսուած գործերուն մասին, պէտք է ըսել որ ընթերցումէն մեծապէս զեղչըւած բեմադրութեան գործօնը արգելք էր լման խորութեամբ ընկալելու թատերգութիւնը: «Համազգային»ի 70-ամեակին նշումը բարեբար առիթը եղած էր այդ պակասը լրացնելու: Մանաւանդ որ Ա. Յովհաննիսեանի նման, արուեստագէտի մը թափանցող միջնորդութիւնը լաւագոյն առիթը կ'ընծայէր այդ ընկալումին:

Ուշագրաւ էր տարբերութիւնը նաեւ ընթերցումին ու խաղարկումեան: Տարբերութիւն, որով թատերգութիւնը կը յայտնուէր բազմաշերտ մակարդակներով, ընթերցումի պարագային յաճախ աննըշմար մնացած խորութիւններով: Փոթորկոտ ներաշխարհներ կեանքի պարտադրութիւններուն ծանրութեան տակ լռեցնելու, խաղաղեցնելու, մեռցնելու պայքարը նուազագոյն շարժումով ու ձայնի գրեթէ միակերպ ելեւէջով արտայայտող խաղը մեծապէս ենթակայ է ծանծաղ միօրինակութեան մը վերածուելու վտանգին. գլխաւորաբար Ժիրայր Զոլաքեան — Հելգա Գէորգեան — Արսէն Այնթապլեան երրեակը իր զգայուն մեկնաբանութեամբ առաջին ազդակը եղաւ այդ վտանգը վանող. մանաւանդ ունենալով Աստղիկ Շինկիլթեանի մարմնաւորած նախատիպ — հայելիի լծորդը: Միւս դերերը ստանձնած էին Թորոս Գովթիկեան, Յարութիւն Խաչատուրեան, Ռազմիկ Արզալեան, Մարալ Քերովբեան, Նալենի Ղարիբեան, Նայիրի Յովսէփեան: Կար երբեմն միայն լսելի ըլլալու դժուարութիւն մը որուն սրբագրութիւնը, հաւանօրէն, առողջութեան յաւելեալ աշխատանքի եւ սրահին ձայնականութեան պայմաններուն կապուած է:

Ա. Յովհաննիսեան բեմադրութենէն զատ ստանձնած էր բեմայարդարումը եւ զգեստներու ձեւաւորումը, պատրաստութիւնը: Երկուքն ալ անթերի մասնակից եղան արձանագրուած յաջողութեան: Իսկ Կոմիտասէն երգերու պատառիկները դաշնակի վրայ կը նուագէր Անէթ Դիլանչեան: Լոյսերը ղեկավարեց Սարօ Սիրաշահեան:

Բազմաթիւ առումներով Չեխովի «Երեք քոյրերը» յիշեցնող, անոր համաժամանակ այս գործը (1901 եւ 1901-3), ինչպէս կը տեղեկացնէ այս առիթով պատրաստուած յայտագիր — գրքոյկը, առաջին բեմադրութեան արժանացած է առաջին հրատարակութենէն (Թիֆլիս — «Մշակ») 68 տարի ետք, Թեհրանի մէջ, Արբի Յովհաննիսեանի աշխատանքով: Յետոյ, 1996-ին նոյն բեմադրիչին կողմէ ընթերցում — ներկայացման նիւթ եղած է Երեւանի Սունդուկեան Թատրոնին մէջ: Ինչպէս կը գրէ բեմադրիչը նոյն գրքոյկին մէջ, բացատրելու համար «Ուրիշի համար»ին բախտին վիճակած յապաղումն ու անտեսումը, «Հայ թատրոնը պատմական դէպքերու բերումով, ընդհանրապէս անտարբեր մնացած է նման զգայուն ու նրբին խաղերու հանդէպ»:

Ուրախալի է որ Համազգայինի 70-ամեակը առիթ տուած էր այս քիչ մը ամօթալի հաստատումէն այսքան յաջող բացառութեան մը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԽԱՉԻԿ ԳԻՒՂԸ ԱՅՑԵԼԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 13-ին այց մը տուած է Վայոց Ձորի Խաչիկ գիւղին որ սահմանակից է Նախիջեւանին: Առիկա առիթ եղած է որ գիւղացիները նախագահին ուշադրութեան յանձնեն իրենց հարցերը որոնց մեծագոյնը ոռոգման ջուրին առնչուածն է: Կրնայ կարգաւորուիլ 12 քմ.նոց նոր ջրատարով եւ ապա ջրամբարի մը կառուցումով, կամ Արենի — Խաչիկ ջրհան կայանով: Գիւղը ունի նաեւ գործազրկութեան խնդիր: Նախագահը այցելած է գիւղին զօրամասը եւ դպրոցը: Խոստացած է որ ներկայացուած հարցերը աստիճանաբար լուծում կը գտնեն եւ թէ այդին առաջին արդիւնքները կ'երեւին քանի մը ամիսէն:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՐԵՒԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Արտաքին գործերու նախարարութենէն հաստատուած է որ Յունիս 30-ին Երեւան կ'այցելէ Արժանթինի նախագահը Գարլոս Մենէմ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — Յունիս 16-ի մեր թիւով, հաղորդած էինք թէ թրքական հեռատեսիլը յայտագիր մը յատկացուցած էր Հայերուն Յունիս 11-ին: Ստորեւ անոր արձագանգը զոր նոյնութեամբ կ'արտատպենք «Մարմարա»ի Յունիս 12-ի թիւէն:

Հինգշաբթի, Յունիս 11, ժամը 23-ին, Գանալ Տէ հեռատեսիլի կայանը, իր «Տուրում» յայտագրի ծիրէն ներս, Գումգաբուի Պէզճեան Ամիրա սրահէն ներս կենդանի սփռումով ներկայացուց «Միլլիյէթ» օրաթերթի խմբագրապետ՝ Կինճէրի Ճիվաօղլուի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած «Բարեկամական մէկտեղում» ծրագիրը:

Յայտագիրը, որ տեւեց աւելի քան երեք ժամ, մինչեւ առաւօտեան կանուխ ժամերը, բծախնդրօրէն պատրաստուած որակաւոր յայտագիր մըն էր, որ համակեցութեան եւ եղբայրասիրութեան տաքուկ պատգամներ կը փոխանցէր ունկնդիրներուն:

Ճիվաօղլու յայտագրի բացման իր խօսքին մէջ յայտնեց որ իրենց նպատակն է պատմութեան դերեզմանը քրքրել եւ այդ դերեզմանին վրայ ծաղիկներ սփռել: Յայտնեց թէ իրենց նպատակն է մարդիկը մօտեցնել իրարու, եւ անցեալին նայելով տեսնել միա՛յն գեղեցկութիւնները: Յայտնեց թէ յայտագրին մէջ քաղաքական նիւթերու արծարծեր, տեղ պիտի տրուի նաեւ արուեստին: Այնուհետեւ, մէկ առ մէկ ծանօթացուց յայտագրի մասնակից անձերը, որոնք էին հետեւեալները.— Նուրհան Թոսուն (արուեստագիտուհի), Շիւքրիւ Էլէքտաղ (Արտաքին Գործոց Նախարարութեան նախկին պաշտօնակատար նաեւ Ուաշինկթընի աւագ դեսպան), Ժագլին Զարքճը (Պետական Օփերայի արուեստագիտուհի), Լիւթֆիւ Տողան (Կրօնից Գործերու Նախկին Նախագահ եւ Պետական Նախարար), Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան (Պատրիարքական Փոխանորդ), Ճասթըն Մաք Քարթի (պատմաբան — Ամերիկայի մէջ դասախօս եւ հեղինակ «Մահ եւ տեղահանութիւն» գիրքին), Սէզէն Ճումհուր Էօնալ (յօրինող), Հրանդ Տինք (խմբագրապետ «Ակօս» շաբաթաթերթի), Գաան Սօյաք (Թուրք եւ Հայ Տնտեսական Յարաբերութիւններու Խորհուրդի Թուրքիոյ ներկայացուցիչ), Նուրթէն Թէզմէն Քոլչաք (Պետական Օփերայի գլխաւոր դաշնակահարուհի), ինչպէս նաեւ սազի նուագախումբի անդամներ:

Ճիվաօղլու նախ խօսք տուաւ Լիւթֆիւ Տողանի եւ հարցուց անոր թէ ի՞նչպէս կը մեկնաբանէ ան եկեղեցւոյ հովանիին ներքեւ գումարուած այս մթնոլորտը եւ այս գեղեցիկ միաբանութիւնը:

Լիւթֆիւ Տողան շնորհակալութիւն յայտնեց որ այս հաւաքոյթի կազմակերպիչները առիթ ընծայած էին որ դրսեւորուի խաղաղութեան լայնախոհութիւնը: Ան նշեց որ թրքական աշխարհին մէջ եկեղեցիներն ու աղօթատեղիները տեղ դրուած են իրարու մօտ, եւ հոն ուր աղօթատեղիներ կը գտնուին, կը նշանակէ թէ այնտեղ Աստուած գոյութիւն ունի: Տողան գեղեցիկ եւ ջինիջ նախադասութիւններով ունկնդիրները հրաւիրեց այս միասնութենէն եւ լայնախոհութենէն դասեր քաղելու:

Ճիւաօղլու յայտագրին սկսաւ երաժշտութեամբ, նշելով թէ երաժշտութիւնը մարդոց հասարակաց լեզուն կը նկատուի: Ըսաւ որ հայ երաժիշտները դարերու ամբողջ տեւողութեան, իրենց մեծ նպաստը բերած են թուրք մշակոյթին: Այս կարգին յիշեց Թաթէոս Էֆէնտին եւ հրաւիրեց երգչուհի Նուրհան Թոսունը, որ երգէ Թաթէոս Էֆէնտիի «Սաքըն կէչ քալմա էրքէն կէլ» երգը: Այնուհետեւ հրաւիրուեցաւ նաեւ Ժագլին Զարքճըն, որ իր կարգին երգեց ազերիական երգ մը, «Ալակէօզ», որ բարեկամութիւն կը պատգամէր:

Ապա սփռուեցաւ նոյնութեամբ այն տեսակցութիւնը, զոր Կինճէրի Ճիվաօղլու կատարած էր Հայաստանի Նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի հետ (*):

Յայտագրին մէջ տեղ տրուեցաւ նաեւ Հայաստանցի ժողովուրդին տեսակէտներուն: Բոլոր Հայաստանցիներն ալ անխտիր կը յայտնէին թէ մեծ փափաք ունին Թուրքիա գալու, որովհետեւ կ'ուզեն տեսնել հայկական յուշակոթողները, Անին, Աղթամարը եւայլն, կ'ուզեն տեսնել հայկական հաստատութիւններն ու եկեղեցիները, կ'ուզեն շրջիլ իրենց նախահայրերու ծննդավայր հողերուն վրայ եւայլն:

Հեռաձայնի միջոցով կապ հաստատուեցաւ նաեւ համբաւաւոր լուսանկարիչ՝ Արա Կիւլէրի հետ: Ան յայտնեց որ ինք շատ երջանիկ է, որ այս հողերուն վրայ ծնած է, որովհետեւ այս հողերուն վրայ կայք հաստատած են բազմաթիւ քաղաքակրթութիւններ: Ան յայտնեց թէ ուրախ է որ արտասահմանի մէջ չէ ծնած, որովհետեւ ինք Թուրքիոյ այս հողերուն վրայ ծնած ըլլալով, արդէն ինքնաբերաբար տիրացած կ'ըլլայ նաեւ ութ քաղաքակրթութիւններու, որոնց իրենց հետքը թողած են այս հողերուն վրայ: Ան ըսաւ, թէ ասիկա ինքնին հարստութիւն մըն է, որովհետեւ Թուրքիոյ հողերուն վրայ ամէն քայլափոխիդ ոտքդ կը բախի քաղաքակրթութեան մը, մինչդեռ արտասահմանի մէջ բացի երթեւեկի ցուցանիշներէ, ոչինչ կը գտնես դիմացդ: Արա Կիւլէր յայտնեց թէ ինք քաղաքական հարցերով հետաքրքրուիլ չուզեր, աւելորդ կը նկատէ այդ բոլորը, ինք միայն կ'ուզէ իր մեքենան առնել, փողոց իջնել եւ նկարահանել մարդիկը պատմութեան փոխանցելով այդ փաստերը: Նշեց թէ ինք չորս հարիւր տարուան անցեալ ունեցող Իսթանպուլցի ընտանիքէ մը կը սերի եւ ինք իրաւունքներու տեսակէտէ ո՛չ մէկ տարբերութիւն ունի Ահմէտներէ կամ Մեհմէտներէ:

Խօսք տրուեցաւ Շիւքրիւ Էլէքտաղի, որ ան մեկնաբանէ Քոչարեանի արտայայտութիւնները: Էլէքտաղ Թուրք եւ Հայ երկխօսութեան ակնարկելով, յայտնեց որ թէեւ Քոչարեան կ'ուզէ որ Ղարաբաղեան հարցի շուրջ առանց նախապայմանի սեղան նստին կողմերը, սակայն ատիկա կարելի չէ, որովհետեւ Կովկասներու մէջ առկայ է Ղարաբաղեան հարցը, որ ցարդ անլուծելի մնացած է եւ այդ հարցը արգելք է երկխօսութիւններու: Ղարաբաղը ազերիական հող է, Հայաստան բռնագրաւած է այդ հողերը, քսան առ հարիւր ազերիական հողեր Հայերու գրաւման տակ կը գտնուին, Ազերիները տեղահանուած են եւ ճամբաներու մէջ կ'ապրին, եւայլն: Էլէքտաղ յիշեց, որ Տէմիրէլ 1991-ին ճանչցած է Հայաստանի անկախութիւնը եւ իր ուղերձով Հայաստանի տեղեկացուցած է, որ Միջազգային Իրաւունքի հիմնական սկզբունքներու եւ յատկապէս հողային ամբողջականութեան հիմերուն վրայ Թուրքիա պիտի յարգէ լաւ դրացութեան բոլոր սկզբունքները: Էլէքտաղ կարդաց այդ պատճէնը: Յայտնեց սակայն որ Հայաստան ոտնակոխած է այդ սկզբունքները եւ որպէսզի Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութիւնները բարելաւուին, պէտք է Հայաստան վերադարձնէ ազրպէջանական բռնագրաւեալ հողերը: Ան յիշեցուց, որ անցեալ տարեվերջին Ալիեւ եւ Լ. Տէր-Պետրոսեան Սթրազպուրկի մէջ տեսակցած էին Օ — ԷՍ — Սէ — Ըի կողմէ առաջարկուած երկու հանգրուաններով լուծման մասին համաձայնութիւն գոյացուցած: Այդ օրերուն յոյս մը ծնունդ տուած էր, որ երկկողմանի յարաբերութիւնները պիտի բարելաւուին: Բայց ասիկա Հայաստանի Արծիւներուն կողմէ յարմար չընկալուեցաւ, անոնք ուզեցին Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը հրաժարեցնել եւ յաջողեցան իրենց ձեռնարկին մէջ եւ այնուհետեւ 1994-ին Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի կողմէ խափանուած ծայրայեղ ազգայնապաշտ Դաշնակները Քոչարեանի հրամանով վերստին սկսան գործունէութեան դաշտ իջնել: Այս նիւթերու մասին երկար մեկնաբանութիւններով Էլէքտաղ պարզեց իր տեսակէտները:

Խօսք առաւ դարձեալ Լիւթֆիւ Տողան, որ խոստովանեցաւ թէ պատմութեան ընթացքին տխուր դէպքեր պատահած են եւ երկու ժողովուրդներն ալ տուժած են փոխադարձաբար այդ դէպքերէն: Վկայակոչումներ ընելով անցեալի պատահարներէն, ջանաց բացատրել, որ Հայեր Օսմանեան շրջանէն սկսեալ միշտ մօտիկ յարաբերութիւններ մշակած են Թուրքերու հետ եւ իրենց մշակոյթով, ապրելակերպով եւ սովորութիւններով միախառնուած են իրարու: Ան ըսաւ, թէ փոխանակ իրարու հետ կռուելու, պէտք է համերաշխութեամբ ապրիլ իրարու հետ:

Խօսքի կարգը եկաւ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի, որ յայտնեց թէ հայ եւ թուրք ժողովուրդներու միասնութիւնը 5-րդ դարէն կը սկսի եւ Հայոց Պատրիարքարանի 537 տարուան անցեալը ապացոյցն է այս միասնութեան: Յայտնեց թէ ինք չուզեր քաղաքական հարցերու միջամուխ ըլլալ, բայց կ'ուզէ շեշտել որ սխալ է Հայերու եւ Թուրքերու միասնութիւնը արժեւորել դարասկիզբի տխուր դէպքերով: Մենք աւելի երկար ժամանակուան միասնութիւն մը ունինք: Մենք ունինք ստեղծագործութիւններ եւ մշակութային գետնի վրայ աշխատանքներ, զորս միասնաբար ի յայտ բերած ենք: Մենք ունինք անգնահատելի հարստութիւններ, որոնք այդ միասնութիւններէն ծնունդ առած են: Յայտնեց թէ բոլոր մանուկներն ու երիտասարդները գեղեցիկ ապագայ մը ապրելու իրաւունքն ունին: Նշեց որ ինք որպէս քրիստոնեայ կրօնաւոր մը, կ'ուզէ մահմետական կրօնաւորներու հետ աղօթել, որ մեր մանուկներն ու երիտասարդները աւելի լաւ ապագայ մը ունենան իրենց առջեւ եւ աւելի գեղեցիկ գործեր մէջտեղ բերեն: Մեսրոպ Արք. առաջարկեց որ պատմական դէպքերը պատմաբաններուն թողուին եւ քաղաքագէտներէն խնդրուի որ անոնք այսօրուան մեր երիտասարդները դէպի քաղաքական բանակռիւներ ներքաշելու փորձեր չկատարեն: Ստեղծել այնպիսի մթնոլորտ մը, որ անոնք ձեռք ձեռքի եւ աչք աչքի, ապահով քայլերով յառաջանան դէպի ապագայ:

Յայտագիրը ընդմիջուեցաւ Ժագլին Զարքճըի եւ Նուրհան Թոսունի միասնաբար մեկնաբանուած երգով:

Յայտագրին մէջ տեղ տրուեցաւ նաեւ լրագրող Բէյա Գումպարաճըպաշըի տեսակցութիւններուն, Ֆրանսայի Խորհրդարանէն երեսփոխաններու հետ: Ճիվաօղլու յայտնեց թէ անոնցմէ ոմանք վերապահութիւն յայտնեցին, իսկ ոմանք ալ յօժարեցան պատասխանել հարցումներուն: Երեսփոխաններէն ոմանք ճիշդ կը գտնէին տրուած որոշումը, ոմանք ալ խուսափողական պատասխաններ կու տային:

Այնուհետեւ կապ հաստատուեցաւ փրոֆ. Միւմթազ Սօյսալի հետ որ Փարիզ կը գտնուի ներկայիս եւ որ Թուրքիոյ Արտաքին Գործոց Նախկին Նախարարն էր: Ան յայտնեց թէ ինք Ֆրանսա այցելութեան ընթացքին առիթն ունեցած է այս նիւթերուն շուրջ լայնօրէն տեսակցելու Ֆրանսացի երեսփոխաններու, Ծերակոյտի անդամներու, նաեւ կառավարական պաշտօնակատարներու հետ: Ան յայտնեց թէ ճիշդ չի գտներ Ֆրանսացի երեսփոխաններու դիրքաւորումը հայկական հարցին նկատմամբ, բայց բարեբախտութիւն նկատեց նաեւ որ Ծերակոյտը ներկայ հանգրուանին վրայ քննարկութեան նիւթ պիտի չդարձնէ այս հարցը: Ան ըսաւ նաեւ որ պէտք չէ այս հարցը բարձի թողի ընել, այլ պէտք է հետապնդել, որպէսզի յառաջիկային դարձեալ այս նիւթը օրակարգի չբերուի:

Հեռաձայնի գիծով խօսք տրուեցաւ նաեւ Ճօշքուն Քըրճայի, որ հանգստեան կոչուած Թուրքիոյ աւագ դեսպաններէն մէկն է եւ որուն դէմ մահափորձ կատարուած էր ԱՍԱԼԱ-յականներու կողմէ: Քըրճա խիստ արտայայտութիւններ ունեցաւ, յայտնեց թէ պէտք է սահմանները փակել Հայաստանի դիմաց, պէտք չէ արտօնել, որ առեւտրական ձեռնարկներ կատարուին, եւայլն:

Քըրճայի այս խիստ եւ անզիջող խօսակցութիւններէն ետք խօսք տրուեցաւ Հրանդ Տինքի, որ կերպով մը իր անհանդըստութիւնը յայտնեց Քըրճայի խօսքերուն դիմաց եւ յայտնելով թէ պատմութեան մէջ անհամ դէպքեր պատահած են, առաջարկեց որ վերստին քայլեր առնուին դէպի փայլուն ապագայ: Ան անդրադարձաւ այն իրողութեան, որ յայտագրի մասնակից բոլոր անձերն ալ կը յայտնեն միեւնոյն գաղափարները մարդասիրական գետնի վրայ, բայց անոնք չեն հասկնար զիրար: Պէտք է աշխատանք տարուի, որպէսզի իրերհասկացողութեան մթնոլորտ ստեղծուի: Տինք աւելցուց որ խռովութիւններու ետին թաքնուած են տնտեսական ակնկալութիւններէ ծնունդ առած կարեւոր ազդակներ: Նշեց որ Կասպից Ծովու քարիւղի հարցը եթէ լուծուի, այն ատեն ինքնաբերաբար լուծում պիտի գտնէ նաեւ Ղարաբաղեան հարցը: Յայտնեց որ պէտք է վերանորոգել Անիի աւերակները, Աղթամարի եկեղեցին եւ այլ պատմական յուշարձանները, որպէսզի Հայաստանցի զբօսաշրջիկներ գան եւ տեսնեն այս բոլորը:

Յայտագրին Ֆրանսայէն մասնակցութիւն բերաւ Ռաֆֆի Արաքս, որ ուզեց բացատրել, թէ Ֆրանսա ինչպէս որ ներողութիւն խնդրած է Տրէյֆիւսէն, կարելի է նոյն բանը ակնկալել նաեւ Թուրքիայէն:

Խօսք առաւ նաեւ փրոֆ. Ճասթին Մաք Քարթի, որ որպէս պատմաբան, պարզեց իր տեսակէտները, նշեց թէ պատերազմի ընթացքին Թուրքերն ալ Հայերու կարգին մեծ դժբախտութիւններու ենթարկուած են, միլիոնաւոր մարդիկ մեռած են, Հայերն ու Թուրքերը իրարու թշնամացած են Ռուսերուն պատճառաւ եւլն.:

Յայտագիրը դարձեալ ընդմիջուեցաւ Ժագլին Զարքճըի երգով: Ան հայերէնով երգեց Ռոմանոս Մելիքեանի «Վարդը» երգը: Երգելէ ետք, պատասխանելով հարցումի մը, յայտնեց թէ իր փափաքն է պատմութենէն դաս քաղելով, մեր երիտասարդներուն փայլուն ապագայ մը կերտել:

Խօսք առաւ նաեւ Ֆրանսայի Թուրքիոյ աւագ դեսպանը, Տանիէլ լը Քարթիէ, որ յայտնեց թէ Թուրքիա Ֆրանսայի հետ լաւ յարաբերութիւններ ունի եւ հայկական ցեղասպանութեան փափուկ նիւթը պէտք է պատմաբաններուն թողուլ:

Ճօշքուն Քըրճա դարձեալ խօսք առնելով յայտնեց թէ Թուրքիա Հայաստանի բազմաթիւ դիւրութիւններ կ'ընծայէ, արտօնութիւն կու տայ որ շաբաթը երկու թռիչքներ կատարուին դէպի Թուրքիա, մուտքի արտօնութիւն կու տայ եւայլն: Մինչդեռ նոյն բանը չըներ Հայաստան: Ան յայտնեց նաեւ որ թէեւ Հայաստան տնտեսական աղբիւրներու տեսակէտով աղքատ երկիր է, բայց ունի կարեւոր ներուժ մը. այդ է Հայաստանցիներու մտային բարձր որակը եւ արհեստներու եւ արուեստներու հանդէպ անոնց ունեցած ընդունակութիւնը:

Խօսք առաւ նաեւ Քաան Սօյաք, որ խիստ տաքուկ խօսակցութեամբ մը յայտնեց թէ կ'ուզէ ճշդումներ ընել Քըրճայի խօսքերուն մէջ: Ան յայտնեց թէ Թուրքեր Հայաստանի մէջ շատ դիւրութեամբ կը ստանան մուտքի արտօնութիւն, հակառակ անոր որ Եւրոպայի երկիրներէն Հայաստան գացողները միեւնոյն վերաբերումին չեն արժանանար: Նշեց թէ հայ ճարտարապետներ եւ արուեստագէտներ բազմաթիւ նպաստներ բերած են այս երկրին: Շեշտեց նաեւ որ ինք Հայաստանի գործատէրերուն հետ շատ լաւ շփումներ հաստատած է: Ան առաջարկեց որ Անատոլուի հայ ճարտարապետական կոթողները, որոնք ներկայիս աւերակ վիճակ կը պարզեն վերանորոգուին փութով Հայաստանցի հայ ճարտարապետներու ալ գործակցութեամբ: Ան շեշտեց որ այս կերպով կարելի կ'ըլլայ զբօսաշրջիկները ներքաշել դէպի թրքական հողերը եւ այս կերպով տնտեսական գետնի վրայ օգուտներ քաղել: Ան նշեց որ Հայաստանի մէջ թրքական ապրանքներու նախապատուութիւն կը տրուի: Հայաստանցիներէն շատերու նախնիքները ծնած են թրքական հողերու վրայ եւ ներկայիս ալ Հայաստանի մէջ կարգ մը թաղեր կը կրեն թրքական քաղաքներու կամ գիւղաքաղաքներու անունները, ինչպէս Արաբկիր, Մալաթիա եւայլն:

Խօսք առաւ նաեւ Սէզէն Ճումհուր Էօնալ որ Մարք Արեանի երգի բառերը թրքերէնի թարգմանած է: Ան ցոյց տուաւ նկարներ, այդ փոխայցելութիւններէն եւ նպաստաւոր խօսքեր արտասանեց Մարք Արեանի մասին:

Յայտագիրը վերջ գտաւ Ժագլին Զարքճըի եւ Նուրհան Թոսունի կողմէ միասնաբար երգուած երգով:

Ճիվաօղլու, յայտագրի ընթացքին յաճախ կը կրկնէր թէ այնքան մեծաթիւ ունկնդիրներ փափաքած են հեռաձայնով կապ հաստատել իրենց հետ, որ հեռաձայնի ցանցը կղպուած է:

Յայտագիրը վերջ գտաւ առաւօտեան դէմ:

Այս առաւօտ Պատրիարքարանէն կը տեղեկացնեն մեզի թէ, այնուհետեւ Պէզճեան Ամիրա սրահի վերնատան մէջ ընթրիք մը սարքուեցաւ հիւրերուն ի պատիւ:

(*) Տե՛ս. «Յառաջ», Յունիս 12, Ա. Էջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ
ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԶԱՐԲԷԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

հովանաւորութեամբ շրջանի վարիչ մարմնի

հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Յունիս 21-ին

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ

83-րդ տարելիցին առթիւ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ, Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս – Պետրոս եւ Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Թարգմանչաց վարժարանի վարչութիւնը, տնօրէնութիւնը եւ ուսուցչութիւնը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն վարժարանի Յունիս 14-ի դաշտահանդէսին առթիւ օրուան յայտագրի գործադրութեան սիրայօժար կերպով մասնակցող ծնողներուն եւ բոլոր անոնց, որոնք նուէրներով կամ անձնական աշխատանքով նպաստեցին դաշտահանդէսի յաջողութեան։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Université d'été d'études arméniennes

Le HOM (Hay Oknoutian Mioutioun) de la Côte Est des Etats-Unis organise une université d'été d'études intensives arméniennes dispensées en langue anglaise, de 3 semaines, destinée aux jeunes étudiants de niveau universitaire, **âgés de 18 à 25 ans et diplômés d'études secondaires.**

Date : du 18 Juillet au 8 Août.
Lieu : Université Bradford — à Bradford (Massachussetts)
Direction : D. Houri BERBERIAN Directeur du Département d''histoire à l'université d'Etat de Californie à Los Angeles.

Programme

Langue	Musique
Histoire	Cinéma
Littérature	Danse

Histoire de l'art et autres...

Conditions :
- **Hébergement pris en charge par le HOM Côte Est;**
- **Frais d'inscription, non remboursable, 350 USD plus frais de voyage à la charge du participant.**

Délai d'inscription : 30 Juin.
S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : **01. 48. 24. 46. 57.**

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'Education nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

UGAB-Paris - IDF

Café - Théâtre

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB présente **« CAFE - THEATRE »** joué par la troupe de théâtre de l'UGAB

le Samedi 27 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

P.A.F. Adulte: 250 F. / enfant: (-18 ans) 150 F.
Places limitées.

Réservations par téléphone au **01. 42. 27. 12. 26.** au plus tard le **mardi 23 juin**
Les réservations doivent être confirmées par le règlement correspondant à l'UGAB :
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 20, տօնն է Սրբոցն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին եւ Խաթայ Եպիսկոպոսին։

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3250 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

l'UGAB en vacances

à l'occasion des vacances, l'UGAB organise
du 24 au 30 juillet
pour la deuxième année concécutive,
UN SEJOUR FAMILIAL EN PENSION COMPLETE A CHAILLOL-LA-VILLETTE (Hautes - Alpes)
où vous pourrez profiter d'une ambiance chaleureuse, déguster de bons petits plats mijotés par un chef arménien, et, enfin, respirer l'air pur des montagnes.

Pour tous renseignements, appeler : le **04 91 22 10 45**

LA **CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE**
SUR RADIO AYP FM

Emission **«Cartes sur Table»**
Samedi 20 Juin à 10 heures 15
sur AYP FM

Au retour de son voyage en Arménie colloque international Sossé Mayrig
(Rapatriement des cendres)

Soyez tous à l'écoute.

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տէսինի Կապոյտ Խաչի եւ Մշակութային Տան հայկական դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 27, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը ժամը 20.30-ին։

Կը խնդրուի մեծ թիւով ներկայ ըլլալ քաջալերելու հայկական դպրոցի մանուկները։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 21ème année consécutive ! la **M. C. A. d'ALFORTVILLE** présente son

GALA de Fin d'Année M.C.A. 98

sous la Présidence de M. **René ROUQUET** Député-Maire d'Alfortville

Samedi 20 Juin
à 20 heures 45 très précises

Salle des Fêtes, 22, rue Voltaire

La M.C.A. d'Alfortville : une Culture Arménienne dans la tradition et la modernité !

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

UGAB — UGAB — UGAB—

UGAB-Paris IDF

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB présente

LA FETE DE LA MUSIQUE

Au programme :
musique arménienne, musique classique
(Mozart — J. S. Bach — Chostakovitch — Scarlatti — Komitas — A. Katchatrian — J. Trulhar — C. Tedesco — Barrios...)

le Dimanche 21 Juin

— à 16 heures
Léa Cresci (violon) — **Frédéric Schneider** (violon) — **Marie Jonjit** (piano) — **Thomas Kechikian** (piano) **Sophie Kechikian** (piano) — **Anahid Kantarci** (flûte).

— à 17 heures 30
Céline Antonin-Roumian (piano) — **Gévork Gyumdzian** (ténor) — **Tristan Manoukian** (guitare) — **Sidonie Euvremer** (flûte) — **Sévan Manoukian** (Soprano) — **Iris Torossian** (harpe).

— à 20 heures 30
DUO ZEPURE
PUZANT FINDIKIAN
interprète des chansons extraites de son répertoire
La Troupe de danse «BAIDZAR» de l'UGAB-Paris

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, 75017 Paris (Métro: Courcelles)

UGAB — UGAB — UGAB—

TEBROTZASSERE en fête

DIMANCHE 28 JUIN à partir de 11 heures

avec
MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

PARTIE ARTISTIQUE

Evelyne ALTOUNIAN — RAFFI — ESSAï — AUDRAY — Cathy APRAHAMIAN

et l'incontournable
CHORALE de l'ECOLE TEBROTZASSERE
Sous la direction de
HAïG SARKISSIAN

Distribution des Prix — Tombola — Jeux divers — Buffet — Concours de nardi

Spectacle des enfants
et LA TROUPE DE DANSE «ASTRIG» D'ARNOUVILLE

1, Boulevard du Nord - 93340 LE RAINCY — Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

ENTREE LIBRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.402 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.402

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Կիպրոսի կառավարութիւնը յայտնեց թէ պիտի բողոքէ միջազգային մարմիններու մօտ, երբեւ հետեւանք թրքական 6 եւ 16 պատերազմական օդանաւերու ժամանման կղզիին թրքական հրջանը: Անգարա այս միջոցին դիմած է երբեւ պատասխան յունական չորս օդանաւերու Կիպրոս փոխադրութեան: Այս առընչութեամբ, Մ. Եըլմազ յայտարարած է. – «Թուրքիա պատերազմ չուզեր, բայց ամէնքս կախում ունի յոյն – Կիպրացիներու գիրքէն»: Աւելի ուշ ալ, Արտաքին նախարարութեան բանբերն ալ մեղմացնելու համար մթնոլորտը բացած է թէ Թուրքիա դիւանագիտական նախաձեռնութեան մը պիտի դիմէ Մեծն – Բրիտանիոյ մօտ, որպէսզի ելք մը գտնուի:

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ Եւրոպական Միութիւնը կրակին հետ կը խաղայ Կիպրոսի անդամակցութիւնը բանակցելով: Հակառակ կղզիին բաժանման, հիւսիսը՝ Թուրքերը 35 հազար զինուորով եւ հարաւը՝ Յոյները որոնք կը ջանան ամրապնդել իրենց ռազմական ուժը, 15-երը որոշած են Կիպրոսը արձանագրել անդամակցութեան թեկնածուներու առաջին ցանկին վրայ: Այս իրողութիւնը եւ Թուրքիոյ եղած մերժումը ալ աւելի լարած են մթնոլորտը, որովհետեւ Անգարա անարդարութիւն մը կը տեսնէ այս բոլորին մէջ:

Եւրոպական Միութեան պատասխանատուները կը ջանան անտեսել ինչ որ կը կատարուի եւ ամէն յանցանք կը բեռցնեն Յունաստանի ուսին, որովհետեւ ան կ'օգտագործէ վէթոյի իր իրաւունքը, արգելք հանդիսանալով որեւէ բարելաւման Եւրոպական Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ: Բայց, ոչ ոք կ'անդրադառնայ, ինչպէս դիտել կուտայ «Մոնտ»ի աշխատակիցը (Յունիս 19), որ իրականութիւնը բոլորովին տարբեր է: Նախատեսել 60 միլիոն մահմետականներով երկրի մը անդամակցութիւնը լուրջ հարցեր կը դնէ բազմաթիւ անդամ Պետութեանց մօտ եւ Թուրք աշխատաւորներու ազատ երթեւեկը Հասարակապետութեան աշխատանքի շուկայի մէջ անկարելի բան մըն է, մանաւանդ Գերմանիոյ համար: Այս երկդիմի, կեղծաւոր եւ անպատասխանատու դիրքը, կը շարունակէ յօդուածագիրը, դէմ առ դէմ կը թողու Յունաստանն ու Թուրքիան, որոնք Կիպրոսէն զատ, դեռ ունին Եգէականի հարցերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ, աշխատանքի, եօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Միացեալ – Նահանգներ եւ Յունիս 18-ին ընդունուած է Գլինթընի կողմէ, զոր առաջին անգամ կը տեսնէր: Ֆրանսայի վարչապետը խորապէս տպաւորուած է թէ նախագահէն եւ թէ երկրէն, անոր անտեսական վերելքէն: Ժոսփէնի համար Գլինթըն՝ ուժեղ, եռանդուն, խոր համոզումներու տէր եւ բազմաթիւ տեսանկիւններէ ալ իր մըտահոգութիւններուն մօտ մտահոգութիւններ ունեցող անձ մըն է:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ կ'ուզէ յարաբերութիւն վերահաստատել Պարսկաստանի հետ 18 տարիներու խզումէ ետք, այս ուղղութեամբ յայտարարութիւն մը ըրած է Տիկին Մատլէն Օլպրայթ: Ամերիկա նման յոյս մը ունէր նոր նախագահին՝ Խաթամիի չափաւոր նկարագրին պատճառով, բայց Խոմէյնիին թոռը, անցեալները վըճռապէս չեչտած է որ «որեւէ յարաբերութիւն Միացեալ – Նահանգներու հետ երբեք չի կրնար ըլլալ»:

ՄԵՏՆԱՅԻ մէջ (Ալժերիա) նոր ջարդեր տեղի ունեցած են Յունիս 17-էն 18-ի գիշերը: 13 հոգի սպաննուած են, վեց ուրիշներ ալ վիրաւորուած,

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉԻ փէջումները Քոսովոյի վերաբերեալ շատ անբաւարար կը նկատուին արեւմտեան երկիրներուն կողմէ: Մոսկուայի մէջ Ելցինի հետ իր խօսակցութեանց ընթացքին, յանձնառու չէ եղած քաշելու իր զօրքերը ինչ որ հիմնական պայման կը նկատուի: Մոսկուա կը խորհի որ անարդար է աւելին պահանջել:

ԱՆԱՏՈԼԻ ՉՈՒԲԱՅԻՍ, սեփականաշրջնարհման ծրագրի «հայրը» նոր պաշտօնի մը նշանակուեցաւ Ելցինի կողմէ: Փոխ վարչապետի հանգամանքով, իրեն յանձնուած է ֆինանսական միջազգային յարաբերութիւններու յատուկ ներկայացուցիչի պաշտօնը:

ԱՆԳԼԻԱ որոշեց կիրարկել ՍՄԻՔ-ի դրութիւնը, այսինքն նուազագոյն աշխատավարձքի, որովհետեւ Թոնի Պլէր անդրադարձած է թէ չահագործումները շատ են: Ասկէ ետք, նուազագոյն աշխատավարձքը, նշանակուած է ժամական 36 ֆրանք եւ 30 ֆրանք 20 տարեկանէն վար պատանիներու համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 18 / 19)

ԱՐՄԱՒԻՐԻ ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԵՏԸ

Երեւանի քոնեակի գործատան տնօրէնը Ալպեր Հերոյեան որուն պաշտօնին վերջ տրուած էր գնողներուն կողմէ, կարգուած է Արմաւիրի մարզպետ:

ԱԼՔԱԹԵԼԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒԿԱՅԻՆ ՎՐԱՅ

Յունիս 23 – 24 Երեւան կ'այցելէ Ալքաթէլի միջազգային յարաբերութիւններու տնօրէնը: Այս մասին տեղեկացուցած է Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպան Մ. Լըկրա: Ըսած է թէ տնօրէնին այցին նպատակն է ճշդել հայկական շուկային վրայ Ալքաթէլի տեղը, ծրագիրները:

ՅԱՐԳԱՆՔ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Յունիս 18-ին Երեւանի Գրողներու տան մէջ յարգանքի յերեկոյթ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած՝ 1920 – 50 ստալինեան բռնութեան զոհ Հայերու: Սասուն Գրիգորեան, Արմենակ Մանուկեան խօսած են զոհ հայ գրողներու, մշակոյթի, գիտութեան, քաղաքական եւ հանրային գործիչներու մասին: Ըսուած է որ պէտք է անոնց պատկանող վաւերաթուղթերը հաւաքել ու յուշամատեաններ հրատարակել:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ ԻՍՐԱՅԵ՞Լ ԿԸ ՆԵՐԳԱՂԹԷ

Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեան հաստատած է լուրը թէ առանց տեղեկացնելու Հայաստանէն մեկնած է Արտաքին գործերու նախարարութեան քարտուղարութեան ղեկավարը: Մամուլի հաղորդումներուն համաձայն, ան Թիֆլիսի Իսրայէլի դեսպանատունէն այդ երկիրը մեկնելու արտօնութիւն խնդրած է: Վ. Օսկանեան ըսած է թէ ԱՄՆ մեկնելէ առաջ ինք վերջ տուած էր Մ. Մանոյեանի պաշտօնին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԻՐԱՆԻ ԴԷՄ ԱՄՆ-ՈՒ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԸ Կ'ԱՆԶՕՐԱՆԱ՞Յ

1996-ին քուէարկուած եւ իր հեղինակին՝ ծերակուտական Ա. Ամաթոյի անունը կրող օրէնքը պատիժներ կը նախատեսէր բոլոր այն երկիրներուն որոնք տարեկան 240 միլիոն ֆրանքէն աւելի ներդրում կ'ընեն Լիբիոյ, կամ Իրանի քարիւղին եւ կազին: Տարի մը ետք այդ գումարը կէսով կը զեղչուէր: Այսուհանդերձ, Մայիս 18-ին, Լոնտոնի մէջ, Եւրոպայի Միութիւնը եւ ԱՄՆ փոխադարձ համաձայնութիւն գոյացուցին Ամաթոյի օրէնքին դըրոյթներուն վրայ: Քարիւղի երեք ընկերութիւններ, բացառապէս վերծ կացուցեալ ամերիկեան պատիժներու սպառնալիքէն, Թեհրանի հետ ուժանիւթի գործառնութիւններու որոշ ճամբայ մը բանալով: Այդ 3 ընկերութիւնները կը կոչուին Թոթալ (ֆրանսական), Գազփրոմ (ռուսական) եւ Փէթրոնաս (մալեզական). անոնք 2 միլիառ տոլարի համաձայնագիր մը ստորագրեցին Իրանի կառավարութեան հետ, արտահանելու համար երկրին հիւսիսային շրջանի քարիւղը:

Այդ համաձայնութիւնը քաղաքական շրջանակներու հետաքրքրութիւնը շարժեց, նաեւ քարիւղի բազմազգ ընկերութիւններուն որոնք կ'ուզէին տեսնել ամերիկեան իշխանութիւններու հակազդեցութիւնները: Վերջերս ամերիկացի ծերակուտականներ նամակով մը նախագահ Գլինթընը կը պգուշացնէին որ օրէնքին շրջանցումը ԱՄՆ-ը կրնար վերածել խաւաքարտէ հսկայի մը:

Առայժմ մեծ բան փոխուած չէ Ուաշինկթընի ընթացքին մէջ. Գլինթընի խորհրդականները տակաւին չեն յաջողած Իրանի նոր նախագահ Խաթամիի ճիշդ արժեւորումը ընել: Ատով հանդերձ, ամերիկացի դէտեր գրեթէ միաձայն կը հաստատեն թէ Թեհրանի քաղաքական ընթացքին մէջ փոխուած բաներ կան եւ թէ հանրապետութեան զանազան խմբաւորումները յաճախ ճակատումի մէջ են: Յունուարին հեռատեսիլի Ամերիկեան Սի-Էն-Էն կայանէն հեռասփռուած Խաթամիի ուղերձը կը միտէր ՄԱԿ-ի շըրջանակին մէջ Իրանի պատկերը բարելաւելու: Կար նաեւ այն պարագան որ Ֆըրանսական ընկերութեան պատիժներ տալ, կրնար անվերջանալի տագնապի մը ծայր տալ ԱՄՆ-ու եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ: Մինչդեռ, Սպիտակ տան կարեւորագոյն նպատակներէն մէկն է Ատլանտեանի երկու ափերուն միջեւ առեւտրական յարաբերութիւններու ծաղկումը: Ամաթոյի օրէնքին կիրարկումը լուրջ խոչընդոտներ պիտի յարուցանէր այդ նպատակին առջեւ: Պէտք չէ արհամարհել աշխարհի ամենահարուստ ութ երկիրներու անդամներուն բանակցութիւններն ալ որոնք դեր ունեցան ԱՄՆ-ը Թեհրանի հանդէպ աւելի ճկուն դարձնելու մէջ: Այդ բանակցութիւններուն նիւթ եղան Միջին Արեւելքի մէջ աւելի աշխոյժ գործակցութիւն մը, Ասիոյ դրամական տագնապը: Ամերիկեան պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն Եւրոպացիները եւ Ռուսերը յանձնառու եղած են ահաբեկչութեան, զանգուածային բնաջնջումի զէնքերը փըճացնելու մարզին մէջ գործակցելու:

Բաւական յստակ կը թուի որ Իրանի երկու տասնամեակ տեւած մեկուսացումը աւարտելու մօտ է: Աւելի լաւատեսները այնպէս կը նկատեն որ Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը նախաքայլն է Իրանի ու Կասպից ծովու շրջանին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններու:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Յունիս 18-ին, առաջին մրցում մը տեղի կ'ունենար Թուլուզ Դանիոյ եւ Հարաւ Ափրիկէի միջեւ որ վերջ կը գտնէր 1 – 1 հաւասար արդիւնքով:

Օրուան հետաքրքրական մրցումը կը մնար սակայն Ֆրանսա – Սաուտի Արաբիա հանդիպումը, Ֆրանսայի մարզադաշտը, Սէն – Տընի:

Ֆրանսա ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ 4 – 0 պարտութեան մատնելով Սաուտի – Արաբիան եւ որակուելով 8-րդ աւարտականներուն համար, բայց այդ յաղթանակը բաւական սուղ արժեց իրեն: Արդարեւ երկու խաղացողներ, որոնք արհամարհելի չեն այլեւս պիտի չկարենան մասնակցիլ խաղերուն, գոնէ որոշ ատեն:

Մէկը՝ Տիւկարի վիրաւորուեցաւ գիտէն եւ այլեւս առնուազն երկու շաբաթ չի կրնար խաղալ, միւսը՝ Զինետին Զիտան արտաքսուեցաւ խաղէն կոխկռտելէ ետք սաուտցի խաղացող մը եւ պատժըւած է: Երկու յաջորդական մրցումներու չի կրնար մասնակցիլ:

Առաջին կիսախաղին այս անգամ դուրս ձգուած էր Ճորքայէֆ, կը մասնակցէր Պօղոսեան:

Զիտան գիտակից է իր սխալին, բայց, գիտակցաբար ըրած ըլլալով, կը գտնէ որ պատիժը ծանր է եւ կը յուսայ զայն մեղմացնել տալ, զրկուելով միայն մէկ խաղէ:

Այս մրցաշարքին լուսանցքին վրայ գայթակղութիւնները չեն պակսիր, Յունիս 18-ին ալ մէջտեղ ելած է 10-էն 15 հազար տոմսերու գողութիւնը, Փրայմ Սփորթս Ինթէրնէշընըլ ընկերութենէն, Ավընիւ տը Վերսայլ ուր կը մնայ Ամերիկացի մը, գողերը տոմսերէն զատ, որոնց քանակը ճշգրտօրէն չըսուիր, բայց 15 հազար կը նկատուի, տարած են նաեւ 2,4 միլիոն ֆրանք, 100 հազար անգլիական ոսկի, նաեւ 23.500 թրավըլըր – չէք: Ընկերութեան տնօրէնութիւնը որ Ամերիկա է (Ճիորճիա) մէկ միլիոն ֆրանք պարգեւ կը խոստանայ վերստանալու համար գողցուածը:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐԶԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեան ռուսական ամսաթերթի մը տուած հարցազրոյցով անդրադարձած է զինուորական մարզին, Ռուսերու հետ տարուող գործակցութեան եւ երկրին մէջ զինական արտադրութեան ներկային ու վաղուան։

Բնականաբար, ռուսական թերթին առաջին հետաքրքրութիւնը կ'ուղղուի այս շրջանակի հայեւռուս գործակցութեան։ Ըսելէ ետք թէ բազմաթիւ ու բազմաշերտ պայմանագրերով սահմանուած է այդ գործակցութեան տարածքը, Վ. Սարգսեան կը պատասխանէ ընդհանուր հրամանատարութեան մը ենթարկուելու հայ եւ ռուս զինուորներու պատրաստակամութեան մասին հարցումին։ Կ'ըսէ թէ բանակները կը վարուին իրենց ժողովուրդներուն շահերուն ուղղութեամբ։ Եւ քանի որ Ռուսաստանի ու Հայաստանի շահերը հասարակաց շատ բաներ ունին, բնական է որ երկու պետութիւններու զինեալ ուժերն ալ նման նպատակներ ու նախընտրութիւններ ունենան։ Կը յիշեցնէ թէ այս ուղղութեամբ հարուստ է անցեալն ալ, հայ եւ ռուս զինուորներու միասնական պայքարի բազմաթիւ օրինակներով։ Վերջին 6 – 7 տարին ալ ցոյց տուած է որ Հայաստան եւ Ռուսաստան ունին ընդհանուր շահեր. ատոր արդիւնքներէն են համատեղ զօրափորձերը Հայաստանի մէջ որոնք մեծ գնահատութեան արժանացած են թէ՛ Ռուսաստանի ռազմական ղեկավարութեան, եւ թէ հրաւիրեալ օտար դէտերու կողմէ։

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը կ'ըսէ տակաւին թէ Հայաստան ԱՊՀ-ի երկիրներուն մէջ առաջին կարգին վրայ է Ռուսաստանի հետ ռազմական համարկումի տեսակէտով, «թէեւ դա շատերի սրտով չէ»։ Ըսուածին որպէս փաստ, կը նշէ ռուսական բարձրագոյն հաստատութիւններուն մէջ Հայաստանի համար զինուորական անձնակազմի պատրաստութիւնը, Վայրի այդ նախընտրութիւնը այն պատճառով է որ ռազմական գործի արուեստին ոչ ոք աւելի լաւ կը տիրապետէ քան Ռուսաստանը։ Տեղեակ է թէ շատեր կը տրտնջան թէ Ռուսաստան աւելի կ'օգնէ Հայաստանին, քան ուրիշներու։ Զարմանալի կը նկատէ հարցումը թէ «ինչո՞ւ են Հայերին օգնում, իսկ մեզ՝ ոչ». կը յիշեցնէ թէ Հայաստանին տրուած օժանդակութիւնը, կամ այդպէս նկատուածը դաշնակիցին տրուած օժանդակութիւն է, ուստի բնական բան։

Լրագրողը կ'ուզէ գիտնալ թէ կիներ կա՞ն Հայաստանի բանակին մէջ։ Դրական է պատասխանը։ 1988-էն հարիւրաւոր կիներ զէնք վերցուցած են ու ինքնապաշտպանութեան ջոկատներուն հետ մասնակցած ռազմական գործողութիւններուն։ Նախարարը կը հաստատէ որ «խիզախութեամբ եւ Հայրենիքի հանդէպ նւիրաբերումի տեսակէտից, նրանք չեն զիջում տղամարդկանց»։ Այսօր ալ շատ կիներ կան բանակին, նաեւ սպայական կազմին մէջ։ Կան հրամանատարի տեղակալ նշանակուածներ։ Կիներ կ'աշխատին տակաւին զինուորական կեդրոններու, զինուորական ստորաբաժանումներու մէջ։ Վ. Սարգսեան կը շեշտէ թէ անոնք աւելի բարի ու բարեխիղճ են զինուորներու հանդէպ, քան՝ այրերը։

Շատ լաւ են Նախարարին ու գլխաւորած նախարարութեան յարաբերութիւնները Կովկասի ռուսական զօրաբաժնի ղեկավարութեան հետ։ Միայն ցաւ կը յայտնէ որ ռուսական այդ զօրաբաժնին ճակատագիրը տակաւին յստակեցուած չէ եւ կացութիւնը բարդ է։

Զրոյցին յաջորդ նիւթը կ'ըլլայ ռազմական արդիւնաբերութեան զարգացումը Հայաստանի մէջ։ Ամէն պետութիւն որ կ'ուզէ լաւ զինուած բանակ ունենալ, հետաքրքրուած է այդ մարզով, կ'ըսէ Վ. Սարգսեան։ Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ետք Հայաստանի ժառանգ մնացած է Հայաստանի մէջ գտնուող զինական ձեռնարկութիւններու մէկ մասը որոնց վրայ հիմնուած է Հայաստանի ռազմական արտադրութեան համակարգը։ Ցետոյ որոշուած է տեղւոյն վրայ կազմակերպել կարգ մը զինատեսակներու արտադրութիւն, արդիականացման եւ վերանորոգումի փակ շրջան։ Անշուշտ այս հոլովոյթին մէջ նշանակելի դեր ունեցած է արագ շարժելու հրամայականը եւ շրջափակումը։ Վ. Սարգսեան կ'ապահովցնէ որ մինչեւ դարավերջ Հայաստան ի վիճակի կ'ըլլայ իր բանակին համար արտադրելու բոլոր տեսակի հրաձգային զէնքեր ու համապատասխան զինամթերք։ Այդ գործին մէջ չափանիշ առնուած են եւրոպական մակարդակները. «այդ հնարաւորութիւնները ունենք եւ կարող ենք նպատակին հասնել» կ'ըսէ ան։

Զրոյցին վերջին մասը կը կապուի ուղղակի Նախարարին անձին, գրողէն Պաշտպանութեան Նախարարի փոխակերպումին, անոր մղող ազդակներուն։

Նախ գրելուն մասին. «Կ'ափսոսա՞ք որ հիմա չէք գրեր» հարցումին, Վ. Սարգսեան կը պատասխանէ թէ ատոր ժամանակ չունի։ Բայց երբ պաշտօնանկ ըլլայ, անպայման գիրք մը պիտի գրէ մեր ժամանակին եւ յատկապէս այն բոլորին մասին որոնք իրենց կեանքը նուիրեցին Հայրենիքին։ «Բայց դա շուտ չի լինի, քանի որ ձեռք բերած փորձս ու գիտելիքներս պէտք են իմ ժողովրդին, իմ սիրելի երկրին» կ'ըսէ երէկուան արձակագիրը։

Ի՞նչպէս դիմած է այդ քայլին ու բանակ առաջնորդելու գործին ձեռնարկած, առանց զինուորական ըլլալու։ Վ. Սարգսեան կ'ըսէ թէ իրենց՝ գրողներու, լրագրողներու երազներուն իրականացումը տեսնելու բախտը վիճակած է իրեն. երջանիկ է այդ պատճառով։ Ինք այդ ուղին մտած է, առանց այդ օրերուն գիտնալու թէ նախարար կը դառնայ։ Այն շրջանն էր երբ Հայաստան զինեալ ուժեր չունէր. կազմուած էին միայն ինքնապաշտպանական ջոկատներ եւ նոյնիսկ մարդ չէր հաւատար որ անոնցմէ բանակ ստեղծել կարելի կ'ըլլար։ Եւ քանի ամէն ջոկատ իր հրամանատարը ունէր, մէկը պէտք է նախարար դառնար։ Այդ մէկը եղաւ ինքը երբ ընտրուեցաւ այդ պաշտօնին։ Ամէնէն կարեւորը կը նկատէ այն որ այդ հրամանատարները կը հաւատային իրարու եւ կը շարունակեն հաւատալ այսօր ալ։

Վերջին տասնամեակներուն համար գրեթէ բացառութեան կարգի այս արտայայտութիւնը հանգստացնող ազդակ մըն է Հայաստանի զինեալ ուժերու շրջանակէն։ Այնքան մեծ թիւով փաստերը ունեցանք նախկին միասնութիւններու քանդումին որ Վ. Սարգսեանի հաւաստումը անկախ նիւթէն, ուրախալի տուեալ կ'ըլլայ։

Հետաքրքրական կէտ մըն ալ այս հարցազրոյցին մէջ այն յիշեցումն է զոր կ'ընէ ռուսական ամսաթերթին լրագրողը. կ'ըսէ թէ աւելի քան տասը տարի առաջ երբ Վ. Սարգսեան «Գարուն»ի մէջ կը հրատարակուէր, փոքր ակնարկ մը գրած էր ուր «Հայաստանի հարաւ – արեւելեան սահմաններին նայում էր ապագայ պաշտպանութեան նախարարի աչքերով»։ Ատիկա կանխատեսո՞ւմ մըն էր սեփական ճակատագրին։ «Ոչ» կը պատասխանէ Վ. Սարգսեան ժպտելով եւ նշելով որ ինք ընտրած է ներկային հասցնող իր ճամբան։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ՄԻ ՄԱԶ ԱՊՈՒՐԻ ՄԷՋ...

Նոթր–Տամի պարտէզում, պարոն Պօղոս նստել է իր սովորական հանրային նստարանի վրայ։ Անտրամադիր, «կըլմուած» (renfrogné) ու ամպոտած աչքերով դիտում է անհոգ աղաւնիների եռուզեռը։ Մի գուցէ նա էլ երանի է տալիս այդ անբեռ թռչնակներին, որոնք ո՛չ խելք ունեն, ո՛չ մեղք։ Իսկ պարոն Պօղոս կարծես հրաժարուել է այլեւս լաւատես լինելուց։ Ո՛չ կատակում է, ո՛չ ծիծաղում։ Նրա ծննդեան թուականը շատ է հեռացել նրանից։ Բայց տարիների կուտակումից նա չի «կորուել» (courbé)։ Մնացել է կայտառ, առանց գաւազանի ընկերութեան։ Հին խարբերդցի «չրուխ» է վերջապէս, որ պատկանում է Ապրիլեան սերունդին։ Մանկութիւնից նա սնուել, զօրացել ու հարստացել է հազար ու մէկ դառնութիւններով, զրկանքներով եւ ահա հասել է իր արկածալից կեանքի վերջի արարքին, հայրենիքի կարօտից խոցուած սրտով։

– Ողջո՛յն պարոն Պօղոս, ի՞նչպէս էք։

– Բարեւ, լաւ պահին եկար, նստէ քովս։

– Ինչո՞ւ, ի՞նչ է պատահել։

– «Յառաջ»ի(*) մէջ կարդացի՞ր վարչապետ Ա. Դարբինեանի հարցազրոյցը։

– Դեռ ոչ։ Ի՞նչ կայ որ։

– Զըլլա՛ր, ասանկ բան չըլլար քարեկամ։

– Ասացէք խնդրեմ ինչի՞ց էք վշտացել։

Ու պարոն Պօղոս բաց թողեց իր տրտունջի կծիկը.

– Եղբայր, 1918-ին առաջին անկախ Հանրապետութեան ժամանակ, ամուրի երիտասարդ էի։ Երեւանի Կարմիր Խաչին կը ծառայէի։ Գրեթէ վարձատրուած չէինք, ցամաք հաց ու պանիրով կը պահէինք մեր գլուխը։ Բայց խանդավառ եւ ուրախ էինք որ օգտակար գործ կը տեսնէինք մեր անդրանիկ անկախ պետութեան, հակառակ անոր որ մեր ռուսահայ «զարմիկներ»ի համար տաճկահայ գաղթականներ էինք։ «Եանի» ում–ումով չէինք բարբանջում։ Ինչ որ է։ Մտիկ կ'ընե՞ս ինչ կ'ըսեմ։

– Այո՛, այո՛, պարոն Պօղոս, մտիկ կ'ընեմ։

– Ինչպէս գիտես, անկախութեան մեր ուրախութիւնը երկար չտեւեց։ Մտաւ Կարմիր բանակը։ Պիտի խոստովանիմ որ սատանան էր որ մեզ փրկեց երբ Արեւմուտքի հրեշտակնե՞րը մեզ լքեցին, մոռցան անգամ մըն ալ... իսկ ես ալ դուրս եկայ երկրէն։ Ծիրդ բրի, սխալ բրի, այդ ալ ուրիշ հարց է։ Ու վերջապէս, երկար ծուռ ու մուռ, կնճռոտ ճամբաներով հասայ Ֆրանսա, ուր վայելեցինք ապահովութիւն եւ գաղթականի դառն–կծու տարիներ։ Հայաստա՛ն, Խարբե՛րդ, այլեւս կ'ապրէին երազներուս մէջ։ Եաքէն, երբ կիսաբացուեցաւ երկաթեայ վարագոյրը, առաջին ակնթարթին անմիջապէս ինձ նետեցի Սովետական Հայաստան։ Երեւան ընդունեցայ, իբր «թուրի՛սթ»։ Տարօրինակ եւ անախորժ տիտղոս մը։ Բայց ինչ ընես, կարեւորը վերստին Հայաստան տեսնելս էր։ Տասնեակ տարիներ Մոսկուայի մեծ դռնէն անցայ որ Արմենիա պանդոկի մէջ ըլլամ «թուրի՛սթ» Պօղոս։ Այսինքն անհարազատ տարր մը։ Հասաւ չսպասուած իրականացումը մեր երազի՝ երկրորդ անկախութիւնը։ Վերստին եռագոյնացաւ Հայաստան։ Աստուած երբեմն մեզ կը յիշէ։ Հակառակ երկրաշարժի «զուլում»ին, խանդավառութիւնը եւ վիշտը գիրար գրկած կլանէր էին հայրենիքի եւ Սփիւռքի բոլոր Հայերը։ Այդ մասին նկատած էի որ համայնավարները աւելի «զուպ» էին։ Անոնց ուրախութիւնը ՍՄԻԿ-էն ալ նուազ էր...։ Իսկ մենք ալ, տաճկահայերս, «թուրիսթ» ըլլալէ ետք, մկրտուեցանք «օտարերկրացի»։ Ինչո՞ւ ասանկ նոր որակում, այդ ալ քաղաքական «լոկիքա» մըն է որ խելքիս չի պառկիր։ Ինչեւ իցէ, բազմաթիւ լորտուներէ ետք, այդ ալ կուլ տուինք։ Հոգ չէ, կարեւորը Հայաստանի գոյութիւնն էր, անոր նոր արշալոյսը։ Եկուր տես որ հիմա ալ նորընտիր ջահել վարչապետը մեզ նորէն թուրիսթի չապիկ կը հագցնէ։ Ասանկ բան կ'ըլլա՞յ։ Դո՛ւն, վանեցիի զաւակ, կ'ընդունի՞ս մուտք գործել Հայաստան երկիր, իբր թուրիսթ։ Մեղա՛յ մեղայ Տէր Աստուած։

Անշուշտ, հասկնալի էր ու արդար պարոն Պօղոսի բորբոքումը՝ «մանանեխը քթին էր բարձրացել»...։

– Իրաւունք ունէք, պարոն Պօղոս, իրաւունք ունէք զայրանալու։ Բայց ի՞նչ փոյթ, երէկ սովետական կարծր պիտակը կորաւ, մնաց Հայաստան, վաղն էլ սփիւռքահայի «թուրիսթ» ածականը պիտի կորչի, կարեւորը որ մնայ Հայը։

Սակայն, ընդունենք որ անհասկնալի մի հանելուկ է որ դրսում ապրող Արեւմտահայը – «օտարերկրացի» սեպուելուց յետոյ, նորից վերամկրտուի «թուրի՛սթ»։ Թւում է որ նորընտիր վարչապետի մօտ դեռ ննջում են որոշ հետքեր լենինեան աւետարանից՝ «Մի քայլ առաջ, երկու քայլ ետ...»։

Ե՞րբ է գալու այն օրը որ Սփիւռքահայը, վերջնականապէս համարուի եւ կոչուի հայրենակից։ Պարզապէս։ Ինչպէս Սփիւռքի Չինացիները, որոնց չինական իշխանութիւնը ընդունում է երկրի մուտքը, առանց վիզայի, համարելով «արտասահմանի հայրենակից»ներ։

Այնուամենայնիւ ուզում ենք հաւատալ որ Ա. Դարբինեանի բաց թողած «թուրիսթ»ը, անուշադրութեան մի լեզուավրէպ է, քանի որ նոյն հարցազրոյցի առթիւ նա յայտնում է՝ «Թէ՛ Ռ. Քոչարեանի, թէ՛ իմ ելոյթներում կայ Սփիւռքը Հայաստան բերելու մեր վճռականութիւնը։ Պատրաստ ենք այնպիսի մի մթնոլորտ ստեղծել Հայաստանի թէ՛ քաղաքական, թէ՛ տնտեսական կեանքում որտեղ Սփիւռքը անմիջական մասնակցութիւնը ունենայ»։

Ինչ խօսք որ Սփիւռքահայը հրճուանքով եւ յուզումով է ընդունում յարգելի վարչապետի ուղերձի նման այս պատգամը։ Հասկնալի է նաեւ որ Հայաստանի ղեկավար – «նաչալնիկ»ները լինեն տեղացի Արեւելահայերը։ Սակայն ինչպէս ասում է պրըթոն առածը՝ «Ղեկավարը մի կամուրջ է որ միայն չի հրամայում, այլ պիտի փոխանցի, համակարգի, տէր լինի ընդհանուր տեսութեան»։ Այնպէս որ «թուրիսթ» պիտակուած Հայը չէ որ տրամադիր պիտի լինի ներդրում կատարել կամ գործակից դառնալու Հայաստանում։ Քանի որ իրականում «թուրիսթ»ը, լինի հայ կամ պանկլատեշցի, սովորաբար նա ժամանում է օտար երկրում, անհո՛գ, արձակուրդ անցկացնող տրամադրութեամբ։

Այլ խօսքով, եթէ իսկապէս մեր երիտասարդ վարչապետի լեզուն «լփսթրաց», այսուհանդերձ մենք համոզուած ենք որ «Aux âmes bien nées, la valeur n'attend point le nombre des années»։ Պոնափարթ 24 տարեկան էր երբ դարձաւ զօրավար։

Մեզ էլ մնում է հանդուրժող լինել այն վրիպակների հանդէպ, որոնք յաճախ բխում են երիտասարդութեան աշխուժութիւնից, անփորձութիւնից։ Իսկ փորձառութիւն ասուածը «այն որակումն է որ ամէն մէկս տալիս ենք մեր կատարած սխալներին...»։

Անկախ դրանից, հարկաւոր է նկատի առնենք մեր ազգի ցրիւ ու «ճողուած» վիճակը, որի հետեւանքով կրում ենք մեր ապրած երկիրների մտայնութիւնը, կենցաղը, հասկացողութիւնն ու ճաշակը։ Հետեւաբար որքան ժամանակ մենք ու «այրի» մայր հայրենիքը մնում է բաժանուած, զրկուած հայ հայրենիք՝ Վասպուրական աշխարհից, պիտի, քիչ թէ շատ, շարունակուեն սխալ որակումները, այլ թիւրիմացութիւնները...։

Գալով «Սփիւռքը Հայաստան բերելու եւ դառնայ անմիջական մասնակից», այս ազնիւ եւ «վճռակա՛ն» ցանկութեան իրագործումը, պահանջում է, թերեւս, որ մեր յանդուգն վարչապետը, մարքէթինկի մի վարժընթաց կատարի Սփիւռքում, որ «փաթթաթուրուա՛ծ պրոցես»ով մեզ ձերբազատի, մեզ ազատի՛ «թուրիսթ» բնաշապիկից...։

ԿԱՐՓԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Փարիզ, Յուլիս 1998

(*) «Յառաջ», Մայիս 15, Բ. էջ, «Ֆրանսահայ լրագրողներու հանդիպումը վարչապետ Ա. Դարբինեանի հետ»։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ 150-ԱՄԵԱԿԸ

Կլենտէյլի «Ալեքս» հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 31-ին, տեղի ունեցած է Հայ Քոյրերու Անարատ Յղութեան Միաբանութեան 150-ամեակի նշումը։ Միաբանութիւնը, որ հիմնուած է 1847-ին Կ. Պոլիս, հայ առաջին կարդինալ Անտոն Պետրոս Հասունեանի կողմէ, գործակցութեամբ Սրբուհի Հաճի – Անտոնեանի, նպատակ ունեցած է հայ աղջիկներու տոհմիկ դաստիարակութեան ապահովումը։ Կարճ ժամանակ ետք Միաբանութիւնը տարածուած է մերձակայ գիւղերն ու քաղաքները՝ Տրապիզոն, Պարտիզակ,

Բրդնիկ, Մալաթիա, Խարբերդ եւ այլուր, ուր միայն քոյրերու ջանքերով բացուած են դպրոցներ, արհեստանոցներ, որբանոցներ: 150 տարիներու երթացքին Միաբանութիւնը անցնելով փորձութիւններու բովէն՝ 1915-ի Եղեռն, Բ. Աշխարհամարտ, 1988-ի երկրաշարժ եւայլն, շարունակած է իր գործունէութիւնը աշխարհի չորս ծագերուն՝ Իտալիա, Ֆրանսա, Իրան, Իրաք, Թուրքիա, Վրաստան, Հայաստան, Ֆիլատելֆիա, Պոսթըն, Լոս-Անճելըս:

150-ամեակի հանդիսութեան առթիւ շնորհաւորական գիրեր ղրկած են նախագահ Քլինթըն եւ Գալիֆորնիոյ կառավարիչ Փիթ Ուիլսըն: Ցայտագիրը վարած է տոքթոր Կարպիս Տէր-Եղիայեան: Կլենտէյլի քաղաքապետուհի Այլին Կիվլընգ խօսք առած է պատուոյ յուշատախտակ մը յանձնած Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանի տնօրէնուհի քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեանին: Կարդացուած են Հայաստանի աւագ հիւպատոսին, Թեմին զոյգ Առաջնորդներուն, ծերակուտականներու եւ կարգ մը միութիւններու շնորհաւորական գիրերը, ինչպէս նաեւ կաթողիկէ Հայոց Պատրիարք եւ Կաթողիկոս Յովհաննէս-Պետրոս ԺԸ. Գասպարեանի կոնդակը: Բանախօսած է Հ. Ռափայէլ Վրդ. Անտոնեան, ի մէջ այլոց նշելով. «Պատմութիւնը մեզի նայեցաւ երբեմն տխուր, երբեմն մահուան աչքերով, սակայն մեր պատմութիւնը տուաւ նաեւ դէմքեր, որոնք կրցան ժողովուրդը ոտքի պահել, պահել ժամանակներու հետ եւ ազգերու կողքին, որպէսզի կարենանք ըսել, թէ ունինք մեր արժանապատուութիւնը: Հայ քոյրերու Անարատ Յղութեան Միաբանութիւնը կը մտնանշէ անոնց գաղափարականը, ինչպէս Հ. Անտոն Հասունեան կը շեշտէր, փոխանակ երթալ առանձնանալու կուսանոցներու մէջ, պէտք է երթալ ժողովուրդին մէջ, կրթել եւ դաստիարակել հայ աղջիկը: Իգական սեռի կրթութեան խնդիրը մեծ բաց մըն էր հայ իրականութեան մէջ եւ Միաբանութիւնը կուգար լրացնելու այդ մեծ բացը»:

Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեան ըսած է. «Սիրտս այնքան ուրախ է այսօր: Սակայն ոչ ոք առանձին կրնայ բան մը ընել: Այսօրուան հանդիսութիւնը միացեալ աշխատանքի եւ ձեր շնորհիւ է որ կրցանք իրականացնել: Անցեալին, Հայաստանի մէջ կային միանձնուհիներ, կուսանոցներ, սակայն ներկայ հասկացողութեամբ Միաբանութիւն չէ եղած: Ձեր օգնութեամբ պիտի ապրինք, որովհետեւ մենք կ'ապրինք ձեզի համար»:

Գնահատանքի յուշատախտակներ յանձնուած են Հայ քոյրերու վարժարանի տնօրէնուհի քոյր Ալֆոնսա Պետրոսեանին եւ ամերիկահայ անդրանիկ վարժարանի հիմնադիր Գաբրիէլ Ինճէճիկեանին: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ «ԵՐԲԵՄՆԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԿԵԱՆՔԸ»

Թերեւս քիչեր ծանօթ են այն հրաշալի վանատան, որ կը կոչուի Սէն-Միշէլ եւ ուր տեղ գտած է Էտկար Շահին կեդրոնը: Նորմանտիի ճամբուն վրայ, գեղետեսիլ պարտէզներու ծոցը պահուըտած առանձնատուներ կը կազմեն ամբողջութիւն մը: Հոն կան Էտկար Շահին թանգարանը, գիրքերու թէ նկարներու վաճառքի փոքրիկ սենեակ մը, դաստիարակութեան կոկիկ սրահ մը, հնձան մը, բնակութեան բաժին մը եւայլն, եւայլն:

Երբեմն երբեմն հոն կը կազմակերպուին ցուցահանդէսներ, նուագահանդէսներ, դասախօսութիւններ, ինչ որ առիթ է երթալու եւ աղուոր ժամեր անցընելու, մանաւանդ երբ հոն է տանտէրը՝ Փիէր Շահին, եւ բացառիկ ապրումով մը ձեզի կը խօսի ոչ միայն իր հօրը արուեստին, այլեւ փորագրութեան, գծագրութեան, թամփերաններու եւ ընդհանրապէս այդ արուեստներուն բոլոր գաղտնիքներուն եւ նրբութիւններուն մասին: Իսկական հաճոյք է լսել զինքը ու իրեն հետ խանդավառուիլ...

Շաբաթ, Յունիս 13-ին, այդպիսի առիթ մը տուաւ ցուցահանդէս մը (*) որու բացումը կը կատարուէր, նոյն առաւօտը:

«La vie parisienne à la Belle Epoque»ը կը ներկայացնէին Պեժօ, Պելթրան, Պէնար, Շահին, Հէյման, Լըկրան, Լըհէօրթ, Լըփէռ, Նօտէն, Ռաֆայէլլի եւ Սթէյնլէն: Յաջող դասաւորում մը, ճաշակաւոր ընտրութիւն մը ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կը կազմէին:

Թանգարանին մէջ բացակայ չէ հայութեան հետ կապը, ըլլայ գիրքերով, վկայութիւններով, այբենարանով եւ այլ ձեւերով: Շահինի հետ այս մտերիմ հանդիպումը պատճառ եղաւ որ քրքրենք «Յառաջ»ի հաւաքածոները եւ գտնենք այն տողերը որոնք լոյս տեսած են իր մահուան վաղորդայնին Պեխիկեանի գրիչին տակ: Ան կը գրէր ի մէջ այլոց.–

«Շահին միակն էր մեր մէջ, ու մեծագոյններէն մէկը Եւրոպայի մէջ: Նկարիչներ շատ ունեցած ենք եւ ունինք, բայց eau-fortiste-ներ չենք ունեցած եւ չունինք: Այս պատճառը աւելի կը մեծցնէ մեր ցաւը եւ զայն կը դարձնէ Համազգային: Շահինի գործերը ոչ մէկ կապ ունին հայկական կեանքին հետ: Եւրոպացի էր ան կեանքով ու գործով: Բայց Եւրոպացի մը որ տիրացած էր համաշխարհային համբաւի: Շահինի առաջին վարպետը եղաւ, Վենետիկ, Փաոլէթթին, յետոյ Թիէփոլոյի զմայլելի փորագրութիւնները: Շահին իր ուսուցչին թելադրութեամբ սկսաւ ընդօրինակել այդ մեծ փորագրիչին գործերը զարմանալի ճշգրտութեամբ: Այդ ձեւով գտած եղաւ իր մեծագոյն վարպետը, ու տիրացած՝ անոր արուեստի արտակարգ գաղտնիքներուն: Փորագրելէ վերջ Վենետիկի ջրանցքները, կամուրջները ու փողոցները, Շահին անցաւ Փարիզ, կատարելագործելու համար իր արուեստը, ինչպէս ըրած են տաղանդի մեր բոլոր արուեստագէտները: Կարճ ժամանակուան ընթացքին, Փարիզի մէջ, Շահինի անունը սկսաւ տարածուիլ: Խանդավառուած համբաւի այս արագ աճումէն, սկսաւ անընդհատ աշխատիլ, փոխն ի փոխ գործածելով pointe-sèche-ը, eau-forte-ը եւ vernis-mou-ն. երբեմն ալ բոլորը միասին, հասնելու համար մեծագոյն effet-ի: Իր արուեստին կապուած գրագէտներուն մէջ, ամէնէն հաւատարիմը եւ նուիրուածը եղաւ Անաթոլ Ֆրանս: Անոր գիրքերը գեղազարդեց բարձր արուեստով: Բայց գեղազարդուած գիրքերուն մէջ, անգերազանցելի պիտի մնայ «Les fêtes foraines»ը: Այդ գիրքը կը ցայտնաբերէ Շահինի արուեստի բոլոր երանգները: Շահինի մահով eau-forte-ի արուեստը կը կորսնցնէ իր մեծագոյն վարպետներէն մէկը» («Յառաջ», 1947, Մարտ 30):

Ցուցահանդէսի այցելութենէն ետք, ցերեկին հնձանին մէջ, հիւրերը հաւաքուեցան ճաշի մը շուրջ, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, ապա ժամը 15-ին, Արեգ Այվազեան սահիկներով խօսեցաւ խաչքարերու մասին, հակիրճ պատմական մը ընելով: Ինք, ընկերոջ մը հետ հատ մը շինած էր պարտէզին մէջ, Լիոնէն բերուած քարով:

Հաճելի օր մը, որ ալ աւելի հաճելի կրնար ըլլալ, եթէ արեւը անձրեւով փոխարինուած չըլլար: Բայց, հարկ է անպայման այցելել այս դրախտային անկիւնը, ուր Էտկար Շահինի գործերը կը վայելեն հարազատի մը գուրգուրանքը:

Փիէր Շահին նկատել կուտար որ շատ Հայեր կուգան գլխաւորաբար արտասահմանէն (Գանատա, Միացեալ-Նահանգներ, Մերձաւոր-Արեւելք) բայց շատ քիչ՝ Ֆրանսայէն:

Ա. Մ.

(*) Exposition jusqu'au 20 Septembre.
Centre Edgar Chahine
Le Prieuré Saint-Michel
61120 CROUTTES
Tél. : 02. 33. 39. 15. 15.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Երկքաղաքացիութեան խնդիրը որ Լ. Տէր-Պետրոսեանի անձին ու գլխաւորած իշխանութեան, Սփիւռքի ընդդիմադիր շրջանակներէն ուղղուած քննադատութեան գլխաւոր նիւթերէն էր, վիճարկումի առարկայ եղած է Երեւանի մէջ, Յունիս 9-ին: Սահմանադրական իրաւունք կեդրոնին եւ Ֆ. Էպէրտ հիմնարկին կողմէ կազմակերպուած սեմինարին առաջին կարծիքներ յայտնուած են այդ մասին, պաշտօնական դէմքերու կողմէ: Անոնց արտայայտութիւնները ուշադրութեան կը յանձնեն պարագան թէ օրէնքին մէջ փոփոխութիւն կատարելու այնքան ալ շտապուած փափաք մը նշմարելի չէ: Ազգային Ժողովի օրէնքի բաժնին պատասխանատու Վլ. Նազարեան կ'ըսէ թէ երկքաղաքացիութիւնը յատուկ է մէկուն որ անոր բնական կացութեան մէջ կը գտնուի եւ անոր համար կը կազմէ անկէ ելքի միջոց մը: Կ'աւելցնէ թէ կարելի չէ երկրին մէջ երկու դասակարգի քաղաքացի ունենալ: Գրեթէ նոյն կարծիքը յայտնած է Սահմանադրական Ատեանի Նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան ալ: Նոյն Ատեանին փոխ-նախագահ Վ. Յովհաննիսեան կը շեշտէ թէ միջազգային օրէնքը ոչ թեր է, ոչ ալ դէմ՝ երկքաղաքացիութեան օրէնքին: Կը յիշեցնէ ատոր համար ունենալ երկու երկիրներու համաձայնութեան անհրաժեշտութիւնը: Նաեւ՝ այդ կարգավիճակին ենթակայ անձերու համար տուրք վճարելու, զինուորական պարտականութիւն կատարելու, ընտրութեան մասնակցելու հարցերուն կարգաւորումը: «Ինքնորոշում միութեան» նախագահ Պ. Հայրիկեան պնդած է թէ օրէնքը արդէն յապաղած է եւ թէ եթէ անկախութեան առաջին շրջանին ընդունուած ըլլար, շատ աւելի մեծ կ'ըլլար Հայաստանի քաղաքացիութեան դիմում ներկայացնող ըՍփիւռքահայերու թիւը: Ան հաւանական նկատած է որ այսօր միայն տասը հազար հոգի կը դիմէ Հայաստանի քաղաքացի ըլլալու համար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕԴԱՆԱՒԸ

Հայկական օդային գիծերը, Յուլիսի սկիզբը կ'ունենան նոր օդանաւ մը որուն վարձակալութեան պայմանագիրը ստորագրուած է: Էոպլես ընկերութենէն վարձուած օդանաւը թռիչք պիտի կատարէ դէպի Արեւմտեան Եւրոպա, Մերձաւոր-Արեւելք, եւ դէպի ՀԱՊ-ի երկիրներ:

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Այդ թիկնեղ մարդը, իր վիշտին տակ, բուռ մը բանջարի էր վերածուած: Հոն էին միւսներն ալ, Պայտար Մանասը եւ խենթ Նշոն՝ նոյնքան տխուր, կարծես իւրաքանչիւրին սրտին վրայ ջաղջի ծանր քար մըն էր դրուած:

Հայրիկը իր սովորական տեղը, կռնակը տուած պատին, համրիչը ձեռքը, ջերմոր նմանող աչքերը փեշխած՝ դէպի երկինք կ'օրօրուէր եւ անդադար կը հառաչէր... Աւոն՝ ծանր մազոտ գլուխը սեղմած երկու ափերուն մէջ, անդադար գետինը կը դիտէր: Յաճախ իր աչքերէն արցունքի խոշոր կաթիլներ կ'իյնային: Պայտար Մանասը, խենթ Նշոն (Նշանը) քով քովի սեղմուած՝ լո՜ւռ, մտածկոտ, շարունակ կը ծխէին:

Այդ իրիկուն Հայրիկին անշուք բնակարանին մէջ, մենք հսկում կը կատարէինք:

– Վաղը ժամը քանի՞ն պիտի կախեն, հարցուց Հայրիկը, կարծես տիրող ծանր լռութիւնը խզելու համար:

– Թուրքին մօտ ժամ, ժամացո՞յց կայ... Արեւածագէն առաջ, պատասխանեց Աւոն, հազիւ լսելի ձայնով մը:

– Պիտի երթա՞ք:

– Անշուշտ, խօ՞սք է...

– Բայց զգոյշ, պաղարիւն: Իրարմէ հեռու: Շուները լաւ հոտառութիւն ունին:

Ո՞ր ժամուն Հայրիկին բնակարանը ձըգեցինք, չեմ գիտեր:

Անտարակոյս, ապրած օրերուս մէջ դժուար թէ այդպիսի մղձաւանջներով լեցուն գիշեր մը անցուցած ըլլայի: Կոպերս բնաւ իրարու չմօտեցան: Ամառուան այդ անտանելի տօթին, թանձր վերմակը գլուխս քաշած, անվերջ հեծկլտացի: Թերեւս ոչ հօրս, ոչ մօրս եւ ոչ ալ միւս հարազատներուս համար այդքան արցունք թափած էի: Մասնաւոր սէր մը ունէի վաղուան նահատակին հանդէպ, – եւ միւսներուն համար:

Զիւար Խաչոն եւ իր ընկերները ինծի համար, իմ աչքիս՝ միայն հասարակ մարդիկ չէին, այլ բացառիկ դէմքեր, որոնք արհամարհանքով կը նայէին մահուան եւ տանջանքներու վրայ: Մահը եւ բռնաւորները ծաղրող, հեգնող մարդեր: Ի՞նչպէս չհիանայի, չհամակրէի, չսիրէի...

Եւ իրօք, ես սէր, յարգանք եւ երկիւղ ունէի անոնց հանդէպ:

Գիշերը ամբողջ, իմ երեւակայութեանս մէջ պտըտեցաւ Խաչոն իր վեհ, ազնուական կերպարանքով: Ահա, կը տեսնէի զինք իր զօրշագոյն նժոյգին վրայ նստած՝ բարձր եւ առնական: Մերթ առանձին, մերթ իր կարաւանին գլուխը կ'անցնէր քաղաքին լայն պողոտայէն, ժպիտը, – թէեւ յաճախ կեղծ, – դէմքին վրայ: Գոց պատուհաններու փեղկերու միջոցներէն քանի՞ կանացի աչքեր հեշտանքով ու հիացումով կը դիտէին իր անցքը: Իրենց սրտերուն մէջ ձեւ ու մարմին կ'առնէին ջորեպանին պատկերը, հասակն ու հմայքը:

Քանի՛, քանի՛ «ջահել» հանըմներ իրենց խոփած ամուսիններու աչքերուն նայած ատեն, «կարաւանապետ»ին գեղեցիկ կերպարանքին կարօտը կը քաշէին:

Ո՞րտեղէն եկած էր այս մարդը: Ո՞ր լեռներէն ժառանգած էր այս վայրի գեղեցկութիւնը: Ոչ ոք գիտէր, ոչ ոք փորձած էր նոյնիսկ հարցնել:

Եւ ահա, քանի մը ժամէն պիտի մարէին այս մարդուն արեւը: Այս տխպար մարդն ու Հայը իր «մեղքեր»ը պիտի քաւէր կախաղանին վրայ:

Թմրած վիճակ մը ունէի, երբ աղան ձայնեց, – «Ել Մոսօ, երթալու ժամանակն է...»:

Հագուեցայ, վար իջայ եւ ճամբայ ինկանք: Սովորական օրերուն, այդ պահուն փողոցները դեռ դատարկ կ'ըլլային, բայց այդ օրը ամէն կողմ երոչ եռուզեռ կար: Քաղաքին գրեթէ բոլոր այրերը կը փութային կախաղանին վայրը, դիտելու համար:

Աղային հետ համաչափ կը քալեմ ու կը փորձեմ ամէն օրուան պէս խօսիլ, շաղակրատել: Ճամբու ընթացքին մեզի կը միանան ուրիշներ, դրացիներ ու թաղեցիներ:

Մօրուսաւոր մըն է, որ կը խօսի.

– Կ'ըսեն, թէ առանց ծածկելու ըսած է, որ հայ է եւ Քէլ Հասանը եւ միւսները ինք սպաննած է...:

– Ի՛նչ հայ, եղբայր, խնուսցի անուանի քիւրտ մըն է, իր գիւղէն եւ մօտէն ճանչցողներ կան:

Դեռ ուրիշներ զանազան պատմութիւններ կը պատմէին:

Կը հասնինք ծանօթ հրապարակը: Արեւելքը թեթեւ մը կարմրեր է: Ստուերները տակաւ կը բարձրանան: Հրապարակին վրայ իրարու ճանչնալու չափ լոյս է:

Անհամար խուժանը տեղ բռնած է լայն ճամբուն երկայնքը, հրապարակին շուրջ: Կեդրոնը երեք բարձր ձողեր՝ վերի ծայրերը իրարու միացած ու անոնց մէջտեղէն պարան մը՝ դէպի վար: Գետինը բարձր աթոռ մը՝ առանց յենարանի:

Կառափնատին շուրջ, հրապարակին վրայ հաւաքուած բազմութիւնը կը հըռհըռայ, անճոռնի քրքիջներ արձակելով:

Ես աղային մօտ կանգնած՝ զգոյշ աչքերուս տակէն կը փնտռեմ մերինները: Բացի Հայրիկէն միւսները բոլորն ալ հոն են: Հոն է նաեւ այն Թուրքը, որ պատճառ եղած էր այս կախաղանին: Եկեր է լոյս աչքերով տեսնելու իր ոխը, որուն մատներուն հետքը դեռ կը յամենայ մնալ իր պարանոցին շուրջ: Եկեր է ուրախանալու, իր յաղթանակը տօնելու...

Պայտար Մանասը, Խենթ Նշանը, Աւոն իրենց աչքերը չեն հեռացներ անոր վրայէն:

Օ, դժուար չէ կարդալ իրենց հայեացքին իմաստը...

(Շար. 28)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La CROIX BLEUE organise cette année

DU 8 AU 26 JUILLET

UN

CAMP ITINERANT A CORFOU EN GRECE

(VIA VENISE)

Ciel bleu, mer limpide et ambiance chaleureuse assurés.

Découverte et activités sportives au programme.

Il reste encore quelques places disponibles.

Inscrivez vos enfants rapidement s'ils ont entre 15 et 16 ans, en appelant au :

01. 48. 24. 46. 57.

UGAB-Paris - IDF

Café - Théâtre

Le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

présente

« C A F E - T H E A T R E »

joué

par la troupe de théâtre de l'UGAB

le Samedi 27 Juin à 20 heures 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

P.A.F. Adulte: 250 F. /
enfant: (-18 ans) 150 F.

Places limitées.

Réservations par téléphone
au **01. 42. 27. 12. 26.**
au plus tard le **mardi 23 juin**
Les réservations doivent être confirmées par le règlement correspondant à l'UGAB :
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

— ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ —

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Չամալեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան դաշտահանդէսը, Կիրակի, Յունիս 28, Տէսինի centre aéré-ի մէջ ժամը 12-էն սկսեալ, մասնակցութեամբ Արմենիա նուագախումբին կերուխում, մանկական խաղեր եւ ջերմ մթնոլորտ:

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տէսինի Կապոյտ Խաչի եւ Մշակութային Տան հայկական դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 27, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը ժամը 20.30-ին:

Կը խնդրուի մեծ թիւով ներկայ ըլլալ քաջալերելու հայկական դպրոցի մանուկները:

INSCRIPTIONS pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

Քաջալերուած 1995-էն ի վեր ամառնային արձակուրդի յաջողութենէն, Նորմանտիի ծովեզերեայ Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնի ճաշարանը եւ խոհանոցը Հայ Մայրերու տրամադրութեան տակ պիտի դնենք, 1998 Յուլիս 4-էն սկսեալ: Սենեակները ապահովելու համար բարեհաճեցէք հեռաձայնել՝

Ռոզին Նաւասարդեան
01 - 39 - 85 - 36 - 53

կամ՝
Ժագլին Պարկիրճեան
01 - 43 - 33 - 60 - 52

կամ՝
Արձակուրդի կայան (Յուլիս 4-էն)
02 - 31 - 21 - 77 - 63

Տեղերը սահմանափակ ըլլալուն պատճառաւ, կը խնդրուի այժմէն ժամադրուիլ առանց սպասելու վերջին օրերուն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

TEBROTZASSERE

en fête

DIMANCHE 28 JUIN à partir de 11 heures

avec
M A R T E N Y O R G A N T Z
et son orchestre

P A R T I E A R T I S T I Q U E

Evelyne ALTOUNIAN — RAFFI — ESSAï — AUDRAY — Cathy APRAHAMIAN

et l'incontournable
CHORALE de l'ECOLE TEBROTZASSERE
Sous la direction de
HAïG SARKISSIAN

Distribution des Prix — Tombola — Jeux divers — Buffet — Concours de nardi

Spectacle des enfants
et LA TROUPE DE DANSE «*A S T R I G*» D'ARNOUVILLE

1, Boulevard du Nord - 93340 LE RAINCY — Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

—— E N T R E E L I B R E ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DE DECINES

DIMANCHE 28 JUIN
à partir de 12 heures
au CENTRE AERE des MARAIS — Décines

GRANDE FETE CHAMPETRE

animée par
L'ORCHESTRE A R M E N I A

Buffet de spécialités arméniennes — Buvette — Tombola — Stands de jeux pour enfants

En cas de pluie, la Fête se déroulera à la Salle des Fêtes de Décines

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Offre d'emploi

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, dans le cadre d'un emploi-jeune ou contrat à durée déterminée à mi-temps, un(e) collaborateur (trice) qualifié(e) dans le domaine de la communication et montage de dossiers administratifs (connaissance de l'arménien et de l'anglais souhaitée ainsi que de l'outil informatique).

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

1 2 J U I L L E T

Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;

— Fête champêtre avec chants et danses;

— Buffet assuré midi et soir;

— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

——— V e n e z n o m b r e u x ———

D A T E A R E T E N I R

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel

à l'Auditorium
Palais du Pharo

XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE S A H A K - M E S R O P

Direction : KHATCHIG YILMAZIAN

Les détails ultérieurement.

l'UGAB en vacances

à l'occasion des vacances, l'UGAB organise
du 24 au 30 juillet
pour la deuxième année concécutive,
UN SEJOUR FAMILIAL EN PENSION COMPLETE A CHAILLOL-LA-VILLETTE (Hautes - Alpes)
où vous pourrez profiter d'une ambiance chaleureuse, déguster de bons petits plats mijotés par un chef arménien, et, enfin, respirer l'air pur des montagnes.
Pour tous renseignements, appeler :
le 04 91 22 10 46

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 23
MARDI
23 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.403 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.403

ՓԱՐԻԶԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՑՈՅՑԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շաբաթ, Յունիս 20-ին, ժամը 15-էն սկսեալ Ֆրանսայի Թրքական կազմակերպութեանց Միութեան կոչին ընդառաջելով շուրջ 1500 Թուրքեր, (5000 ըստ թրքական աղբիւրներու) հաւաքուած էին Իթալիոյ հրապարակը բողոքելու համար հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման դէմ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին կողմէ:

Այս ցոյցը առիթ տուած է բաւական լուրջ միջադէպերու, ըստ մամուլի գործակալութեանց 18 վիրաւորներ կան, որոնց 3-ը շատ ծանր վիճակի մէջ, իբրեւ հետեւանք յարձակումներու որոնց ենթարկուեր են ցուցարարները: Նոյն օրը, ոստիկանական աղբիւրները չէին կրցած ճշդել թէ այդ յարձակողները Հա՞յ, Քիւ՞րտ, թէ ծայրայեղ — ձախ Թուրքեր էին: 60-էն 80 հոգի լախտերով, պէյզպոլի ցուպերով յարձակում գործած են եւ Յունիս 21 եւ 22 Թուրք կարգ մը թերթերու համաձայն, ոստիկանները կողմնակալութիւն ցոյց տուած են եւ Թուրքերուն դէմ դիրք բռնած են:

«Միլլիյէթ» յարձակումները Հայերուն ալ կը վերագրէ, մինչ «Հիւրրիյէթ» միայն Քիւրտերի կ'ակնարկէ: Կը գրեն նաեւ որ Ֆրանսայի պէտք է դաս ըլլայ այս պատահածը, քանի իր այդ ճանաչումին հետեւանքով է որ արիւն հոսեցաւ:

Այլ մանրամասնութիւններ մեր վաղուան թիւով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ կառքի մը պայթումէն երկու հոգի մեռած է, մինչ, ըստ լիբանանեան իշխանութիւններուն կը պատրաստէին ոճրափորձ մը գործել եկեղեցիի մը դէմ: Ապահովութեան ուժերու համաձայն, անոնք կը պատկանէին լիբանանեան ուժերու քրիստոնեայ նախկին քաղաքագործին եւ կը ծրագրէին ականուած կառքը զետեղել Պէյրութի Մար Մարոնէ Եկեղեցւոյ առջեւ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ (Գրոզնի) հրացանաձգութեան հետեւանքով հինգ հոգի ըսպաննուած է որոնց մէջ ապահովութեան սպասարկութեանց պետը: Հրացանաձգութիւնը տեղի ունեցած է ապահովութեան ուժերու եւ տեղացի պատերազմիկի մը կողմնակիցներուն միջեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ աննախընթաց թաթարը ուեր գործած է Յունիս 20-ին քաղաքին մէջ: Վեց մեռեալ կար, մօտ 1000 վիրաւոր, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ, տանիքներ փլած են, շէնքեր վնասուած, ներառեալ Կրեմլինը, Պալշոյի տանիքն ալ փլած է:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ իր հաւանութիւնը տուաւ «մեծ Երուսաղէմ»ի մը, որ իր մէջ պիտի առնէ նաեւ Այսրյորդանանի գաղթավայրերը: Ասիկա գրգռութիւն մը կը նկատուի եւ ոչ միայն պաղեստինեան իշխանութեան կողմէ:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, Յունիս 20-ին, միասեռականները ցոյց մը ըրին, ինչպէս ամէն տարի: Ըստ ոստիկանութեան 35 հազար էին, ըստ կազմակերպիչներուն՝ 100 հազար: Այս 17-րդ տողանցքն է եւ միշտ կան նոյն պահանջները, միասեռական զոյգերին ալ վայելեն սովորական այր ու կին զոյգերու իրաւունքները, կարենան նաեւ ամուսնանալ եւայլն, եւայլն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 20/22)

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Ընարք» գործակալութեան լրատուութեամբ «Երկիր» օրաթերթի Յունիս 18-ի թիւին մէջ լոյս տեսած «Թուրքերն ափսոսում են, որ չեն աջակցել Լ. Տէր-Պետրոսեանին» հաղորդագրութեան առթիւ, նախկին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի գրասենեակը հետեւեալ յայտարարութիւնը կատարած է Յունիս 19-ին.—

1.— Ժ. Լիպարիտեանը կամ Հայաստանի իշխանութիւնների որեւէ այլ ներկայացուցիչ ոչ միայն Թուրքիայի, այլեւ նոյնիսկ բարեկամ պետութիւնների հետ երբեւէ չեն քննարկել Հայաստանի ներքաղաքական կեանքին վերաբերող նիւթեր:

2.— «Միլլիյէթ»ը, «Ընարք»ը եւ «Երկիր»ը չեն կարող բերել հակառակն ապացուցող որեւէ փաստ, որեւէ վաւերագիր կամ որեւէ գրաւոր, թէ բանաւոր վկայութիւն:

3.— «Միլլիյէթ»ի գռեհիկ յօրինուածքն ակնյայտօրէն միտուած է խորացնելու Հայաստանի քաղաքական ուժերի առանց այդ էլ մտահոգիչ, փոխադարձ կասկածամտութիւնը:

4.— Մնում է զարմանալ, թէ ինչպիսի հաճոյքով է «Ընարք»ը կուլ տուել «Միլլիյէթ»ի գրած էժանագին խայծը:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ «ՀԱՅԿ. ԱՒԻԱՂԻՆԻՆԵՐ»ՈՒ ՎԻՃԱԿՈՎ

Սահմանադրական Իրաւունքի Միութեան (ՍԻՄ) «Ազգակ» ակումբին կազմակերպած հանդիպումը լրագրողներուն առիթ ընծայած է «Հայկ. Աւիաուղիներ»էն ներս տիրող մտահոգիչ վիճակին ծանօթանալու: Ընկերութեան նախկին պաշտօնեաներէն Դմիտրի Ադբաշեան մատնանշած է օդանաւներու ցանցին կրճատուող երեւոյթը, աւելցնելով թէ այս ընթացքով երբ ամէն մէկ տեսակէն միայն մէկ օրինակ մնայ միջազգային չափանիշներով անկարելի կը դառնայ զայն օգտագործել կանոնաւոր թռիչքներու համար: Այլ ելոյթ ունեցող մը՝ ԳիտբԲԻՄԻ-ի ղեկավարներէն Աղասի Արշակեան չէշտը դրած է «Աւիաուղիներուն վարձած Էոլիւս Ա-310 օդանաւերուն պատճառելիք վնասներուն վրայ: Ան ըսած է թէ այդ օդանաւերը չեն արդարացներ վարձման իրենց գումարները եւ թէ միայն այս տարի 1 միլիոն տոլար վնաս արձանագրուած է ու առիկա կը կրկնապատկուի գալ տարի: Եզրակացնելով, ըսուած է թէ այս ամբողջը նպատակ ունի ընկերութիւնը հասցնել այնպիսի անելի մը որ զայն դարձնէ դիւրաւ «սեփականաշնորհելի»:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՉԻ ՑՈՒՑԱԲԵՐԵՐ ԿԱՌՈՒՑՈՂԱԿԱՆ ՄՕՏԵՑՈՒՄ

Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութիւնը որ ԼՂՀ-էն ետք կ'այցելէր Հայաստան, Յունիս 19-ին ընդունուած է Արտաքին նախարար Վ. Օսկանեանի կողմէ: Հիւրերը Արցախ իրենց ունեցած տեսակցութիւններէն գոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ արտայայտած են իրենց մտահոգութիւնը բանակցութիւններու ընթացքին մէջ յառաջընթացի բացակայութեան կապակցութեամբ: Վ. Օսկանեան նշած է թէ Հայաստան շեշտակցելով թէ պատմական, իրաւական եւ մշակութային բոլոր հիմքերը առկայ են ԼՂՀ-ն պաշտօնապէս ճանչնալու կամ միացումի ենթարկելու համար, չըներ եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ բանակցութեան սեղան նստելու առանց որեւէ նախապայմանի, սակայն Ադրբեջան չի ցուցաբերեր կառուցողական մօտեցում, չուզեր ընել որեւէ զիջում եւ կը շարունակէ հանդէս գալ իր կոշտ դիրքորոշումով:

Անդրադառնալով Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան հարցին, Արտաքին նախարարը ըսած է թէ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐՈՒ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԸ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Վիէննայի Պուրկթէաթրը (Աւստրիոյ Ազգային Թատրոն) Յունիս 12-ին վայրը եղած է մշակութաքաղաքական պատահարի մը: «Առանց սահմաններու բժիշկներ»ու կազմակերպութիւնը մամուլի ասուլիսի մը հրաւէր ուղղած է, իր մէկ ցուցահանդէսին առիթով: Մասնակցելու համար անոնց ձեռնարկին, Թատրոնն ալ որոշած է կրկնել «Մուսա լերան քառասուն օրեր»ու ընթերցումը, ներկայացում որ 1995-էն ի վեր 20 անգամ ներկայացուած է: «Առանց սահմանի բժիշկներ»ու հրաւիրեալներուն մէջ գտնուած է Թուրք լրագրող մըն ալ որ սուր հակազդեցութիւն ցոյց տուած է ներկայացումին ծանուցումի բնագրին ուր որպէս «ցեղասպանութիւն» նշուած է Օսմանեան կայսրութեան մէջ 1915-ին կատարուածը:

Թրքական լրատու գործակալութեան լրագրողը այս մասին տեղեակ պահած է Վիէննայի Թուրք դեսպանը որ նամակով մը դիմած է Թատրոնին տնօրէնութեան: Այդ նամակին մէջ ներկայացուած են «փաստեր», որոնք կը ջանան «ապացուցել» թէ կատարուածը ցեղասպանութիւն չէր: Ի միջի այլոց ան գրած է թէ Պ. Լէուիս որ մերժած էր ցեղասպանութիւնը, անպարտ հռչակուած էր Ֆրանսայի դատաւորներուն կողմէ, ինչ որ ըման սուտ մըն է անշուշտ:

Այս մասին մեզ տեղեկացուց եւ նոյնինքն Թատրոնին անձնակազմէն թատերագիր Քոնրատ Քուն, որ ղրկած էր Թուրք դեսպանին նամակին ու Թատրոնի տնօրէն Պ. Գլաուս Փէյմանի Յունիս 10-ի պատասխանին պատճէններն ալ: Առաջինը կը կրկնէ մաշած թեզը թէ յիշեալ շրջանին Անատոլուի Հայերը իրենց կեանքը կորսնցուցին սովի, համաճարակներու պատճառով, եւ թէ աւելի էր Թուրք զոհերու թիւը եւայլն: Իսկ Թատրոնի տնօրէնին պատասխանը որ երկու նախադասութենէ կը բաղկանայ, յայտնելէ ետք թէ ստացած է դեսպան Է. Օ. Աքպէլի նամակը, կ'ըսէ. «Ձեր նամակը կը նկատենք պատմական դէպքերուն հանդէպ ձեր դիրքորոշումը»:

Գ. Քուն որ բեմադրած է այդ ներկայացումը, կ'աւելցնէ թէ ներկաները մեծապէս տպաւորուած են Վէրֆէլի տողերէն ու ջերմօրէն ծափահարած:

Միջադէպը տեղ գտած էր Թրքական մամուլին մէջ ալ ու վերոնշեալ ձեռնարկին համար Վէրֆէլի գործին ընտրութիւնը նկատուած ցուցանիշ մը թէ Աւստրիա եւս պիտի շուշանայ ճանչնալու Հայերու ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

ՊՈԼՍՈՅ ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆՈՐԴԻ ՏԻՏՂՈՍԸ

«Մարմարա», Յունիս 20 Թուականով կը հաղորդէ.—

«Թիւրքիյէ» թերթը այսօր կը հաղորդէ թէ Իսթանպուլի կուսակալութիւնը մերժած է ընդունիլ Պատրիարքական Փոխանորդ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի մէկ աղերսագիրը, դիտել տալով որ Կուսակալութիւնը Մեսրոպ Արք.ը չի ճանչնար որպէս Պատրիարքական Փոխանորդ: Կուսակալութիւնը յայտնած է որ ըստ օրէնքի, Պատրիարքական փոխանորդութիւնը պէտք է յանձնուած ըլլայ տարիքով ու վաստակով երիցագոյն հոգեւորականին, այսինքն Շահան Արք.ի: Թերթը կը գրէ թէ Մեսրոպ Արք. այսուհետեւ պիտի չկարենայ գործածել Պատրիարքական Փոխանորդի տիտղոսը:

«Տեղեկացանք որ երէկ գիշեր ժամը տասնին ԹԿՐԹ հեռատեսիլի կայանն ալ արձագանգեր է նոյն լուրին ու հրատարակելով Շահան Արք.ի նկարը, ըսեր է որ այսուհետեւ Պատրիարքական Փոխանորդ պէտք է ըլլայ Շահան Արք.ը:

«Այս նոր ու անակնկալ զարգացումը տակնուվրայ կ'ընէ Պատրիարքական ընտրութեան գործընթացը, որ արդէն սպասման փուլի մէջ մտած էր: Շահան Արք., որուն հետ տեսակցեցանք, յայտնեց թէ ինք ալ արդարեւ ստացած է նմանօրինակ նամակ մը եւ այդ մասին խօսած է Մեսրոպ Արք.ի հետ: Մեսրոպ Արք. պատասխանած է որ ինք, դիմելով պատկան իշխանութիւններու, բողոքած է այդ նամակին դէմ»:

Երկուշաբթի առտու, Յունիս 22-ին, Մեսրոպ Արք. մամուլի ասուլիս մը տուած է այս մասին, հրաւիրելով հայ թերթերու խմբագիրները եւ ըսած թէ ըստ իրեն Թուրքիոյ Հանրապետութեան օրէնքներուն մէջ այդպիսի տրամադրութիւն մը գոյութիւն չունի, այս իսկ պատճառաւ ինք նամակ մը յղած է կուսակալութեան եւ այդ նամակին մէկ օրինակն ալ յղուած է վարչապետ Մեսուտ Եըլմազի եւ Ներքին Գործոց Նախարարին: Նամակին մէջ ինք յիշեցուցած է, որ Հայոց Պատրիարքութիւնը հոգեւոր կրօնական հաստատութիւն է, որ կը կառավարուի իր եկեղեցական կանոններով, որոնք ընդունուած են աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ: «Ըստ մեր եկեղեցւոյ կանոններուն, փոխանորդները կամ կը նշանակուին Պատրիարքներու կողմէ, կամ ալ կ'ընտրուին կրօնական կամ միաբանական ժողովներուն կողմէ», ըսած է Մեսրոպ Արք.: Աւելցուցած է, որ ինք փոխանորդ նշանակուած է թէ՛ Գարեգին Պատրիարքի կողմէ եւ թէ աւելի վերջ Կրօնական Ժողովի կողմէ: Ուստի սա պահուն ինք է, որ կը ներկայացնէ Պատրիարքական Փոխանորդութիւնը:

Մեսրոպ Արք. իբր վերջաբան ըսած է, որ «Պատրիարքարանը Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ աւանդութեանց եւ կարգ կանոններուն համաձայն, կը ղեկավարուի եւ ուրիշ որեւէ ձեւ ընդունելի չէ»:

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ.

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հանրապետութեան նախագահի հրաժարականը բացառիկ եւ ծայրայեղ երեւոյթ է, որ կրնայ մեկնաբանուիլ միայն քաղաքական փակուղիէն դուրս գալու սահմանադրական բոլոր միւս լուծումներու սպառումով, ուր հրաժարականը հանդէս կուգայ որպէս միակ ելքը քաղաքական թնճուկէն: Երեւոյթը առաւել եւս անհանգստացնող է, որովհետեւ այդ կը նշանակէ, որ պետական դերակատարներու փոխ-յարաբերութիւնները հասած են այնպիսի ճակատման, որուն հնարաւոր չէ եղած տալ սահմանադրութեամբ նախատեսուած մէկ այլ քաղաքական լուծում:

Հետեւաբար, զուտ սահմանադրական իրաւունքի տեսանկիւնէն, հարց կը ծագի գիտնալ, արդեօ՞ք Հայաստանի Սահմանադրութիւնը այլ ելքեր չէր նախատեսած տուեալ տագնապէն դուրս գալու համար: Չէ՞ որ Սահմանադրութիւնը պէտք է մատուցանէ քաղաքական ճգնաժամներէն դուրս գալու տարբերակներ: Եթէ այս հարցին պատասխանը բացասական է, ապա, նման քաղաքական առճակատումներուն լուծում տալու դիտանկիւնէն, կարելի է հետեւցնել, որ Հայաստանի Սահմանադրութիւնը ունի լուրջ թերութիւններ, իսկ եթէ պատասխանը դրական է, այսինքն, եթէ Սահմանադրութիւնը ունի նման դէպքերու հնարաւոր լուծումներու տարբերակներ, ապա կը յառաջանայ մէկ այլ հարց՝ ինչո՞ւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ի գործ չդրաւ Սահմանադրութեան ընձեռած միւս հնարաւորութիւնները եւ դիմեց ծայրագոյն միջոցին՝ հրաժարականին:

Ուրեմն, անհրաժեշտ է քննել Սահմանադրութեամբ նախատեսուած լուծումները համոզուելու համար՝ արդեօ՞ք Հանրապետութեան Նախկին Նախագահը կատարեց լաւագոյն ընտրութիւնը, ունէ՞ր այլ ընտրութիւն կատարելու հնարաւորութիւն: Այդ լուծումները թուարկելէ եւ մեկնաբանելէ առաջ պիտի նայինք փետրուարեան հրաժարականին նախորդող ամիսներուն եւ տարիներուն Հայաստանի կարեւորագոյն նշանակութիւն ունեցող քաղաքական իրադարձութիւններուն, որոնք կը բացատրեն, թէ ինչո՞ւ Լ. Տէր-Պետրոսեան հրաժարականէն զատ ուրիշ լուծում չունէր:

Ա.
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴՐԵԱԼՆԵՐԸ

Ժողովրդավարական բնորոշում վարչակարգ ունեցող պետութեան մէջ Հանրապետութեան Նախագահի իշխանութիւնը հիմնուած է երկու սիւներու, յենարաններու վրայ՝ ժողովուրդը եւ Խորհրդարանը: Այս երկու յենարանները անհրաժեշտ են Հանրապետութեան Նախագահի իշխանութեան, գործելու ազատութեան, օրինականութեան համար, եւ առանց այդ սիւներէն առնուազն մէկուն աջակցութեան, Հանրապետութեան Նախագահը չի կրնար վարել եւ հետապնդել իր քաղաքական ծրագիրը: Այդ յենարաններէն մէկուն բացակայութեան կամ դիմադրութեան պարագային, Հանրապետութեան Նախագահը կրնայ յենուլ միւսին վրայ եւ շարունակել իրականացնել իր քաղաքականութիւնը: Այսպէս, երբ ժողովուրդին կողմէ ընտրուած նախագահը ժամանակի ընթացքին կորսնցնէ ընտրողներու վստահութիւնը, ան կրնայ յենուլ օրէնսդիր իշխանութեան նեցուկին վրայ: Հակառակը նոյնպէս նոյն արդիւնքն ունի՝ Ազգային Ժողովին կողմէ Հանրապետութեան Նախագահին դէմ կեցուածքի պարագային, երբ Խորհրդարանը իր ընդունած օրէնքներու եւ որոշումներու միջոցաւ սահմանափակէ Հանրապետութեան հնարաւորութիւններու դաշտը, վերջինս կրնայ յենուլ ժողովուրդին վրայ՝ վերահաստատելու համար իր իշխանութիւնը: Այս կը դրսեւորուի յատկապէս Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ Ազգային Ժողովը արձակելու հնարաւորութեամբ: Հետեւաբար, հեռատես քաղաքական գործիչի ամենակարեւոր յատկանիշներէն մէկը պէտք է ըլլայ իր տրամադրութեան տակ ունենալ այդ սիւներէն առնուազն մէկը, եւ ի հարկին միջոցներու ձեռնարկել մէկ սիւնի հաւանական կորուստը փոխարինելու միւս սիւնով, որպէսզի կարենայ իշխանութիւնը պահել իր օգտին: Հայաստանի պարագային, ինչպէս քիչ յետոյ պիտի տեսնենք, Հանրապետութեան Նախագահը իր տրամադրութեան տակ ունէր երրորդ սիւն մը եւս՝ կառավարութիւնը, որ կուգար լրացնելու եւ նոյնիսկ փոխարինելու առաջին երկու յենարանները:

ա. — Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականի մեկնակէտներէն առաջինը կարելի է համարել 1996-ի նախագահական ընտրութիւնները: Այս ընտրութիւնները տեղի ունեցան շիկացած մթնոլորտի մէջ, որ յանգեցաւ 1996 Սեպտեմբեր 25-26-ի միջադէպերուն, որոնց վերջ դրուեցաւ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի՝ Հայաստանի նախագահին ընձեռած իրաւասութեան կիրառումով եւ բանակի միջամտութեամբ: 1997-ին, գիտակցելով առաջին սիւնի՝ ժողովուրդի նեցուկի անհրաժեշտութեանը, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան բազմապատկեց զայն վերանուաճելու փորձերը: Տեղի ունեցաւ նախ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Նախագահին ոչ բնորոշ 1997 Սեպտեմբեր 26-ի հանդիպումը թղթակիցներուն հետ: Անոր հետեւեցաւ 1997 Նոյեմբեր 1-ի Լ. Տէր-Պետրոսեանի ստորագրութեամբ «Պատերա՞զմ, թէ խաղաղութիւն. լրջանալու պահը» խորագիրը կրող յօդուածը: Այս բոլորը հաւանաբար վերջին փորձեր էին քաղաքացիներուն նեցուկը վերագտնելու համար:

Այսօր, որոշ քաղաքական գործիչներ կը խօսին 1996-ի նախագահական ընտրութիւններուն Վազգէն Մանուկեանի աւելի քան 60%, իսկ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընդամէնը 30-35% ձայներ ստանալու փաստի մասին: Եթէ այդ յայտարարուած (բայց դեռեւս չհաստատուած) թիւերը ընդունինք որպէս ճշմարտութիւն, ուրեմն իշխանութեան վրայ մնալու համար Լ. Տէր-Պետրոսեան կը պարտէր ոչ թէ Հայաստանի ժողովուրդի զօրակցութեան, այլ միայն ու միայն Հայաստանի բանակի 1996 Սեպտեմբեր 26-ի միջամտութեան:

բ. — 1995-ի խորհրդարանական ընտրութիւնները կարելի է համարել Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականին երկրորդ մեկնակէտը:

1995-ի Ազգային Ժողովի ընտրութիւններուն ՀՀ Շարժումը եւ անոր շուրջ համախմբուած կուսակցութիւնները կազմեցին «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնը, որ գրաւեց Խորհրդարանի աւելի քան 60%-ը: Ըլլալով Լ. Տէր-Պետրոսեանի գաղափարախօսակից կուսակցութիւններու համախմբում, «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնը դարձաւ Հանրապետութեան Նախագահի խորհրդարանական յենարանը, անհրաժեշտ երկրորդ սիւնը:

Սակայն, առ երեւոյթ ամուր եւ կայուն թուացող «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնը, ենթարկուեցաւ երկու ցնցումներու: Առաջին ցնցումը կը վերաբերի ինքնին ՀՀ Շարժման պարագլուխներու միջեւ տեղ գտած առճակատումներուն: Անոնցմէ ամէնէն յատկանշականն է ՀՀ Շարժման գլխաւոր դէմքերէն՝ Էդուարդ Եգորեանի մեկուսացումը Շարժումէն: Պահպանելու համար երկրին քաղաքական անդորրը, Է. Եգորեան անհրաժեշտ կը գտնէր երկխօսութիւնը վերահաստատել ընդդիմադիր կուսակցութիւններուն հետ եւ այդ մօտեցման կարեւոր կէտերէն մէկն էր Ազգային Ժողովի կանխահաս լուծարումը: Համոզելու համար կազմակերպութիւնը որդեգրել իր դաւանած մօտեցումները, Է. Եգորեանի մարտավարութիւնը դարձաւ ընտրուիլ ՀՀ Շարժման վարչութեան նախագահ: Այդ փորձը 1997ի Սեպտեմբերին Վանօ Սիրադեղեանի ՀՀ Շարժման վարչութեան նախագահ ընտրուելով վիժեցաւ եւ Է. Եգորեան ստիպողաբար դուրս մղուեցաւ «Հանրապետութիւն» խմբակցութենէն: Խորհրդարանէն ներս կազմուեցաւ Է. Եգորեանի առաջնորդութեամբ ՀՀ Շարժումէն հեռացած երեսփոխաններէ բաղկացած «Հայրենիք» խմբակցութիւնը, որ իր կապերը խզեց «Հանրապետութիւն» խմբակցութենէն:

Երկրորդ ցնցումը կը վերաբերի 1997-ի երկրորդ կէսին «Հանրապետութիւն» խմբակցութեան շարքերէն յառաջացած Ազգային Ժողովի մէջ «Երկրապահ» խորհրդարանական խմբակի ստեղծման, որ՝ մասնաւորապէս Ղարաբաղի հարցով, կը հակէր Վազգէն Սարգսեանի տեսակէտներուն: «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնը մնաց առ երեւոյթ կայուն այնքան ժամանակ, որքան դեռեւս ոչ մէկ քաղաքական հիմնաքանդ ցնցում չկար բացայայտելու համար դիւրաբեկ հաւասարակշռութիւնը: Սակայն այդ չուշացաւ: Ղարաբաղեան հիմնահարցի կարգաւորման իրարամերժ մօտեցումներն էին, որոնք երեւան հանեցին «Հանրապետութիւն» խմբակցութեան ներքին հակասութիւնները:

Վերը նշուած երկու խզումները ահազանգեր էին, որոնք պէտք է անհանգստացնէին ՀՀ Շարժման ղեկավարութիւնը: Սակայն, ՀՀ Շարժումը ոչ մէկ փորձ ըրաւ մեծամասնութենէն դուրս եկող խմբակցութիւնները փոխարինելու ուրիշ կուսակցութիւններով, որոնք կը կարենային վերամբողջացնել «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնը: Վերջինս չգիտակցեցաւ, որ Խորհրդարանէն ներս Լ. Տէր-Պետրոսեանին պատնէշ կանգնող մեծամասնութիւն չկար այլեւս ընդամէնը կար յարաբերական ուժեղ կուսակցութիւններու միջեւ «modus vivendi» մը: Եւ, փաստօրէն, ՀՀ Շարժման անհեռատես քաղաքականութեան պատճառով քայքայուեցաւ Լ. Տէր-Պետրոսեան Նախագահի երկրորդ յենարանը՝ Խորհրդարանի «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնը, որ քաղաքական վերիվայրումներու ժամանակ որպէս յենարան կրնար ծառայել Հանրապետութեան Նախագահին: Այլ խօսքով, ՀՀ Շարժումը Հանրապետութեան Նախագահը զրկեց քաղաքական թնճուկներու ժամանակ օրէնսդիր իշխանութեան ապաւինելու հնարաւորութենէն:

ԽԱԶԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ
Սահմանադրական իրաւունքի եւ քաղաքական գիտութեան տոքթորանդ

(Շար. 1)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ԱՆՑԵԱԼԻ ՓԱՌՔԸ

Անցեալ տարի, Բիւզանդիոնը պանծացնող ցուցահանդէսները եւ, ներկայիս, Աղեքսանդրիոյ նուիրուածը, արժէքներու վերայայտնաբերման եւ վերակենդանացման կողքին, մտածել կուտան այն անգնահատելի կորուստին մասին, զոր մարդկութիւնը ունեցած է Կոստանդնուպոլսոյ եւ Աղեքսանդրիոյ անկումով:

Եթէ Կոստանդնուպոլիս, իր անկումէն յետոյ շարունակեց իր իշխող ներկայութիւնը՝ դառնալով Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքը, Աղեքսանդրիան, երբեմնի «երկրորդ Աթէնք»ը (իր նշանաւոր Թանգարանով եւ 400.000 ձեռագիրներ պարունակող Գրադարանով), դարերու երկայնքին հետզհետէ տժգունեցաւ:

Հին վկայութիւնները գերազանց գովքը կը հիւսեն Աղեքսանդրիոյ, քաղաքը զոր Մեծն Աղեքսանդր հիմնեց Ն. Ք. 331 թուականին: Սակայն այժմ գրեթէ ոչինչ մնացած է վայրին անցեալի փառքը յիշեցնող: Շուրջ երկու դար առաջ, Ֆրանսուա Ռընէ տը Շաթօպրիան հոն գտնուելէ ետք կը գրէ. «Ինծի կը թուի թէ Աղեքսանդրիան աշխարհի ամէնէն տխուր եւ լքուեր տեղն է: ... Հիւպատոսի տան գագաթէն, միայն մերկ ծով մը կը տեսնէի, որ աւելի մերկ ցած ափերու կը զարնուէր. գրեթէ դատարկ նաւամատոյցներ եւ լիբիական անապատը որ հարաւի հորիզոնին կը տարածուի: Ամէն տեղ, նոր Աղեքսանդրիոյ աւերակները կը խառնըւէին հին քաղաքին աւերակներուն...»:

Եւ, պատկերացնել որ Ն. Ք. երկրորդ դարուն, յոյն բանաստեղծ մը կը գրէր. «Աշխարհի վրայ ինչ որ գոյութիւն ունի, Աղեքսանդրիոյ մէջ կը գտնուի. հարստութիւն, մարմնամարզանք, իշխանութիւն, կապոյտ երկինք, փառք, ներկայացումներ, իմաստասէրներ, ոսկի, գեղեցիկ տղաներ: Այստեղ են լրիւ հաճոյքները, այն բոլոր լաւ բաները որ անձ մը կը փափաքի: Մանաւանդ կիներ, այնքան կիներ որքան երկինքի աստղերը»:

Ամէն ինչ կը սկսի երբ Մեծն Աղեքսանդր Նեղոս գետը կը հասնի, Անատոլիայի եւ Սուրիոյ մէջ պարսկական զօրքերը պարտութեան մատնելէ ետք: Նեղոսի Տելթային արեւմտեան կողմը, Միջերկրականի ափին, ձկնորսներու փոքր աւան մը կար, Ռաքոթիսը: Այստեղ, եգիպտացի Ամոն Ռա աստուածէն օրհնութիւն ստանալէ ետք, Աղեքսանդր կ'որոշէ իր քաղաքը հիմնել: Իր մահէն ետք, Ն. Ք. 323 թուականին, իր զօրավարները կայսրութիւնը իրարու միջեւ կը բաժնեն: Եգիպտոս կը վիճակուի Պտղոմէոսի, որ սկիզբը կը հանդիսանայ արքայատոհմի մը որ երեք դար կը տեւէ: Պտղոմէոսեանները փարաւոններու դասը եւ կրօնական հանգամանքը կը ստանան: Այսպէս, աւանդութիւններն ու կրօնքները իրարու կը ձուլուին, մինչ յոյն եւ եգիպտացի աստուածները գահը իրարու միջեւ կը բաժնեն:

Այդ շրջանին, սիւներու շարքերով եզերուած ճամբաները կը վխտային այլազան երկիրներէ եւ վայրերէ եկող մարդոցմով, բաղկացած Յոյներէ, Եգիպտացիներէ, Հրեաներէ եւ Սուրիացիներէ: Քաղաքին մայր պողոտային լայնքը երեսուն մեթր էր: Աղեքսանդրիոյ շնորհած լայնատարած տեսարանները կը տպաւորէին յատկապէս Յոյները, այնքան որ հնադարեան վէպի մը հերոսներէն մէկը կը բացագանչէ թէ «Այս քաղաքը երկրամասէ մը աւելի մեծ է»: Երբ, Ք. Ե. 640 թուականին, Աղեքսանդրիա Արաբներու ձեռքը կ'անցնի, առասպելը կ'ըսէ թէ նուաճողները իրենց աչքերը կը գոցեն, մարմարներու շլացումէն չկուրնալու համար: Ամր Իպն ալ-Աս, մահմետական արաբ զօրավարը, Օմար խալիֆային կը գրէ. «Արեւմուտքի մեծ քաղաքը գրաւեցի եւ ինծի դիւրին չէ անոր հարստութիւններն ու գեղեցկութիւնները թուել: Միայն պիտի ըսեմ որ չորս հազար պալատներ ունի, չորս հազար հանրային բաղնիքներ, չորս հարիւր թատրոններ կամ ժամանցի վայրեր, տասներկու հազար պտղավաճառատուն եւ քառասուն հազար հրեայ»:

Աղեքսանդրիա իր փառքին մեծ մասը կը պարտի Պտղոմէոս Բ.ին, որուն օրով քաղաքը, որպէս համաշխարհային մշակոյթի կեդրոն, կը փոխարինէր անկումի մատնուած Աթէնքը: Ամէն կողմէ կը լուէին բնութենապաշտ բանաստեղծութիւններ եւ սիրոյ երգեր: Սակայն, քաղաքին մէջ, որ կէս միլիոն բնակչութիւն կը հաշուէր, ամէն ինչ երանելի չէր: Աղեքսանդրիացիները, կը գրէ հին գրող մը, «խռովայոյզ, գոռոզ եւ վայրագ» մարդիկ էին: Անհամար եւ խառնակ բնակչութիւնը պատրաստ էր որեւէ առեն ապստամբելու: Ն. Ք. 59 թուականին, հռովմէացի դեսպան մը, որ սխալմամբ կատու մը սպաննած էր (Եգիպտացիներուն համար սուրբ անասուն մը), ճամբուն վրայ ամբոխէն կը բզկտուէր: Նոյն ճակատագիրին կ'ենթարկուէր նորապղատոնական եւ հեթանոս իմաստուհի Իփացիան, այս անգամ քրիստոնեայ կատղած ամբոխին ձեռքերով: Իսկ յարանուանութիւնները (Եգիպտացիներ, Յոյներ, Հրեաներ) մահացու կերպով զիրար կ'ատէին, տեղի տալով ջարդերու: Այն աստիճան որ անոնցմէ մէկուն ընթացքին, քաղաքը գտնուող դրսեցի երիտասարդ մը, իր մօրը կը գրէր. «Մարդկային պատմութեան մէջ աննախընթաց բաներ տեղի ունեցան: Այժմ այլեւս պատերազմին մէջ չէ որ կը գտնուինք՝ այլ մարդակերութեան»:

Հաճոյքներու եւ ուրախութիւններու քաղաքը, կարծէք իր երկդիմութեան արտայայտութիւնը գտած ըլլար Անտոնիոսի եւ Կղէոպատրայի առասպելական սիրոյ պատմութեան մէջ, ուր արբեցումն ու սուգը իրարու կը խառնուին, հռովմէացի կառավարիչին եւ վերջին պտղոմէացիին յարաբերութեան մէջ: Օգտաւիանոս երբ Աղեքսանդրիա կը մտնէ Ն. Ք. 31 թուականին Անտոնիոս եւ Կղէոպատրա արդէն անձնասպան եղած են, վերջ գտած է պտղոմէոսցիներու հարստութիւնը: Սակայն, հռովմէական կայսրութեան մէջ մտնելով, Աղեքսանդրիա կը կը շարունակէ իր անբաղդատելի կեանքը: Կը դառնայ քաղաք մը իմաստասէրներու եւ սուրբերու, հերետիկոս-

ներու եւ Եկեղեցիին հայրերուն։ Ապա, Արաբներու գրաւումով, աստիճանաբար կը կորսնցնէ իր փայլքը։ Այսօր, հին քաղաքէն միայն հատու կենտ մնացորդներ գոյութիւն ունին։ Անգտանելի կը մենան Անտոնիոսի եւ Կղէոպատրայի աճիւնները, մինչ անյայտացած է Մեծն Աղեքսանդրի գերեզմանը։ Վերջին տարիներուն կատարուած եւ շարունակուող պեղումներուն շնորհիւ, յոյսեր արթնցած են գանոնք գտնելու, թերեւս տեղ մը ջուրին տակ թաղուած։

Երկու դար առաջ, Նափոլէոնի Եգիպտոս կատարած արշաւանքին բերումով, Եգիպտոսի անցեալը քայլ առ քայլ սկսաւ յայտնաբերուիլ։ Սակայն փարաւոններու, անոնց պատմութեան եւ մշակոյթին ուղղութեամբ զարգացող հետաքրքրութիւնը մեծ կարեւորութիւն չէր տար Աղեքսանդրիոյ։ Անցեալ դարուն փորձեր եղան, ինչպէս Հայնրիխ Շլիմանի կողմէ (Տրովատան գտնողը), որ կ'երազէր Մեծն Աղեքսանդրի գերեզմանը գտնել։ Բայց քանի մը օրերու ապարդիւն պեղումները վերջ կը դնէին այդ ուղղութեամբ իր կատարած աշխատանքին։ Միայն այս վերջին քանի մը տարիներու յանձն առնուած նոր պեղումներն են որոնք աննախընթաց հետաքրքրութիւն մը ստեղծեցին Աղեքսանդրիոյ հանդէպ, պեղումներ որոնք կը միտին նաեւ քաղաքին նշանաւոր Փարոսին կենդրոնը վերստեղծել, ձեռք բերուած քարէ բեկորներուն բերմամբ։

Փարիզի Փըթի Փալէի ցուցահանդէսը, հանրութեան կը ներկայացնէ այս պեղումներուն միջոցով յայտնաբերուած կտորներ, քանդակներ, քանըերեք թոն կշռող հսկայ արձան մը (ջուրէն դուրս բերուած) եւ բազմաթիւ այլ նմոյշներ, այլազան թանգարաններէ փոխ առնուած։ Հելլէնականութեան կարգ մը մասնագէտներու համար, ասոնք կը ներկայացնեն յունական արուեստ մը, որ որձեւէգ բնոյթ ունի, մինչեւ իսկ անկումային, մինչ եգիպտագէտ եւ ընթացիկ ցուցահանդէսին խնամակալներէն Ալէն Շարոնի ակնոցով, անոնք կը կազմեն «վերջին ցոլքերը փարաւոնական հրաշալի արուեստի մը»։

Կազմեց՝
ՍԱՐՈՒՆԻ

PUBLICATIONS
REÇUES

EGLISE EVANGELIQUE
ARMENIENNE
Plaquette souvenir pour le 70ème anniversaire de l'Eglise évangélique à Paris et le 20ème anniversaire de l'église évangélique d'Issy-les-Moulineaux;
28, avenue Bourgain,
92130 Issy-les-Moulineaux

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԵԾԸ ԵՒ ՓՈՔՐԵՐԸ

Ռուսաստանի դաշնակցութեան կարգապահութեան ուժերը նոր հարցի մը դէմ յանդիման պիտի գտնուին շուտով։ Այդ հարցը կը վերաբերի ռուսական տարբեր հանրապետութիւններու անցագիրներուն որոնք սկսած են բաշխուիլ ու գործածուիլ դաշնակցային հանրապետութիւններու մէջ։ Առաջիններէն է Թաթարստանը։ Ռուսական նոր անցագիրներուն բաշխումը յայտարարուած ըլլալով հանդերձ, գործողութիւնը աւարտին չհասաւ։ Եագուտիոյ եւ Թաթարստանի իշխանութիւնները կեցուցին ցրումը, իսկ միւս կողմէ, խորհրդային գինանշանով անցագիրներուն պահեստը սպառելու մօտ է։

Այս կացութեան հետեւանքը այն է որ Մոսկուա չի ճանչնար շրջանային անձնաթուղթերը, ուստի անոնց տէրերը չեն կրնար ազատօրէն ճամբորդել ռուսական տարածքին վրայ։ Դաշնակցային հանրապետութիւններուն մէջ ուր բնակչութիւնը միացեղ չէ, անխուսափելի են ազգային պատկանելիութեան հարցեր։ Ռուսաստան Խորհրդային Միութեան այն միակ երկիրն է ուր տակաւին ի զօրու են անձնաթուղթերը պետութեան մը որ 1991–էն ի վեր գոյութիւն չունի։ Նախագահին կողմէ այս հարցին համար կազմուած աշխատանքի խմբակը որոշած էր որ ազգութեան նշումը չըլլայ թուղթերուն վրայ։ Ատիկա Սահմանադրութեան համաձայն մարդկային իրաւունքներու դէմ էր։

Սակայն, անցեալ աշնան մինչ նախագահ Ելցին պաշտօնական արարողութեամբ երիտասարդներու կը յանձնէր նոր անձնաթուղթերը, գանգատի հեռագիրներ կը տեղային Մոսկուա, Թաթարստանէն, Եագուտիայէն, Կովկասի հանրապետութիւններէն որոնք դժգոհ էին ազգութեան նշումին բացակայութեան ու կը սպառնային չգործածել այդ անձնաթուղթերը։

Հակառակ 1991–էն ի վեր ինքնավար հանրապետութիւններու եւ մարզերու հետ ծագած բազմաթիւ հարցերուն, առաջած խիստ դասերուն, Կրեմլին տակաւին չէ յաջողած շրջանային ժողովուրդներու եւ ազգութիւններու վերաբերող քաղաքականութիւն մը գործի լծել։ Անելը շրջանցելու համար աշխատանքի խմբակին անդամները առաջարկեցին անձնաթուղթերուն աւելցնել տուեալ հանրապետութեան համար որոշիչ ներդիր մը. բայց գաղափարը շուտով մէկդի դրուեցաւ, քանի որ մտածուեցաւ որ շատեր բուն անձնաթուղթը մէկդի ձգելով միայն ներդիրը պիտի պահէին ու գործածէին։ Ուրիշ լուծում մըն այն էր որ կարելի էր ազգային պատկանելիութիւնը նշանակել ծննդեան վկայագրին վրայ, իսկ անցագիրները կարելի էր երկլեզու տպել, ռուսերէնով ու տուեալ հանրապետութեան լեզուով, ռուսական երկգլուխ արծիւին քով զետեղելով տեղական զինանշանը։

Առայժմ հանրապետութիւններու ղեկավարները այս վերջին ձեւին չեն հակառակած։ Իրենք շահաւոր են անով որ իրենց քաղաքացիները ամբողջ Ռուսաստանի տարածքին պիտի տանին հանրապետութեան խորհրդանիշները եւ ազգային դիրերը։ Որոշ չէ տակաւին որ նման կարգադրութիւն ինչ ազդեցութիւն կ'ունենայ Ռուսաստանը միացեալ կայսրութիւն նկատողներու վրայ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

Վիէնի Հայ Մշակոյթի Տան 13–րդ տարեդարձի առիթով Պասմաճեան ընտանիքը ունեցաւ յիշատակելի երեկոյ մը Ուրբաթ, Յունիս 12–ին։ Կապոյտ Խաչուհիները պատուեցին հիւրերը հայկական զանազան կարկանդակներով։ Նուիրեցին առձեռն հեռաձայնի գործիք մը։ Մշակոյթի Հայ Տունը եղած է տարագիր Հայուն ժամադրավայրը։ 60 մանուկներ հոն կ'ուսանին իրենց մայրենի լեզուն։

Տիկին Մարի Պասմաճեան շնորհակալութեան խօսքերով շեշտեց թէ իրենց մատուցանած աշխատանքի վարձատրութիւնն է լսել մանուկներու բերնէն՝ հայրի՛կ, հայրի՛կ, մայրի՛կ մայրի՛կ բառերը։ Յուզուած շեշտով մը կը յայտնէր իր զգացումները։

Տիկին Մուրատեան Կապոյտ Խաչի նախագահուհիին յայտնեց իր շնորհակալութիւնները։ Այս գեղեցիկ խրախճանքի մթնոլորտը կը վերջանար Յարութիւն Պասմաճեանի ուղերձովը՝ «պիտի խնդրեմ մեր սրահի երիտասարդ տնօրէն Փաթրիք Զօպոյեանէ, որ երեք հայկական մեծատառ բառերով՝ կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն գոյներով արձանագրէ այս պատին վրայ խօսէ՛ մի՛շտ ՀԱՅԵՐԷՆ»։

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ՄԵՂՈՒ

ՔԱՆԻ՞ ՆԱԽԱԳԱՀ ՈՒՆԵՆՔ ՄԵՆՔ

Զուտ պարզամիտները միանգամից կը պատասխանեն թէ Ռոպէր Քոչարեանն այժմ մեր միակ նախագահն է։

Հապա Պարոյր Հայրիկեա՞նը, որը վերջերս դարձեալ յիշեցրեց, թէ ինքը վաղուց արդէն նախագահ է։ Աւելի վաղ նա այդ պնդումը մասնաւորապէս այսպէս էր հիմնաւորել, թէ քանի որ իր ծրագրերն ու գաղափարներն արդէն իսկ մեծամասամբ կենսագործուել են, ուրեմն ինքը ընտրուած եւ յաղթած նախագահ է։

Կարէն Դեմիրճեանի վերաբերեալ շատաշատերը համոզուած են, որ նա ընտրուած, բայց չյաղթած նախագահ է։ Ուստի եւ նրան էլ կարելի է համարել մեր նախագահը։

Սակայն Վազգէն Մանուկեանն էլ է համոզուած, որ 1996–ին ինքն էր ընտրութիւններում յաղթել։ Նրա լիազօրութիւնների հինգ տարուայ ժամկէտը դեռեւս չի լրացել՝ ուրեմն նա էլ է, բնականաբար, մեր նախագահը։

Ինչպէս եւ այլ երկրներում է, Լեւոն Տէր–Պետրոսեանին էլ են պաշտօնանկութիւնից յետոյ շարունակում իբրեւ նախագահի դիմել (ըստ «Հայք»)։ Եւ, այսպիսով, ոչ ոք չի ուրանայ՝ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանը նախագահ ու նախագահ է։

Էլ չենք ասում, որ թուարկած բոլոր անձանցից առաւել իշխանութիւն ունեցել է եւ ունի Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանը, որը մի անգամ պիտի անկախ ամէն ինչից մնայ, իսկ յայտարարեց, թէ նախորդ նախագահը պիտի անկախ ամէն ինչից մնայ, իսկ յաջորդ անգամ մեծապէս, մեղմ ասած, աջակցեց, որ այդ մէկը հեռանայ եւ միւսն ընտրուի։ Ուրեմն, ինչո՞վ է վատ միւսներից Վազգէն Սարգսեանը, որ նրան էլ նախագահ չհամարենք։

Ընտրութիւններից առաջ շատ էին վըկայակոչում Դեկտեմբերի 1–ի որոշումը, թէ Հայաստանն ու Ղարաբաղը միաւորուել են։ Ուրեմն, Արկադի Ղուկասեանն է՞լ է մեր նախագահը։

Նախագահի դափնիներին այդ դէպքում կարող է Սամուէլ Բաբայեանն էլ յաւակնել, քանզի Ղարաբաղում էլ իրական իշխանութիւնը կարծես թէ նրանն է, եւ նա է մեր նախագահը ութերորդ։

Առաջնորդուենք «ինչքան շատ՝ այնքան լաւ» սկզբունքով։ Եւ սա դեռ միայն սկիզբն է, պարոնա՛յք։

ԱՆՆԱ ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ
«Առաւօտ»,
Մայիս 30

ԻՐ ԹԱՐՄ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Կոպերուս տակէն կը դիտեմ այդ դէմէնի ծնունդը եւ կատաղութենէս ակռաներս իրարու կը զարնուին։

– Եկան, եկան...

Բազմութիւնը սկսաւ ծովու պէս ալեկոծիլ։ Ամէն մարդ շարժում մը կ'ընէ, ոտքերուն մատներուն վրայ կը բարձրանայ աւելի շատ տեսնելու համար «եկուորները»։

Եզան սայլի մը վրայ նստեցուցեր են դատապարտեալը, շուրջը սուինաւոր ժանդարմներ։

Ճամբայ կը բանան։ Ծրճռան սայլը դանդաղ կը հասնի հրապարակին կեդրոնը։ Վար կ'իջեցնեն դատապարտեալը եւ կը բարձրացնեն աթոռին վրայ, ապա խեղդակապը կ'անցընեն պարանոցին։

Հագցուցեր են երկար, սպիտակ շապիկ մը, կուրծքին կախ՝ յանցապարտի մեծ տախտակը։ Օ՜, սարսափելի է տեսնել ձիւսորը այդ վիճակով։ Քամուած, նիհարցած, աչքերը ամբողջութեամբ փոսը ինկած։ Դէմքին վրայ կապոյտ հետքեր եւ արեան բիծեր։ Ինչ որ մնացեր է իրմէ, իր հպարտ, առնական կեցուածքն է, իր փայլուն մագնիսացնող աչքերը։

Մահապարտի աթոռին վրայ՝ հանդարտ, վեհաշուք, կ'ըսես մարդացեալ Նազովրեցին է իր կառափնատին վրայ։

Պաշտօնեայ մը բարձր ձայնով կը կարդայ դատապարտեալին «գործած աններելի յանցանքները» եւ եղեռնագործ ատեանին վճիռը. – կախաղան...

Բազմութիւնը անխօս մտիկ կ'ընէ դատավճիռը։ Ոմանց աչքերուն մէջ ծիծաղ կայ, ուրիշներու՝ կարեկցութիւն...

Վերջին եղերական վայրկեաններն են։

– «Վերջին բաղձանքդ, այ մարդ...», կը ձայնէ պաշտօնեայ մը, խօսքը մահապարտին ուղղելով։

Մահապարտը վեր կը բարձրացնէ իր վիրաւոր դէմքը, սուր, կծու հայեացք մը կ'ուղղէ ներկայ բազմութեան, վայրկեան մը լուռ, արձանացած մնալէ ետք՝ կ'արտասանէ իր «Հուսկ Բանը»։

«...Թուրքեր, եթէ ծեծի, ոճիրի, մարդասպանութեան համար Թուրք «արդարադատութիւնը» մարդ կախէր, այժմ, այս բազմութեան մէջ, շատ քիչեր պիտի ազատէին այս չուանէն։ Չէ՞ք հաւատար։ Հարցուցէք սա դիմացի պատմական կամուրջին, սա ձեր կռնակը կանգնած ամեհի բերդին, սա մշտահոս գետին ջուրերուն...։

«Եւ տակաւին ամբողջ Թուրքիոյ տարածութեան վրայ, կրնաք նոյն հարցումը ուղղել բազմաթիւ կամուրջներու, բերդերու, գետերու։ Բարի, չէն ու աշխատասէր ժողովուրդ մը մորթոտեցիք։ Զոր տեղ մնա՞ց այս հողին վրայ։ Կրնա՞ք ցոյց տալ թիզ մը հող, ուր անմեղի մը արիւնը թափուած չըլլայ։

«Այստեղ հաւաքուած բազմութեան մէջ կա՞յ մէկ հատիկ Թուրք, որուն ձեռքերը մինչեւ արմուկները անմեղներու արեան մէջ թաթխուած չըլլան։ Եւ սակայն, ձեզմէ եւ ոչ մէկը կախաղանի չուանին արժանացաւ...։

«Կեցցեն ձեր կողմէ պատրաստուած կառափնատները։ Անկցին արիւնով ապականած ձեռքերը։ Կեցցէ՛ հայութիւնը»։

Ու ... չսպասեց, որ աթոռը քաշեն։ Արագ շարժում մը ըրաւ, երկու ոտքերը ուժով մը մէկ կողմ հրեց աթոռը եւ սկսաւ ճօճիլ օդին մէջ...

Երկու ափերովս դէմքս ծածկեցի աւելին չտեսնելու համար։ Այնքան ընկճուած էի, որ վար չգլորուելու համար աղային կռթնեցայ։ «Ի՞նչ եղար, Մատօ...», ըսաւ կէս ծիծաղով, կէս մտահոգ։ «Յայտնի է, որ ասանկ բաներ առաջին անգամ կը տեսնես»... աւելցուց։ Եւ բազմութեան մէջէն դուրս հանեց զիս։

Տուն հասայ թէ չէ, անկողին ինկայ։ Լման երկու շաբաթ ենթակայ ջերմի, մղձաւանջի, տարօրինակ զառանցանքներու։ Յետոյ, դարձեալ, շաբաթներով խելացնոր վիճակ մը ունէի։ Մայրայեղ աւելորդապաշտ աղայիս հաստատ համոզումն էր, թէ «շատ վախցած էի...»։ Ատոր համար ալ հոճան կանչեց եւ վախս բռնել տուաւ։ Տնեցիները, դուրսէն ծանօթներ, – նոյնիսկ հայ կիներ, – դեղ դարման ըրին, բայց մեծ օգուտ չունեցաւ։ Իմ դեղ ու դարմանս զաղտնիք էր անոնց համար։

Այդ օրերուն կազդուրիչ դէպք մը տեղի ունեցաւ, որ բաւական զովացուց տանջուած հոգիս։ Ջորեպանին կախուելէն քանի մը օր ետք, անոր կախուելուն պատճառ դարձող Թուրքին դիակը գտնուած էր պատմական կամուրջին մօտ, Եփրատի եզերքը։ Աւելորդ է բացատրել թէ որո՛նք էին այս արդար հատուցման հեղինակները։ Ես այն օրը, կախաղանին մօտ մերիններու աչքերուն մէջ հաստատօրէն կարդացի այդ վճիռը։ Թէ ի՞նչ ձեւով կատարած էին, մութ է ինծի համար։

Քաղաքին բոլոր «երեւելի»ները ահուդողի մատնուած էին այդ դէպքին հետեւանքով։

Հաճի աղան անգամ չափազանց կասկածամիտ դարձած էր եւ յաճախ տարօրինակ հարցումներ կ'ընէր ինծի. – «Մատօ, օր մըն ալ կարգը ինծի չըբերեն»։

Թերեւս այդ վախէն էր, որ բացարիկ փափկանկատութեամբ կը վարուէր Աստղիկին հետ եւ շատ անգամ աչք կը գոցէր անոր եւ նոյթներուն։

Աւելին. – արտօնեց որ տօն – տաղաւար օրերուն ան ժամերով տեսնուի հօրը հետ։ Աղան վախէն զատ ուրիշ պատճառներ ունէ՞ր այսպէս վարուելու համար, թերեւս։ Բայց, հիմնական պատճառը վախն էր եւ ինծի կը թուէր, թէ աղան կը կարծէր որ այդ բոլոր դէպքերը կը ծրագրուէին եւ կը գործադրուէին կոյրին կողմէ։ «Քէօրէն, ճէլէն, թօփալէն վախցիր», կ'ըսէր յաճախ։

Ձիաւոր Խաչոյի կախուելէն ետք, մեզի համար դժուար կացութիւն մը ստեղծուած էր։ Անոր դատապարտութենէն քանի մը օր ետք, Թուրքին դիակին գտնուիլը Արածանիի ափին, խոր մտահոգութեան մատնած էր տեղական իշխանութիւնը։

(Շար. 29)

(Շար. Ա. էջէն)

Ղարաբաղի կնճիռը պէտք չէ արգելք հանդիսանայ այդ ուղղութեամբ:

⁂

ՀՀ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի դատախազութիւնը յայտարարութեամբ մը պաշտօնապէս փակած է այն թղթածրարը, որ աղմուկ բարձրացուցած էր ամերիկացի դիւանագէտի մը եւ անոր պարտէզէն պտուղ գողցող երախաներու միջեւ պատահածին շուրջ: Յայտարարութեան մէջ ըսուած է թէ քննութեամբ պարզուած է որ Ամերիկացին փորձած է վար դնել ոստիկանութեան յանձնելու համար այն երկու երախաները որոնք իր տան պարտէզի ծիրանի ծառերէն պտուղներ գողնալու ժամանակ կոտրած են նաեւ ճիւղեր: Երախաները սակայն փորձած են խոյս տալ եւ այդ փախուստի ընթացքին իրենց անզգուշութեամբ ստացած են որոշ վէրքեր:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Շաբաթավերջի մրցումներու արդիւնքներն են. _

Ուրբաթ, Յունիս 19

Նիժերիա յաղթեց Պուլկարիոյ 1 – 0 (Փարիզ), Սպանիա եւ Փարակուէյ հաւասար 0 – 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեցին միայն (Սէն – Թ'էթիէն):

Շաբաթ, Յունիս 20

Հոլանտա յաղթեց Հարաւային Գորէայի 5 – 0, Մարսէյլի մէջ, այս վերջինը այլեւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն, Պորտոյի մէջ Պելժիա եւ Մեքսիքա 2 – 2 հաւասար մնացին, իսկ Խրուաթիա 1 – 0 յաղթեց Ճափոնի, Նանթի մէջ, որ նաեւ այլեւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն:

Կիրակի, Յունիս 21

Փարիզի մէջ Արժանթին յաղթեց Ճամայիքայի 5 – 0, Ճամայիքա դուրս կը մնայ մրցաշարքէն, Լանսի մէջ Գերմանիա եւ Եուկոսլաւիա 2 – 2 արդիւնքի մը հասան ինչ որ բաւական դժուար եղաւ Գերմանիոյ համար, իսկ Պարսկաստան 2 – 1 յաղթեց Միացեալ – Նահանգներու որ դուրս կը մնայ մրցաշարքէն: Պարզ է որ այս վերջին յաղթանակը միայն մարզական բնոյթ չունի եւ զայն որակելու համար ածականները չեն պակսիր՝ պատմական, հոգեբանական, քաղաքական, խորհրդանշական եւայլն, եւայլն: 18 տարի է Միացեալ – Նահանգներն ու Իրան յարաբերութիւն չունին (Թեհրանի ամերիկեան դեսպանատան գրաւումէն ի վեր) եւ այս հանդիպումը բաւական լարուած պարագայի մը մէջ տեղի ունեցաւ: Քանի մը հարիւր Պարսիկներ եկած էին սահմանէն այն ... (see next)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 27, տօն է Գիւտի Նշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին:

Այս առթիւ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

TELEVISION

CANAL +

Mercredi 24 Juin à 15 heures 15
YOURI DJORKAEFF
Un documentaire de
Vartan OHANIAN

համար ածականները չեն պակսիր՝ պատմական, հոգեբանական, քաղաքական, խորհրդանշական եւայլն, եւայլն: 18 տարի է Միացեալ – Նահանգներն ու Իրան յարաբերութիւն չունին (Թեհրանի ամերիկեան դեսպանատան գրաւումէն ի վեր) եւ այս հանդիպումը բաւական լարուած պարագայի մը կը նկատուէր: Քանի մը հարիւր Պարսիկներ եկած էին սահմանէն, այն մտավախութեամբ որ քաղաքական ցոյցեր կրնան ըլլալ վարչակարգին դէմ: Ընդդիմադիրներ եղած են մարզադաշտին մէջ (Լիոնի Ժերլան մարզադաշտը) բայց, միջադէպ չէ պատահած, Թեհրանի մէջ, ոգեւորութիւնը անշուշտ աննախընթաց էր:

⁂

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

Լանսի մէջ է որ ծանր միջադէպեր պատահած են Կիրակի առաւօտ, Յունիս 21, ուր տեղի կ'ունենար Գերմանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ հանդիպումը: Գերման խուլիկաններ բիրտ յարձակումներ գործած են, մէկը նոյնիսկ լախտի այնպիսի հարուածներ տուած է ոստիկանի մը որ դեռ յաջորդ օրը, Յունիս 22–ին, մահաքունի մէջ էր եւ բժիշկները վերապահ էին: Հարուածողը կարելի եղած է գտնել եւ դիպահ էր ոստիկանատունը:

Ներքին նախարարը եօթը Գերմանացի արտաքսած է երկրէն եւ չորս Անգլիացիներ ալ: Այս վերջինները խուլիկանութիւն կ'ընէին Թուլուզ ուր Յունիս 22–ին տեղի կ'ունենար Անգլիա – Ռումանիա հանդիպումը: Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են եւ Յունիս 21–ի երաժշտութեան տօնն ալ յետաձգուած էր Յուլիս 11–ին, առաջքն առնելու համար միջադէպերու:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Յունիս 28–ին Կիրակի օր՝ առաւօտեան ժամը 10.30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ՝

Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահէն ներս:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 01 – 47 – 09 – 23 – 18

INSCRIPTIONS
pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
LANGUE — CULTURE — CIVILISATION
ET
LE PROGRAMME FRANÇAIS
DE L'EDUCATION NATIONALE

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

Ա Մ Ա Վ Ե Ր Ջ Ի Հ Ա Ն Դ Է Ս

Տէսինի Կապոյտ Խաչի եւ Մշակութային Տան հայկական դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 27, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը ժամը 20.30–ին:

Կը խնդրուի մեծ թիւով ներկայ ըլլալ քաջալերելու հայկական դպրոցի մանուկները:

UGAB-Paris - IDF

Café - Théâtre

Le Comité de Paris —
Ile-de-France de l'UGAB
présente
« C A F E - T H E A T R E »
joué
par la troupe de théâtre de l'UGAB
le Samedi 27 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
P.A.F. Adulte: 250 F. /
enfant: (-18 ans) 150 F.
Places limitées.
Réservations par téléphone
au **01. 42. 27. 12. 26.**
au plus tard le **mardi 23 juin**
Les réservations doivent être
confirmées par le règlement
correspondant à l'UGAB :
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

l'UGAB en vacances

à l'occasion des vacances,
l'UGAB organise
du 24 au 30 juillet
pour la deuxième année concécutive,
UN SEJOUR FAMILIAL
EN PENSION COMPLETE
A CHAILLOL-LA-VILLETTE
(Hautes - Alpes)
où vous pourrez profiter
d'une ambiance chaleureuse,
déguster de bons petits plats mijotés
par un chef arménien,
et, enfin, respirer l'air pur
des montagnes.
Pour tous renseignements, appeler :
le **04 91 22 10 45**

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

SECTION DE DECINES

DIMANCHE 28 JUIN
à partir de 12 heures
au CENTRE AERE DES MARAIS — Décines

GRANDE FETE
CHAMPETRE

animée par
L'ORCHESTRE A R M E N I A

Buffet de spécialités arméniennes —
Buvette — Tombola —
Stands de jeux pour enfants

En cas de pluie, la Fête se déroulera
à la Salle des Fêtes de Décines

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ - Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլ Ատոմիկ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Լօրան Թօփալեանի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի._

Տէր եւ Տիկին Սիսեռեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաքէ եւ Յովսէփ Թօփալեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհաննէս – Անժէլ Թօփալեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհաննէս – Տիրուհի Թօփալեան 500 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղ, Տէր եւ Տիկին Գուլումեան, Տէր եւ Տիկին Մաղաքեան 300–ական Ֆր.:

TEBROTZASSERE
en fête
DIMANCHE 28 JUIN à partir de 11 heures

avec
M A R T E N Y O R G A N T Z
et son orchestre

P A R T I E A R T I S T I Q U E

Evélyne ALTOUNIAN — RAFFI — ESSAÏ —
AUDRAY — Cathy APRAHAMIAN

et l'incontournable
CHORALE de l'ECOLE TEBROTZASSERE
Sous la direction de
HAÏG SARKISSIAN

Distribution des Prix — Tombola — Jeux divers — Buffet — Concours de nardi

Spectacle des enfants
et LA TROUPE DE DANSE « *A S T R I G* » D'ARNOUVILLE

1, Boulevard du Nord - 93340 LE RAINCY — Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.
ENTREE LIBRE

Compte tenu du succès enregistré en 1997
l'*Association* « *M A C H T O T Z* » organise

SEJOUR LINGUISTIQUE
ARMENIEN

LE CAIRE / EGYPTE 2-23 JUILLET 1998
POUR LES JEUNES DE 10-16 ANS
sous le patronage de l'Archevêque Z. Tchintchinian

- ☐ **Hébergement par des familles arménophones;**
- ☐ **Des cours d'arménien: 20 heures par semaine**
 — **par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN,** avec sa **méthode audiovisuelle pour les débutants francophones;**
 — **par professeurs qualifiés et méthode classique pour les autres niveaux.**
- ☐ **Encadrement et assistance assurés;**
- ☐ **Plusieurs excursions et du sport sont prévus.**

PARTICIPATION: 4950 F. tout compris.
INSCRIPTIONS: 01 47 50 97 51.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 24
MERCREDI
24 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·404 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.404

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՑՈՅՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչե՛ր կը պատմեն թուրք թերթերը

Մեր նախորդ թիւով անդրադարձած էինք Յունիս 20-ի Թրքական ցոյցին, որ տեղի ունեցած էր Փարիզ Էնվալիտի հրապարակը։ Այլեւս պարզուած է որ յարձակումներ գործողները ՓՔՔ-ի քիւրտ ոքքայիններ եղած են, կան վիրաւորներ որոնցմէ երեքին համար կ'ըսուի թէ ծանր վիճակի մէջ են։ Յունիս 23-ին, 15 հոգի կալանաւոր կը մնային։

«Մարմարա», Յունիս 22-ին կարգ մը մանրամասնութիւններ կուտար, քաղուած Թուրք թերթերէ (պէտք է ըսել որ Ֆրանսական մամուլը գրեթէ լուռ անցաւ)։

«Ճումհուրիյէթ»ի համաձայն ցուցարարները գլխաւորաբար փաշիստներ եւ խռովարարներ էին։ Պաստառներու վրայ կը կարդացուէր.— «Ֆրանսա սթափէ՛», «Հայոց ծառայ Շիրաք» եւայլն։ Հաւաքոյթին սկիզբէն շուրջ 80 հոգի բիրերով յարձակում գործած են։ 18 վիրաւորներուն մէջ կայ, ըստ «Հիւրրիյէթ»ի Այգօ Էքսան անունով մէկը որ կրնայ Հայ ըլլալ եւ դաշոյնով ծանրօրէն վիրաւորուած է։ Բոլոր թերթերն ալ կը յիշեն թէ յարձակողները ՓՔՔ-ի անդամակցողներն էին։

«Թիւրքիյէ» թերթը յաւելեալ տեղեկութիւններ կուտայ ցոյցերուն մասին, ընդհանրապէս ծանրանալով Ալէն Տիրինի եւ Խոճէնի Զիգմէճիի յայտարարութիւններուն վրայ։ Խոճէնի Զիգմէճի յայտնած է, որ իր աղջիկը, որ Ֆրանսա ծնած է, իրմէ ալ աւելի կը սիրէ Թուրքիան։ «Ահաւասիկ թրքական դրօշակի փաթթուած է ան, մեր տան մէջ թրքերէն կը խօսուի, թրքական հեռատեսիլ կը դիտուի», կ'ըսէ Խոճէնի Զիգմէճի։

Թերթը նոր տեղեկութիւններ կուտայ Այգօ Էքսանի մասին, որ դաշունահարուած էր։ Թերթը այս անգամ Էքսին Այգօ անունը կը գործածէ եւ կ'ըսէ թէ այդ անձը պատահմամբ հոն կը գտնուէր Էյֆէլի աշտարակը դիտելու համար եւ այդ միջոցին է որ պատահմամբ դաշունահարուեցաւ սրովայնէն։

Թերթը կը նշէ, որ ցոյցի ընթացքին ցուցարարները Ապտուլլահ Ջաթլըի մեծադիր նկարները կը կրէին եւ կը պոռային. «Ջաթլըները չեն մեռնիր, հայրենիքը չի բաժանուիր»։

Մինչ այս ցոյցին կապակցութեամբ, «Թիւրքիյէ» թերթը նախորդ օրն ալ արձագանգ կը հանդիսանար Ֆրանսացի պատմաբանի մը տեսակէտին.—

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՊԱՏՄԱԲԱՆԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ժան-Լուի Պաք-Կրամոն, որ Ֆրանսայի Ազգային Գիտական Հետազօտութեան Կազմակերպութեան տնօրէնն է, յայտնած է որ ցեղասպանութեան ընդունումները բարդ պնդումներ են եւ պէտք է շատ ուշադիր ըլլալ։ «Որպէս գիտութեան մարդ, կը հաւատամ որ բանաձեւը քուէարկութեան բերելէ առաջ լուրջ ուսումնասիրութեան ենթարկելու էին», ըսած է ան։ «Մնաց որ այսպիսի հարցերու մասին Խորհրդարանը չէ որ որոշում կը կայացնէ։ Եթէ խորհրդարանները այսպիսի բաներ որոշեն, վաղը կրնան նաեւ որոշում կայացնել Արքիմէտի թէորէմներուն մասին։ Հայերու ու Թուրքերու միջեւ պատմական հարցերը տակաւին չեն լուծուած, այդ հարցերու լուծման համար շատ աշխատանք պէտք է տարուի, պատմաբանները այս մասին պէտք է իրարու հետ ժամադրուին առանց իրենց միջեւ տեղ տալու քաղաքագէտներու ու լրագրողներու։ Ամէն մարդ իր կարծիքը պէտք է յայտնէ եւ լուծում մը պէտք է փնտռուի»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Շաբաթավերջի Թուրք մամուլը տեղ կուտայ Թուրքիոյ Նախագահ Ս. Տէմիրէլի արտայայտութիւններուն, ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Մայիս 29-ի քուէարկութեան որով կը ճանչնար 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը։ Ս. Տէմիրէլ ըսած է թէ այս քուէարկութիւնը սառնակոյտին երեւելի կողմն է միայն եւ թէ նման նախաձեռնութիւններ պիտի շարունակուին։ Ան ակնարկած է Անգլիոյ եւ ԱՄՆ-ու ուր եւս նման քայլեր հաւանական են ըստ իրեն։

Թուրքիոյ Նախագահը ըսելէ ետք թէ Թուրքիոյ պետութիւնը, կառավարութիւնը, մամուլը, գործի շրջանակները եւ հանրային կարծիքը տեղին հակազդեցութիւն մը ուղղած են Ֆրանսայի, աւելցուցած է թէ պէտք չէ այդ հակազդեցութեան չափը անցնիլ։ Տէմիրէլ դժգոհութիւն ալ յայտնած է նախագահ Ժ. Շիրաքի իրեն ղրկած նամակին մասին. այդ նամակը ամբողջովին չէ գոհացուցած զինք. այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ Ֆրանսայի նախագահը բաւարար չափով չէ ըմբռնած Թուրքիոյ զգայնութիւնը։

ՄԱՄՈՒԼ

«FRANCE-SOIR»

(20 Juin)

DE QUOI JE ME MÊLE !

JEAN DUTOURD

Ֆրանսացի ակադեմականը իր ամէնօրեայ քրոնիկներէն մէկը նուիրած է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման Ազգային Ժողովին կողմէ, ինչ որ զինք վրդոված է։

Գրութեան սկիզբը, մեծ գովեստով կը խօսի Հայաստանի եւ Հայերուն մասին։ Կ'ըսէ թէ Հայաստանը միշտ շա՜տ սիրելի եղած է իր սրտին, բուռն համակրանք ունեցած է միշտ Հայերուն նկատմամբ, դեռ աւելի՛ն՝ պատմական համախոհութիւն։ Կը նկատէ որ Հայերու համարկումը շատ լաւ անցած է, գաղթած Հայերը լաւ Ֆրանսացիներ դարձած են, պահելով իրենց հարազատ նկարագիրը, ինչպէս Պրըթոնները կամ Փրովանսցիները եւայլն, եւայլն։

Այս ամբողջը կ'ըսուի որպէսզի կարելի ըլլայ ըսել մնացածը։ Այսինքն հետեւեալը։ Ժ. Տիւթուր չըմբռներ է, որ յանկարծ Ֆրանսա ճանչնայ եւ պարսաւէ հայկական ցեղասպանութիւնը որ հիմա 83 տարուան պատմութիւն է, ի՞նչ է, կ'ըսէ, զգայնութեան քիչ մը յապաղած այս զարթնումը եւ մանաւանդ, կ'աւելցնէ, ինչպէս պիտի ըսէին բարեմիտ մարդիկ՝ «De quoi je me mêle?»։ Ի՞նչ պէտք ունէր Ֆրանսան միջամուխ ըլլալու այս հարցին որ իրեն չի վերաբերիր։ 1919-ին է որ պէտք է ըսուէր, եթէ պէտք էր։ Ու հեգնանքով ալ հարց կուտայ թէ ե՞րբ պիտի նման բանաձեւ մը որդեգրուի Կարմրամորթներու ցեղասպանութեան համար։ Այս ամբողջը վրդոված է ակադեմականը, որովհետեւ Ֆրանսա քանի մը միլիոն կը կորսնցնէ...

Որպէս միակ պատասխան կարելի է իրեն վերադարձնել իր իսկ խորագիրը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 22/23)

ԲԵՐԵԶՈՎՍԿԻԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ՀԱՊ-ի գործադիր քարտուղար Բ. Բերեզովսկի միօրեայ այցելութիւն մը կատարած է Հայաստան, Յունիս 20-ին։ Ռ. Քոչարեանի հետ տեսակցութեան Բերեզովսկի յատկապէս խօսած է ՀԱՊ-ի կառոյցի բարեփոխման մասին։ Շուրջ մէկ ու կէս ժամ տեւած հանդիպումին, որուն ներկայ եղած է նաեւ Վ. Օսկանեան, քննարկուած են ընդհանրապէս ՀԱՊ-էն ներս քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրներ։

Բերեզովկսի այս հանդիպումէն ետք տուած մամուլի ասուլիսին պատասխանելով Ղարաբաղեան հարցին մասին հարցումի մը ըսած է թէ ինք կը նախընտրէ Հայաստանը ձեռնպահ տեսնել ԼՂՀ-ի ճանաչման հարցին մէջ. այս դիրքորոշումը աւելի կառուցողական կը նկատէ քան սպառնական ոճը (ակնարկելով Վարդան Օսկանեանի վերջերս ունեցած արտայայտութիւններուն, թէ Ղարաբաղեան հարցին ձգձգումի պարագային Հայաստան կը վերանայի ճանաչման կարելիութիւնը)։

Ռուս դիւանագէտը հանդիպում մըն ալ ունեցած է Հայաստանի վարչապետին հետ։ Ա. Դարբինեան կարեւոր նկատած է ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներուն յետադայ տնտեսական եւ ֆինանսական համակարգերը։ Հանդիպումին քննարկուած են շրջանին հակամարտութիւններուն կարգաւորման վերաբերող հարցեր։

«ԼՂՀ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ ԿԱՐՈՂ Է ՈՐՈՇՈՒԵԼ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ»

Մեկնաբանելով Հայաստանի Արտաքին Նախարար Վ. Օսկանեանի վերջերս կատարած այն յայտարարութիւնը(*) թէ «Հայաստանը չի բարձրացնում Ղարաբաղի անկախութեան կամ Հայաստանի հետ նրա վերամիաւորման հարցը», ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութեան մամուլի սպասարկութիւնը յայտարարութեամբ մը ըսած է թէ հարկ է այդ արտայայտութիւնը գնահատել որպէս միայն ու միայն բանակցութեան վերահաստատման համար նախապայմաններու բացառման նկատմամբ հայկ. կողմի դիրքորոշման հետեւողականութիւն։ Նշուած է նաեւ թէ Լ. Ղարաբաղի կարգավիճակը կարելի է ճշդել միայն բանակցութիւններու միջոցով։

(*) Տե՛ս «Յառաջ», Յունիս 23, Ա. էջ, Հայկ. ճակատ։

Ս. ԱՎԱՆԷՍԵԱՆ ԼՂՀ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեանի Յունիս 22-ին ստորագրած հրամանագրով Սլաւա Աւանէսեան նշանակուած է ԼՂՀ Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար։

Ք. ՔԸՐՔՈՐԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Յունիս 21-ին երկօրեայ առաջին այցով մը Երեւան ժամանած է ծանօթ բարերար Ք. Քըրքորեան. օդակայանը զինք դիմաւորած են նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Արտաքին Նախարար Վ. Օսկանեան։ Անոր այցը նպատակ ունի շրջելու Հայաստանի տեսարժան վայրերը, պատասխանատուներու հետ քննարկելու իր նուիրած 100 միլիոն տոլարէն վարկ տրամադրելու խնդիրները։ Յունիս 22-ին Ք. Քըրքորեան այցելած է Ծիծեռնակաբերդ ու ծաղկեպսակ զետեղած Եղեռնի յուշարձանին։ Իրեն ընկերացած են Հայաստանի բարձրաստիճան ղեկավարներ։

ՎԱՀԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ներքին գործերու եւ Ապահովութեան նախարարութեան լրատուութեան վարչութիւնը կը հաղորդէ թէ Յունիս 16-ին ձերբակալուած են ոստիկանութեան եւ ներքին զօրքերու ներկայ եւ նախկին ինը սպաներ, որոնք կը մեղադրուին 1994 Յունուար 22-ին Կարէն Ռաֆայէլեանի եւ Արթիւր Յովհաննիսեանի առեւանգումով եւ սպանութեամբ։ Յունիս 22-ին ալ Երեւանի մէջ ձերբակալուած է ներքին զօրքերու նախկին հրամանատար Վահան Յարութիւնեան որ կ'ամբաստանուի աւազակութեամբ եւ որ փախուստի մէջ էր Մարտ 3-էն ի վեր։ Քրէական գործի քննութիւնը կը շարունակուի։

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ԴԷՊՔ

Յունիս 18-ին Գաւառի «Արեւիկ» թատրոնին մօտ գտնուած է տեղացի Աշոտ Պետրոսեանի դիակը, դանակի հարուածներու հետքերով։ Յաջորդ գիշերն ալ նոյն ձեւով սպաննուած Ռաֆիկ Գրիգորեանի դիակը գտնուած է։ Երկու սպանութեան մասին հետաքննութիւն բացուած է։

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Յունիս 22-ին Ռ. Քոչարեան հանդի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ ետ կանչած է Զուիցերիոյ իր դեսպանը՝ Թանէր Պայթօք, որովհետեւ Զուիցերիա մերժեց Անգարայի առաջարկները Լօզանի դաշնագրի 75-ամեակի նշումին առընչութեամբ։ Թուրքիա կ'ուզէր որ տարեդարձը տօնուի այն պալատին մէջ ուր ստորագրուած էր դաշնագիրը, զուիցերական իշխանութեանց մասնակցութեամբ (տե՛ս՝ «Յառաջ», Յունիս 13 / 14)։

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ Անտրէս Փասթրանա, 44 տարեկան, պահպանողական կուսակցութենէն։ Այս ընտրութեամբ, ժողովուրդը ցոյց տուաւ որ փոփոխութիւն կ'ուզէ։ Նոր նախագահը տնտեսական ծանր կացութեան մը կը բախի, երկրին մէջ 18 միլիոն աղքատ կայ (37 միլիոն է բնակչութիւնը)։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ մասնակի վերանորոգումէն ետք (Սեպտեմբեր 27), Հոկտեմբեր 1-ին պէտք է ընտրուի նախագահը։ Ռընէ Մոնորի մտադիր է երրորդ անգամ ըլլալով իր թեկնածութիւնը դնելու։

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ.

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ. — Առաջին երկու յենարաններու՝ ժողովուրդի եւ օրէնդիր իշխանութեան, նեցուկի բացակայութեան եւ կորուստի հետեւանքն այն էր, որ Լ. Տէր-Պետրոսեանի քաղաքական իշխանութիւնը կախուած մնաց բացառապէս երրորդ յենարանէն՝ կառավարութենէն: Եւ այդ դիւրաբեկ կախուածութիւնը պահպանուեցաւ մինչեւ այն օրը, երբ կառավարութիւնը դադրեցաւ պաշտպանելէ Լ. Տէր-Պետրոսեանը:

Կառավարութեան նեցուկը ցրիւ հանելու մէջ կանխորոշ դեր խաղաց Ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման բանակցութիւններու գործընթացը: Փաթեթային (ամբողջական) եւ փուլային կարգաւորման անհամատեղելի դիրքորոշումները եւ բացայայտ անհամաձայնութիւնները պատճառ դարձան իշխանութեան շրջանակներուն մէջ երկու բեւեռներու առաջացման, որոնցմէ մէկը կողմնակից էր հիմնահարցի փաթեթային, իսկ միւսը փուլ առ փուլ լուծման: Այս ձեւով գոյացան մէկ կողմէն Լ. Տէր-Պետրոսեան — Ա. Սահակեան — Վ. Սիրադեղեան եւ միւս կողմէն Ռ. Քոչարեան — Վ. Սարգսեան — Ս. Սարգսեան եռեակները եւ իշխանութեան գլխաւոր պարագլուխները երեւցան այլեւս չքօղարկուած, բացայայտ անհամաձայնութեան մէջ:

Այս տարուան սկիզբը իրադարձութիւնները զարգացան սրընթաց: Անվտանգութեան խորհուրդի 1998-ի Յունուարի ընկէզը կայացած յայտնի նիստէն սպրդած լուրերը եկան հիմնաւորելու, որ կացութիւնը «լարուած» է: Աւելի ուշ երկիրը ցնցուեցաւ 1998 Յունուար 18 եւ 20-ի ահաբեկչութիւններէն, որոնց թիրախն էին պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ: Ահաբեկչութիւնները առիթ տուին ՀՀ Շարժման ղեկավարութեան հրաւիրել Հանրապետութեան նախագահը ձեռնարկելու համապատասխան միջոցներու, որպէսզի, Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը գործադրելով, Լ. Տէր-Պետրոսեան առանձնէր բանակի հրամանատարութեան իր սահմանադրական իրաւունքը, եւ իրենց պաշտօններէն հեռացնելով կառավարութեան մի քանի անդամներ, ապահովէր երկրին անդորրը:

Ահաբեկչութիւններուն հեղինակի ինքնութիւնը, մեր վերլուծութեան տեսանկիւնէն, էական նշանակութիւն չունի — այդ չի նշանակեր, որ կը մերժենք պատասխանատուութեան ենթարկելու անհրաժեշտութիւնը: Ահաբեկչութիւններու փաստը, ներքաղաքական կեանքի տեսանկիւնէն, պարզապէս կուգար համոզելու, որ Հանրապետութեան նախագահ — կառավարութիւն տարակարծութիւնները հասած էին այնպիսի գագաթնակէտի, որ երկիրը կը գտնուէր զինեալ բախումներու եւ քաղաքացիական պատերազմի սեմին: Հետեւաբար, անհրաժեշտ էր արագ լուծումներ որոնել կանխելու համար անուղղակի հետեւանքները:

Բ.
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԿԻՐԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԵՐԷՆ ԴՈՒՐՍ ԲԵՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Իր 1998 Փետրուար 3-ի ելոյթին մէջ Լ. Տէր-Պետրոսեան յայտարարեց հետեւեալը՝

Իշխանութեան ձեզ յայտնի մարմինների կողմից ինձ ներկայացուել է հրաժարականի պահանջ:

Նկատի ունենալով, որ ստեղծուած իրավիճակում նախագահի սահմանադրական լիազօրութիւնների կիրառումը յղի է երկրի ապակայունացման լուրջ վտանգով, ես ընդունում եմ այդ պահանջը եւ յայտարարում իմ հրաժարականը:

.

Եթէ ընդունել եմ հրաժարականի որոշում, հաւատացէք, դա նշանակում է, որ այլընտրանքը մեր պետութեան համար համարել եմ աւելի վտանգաւոր (1):

Որո՞նք էին Լ. Տէր-Պետրոսեանի ակնարկած «նախագահի սահմանադրական լիազօրութիւններ»ը: Արդեօ՞ք այդ լիազօրութիւններու իրականացումը իսկապէս յղի էր «երկրի ապակայունացման լուրջ վտանգով» եւ արդեօ՞ք հրաժարականէն զատ այլ լուծում Հայաստանի համար իսկապէս «աւելի վտանգաւոր» էր:

Հայաստանի Սահմանադրութիւնը կը նախատեսէ լուծումներու մի քանի տարբերակներ նման քաղաքական թնճուկներէն երկիրը դուրս բերելու համար:

ա. — Ըստ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 3-րդ կէտին, Հանրապետութեան նախագահը իրաւունք ունի լուծարելու Ազգային Ժողովը: Խորհրդարանը լուծելու իրաւասութեան կիրառումը աննպատակ չէ, այլ նախատեսուած է որպէս քաղաքական թնճուկներէն դուրս գալու սահմանադրական ելք:

Ազգային Ժողովի լուծարումը անցեալ Փետրուարին հանդէս կուգար որպէս դիմում ժողովուրդին՝ Հանրապետութեան նախագահը կը խնդրէր ժողովուրդէն, որպէսզի վերջինս խորհրդարանական ընտրութիւններու միջոցաւ կողմնորոշուէր եւ ընտրէր այնպիսի մեծամասնութիւն, որուն դիրքորոշումը համապատասխանէր Հանրապետութեան նախագահի դիրքորոշման: Միեւնոյն ժամանակ, Հանրապետութեան նախագահը կը յայտարարէր, որ հակառակ պարագային, եթէ ժողովուրդը ընտրէր իրեն նեցուկ չկանգնող մեծամասնութիւն, ինք կը ներկայացնէր իր հրաժարականը: Ցիրաւի, այս միակ տարբերակն էր, որ թոյլ կուտար Հանրապետութեան նախագահին իր հրաժարականը հիմնաւորել ժողովուրդին կողմէ իր քաղաքականութեան սատար չկանգնելու տրամադրութեամբ:

Այստեղ հնարաւոր էին երկու վարկածներ: Առաջին վարկածը այն էր, որ մէկ այլ կուսակցութիւն — ըսենք Երկրապահները — կը ստանար Խորհրդարանի մեծամասնութիւնը: Ազգային Ժողովի նոր մեծամասնութեան շարքերէն կը կազմուէր նոր կառավարութիւն, որ կը ստանձնէր երկրի կառավարումը: Նման վարկածի պարագային, Լ. Տէր-Պետրոսեանի՝ ժողովուրդի եւ Խորհրդարանի նեցուկէն զրկուած ըլլալու փաստը կը ստանար սահմանադրական ձեւակերպում եւ որու հետեւանքով Հանրապետութեան նախագահը կը ներկայացնէր իր հրաժարականը: Երկրորդ վարկածն այն էր, որ ՀՀ Շարժումը՝ Հանրապետութեան նախագահին նեցուկ կանգնող կուսակցութիւնը, կը վերահաստատուէր Խորհրդարանին մէջ: Այդ կը նշանակէր, որ քուէարկողներուն մեծամասնութիւնը նախապատուութիւն տուած կ'ըլլար Հանրապետութեան նախագահի առաջարկած քաղաքականութեան: Վարչապետը կը ներկայացնէր կառավարութեան հրաժարականը եւ Խորհրդարանի նոր մեծամասնութեան շարքերէն կը կազմուէր նոր կառավարութիւն: Այս վարկածը թոյլ կուտար Լ. Տէր-Պետրոսեանին վերանուաճել ոչ միայն օրէնդիր իշխանութեան, այլ նաեւ ժողովուրդին նեցուկը, այսինքն իր իշխանութեան երկու ամենակարեւոր յենարանները եւ Հանրապետութեան նախագահին բացառապէս կառավարութենէն կախուած ըլլալու հանգամանքը կը վերանար:

Հանրապետութեան նախագահը չդիմեց այս քայլին մի քանի պատճառներով: Նախ, ակնյայտ էր, որ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը չէր բաժներ իր եւ ՀՀ Շարժման տեսակէտները եւ կասկած չկար, որ Երկրապահները ձեռք կը բերէին Ազգային Ժողովի մեծամասնութիւնը: Հետեւաբար, ոչ մէկ երաշխիք կար, որ Ազգային Ժողովի արտահերթ ընտրութիւնները Հանրապետութեան նախագահին ապահովէին իր քաղաքականութեան սատար կանգնող Խորհրդարանի մեծամասնութիւն մը: Այսուամենայնիւ, հնարաւոր էր, որ Լ. Տէր-Պետրոսեան դիմէր այս քայլին եւ իր հրաժարականին տար սահմանադրական ձեւակերպում; եթէ երկրորդ պատճառը, այն վտանգը որ խորհրդարանական վաղաժամկէտ ընտրութիւնները կրնային ապակայունացնել երկրին հասարակական անդորրը, չգար տարհամոզելու Հանրապետութեան նախագահը: Լ. Տէր-Պետրոսեանին կը մնար որոնել մէկ այլ սահմանադրական լուծում:

բ. — Երբ պետական իշխանութիւններու բնականոն գործունէութիւնը վտանգուած է կամ վտանգի սպառնալիք կայ, Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը իրաւունք կուտայ Հայաստանի նախագահին նախաձեռնել այնպիսի քայլերու, որոնց նպատակն է վերահաստատել սահմանադրական կարգը (2): Սահմանադրութեան այս դրոյթը կիրարկելու համար Հայաստանի նախագահը պէտք է յաղթահարէր երեք յաջորդական հանգրուաններ կամ խոչընդոտներ:

Առաջին հանգրուանը կը վերաբերի այն պարտաւորութեան, ըստ որուն Հանրապետութեան նախագահը պէտք է խորհրդակցի Ազգային Ժողովի նախագահին եւ վարչապետին հետ նախքան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը ի գործ դնելը:

Փետրուարի իրադարձութիւններուն լոյսին տակ, պարզ է, որ այդ երկու գործիչներէն առաջինը՝ Ազգային Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան, իր համաձայնութիւնը տար Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառման համար: Սակայն, նոյնը չէր կրնար ըլլալ վարչապետ Ռ. Քոչարեանի պարագային: Վերջինս ամենայն հաւանականութեամբ դէմ արտայայտուէր Հանրապետութեան նախագահի մտադրութեան: Սակայն, նոյնիսկ վարչապետի ընդդիմութեան պարագային, Հանրապետութեան նախագահը կրնար Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի ընձեռած իրաւունքը կիրառել, որովհետեւ, սահմանադրօրէն ան ստիպուած չէր ենթարկուելու Ազգային Ժողովի նախագահի կամ վարչապետի դիրքորոշումներուն:

Եթէ վերը նշուած առաջին խոչընդոտը յաղթահարուէր, Հանրապետութեան նախագահը դէմ յանդիման պիտի գտնուէր այս անգամ Ազգային Ժողովի երեսփոխաններուն, որովհետեւ Հայաստանի Սահմանադրութիւնը կը լիազօրէ Ազգային Ժողովի առնուազն մէկ — երրորդին (այսինքն 64 երեսփոխաններ) նախաձեռնելու 14-րդ կէտի կիրառման կասեցումը: Կասեցման գործընթացը պէտք է հետեւի հետեւեալ հերթականութեան:

● *Նախ, առնուազն 64 երեսփոխաններ պէտք է դիմեն Սահմանադրական դատարան: Դարձեալ դառնալով փետրուարեան իրադարձութիւններուն, կարելի է եզրակացնել, որ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները, ներառեալ «Երկրապահ» եւ «Հայրենիք» խմբակցութիւնները, Ազգային Ժողովին մէջ ունէին թիւով աւելի շատ երեսփոխաններ քան այն, ինչ կը պահանջուի Սահմանադրական դատարան դիմելու իրաւասութիւն ձեռք բերելու համար (3): Հետեւաբար, կասկած չկայ, որ Ազգային Ժողովը դիմէր Սահմանադրական դատարան:*

● *Երկրորդ, Ազգային Ժողովը 14-րդ կէտի կիրարկումը կասեցնելու հարցը կը քննէ Սահմանադրական դատարանի եզրակացութիւնը ստանալէ յետոյ (օրէնսդրութեան համաձայն, Սահմանադրական դատարանը իր եզրակացութիւնը պէտք է հրապարակէ դիմումը ստանալէն 24 ժամուան ընթացքին): Ազգային Ժողովը, նիստին ներկայ երեսփոխաններու մեծամասնութեան քուէներով կրնայ որոշել դադրեցնել 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը: Կրկին, եթէ հաշուի առնենք տարուան սկիզբին ընդդիմութեան բոլոր կուսակցութիւններու երեսփոխաններու թիւը, անցեալ Փետրուարին Ազգային Ժողովը կրնար կասեցնել 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը:*

ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ
Սահմանադրական իրաւունքի եւ քաղաքական գիտութեան տոքթորանտ

(Շար. 2)

Նշումներ

(1) — Տե՛ս՝ «Ցառաջ», 1998 Փետրուար 5, էջ 1:

(2) — Սահմանադրութեան այս իրաւասութեան կիրառման աւելի հանգամանալից վերլուծութեան հետ ծանօթանալու համար տեսնել նոյն հեղինակէն «Բռնապետութիւնը հնարաւո՞ր է Հայաստանի մէջ», «Ցառաջ», 1996 Սեպտեմբեր 13, 14 եւ 15, էջ 2:

(3) — Սոյն յօդուածին մէջ պիտի հիմնուինք այն անառարկելի հետեւութեան վրայ, որ այս տարուան սկիզբը Ազգային ժողովէն ներս Լ. Տէր-Պետրոսեանին նեցուկ կանգնող երեսփոխաններուն թիւը չէր գերազանցեր 53-ը, այսինքն, այսօրուան «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնը կազմող երեսփոխաններու թիւը:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ծանօթ պատմաբան, Շիքակոյի համալսարանի քաղաքագիտութեան ամպիոնի դասախօս, փրոֆ. Ռոնըլտ Գրիգոր Սիւնի վերջերս հրաւիրուած էր սեմինար մը կազմակերպելու եւ դասախօսութիւն տալու Պոլսոյ Քոչ համալսարանին մէջ: Հրաւիրողը՝ անոր նախկին շրջանաւարտներէն, այժմ Քոչ համալսարանի դասախօսներէն, իրեն առաջարկած է խօսիլ Հայերու մասին: Հակառակ տարօրինակ (գուցէ եւ վտանգաւոր) ըլլալուն, առաջարկը ցեղասպանութեան փափուկ նիւթին շուրջ զրուցելու առիթ եղած է, որ միշտ չի տրուիր, եւ փրոֆեսէօրը մեկնած է Պոլիս: Ստորեւ թարգմանաբար անոր յօդուածը այդ այցելութեան մասին. («Ազգ», Յունիս 11). —

Քոչ համալսարանը նոր բացուած ուսումնական հաստատութիւն է, ուր ուսանողները կը մասնագիտանան գործարարութեան եւ տնտեսագիտութեան մէջ: Հիմնուած է Թուրքիոյ ամէնէն հարուստ ընտանիքներէն մէկուն կողմէ: Ուսանողները, որոնք դժուար է զանազանել ամերիկացի իրենց սերնդակիցներէն, սահուն անգլերէն կը խօսին: Դասախօսական կազմը Թուրքեր եւ օտարներ են: Հաստատութիւնը հպարտ է իր արեւմտեան թեքումով, սակայն դեռ կ'ապրի աշխարհիկ ու արդիական մտածելակերպի մէկ կողմէն քեմալական եւ միւս կողմէն օտար դասախօսներու քննադատական տեսակէտներու հակասութեան մէջ:

Ես Պոլիս ժամանեցի Մայիս 20-ին: Զիս դիմաւորեցին եւ համալսարան առաջնորդեցին զեկուցումէն ընդամէնը 15 վայրկեան առաջ: Դահլիճին մէջ հաւաքուած էին շուրջ 150 հոգի՝ մեծամասնութիւնը ուսանողներ:

Երկար Թուրքերէն յառաջ հազիւ ինքզինքս վերագտած, սկսայ զեկուցումս շնորհակալութիւն յայտնելով զիս հրաւիրող անձնաւորութեան եւ համալսարանին՝ Հայերը եւ Թուրքերը անջրպետող հսկայական ողբերգութեան մը մասին խօսելու առիթ ընծայելուն համար: Նախադասութիւնս կարծես զգաստացուց ներկաները: Այնուհետեւ շարունակեցի. «Արեւելեան Անատոլուի մէջ 1915-ին հարիւրհազարաւոր Հայերու զանգուածային տեղահանութիւններն ու կոտորածները պատմաբանները սովորաբար կը ներկայացնեն որպէս ծայրայեղական ազգայնամոլ երկու խմբաւորումներու, երկու ժողովուրդներու հակամարտութիւն՝ միեւնոյն հողամասին համար: Աւելի զարգացնելով այդ թեման, անոնք, որոնք կը ժխտեն ցեղասպանութեան փաստը, կոտորածը կը ներկայացնեն որպէս քաղաքացիական պատերազմ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ: Ես բոլորովին այլ թեզ յառաջ կը քշեմ. կոտորածը ոչ թէ քաղաքացիական պատերազմ էր (առիկա երբեք տեղի չէ ունեցած եւ ներկայ է միայն կեղծարարներու երեւակայութեան մէջ), այլ ցեղասպանութիւն: Կառավարող շրջանակները որոշեցին Հայերը տեղահանել իրենց պապենական հողերէն, շարք մը ռազմավարական նպատակներ իրագործելու դիտաւորութեամբ. վերացնել Ռուսաստանի դէմ մղուող պատերազմին իբր թէ սպառնացող հայկական վտանգը, պատժել Հայերը այն արարքներուն համար որոնք յեղափոխական եւ քայքայիչ կը թուէին կառավարող Թուրք շրջա-

նակներուն, եւ իրագործել Անատոլուէն (Կովկասէն անցնելով) մինչեւ Կեդր. Ասիա երկարող փանթուրքական կայսրութիւն հիմնելու իրենց փառասիրական նպատակները»:

Ես ժամ մը խօսեցայ: Քանի մը հոգի դուրս ելան դահլիճէն: Թուրք դասախօսներէն մէկը, որուն հանդիպեր էի դասախօսութենէն անմիջապէս առաջ, չատ տխուր դէմքով հետեւեցաւ ելոյթիս: Բայց հանդիսատեսը չափազանց ուշադիր էր եւ երբ վերջացուցի՝ բուռն ծափահարեց: Յաջորդ մէկ ժամուան ընթացքին ես պատասխանեցի հարցումներուն, որ ամենահետաքրքրականն էր: Հարցումները թշնամական չէին, կարծես անոնք ընդունած էին ցեղասպանութեան փաստը եւ որ ան կազմակերպուած եւ գործադրուած էր երիտթուրքերու կողմէ: Ընդունեցին նաեւ, որ կատարուածը ոչ թէ ազգայնամոլական ընդհարում էր, այլ կը հետապնդէր Թուրք իսլամական կայսրութեան վերստեղծում այդ ճամբուն վրայ Փիզիքական բնաջնջման ենթարկելով բոլոր անոնք (այսինքն՝ Հայերը) որոնք կրնային դայն խոչընդոտել:

Առաջին հարցումը ուղղեց ուսանող մը, որ կ'ուզէր իմանալ, թէ այդ հարցին վերաբերեալ այժմ ի՞նչ կարելի է ընել եւ ի՞նչպէս կարելի է թշնամանքը հրջանցել: Ասիկա բաւական աշխոյժ քննարկման նիւթ դարձաւ, որու ընթացքին չօշափուեցան նաեւ Թուրքիոյ ներողութիւն խնդրելու, ե՞րբ խնդրելու եւ խնդրելու պարագային Թուրքիոյ կողմէ ձեռք բերուելիք առաւելութիւններու հարցերը: Պատասխանեցի, որ Թուրքիա այժմ այնքան չատ հարցեր ունի լուծելիք (Քիւրտերու դէմ պատերազմը, Կիպրոսի հարցը, Եւրոպա մուտքը, մահմետականութիւն, աղքատութիւն) որ ճիշդ կը վարուէր, եթէ ճանչնար աւելի քան ութսուն տարի առաջ կատարուած դէպքերը եւ գլուխը ազատէր ցեղասպանութեան ցաւալի հարցէն: Նման պաշտօնական ճանաչում նախ մթնոլորտը կը մեղմացընէր Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ, ապա ճամբայ կը հարթէր, որ Թուրքիա մուտք գործէր արդիականացած ազգերու հասարակութիւն:

Թուրքերու հանդէպ Հայերու վերաբերումի մասին հարցումին պատասխանեցի, որ Հայերէն չատեր Թուրքերը կ'ատեն անցեալին կատարածին համար, զոր այսօր կը չարունակեն ժխտել: Այդ ժխտումը փաթոլոժիք արձագանգներ (ներառեալ ահաբեկչութիւնը) ունեցած է ինչպէս Հայերու, այնպէս ալ Թուրքերու մօտ, եւ այդ բոլորը չտկելու միակ միջոցը կատարուածը քաջաբար ընդունիլն է: Ես ըսի, որ Ամերիկայի մէջ չատ մը Հայեր կը զարմանան, որ նման խօսակցութիւն արտօնուած է Թուրքիա եւ արժանացած լաւ ընդունելութեան: Ողջունելի էր համալսարանին նախաձեռնութիւնը, նոյնիսկ եթէ սահմանափակուած էր ընդամէնը մէկ դասախօսի մէկ դասախօսութեամբ: Նչեցի, որ Հայերու, Թուրքերու եւ օտարներու մասնակցութեամբ հարցին ընդլայնուած քննարկումը կրնայ փոխմրոնումի առաջին քայլը հանդիսանալ:

Ուսանող մը հարցուց հայ ահաբեկիչներու մասին: Ես պատասխանեցի, որ ահաբեկչութիւնները չատոնց դադրած են: Այդ պահուն չանդրադարձայ, որ ան կրնար ակնարկել ներկայ ժամանակներու ահաբեկչութեան, որ իրականութեան մէջ գոյութիւն չունի, բայց անընդհատ կը նշուի Թրքական մամուլին մէջ՝ Քիւրտերուն ցոյց տրուած օժանդակութեան տեսքով:

Ուրիչ ուսանող մը հարցուց, թէ հայկական հարցի քննարկումը մի՞թէ չէր բարձրացներ քրտական հարցի որոշ խնդիրներ: Ճիշդ ըսած, չատերը որոշ կապ կը տեսնէին 83 տարի առաջ Հայերուն եւ ներկայիս՝ Քիւրտերուն դէմ կատարուածին միջեւ: Ես ներողութիւն խնդրեցի որ չեմ անդրադառնար քրտական հարցին, աւելցնելով որ ընդամէնը մէկ ժամ Թուրքիա գտնուելով արդէն կը դառնայի այդ երկրին թշնամին:

Դահլիճը թողեցի ուրախ տրամադրութեամբ եւ գոհ՝ փորձառութենէն: Երկու օր ետք լրագրող մը եկաւ պանդոկ՝ ցեղասպանութեան մասին հարցազրոյց կատարելու հետս: Մենք մէկ ժամէն աւելի զրուցեցինք կատարուածին ու պատճառներուն մասին: Լրագրողը խոստացաւ որ շաբաթ մը վերջ հարցազրոյցը լոյս կը տեսնէ «Միլլիյէթ» թերթի յաւելուած «Կազէթէ Փազար»ի մէջ:

Մինչ այդ, սակայն, հիանալով Պոլսոյ գեղեցկութեամբ ու Վոսփորի հրաշքով եւ համտեսելով Թրքական ծանօթ ճաշերը՝ գիտակցեցայ, որ առիթը իսկապէս եզակի էր, զուցէ տարօրինակ և անյարիր այն ամէն ինչի, որ կը կատարուէր Թուրքիոյ մէջ:

Նշուած դասախօսութենէն քանի մը օր ետք, Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը պաշտօնապէս ճանչցաւ հայկական ցեղասպանութիւնը եւ Թուրքիոյ անմիջական արձագանգը եղաւ հին յանկերգի կրկնութիւնը, թէ քաղաքացիական պատերազմ էր, փոխադարձ սպանութիւններ եւ այդ բոլորը՝ Հայերուն մեղքով:

Պոլսէն անցայ Վրաստան, որ իրեն յատուկ խնդիրներ ունի: Հոն ալ մարդիկ զարմացան որ ինծի թոյլ տրուած է խօսիլ Թուրքիոյ մէջ, ցեղասպանութեան մասին:

Վերադառնալէ ետք, խորհրդածելով այդ մասին, կը կարծեմ, որ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունի, առայժմ ծածուկ, ցեղասպանութեան չուրջ քննարկումներ կատարելու հօսանք մը, յատկապէս ուսանողներու եւ մտաւորականներու հրջանակներուն մէջ, որոնք կը գիտակցին, որ կատարուածի պաշտօնական տարբերակը դէշ յօրինուած սուտ մըն է եւ չափազանց խոցելի: Քոչ համալսարանի ուսանողները եւ այդ լրագրողը կը վկայեն որ, մարդիկ թէեւ թիւով քիչ, պատրաստ են յանուն ճշմարտութիւնը լսելու ռիսքի դիմել:

Թուրքերու գործն է, անշուշտ, պարզել, թէ ի վերջոյ իրենք ովքեր են. արդեօ՞ք, թէ աւանդապահ, աշխարհի՞կ, թէ մոլեռանդ, արեւելեա՞ն, թէ արեւմտեան: Բայց լաւ է որ անոնցմէ ոմանք սկսած են մտածել «Թապու» համարուած հարցերու չուրջ՝ հարցականի տակ առնելով իրենց անցեալը: Միայն այդ ճամբով անոնք կրնան կերտել այն ապագան, որ ընդունելի եւ փափաքելի կ'ըլլայ ամէնուն համար:

Լրատու — տեղեկատու

ՌՈՊԷՐ ԷԼԻԲԷԿԵԱՆ

Ռոպէր Էլիբէկեանի գործերը (Ջրանկար եւ իւղանկար) կը ցուցադրուին Յուլիս 2-էն 11 (*):

Նկարիչը ծնած է 1941-ին, Թիֆլիս եւ 1956-ին հաստատուած Երեւան: 1969-էն աւարտած է տեղւոյն գեղարուեստական թատերական հիմնարկը եւ 1982-ին արժանացած է Հայաստանի «Պետական մրցանակ»ին: Իր գործերը ցուցադրուած են Եւրոպայի, Միջին — Արեւելքի եւ Հնդկաստանի մէջ, անհատական թէ հաւաքական ցուցահանդէսներու մէջ: Իր արուեստը պէտք կերպով աղուած է թատրոնի եւ օփէրայի աշխարհներէն: Կատարած է նաեւ թատրոնի եւ օփէրայի բազմաթիւ յարդարումներ եւ տարազներու ձեւաւորումներ:

(*)Cité Internationale des Arts,
18, rue de l'Hôtel de Ville,
75004 Paris.
Tous les jours sauf dimanche et
lundi de 13h à 19h.

ԱՐԵԳ ԷԼԻԲԷԿԵԱՆ

Նկարիչ է նաեւ Ռոպէր Էլիբէկեանի տղան՝ Արեգ, կրտսերագոյն նկարիչն է Էլիբէկեան ընտանիքին: Ծնած է. Երեւան 1970ին, ուսումն ալ ստացած տեղւոյն թատերական — գեղարուեստական հիմնարկը: Մասնակցած է հայ արուեստի բազմաթիւ ցուցահանդէսներու Հայաստան, Գերմանիա, Լիբանան:

Արեգ կ'օգտագործէ կաւճամատիտներ իր նկարներուն համար, հաստատուած Գանատա, իր վերջին գործերուն մէջ զգալի կերպով ներշնչուած է Քէպէքի վառ գոյներէն: Իր ալ գործերը կը ցուցադրուին Փարիզ Յուլիս 3-էն 31 (*)

(*) Galerie Haï Cie,
14, rue de Birague, 75004 Paris.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Յունիս 4-ին, իր մահկանացուն կնքած է պարսկահայ բանաստեղծ, գրող, թարգմանիչ եւ հանրային գործիչ՝ Գալուստ Խանենց (Խանեան): Ծնած էր Թեհրան 1910-ին, նախնական կրթութիւնը ստացած Սէն — Լուի Փրանսական գոլէջը, ապա մասնագիտացած է ճարտարապետութեան մէջ Թեհրանի համալսարանը: 1927-էն սկսած է աշխատակցիլ հայ մամուլին, հիմնադիրներէն է «Նոր էջ» հանդէսին եւ իրանահայ Գրողներու Միութեան, 1979-ին խումբ մը համախոհներու հետ հիմնած է իրանահայ Ազգային եւ Մշակութային Միութիւնը որու նախագահը եղած է 1979-էն 1986: 1974-ին արժանացած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան «Հայկաշէն Ուզունեան» գրական մրցանակին:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, մշակութային Մէկ յանձնախումբին կազմակերպութեամբ ընդունելութիւն — հանդէս մը տեղի ունեցած է Յունիս 7-ին, ի պատիւ «Մարմարա»ի խմբագրապետ, գրագէտ Ռ. Հատտէճեանի եւ արտասանող Սիլվա Կոմիկեանի: Բացումը կատարած է յանուն Միութեան վահէ Քէթլի եւ հրաւիրած Տիկին Մելինէ Արսէվէրը, որ ներկայացուցած է Ս. Կոմիկեանը: Ան արտասանած է Դուրեանէն, Մեծարենցէն, Զարիֆեանէն, Թէքէեանէն, Մ. Իշխանէն եւ Ս. Կապուտիկեանէն քերթուածներ: Ապա, Գարբիէլ Պասմաճեան խօսած է Ռոպէր Հատտէճեանի գրական եւ հրապարակագրական վաստակին մասին: Ծեմ հրաւիրուելով, Ռ. Հատտէճեան նախ արտայայտուած է Ս. Կոմիկեանի տաղանդին մասին, ապա խօսելով Պոլսոյ մասին, ընդգծած է որ ան իր մէջ կը հաւաքէ Հայրենիքը եւ Սփիւռքը, անցեալի եւ ներկայի ըմբռնումներով: Հուսկ պատասխանած է հարցումներու: Բ. մասին մէջ, Ս. Կոմիկեան արտասանած է պոլսահայ գրողներու գործերէն՝ Ռ. Հատտէճեանի, Զահրատի, Խրախունիի եւ Իմմա Աճէմեանի: Հաւաքոյթը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ֆորտ Սէնթըր Ռեսիթալ Հոլի մէջ, Մայիս 10-ին բացառիկ նուագահանդէս մը տուած են հայ երկու երիտասարդներ՝ դաշնակահար Սերուժ Գըրաճեան եւ ջութակահար Արա Մալիքեան: Յայտագրին մաս կազմած են Փրոկոֆիէւի, Ռավէլի, Ռաքմանինոֆի, Շիմանովսկիի գործերը:

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Ըսել է դեռ Փէսի ու զգակի տակ ծածկուած Հայեր կային, որոնց ձեռքը ամէն տեղ կը հասնէր, որոնց յանդգնութիւնը սահման չունէր: Ուրեմն ապահովութիւն չկար ոչ ոքի համար: Արդ, անհրաժեշտ էր ամէն գնով գանել «չարագործներու բոյնը»:

Մեզի համար ալ անել կացութիւն մը ստեղծուած էր երկու ճակատի վրայ: Նախ՝ համոզուած էինք թէ ուշ — կանուխ կրնային ձեռք տալ մեր օձիքը ու յետոյ դրոյներ կը հրջէին արտագաղթի մասին, Ամերիկայի միսիոնարներու միջոցաւ: Գացողը պիտի երթար մնացողները պիտի հաշտուէին իրենց ճակատագրին հետ:

Խարբերդէն տասնեակ մը կիներ եկած էին իրենց ընտանիքներու մնացեալ բեկորները համոզելու եւ տանելու համար: Տեղւոյն վրայ գտնուածները իրարու մէջ կը փափսային, գիրար կը համոզէին ու ամէն օր տասնով — քսանով կարաւան կազմած, ոմանք դաղանի, ուրիշներ բացէն խումբ — խումբ կը մեկնէին: Ամէն գնահատանքէ վեր է, նոյնիսկ երախտագիտութեան արժանի այն օրերուն հայ կիներուն կատարած աշխատանքը: Անձինք նուիրեալներ, որոնց նման քիչ կը գտնուի ազգերու պատմութեան մէջ: Անոնց նուիրումին ալ զոհողութեանը չափը կարելի չէ նկարագրել քանի մը բառով: Պատմութիւնը հարկաւ օր մը իր լման գնահատանքը կ'ընէ անոնց մասին, իբրեւ երախտագիտական տուրք:

Մենք ալ մեր գլխուն ճարը պիտի նայէինք: Մեր բոլորիս փափաքն էր Հայաստան երթալ, հոն թափել մեր ուժն ու աշխատանքը: Մէկ խօսքով ծառայել Հայրենիքին, փոխանակ ուրիչ երկիրներ թափառելու: Բայց ափսոս ... Նորէն սեւ գիծը քաշուած էր Հայաստանի բախտին վրայ: Դարձեալ օտարը նստած էր հոն, իսկ դէպի հոն երկարող ճամբան տաժանելի էր: Երկու կարմիր լաթեր ամէն տեղ կը ծածանէին քով քովի եւ այդ լաթերուն տակ կը հանդչէին մեր ամբողջ ողբերգութիւնը, մեր քանդուած յոյսերուն փլատակները:

Ատոր համար ալ, մենք եւս պէտք էր հետեւէինք նոյն ուղղութեան, ամէն բան յանձնելով ճակատագրին:

Իրիկուն մը բոլորս հաւաքուեցանք Հայրիկին բնակարանը, — ամէնէն յարմար եւ կասկածէ դուրս անկիւն մը: Շատ կարեւոր որոշումներ պիտի տրուէին: Կազմած էինք փախուստի ծրագիր մը եւ եթէ Հայրիկը համաձայն ըլլար, անյապաղ գործի պիտի ձեռնարկէինք:

Ծրագիրը պարզեց Աւոն իր բառերուն ուժ տալով: Թուական, օր, ժամ բոլորը ճշդուած էին: Աշխատանքի բաժանումն ալ կատարուած էր: Մեր հաւաքական փախուստը, ուրեմն, տեղի պիտի ունենար Սեպտեմբերի երկրորդ շաբթուն, Չորեքշաբթի կէս գիշերին:

Աւոյին պարտականութիւնն էր առենին գտնել մեր հաւաքավայրը եւ ուսումնասիրել հրջանները: Պայտար Մանասը յանձն առած էր Հայրիկը հասցնել հաւաքավայր: Իմ պարտականութիւնս էր Ասատիկը եւ Սիսէն ամէն գնով հասցնել կարաւանին:

Ծրագրին մէջ չատ յանդուգն կէտ մը կար, ան ալ գլուխ պիտի հանէր Խենթ Նշանը: Քաղաքի կեդրոնի փայտաշէն չուկաները պիտի հրկիզէր, կարաւանին մեկնալէն առաջ:

Մեզի իբր առաջնորդ ընտրուած էր հրջանին ծանօթ, քաջ եւ յանդուգն քիւրտ ջորեպան մը — Ջանանը:

Այս ծրագրին միայն մէկ կէտին ընդդիմացաւ Հայրիկը: Ասիկա իր մեկնելու պարագան էր: «Այս վիճակով օտար աշխարհ երթամ ի՞նչ ընեմ...»: Կը կարծէր, որ բեռ մը եւ վտանգ մը կրնար ըլլալ մեզի համար:

Երկար ճարտասանութեան պէտք եղաւ, մինչեւ որ վերջապէս համակերպեցաւ: Բայց չատ գոհ չէր երեւար:

Գործի ձեռնարկեցինք, իւրաքանչիւրս մեզի վիճակուած աշխատանքին կապուելով:

Դիմեցինք քանի մը անգամ հնձան գացի: Խօսեցայ Ասատիկին, Սիսէին, պարզեցի մեր կազմած ծրագիրը, յայտնեցի մեկնումի օրն ու ժամը:

Հաւանեցան եւ ուրախացան, կարծես հարսնիքի պիտի երթային: Օրերը յառաջացան: Սեպտեմբերի երկրորդ շաբաթը եկաւ: Մէկ երկու օրէն մեր ողբերգութեան մէկ ուրիշ արարը պիտի սկսէր, արար մը՝ որուն լաւ կամ գէշ ելքին անծանօթ էինք: Կարեւորը այն էր, որ ամէն ինչ լաւ ընթանար եւ մենք վերջնապէս ազատէինք Թրքական դժոխքէն:

Ինծի մտահոգութիւն կը պատճառէր աղային պարագան: Եթէ մեր փախուստի օրը խելք ընէր քաղաք կամ մեւս պարտէզը գիշերելու, ինչ որ յաճախադէպ էր, գործը ինքնին յաջողած կ'ըլլար: Կը մնար քիւրտ աղախին Կիւլլին, որ անբաժան ընկերն էր Ասատիկին եւ Սիսէին: Անոր մասին ալ կը յուսայի կարգադրութիւն մը ընել:

Երբեմն բախտը իր բարի խաղերը ունի: Ճիշդ այդ օրերուն Հալէպէն վաճառականներ եկած էին ու մեր աղան ըստիպուած էր քաղաք մնալ, զբաղիլ անոնց հետ, ինչ որ յայտնապէս կը դիւրացնէր գործս:

Մեր մեկնումին օրը, առտուն, աղան իր սովորական պատուէրները տալէ ետք խանութ մեկնեցաւ: Ես ձիերը տարի դաշտ, մարգագետինին վրայ կապեցի ու հնձան վազեցի: Աղային քաղաք գիշերելը որոշ էր, սա քիւրտ աղախինը ի՞նչպէս կրնայի հեռացնել: Գիտէի որ ան մեր յարաբերութեանց մասին կասկածներ ունէր եւ չէր ուզեր բարդութիւններ ստեղծել: Բայց այսօր վերջին օրն էր ու չատ ալ հոգս չէր, թէ Կիւլլին ի՞նչ կրնար մտածել մեր մասին:

Գացի գտայ զինք իր աշխատանքին վրայ: Սովորական փաղաքշանքներէ ետք արծաթ քսաննոց մը ցոյց տուի:

(Շար. 30)

(Շար. Ա. էջէն)

պում ունեցած է մասնակցութեան շուրջ 160 ներկայացուցիչներու հետ. անոնց ընդհանուր արժեւորում մը ներկայացուցած է երկրին ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱՍԱԿ

Երկուշաբթի, Յունիս 22–ին, Մոնփըլյէի մէջ Գոլոմպիա պարտութեան մատնեց Թունուզը 1 – 0 արդիւնքով: Թունուզ դուրս կը մնայ մրցաշարքէն:

Թուլուզի մէջ ալ Ռումանիա յաղթեց Անգլիոյ 2 – 1 եւ որակուեցաւ ութերորդ աւարտականներուն համար:

Թուլուզի մէջ, մտավախութիւնները ի զերեւ ելան եւ ծանր միջադէպեր չպատահեցան: Ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին: Այսուհանդերձ, փոքր կռիւներ ծագած են մրցումին աւարտին եւ անգլիացի լրագրող մը վիրաւորուած է: Ձերբակալութիւններ կատարուած են:

Գերմանիա շատ ցնցուած է Լանսի պատահարէն եւ վարչապետ Քոհլ չվարանեցաւ ամօթ մը նկատել իր երկրին համար: Վիրաւորուած ոստիկանը միշտ մահաքունի մէջ էր Յունիս 23–ին եւ ուղեղէն կրած վնասները անդարմանելի են, եթէ նոյնիսկ ողջ մնայ:

Ժոսփէն ալ դատապարտեց խուլիկանները, ի մասնաւորի ոստիկանին վրայ յարձակողները որոնցմէ միայն մէկը ձերբակալուած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ժաք Սարգիսեանի մահուան առթիւ, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Հայաստանի որբերուն համար:

Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Տէրոյեան, Տէր եւ Տիկին Տէրոյեան, Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Սարգիսեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Գասար 700 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 500 Ֆր., Պր. Իվ Լուիճի, Պր. Ռոժէ Պէն Պասաթ 200–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ճարայեան 150 Ֆր., Պր. Զաքար Պօղոյեան 100 Ֆր.:

Վարչութիւնը անմիջապէս այս գումարը (4850 Ֆր.) յանձնեց «Նորք» որբանոցին:

Նոյն առիթով քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Ժաք Պօղոսեանէ 1000 Ֆր., Տոքթ. եւ Տիկին Զաւէն Կապրիէլեանէ 500 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 27, տօնն է Գիւտի Նշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին:

Այս առթիւ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տէսինի Կապոյտ Խաչի եւ Մշակութային Տան հայկական դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 27, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը ժամը 20.30–ին:

Կը խնդրուի մեծ թիւով ներկայ ըլլալ քաջալերելու հայկական դպրոցի մանուկները:

INSCRIPTIONS
pour la rentrée 1998/99

ECOLE
FRANCO - ARMENIENNE
TEBROTZASSERE

MATERNELLE — 3 classes

PRIMAIRE — 5 classes
sous Contrat-Simple
avec l'Education Nationale

COLLEGE — 4 classes
6è — 5è — 4è
sous Contrat d'Association
avec l'Education Nationale

CLASSE de 3ème

ENSEIGNEMENT DE L'ARMENIEN:
Langue — Culture — Civilisation
et
Le Programme Français
de l'Education Nationale

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DE DECINES

DIMANCHE 28 JUIN
à partir de 12 heures
au Centre aere des Marais — Décines

GRANDE FETE CHAMPETRE

animée par
L'ORCHESTRE ARMENIA

Buffet de spécialités arméniennes —
Buvette — Tombola —
Stands de jeux pour enfants

En cas de pluie, la Fête se déroulera à la Salle des Fêtes de Décines

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Յունիս 28–ին Կիրակի օր՝ առաւօտեան ժամը 10.30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ՝

Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ Շավիլի Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահէն ներս:

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 01 – 47 – 09 – 23 – 18

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԻՋ-ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ–ի Միջ-մասնաճիւղային ժողովը Ուրբաթ, Յունիս 26, ժամը 20.30–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Կարեւոր օրակարգ:

Բոլոր խաչուհիներու ներկայութիւնը փափաքելի է:

le 5 Juillet

GRANDE FETE CHAMPETRE KHANASSOR

à l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun
Groupe «Arghoutian»

et de la Croix Bleue Section Chaville

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

Messe de Requiem
en l'Eglise Arménienne de Chaville
Recueillement sur la tombe
du Prince Arghoutian

Rassemblement à 13 heures
au Cimetière de Chaville

— Ambiance — Buffet — Jeux — Concours
Ping-Pong, Boules, Volley, Tavlou
Stands jeux enfants

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La CROIX BLEUE organise cette année

DU 8 AU 26 JUILLET

UN
CAMP ITINERANT
A CORFOU
EN GRECE
(VIA VENISE)

Ciel bleu, mer limpide et ambiance chaleureuse assurés.

Découverte et activités sportives au programme.

Il reste encore quelques places disponibles.

Inscrivez vos enfants rapidement s'ils ont entre 15 et 16 ans, en appelant au :

01. 48. 24. 46. 57.

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'Education nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : **01. 46. 45. 60. 55.**

FETE de la COLONIE de la CROIX BLEUE de BELLEFONTAINE

12 JUILLET
Accueil des parents à partir de 11 heures

— Présentation des activités des enfants;
— Fête champêtre avec chants et danses;
— Buffet assuré midi et soir;
— Retransmission sur écran géant de la finale de la Coupe du Monde.

——— Venez nombreux ———

TEBROTZASSERE en fête

DIMANCHE 28 JUIN à partir de 11 heures

avec
MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Partie Artistique

Evelyne ALTOUNIAN — RAFFI — ESSAÏ — AUDRAY — Cathy APRAHAMIAN

et l'incontournable
CHORALE de l'ECOLE TEBROTZASSERE
Sous la direction de
HAÏG SARKISSIAN

Distribution des Prix — Tombola — Jeux divers — Buffet — Concours de nardi

Spectacle des enfants
et LA TROUPE DE DANSE «*ASTRIG*» D'ARNOUVILLE

1, Boulevard du Nord - 93340 LE RAINCY — Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

—— ENTREE LIBRE ——

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍ 25
JEUDI 25 JUIN 1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·405 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.405

ԱՄՆ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԵՆ

ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործերու նախարարութեան բանբերը Յունիս 22-ի օրական մամուլի ասուլիսին պատասխանելով հարցումի մը, անընդունելի նկատած է Ղարաբաղը Հայաստանի կցելու կարելիութեան մասին Վ. Օսկանեանի արտայայտութիւնը: Աւելցուցած է թէ միջազգային հանրային կարծիքը չի կրնար ընդունիլ ամէնուն համար որպէս այլ երկրի պատկանող տարածք ծանօթ հողամաս մը կցելու սպառնալիքը: Բանբերը կրկնած է կողմերուն ուղղուած ԱՄՆ-ու կոչը, միանարար մտածելու լուծումի լուրջ այլընտրանքներու մասին:

Յաջորդ օրն ալ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնն է որ նմանօրինակ յայտարարութիւն մը ըրած է, խիստ վտանգաւոր նկատելով նման ծրագիր մը, որ կը սպառնայ շրջանի խաղաղութեան:

Այս երկու հակազդեցութեանց կապակցութեամբ, Վ. Օսկանեան Պի-Պի-Սի-ի թղթակիցին յայտարարած է որ Ղարաբաղի կարելի կցումի մը իր արտայայտութիւնները չափազանցուած ձեւով մեկնաբանուած են:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ՝ «ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՕՏԵՑՈՒՄԸ ՅՍՏԱԿ Է»

Ռ. Քոչարեան Յունիս 23-ի մամուլի ասուլիսին պատասխանելով լրագրողի մը, ըսած է թէ հաւանաբար սխալ մեկնաբանութեան արդիւնք է ազրպէյճանական լրատուներու հաղորդածը թէ ՀԱՊ-ի գործադիր քարտուղար Բ. Բերեզովսկի նախագահ Ալիեւի ըսած է թէ Հայաստանի ղեկավարները իրեն հետ հանդիպումին նիւթ չեն ըրած Ղարաբաղի անկախութիւնը ճանչնալու, կամ միացումի հարցը: Ռ. Քոչարեան շեշտած է թէ բուածը այն է որ Հայաստան իրաւական հիմեր ունի Ղարաբաղի անկախութիւնը ճանչնալու կամ միացումի հարցը դնելու, բայց չի դիմեր այդ քայլին, յուսալով որ բանակցութեան ելքը դրական կ'ըլլայ, կողմերէն ընդունելի:

Անդրադառնալով Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի այս մասին ըրած վերջին յայտարարութեան ԱՄՆ-ու անդրադարձին թէ կողմերը սադրիչ յայտարարութիւններէ պէտք է խուսափին, նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ չի կարծեր որ սադրիչ յայտարարութիւն կատարուած ըլլայ. Վ. Օսկանեան խօսած է կարելի զարգացումներու մասին: Շեշտած է թէ ներկայիս պէտք է ձեռնարկել լուրջ բանակցութիւններու, հակառակ պարագային սադրիչ պէտք է նկատել քարիւղի հեռանկարներուն կապուած Բաքուի յայտարարութիւնները:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 23/24)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ Գ. ԳԸՐԳՈՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մամուլի ասուլիսի մը, Յունիս 23-ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան խօսած է հայազգի միլիառատէր Գ. Գըրգորեանի այցէն կրած տպաւորութիւններուն մասին: Ըսած է թէ իր հիւրը զարմացուցած է Հայաստանի խոր ճանաչումով, կարելի հեռանկարներու ճիշդ պատկերացումով: Համաձայնութիւն գոյացած է Գ. Գըրգորեանի 100 միլիոն տոլարի նուէրին մէկ մասով փոքր եւ միջին ձեռնարկներու զարկ տալու: Երկրորդ ծրագիր մըն է Հայաստանի մէջ մայրուղիներու կառուցումը որ կարելիութիւն կու տայ հասնելու սեւծովեան վրացական նաւահանգիստներ. նաեւ ատով Հայաստանը տարանցիկ տարածք կ'ըլլայ Վրաստանէն Իրան: Համաձայնութիւն գոյացած է որ Գ. Գըրգորեան 85 միլիոն տոլար յատկացնէ այս ծրագրին: Երկրաշարժին տասնամեակին առթիւ ծրագիր մըն ալ մշակուած է աղէտի գօտիին վերականգ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺՆԵՐԸ վրդովուած են Մարթին Օպրիի տուած որոշումէն, ըստ որուն կը ջնջուի այն վերարժեւորումը որ տեղի պիտի ունենար Յուլիս 1-էն, իրենց սակերուն վրայ: 6%-ի այս յաւելումը որոշուած էր պայմանադրութեամբ եւ այսօր երբ չեղեալ կը համարուի, ատամնաբոյժները անընդունելի կը գտնեն որ ստորագրուած համաձայնագիր մը բարձի թողի ըլլայ: Աշխատանքի եւ Ընկերային Հարցերու նախարարուհին այս կարգադրութիւնը կատարեց ի տես ընկերային ապահովագրութեան հիւանդութեան Սնտուկի ծախքերու զգալի յաւելման վեց ամիսէ ի վեր:

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ որոնք ձերբակալուած էին Լանսի ծանրակշիռ դէպքերէն ետք, երբ բիրերով եւ ձողերով հարուածած էին ոստիկան մը (որ միշտ մահաքունի մէջ է) քննութեան տակ առնուեցան, այսինքն մեղադրուած են: Պիտի դատուին ոճրային դատարանին կողմէ եւ կրնան մինչեւ երեսուն տարի արգելափակման դատապարտուիլ: Երեք ուրիշ Գերմանացիներ մէկական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան Յունիս 23-ին: Գերման խուլիկաններու ստեղծած այս ծանր միջադէպերը խնդրոյ առարկայ կ'ընեն իսկ ֆրանքեւգերմանար յարաբերութիւնները: Ոմանք կ'առարկեն որ հարկ եղած գործակցութիւնը չկայ գերման եւ ֆրանսական ոստիկանութիւններու միջեւ: Գերմանիոյ մէջ, զանազան նախաձեռնութիւններ կան օգնելու համար վիրաւոր ոստիկանին ընտանիքին: Մոնտիալի վերջաւորութենէն առաջ իսկ, Գերմանիա եւ Ֆրանսա ֆութպոլի բարեկամական հանդիպում մը պիտի ունենան:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ պատերազմական վիճակ հռչակուած է վերջին դէպքերուն պատճառաւ: Առջի օր հինգ հոգի սպաննուած էին, որոնց մէջ ապահովութեան ուժերու պետը: Անկախապաշտ նախագահը՝ Մասխատով դռնփակ հանդիպում մը ունեցած է երեսփոխաններուն հետ եւ առաջարկած որ պատերազմական վիճակը ի զօրու ըլլայ մինչեւ Յուլիս 15, ինչ որ ընդունուած է:

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԷՔՈՒՄԵՆԻՔ խորհուրդին (կեդրոնատեղի՝ Ժընեւ) ծոցը տագնապ մը ծագած է, որ ծայր տուած է անցեալ տարի երբ Խորհուրդին մաս կազմող 330 եկեղեցիներէն Վրաստան քաշուած էր: Մայիսի սկիզբը, Սելանիկի մէջ միջ-օրթոտոքս հանդիպումի մը ընթացքին աննախընթաց որոշում մը տրուած է: Յանձնարարուած է բոլոր պատուիրակներուն որոնք պիտի մասնակցին Հարարէի (Զիմպապուէ) ընդհ. ժողովին որ չմասնակցին ոչ քուէարկութեան, ոչ աղօթողութեանց, ոչ իսկ հասարակաց աղօթքներուն: Ի՞նչ է բուն պատճառը. զանազան մեղադրանքներ կան որոնց քուութեան նոխաղն է, կ'ըսէ պատուելի Ռայզէր (Խորհուրդին քարտուղարը), Եկեղեցիներու Խորհուրդը:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ինչպէս ծանօթ է, ցարդ կարելի չեղաւ կատարել Պոլսոյ պատրիարքական ընտրութիւնը, քանի թրքական իշխանութիւնները կը ձգձգեն արտօնութիւնը: Վերջին օրերուն ալ, Պոլսոյ կուսակալութիւնը մերժած է Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի պատրիարքական փոխանորդի իր հանգամանքը («Յառաջ», Յունիս 23, Ա. էջ):

Այս հարցին կապակցութեամբ Կրօնական Ժողովի հետեւեալ զեկոյցը հրապարակած է Յունիս 22-ին.-

«Պատրիարքական Աթոռոյս Կրօնական Ժողովը 1998, Յունիս 22, Երկուշաբթի, ժամը 9-ին Ծ.Դ. նիստը գումարեց Պատրիարքարանի մէջ նախագահութեամբ Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ՝ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի: Ժողովական հայրերը, յետ կարծեաց փոխանակութեան միաձայնութեամբ որոշեցին սոյն հաղորդակցութեամբ համայնքիս յարգարժան անդամներուն տեղեկացնել, թէ ժողովս Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանը կը ճանչնայ որպէս Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ որ այդ պաշտօնին վերընտրուած էր 1998 Մարտ 16 թուի Խ.Ժ. նիստի որոշումով: Մինչեւ 84-րդ Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքի ընտրութիւնը, ըստ Հայ Եկեղեց-
րիարքի ընտրութիւնը, ըստ Հայ Եկեղեցւոյ կարգ ու կանոններուն, Պատրիարքական Աթոռը կը ներկայացնէ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Ս. Արք. Մութաֆեան»:

ԴԻՒԱՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

Ինչպէս կը տեսնուի անախորժ կացութիւն մը ստեղծուած է Պոլիս պատրիարքական ընտրութեան պատճառներով, կը մնայ յուսալ որ հարցերը անյապաղ կարգադրուին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Երեքշաբթի, Յունիս 23-ին, չորս մրցումներ տեղի ունեցան հետեւեալ արդիւնքներով.-

Փարիզի Նորակառոյց մարզադաշտին մէջ, Իտալիա յաղթեց Աւստրիոյ 2 - 1: Իտալիա որակուած է 8-րդ աւարտականներուն համար: Նանթի մէջ Չիլի եւ Գամերուն 1 - 1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեցին: Չիլի որակուած է 8-րդ աւարտականներուն համար եւ Գամերուն այլեւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն: Կէտ մը որ մերժուեցաւ Գամերունի բանակէն ստեղծեց եւ անարդար կը գտնուի ոմանց, մանաւանդ Գամերունցիներու կողմէ: Մարսէյլի մէջ, Նորվեկիա յաղթեց Պրազիլի 2 - 1, հուսկ Սէն Թ'էթիէնի մէջ Մարոք հակառակ իր փառաւոր յաղթանակին՝ 3 - 0 Սկովտիոյ դէմ, դուրս կը մնայ մրցաշարքէն: Այս խումբին մէջ ալ Պրազիլ եւ Նորվեկիա որակուեցան:

Իրաւարարները խնդրոյ առարկայ են երկու մրցումներուն համար՝ Չիլի - Գամերուն եւ Նորվեկիա - Պրազիլ. այս երկրորդ պարագային ալ այն կարծիքը կայ որ Նորվեկիացիներուն շնորհուած փենալթին, շնորհիւ որուն որակուեցան, տեղին չէր:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻԿԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Յունիս 13-ին, Պոլսոյ մէջ իր մահկանացուն կնքած է ան որ իսթանպուլահայ գրականութեան նահապետը կը նկատուէր՝ Վարդան Կոմիկեան:

Ողբացեալը ծնած էր Աստարապար 1915-ին եւ Ա. աշխարհամարտի յաջորդող տարիներուն ընտանիքին հետ հաստատուած էր Գատըգիւղ: Նախնական կրթութիւնը ստանալէ ետք Արամեան - Ունճեան եւ Մաթէոս Թորոսեան վարժարաններուն մէջ, աւարտած է Կեդրոնական վարժարանը Պետրոս Ատրունիի շրջանին եւ միտքն ու հոգին զարգացուցած Զապէլ Ասատուրի, Հրանդ Տէր - Անդրէասեանի, Յովսէփ Թէշիշեանի նման կրթական մշակներու շունչին տակ: Ատամնաբոյժ վկայուած էր Պոլսոյ համալսարանէն: Ուսանողական շրջանէն իսկ սկսած է գրել եւ առաւելաբար արձակ էջերով աշխատակցիլ այդ շրջանի թերթերուն եւ հանդէսներուն: Բ. Աշխարհամարտի վաղորդայնին եղած է գրական նորարար շարժումի խանդավառ մասնակցողներէն եւ նոյնիսկ առաջնորդներէն: Կը հրատարակէ իրապաշտ պատմուածքներ եւ գրական տեսութիւններ «Նոր Օր» եւ «Ճառագայթ» շաբաթաթերթերուն մէջ: Գլխաւոր խմբագիրը եղած է «Համայնապատկեր Հանրապետական Շրջանի իսթանպուլահայ գրականութեան» հատորին զոր հրատարակած է, 1953-ին, Արամեան Սանուց Միութիւնը եւ մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է իր յառաջաբանը:

Ատամնաբուժական իր ասպարէզին առընթեր, երկար տարիներ անխոնջ կերպով, մինչեւ տարիքի բերմամբ հանդըստեան կոչուիլը, հայ լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդած է Կեդրոնական, Էսաեան, Ս. Խաչ Դպրեվանք լիսէներուն եւ Ֆէրիգիւղի Մէրամէթճեան միջնակարգ վարժարանին մէջ, մայրենի մշակոյթի սէրը ներշնչելով նոր սերունդներուն, եւ քաջալերելով խոստմնալից երիտասարդները իրենց գրական նախափորձերուն մէջ: Ան անտարակոյս իր անուրանալի դերը ունեցած է նաեւ բնականօրէն տաղանդաւոր կողակցին՝ Սիլվա Կոմիկեանի կազմաւորման մէջ, որպէս արտասանող:

Իր հրատարակուած գործերն են «Բարի Եկար, Սէ՛ր...» (1958) եւ «Համբիչի Հատիկներ» (1993) հատորները, որոնք կը բովանդակեն իր պատմուածքները: Այլ գրական աշխատանքներու առընթեր, որոնք անտիպ կը մնան, երկար տարիներ խմբագրած է նաեւ Կեդրոնական Սանուց Միութեան «Հանդէս Մշակոյթի»ն: Ողբացեալ Վարդան Կոմիկեան, առ ի գնահատութիւն իր յարատեւ գրական եւ կրթական գործունէութեան, Երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Հայրապետի սրբատառ կոնդակով պարգեւատրուած է Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշանով (1991):

Վարդան Կոմիկեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունիս 16-ին Գումգափուի Մայր Եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած է Շիշլիի գերեզմանատունը: Յանուն պատրիարքութեան ցաւակցական խօսքեր արտասանած է Մեսրոպ Արք., ապա կարդացուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ցաւակցական հեռագիրը: Դամբանական մը արտասանած է Շահան Արք., ոգեկոչելով ողբացեալին գրական, դաստիարակչական վաստակը:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Սիլվա Կոմիկեանի:

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ.

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այստեղ է, որ կը տեսնենք, թէ որքան անհրաժեշտ է Հանրապետութեան ոեւէ նախագահի համար Ազգային Ժողովէն ներս ունենալ իրեն համակիր մեծամասնութիւն: Հայաստանի նախագահը ոչ մէկ դժուարութիւն կ'ունենար Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտը կիրառելու, եթէ ՀՀ Շարժումը ատենին քայլեր առնէր ամրապնդելու համար Խորհրդարանի «Հանրապետութիւն» մեծամասնութիւնը:

Նոյնիսկ եթէ Լ. Տէր-Պետրոսեան կարենար յաղթահարել Ազգային Ժողովի արգելքը, այսինքն՝ եթէ Ազգային Ժողովը չյաջողէր կասեցնել 14-րդ կէտի կիրառումը, Հանրապետութեան նախագահը պիտի բախէր, այս անգամ երրորդ խոչընդոտին՝ կառավարութեան դիմադրութեան: Այս պարագային, յաղթահարել վերջինիս դիմադրութիւնը իրականութեան մէջ համազօր էր վարչապետը եւ նախարարները իրենց պաշտօններէն հեռացնելուն. որովհետեւ, 14-րդ կէտի կիրառումը կը նշանակէ, որ գործադիր իշխանութեան լիազօրութիւնները (ներառեալ բանակի հրամանատարութիւնը ստանձնելու իրաւունքը) ժամանակաւորապէս կ'անցնին Հանրապետութեան նախագահին:

գ. — Պարզ է, որ փետրուարեան ճգնաժամը իր օգտին լուծելու համար Լ. Տէր-Պետրոսեանի որեւէ նախաձեռնութիւն պէտք՝ է յանգէր միեւնոյն արդիւնքին՝ «ձերբազատուիլ» կառավարութենէն: Վերը քննարկուած նախագահական տարբեր լիազօրութիւններէն իւրաքանչիւրը, տարբեր ուղիներով, ունէր միեւնոյն յետին նպատակը՝ կառավարութեան հեռացումը ասպարէզէն: Այդ նպատակը կը հետապնդէր կամ այդ արդիւնքին կ'առաջնորդէր ինչպէս Ազգային Ժողովի լուծարումը, այնպէս ալ Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 14-րդ կէտի կիրառումը: Բայց, կառավարութենէն ձերբազատուելու վերը քննարկուած տարբեր միջոցներէն զատ կար մէկ այլ, երրորդ, աւելի անմիջական միջոց այդ արդիւնքին հասնելու համար՝ Հանրապետութեան նախագահը կրնար պարզապէս իրենց պաշտօններէն հեռացնել վարչապետը եւ նախարարները:

Սահմանադրութեան 55-րդ յօդուածի 4-րդ կէտը կը կարգաւորէ կառավարութեան հրաժարման հարցը: Ըստ այդ դրոյթին՝

(Հանրապետութեան Նախագահը) նշանակում եւ ազատում է վարչապետին: Վարչապետի առաջարկութեամբ նշանակում եւ ազատում է կառավարութեան անդամներին:

Ազգային Ժողովի կողմից կառավարութեանն անվստահութիւն յայտնելու դէպքում քանօրեայ ժամկէտում (Հանրապետութեան Նախագահը) ընդունում է կառավարութեան հրաժարականը, նշանակում վարչապետ եւ կազմաւորում կառավարութիւն:

Ինչպէս Բ. Արարքցեանի Յունուար 1998-ի յայտարարութիւնը կը հաստատէր, Ազգային Ժողովին կողմէ կառավարութեան անվստահութիւն քուէարկելու հարցը բացառուած էր (4): Հետեւաբար, կառավարութենէն «ձերբազատուելու» խնդիրը կրնար լուծուիլ բացառապէս Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ:

Ըստ Սահմանադրութեան վերը մէջբերուած դրոյթին, Հանրապետութեան նախագահը կրնայ սեփական հայեցողութեամբ պաշտօնազրկել միայն վարչապետը. ան իրաւունք չունի ոեւէ նախարար պաշտօնազրկելու, եթէ վարչապետը այդ կապակցութեամբ դիմում չներկայացնէ իրեն: Աւելին, նոյնիսկ եթէ Հանրապետութեան նախագահը պաշտօնէն հեռացնէ վարչապետը, եթէ հրաժարեալ վարչապետը միաժամանակ չներկայացնէ կառավարութեան հրաժարականը, նախարարները կը մնան իրենց պաշտօններուն (Սահմանադրութեան այսպիսի կիրառումը ունի իր նախադէպը՝ 1997-ին, վարչապետ Արմէն Սարգսեանի հրաժարականի ժամանակ, կառավարութիւնը իր ամբողջ կազմով մնաց իր պաշտօնին): Հետեւաբար, 1998-ի Փետրուարին, վարչապետը հեռացնել ինքնին բաւական չէր ձերբազատուելու համար խնդրոյ առարկայ նախարարներէն:

Այստեղ հնարաւոր չէ հանգամանալից անդրադառնալ, թէ ինչո՞ւ Լ. Տէր-Պետրոսեան չկրցաւ հեռացնել վարչապետ Ռ. Քոչարեանը, նշանակել մէկ այլ վարչապետ, որ Հանրապետութեան նախագահին ներկայացնէր կառավարութեան ամբողջ կազմի հրաժարականը: Յիշենք միայն այն փաստը, որ, ինչպէս վերը տեսանք, Լ. Տէր-Պետրոսեան նախագահի միակ յենարան մնացած էր կառավարութիւնը: Ժողովուրդ եւ Խորհրդարան յենարաններու բացակայութեան պայմաններուն, հեռացնել կառավարութիւնը համազօր էր իր իսկ ձեռքով քանդելու այն միակ յենարանը որուն վրայ Լ. Տէր-Պետրոսեան կը յենուր: Քաղաքականապէս, առանց հարցականի տակ դնելու իր իսկ նախագահութիւնը, Լ. Տէր-Պետրոսեան չէր կրնար հեռացնել այն նախարարները, որոնց շնորհիւ ան դարձած էր Հանրապետութեան նախագահ:

դ. — Հրաժարականէն եւ վերը նշուած երեք հնարաւորութիւններէն բացի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին կը մնար Սահմանադրութեամբ նախատեսուած վերջին, չորրորդ լուծում մը եւս՝ չհրաժարիլ: Յիրաւի, ոչ մէկ սահմանադրական դրոյթ կը պարտադրէ Հանրապետութեան նախագահին հրաժարիլ իր պաշտօնէն: Այդ դէպքին, հարց կը ծագի գիտնալ, թէ ի՞նչ կը պատահէր եթէ Լ. Տէր-Պետրոսեան չհրաժարէր:

Հայաստանի Սահմանադրութեան առանձնայատկութիւնը այն է, որ յատկապէս Խորհրդարանի նեցուկին բացակայութեան պայմաններուն, Հանրապետութեան սահմանադրական համակարգը կը գործէ որպէս խորհրդարանական վարչակարգ: Փետրուարեան իրադարձութիւններուն տեսանկիւնէն, որպէս խորհրդարանական համակարգ գործելը կը նշանակէ, որ Հանրապետութեան նախագահը կը մնայ իր պաշտօնին վրայ բայց կը կորսնցնէ իր սահմանադրական իրաւասութիւններուն եւ քաղաքական իշխանութեան մեծ մասը: Երկիրը կը ղեկավարուի վարչապետին կողմէ, իսկ Հանրապետութեան նախագահը կը դառնայ ընդամէնը կառավարութեան եւ Խորհրդարանի քաղաքական ծրագիրները կատարողը (5): Հետեւաբար, նման լուծում անընդունելի էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի համար որովհետեւ այդ այլ բան չէր քան չյայտարարուած հրաժարական: Այլ խօսքով, ժողովուրդ — խորհրդարան — կառավարութիւն յենարաններու բացակայութեան եւ Սահմանադրութեան ընձեռած բոլոր իրաւասութիւններու կիրառման անհնարինութեան պայմաններուն, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին կը մնար միայն մէկ ելք՝ հրաժարիլ Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնէն:

Եզրափակում

Այսօր, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականէն չորս ամիսներ յետոյ, անհրաժեշտ էր անդրադառնալ այդ դէպքերուն: Մեր նպատակը չէր դրական կամ բացասական վերաբերմունք դրսեւորել փետրուարեան անցուդարձերուն մասնակից անհատ քաղաքական գործիչներու նկատմամբ: Մեր առջեւ դրած էինք հետեւեալ խնդիրը՝ բացայայտել այն գործօնները, որոնք յանգեցան Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրաժարականին, մօտիկ անցեալի փորձէն դասեր քաղելու հեռանկարով: Եւ մեր կատարած ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուաւ, որ երբ չկայ ո՛չ ժողովուրդի, ո՛չ Խորհրդարանի, ո՛չ ալ կառավարութեան նեցուկը, անհնարին է ի գործ դնել Հանրապետութեան նախագահին ընձեռուած սահմանադրական իրաւասութիւնները, նոյնիսկ եթէ այդ իրաւասութիւնները, շատերու կարծիքով, չափազանցուած եւ բռնատիրական են:

ԽԱՉԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ
Սահմանադրական իրաւունքի եւ քաղաքական գիտութեան դոքթորանդ

(Շար. 3 եւ վերջին մաս)

(4) — Տե՛ս՝ «Յառաջ», 1998 Յունուար 31, էջ 1:

(5) — Յօդուածիս հեղինակը կանխատեսած էր նմանօրինակ վարկածի հնարաւորութիւնը Հայաստանի մէջ եւ նկարագրած Հանրապետութեան նախագահի իրաւասութիւններու սահմանափակումները նման դէպքերուն իր «Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի սահմանադրական իրաւասութիւնները եւ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական համակարգը» յօդուածին մէջ: Տե՛ս՝ «Յառաջ» 1996 Փետրուար 2 եւ 3, էջ 2:

ԵՐԿԻՐԷՆ ՄԵԾ ՍՓԻՒՌՔԸ

Վերջին տասնամեակին Հայաստանէն կատարուած արտագաղթը նկատելի կերպով ստուարացուցած է հայկական Սփիւռքին շարքերը ու որպէս հայրենիք վայր Հայաստանին ձգած աշխարհի հայութեան 50%-էն վար տոկոս մը: Այս երեւոյթէն մեկնելով, «Երկիր» օրաթերթը (Յունիս 10) կը ծանրանայ Սփիւռքի վերաբերող հարցերուն համար հետազօտական կեդրոն մը հիմնելու կարեւորութեան վրայ: Լեւոն Դաւթեանի գրութեան մէջ գլխաւոր ու առաւել լայն տեղը կը գրաւէ այդ կեդրոնին կազմութեան, աշխատանքի ձեւերուն մասին առաջարկները, գաղափարները ներկայացումը: Սակայն, հետաքրքրական մասը կը վերաբերի թուական տուեալներու որոնք զարմացնող են բաւական, հակառակ որ վերջին տարիներուն հանրային կարծիքին մէջ ու լրատուներու կողմէ յաճախ նիւթ եղած են:

Թուական այդ տուեալները որոնց համար աղբիւր նշուած չէ, տրուած են բաղդատական աղիւսակով մը: Առաջին մասին մէջ տեղ գտած են 1989-ի համեմատութիւնները, երկրորդին՝ 1998-ի: Հայաստանի համար տրուած են 43% եւ 35%: Ասիկա կը նշանակէ որ տասը տարի առաջ աշխարհի հայութեան 43%-ը կը բնակէր Հայաստան, այսօր այդ համեմատութիւնը պակսած է 8%-ով: Մնացեալ բոլոր վայրերուն մէջ աւելցած է թիւը: Մեծագոյն յաւելումը արձանագրուած է Ռուսաստանի պարագային. հայութեան հոն բնակող տոկոսը որ 7-ն էր 1989-ին, այսօր հասած է 19%-ի: Իսկ «հեռաւոր արտասահման» նկատուած բուն Սփիւռքին մէջ ապրող Հայերը 1%-ով կը գերազանցեն Հայաստանի գումարը:

Այս թիւերը Սփիւռքին նկատմամբ լուրջ մօտեցումի մը անհրաժեշտութիւնը եզրակացնել կու տան յօդուածագիրին. կ'ըսէ թէ հետազօտական կեդրոն մը պէտք է գործակցի համալսարանին, տնտեսագէտներու, պատմաբաններու, ընկերաբաններու, իրաւաբաններու եւ այլ մարզի մասնագէտներու հետ. այս հարուստ շարքին «ինչպէս եւ»ով մը կցուած է Սփիւռքն ալ: Սակայն, հետաքրքրութեան բուն նիւթեր — աւելի՝ քան թուղթի վրայ կեդրոն ծրագրելու գործը —, կը թելադրուին այդ աղիւսակէն:

Նախ բուն մտահոգութիւն մը պէտք է ըլլար Հայաստանէն մեկնողներու պարագան, պատճառներու բացայայտումով, եւայլն: Յետոյ, երբ կ'ըսուի թէ Հայաստանէն մեկնողներով ստուարացած է Սփիւռքի գաղութներուն թիւը, անկարելի է զանազանութեան աշխատանք մը նկատի չունենալ: Հայաստանէն նոր արտագաղթողները մեծ մասով տակաւին կարելի չէ ամբողջովին համարկուած նկատել տեղական համայնքներուն: Ասով հանդերձ, զարմանալի էր տեսնել թէ նախագահական վերջին ընտրութեան որքա՜ն ցած եղաւ Սփիւռքի մէջ Հայաստանի քաղաքացիներուն մասնակցութիւնը: Բան մը, որ մտածել կու տայ թէ արտագաղթողները — հաւանօրէն բացի փոքրամասնութենէ մը —, փակած են Հայաստանեան տետրակը:

Հետաքրքրական է գրութեան մէջ ըՍփիւռքի խնդիրները լրջօրէն նկատի առնելու երեք գլխաւոր ազդակի նշումը. առաջինը ազգային անկախ պետականութեան կայացումն է, երկրորդը՝ երկքաղաքացիական օրէնքին մասին վիճարկումը, երրորդը «արտասահմանի հայկական կապիտալը ընդգրկելու» կառավարութեան լուրջ մտադրութիւնը:

Եթէ նկատի առնուի որ ժողովուրդի մը համար բնականոն ակիզբն է անկախ պետականութիւնը, իսկ երկքաղաքացիութեան օրէնքը առաջին քայլէն փանթէզիի սահմանէն անդին չէ անցած Հայաստանի մէջ, որպէս ձեռք կայ մէկ կը մնայ արտասահմանի կապիտալին նիւթը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԺԸՆԵՒ («Յառաջ»). — «Դաշնակցային Խորհուրդը հրաւիրուած է, լաւագոյն ժամանակամիջոցի մը ընթացքին, հանդիսաւոր եւ հրապարակային յայտարարութեամբ մը, յանուն Զուիցերիոյ ճանչնալու 1915-ին հայ ժողովուրդի դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը օսմանեան կառավարութեան կողմէ եւ որ 1,3 միլիոն զոհ պատճառած է»: Այս է բնագիրը այն բանաձեւին որ առջի շաբթու յանձնուած է Ազգային Խորհուրդին ընկերվարական երեսփոխան, ընկերաբանութեան փրոֆէսոր Ժընեւի համալսարանը, Ժան Զիկլէրի կողմէ: Զօրավիգ են 200-ի վրայ 37 երեսփոխան: Դրդապատճառներու թըւարկումը հիմնուած է Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի Մայիս 29-ի քուէարկութեան վրայ, որպէս օրինակ մը որու պէտք է հետեւիլ:

Գործընթացը, սակայն, կրնայ տարիէ մը աւելի տեւել: Նախ պէտք է Դաշնակցային Խորհուրդի (կառավարութիւն) հաւանութիւնը, ապա Ազգային Խորհուրդի քուէն, որուն եթէ դրական է պէտք է հետեւի Նահանգներու (էթա) Խորհուրդին քուէն: Այս ձեւակերպութեան ընթացքին, բանաձեւը որ պարտադիր բնոյթ ունի, կրնայ վերածուիլ պարզ մաղթանքի մը:

1995 Մարտին արդէն, հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման դիմում մը յանձնուած էր կառավարութեան Պալի ընկերվարական Ազգային խորհրդական Անժըլին Ֆրանքհաուզըրի կողմէ: Իր պատասխանին մէջ, Դաշնակցային Խորհուրդը «կը դատապարտէ զանգուածային ջարդերը» որոնց զոհ գացին Հայերը 1884-էն 1922, կ'ողեկոչէ Զուիցերիոյ արարքները վերապրողներու ի նպաստ եւ կը յայտնէ ցեղասպանութեան վերաբերող ՄԱԿ-ի պայմանագրի վաւերացման գործընթացին արագացումը, Զուիցերիա յապաղած ըլլալով անով զբաղելու:

Ֆրանքհաուզըրի հարցադրումին կ'ընկերանար ժողովրդական խնդրագիր մը, նոյն նպատակով, նախաձեռնուած հայկական միութիւններուն կողմէ եւ որ 5000 ստորագրութիւն ժողված էր: Տեղական Թուրք կազմակերպութիւններ հակազդած էին հակա-խնդրագիրով մը որ կը ժխտէր 1915-ի ցեղասպանութեան իրականութիւնը: Ասիկա մղեց Զուիցերիա-Հայաստան Ընկերակցութիւնը որ 1997 Ապրիլ 24-ին, զուիցերական եւ հայկական կազմակերպութեանց զօրակցութեամբ պատժական բողոք մը ներկայացնէ թըրքական դիմումին պատասխանատուներուն դէմ: Բողոքողները կ'ողեկոչէին Պատժագիրքին մէջ, 1994-ին աւելցուած 261 թիւ յօդուածը պայքարելու համար ցեղասպանութեան կամ մարդկութեան դէմ ոճիրի մը ժխտումին կամ արդարացման դէմ: Հարցը հարցաքննութեան մէջ է, Պէրն:

ԱՐՄԷՆ ԳԱՍՊԱՐ

LIVRES REÇUS

LES GRECS PONTIQUES
Diaspora, Identité, Territoires

Sous la direction de Michel BRUNEAU
Préface de Georges PREVELAKIS

CNRS Editions, Paris 1998

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 80–ԱՄԵԱԿԸ ՖՐԷԶՆՈՅԻ ՄԷՋ

Ֆրէզնոյի Հայ կեդրոնին մէջ, Մայիս 30–ին, նշուած է Հայաստանի Անկախութեան 80–ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Սողոմոն Թէհլիրեան» Կոմիտէի, Հ.Ե.Դ. «Գէորգ Չաւուշ» Ուխտի, Հ.Օ.Մ.–ի «Սոֆիա» մասնաճիւղի, Համազգայինի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի։ Ճաշ–պարահանդէսին ներկայ եղած են 400 հոգի։ Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Ֆրիօզլեան։ Խօսք առած են Մհեր Շխրըրթմեան, Սթիւ Սամուէլեան, Լեւոն Մարգսեան եւ Կարօ Մոմճեան։ Բանախօսած է ԱՄՆ–ու Ծերակոյտի թեկնածու Տէրըլ Իսա, որ անդրադարձած է ընտրութիւններու կարեւորութեան։

⁂

ՆՈՒՆԷ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՍԱՆ–ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ ՄԷՋ

Սան–Ֆրանսիսքոյի «Կիֆթ Սենթըր»ի մէջ, Մայիս 31–ին, տեղի ունեցած է Երեւանցի Նունէ Եսայեանի երգահանդէսը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ։ Երգչուհին, իրեն ընկերացող նուագախումբի եւ պարողներու ընկերակցութեամբ, մեկնաբանած է հայկական ժողովրդական, աշուղական, ազգային եւ ազգագրական երգերու փունջ մը։

⁂

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանի սրահին մէջ, Մայիս 19–ին, տեղի ունեցած է «Գրական անկիւն»ի երեկոյթը, նուիրուած Կոստան Զարեանի կեանքին ու գործին։ Բանախօսած է Արժանթինի Տէլ Սալվատոր համալսարանի արեւելագիտութեան բաժնի դասախօս Վարդան Մատթէոսեան, որ ցարդ սպաներէնի թարգմանած է Զարեանցի, Օտեանի եւ Սեւակի գործերը։ «Կոստան Զարեան երէկ եւ այսօր» նիւթին մասին խօսելով Վ. Մատթէոսեան ըսած է. «Իր կեանքին մեծագոյն մասը Սփիւռքի մէջ ապրելով՝ Զարեան ինքզինք երբեք սփիւռքահայ չէ նկատած, եւ ատոր համար, նոյնիսկ յառաջացած իր տարիքին վերադարձած է Հայաստան, հոն ապրելու համար»։ Դասախօսը ներկայացուցած է Զարեանի կեանքին մանրամասնութիւնները, Լենինի հետ անոր ծանօթանալը, նամակցիլը եւ նոյնիսկ բանտարկուիլը։

⁂

ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Կլէնտէյլի Հայ կեդրոնին մէջ, Յունիս 1–ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է Հայաստանի Նախագահի. խորհրդական Վահան Յովհաննիսեանի հանդիպումը հայ մամուլի քանի մը ներկայացուցիչներու հետ։ Ներկայ եղած է նաեւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան։ Վահան Յովհաննիսեան, նախագահի իբրեւ խորհրդական խօսած է Հայաստանի մամուլի դիմագրաւած դժուարութիւններուն եւ քաղաքականութեան վրայ մամուլի ունեցած ազդեցութեան մասին։ Յատկապէս անդրադառնալով Արեւմտեան Ամերիկայի մամուլին, ան նշած է թէ անոր միջոցով կարելի է լուծել Հայաստանի դիմագրաւած կարգ մը հարցերը։ Վահան Յովհաննիսեան ըսած է. «Այն խնդիրները, որ այսօր Հայաստանի առջեւ կանգնած են, հիմնականում պիտի ձեր թերթերի միջոցով լուծուեն։ Ես գտնում եմ որ մամուլի հիմնական դերը առողջ բարոյական մթնոլորտ ձեւաւորելն է։ ... Մեզ մօտ շատ լուրջ պրոբլեմներ կան։ Պրոբլեմները գալիս են ի հարկէ հնուց. տասնամ–

...նակներից կուտակուած խնդիրներ կան, որոնք ես գիտեմ Գորդեան հանգոյցի պէս լուծել մէկ հարուածով չի լինի, բայց ի վերջոյ կը գայ պահը, երբ մենք կը սովորենք վերաբերել իրար հետ յարգանքով, մի գուցէ սիրով, երբ կը գիտակցենք, որ անկախ մեր քաղաքական հայեացքներից եւ այդ հայեացքներում եղած ողջ տարբերութիւններից, մենք առաջին հերթին Հայաստանի քաղաքացիներ ենք։ Եթէ ոչ անձնադրով, չուտով նաեւ անձնադրով, սակայն հոգով անպայման բոլորս ծառան ենք հայրենիքի եւ պարտաւոր ենք ուրեմն անել այն ինչ հայրենիքին ձեռնտու է։ Իսկ այսօր հայրենիքին ձեռնտու է որ մենք լինենք միասնական»։

⁂

ՍՄԲԱՏ ԱՐՔ. ԼԱՓԱՃԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Մոնթեպելլոյի «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Մայիս 30–ին, նշուած է Սմբատ Արք. Լափաճեանի քահանայական ձեռնադրութեան եւ օծման 40–ամեակը որուն ներկայ եղած են հայ յարանուանութեանց, կազմակերպութիւններու, ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը, բոլորուած՝ սեղաններու շուրջ։ Բարի գալուստի խօսք արտասանած է յոբելենական յանձնախումբի ատենապետուհի Գայեանէ Համօ։ Բացման իր խօսքին մէջ Արմանտ Քէօսէեան տուած է յոբելեարին կենսագրականը։ Սմբատ Արք. Լափաճեան ծնած է 1927–ին, Պէյրութ։ Տակաւին մանուկ, կորսնցնելով իր ծնողքները, մտած է Ճիպէյլի «Թռչնոց Բոյն» որբանոցը եւ յանձնուած Օրիորդ Մարիա Ճէյքըպսընի խնամքին։ 1941–ին աւարտելով դպրոցը, վեց տարի ծառայած է անգլիական բանակին մէջ իբրեւ մեքենագրող եւ հեռախօսավար։ 1948–ին մտած է Անթիլիասի դպրեվանքը, ուր ուսանած է մինչեւ 1952 թուականը։ 1954–1958 ուսուցչական պաշտօն վարած է Ամմանի եւ Լիբանանի հայկական վարժարաններուն մէջ։ 1961–ին ստանձնած է Մոնթեպելլոյի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հովիւի պաշտօնը, զոր վարած է մինչեւ 1973–ի Յունուարը, երբ ընտրուած է Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի առաջին Առաջնորդը եւ այդ պաշտօնը վարած է մինչեւ 1977 թուականը։

Հանդիսութեան ընթացքին խօսք առած են եւ Սմբատ Արք.ի ծառայութիւնները գնահատած Արսէն Դանիէլեան, Հ. Ռափայէլ Վրդ. Մինասեան, վեր. Մ. Մելքոնեան, Եփրեմ Արք. Թապագեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան։ Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին խօսք առնելով յոբելեարը շնորհակալութիւն յայտնած է իրեն նկատմամբ եղած մեծարանքին համար։ Յոբելենական հանդիսութեան եկամուտը պիտի յատկացուի Լիբանանի «Թռչնոց Բոյն» որբանոցին։

⁂

Հ. Բ. Ը. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Մայիս 31–ին, ամբողջ օրը, Հ.Բ.Ը.Մ. Մանուկեան – Տէմիրճեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցած է «Փառատօն 98–ը», բաղկացած չորս գլխաւոր ծրագիրներէ՝ մարզական, համակարգչային, քաղաքական եւ տաղանդներու ցուցադրութիւն։ Ներկայ եղած են 1500 հանդիսականներ։ Ինթերնէթի միջոցով ուղղակի կապ հաստատուած է հայրենիքի հետ։ Տաղանդներու ցուցադրութեան բաժնին մասնակցած են 180 աշակերտներ, 30 տարբեր մարզերու մէջ՝ երգ, պար, արտասանութիւն, թատերական ներկայացում, նուագ եւայլն։

⁂

ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ – ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մոնթրէալի Հայ Քոյրերու վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 27–ին, տեղի ունեցած է միջ–դպրոցական 7–րդ եւ 8–րդ կարգի աշակերտներու յատուկ անգլերէնէ – հայերէն բառապաշարի մրցում մը, որուն մասնակցած են հայկական 10 վարժարաններէ աշակերտներ։ Մրցումէն ամիս մը առաջ աշակերտներու տրամադրութեան տակ դրուած է 545 բառերու անգլերէնէ – հայերէն նշանակութեամբ ցանկ մը, բաղկացած գոյականներէ եւ ածականներէ։ Բացումը կատարած է քոյր Ակնիէն։ Մրցումին մասին բացատրութիւն տուած է ուսուցչուհի Արաքսի Սալլապեան։ Մասնակցող քսան աշակերտները կրցած են բոլոր բառերուն ճիշդ պատասխանել եւ գնահատուած են մրցանակներով։

⁂

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻԻ ՄԷՋ

Օրէնճ Քաունթիի «Ղուկասեան» սրահին մէջ, Մայիս 26–ին, նշուած է Մայրերու Օրը, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ–ի «Սեւան» մասնաճիւղին։ Բացումը կատարած է ատենապետուհի Զարուկ Տէր–Դաւիթեան։ Բանախօսած է հոգեւոր հովիւը Հրանդ Քհնյ. Երէցեան, որ թուելէ ետք մեր գոյութեան պատնեշող վտանգները, չեշտելով ընտանիքներու մէջ ներդաշնակ մթնոլորտ ստեղծելու կարեւորութիւնը, ըսած է. «Մեր ժողովուրդը պէտք ունի բոլորից ձեռքերուն եւ ձիրքերուն, կառուցանելու համար հայրենի տունը, ուր հայ մանուկը ինքզինք առաւել եւս ապահով զգայ ու դառնայ ընտանիքին ու ազգին պատիւ բերող զաւակ»։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ԼՐԱՏՈՒ

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1998 Յունիս 11–ին տեղի ունեցած է Աղքատախնամ ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը։

Վարչական մարմնի կէսին (ութ անդամ) նորոգութեան քուէարկութեամբ ընտրուած են – (ֆրանսերէն այբբենական կարգով). –

Պ.Պ.
Սերժ Ալթունեան
Նուէլ Պաքըրճեան
Արթիւր Պէյլէրեան
Տիկին Նատիա Ֆէր
Պ.Պ.
Բիւզանդ Ֆընտըքեան
Ալեքսի Կէօվճեան
Ժագ Գալճեան
Լուսաբեր Վարդանեան

Նորընտիր վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն. –

Պ.Պ. Սերժ Ալթունեան, Ժան Աղնաւուր, Նուէլ Պաքըրճեան, Զարեհ Պէրպէրեան, Արթիւր Պէյլէրեան, Բիւզանդ Ֆընտըքեան, Ալեքսի Կէօվճեան, Ժագ Գալճեան, Խաչիկ Խաչիկեան, Ռաուլ Գալանճեան, Ռոժէ Գալեան, Շառլ Մոսէսեան, Կրեկուար Թուլլուեան, Ալէն Թուհատեան, Լուսաբեր Վարդանեան, Անտրէ Ետիգարտաշեան։

Նոր վարչութիւնը եւ յանձնախումբերը կը վերանորոգուին Սեպտեմբերին։

ՄԱՄՈՒԼ

«FIGARO-*Magazine*»

(20 Juin)

Ն Ա Մ Ա Կ Ա Ն Ի

Այս բաժնին մէջ, Սանարի–սիւր–Մէրէն ընթերցող մը կը գրէ. – «Մեր երեսփոխանները միաձայնութեամբ դատապարտեցին 1915–ի հայկ. ցեղասպանութիւնը։ Կ'ակնկալենք հիմա անհամբերութեամբ որ նոյն խանդով դատապարտեն հրէշային ոճիրները, քանակով եւ վայրագութեամբ, զորս գործեց համայնավար Ռուսաստանը 1917–էն Պէրլինի պատին անկումը»։

Ի դէպ, Ֆրանսայի երեսփոխանները չեն դատապարտած 1915–ի ցեղասպանութիւնը, այլ միայն՝ ճանչցած։

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

– Կիւլլիւ, – ըսի, եթէ այս իրիկուն երթաս քրոջդ քով գիշերես, այս քաննոյը քեզի կուտամ։ (Կիւլլին քոյր մը ունէր, որ կ'աշխատէր մօտակայ ագարակի մը մէջ եւ յաճախ գիշերները իրարու մօտ կ'անցընէին)։

Կիւլլին աչքերուս նայեցաւ զարմացած, կարծես ըսել կ'ուզէր՝ իրա՞ւ կ'ըսես, թէ՞ կատակ կ'ընես։

– Նայէ Կիւլլի, ըսի, առանց ժամանակ տալու որ մտածէ, նա սա փայլուն, արծաթ քաննոյը կը շահիս։

– Հապա՞ եթէ աղան գայ, եթէ...

Ձայնեցի որ չարունակէ։

– Աղան այս գիշեր չի գար, վաղն ալ չի գար, քու ինչո՞ւդ պէտք, դուն քաննոյը առ, մնացածը ինծի ձգէ...

Կարծես խելքի մօտ գտաւ պատճառաբանութիւններս։ Այդ բոլորին հետ, անշուշտ, արծաթ քաննոյին շլացուցիչ տեսքն ալ կար։ Այդ նեղ օրերուն արծաթ քաննոյ մը խեղճ քրտուհիի մը մօտ հըրաշքի պէս բան մըն էր։

Միամիտ քրտուհին սկսաւ ժպտիլ, ու նայիլ մերթ դէմքիս, մերթ ափիս մէջ պսպղացող արծաթին։

– Հա, – ձայնեց յանկարծ, – գիս քրոջս կը ղրկես որ «ջահիլ» հանըմին հետ հըը ... լաւ, լաւ ... Կիւլլին այդքանը կը հասկնայ ... Կիւլլին շատոնց հասկցած է, բայց իր ինչո՞ւն պէտք այդ բաներուն խառնուիլ ... Կիւլլին եթէ այդպիսի բաներ տեսնէ, աչք կը գոցէ, բերան կը գոցէ։ Կիւլլին ալ եթէ հանըմին պէս ազուր, «ջահիլ» հարս ըլլար եւ աղային պէս խոփած ամուսին ունենար, հանըմին պէս կ'ընէր ... Կիւլլին կը մեղքնայ հանըմին...։

Ու այս շատախօսութենէն ետք՝ ձեռքէս խլեց քաննոյը, ծրարը կապեց եւ դուրս թռաւ տունէն։ Գործս մինչեւ հոս լաւ ճամբու մէջ էր ու եթէ այսպէս շարունակուէր, մենք շատ աժան յաղթանակ մը պիտի պսակէինք։

Քաղաք վերադարձայ, աջ ու ձախ ինչ որ կարգադրութիւններ կար ըրի։ Հանդիպեցայ Աւոյին, Հայրիկին, մնացեալներուն, անոնց վերջին պատուէրները տալու։

– Ճիշդ կէս գիշերին, Արածանիի աջ ափը, քիչ մը վար, մեծ քարերուն մօտ, պատուիրեց Աւոն շեշտուած ձայնով մը։

– Այո՛, ըսի եւ կրկին վերադարձայ հընձան։

Շատ հանդարտութեամբ մեր կարգադրութիւններն ըրինք։ Արդէն մեզ խանգարող չկար։

Առենին ճամբայ ինկանք։ Երեքս ալ կը դողայինք։ Հագած էինք քիւրտի տարօրինակ տարազներ։ Կը նմանէինք մութին մէջ շրջագայող ուրուականներու։ Եթէ մեր ճամբուն վրայ մէկը մեզի հանդիպէր, անտարակոյս պիտի սարսափէր, ուրուականներու տեղ դնելով մեզ։

«Բարտիներու ձորակ»էն բարձրանալով հասանք բերդին կռնակը, կտրեցինք «Հայոց թաղ»ը, անցանք պատմական կամուրջը ու ապահով հասանք մեր ժամադրավայրը։

Հոն էր Աւոն, քիւրտի տարազով եւ զինուած։ Հոն էր մեզ առաջնորդող Ջօրեպանը, իր ջորիներով։ Շուտով եկաւ Խենթ Նշանը իր պարտականութիւնը կատարած. Դեռ չկային Պայտար Մանասը եւ Հայրիկը։

Մեր դիմացը, քաղաքին ճիշդ կեդրոնէն կրակի ալիքներ սկսան բարձրանալ։ Ձայներն ու բարձրաձայն աղաղակները որոշ չափով լսելի էին մեզի։ Պէտք էր շտապով հեռանայինք. Բայց ինչո՞ւ չեկան Հայրիկը եւ Մանասը։ Մտահոգութիւնն ու վախը պատած էին մեր դէմքերը։

Ջօրեպան Ձանանը կը պնդէր, թէ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու պէտք է շարժէինք։

Յանկարծ, մութին մէջէն մեզի հասաւ Պայտարը՝ առանձին. Հայրիկը չկար... Ո՞ւր էր։

– Գացի ժամադրավայրը, գացի խուցը, փնտռեցի իր անցնելիք ճամբաներուն վրայ, չգտայ..., ըսաւ սրտնեղած։

Վայրկեան մը ետք արդէն ճշդած էինք մեր դիրքը։ Ան հաւանաբար ծրագիր մը ունէր եւ մեզմէ պահած էր։ «Դուք շարունակեցէք ճամբան, ես կ'երթամ կը բերեմ..», ըսաւ Նշանը։ Ու բռնեց քաղաքի ճամբան։ Ես հետեւեցայ իրեն առանց ականջ տալու Աւոյի սաստերուն եւ Աստղիկի աղերսքին։

Կը վազէինք...

(Շար. 31)

(Շար. Ա. էջէն)

նումին համար: Այդ նպատակով յատուկ յանձնաժողով մը պիտի կազմուի, ուղղակի նախագահին հսկողութեան տակ:

Յունիս 23–ին նախագահ Ռ. Քոչարեան «Զուարթնոց» օդակայանէն ճանապարհած է հիւրը:

ԱՐԱ ՍԱՀԱԿԵԱՆ
ՀՀՇ–Ի ՓՈԽ–ՆԱԽԱԳԱՀ ՉԷ

ՀՀՇ–ի Յունիս 22–ի վարչութեան նիստը քննած է ծրագրին նոր խմբագրութիւնը: Վարչութեան նախագահ Վ. Սիրադեղեան կարեւոր նկատած է ժողովուրդին բարօրութեան ապահովումը եւ մասնաւոր սեփականութիւնը: Անոր առաջարկով, վարչութեան անդամները վերջ տուած են Ա. Սահակեանի վարչութեան փոխ–նախագահի պաշտօնին:

ԽՕԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ ԻՆԹԵՐՓՈԼԻՆ ԿՈՂՄԷ

Որպէս ծանր յանցագործութիւններու հեղինակ, Հայաստանի եօթը քաղաքացիներ միջազգային հետապնդումի ենթակայ են. անոնցմէ մէկը վերջերս ձերբակալուած է քրէական նոր յանցանք գործած ըլլալով. բայց քանի որ Հայաստան գործած յանցանքը աւելի ծանր է, պահանջուած է որ յանձնուի Երեւանի: Այս անձին անունը որ կ՚ըսուի թէ «այնճան էլ անյայտ չէ», չէ հրապարակուած: Անգլիոյ հետ յանցաւորներու մարզին մէջ համապատասխան պայմանագրի չգոյութիւնը որոշ դժուարութիւն կը ստեղծէ յանձնումի համար:

1998–ի ընթացքին 120–է աւելի հետախուզուածներ յայտնաբերուած են, 83–ը ձերբակալուած, 38–ն ալ Հայաստանի յանձնուած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ՆՈՐ ԹԵՐԹԸ

ՍԴՀԿ–ի Հայաստանի վարիչ մարմինը սկսած է հրատարակել «Հնչակեան Լրատու» ամսաթերթը: Ծաւալուն յօդուած մը ստորագրած է կուսակցութեան նախագահ Վահրիճ Ճերեճեան: Խմբագրականին մէջ ըսուած է որ թերթը լայն տեղ կու տայ Հայաստանի ու Արցախի իրավիճակին, կուսակցութեան պատմութեան եւ գաղափարախօսութեան:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ ալ Ակադեմիային եւ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան վարիչ մարմնին նախաձեռնութեամբ 20 կախաղաններու նուիրուած գիտական նստաշրջան մը տեղի ունեցած է:

«ԱՐԱՐԱՏ» ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՍՊԱՐԷԶԻ ՄԷՋ

Յունիս 22–ին «Արարատ» ընկերութեան երկու օդանաւեր թռիչք առած են դէպի Թեհրան: Ընկերութիւնը արդէն կը սպասարկէ ԱՄՆ–ի երկիրներու ութ քաղաքներ: Միջազգային շրջանակի թռիչքներուն համար ընկերութիւնը գործակցած է «Փարիզ Էռ» պարսկական ընկերութեան հետ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION DE DECINES

DIMANCHE 28 JUIN
à partir de 12 heures
au CENTRE AERE des MARAIS — Décines

GRANDE FETE CHAMPETRE

animée par
L'ORCHESTRE ARMENIA

Buffet de spécialités arméniennes — Buvette — Tombola — Stands de jeux pour enfants

En cas de pluie, la Fête se déroulera à la Salle des Fêtes de Décines

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 27, տօն է Գիւտի Նշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին:

Այս առթիւ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ Յունիս 28–ին կիրակի օր՝ առաւօտեան ժամը 10.30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ՝

Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ՚ունենայ ճաշ Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահէն ներս:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 01 – 47 – 09 – 23 – 18

Communiqué de Presse DU «COMITE DU 24 AVRIL»

«La France n'a jamais été aussi grande que lorsqu'elle parlait pour tous les hommes»
André MALRAUX

Le 29 Mai 1998, l'Assemblée nationale de la République Française reconnaissait le Génocide des Arméniens en 1915 à l'unanimité.

C'est l'honneur de la France que de rester ainsi fidèle à sa tradition humaniste au premier rang des nations. Les Arméniens aux quatre coins du monde lui en sont reconnaissants, comme nous-mêmes, communauté arménienne et citoyens français sommes fiers d'y avoir participé.

Au nom de l'ensemble des organisations regroupées au sein du «COMITE DU 24 AVRIL» nous présentons nos remerciements sincères aux élus français ainsi qu'à toutes les personnalités, les élus, les collectivités et les individualités qui ont apporté leur contribution pour le respect de la vérité historique.

Nous nous félicitons avec la communauté arménienne de France et tous nos amis de ce vote historique qui nous rend notre droit à la mémoire.

Si nous ne doutons pas que le Sénat s'inscrive, à son tour, dans cette même volonté, le chemin est encore long qui conduira à la reconnaissance internationale de ce génocide.

La communauté arménienne de France doit donc demeurer mobilisée, vigilante et solidaire autour de ses institutions et avec le «COMITE DU 24 AVRIL» présenter un front uni face aux pressions et aux manœuvres dilatoires des négationnistes de tous bords.

PARIS, le 17 Juin

Croix Rouge

Communiqué à nos amis

Encouragés par le succès des vacances d'été depuis 1995, nous mettrons à la disposition des mères arméniennes, la cuisine et la salle de restaurant du Centre balnéaire de la Croix Rouge Arménienne de Normandie à partir du **4 Juillet 1998.**

Pour retenir les chambres téléphoner aux numéros :
Rosine Navassartian
01. 39. 85. 36. 53
Jacqueline Barguirdjian
01. 43. 33. 60. 52
ou le Centre de Vacances
(à partir du 4 Juillet)
02. 31. 21. 77. 63.

Les places étant limitées, veuillez nous contacter dès à présent, sans attendre les derniers jours.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անահիտ Գարբինեան իր ծնողքին՝ Նշան Գարբինեանի եւ Նուարդ Գարբինեանի մահուան 27–րդ եւ 2–րդ տարելիցներուն ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La CROIX BLEUE organise cette année

DU 8 AU 26 JUILLET
UN
CAMP ITINERANT
A CORFOU
EN GRECE
(VIA VENISE)

Ciel bleu, mer limpide et ambiance chaleureuse assurés.

Découverte et activités sportives au programme.

Il reste encore quelques places disponibles.

Inscrivez vos enfants rapidement s'ils ont entre 15 et 16 ans, en appelant au :

01. 48. 24. 46. 57.

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տէսինի Կապոյտ Խաչի եւ Մշակութային Տան հայկական դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 27, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը ժամը 20.30–ին:

Կը խնդրուի մեծ թիւով ներկայ ըլլալ քաջալերելու հայկական դպրոցի մանուկները:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԻՋ–ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ–ի Միջ–մասնաճիւղային ժողովը Ուրբաթ, Յունիս 26, ժամը 20.30–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Կարեւոր օրակարգ:

Բոլոր խաչուհիներու ներկայութիւնը փափաքելի է:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հիմնուած 1879–ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998–1999–Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր:

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

le 5 Juillet

GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR

à l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun Groupe «Arghoutian»

et de la Croix Bleue Section Chaville

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

Messe de Requiem
en l'Eglise Arménienne de Chaville
Recueillement sur la tombe
du Prince Arghoutian

Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

— Ambiance — Buffet — Jeux — Concours

Ping-Pong, Boules, Volley, Tavlou
Stands jeux enfants

TEBROTZASSERE en fête

DIMANCHE 28 JUIN à partir de 11 heures

avec
MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

PARTIE ARTISTIQUE

Evelyne ALTOUNIAN — RAFFI — ESSAÏ — AUDRAY — Cathy APRAHAMIAN

et l'incontournable
CHORALE de l'ECOLE TEBROTZASSERE
Sous la direction de
HAÏG SARKISSIAN

Distribution des Prix — Tombola — Jeux divers — Buffet — Concours de nardi

Spectacle des enfants
et LA TROUPE DE DANSE «*A S T R I G*» D'ARNOUVILLE

1, Boulevard du Nord - 93340 LE RAINCY — Tél. : 01. 43. 81. 01. 72

ENTREE LIBRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 26
VENDREDI
26 JUIN
1998
LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·406 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.406

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆԷՆ ՀԱՍՆԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆԻՆ ՇՐՋԱՆՑԵԼՈՎ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Այս ձեւով կարելի է ամփոփել մօտեցումը զոր ունի Հայեւթուրք գործի մարդոց յանձնախումբին Թուրքիոյ նախագահը Քաան Սոյաք։ Աւարտած է Անգարայի համալսարանին միջազգային յարաբերութիւններու բաժինը։ Մասնակցած է թրքական հեռատեսիլին վերջերս հայկական նիւթին յատկացուած հաղորդումին, ընդգծելով որ երկու երկիրներու հարցերը կրնան լուծումի յանգիլ տնտեսական զարգացումով։ Այն տպաւորութիւնը ունենալով որ երիտասարդ այդ նախագահը ամէն ուզածը չէ կրցած ըսել վերոնշեալ հաղորդումին, Պոլսոյ «Ակօս»ը (Յունիս 19) զինք հրաւիրած է զրոյցի մը, նոյն նիւթին մասին։ Պատասխանելով խմբագրապետ Հրանդ Տինքի հարցումներուն, ան լայնօրէն զարգացուցած է տնտեսական գործօնը քաղաքական մարզին ծառայեցնելու իր միտքերը։ Հետաքրքրական է տեսնել որ յայտնուած տեսակէտներուն մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ հայկական Սփիւռքն ալ։

Ք. Սոյաք նախ կը պարզէ «պատմութեան ճամբով դրամ շահիլ»ու իր ծրագիրը. կ'ըսէ թէ ԱՄՆ–ու մէջ մօտ մէկ միլիոն Հայ կ'ապրի. անոնք տնտեսական լայն միջոցներու տէր են։ Անատոլուի մէջ ալ երկու ժողովուրդները ունին հասարակաց պատմութիւն մը եւ յուշարձաններ։ «Զանոնք նորոգել, Սփիւռքի Հայերուն ցոյց տալ իրենց ճարտարապետական գործերը, զգացական պահեր ապրեցնել ու օգնել որ իրենց կարօտներուն գոհացում գտնեն։ Թոյլատրել որ Անատոլուն, Անին Հայաստան անցնին». այսպէս կ'առաջարկէ Ք. Սոյաք, աւելցնելով. «Իրենց տնտեսական հզօրութեան շնորհիւ կրնանք շրջանին մէջ ներդրումներ ընել, ազգերու անոնցմէ ու պատմական գեղեցկութիւնները փոխանցել յաջորդ սերունդներուն»։ Այս հոլովոյթին մասնակցելու տրամադիր զբօսաշրջութեան թրքական բազմաթիւ հաստատութիւններ արդէն դիմած են յանձնախումբին։

Այս ծրագիրը գործադրութեան դնելու համար, դիմած են Հանրապետութեան նախագահին, որպէսզի շրջանցուի հայկական Սփիւռքին հետ գործակցութեան ճամբուն վրայ ցցուած «պատմութեան» խոչընդոտը։ Այդ դիմումին մասին կ'ըսէ. «Հանրապետութեան մեր նախագահին առաջարկ ներկայացուցինք որ պատմութիւնը հասարակաց լեզուով մը կրկին գրի առնուի. այնպէս մը որ չվնասէ երկու երկիրներուն ալ։ Երեւանի համալսարանը յայտնեց որ կրնայ մեզի պատմաբաններ, միջազգային յարաբերութիւններու եւ քաղաքական գիտութեան մասնագէտներ տրամադրել։ Կը կարծեմ որ Սփիւռքն ալ ունի մասնագէտներ որոնք կրնան մեր ծրագրին մասնակցիլ։ Մեր բոլոր ջանքերը ուղղուած են իրենց ունեցած փաստաթուղթերով պատմութեան ուսումնասիրութիւն մը կատարելու։ Անոր նախաքայլը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի կառավարութիւնները միասնաբար առնելով, կրնան հասարակաց եզրի մը վերածել։ Այդ պարագային ցեղասպանութեան որեւէ բանաձեւ օրակարգի նիւթ ըլլալ անիմաստ կը դառնայ»։

Հ. Տինքի «Ի՞նչ է ձեր աշխատանքին նպատակը» հարցումին պատասխանը զրոյցին ամէնէն ուշագրաւ մասն է. «Մեր նպատակը այն է որ այս աշխատանքին արդիւնքով Սփիւռքի Հայերը հատուցումի որեւէ փափաքով միջազգային ատեաններու մօտ իրաւունք չփնտռեն եւ հողային պահանջ չներկայացնեն։ Մեր աշխատանքները ոչ ոքի հանգիստը խռովելու նպատակ ունին։ Լաւ ապագայի մը հեռանկարով կատարուած այս կարգի ճիգերու չեմ կարծեր որ Թուրքիա ընդդիմութիւն ցոյց տայ»։

Ըսելէ ետք թէ գործակցութեան համար երկխօսութեան մէջ են ամերիկահայ գործի մարդոց հետ, Ք. Սոյաք կը շեշտէ որ անոնց մօտ այժմէականութիւնը կորսնցուցած է հակաթուրք թշնամութիւնը որ գոյութիւն ունէր մինչեւ տասը տարի առաջ։ Ինք կը հաւատայ որ իրենց ջանքով կազմուելիք պատմութեան յանձնախումբը Սփիւռքի Հայերը աւելի պիտի մօտեցնէ եւ Հայաստանի ու Թուրքիոյ տնտեսական զարգացումին կարեւոր խթան հանդիսանայ։ Թրքական կառավարութիւնը մինչեւ այսօր որեւէ արգելք չէ յարուցած. ընդհակառակն միշտ կը քաջալերէ։

Երբ Հ. Տինք կը յիշեցնէ թէ Թուրքիոյ մէջ տիրական է «երկու դրուշի առեւտուրի համար Ադրբեջանի եղբայրները չվշտացնել»ու մտայնութիւնը, Ք. Սոյաք կ'ըսէ թէ Հայաստանի հետ առեւտուրը որ երրորդ երկիրներու միջոցով կը կատարուի, տարեկան 100 – 150 միլիոն տոլարի շուրջ է։ «Նկատի առած թրքական ապրանքներու նկատմամբ Հայաստանի շուկային վրայ նաեւ զգացական մեծ պահանջքը, Ա. Վարդանեան (Հայաստանի գործի մարդոց միութեան նախագահ) ըսած է որ սահմանին բացուելու պարագային այդ թիւը 500 միլիոն տոլարի կը բարձրանայ» կը նշէ Ք. Սոյաք։

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ կ'ըլլայ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին հարցը որուն կ'առընչուին յաճախ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները։ Թուրք գործի մարդը կ'ըսէ որ Ալիեւ հակառակ Անգարայի պնդումներուն այդ մասին գրաւոր փաստաթուղթ մը ստորագրած չէ տակաւին. Ինք վստահ է որ Սփիւռքի Հայերը եթէ ուզեն, կրնան ԱՄՆ–ու կառավարութեան եւ քարիւղի ընկերութիւններուն վրայ ճնշում բանեցնելով 24 ժամէն ստանալ այդ քարիւղատարին վաւերացումը, պայմանով որ ան անցնի Հայաստանէն։

Հայաստանի ընթացքն ալ շատ կարեւոր է իրենց համար։ Կառավարութեան եւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ լաւ յարաբերութիւններ ունին։ Ք. Սոյաք կ'ըսէ որ չեն փափաքիր Երեւանի կողմէ որեւէ քաղաքական մօտեցում որ կրնայ վնասել տնտեսական յարաբերութիւններուն։ Աւարտի խօսքերը անուղղակի կերպով կ'ուղղուին Ռ. Քոչարեանի որ պէտք է հարցին մօտենայ ժողովուրդին բարօրութեան նպատակով։ Անզիջող յայտարարութիւններու փոխարէն աւելի մեղմ արտայայտութիւններ ու ժողովուրդին բարեկեցութիւնը աւելի վստահելի գրաւական կ'ըլլան որպէս նախագահ անոր յաջողութեան։

ՇԻՐԱՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԵՐԹԱՐ

Յունիս 22–ին, նախագահ Շիրաք հեռաձայնային խօսակցութիւն ունեցած է Հայաստանի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեանի հետ, որու ընթացքին շօշափուած են ֆրանքօ–հայկական յարաբերութիւնները։

Այս խօսակցութեան ընթացքին Շիրաք յայտնած է նաեւ որ ցաւօք անորոշութեան յետաձգուած է Հայաստան կատարելիք այցելութիւնը, որ նախատեսուած էր Սեպտեմբերին։

Ելիզէէն տրուած պատճառաբանութիւնն այն է որ այս այցելութիւնը պաշտօնապէս չէր յայտարարուած (ուրեմն ջնջումը չի կրնար յայտարարուիլ)։ Պարզ է որ Շիրաք Վրաստան եւ Ազրպէյճան ալ չերթար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ Յունիս 25–ին շրջապտոյտ մը ձեռնարկեց հարաւային – Ափրիկէ, ինչ որ աննախընթաց է Ֆրանսայի նախագահի մը համար։ Իրեն կ'ընկերանան 60 գործարարներ։ Յաջորդաբար կ'այցելէ Հարաւ – Ափրիկէ, Մոզամպիք, Անկոլա։ Այցելութեան նպատակն է ֆրանսական ներկայութիւնը ամրապնդել այդ շրջանին մէջ։

ԳԼԻՆԹԸՆԻ Չինաստան այցելութիւնը բաւական աղմուկ հանած է Միացեալ – Նահանգներու մէջ, մանաւանդ որ ան պիտի այցելէ Թիենանմէն հրապարակը, որ կը խորհրդանշէ 1989–ի ջարդը։

ՍՄԻԿԸ (աճի նուազագոյն աշխատավարձը) 2% յաւելում կը կրէ Յուլիս 1–էն ինչ որ ոչ մէկ կողմի գոհացում կուտայ։

ՇԱԹՕՐԸՆԱՐԻ (Պուշ – տիւ – Ռոնի նահանգ, Աուլի կից) քաղաքապետարանը, եկեղեցին, ոստիկանատունը, հրշէջներու զօրանոցը թալանի տրուած են Յունիս 23–էն 24–ի գիշերը շուրջ 50 պէօրերու կողմէ։ Զէնքերով, բիրերով, մոլոթով քոքթէյլներով, դէմքերը ծածկուած, իսկական ուէսթերն մը կազմակերպած են։ 12 հազար է բնակչութեան թիւը եւ մահմետականները մզկիթ մը կը պահանջեն, որու կառուցման արտօնութիւնը մերժուած է։

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ Սէն Թէմիլիոնի (Պորտոյի շրջանի գինի) ժիւրատի նախագահ նշանակուած է։ Տիտղոս մը, կը գրէ Ֆիկառօ, որ կը տրուի արուեստագէտի մը որ կը խոստովանի թէ երբեք բեմ չի բարձրանար նախքան գաւաթ մը Պորտօ խմելը։ «Ձայնալարերուն համար շատ լաւ է» կ'ըսէ Ազնաւուր եւ մեկնած է քանի մը մնացուկ տանելով։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

Չորեքշաբթի, Յունիս 24–ին տեղի ունեցան չորս մրցումներ որոնք ճակատագրական բնոյթ ունէին խումբերուն համար։

Լիոնի մէջ, Ֆրանսա 2–1 յաղթեց Դանիոյ, որ գրաւեց այս խմբակին Բ. տեղը։ Առաջին կիսախաղին 12–րդ վայրկեանէն իսկ, փենալթիի մը վրայ Ճորքայէֆ նշանակեց առաջին կէտը, որուն յաջորդեց, նոյն պայմաններու մէջ Դանիոյ հաւասարեցնող կէտը։ Երկրորդ կիսախաղին Փըթի նշանակեց Ֆրանսայի յաղթական կէտը, որմէ անմիջապէս ետք իր տեղը ձգեց Պօղոսեանի։

Նոյն խմբակին մէջ Հարաւ Ափրիկէ եւ Սաուտի Արաբիա 2–2 արդիւնք մը արձանագրեցին. երկուքն ալ դուրս կը մնան մրցաշարքէն։

Կիրակի օր, ութերորդ աւարտականներուն Ֆրանսա կը մրցի Փարակուայի դէմ, Լանսի մէջ։ Թուլուզի մէջ է որ Փարակուէյ անակնկալ մը ստեղծելով 3 – 1 յաղթեց Նիժերիոյ եւ դուրս ձգեց Սպանիան հակառակ Լանսի մէջ ջախջախիչ 6 – 1 յաղթանակին Պուլկարիոյ դէմ, որ նաեւ կը հեռանայ Բաժակի խաղերէն։

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՁԵԿՈՅՑ ՄԸ ԵՒՍ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԷՆ

Յունիս 23–ի եւ 25 մեր թիւերով արձագանգ հանդիսացած էինք այն անախորժ կացութեան որ ստեղծուած էր Պոլսոյ կուսակալութեան Մեսրոպ Արք.ի պատրիարքական Փոխանորդի հանգամանք ճանչնալու մերժումով։ Ըստ երեւոյթին, եւ ինչ որ շատ աւելի ցաւալի է, այն է որ անախորժ կացութիւնը միայն Պոլսոյ պատրիարքութեան եւ Թուրք կուսակալութեան միջեւ ծագած տարակարծութեամբ չի սահմանափակուիր եւ հարցին աւելցած են ներքին, միջ–հայկական տարակարծութիւններ, որոնք նիւթ են Պոլսոյ երկու օրաթերթերուն՝ «Մարմարա» եւ «Ժամանակ»։

Այս առընչութեամբ, կրօնական ժողովը նոր հանդիպումէ մը ետք դեկոյց մը եւս հրապարակած է։ Կուտանք ստորեւ, առայժմ խուսափելով խորհրդածութիւններէ, այլ հաստատելով միայն թէ պարզուած պատկերը շատ տխուր է։

ՁԵԿՈՅՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

Աթոռոյս Կրօնական ժողովը երէկ, 1998 Յունիս 23, Երեքշաբթի ժամը 18–ին հաւաքուեցաւ Պատրիարքարանի մէջ, նախագահութեամբ Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի եւ ատենապետութեամբ Հոգշ. Տ. Արամ Վրդ. Աթէշեանի։

1 – Ժողովական հայրերը նախ քննարկեցին 23–6–1998 թուակիր «Մարմարա» օրաթերթին մէջ Գերշ. Տ. Շահան Արք. Սվաճեանի յայտարարութիւնը, որով ան կը յայտնէր իր վերապահութիւնը Աթոռոյս Կրօնական Ժողովին վաւերականութեան մասին։

2 – Ժողովական հայրերը վերստին օրակարգի նիւթ դարձուցին Գերշ. Տ. Շահան Արք. Սվաճեանի 1998 Մարտ 14 թուակիր նամակը, որուն մէջ կ'ըսուէր, թէ «այդ ժողովը արդէն իսկ կորսնցուցած է իր օրինականութիւնը»։

3 – Ժողովական հայրերը Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ Հօրմէ տեղեկացան, որ Գերշ. Տ. Շահան Արք. Սվաճեան միեւնոյն վերապահութիւնը յայտնած էր իրեն, նոյն առաւօտ ժամը 10·30–ին, բանիւ բերանոյ։

4 – Ուստի յետ կարծեաց փոխանակութեան, ժողովական հայրերէն երեքը իրենց գրաւոր հրաժարականը ներկայացուցին հետեւեալ կերպով.

1998 Յունիս 23

Գերշ. Տ. Մեսրոպ Ս. Արք. Մութաֆեան
Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ եւ նախագահ՝ Պատկառելի Կրօնական Ժողովոյ

Ի Պատրիարքարան – Գումգափու

Գերաշնորհ Սրբազան Հայր,

Մենք, ստորագրեալքս՝ Գառնիկ Ա. Քհնյ. Գամչեան, Միւռոն Ա. Քհնյ. Այվազեան եւ Գրիգոր Ա. Քհնյ. Տամատեան, 1997 Հոկտեմբեր 28 թուականին Երջանկայիշատակ Գարեգին Բ. Պատրիարքի առաջարկով եւ Պատկառելի Կրօնական Ժողովի անդամներու միաձայն հաւանութեամբ, կոչուեցանք ժողովի անդամակցութեան եւ մինչեւ այսօր մեզի վստահուած պարտականութիւնը կատարեցինք խղճի մտօք։

Այսօր նկատի ունենալով Գերշ. Տ. Շահան Սվաճեանի 1998 Մարտ 14 թուակիր նամակը եւ այսօրուան 1998 Յունիս 23 թուակիր «Մարմարա» օրաթերթի միջո–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ՆՄԱՆԻ՞ ՏՐՈՎԱԴԱՅԻ

Վերջին տարիներուն, գլխաւորաբար երկու պատճառով, անկարելի է անտարբերութեան մատնել Անգարայի դէմ մղուած քրտական պայքարը: Հայկական տեսանկիւնէն այդ պատճառներուն առաջինը այն է որ պայքարը կը տարուի Արեւմտահայաստանի մէկ շրջանին վրայ. իսկ երկրորդը՝ այն երեւոյթն է որ քիւրտ պատասխանատուներ սա կամ նա առիթով իրենց ներկան կ'առնչեն մեր անցեալին, պաշնակից, կամ առնուազն համակիր փնտռելու յայտնի ջանքով: Այս երկու տուեալները յատուկ իմաստ կը ստանան երբ նկատի առնուի որ Քիւրտերուն հիմնական նպատակը պետութեան մը ստեղծումն է ու երեք պետութեան քաղաքացի իրենց ազգը համախմբելու փորձ մը: Որքան ալ կրկնեն թէ կը պայքարին Անգարայի այլամերժ կեցուածքը մեղմելու, մշակութային ազատութիւն, հաւասարութեան իրաւունք ձեռք ձգելու, բացառիկ հեռատեսութեան պէտք չկայ, այդ բոլորին վախճանական կէտին վրայ սեփական պետութիւն ունենալու հեռանկարը նշմարելու:

Այս հոլովոյթին մէջ, այսօր, հետաքրքրականը հասկնալն է թէ քրտական այս շարժումը ի՛նչ նկատումներով կը ձգտի հայկական համակրանքին, նեցուկին երբ ուժերու բաւական ծանօթ կշիռը մեծ բան չի ձգեր այդ ձգտումին: Քիւրտերը ունին թիւի ջախջախիչ առաւելութիւն մը, նաեւ տէրն են այն շատ կարեւոր տուեալին որ այդ թիւին կարեւոր մէկ համեմատութիւնը կը գտնուի խնդրոյ առարկայ տարածքին վրայ: Նկատի առած աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր Թուրքիոյ նման հզօր բանակի տէր երկրի մը դէմ ծառանալու անոնց կարողութիւնը, պէտք է ըսել որ այս առումով ալ բաւական ճարպիկ գտնուած են, հարկաւոր միջոցները ունենալով:

Այսուհանդերձ, զանազան առիթներու եւ ոյթներով, յայտարարութիւններով, անոնք միշտ փաստը տուած են հայկական գործակցութեան մը փափաքին: Առնկա տուեալարար կը յայտնուի հասարակաց «հակառակորդ»ին դէմ միասնական ճակատի մը յաճախ ներյայտ ակնարկութեամբ: Եւ քիչ չէ թիւը անոնց որոնք քրտական պայքարը, վերոնշեալ ձգտումը, անգտանելի եւ հետեւաբար չփախցուելիք առիթ կը նկատեն մեր ազգային անկատար մնացած իղձերու ճամբուն վրայ: Այս նկատումէն անշուշտ զեղչուած են շատ մը հարցականներ, խորքի, հեռատեսութեան մտահոգութիւններ: Զեղչուած՝ նաեւ Քիւրտի այն տիպարը որ անբաժան է մեր մեծագոյն դժբախտութեան, անոր նախորդած տասնամեակներու պատումէն: Մէկդի ձգած այս բոլորը, այս գետնին վրայ ծայր առնիճան գդոյշ ըլլալ կը հրամայեն երկու պարագաներ. առաջինը կ'առնչուի Հայաստանին, երկրորդը՝ Պոլսոյ հայ համայնքին: Անգարա քրտամէտ կեցուածքներու բացայայտ կամ քօղարկուած ամբաստանութիւններ կ'ուղղէ մէկուն կամ միւսին պարբերաբար, ամէն անգամ որ հարկաւոր նկատէ առիկա: Տակաւին թարմ է դատնութիւնը որ վիճակեցաւ Պոլսոյ հայ համայնքին երբ յայտարարուեցաւ որ ՓՔՔ-ի ղեկավարը «հայ» է, կամ երբ լրատուները տեղեկացուցին գինեալ այդ կազմակերպութեան հայաստանեան բանակավայրերուն մասին. լուր որ միջոց մը ետք ալ հերքուեցաւ:

Ներկայի այս բազմաշերտ, փափուկ մարզին մօտեցումի քաղաքականութիւն մը մշակուա՞ծ է Հայաստանի, կամ ըՍփիւռքի քաղաքական շրջանակներուն կողմէ: Այդ մասին շօշափելի տուեալներ չկան: Եւ թերեւս ճիշդ այս պատճառով է որ պարբերական «թելադրանքներ» կը հնչեն հայկական միջոցին մէջ, ենթադրելի ականջներու ուղղուած. թելադրանքներ որոնք կուգան շատ անգամ նոյնպէս ենթադրելի մեկնակէտերէ:

Այս առումով շատ ուշագրաւ գրութիւն մը լոյս տեսած է Յունիս 6-ի «Ազգ»ին մէջ, խորագրուած՝ «Ո՞մ պատուէրն է կատարում ամերիկեան համալսարանի փրոֆէսօրը»: Նիւթ ունի Յունիս 4-ին Երեւանի Ամերիկեան համալսարանին մէջ կատարուած դասախօսութիւն մը «Քրտական յեղափոխութիւնը և Հայ դատը» վերնագրով: Դասախօսողը կը կոչուի Հէնրի Աստարճեան որ փրոֆէսօր է ԱՄՆ-ու Թաֆթց համալսարանին մէջ ու «Հայեւքրտական հետազօտութիւններու կոմիտէին» նախագահ: Սեղմ տեղեկատուութիւնը կ'ըսէ թէ ան շեշտած է կապը Թուրքիոյ մէջ քրտական շարժումին եւ Արեւմտահայաստանի ազատագրման պայքարին: Այս մատնանշումը կը յանգի Քիւրտերուն «սերտօրէն համագործակցելու» թելադրանքին, այն պատճառաբանութեան թէ ճիշդ է որ անոնք 1915-ին ցեղասպանութեան գործիք ծառայեցին ու շատ բաներով մեղաւոր են Հայերուն դէմ, բայց «արդէն ճանչցած են ցեղասպանութեան մէջ մեղքի իրենց բաժինը, Հայերը կը նկատեն մեծ եղբայր» եւայլն: Որքան ալ անհաւատալի ըլլայ այդ տողերով ըսուածը, չակերտները կ'երաշխաւորեն հաւատարմութիւնը Աստարճեանի գաղափարներուն. «Հայերը պէտք չէ թոյլ տան որ քրտական հակամարտութիւնը դաշնակցային ձեւի մը յանգի. այլապէս, ընդմիշտ կը կորսնցնեն Արեւմտահայաստանը եւ ալ երբեք ի վիճակի չեն ըլլար զայն ունենալու»:

Սա երկու մէջբերումները լայնօրէն բաւական են ելոյթին մեկնակէտը նշմարելու. Հ. Աստարճեան պարզամիտ նկատելու գնով իսկ յանձն առած է պատգամաւորի այս դերը, մէկդի դրած ամէն տրամաբանութիւն ու տուեալ: Ցեղասպանութեան մէջ իրենց մեղքը ընդունելու, Հայերը աւագ եղբայր նկատելու Քիւրտերու ընթացքը կրնա՞յ առաջնորդել որ հայկական կողմը դասախօսին պահանջածին պէս յանձնառութիւն առնէ նման փափուկ ու փշոտ հարցի մը մէջ: Եւ մանաւանդ ի՞նչ կշիռ կրնայ ունենալ այնքան հարցերու տէր Հայաստանի դիրքը քիւրտեւթրքական հեռանկարներուն մէջ: Ամէն պարագայի, յստակ է խայծը որ կը տրուի Արեւմտահայաստանը ունենալու գաւեշտական հեռանկարով մը, թելադրելու համար որ Քիւրտերուն պէտք է թիկունք կանգնիլ: Հետաքրքրական էր գիտնալ այլ կէտ մը. դասախօսը տրմէս բարենիշ կ'ըսէ թէ Քիւրտերը ճանչցած են 1915-ի մեղքի իրենց բաժինը եւ թէ Հայերը մեծ եղբայր կը նկատեն, եւայլն: Զգացական այս մանրուքէն զատ, արդեօք ի՞նչ ապահովութիւն տրուած է իրեն աւելի լուրջ բաներու մասին. օրինակ, Քիւրտերը իրենց արիւնով, քրտինքով յաղթանակ տանելէ ետք Թուրքիոյ դէմ, Հայաստանին պիտի նուիրե՞ն արդեօք Արեւմտահայաստանը, թէ այդ տարածքին համար նախատեսուածը պատերազմի Բ. արար մըն է, այս անգամ Քիւրտերու եւ Հայերու միջեւ: Բայց այս մասին ոչինչ կայ տեղեկատուութեան մէջ:

Հ. Աստարճեանի խօսքերուն մէջ տարօրինակ է նաեւ շեշտումն ալ որ Քիւրտերու պահանջը Թուրքիայէն դուրս, այլ պետութիւններու առնչուած, դատապարտելի է: Ան յայտարարած է որ Թուրքիան շրջապատող բոլոր երկիրները մեր մերձաւոր բարեկամներն են եւ Թուրքիոյ մեծ թշնամիները: Նման աժան — կարապետ սահմանում որուն «համմէ՞» մը պիտի ըսէր մանկապարտէզի քիչ մը արթուն մանչուկ մը անգամ, միակ բանի մը կը ծառայէ. փաստը տալու թէ ամերիկեան համալսարանին դասախօսին համար ի՛նչ մակարդակ կը ներկայացնէ Երեւանի լսարանին քաղաքական ըմբռնումը: Մինչդեռ այդ ուղղութեամբ պուտ մը յարգանք ունենալ, պիտի թելադրէր խուսափիլ նման հասարակ տեղիք ընդհանրացումներէ. ի վերջոյ, Թուրքիոյ, անոր շրջապատի երկիրներուն բարեկամութիւններուն, թշնամութիւններուն մասին ոչինչ գիտցող Երեւանցին ալ — եթէ կայ այդպիսին — գոնէ տեղեակ է որ Թուրքիոյ — Վրաստանի — Ազրպէյճանի միջեւ վերջերս ստորագրուած սերտ գործակցութեան համաձայնագիրը կը բաւէ ժխտելու կատարուած հաւաստումը:

Երեւանեան լսարանին որակին մասին սխալած ըլլալուն փաստը տեղւոյն վրայ ունեցած է բարեբախտաբար Հ. Աստարճեան որուն ունկնդիրներէն մէկը հարց տուած է դասախօսութեան աւարտին թէ որո՞ւն գործակալն է ինք եւ ի՞նչ ընելու եկած է Հայաստան: Պատասխանը յարիր է դասախօսութեան լուրջութեան. կ'ըսէ թէ «հայ ժողովրդին գործակալն է» եւ հոն կը գտնուի Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան 80-ամեակին առթիւ:

«Ազգ» յայտնի վրդովումով կ'աւելցնէ թէ նոյն դասախօսութիւնը հետաքրքրութիւնը շարժած է օտար դեսպանատուներու որոնք ներկայացուցիչ ղրկած են հոն: Արդարօրէն կ'ըսէ նաեւ թէ «տարածաշրջանում տիրող ռազմաքաղաքական փափուկ կացութեան ֆոնի վրայ նման ելոյթները կարող են դիտուել բոլորովին այլ կերպ: ... կարելի է նման մտավարժանքով զբաղուել ԱՄՆ-ում, Թաֆթցի կամ այլ համալսարաններում, սակայն Հայաստանում, այն էլ Հայեւքրտական հետազօտութիւնների տարօրինակ «կոմիտէ»ի նախագահի կողմից, քաղաքականապէս անհեթեթ է եւ նոյնիսկ վտանգաւոր»:

Ամբողջ հարցը հոն է որ ո՛վ պէտք է մտածէր այս ու նման «վտանգ»ներու մասին: Այսօր բաւական յապաղած հարցում է թէեւ այս մէկը երբ թափով, թմբուկով հիւրընկալուած է Ամերիկեան համալսարան մը անկախութեան յաջորդ օրն իսկ: Ինչպէս կ'ըսեն, ամպերը գոյացնելէ ետք մարդ իրաւունք չի կրնար ունենալ անձրեւէն գանգատելու...:

ԱՐՓԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ

«Ամօթ նրան, ով սպաննում է խօսքը», ասել է Նիցչէն: Այսօր մեզանում բազում առիթներ կան կրկնելու փիլիսոփայի դառնութեամբ ու կսկիծով շաղախուած այս խօսքը: Եթէ փիլիսոփան լինէր մեր ժամանակակիցը եւ իմանար հայերէնը, լսէր մեր այսօրուայ խօսակցական լեզուն, երեւի չրաւարարուէր ամօթանք տալով, կը գտնէր մէկ այլ պատժամիջոց նրանց համար, ովքեր իսկապէս սպաննում են խօսքը: Ցիրաւի, այսօր մեր գրաւոր ու բանաւոր խօսքն այնքան է լցուած խժալուր, խառնիճաղանճ ելեւէջներով, որ սպառնում է փչրել Հայոց արքայական խօսքի գեղեցկութիւնն ու բարեհնչիւնութիւնը: Խօսքս չի վերաբերում միայն փողոցի ժարգոնին, ինչին դիմագրաւելն անհնարին մի բան է թւում, վերաբերում է հրապարակային, պաշտօնական ամպիոններից լսուող լեզուին, ինչու չէ, նաեւ պարբերական մամուլին, ռատիոյին ու հեռուստատեսութեանը, կլոր սեղանի հարցազրոյցներին, այլազան շուերին ու գովազդների անսկիզբ ու անվախճան յորձանքին:

Ինքնատիպ երեւելու մարմաջով բռնըւած ռատիօ, հեռուստատեսութեան խօսնակներն լսելիս, բառերը հասնում են քեզ, բայց ոչ միտքը: Պատճառը տաղտկալի միապաղաղ արտաբերումն է, բառի երանգաւորման, տրամաբանական շեշտի, բառի նիւթականացման արուեստի բացակայութիւնը, ինչպէս եւ հասկացութիւնների շփոթը, բառերի սխալ, ոչ տեղին գործածումը:

Ես կարող էի խօսքը «սպաննելու» շատ օրինակներ վկայակոչել, բայց լեզուաբան չեմ եւ այդ օգտակար գործը թողնում եմ լեզուաբաններին: Սակայն չեմ կարող անտարբեր անցնել մի քանի բառերի սխալ կամ անտեղի գործածման փաստի կողքով: Ամէնից առաւել չարչրկուածը «կողմից» բառն է, առանց որի կարծես բոլոր հռետորներն անխտիր չեն պատկերացնում իրենց ասելիքը: Այսպէս՝ «Ազգային Ժողովի կողմից ընդունուած օրէնքի համաձայն», «Նախագահի կողմից ստորագրուած», «Համաշխարհային Փոնտի կողմից տրուած վարկերը» եւ նման այլ բառակապակցութիւններ ճապաղութիւն են հաղորդում մեր լեզուին: Թէ ինչու չի կարելի ասել՝ «Ազգային ժողովի ընդունած օրէնքի համաձայն», «Նախագահի ստորագրած հրամանը», «Համաշխարհային Փոնտի տրամադրած վարկերը» եւ այլն, մնում է անըմբռնելի: Որ հայերէնում կայ «կողմից» բառը, իրողութիւն է, բայց պէտք է շրջանառութեան մէջ առնել ճիշդ տեղում: Եւ կամ՝ «խնդրի էութիւնը կայանում է նրանում, որ...» ասելու փոխարէն ինչու չասել «խնդիրն այն է, որ...»:

Չարչրկուած բառերից է եւ «կիսել» բառը: Կիսում եմ քո վիշտը, «կիսում եմ քո կարծիքը» եւ այլն: Կիսել կարելի է հացի պատառը. ինչպէ՞ս կիսել համոզմունքը, քո միտքը եւ այլն, մնում է անըմբռնելի: Միթէ՞ աւելի բարեհնչիւն չէր լինի «ցաւակցում եմ», «համաձայն եմ», «համամիտ եմ» եւ նման հասկացութիւնների գործածութիւնը:

Միւս անհաճոյ երեւոյթը հասկացութիւնների շփոթն է, երբեմն էլ ոչ ճիշդ արտաբերումը, աղաւաղումը: «Սրանց թիւը տասից աւել է», փոխանակ ասելու՝ «տասից աւելի է»: «Աւել»ը տանտիրուհու ամէնօրեայ գործիքն է և ոչ մի յարակցութիւն չունի «աւելի» կամ «առաւել» բառերի հետ: «Ընտանեկան» բառի փոխարէն յաճախ կարելի է լսել «ընտանեական» բառը, «գտնել» բառի փոխարէն՝ «քթնել» եւ այլն: Ցատակ չէ նաեւ «վերաբերում» եւ «վերաբերւում» բառերի գործածութեան տեղը: Եւ վերջապէս, օժանդակ բայի «է»ի եւ «ա»ի խառնաշփոթը՝ «ասում ա», «խօսում ա» եւ այլն, փոխանակ ասելու «ասում է», «խօսում է»:

Ես կարող էի բերել բառերի սխալ ու անտեղի օգտագործման ուրիշ օրինակներ եւս, բայց կարծում եմ այդ առաւել համոզիչ կարող են անել լեզուաբանները: Ցանկալի կը լինէր, եթէ Ազգային Ժողովն իր եռօրեայ նիստերից մէկին հրաւիրէր մի լեզուաբանի՝ պատգամաւորներին պարզելու այս մի քանի ճշմարտութիւնները: Չէ՞ որ ունկնդիրներն անտարբեր չեն մեր պատգամաւորների ելոյթներին, ոչ միայն նրանց ասելիքին, այլեւ՝ ինչպէս ասելուն: Կարծում եմ վիրաւորական ոչինչ չկայ այստեղ, եթէ Ազգային Ժողովը կազմակերպի մէկ անգամ միայն մէկժամեայ «դասընթաց» «յանուն մեր լեզուի մաքրութեան»:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԱՋԵԱՆ

«Ազգ», Յունիս 9

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱԼԻՍ ՇԱՀՄԻՐԵԱՆ-ՏՈՒՐԵԱՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). — Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը, Արտաքին Գործերու նախարար Հիւպէռ Վետրինի առաջարկով, «Chevalier dans l'Ordre National du Mérite»ի կարգ շնորհած է Ալիս Շահմիրեան-Տուրեանին, 1998 Մայիս 14 թուակիր հրամանագրով: Ալիս Շահմիրեան — Տուրեան քանի մը տարիէ ի վեր հաստատուած է Հայաստան, Երեւան, ուր կը հոգայ յատկապէս Զատիկ որբանոցի կարիքներուն եւ ընդհանրապէս կը զբաղի մարդասիրական գործողութիւններով, օգնութեամբ դպրոցներու, կարգ մը հաստատութիւններու եւ անհատներու մօտ:

Ալիս Շահմիրեան — Տուրեան ծնած է Մարսէյլ, եւ տասնամեակներ մասնակցած է գաղութի հաւաքական կեանքին, մասնաւորաբար Հայ Արենոյշներու Միութեան ընդմէջէն, բազում ըլլալով եւ ապա շարունակելով իր մօր՝ Մանոյշ Շահմիրեանի հիմնած, զարգացուցած եւ ծաւալած սկաուտական շարժումը: Իր դերը եղաւ տիրական եւ գործունէութիւնը բազմազան եւ բեղուն Մարսէյլի հայ գաղութէն ներս ուր կը վայելէ շատ շատերուն համակրանքը, բարեկամութիւնը եւ գնահատանքը:

Ալիս Շահմիրեան — Տուրեան որպէս երգչուհի ծաղկեցուց հայ բեմը եւ արժեւորեց հայ երգը օտար շրջանակներէն ներս: Իր բիւր շնորհներով, տաղանդով, ծառայութիւններով, վաստակով արժանի է «Արժանիքի Ազգային Կարգի Ասպետի» աստիճանին:

Վստահաբար Մարսէյլի հայ գաղութը կը բաժնէ իր ուրախութիւնն ու գոհունակութիւնը, կը խնդակցի, կը հպարտանայ իր զաւակներէն մէկուն ստացած ճանաչումով Ֆրանսայի Հանրապետութեան կողմէ:

Ալիս Շահմիրեան — Տուրեանի համար, հանգրուան մըն է միայն, քաջալերանք մը առաւել թափով, համոզումով, նուիրումով շարունակելու համար իր գործունէութիւնը որ բարձրացուցած է առաքելութեան մը:

Մարսէյլէն — Երեւան շնորհաւորութիւններ եւ նորանոր յաջողութիւններ Ալիս Շահմիրեան — Տուրեանին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՏՈՔԹ. ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Լոս – Անճըլըսի Եունիվըրսըլ Հիլթըն պանդոկին մէջ, Յունիս 12-ին տեղի ունեցած է տոքթոր Վարդան Գրիգորեանի մեծարանքի երեկոյթը, կազմակերպութեամբ Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան: Ներկայ եղած են աւելի քան 500 հոգի, որոնց կարգին՝ Թեմին գործ. Առաջնորդները, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, ազգային, կուսակցական եւ մշակութային մարմիններու ներկայացուցիչներ: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Մինա Շիրվանեան: Հանդիսութիւնը վարած է տոքթոր Սահակ Պաղտասարեան: Խօսք առնելով Կլենտէյլի դպրոցական շրջանի օգնական վերակացու Ալիս Պետրոսեան ի մէջ այլոց ըսած է. «Ամերիկան այնքան կը սիրէ ու կը գնահատէ տոքթ. Վարդան Գրիգորեանը, որ Փրաւիտենսի մէջ նախակրթարան մը կը կրէ իր անունը»: Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան ներկայացուցած է մեծարեալին կեանքն ու գործունէութիւնը: Տոքթ. Վարդան Գրիգորեան ծնած է Թաւրիզ. փոքր տարիքին անցած է Պէյրութ եւ մտած «Նշան Փալանճեան» ճեմարանը, ուր աւարտելէ ետք մեկնած է Միացեալ – Նահանգներ իր բարձրագոյն ուսումը ստանալու համար: 1958-ին Սթէնֆորտ համալսարանէն ստացած է Պաքալոր Արուեստից վկայականը, իսկ 1964-ին՝ տոքթորայի տիտղոսը, պատմագիտութեան մէջ: Ուսուցչական պաշտօններ վարելէ ետք Սան – Ֆրանսիսքոյի նահանգային գոլէճին, Պըրքլիի համալսարանին, Եու – Սի – Էլ – Էյ-ի եւ Օսթինի համալսարանին մէջ, տոքթոր Գրիգորեան դարձած է տնօրէնը Փենսիլվանիոյ համալսարանին: 1984-ին վարած է Նիւ – Եորքի հանրային գրադարանի նախագահի պաշտօնը, ապա եղած է Պրաուն համալսարանի նախագահ: Անցեալ տարի տոքթոր Գրիգորեանի յանձնուեցաւ Նիւ-Եորքի Գարնըկի ընկերակցութեան նախագահի պաշտօնը:

Հանդիսութեան ընթացքին կարդացուած են ճեմարանի տնօրէն Հրաչ Տասնապետեանի եւ Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Ռոլանտ Շառոյեանի շնորհաւորական գիրերը: Յանուն ճեմարանի շըրջանաւարտից միութեան Սեդա Մարտիրոսեան չքանշան մը յանձնած է մեծարեալին: Խօսք առնելով Տոքթոր Գրիգորեան պատմած է մօտ 50 տարի առաջ Պարսկաստանէն Պէյրութ ժամանելը, դրպանը 50 տոլարով, ուսանելու համար ճեմարանին մէջ: Երախտագիտութեամբ յիշած է Նիկոլ Աղբալեանի եւ Լեւոն Շանթի անունները, որպէս հիմնադիրները «Նշան Փալանճեան» ճեմարանին: Առանձին սիրով ու յարգանքով յիշած է տնօրէն Սիմոն Վրացեանը նշելով անոր խրատներէն քանի մը հատը: Այսպէս, «Խուսափէ՛ խօսիլ այն նիւթին մասին, զոր լաւ չես գիտեր»: «Ջանա՛ որ ելոյթներդ միշտ կարճ ըլլան»: «Խօսքէ աւելի՝ գործի մարդ եղիր» եւայլն: Իր խօսքի աւարտին մեծարեալը թելադրած է ներկաներուն, որ դրականօրէն վերաբերին մեր ազգին կարիքներուն եւ ծրագիրներուն նկատմամբ, աւելցնելով. «Այսօր ունինք ազատ ու անկախ հայրենիք մը եւ մեր բոլորին պարտքն ու պարտականութիւնն է միասնաբար սատարել մեր հայրենիքի ու ժողովուրդի զարգացման ու վերելքին: Ըլլանք լաւ Հայեր, լաւ Ամերիկացիներ եւ լաւ մարդեր, որպէսզի եկող սերունդները մեզմէ օրինակ առնեն եւ ապահով ու ինքնավստահ կերտեն ազգին ու հայրենիքին ապագան»:

Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են մայր ու աղջիկ՝ Արփինէ եւ Էլսի Փեհլիվանեան, երկու դուեթներով: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ տոքթոր Սահակ Պաղտասարեան նշած է թէ ձեռնարկէն գոյացած է 50 հազար տոլար եւ տոկթոր Վարդան Գրիգորեան 10 հազար տոլար նուիրելով գումարը բարձրացուցած է 60 հազար տոլարի:

«ԱԼԵՔ ՓԻԼԻՊՈՍ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Իկըլ Ռաքի Օքսիտենթըլ Գոլէճի հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 7-ին, տեղի ունեցած է Հոլիվուտի «Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանի 95 հոգինոց աշակերտական երգչախումբին համերգը: Բացումը կատարած է ուսուցիչ Կարպիս Շիրվանեան: Խօսք առնելով տնօրէն Վիգէն Եագուպեան շնորհակալութիւն յայտնած է Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ Տէր եւ Տիկին Հայկ Սեդրակեանին, որոնք հովանաւորած են համերգը: Երգչախումբը, ընկերակցութեամբ նուագախումբի եւ ղեկավարութեամբ Արա Մանաշի, մեկնաբանած է Անտոն Մայիլեանէն, Կարա Մուրզայէն, Կոմիտասէն եւ Թաթուլ Ալթունեանէն երգերու փունջ մը: Երգերուն յատուկ դաշնաւորումները եւ նուագարանաւորումները կատարած է խմբավարը:

ԹԱԹՈՒԼ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ ՀԱՄՈՅԹԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Հոլիվուտի Ճոն Անսըն Ֆորտ ամֆիթատրոնին մէջ, Յունիս 6-ին եւ 7-ին, տեղի ունեցած է հայկական ժողովրդական եւ գուսանական երգերու եւ պարերու երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ «Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան, «Թաթուլ Ալթունեան» ազգագրական համոյթին եւ Հայրենակցական Միութիւններու երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ տական ղեկավարութեամբ Ռուբէն Ալթունեանի: «Ծաղկիր, ազատ իմ հայրենիք» խորագիրը կրող ձեռնարկի յայտագրին մասնակցած են «Հայաստան» պարախումբը, ղեկավարութեամբ Արման եւ Նայիրա Վարդանեանի, «Զուարթնոց» պարախումբի տղոց կազմը, ղեկավարութեամբ Վարդան Աղաջանեանի, «Հայրենիք» պարախումբի տղոց կազմը, ղեկավարութեամբ Սերժ Պօտոյեանի: Թաթուլ Ալթունեանի մահուան 25-ամեակին եւ Հայաստանի երգի ու պարի համոյթի համոյթի հիմնադրութեան 60-ամեակին նուիրուած ձեռնարկին հանդէս եկած են նաեւ մեներգիչներ եւ մեներգչուհիներ՝ ժողովրդական եւ գուսանական երգերով:

«ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ 20-ԱՄԵԱԿԸ

Վէն Նայսի Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 16-ին տեղի ունեցած է «Խաչատուրեան» դպրաց դասու երգչախումբի հիմնադրութեան 20-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւններու բացումը: Յայտագիրը վարած է երգչախումբի վարչութեան ատենապետ Յակոբ Ծերունեան: Խօսք առած է 20-ամեակի հանդիսութիւններու յանձնախումբին ատենադպիրը Սիմոն Աճըրլաչ, տալով երգչախումբին պատմականը: Այսպէս, 1977 – 1978 տարիներուն մեծ թիւով Պոլսահայեր հաստատուելով Լոս – Անճըլըս եւ գիտակցելով հայ եկեղեցւոյ եւ դպրոցի դերին, դպրութիւն կատարած են զանազան եկեղեցիներու մէջ: Կարգ մը անգամներ մտածումը ունեցած են դպիրները ի մի համախմբելով կազմելու երգչախումբ մը եւ ծառայելու Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ պայծառութեան: Երգչախումբը կոչուած է «Խաչատուրեան», ի յարգանս Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի առաջին Առաջնորդ եւ ապա Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի: Քսան տարիներէ ի վեր երգչախումբը, Սարգիս Սրկ. Կէօզիւմեանի ղեկավարութեամբ, տօնական օրերուն եւ մասնաւոր առիթներուն կը կատարէ Կոմիտասեան քառաձայն պատարագի երգեցողութիւնը: Խօսելով երգչախումբի ծրագիրներուն մասին, Սիմոն Աճըրլաչ ըսած է թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հրամանով, երգչախումբը այս տարի, Օգոստոս 23-ի Կիրակի օրը, պիտի կատարէ Ս. Էջմիածնի մէջ պատարագի երգեցողութիւնը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

– Սիրելիս, – ամուսնուն է դիմում կինը, – բժիշկը խորհուրդ տուեց՝ ծովային ճամբորդութիւն կամ հանգիստ՝ դրախտային Կիպրոսում: Հիմա ո՞ւր ենք գնում:

– Ուրիշ բժիշկի մօտ:

◆

Մի գրողը՝ միւսին.

– Քո կարծիքով, պարոն Խճճոնի, ինչո՞ւ են դեդեկտիւ վէպերի հեղինակները, հիմնականում, տղամարդիկ:

– Ասեմ, պարոն Մրմնջոնի, ասեմ... որովհետեւ կանայք չեն կարողանում մինչեւ վերջ գաղտնի պահել, թէ ո՞վ է մարդասպանը:

◆

Մի կին երեք մետրանոց գիշերանոց է պատուիրում:

– Ինչո՞ւ այդքան մեծ ու երկար, տիկին, – հարցնում է դերձակը:

– Հասկանո՞ւմ էք, ամուսինս գիտնական է, իսկ նրա համար գլխաւորը՝ փնտռելն է:

◆

Երկու փոքրիկ մանկապարտէզում զրուցում են.

– Դէ գնա՛. ես գիտեմ, թէ երեխաները ինչպէս են ծնւում:

– Բա՛ն ասեցիր: Իսկ ես գիտեմ, թէ ինչպէս չեն ծնւում:

◆

Բժիշկն է դիմում մէկը, այսինքն՝ բողոքում.

Տեղ չկայ, որ չցաւայ, ի՞նչ անեմ:

– Ձգեցէք ծխելը, խմէք միայն տօն օրերին, այն էլ՝ չափաւոր, երկար մի մնացէք աշխատավայրում, երեկոյեան ժամը 7-ից ուշ տուն մի մտէք...

– Կարող էք չշարունակել, բժիշկ ջան, մնացածը կինս կը պատմի:

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Անցանք կամուրջը, բարձրացանք այն պողոտան ուրկէ կ'երեւար մեր տունը, – աղային բնակած տունը: Մեր աչքերուն առջեւ պարզուեցաւ անսպասելի տեսարան մը: Ապարանքէն բոցեր կ'երեւային արդէն եւ հրդեհի ալիքները կը բարձրանային ամէն կողմէ: Անտարակոյս Հայրիկին գործն էր ... Բայց ո՞ւր էր ինք:

Ամէն վտանգ յանձն առնելով վազեցինք, հասանք խարոյկի վերածուած տունը: Շուրջը մարդ չկար, ներսը ձայն ծպտուն չկար: Դուռ, պատուհան, պատշգամ բոցերու մէջ կը լողային: Անկարելի էր ներս մտնել: Նշանը քանի մը անգամ ձայնեց, – «հայրիկ, հայրիկ»: Պատասխան չկար: Անկիւն մը, ուր տակաւին կրակը չէր հասած՝ Նշանը ծռեցաւ, ես բարձրացայ մէջքին, ապա ուսերուն ու մագլցեցայ ցած տանիքը:

Զարհուրելի էր տեսարանը: Ապարանքին ներքին մասը ամբողջութեամբ կորսուած մուխի ու բոցերու մէջ, տեղ տեղ արդէն ձեղունը կքած էր: Փայտէ լայն սանդուխներուն վարի մասը, ուր կրակը դեռ չէր վերջացուցած իր գործը, երկու մարմիններ քով – քովի խանձուած էին ու անոնց ճարպին հոտը բռնած էր հրապարակը: Կանգնած տեղէս անկարելի էր ճանչնալ, թէ որո՞նք էին, բայց սիրտս իր ճշմարիտ յայտնութիւնը կ'ընէր ինծի. Հայրիկը եւ Հաճի աղան էին: Եւ ո՞վ գիտէ ինչ եղերական պարագաներու տակ ածխացած էին քով քովի...

Այժմ անդրադարձայ, թէ Հայրիկը ինչո՞ւ ամէն առիթով, խիստ ու խորհրդաւոր կերպով կը կրկնէր.– «Մինչեւ անոր մուխը չմարեմ, մինչեւ այս տունը մոխրակոյտի չվերածեմ, այս տեղերէն չեմ հեռանար...»:

Իր բաղձանքը կատարած էր, թէեւ շատ սուղ գնով...

Այժմ ի՞նչ պիտի ըսէի Աստղիկին: Խեղճ աղջիկ, այդ մխիթարութենէն ալ զրկուեցաւ:

Ճարահատ, վերադարձի ճամբան բռնեցինք: Հրդեհին բոցերը կը լուսաւորէին մեր ճամբան: Ամբոխին ժխորը բռնած էր ամէն կողմ: Մութին մէջէն իրարու ետեւէ սուլերներ կը սահէին դէպի հըրկիզուած թաղամասը:

Հազիւ «Հայոց Թաղ»ի աւերակներուն ծայրամասը հասեր էինք, երբ նշմարեցինք, որ խրամատցում մը կար ճիշդ մեր հաւաքավայրին մօտերը: Ցանկարծ տարօրինակ, անբացատրելի հրացանաձգութիւն մը սկսաւ: Ցեղոյ ձայներ բարձրացան եւ պայթուցիկներու որոտը սաստկցաւ:

Կը լսէինք աղաղակներ, այլազան կանչեր: Կարծես ականջիս հասաւ Աստղիկին ձայնը, որ կ'ըսէր. – «Մեռցուցէք, մեռցուցէք զիս ... բոբեններուն ճանկը մի ձգէք»:

Սարսուռ մը պատեց ամբողջ մարմինս: Այլայլած էր նաեւ Նշանը: Առանց գիտնալու բնազդաբար կանգ առած էինք: Ցանկարծ, Նշանը երկարեցաւ փլած պատի մը տակ ու սկսաւ մէկ ուղղութեամբ կրակել:

– Մատնուած ենք, շուտ, հեռացիր, կորսուէ աւերակներուն մէջ, ըսաւ ինծի կոկորդային ձայնով մը:

Պահիկ մը չկրցայ ըմբռնել կացութիւնը: Կանգնած տեղս քարացած էի... Դիմացէն արձակուած կապար մը բզզէն անցաւ ականջիս մօտէն եւ սթափեցուց զիս: Նշմարեցի խումբ մը սուսերներ, որոնք մեր կողմը կուգային գոռում – գոչումով: Նշանը անոնց կրա՛կին կը պատասխանէր անդադար: «Փախիր», պոռաց դարձեալ, զայրացած: Աջ կողմիս վրայ, ցածլիկ պատէ մը ցատքեցի միւս կողմը, սողալով կտրեցի Հայոց Թաղը եւ բաւական հեռու իջայ գետեզերք, ի՞նչ ընելու, ես ալ չէի գիտեր...

Սաստիկ վախը բռնած էր սիրտս: Շուարած էի եւ չէի գիտեր ընելիքս: Խոհեմութիւն չէր գետեզերքի տափարակին վրայ թափառիլ կամ պահուըտիլ: Վազեցի, հասայ մօտակայ մեծ, բարձր ժայռերուն, մագլցեցայ վեր ու ապահով խոռոչի մը մէջ կծկուեցայ:

Տեղս ապահով էր, կասկածէ դուրս: Առջեւս փռուած էր հարթ, լայնատարած շրջան մը՝ որ կ'երկարէր մինչեւ հեռաւոր այգիներն ու պարտէզները: Կրնայի անարգել դիտել այդ շրջանները, եթէ լուսնար:

Զէնքի որոտները դադրեցան: Ձայները լռեցին: Հրկիզուած քաղաքին բոցերը լուսաւորած էին շրջակաները:

Ի՞նչ եղան մերինները ... Ի՞նչ եղաւ Նշանը ... Ինչո՞ւ փախայ եւ այս ժայռին կատարը ապաստանեցայ, ի՞նչ ընելու համար, ի՞նչ պիտի ընէի: Զէնք չունէի: Թող զիս ալ սպաննէին մէկ անգամէն, կ'ազատէի: Աստղիկը, Սիսէն, ափսոս...

Հոգիս փլած էր: Սկսայ տղու պէս հեկեկալ: Այս ի՞նչ է պատահեցաւ վերջին պահուն, երբ ամէն ինչ յաջող կ'երեւար: Եթէ վաղը, միւս օր զիս ձեռք ձգեն ի՞նչպիսի մահ մը կը սպասէ ինծի...

Ժայռին խոռոչին մէջ կծկուած լուսցուցի: Քաղաքը տակաւին բոցերու մէջ կը ծխար: Ծուխը, թանձր, քուլայ – քուլայ կը բարձրանար դէպի երկինք: Հիմա, որ լոյս էր, յստակ կը տեսնուէին իրարանցումն ու ժխորը քաղաքին մէջ: Մեր բախտորոշ ժամադրավայրն ալ փռուած էր առջեւս: Մութ, մութ կէտեր ինկած էին քով քովի: Բազմութիւն մը եկաւ սայլերով: Հաւաքեցին այդ մութ կէտերը, շարեցին սայլերու վրայ ու դէպի քաղաք մեկնեցան... Բաներ մըն ալ հաւաքեցին գետեզերքը, շարեցին իրարու վրայ, կրակ տուին ու հեռացան: Կարծես թէ ճենճի հոտեր հասան քթիս:

Այս բոլորին ականատես, ծունկերս կքեցան, աչքերս մթնեցան, գլուխս սկսաւ երերալ: Ժայռին կպայ վար չիյնալու համար:

Ամբողջ օրը, կամուրջին երկու կողմերը, խումբ խումբ ոստիկաններ չափչփեցին այդ շրջանը, լայնքին ու երկայնքին: Անտարակոյս բան մը կը հետապնդէին, կամ մարդ կը փնտռէին: Ախ, Տէր Աստուած, գոնէ մէկն ու մէկը ազատած ըլլար ... Ի՜նչ երջանկութիւն պիտի ըլլար մեզի համար, եթէ զիրար գտնելու մեծ բախտին արժանանայինք:

Լման երկու օր տեղէս չշարժեցայ, ժայռի խոռոչին կպած մնացի: Ցուրտէս ու վախէս ոչ մէկ բանի պէտք կը զգայի, կարծես ես ալ քարացած էի: Երրորդ օրը սակայն, սկսայ նեղուիլ: Անօթի, ծարաւ էի: Կարծր, չոր քարերը սկսան քերել մարմինս: Որ կողմի վրայ որ կ'երկարէի, կը ցաւէր, կը մղկտար...

(Շար. 32)

(Շար. Ա. էջէն)

յաւ նոյն Սրբազան Հօր կողմէ մեր նըկատմամբ արտայայտուած վերապահութիւնը, նկատի ունենալով նաեւ Թուրքիոյ Հայոց 84-րդ Պատրիարքի ընտրութեան սեմին առեղծուող բարդութիւնները եւ մտահոգ՝ մեր Եկեղեցւոյ մատնուած կացութենէն, այսու մեր հրաժարականը կու տանք Պատկառելի Կրօնական Ժողովի անդամակցութենէն: Անգամ մը եւս երախտիքով կը յիշենք Երջանկայիշատակ Գարեգին Բ. Պատրիարք Հայրը, որ սոյն վսեմ պարտականութեան հրաւիրած էր մեզ, եւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք Ժողովական հայրերու իրենց տուած եղբայրական մօտեցումին եւ գործակցութեան համար եւ կ'աղօթենք վասն շինութեան Ս. Եկեղեցւոյ եւ անսասանութեան Պատրիարքական Աթոռոյս:

Մնամք որդիական ակնածանօք եւ մատչելով ի համբոյր Ձերդ Ս. Աջոյն,

ԳԱՌՆԻԿ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱՄՋԵԱՆ
ՄԻՒՌՈՆ Ա. ՔՀՆՅ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

5 – Կրօնական Ժողովի 1990 Սեպտեմբեր 5 թուի Պատգամաւորական Ժողովին կողմէ ընտրուած եւ պաշտօնի կոչուած հինգ անդամները յակամայս ընդունեցին սոյն հրաժարականը, միանգամայն շնորհակալութիւն յայտնելով իրենց եղբայրակիցներուն անձնուէր ծառայութեան համար անցեալ եօթը ամիսներու տեւողութեան:

6 – Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Ժողովին տեղեկացուց նաեւ, թէ Գերշ. Տ. Շահան Արք. Սվաճեան նոյն առաւօտ ժամը 10.30-ին Պատրիարքարան ներկայացած է եւ յայտնած է, թէ Իսթանպուլի Կուսակալութեան կողմէ Պատրիարքական Փոխանորդ նշանակուած է եւ ակնկալած է, որ պարտն ու պատշաճը կատարուի: Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. պատասխանած է, որ սիրով նկատի պիտի ունենայ Գերշ. Տ. Շահան Արք.ի դիմումը, եթէ այդ ներկայացուի իրեն գրաւոր կերպով: Գերշ. Տ. Շահան Արք. մտածելու համար ժամանակ խնդրելով, Պատրիարքարանէն հրաժեշտ առած է: Ժողովական հայրերը հաստատեցին նաեւ Կրօնական Ժողովի ԾԴ. նիստի որոշումը, որով ըստ օրինաց եւ աւանդութեանց, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ, Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ կը ճանչնայ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանը:

7 – Նկատի ունենալով, որ նախկին դիւանի ատենադպիրը հրաժարական ներկայացուցած է, իրաց նոր կացութեան առջեւ Ժողովոյս ատենապետ Հոգշ. Արամ Վրդ. Աթէշեան եւս հրաժարեցաւ դիւանի իր անդամակցութենէն: Ժողովական հայրերը գաղտնի քուէարկութեան դիմեցին եւ միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ հետեւեալ դիւանը. նախագահ – ատենապետ՝ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, ատենադպիր՝ Հոգշ. Տ. Արամ Վրդ. Աթէշեան:

8 – Ժողովական հայրերը Ժողովի աւարտին անգամ մը եւս օրհնութեամբ յիշատակեցին Աթոռոյս երանաշնորհ հանգուցեալ պատրիարքները: Երախտիքով ոգեկոչեցին Երջանկայիշատակ Գարեգին Բ. Պատրիարք Գազանճեանը եւ աղօթեցին Պատրիարքական Աթոռոյս անվտանգութեան եւ անսասանութեան համար:

ԴԻՒԱՆ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

1998 Յունիս 24

ԿՈՒՍԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԴՐԴՈՒԵԼԻ ԿԸ ՄՆԱՅ ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏԻՆ ՎՐԱՅ

Միւս կողմէ Իսթանպուլի Կուսակալութիւնը երէկ Պատրիարքարան ու Շահան Արք.ի ուղղուած նամակներով տեղեկացուցած է թէ կը վերադարձնէ Մեսրոպ Արք.ի առարկութեան դիմումը եւ կրկնած էթէ Կուսակալութիւնը չի ճանչնար Մեսրոպ Արք.ի Պատրիարքական Փոխանորդի հանգամանքը: Կուսակալութիւնը նշած է նաեւ օրէնքի յօդուած մը, ըստ որու յանցանք կը նկատուի այս կէտի վրայ յամառիլը: Կուսակալութիւնը պահանջած է նաեւ որ աղէտեալներուն օժանդակութեան ի նըպաստ ծրագրուած նուիրահաւաքումի արտօնութեան համար նոր ձեռնարկ մը կատարուի համայնքի ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 24 / 25)

ԱՆՍՈՎՈՐ ՏՕԹ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ, Յունիս ամսուան համար օդը անսովոր տաք է վերջին օրերուն: Օրինակ, Երեւանի մէջ ջերմութիւնը բարձրացած է մինչեւ 38 աստիճան, շուքին:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան 11-րդ նստաշրջանի աշխատանքներուն մասնակցելու համար Պուքրէշ գացած է Ազգ. Ժողովի նախագահ Խոսրով Յարութիւնեան, գլխաւորած հայաստանեան պատուիրակութիւնը: Ժամանման օրը՝ Յունիս 22-ին, պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Ռումանիոյ Խորհրդարանի Ռումանիա – Հայաստան բարեկամութեան յանձնախումբին հետ: Նոյն օրը այցելութիւն մը տուած են քաղաքի Հայկ. եկեղեցիին եւ հայ մշակոյթի տուն: Հայոց Եկեղեցւոյ Ռումանիոյ թեմի առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեան հիւրերուն զանազան տեղեկութիւններ տուած է երկրին հայկ. կեանքին մասին: Յաջորդ օրը, Յունուար 23-ին ալ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Խ. Յարութիւնեանի եւ Ռումանիոյ Արտաքին նախարարին միջեւ: Նոյն օրը բացուած է Սեւծովեան համագումարը:

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ ՉԻ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒԻՐ

Օրէնսդրութեան համաձայն չեն կրնար սեփականաշնորհուիլ հիմնարար հետազօտութիւններով զբաղող հաստատութիւնները, ինչպէս Մատենադարանը, ըսուած է Ազգ. Ժողովէն Ա. Թաւադեան, Յունիս 24-ի մամուլի ասուլիսին: Ան աւելցուցած է թէ նոյնպէս կարելի չէ սեփականաշնորհել մեթրոփոլիթէնը, երկաթուղին եւ ռազմավարական ու պաշտպանական բնոյթ ունեցող կառոյցները:

Օ-ԽՍ-ՍԷ-Ը-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Յունիս 23-ին ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի նախագահ Օլէգ Եսայեան ընդունած է Օ-ԽՍ-ՍԷ-Ը-ի հերթական նախագահի անձնական ներկայացուցիչին կցորդը՝ Վասիլ Ռիվաչկոն: Ան փափաքած է տեղեկանալ Հանրապետութեան ներքին կեանքին, Ազգ. Ժողովի օրէնսդրական գործունէութեան եւ Ղարաբաղեան հարցին կարգաւորման գործընթացին մասին:

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Չինաստանի Շոնկոն քաղաքին մէջ տեղի ունեցած կռփամարտի համաշխարհային բաժակի մրցաշարքին Արամ Ռամազեան (54 քկ.), Արտեմ Սիմոնեան (57 քկ.) եւ Վախթանգ Դարչինեան պրոնզէ մետալներ շահած են: Միայն մէկ պարտութեամբ անոնք զիջած են համաշխարհային բաժակակիրի բարձրագոյն կոչումը:

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

Աւելի քան 40 երկիրներու մասնակցութեամբ Պոլիս կազմակերպուած Կրան – փրի աթլէթիզմի հաւաքոյթին գիւմրեցի Արմէն Մարտիրոսեան եռացատքի մէջ խլած է բաժակը 16,76 մ. ոստումով մը: Բաժակը իրեն յանձնած է Թուրքիոյ Մարզանքի նախարարը:

ԱԼՔԱԹԷԼ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Յունիս 24-ին տեղի ունեցած է վարչապետ Ա. Դարբինեանի տեսակցութիւնը Ալքաթէլ-ի միջազգային յարաբերութիւններու բաժնի փոխ-տնօրէն Լուի – Ժաք Գոմփանիոյի հետ: Հիւրը վարչապետին տեղեկացնելէ ետք Հայաստանի գործընկերներուն հետ հանդիպումներուն արդիւնքներուն մասին, յայտնած է թէ Ալքաթէլ լուրջ ծրագիրներ ունի Հայաստանի մէջ գործունէութիւն ծաւալելու համար:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 27, տօն է Գիւտի Նըշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին:

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

SECTION DE DECINES

DIMANCHE 28 JUIN
à partir de 12 heures
au Centre aere des Marais — Décines

GRANDE FETE CHAMPETRE

animée par
L'ORCHESTRE ARMENIA

Buffet de spécialités arméniennes —
Buvette — Tombola —
Stands de jeux pour enfants

En cas de pluie, la Fête se déroulera
à la Salle des Fêtes de Décines

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Տէփինի Կապոյտ Խաչի եւ Մշակութային Տան հայկական դպրոցի տարեվերջի հանդէսը Շաբաթ, Յունիս 27, Տէփինի քաղաքապետարանի սրահը ժամը 20.30-ին:

Կը խնդրուի մեծ թիւով ներկայ ըլլալ քաջալերելու հայկական դպրոցի մանուկները:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Յունիս 28-ին Կիրակի օր՝ առաւօտեան ժամը 10.30-ին:

Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ՝

Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյ հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահէն ներս:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր.:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 01 – 47 – 09 – 23 – 18

ՑՈՒՑԱՏԵՍԵՐ

ՄԻՋ – ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Միջ – մասնաճիւղային ժողովը Ուրբաթ, Յունիս 26, ժամը 20.30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 PARIS

Կարեւոր օրակարգ:

Բոլոր խաչուհիներու ներկայութիւնը փափաքելի է:

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30
Concert exceptionnel
à l'Auditorium
Palais du Pharo
XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE
S A H A K - M E S R O P
Direction : KHATCHIG YILMAZIAN
Les détails ultérieurement.

TEBROTZASSERE
en fête

DIMANCHE 28 JUIN à partir de 11 heures

avec
MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Partie Artistique

Evelyne ALTOUNIAN — RAFFI — ESSAÏ — AUDRAY — Cathy APRAHAMIAN

et l'incontournable
CHORALE de l'ECOLE TEBROTZASSERE
Sous la direction de
HAÏG SARKISSIAN

Distribution des Prix — Tombola — Jeux divers — Buffet — Concours de nardi

Spectacle des enfants
et LA TROUPE DE DANSE «ASTRIG» D'ARNOUVILLE

1, Boulevard du Nord - 93340 LE RAINCY — Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.

ENTREE LIBRE

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.407 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.407

Réaction française aux propos du ministre des affaires étrangères arménien

Le porte parole du Quai d'Orsay a fait la déclaration suivante à la presse, le 25 Juin. —

HAUT-KARABAGH — Point de Presse
— 25 Juin 1998 —

Nous avons pris connaissance de déclarations publiques à la presse du Ministre arménien des Affaires étrangères, M. OSKANIAN, d'où il ressort que la possibilité à terme d'une «réunification» du Haut-Karabagh à l'Arménie, ne paraît plus absolument exclue par les autorités arméniennes.

A la suite de ces déclarations, le Chargé d'affaires d'Arménie en France, M. Der-Stepanian, a été convoqué au Ministère des Affaires étrangères, ce matin.

Il lui a été indiqué que nous considérons que des déclarations de ce type sont particulièrement malvenues. Leur seul effet est de porter atteinte au processus de Minsk et d'instaurer une méfiance plus grande encore entre les parties au conflit du Haut-Karabagh.

Pour sa part, la France rappelle qu'en tant que Co-président du Groupe de Minsk, elle est engagée, aux côtés de la Russie et des Etats-Unis, dans la recherche d'une solution négociée à ce conflit. Son objectif demeure plus que jamais de permettre le retour de la paix et de la stabilité dans la région, l'établissement, dans le cadre des principes de l'OSCE, d'un statut stable et sûr pour le Haut-Karabagh, le retrait des territoires occupés, et le retour des réfugiés dans leurs foyers.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Հինգշաբթի, Յունիս 26-ի մրցումներու արդիւնքներն են. –

Փարիզ, Փարք տէ Փրէնսի մէջ, Պելժիա եւ Հարաւային Գորէա 1-1 հաւասար արդիւնքի մը հասան, բայց երկուքն ալ մրցաշարքէն դուրս կը մնան այլեւս, ինչ որ ծանր է մանաւորաբար Պելժիոյ համար :

Սէն Թէթիէնի մէջ, Հոլանտա եւ Մեքսիքա 2-2 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեցին. Հոլանտայէն ետք Մեքսիքա ալ որակուած է 8-րդ աւարտականներուն համար :

Մոնփըլիէի մէջ, Գերմանիա յաղթեց Իրանի 2-0, մրցաշարքէն դուրս ձգելով այս վերջինը : Նանթի մէջ ալ Եուկոսլաւիա 1-0 յաղթեց Միացեալ-Նահանգներու, որոնք այլեւս որեւէ յաւակնութիւն չունէին : Եուկոսլաւիա որակուեցաւ եւ 8-րդ աւարտականներուն իր դէմ կը գտնէ Հոլանտան, մինչ Գերմանիա պիտի մրցի Մեքսիքայի հետ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՔՔ-ի ՀԱՄԱԿԻՐ նկատուած 5 Քիւրտեր դատարան քաշուած են, իբրեւ հետեւանք Յունիս 20-ին Փարիզի Թրքական ցոյցին առեն պատահած միջադէպերուն : Ասոնք քննութեան տակ առնուած են, որովհետեւ կասկած կայ որ իրենք էին Թուրքերու վրայ յարձակողները : Երեք հոգի ծանրօրէն վիրաւորուած էին, 15 ուրիշներ ալ աւելի թեթեւօրէն :

ՔԱՊԻԼԻՈՅ (Ալժերիա) դիմադրութեան խորհրդանիշ, ծանօթ եւ համբաւաւոր երգիչը՝ Մաթուպ Լունէս սպաննուեցաւ Յունիս 26-ին, իր գիւղին մէջ, կինն ալ վիրաւորուած է : Այս մահը կրնայ ալ աւելի ծանր հետեւանքներ ունենալ, քանի Յուլիս 5-ին գործադրութեան կը դրուի երկրին ամբողջական արաբականացման օրէնքը, որ բաւական խնդրոյ առարկայ է : Մաթուպ Լունէս անգամ մը առեւանգուած էր 1994 Սեպտեմբերին եւ ազատ արձակուած երկու շաբաթ ետք, անկէ ի վեր Ֆրանսա ապաստանած էր, բայց չէր համակերպեր իր հայրենիքը լքելու եւ միշտ կ'ըսէր թէ պիտի վերադառնայ : Կը խոստովանէր թէ կը վախնայ, շեշտելով՝ «բայց ամօթ մը չէ վախնալը, կը նախընտրեմ մեռնիլ ազնիւ եւ արդար դատի մը համար» : Մասնակցած էր պէրպէր մշակութային Շարժումին բոլոր ցոյցերուն, բուռն հակառակորդ մըն էր իսլամապաշտներուն :

ԱՄՆ-ու Ծերակոյտին արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովը վաւերացուցած է Ատրպէյճանի ուղղակի օժանդակելու արգելքը վերցնող օրէնքը : Այդ արգելքը դրուած էր որպէս փոխադարձութիւն Ատրպէյճանի Հայաստանի կիրարկած շրջափակումին : Նոր օրէնքը արդիւնք է Մետաքսի ճամբու ռազմավարութեան մը : Օրէնքը քուէարկուած է 8 դէմ, 10 թեր ձայնով : Հանրապետականները զօրավիգ եղած են, իսկ դեմոկրատները ընդդիմացած :

ԳԼԻԹԸՆ Փեքին հասաւ եւ ջանք չի խնայեր սիրաշահելու համար Չինացիները, բարձի թողի ընելով մարդկային իրաւունքները կամ Թիանանմէնի ջարդը, կարեւորը պիզնէսն է, որովհետեւ Ուաշինկթընի առեւտրական բացը Չինաստանի հետ 50 միլիառ տոլարի հասած էր 1997-ին :

ՍԱՆ ՍԵՊԱՍԹԻԱՆԻ (Պասք Սպանիա) մէկ արուարձանին մէջ, Յունիս 25-ին սպաննուած է թաղապետական խորհրդական Մանուէլ Զամարէնօ որ յաջորդած էր Խոսէ Լուիս Գասոյի, ինք ալ սպաննուած ԷԹԱ-ի կողմէ : Հակառակ իր վախին ընդունած էր աթոռը «իր բարեկամին հանդէպ պարկեշտութեան համար» :

ՆԱՄԻՊԻԷՆ ԵՏՔ, Շիրաք Յունիս 26-ին Եոհաննէսպուրկ անցաւ : Ուր որ կ'երթայ, Ֆրանսայի նախագահը կ'ուզէ վստահութեան եւ համախոհութեան մթնոլորտ մը ստեղծել :

Ֆ. ԼԸՀԻՏԷՕ, նախագահը մաոեան փէթէնի յիշատակին պաշտպան ընկերակցութեան, մեռած է 94 տարեկանին : Վիշիի կառավարութեան վերջին ողջ նախարարն էր :

ԺԱՆ ՄԵՐՔԻՒՐ բեմադիր եւ հիմնադիրը «Քաղաքին Թատրոն»ին եւ կինը՝ Ժանթըլին, գերասանուհի անձնասպան եղած են Յունիս 25-ին իրենց բնակարանին մէջ : 89 եւ 87 տարեկան, երկուքն ալ որոշեր են «մեկնիլ առանց տխրութեան» :

ԼԻԼԻ ԵՒ ԼԱՆՍԻ մէջ շուրջ 50 անգլիացի խուլիկաններ «Գ» դասակարգի որ ամէնէն վտանգաւորն է, ձերբակալուած են Յունիս 25-ին եւ ոմանք անմիջապէս արտաքսուած երկրէն : Յաջորդ օրը Լանսի մէջ տեղի կ'ունենար Անգլիա – Գոլոմպիա մրցումը :

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՇԱՀԱՆ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՆԳԱՐԱ ԳԱՑԱԾ Է

Չորեքշաբթի, Յունիս 24-ին, Շահան Արք. պատրիարքարան գացած ու տեսնուած է Մեսրոպ Արք.ի հետ, բայց, այս հանդիպումէն դրական ոչ մէկ արդիւնք ծագած է, ինչպէս կը պարզուի Պոլսոյ թերթերու արձագանգներէն :

Նախընթաց օր երկու Եպիսկոպոսները արդէն այս մասին բաւական երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էին : Ինչպէս Կրօնական Ժողովի հրատարակուած զեկոյցէն ալ կը հասկցուէր, Մեսրոպ Արք. յայտնած է որ ինք պատրաստ էր Պատրիարքական Փոխանորդութեան պաշտօնէն հրաժարելու, պայմանաւ որ Շահան Արք. դրաւոր, կերպով պահանջէր այդ բանը իրմէ եւ ինք ալ այդ պահանջը դնէր Կրօնական Ժողովի սեղանին վրայ : Շահան Արք. յայտնած էր որ պիտի մտածէր այդ մասին եւ իր պատասխանը պիտի հաղորդէր յաջորդ առաւօտ :

Շահան Արք. երէկ առաւօտ կրկին բացած է այս նիւթը ու ի մէջ այլոց, յայտնած թէ ինք գրաւոր որեւէ պահանջք պիտի չներկայացնէ իրեն, քանի որ ինք չէ որ այդ պաշտօնը կը պահանջէ, եւ մանաւանդ որ արդէն պետութեան կողմէ գրկուած պաշտօնական նամակներ ու հրահանգներ կան մէջտեղը : Այս պայմաններու մէջ կ'արժէ որ խօսինք թէ ի՞նչ պիտի ընենք, ըսած է Շահան Արք. : Իսկ Մեսրոպ Արք. պատասխանած է որ ինք օրինաւոր Պատրիարքական Փոխանորդ է ու հարցուցած թէ Շահան Արք. զինքը կը ճանչնա՞յ որպէս Պատրիարքական Փոխանորդ : Շահան Արք., ըստ ստացուած տեղեկութիւններուն, պատասխանած է որ ինք էր արդէն որ կանուխէն ընդունած էր որ Մեսրոպ Արք. ստանձնէ Պատրիարքական Փոխանորդի պաշտօնը : Եւ մինչեւ այսօր ալ որեւէ խնդիր չէ ունեցած այդ մասին : Բայց հիմա պետութենէն նամակ ստացած է եւ Պետութիւնը օրէնքներու լոյսին տակ յարմար կը տեսնէ որ ինք ստանձնէ Պատրիարքական Փոխանորդի պաշտօնը : Եթէ Մեսրոպ Արք. կ'ուզէ իր իրաւունքները պաշտպանել, թող պաշտպանէ : «Ես բանի ուժով չէ որ պիտի պահանջեմ որ պաշտօնը ինծի յանձնուի», ըսած է Շահան Արք. :

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

Յունիս 24, Չորեքշաբթի առաւօտ նոյն ժամերուն Պատրիարքարանի մէջ Պր. Փիլօ Աթանի ատենապետութեան ներքեւ արտակարգ նիստ մը գումարած է Պատրիարքական Ընտրութեան Յանձնաժողովը, որ միջոց մը ի վեր դադրեցուցած էր իր աշխատանքը : Օրակարգի վրայ էր Պետութենէն եկած նամակը՝ Մեսրոպ Արք.ի Պատրիարքական Փոխանորդի հանգամանքի մերժումի կապակցութեամբ : Բացի քանի մը բացականերէ, Յանձնաժողովի անդամները մեծամասնութեամբ ներկայ եղած են ժողովին :

Ժողովականները քննարկած են ստեղծուած նոր կացութիւնը եւ կարծիքի փոխանակութիւններ ունեցած Կուսակալութեան դիմում մը կատարելու կապակցութեամբ : Ոմանք կողմնակից չեն եղած որ Փոխանորդութեան հարցով դիմում կատարուի, քանի որ Յանձնաժողովին պարտականութիւնն է միայն Պատրիարքական ընտրութիւն կատարել : Ոմանք ալ կողմնակից եղած են իշխանութիւններէ խնդրելու որ շուտով ընտրութեան արտօնութիւն տրուի, որպէսզի բոլոր հարցերը լուծուին Պատրիարքի մը ընտրութեամբ : Այս նպատակով նոյնիսկ մօտաւոր թուական մը առաջարկուած է Յուլիս 21 : Բայց երկար վիճաբանութիւններէ ու քանի մը անգամ կարծիք ու որոշում փոխելէ վերջ, ժողովականները որոշած են սպասել Մեսրոպ Արք.ի կողմէ պաշտօնական շրջանակներու մօտ կատարուած նոր դիմումներու արդիւնքին :

Մեսրոպ Արք. Հինգշաբթի, Յունիս 25-ին Անգարա մեկնած է ընկերակցութեամբ ընտրական յանձնաժողովի ատենապետ Փիլօ Աթանի, հանդիպում ունենալու համար Ներքին նախարարին հետ :

Թուրք թերթերը ընդհանրապէս շատ չեն գրած այս հարցով : Յունիս 25-ին սակայն «Եճի Եիւզել»ի յօդուածագիրներէն՝ Մէնտուր Ագկին կ'անդրադառնայ պատրիարքական այս բանավէճին շեշտելու համար՝ «Հայոց Պատրիարքական Փոխանորդին ով ըլլալը մեզ չի հետաքրքրեր» :

Ան կը գրէ՝ կարծես չէին բաւեր Թուրքիոյ միւս հոգերը հիմա ալ Իսթանպուլի Կուսակալութիւնը միջամուխ կը դառնայ Հայոց Պատրիարքի ընտրութեան եւ կը ձեռնարկէ 1950-ական եւ 60-ական շրջաններու նման գործադրութիւններու : «Ձեւ դիտեր ինչո՞ւ. կուսակալութիւնը, նախորդ Պատրիարքին ու Կրօնական Ժողովին կողմէ ընտրուած Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանը Փոխանորդ չի ճանչնար եւ կ'ըսէ, թէ կը ճանչնայ Շահան Արք. Սվաճեանը տարեց ըլլալուն բերումով» :

Պատրիարքարանի եւ Փոխ – Կուսակալ Օսման Տէմիրի միջեւ կատարուած նամակներու փոխանակումներուն կապակցութեամբ տեղեկութիւններ փոխանցելէ վերջ, ան կը շեշտէ, որ արդար պատճառաբանութիւններու վրայ չի յենուր Կուսակալութեան դրութիւնը :

«1461 Թուականէն ի վեր այս հողերուն վրայ կրօնական ծառայութիւններ կը մատուցանէ Հայոց Պատրիարքարանը, որ կը ղեկավարուի եկեղեցւոյ իրաւադրութեան եւ աւանդութիւններու համաձայն : Պատրիարքի չգոյութեան ամենատարեց անդամին փոխանորդութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ» :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 25/26)

ԿԵԴՐՈՆ-ՁԱԽ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Յունիս 25-ին, Երեւանի մէջ իր աշխատանքները սկսած է ընկերվարական կողմնորոշում ունեցող կուսակցութիւններու համագումարը, որու գլխաւոր նպատակն է նոր ստեղծուած կեդրոն – ձախ դաշինքին մէջ ներգրաւել չորս մը կուսակցութիւններ որոնք պայքար կը մղեն Հայաստանի մէջ ընկերվարութեան հաստատման համար : Առայժմ ընդգրկուած են չորս կուսակցութիւններ : Համագումարին, որու բացման խօսքը արտասանած է Հայաստանի յառաջադի–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՃԱՌԱԳԱՅԹՈՒՄ

Նկարիչներ կան, որոնց գործերուն ցուցադրութիւնը կարծէք յաւելեալ արտայայտութիւն կը ստանայ, երբ ան տեղի կ'ունենայ յատուկ եղանակի մը ընթացքին։ Ներկայիս, այս է պարագան, քանի որ այս շրջանին կը ներկայացուին Փոլ Կօկէնի (1848 – 1905) եւ Փիէռ Պոնարի (1867 – 1947) երկերը, գոյներով յորդուն, ինչպէս բնութիւնը՝ գարնան եւ ամրան ամիսներուն, երբ լերկ եւ մոխրագոյն ձմեռէն ետք, իր անհամար երանգներն ու ջերմութիւնը կը տարածէ ամէն կողմ։

Գլոտ Մոնէ Կօկէնը կը նկատէր մրտող մը (Փոլ Սէզան շատ տարբեր չէր մտածեր. երբեմն ստեղծագործողները – ըլլան անոնք նկարիչներ, գրողներ, յօրինողներ, եւայլն – իրենց մտապատկերումով եւ ըմբռնումով տարուած, չեն տեսներ կամ չեն ուզեր տեսնել ուրիշի մը կատարած ստացումը)։ Եւ սակայն Կօկէն առաջիններէն եղաւ, որոնք տպաւորապաշտութիւնը կամ անոր նախադրեալները դէպի նոր հորիզոններ տարին։ Ան աւելի ընդարձակեց բնութեան հանդէպ ենթակայական մօտեցումը, որ Մոնէի մօտ իր նորագոյն եւ բազմապիսի պատկերումը գտած էր։ Այսպէս, եթէ Մոնէ բնութենական տուեալ տեսարանի մը իր վրայ գործած տպաւորութենէն եւ իր մէջ արթնցած ապրումներէն մեկնելով կը յղանայ նկարը, այլապէս ամբաստանելի ձեւով հաւատարիմ մնալով տեղական գոյնին, Կօկէն այդ սահմանը կ'անցնի, տարրերը անջատելով վիրենք յատկանշող կամ բնորոշող գոյնէն։ Երբ հարկ կը զգայ կապոյտ ծովը տուեալ պարագային մը կարմիր նկարել, զայն կարմիր կը նկարէ։ Ոչ միայն. աւելի հեռու կը տանի նաեւ Սէզանի գաղափարը (աւելի ճիշդը՝ զայն իր ամբողջութեամբ կը կիրարկէ) որ կը հաստատէ թէ՝ գոյնին արտայայտչական ուժգնութիւնը կախեալ է անոր օգտագործուած քանակէն եւ գրաւած տարածութենէն։ Այս երեւոյթը աւելի լայն ծիրով ըմբռնելու համար, այս օրերուն պէտք է Մարթինյի երթալ (Զուիցերիա) եւ իր քանամեակը տօնող Ճանատա Հիմնարկին մէջ Կօկէնի նուիրուած ցուցահանդէսը տեսնել։

Կօկէն յարաբերաբար ուշ մտաւ նկարչական ասպարէզ։ Ձեւով մը ստիպուած, որպէս հետեւանք 1880–ական թուականներու սակարանային անկումին, երբ Փարիզի սակարանին մէջ կը գործէր որպէս խոստմնալից պաշտօնեայ։ Նախապէս իր եկամուտը թոյլ տուած էր որ տպաւորապաշտ պաստառներ գնէ եւ բարեկամութիւն հաստատէ տպաւորապաշտներուն հետ, յատկապէս Գամիյ Փիսարոյի։ Երբ այլեւս նկարչութիւնը կը դառնայ իր կեանքի ասպարէզը, Կօկէն կը մասնակցի տպաւորապաշտ ցուցահանդէսներու։ Սակայն, քանի մը տարի ետք, իր նկարչական եւ արտայայտչական հետաքրքրութիւնները իր քայլերը այլ ուղղութեամբ կը տանին, քանի որ դուրսի աշխարհին հարազատ պատկերման փոխարէն՝ պահանջքը կը զգայ ականջ դրնելու իր ներքին աշխարհին ու, բնութենական արտաքին խափուսիկ տպաւորութիւններուն հակադրեալ, ներաշխարհային վիճակ մը։ Ասիկա կ'ենթադրէր այլափոխումի հոլովոյթ մը, ըստ որուն բնանիւթն ու անոր ներկայացման ձեւը հարկ էր ազատագրել իրապաշտ պատկերման սահմաններէն, որուն բերմամբ խորհրդապաշտութիւն, գունային եւ գծային արտայայտչականութիւն մէկտեղուելով ծնունդ կու տային ուղղութեան մը, որ կարեւորագոյն արմատներէն կը հանդիսանայ Ի. դարու նկարչութեան, մանաւանդ երբ աւոր վրայ աւելցնենք դէպի «անխաթար» եւ «բրանեյի» նախնականութեան ձգտող Կօկէնի տենչը, առանց որուն կարելի չէ պատկերացնել յետագայ արուեստագէտներու փարումը նախնական արուեստներէն, սերող արտայայտչական եւ կերպարական նոր կարելիութիւններուն, որոնք իրենց ուժգին եւ որոշիչ կնիքը դրոշմեցին Ի. դարու արուեստին վրայ։

Կօկէն կը հեռանայ տպաւորապաշտութենէն, որովհետեւ կը համարի որ տպաւորապաշտները «աչքին շուրջ կը փնտռեն եւ ոչ թէ մտածման խորհրդաւոր կեդրոնէն ներս»։ Նոյն ըմբռնումով, իր բարեկամին, նկարիչ Էմիլ Շուֆնէքէրին կը գրէ. «Խրատ մը. բնութեան դիմաց մի՛ նկարե՛ք։ Արուեստը, վերացականութիւն մըն է, զայն բնութենէն փրցուցէ՛ք անոր առջեւ երազելով եւ, աւելի, մտածեցէ՛ք այն ստեղծագործութեան մասին որ անկէ պիտի ծնի...»։ Եւ ինք այդ ուղղութեամբ կը գործէ ու, ինչպէս կը յայտնէ, ինքզինքը կը պեղէ քան թէ բնութիւնը։ Իսկ աւելի ընդարձակ գաղափար մը կազմելու համար Կօկէնի նորարար յղացքին մասին, հարկ է մէջբերել հատուած մը իրեն հետ կատարուած այն հարցազրոյցէն, որ լոյս տեսած է «էգօ տը Փարի»ի մէջ, 1895 Մայիս 13–ին. «...աշխատանքիս մէջ ամէն բան հաշուուած է, երկարօրէն մտածուած։ Ասիկա երաժշտութիւն է։ ... Գիծերու եւ գոյներու համատեղումով։ Պատրուակ ունենալով որեւէ նիւթ մը՝ կեանքէն կամ բնութենէն առնուած, ձեւ կը բերեմ համանուագներ, դաշնութիւններ որոնք ոչ մէկ իրական բան կը ներկայացնեն. քառին հասարակ իմաստով, ուղղակիօրէն ոչ մէկ գաղափար կ'արտայայտեն, բայց որոնք պէտք է մտածել տան՝ ինչպէս երաժշտութիւնը մտածել կու տայ, առանց գաղափարներու եւ պատկերներու օժանդակութեան, պարզօրէն խորհրդաւոր յարաբերումներուն ընդմէջէն, որոնք գոյութիւն ունին մեր ուղեղներուն եւ գոյներու ու գիծերու տուեալ համադրումի մը միջեւ»։ Իբրեւ թէ Վասիլի Քանտինսքին ըլլայ խօսողը։

Կօկէն շուրջը կ'ունենայ երիտասարդ հետեւորդներու խումբ մը, Փոնթ – Աւէնի եւ Նապիներու դպրոցները կազմող։ Ասոնցմէ ամէնէն աւելի երեւելիներէն մէկը, Պոնար, անցեալ ամիսներուն կարեւոր յետահայեացքի մը արժանացաւ Լոնտոն, որ այժմ փոխադրուած է Նիւ – Եորք։ Սակայն, Սէն – Թրոփէզի Անոնսիատա Թանգարանը նաեւ ցուցահանդէս մը նուիրած է անոր, զոր կարելի է այս ամրան ամիսներուն այցելել։

Եթէ կան նկարչութիւններ, որոնք երջանկութիւնը լիօրէն կը մարմնաւորեն, Պոնարինը անոնցմէ մէկն է։ Բնութեան արբեցում, ընտանեկան խաղաղ կեանք, մտերմիկ անխառն ապրումներ խորքը կը կազմեն իր արուեստին։ Ասիկա թերեւս չհասնէր այդ լիութեան, եթէ Պոնար երգել չտար գոյնը որ, լոյսին միախառնած, անկէ թափանցուած եւ կենսաւորուած, իր անհատնում ճառագայթները կ'արձակէ։ Ասիկա արուեստ մըն է որ տպաւորապաշտութիւնը կը վերակենդանացնէ կամ անոր նոր շունչ կու տայ, հեռու այն տագնապներէն, վերիվայրումներէն եւ ողբերգութիւններէն որոնք, Պոնարի երկար կեանքի ընթացքին, մարդկութիւնը արհաւիրքներու տարին։

Սակայն Պոնար կրաւորական ձեւով չէ որ բնապաշտ նկարչութիւնը կ'ընկալէ։ Իր գոյներուն լիութիւնը, յատկապէս իր վերջին շրջանին, անոնց բծային դրոյթը, ինչպէս եւ իր կիրարկած համադրական եւ միջոցային կարգ մը լուծումները, զինք մօտէն կ'առնչեն արդի արուեստին։ Ասիկա պատճառ կը դառնայ որ Պոնար, «լուսանցքային» եւ «զարտուղի» ըլլալով հանդերձ, իր ներկայութիւնը հաստատէ որպէս կարեւոր ներկայացուցիչներէն Ի. դարու նկարչութեան, անոր նրբութեան լով լոյս մը, իրական եւ խայտացող, որ այնքան բացակայ է վերջին դրեթէ դար մը տեւող արուեստէն։

ՇԱՀԱՐԱԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՊՐՈՑ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՆՈՒՆՈՎ

Յունիս 10–ին հանդիսաւոր կերպով Ստեփանաւանի թիւ 21 դիշերօթիկ դըպրոցը կոչուած է Պոլսոյ Շնորհք Պատրիարքին անունով։ Մօտ երեսնամեայ դպրոցը յատկացուած էր վատառողջ երախաներու. 1988–ի երկրաշարժին շէնքը անգործածելի դարձած էր ու դասերը երկար ատեն շարունակուած էին վրաններու տակ, շոգեկառքի բաժանմունքներու մէջ։ Այս կացութեան դարման բերած է ԱՄՆ–ու Հայ օգնութեան Ֆոնտը. անոր ջանքերով կառուցուած է դպրոցի նոր շէնք մը, նաեւ ճաշարաններ եւ կահ–կարասի ձեռք ձգուած է։ ՀՕՖ–ի Հայաստանի մասնաճիւղին տնօրէն Վիգէն Եպիսկոպոս Այգազեանի առաջարկով եւ Կըրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան հաստատումով դպրոցին տրուած է Շնորհք Պատրիարքին անունը։

ՀՈԳԵԲՈՒԺԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԻՔ ՈՒՆԻ

Վարդենիսի հոգեբուժական հիւանդանոցը հոգեբուժութեամբ եւ աշխատաբուժութեամբ կը խնամէ իր հիւանդները։ Զանազան արհեստանոցներու մէջ անոնք հագուստ կը կարեն, կօշիկ կը նորոգեն, կը հիւսեն, գորգեր կը գործեն, նաեւ կ'աշխատին գետնախնձորի դաշտը, կովեր կը կթեն եւլն. եւլն.։ Հիւանդանոցի բժշկապետ Ռոպէր Յարութիւնեանի խնկ տուած տեղեկութիւններուն համաձայն ամէն ամիս 2–3 հոգի վերականգնումի ամբողջական բուժընթաց լրացնելով ու մասնագիտութիւն մը ձեռք ձգած կը լքեն հիւանդանոցը ու կը վերադառնան սովորական կեանք։ Սակայն, հիւանդանոցը ունի բազմաթիւ խնդիրներ. հիւանդանոցը չունի անհրաժեշտ դեղօրայք, կան կենցաղային դժուարութիւններ։ Թէեւ կ'օգնեն Հայաստանի ընկերային ֆոնտը, միջազգային այլեւայլ կազմակերպութիւններ, փայց հիւանդանոցին չի բաւեր այդ օժանդակութիւնը։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ինչպէս սովորութիւն դարձած է, այս տարի եւս, Արեւելեան լեզուներու հայերէնի ամպիոնը 1997 – 1998 դասաշրջանը փակեց «Հայկական ուսումներու Օր»ով մը որ տեղի ունեցաւ Յունիս 22–ին ԻՆԱԼՔՕ–ի Լիլ փողոցի կեդրոնատեղիին մէջ։ Օրը ունէր գիտական, պաշտօնական եւ բարեկամական մասերէ բաղկացած յայտագիր մը որուն հետեւեցան ամպիոնին դասախօսներ, ուսանողներ, հայերէնի ուսուցումով զբաղողներ, հետաքրքրուողներ, համակիրներ, եւայլն։

Օրուան առաջին կէսին հետաքրքրական զեկուցումներով հանդէս եկան Մարի Լուսարարեան, Սիլվիա Թոփուզխանեան, Սիլվիա Սերանօ եւ Ժիլ Լիւսաք։ Առաջինը որ որպէս դասախարակ պաշտօնավարած է Լիբանանի Ֆրանսական մշակութային կեդրոնին դպրոցին մէջ, նիւթ ունէր փոքր երախաներու համար երկրորդ լեզու մը սորվելու երեւոյթը։ Իր դիտումներուն ու փորձառութեան հիմով, նաեւ մասնագիտական մօտեցումով, ան բացատրեց երախային մօտ այդ հոլովոյթին հանգրուանները, ծանրացաւ ուսուցման կիրարկելի յարմարագոյն ձեւերուն վրայ։ Ս. Թոփուզխանեան որ տոքթորայի աւարտաճառը կը պատրաստէ Լիոնի համալսարանին մէջ, կ'աշխատի մանուկներու ընթերցումի մարզին մէջ։ Աւարտաճառին համար պրպտումներ ըրած էր Լիոնի հայկական վարժարանին աշակերտներուն վրայ։ Ներկայացուց հետաքրքրական տուեալներ։ Ս. Սերանօ եւս տոքթորայի ուսանող է. ան նիւթ առած էր Վրաստանի անկախութենէն ետք պետական – ազգային դպրոցը որ հակադրեցութիւններու տեղի տուած էր եւ կուտար երկրին փոքրամասնութիւններուն մօտ։ Թիֆլիս կ'ուզէր միաւորել դպրոցական համակարգը, վրացերէնի, վրացական պատմութեան կարեւորութիւնը շեշտելով եւ այդ պարագան սահմանափակում կը նկատուէր փոքրամասնութիւններու վարժարաններու ուսուցումին որ մինչեւ 1988 կը ծրագրուէր Մոսկուայի կողմէ, լայն ինքնավարութիւն տալով անոնց, բեզուի, պատմութեան ու այլ մարզերու մէջ։ Առաւօտեան վերջին ելոյթը ունեցաւ հոգեվերլուծող Ժիլ Լիւսաք որ հեղինակն է վերջերս հրատարակուած «Կարելի՞ է ապաքինիլ ցեղասպանութենէն» հատորին։ Ան իրեն տրուած կարճ ժամանակի մը մէջ պարզեց իր մօտեցումը որ կը կեդրոնանար ցեղասպանութեան ոճիրին եւ ընկերային կապին վրայ։

Քանի մը վայրկեանի ընդմիջումէն ետք ժամանց ԻՆԱԼՔՕ–ի նախագահ Անտրէ Պուրժէ որ հակիրճ ելոյթով մը նշեց արեւելեան լեզուներու այդ հիմնարկին մէջ հայերէնի ուսուցման երկուհարիւրամեակը։ Ցիշեց թէ հայերէնը եղած է այդ հաստատութեան հիմնադիրներէն մէկը որ այսօր եւս հեղհեղէ ծաղկող բաժին մըն է 88 լեզուներու կարգին, տարուէ տարի աճեցող ուսանողներով, դասախօսներով, դասընթերով։ Ցիշեց 200 տարուան ընթացքին պաշտօնավարած դասախօսներու ամէնէն ծանօթներուն անունները, ինչպէս՝ Տիւլօրիէն, Մէյէն, Տիմէգիլը որոնց հերթը այսօր առած է Անահիտ Տօնապետեան։ Նախագահ Պուրժէ յայտնեց թէ հայերէնի ամպիոնը այս տարի երկու տիտղոսաւոր (titulaire) միայնուն դասախօս կ'ունենար, յանձին՝ Գրիգոր Պըլտեանի (մէթրը տը քոնֆէրանս) եւ Մելանի Գելէճեանի։ Ան վերջացուց խօսքերը ըսելով որ մօտէն կապուած է հայ դատին եւ ուրախ է որ Սեպտեմբերին գիտահաւաքի մը առիթով Երեւան պիտի ըլլայ։

Իրեն յաջորդեց հայկական ամպիոնին պատասխանատուն Ա. Տօնապետեան. ան համապարփակ ներկայացում մը ըրաւ հայերէնի բաժինին. ըսաւ թէ 1996–97–ին հաստատուած լիսանսի բաժինը երեք հրջանաւարտ տուած էր 1997–ին, իսկ 1998 – 1999–ին պիտի ունենար մեթրիզի խրաւունք։ Ան յիշեց կապոյտ Խաչին եւ Հ. Բ. Ը. Մ.–ին յատկացումը։ Ապա բաւական մանրամասնօրէն ներկայացուց ամպիոնին ուսուցումի ծրագիրը. ընդհանուր առմամբ 40 դասատեսակ կը պարունակէ ան – գրաբար, արեւմտահայերէն, արեւելահայերէն, լեզուաբանութիւն, գրականութիւն, պատմութիւն, արուեստ պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, ազգագրութիւն, եւլն.–։ Ամէն մակարդակի կարելիութիւն կայ այլ բաժիններու հետ զանազան վկայականներ պատրաստելու։ Կարելի է նաեւ ուսանողին ունեցած ժամանակին համաձայն կիրարկել ուսումը, քննութիւնները անցնել, եւայլն։

Ներկայիս տարեկան շուրջ 55 ուսանող կ'արձանագրուի հայկական ամպիոնին. կան ազատ ունկնդիրներ ալ։ Անոնց մաս կը կազմեն ամէն տարիքի ու հայերէնի զանազան մակարդակներու տէր անձեր։

Պաքալօրէայէն մինչեւ տոքթորա հայկական ուսումի լման շրջան մը զանազան ասպարէզներ կը բանայ շրջանաւարտներու առջեւ։

Կարելի է հետեւիլ աւելի բարձրագոյն ուսումներու, շարունակել այլ ճիւղերու մէջ մասնագիտանալ, օտարներու ֆրանսերէն դասաւանդել, եւայլն։ Այս բաժինը նաեւ կարեւոր պարտականութիւնը կը կատարէ Փրանսահայ վարժարաններու ուսուցիչ պատրաստելու։

Ամպիոնին հեռանկարներէն է Երեւանի համալսարանին հետ պայմանագրութեամբ մը ուսանողներ ղրկել հոն, որպէսզի առիթ ունենան մասնագիտական ճիւղերու իրենց հայերէնը զարգացնելու։ Ֆրանսայի մէջ ալ գործակցութիւն կայ հայերէնի բաժին ունեցող համալսարաններու հետ, ինչպէս՝ Էքս – ան - Փրովանս, Լիոն։

Ա. Տօնապետեանի այս ներկայացումով աւարտեցաւ օրուան առաջին բաժինը ու տեղւոյն վրայ միասնական ճաշէ մը ետք Հայկական ուսումներու օրը շարունակուեցաւ զեկուցումներու Բ. շարքով։

Մոնփըլիէի համալսարանէն տոքթորայի ուսանող Իզապէլ Օժէ խօսեցաւ բիւզանդական Կոմնենոս կայսրերու քաղաքականութեան մասին, դէպի Հայերը։ Նշեց որ անոնք իսկական ռազմավարութիւն մը ունէին երբեմն որ մերթ լայնախոհ էր պատերազմի շրջանին եւ անթոյլատու՝ երբ խաղաղութիւն կը տիրէր։ Ծովինար Գեւոնեան ներկայացուց հայ որբերու եւ կիներու հաւաքման գործը, 1918 – 1927, Ազգերու դաշնակցութեան կողմէ։ Շեշտը դրաւ Քարէն Եփփէի կատարած աշխատանքին վրայ։ Վահէ Թաշճեանի նիւթն էր Ա. Աշխարհամարտէն ետք հայ – քրտական յարաբերութիւնները, մինչեւ քրտական ապստամբութեան խաղաղութիւնը՝ 1929–ին։ Իսկ Գայեանէ Արմաղանեան շահեկան ներկայացում մը ըրաւ Նինա Պէրպէրովայի գործին, ընդգծելով անոր հայկական արմատներուն հետ յարաբերութիւնները։ Ըսաւ թէ Պէրպէրովայի կրկնակ ծագումը աղբիւր եղած է ներքին հակասութիւններու, եւ ան աւելի ուշ փորձած է հասնիլ որոշ համադրումի մը արեւելքի եւ արեւմուտքի, հայկականին եւ ոչ հայկականին միջեւ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Իտալահայ նամականի

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ԵՆԹԱՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

Երկուշաբթի, Յունիս 22, Իտալական Արտաքին նախարարութեան եւ Հայ գաղութի միջեւ տեղի ունեցած հանդիպում մը, յարաբերութիւններու յատկանշական բարեփոխում մը տեղի ունենալու երեւոյթներ եւ անոր կապուած յոյսեր կուտան:

Եղելութիւնը: 1997 Մայիս 19-ին, քանի մը երեսփոխաններ հարցում ուղղելով Իտալիոյ Արտաքին Գործոց նախարարութեան, կը յիշեցնէին Ապրիլ 24-ը, Հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալու բարոյական պարտականութիւնը, ինչպէս նաեւ Հայաստանի կառավարութեան հետ դիւանագիտական կապեր հաստատելու կարեւորութիւնը: Բաւական ամիսներ վերջ, Արտաքին ենթանախարարուհիի ստորագրութեամբ մերժողական պատասխան մը կուգար որուն պատճառաբանութիւնները, ուրիշ բառ չգործածելու համար, ժամանակին որակած էինք «անհամ»:

Քանի մը ազդու հակազդեցութիւններ եղան, թէ՛ բուն նպատակին մերժումին համար, թէ՛ մանաւանդ տրուած պատճառաբանութիւններուն անհեթեթութեան համար: Մինչ այդ չենք գիտեր ի՛նչ փոխուած է, կամ կրնայ փոխուիլ Արտաքին նախարարութեան հետեւած ուղիին մէջ, որ անսպասելի կերպով, Միլանոյի քաղաքապետութեան խողովակով, Իտալիոյ Հայոց Միութեան տեղեկութիւն կուգար, թէ Երկուշաբթի, Յունիս 22-ին, ժամը 12-ին, նոյն ենթանախարարուհին որ ստորագրած էր նամակը, Փաթրիցիա Թոյա կը փափաքէր տեսակցութիւն մը ունենալ հայ գաղութի ներկայացուցիչներուն հետ, Միլանոյի քաղաքապետական պալատին մէջ:

Ուրեմն երէկ՝ Երկուշաբթի, մօտ 20 հոգի, Միլանոյէն, Փատովայէն, Փարմայէն, ժամը 12-ին հանդիպում մը ունեցան: Մեզի բարեկամ՝ Միլանոյի քաղաքապետական խորհուրդի նախագահ Տէ Գարոլիս, ենթանախարարուհիին ներկայացուց անձերը:

Տիկին Թոյայի նպատակն էր այս հանդիպումով մօտէն ճանչնալ հայ գաղութը եւ տեղեկանալ անոնց սպասումին Իտալիոյ կառավարութեան կողմէ: Ան ջանաց բացատրել Նոյեմբերին տրուած պատասխանը յայտնի դժուարութիւնով: Արդէն, իր ժամանակին ալ յայտնի եղած էր որ, թէեւ ստորագրած էր ինք, բայց, պատասխանին չարագրութիւնը եւ պարունակութիւնը, հետեւելով քաղաքական ուղիի մը, նախարարութեան պատասխանատու պաշտօնեաներն էին գրողները եւ ինք չէր կարդացած ուշի ուշով գրութիւնը:

Մէկ ժամէն աւելի տեւողութեամբ անպաշտօն խօսակցութիւններ տեղի ունեցան: Ոչ մէկ յանձնառութիւն առնուեցաւ: Բոլոր խնդիրները մնացին այնպէս ինչպէս որ էին, բայց բաւական հաստատ համոզում մը գոյացաւ որ դիւանագիտական յարաբերութիւններու պարագան, ոչ հեռու ժամանակի մը մէջ, նիւթ պիտի ըլլայ ուսումնասիրութեան նախարարութեան մօտ, հասնելու համար եզրակացութեան մը:

Անընդունելի նկատեցին ներկայ Հայերը, որ Անդրկովկասի երեք պետութիւններէն՝ Ազրբէջան, Վրաստան եւ Հայաստան, այս վերջինը ըլլայ միակը որ դիւանագիտական յարաբերութիւն չունենայ Իտալիոյ հետ, հակառակ անոր որ այդ երեքէն միակն է որ ամենահին դարերէն մինչեւ այսօր սերտ մշակութային կապեր ունեցած է եւ ունի Իտալիոյ հետ: Իտալիա այսօր ալ պէտք է որ ունենայ մշակութային կապերու աւելի սեղմ դրութիւն մը, օգտագործելով նաեւ Իտալիա ապրող եւ գործող Հայերու ներկայութիւնը, տարածելու համար Հայաստանի մէջ իտալերէնը եւ իտալական մշակոյթը:

Ենթանախարար տիկնոջ տպաւորութիւնը անձերուն հանդէպ որ իր դէմ ունէր, շատ դրական էր: Իր ըսածէն աւելի: Հոն կային իտալական համալսարանի չորս դասախօսներ, Միլանօ քաղաքի շատ կարեւոր հնագիտական թանգարանի տնօրէնը, ինք ալ համալսարանի դասախօս: Կար փրոֆ. Թուրաթօ, միակ Իտալացին, ատողագէտ, Իտալիա — Հայաստան ընկերակցութեան նախագահ, եւ կային ծանօթ եւ գնահատուած գիտութեան, բժշկութեան եւ վաճառականութեան պատկանող անձեր:

Ապագան ցոյց պիտի տայ մեր համոզումներուն իրականութիւնը: Բայց, անկասկած, շատ դրական քայլ մը յառաջ գացինք մեր յարաբերութիւններուն մէջ:

Վ. Բ.

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԸ ԱՆՏԵՍՈՒՄԻ ԱՌԱՐԿԱՅ

Քրիստոսի ծննդավայր Նազարէթ քաղաքը քրիստոնէութեան 2000-ամեակի նախօրեակին դէմ յանդիման գտնուած է պիւտճէի անակնկալ նուազումի մը: Իսրայէլեան կառավարութիւնը 23-էն 5 միլիոն Ֆրանքի զեղչած է կատարելի յատկացումը, ինչ որ լուրջ հետեւանք պիտի ունենայ քաղաքին ծրագիրներուն իրագործումին վրայ, անոնց մեծ մասին ջնջումին պատճառ ըլլալով:

Նազարէթ 70 հազար բնակչութեամ, երկրին ամէնէն շատ այցելու ունեցող վայրն է: Միջին հաշուով տարեկան 850 հազար զբօսաշրջիկ հոն կ'այցելեն. ատիկա Իսրայէլ այցելողներու ընդհանուր թիւին 60%-ը կը կազմէ: Մինչդեռ քաղաքը վեց հարիւր սենեակով վեց պանդոկ միայն ունի: Մինչեւ 2000 թուականը հարկ էր 2200 յաւելեալ սենեակ ունենալ: Ծրագիրները պատրաստուած էին 1995-ին, բանուորական կառավարութեան կողմէ, բայց մինչեւ այսօր իրագործուած են միայն 50% համեմատութեամբ: Իսկ Նեթանիահուի շրջանին յատկացումները միշտ յետաձգուած են նախապէս ծրագրուած բաներու համար: Քաղաքը ամիսներէ ի վեր նիւթական մեծ դժուարութեան մէջ է եւ նոյնիսկ չի կրնար վճարել անձնակազմին աշխատավարձքերը:

Այցելուներուն մեծ մասը քրիստոնեայ ուխտաւորներ են որոնք կ'երթան Երուսաղէմ, ապա նաեւ Նազարէթ եւ Կանա եւ Գալիլիոյ այլ քաղաքները որոնք աւելի արաբ բնակչութեան տէր են: Այսուհանդերձ, իսրայէլեան Զբօսաշրջութեան նախարարութիւնը հրատարակած թերթիկներուն մէջ միշտ հրաւէր կ'ուղղէ այցելելու միջերկրականեան կամ Կարմիր Ծովու ափերը: Այդ թերթիկները նաեւ գովքը կը հիւսեն գրաւեալ շրջաններու, քիպուցներու, հրէական բնակեցման նոր վայրերու, մինչդեռ Գալիլիոյ արաբական վայրերը հազիւ տեղ գտած են անոնց քով: Օրինակ, Զբօսաշրջութեան նախարարութեան 1997-98-ի գրքոյկը որ 322 էջ է, մէկ էջ յատկացուցած է Նազարէթի: Իսկ տեղական զբօսաշրջութիւնը քաջալերելու նպատակով ժողովուրդին ձրի բաշխուած ծանուցումի թերթիկներուն վրայ բոլորովին անտեսուած են արաբական քաղաքներն ու գիւղերը:

Կանայի մէջ կացութիւնը աւելի եւս բարդ է: Զբօսաշրջական ոչ մէկ ծրագիր կիրարկուած է այդ քաղաքին համար, հակառակ քրիստոնեայ աշխարհին համար ներկայացուցած մեծ նշանակութեան: Քրիստոսի առաջին հրաշքին այդ վայրին մէջ պէտք է եկեղեցապատկան հողի մը վրայ 60 սենեակնոց իջեւան մը եւ գիւղական հանգստավայր մը կառուցուէր, բայց այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ քայլ նետուած է, ոչ ալ քաղաքին անունը կարելի է գտնել զբօսաշրջական պաշտօնական քարտէսներուն վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

[illegible]

UNE BETE SUR LA LUNE

Ռիշար Կալինոսկիի այս այնքան յաջող թատերգութիւնը, որ Յունուար 8-էն Փետրուար 8 ջերմ ընդունելութիւն մը գտաւ Պոպինեըիի Մշակոյթի Տան(*) մէջ, վեց նոր ներկայացումներու պիտի արժանանայ նո՛յն վայրը, Սեպտեմբեր 8-էն 13:

Յիշենք որ Ֆրանսերէնի (անգլերէն բնագրէն) թարգմանութիւնը կատարած է Տանիէլ Լոայզա, բեմադիրն է՝ Իրինա Պրուք:

Այս բացառիկ ներկայացումներուն պիտի յաջորդէ եւրոպական շրջապտոյտ մը:

(*) MC 93 Bobigny, du 8 au 13 septembre.

ԾՊԻՏ

Փիքասոյին հարց կու տան.

— Անցեալի ո՞ր նկարիչն է որ ձեզ կը հիացնէ առաւելագոյնս:

- Ռիւպէնսը:

— Ինչո՞ւ:

— Նախ՝ այն պատճառով, որ անոր գըծած երկու հազար կտաւներէն մեզ հասած են շուրջ չորս հազար...:

◆

— Քաղաքացի, ներկայացումը արդէն տասը վայրկեան է սկսած է: Անցէք ձեր տեղը, միայն թէ՝ առանց աղմուկի:

— Ի՞նչ է, շատեր արդէն քնացա՞ծ են:

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Քաղաքին հրդեհը վերջացած էր: Տեղ-տեղ տակաւին մուխի բարակ շերտեր կը բարձրանային: Շրջանները խաղաղած էին ու երթեւեկը բնականոն վիճակ մը ունէր:

Կամուրջին վրայ միայն ոստիկան պահակներ կանգնած էին, ինչ որ արտասովոր երեւոյթ էր:

Իրիկունը երբ մութը իջաւ, գողունի վար իջայ ժայռէն ու ոլոր-մոլոր ճամբրաներէ հասայ մօտակայ քանդուած հայ գիւղ մը: Այնտեղ դեռ կանգուն մնացած էին քանի մը տուներ՝ գրաւուած Թուրքերու կողմէ, ու քանի մը անդուռ, անպատուհան խրճիթներ, ուր կ'ապրէին Թուրքերու մօտ ծառայող հայ մշակներ, — ընդհանրապէս կիներ եւ պատանիներ: Անոնց մէջ մօտիկ ծանօթներ ունէի: Յաճախ զանազան ձեւերով օգնած էի իրենց, իրենք ալ միշտ օգտակար եղած էին ինծի: Ես «քիւրտ»՝ անոնք հայ, բայց, կարծես թէ բոլորն ալ գիտէին որ քիւրտ պիտակին տակ հայ մըն էր որ կ'ապրէր: Առանց ատոր ալ այնքան բարի ու ողորմած էին անոնք, որ որեւէ թշուառ կրնար ապաւինիլ անոնց օգնութեանը: Անոնք այդ արեւոտ ծովուն մէջ ծնած սուրբեր էին, որոնց պատրաստակամութիւնը կ'երկարէր շատ հեռուները:

Անոնք շատ հեղ, մերթ կատակով՝ մերթ լուրջ «Հայ Մստօ» կ'անուանէին զիս: Այսօր՝ իրերու հարկադրանքին տակ իրենց կ'երթայի այսպէս տարաժամ, յայտնելու ինքնութիւնս եւ իրենց աջակցութիւնը խնդրելու...

Գիւղ հասայ, մօտեցայ ցածլիկ խրճիթի մը ծակին, որ կը ծառայէր իբրեւ պատուհան ու կանչեցի ցած, կոկորդային ձայնով մը: «Զարման Պաճի ... Զարման Պաճի...»:

— Ո՞վ է, պատասխանեց ներսէն ձայն մը կասկածաւոր շեշտով մը:

— Ես եմ, Հաճի աղային Մստոն, ըսի, շնչահատ, դողդոջուն ձայնով մը...

— Հաճի աղային Մստո՞ն ... Սուրբ Կարապետ..,

Դուռը բացաւ, ներս մտայ: Հազիւ քայլ մը յառաջացած էի, գրկեց զիս համբուրեց ու լացաւ: «Տաhա Մստօ կ'ըսես ... տաhա քրտու անուն կը գործածես... Հայ անունդ, ձագս, հայ անունիդ մատաղ...»:

Ճրագը վառեց, զիս նստեցուց բազմոցին վրայ: Հետզհետէ արթնցան եւ շուրջս շարուեցան Զարման Պաճիին հետ նոյն սենեակին մէջ ապրող կիները: Կուլային, կուլային ու կ'ողբային մեր կորուստներուն վրայ, կը մեղքնային ինծի: Եւ կը սպասէին ըսելիքներուս:

Համառօտ պատմեցի ինչ որ տեսած էի: Ըսի թէ երեք օր է որ չեմ կերած, չեմ խմած, չեմ քնացած:

Դուռը ամուր փակեցին, ձէթի ճրագին շուրջ լաթ մը քաշեցին ու սեղան պատրաստեցին: Թանապուր, հաց, սեխ ու ձմերուկ:

Անցուդարձի մասին՝ ինծմէ աւելին գիտէին, լսած էին: Ոստիկանները մինչեւ գիւղ եկած, հայկական խրճիթներուն ծակն ու ծուկը խուզարկած էին: Նոյնիսկ Զարման Պաճին, Կուլիօ Նանան եւ ուրիշներ ծեծած էին «Մստոյին տեղը գիտէք» ըսելով:

Աւոն եւ Պայտար Մանասը քաջաբար կռուելով իրենց կեանքը շատ սուղ ծախած էին: Հինգ ժանտարմներ եւ եօթը «պաշիպօզուքներ»ու դիակները փռուած են եղեր կամուրջին եզերքը: Սպաննուած էին նաեւ ջրբեպան Զանանը, իր օգնականը եւ քանի մը ջրիներ: Աղխիւ քիւրտ ջրբեպանը չէ լքած իր յաճախորդները, չէ դրժած իր տղամարդու խօսքը, կռուած է քաջաբար, ինկալով մերոնց կողքին...

Լուր չկար ո՛չ Աստղիկէն, ո՛չ Սիւէէն: Զանազան զրոյցներ կը շրջէին: Ոմանք կը պատմէին, թէ Թուրք մը երկուքը միասին առեւանգեր է: Ուրիշներ կ'ըսէին, թէ ընդհանուր խրարանցումէն օգտուելով երկուքը միասին Եփրատի ալիքներուն յանձնուեր են: Ոչ ոք ստոյգ բան մը գիտէր: Կը պատմէին տակաւին, որ Նշոն եւ Մստոն Հայոց Թաղէն վար իջած ատեն, պաշարուած են ոստիկաններով: Մստոն յաջողած է փախչիլ: Նշոն կը կռուի մինչեւ վերջին փամփուշտը: Բազմաթիւ տեղերէ վիրաւոր կ'իյնայ ժանտարմներու ճանկը եւ գազանները կը յօշոտեն իր մարմինը:

Կոյրն եւ Հաճի աղան, երկուքը միասին այրած են փլատակներու մէջ: Այս բոլոր չարիքներուն աղբիւրը կը համարէին ուրիշ ջրբեպան մը, որ անխոհեմութեամբ, աջ ու ձախ պատմած էր Զանանին տանելիք յաճախորդներուն մասին... Դեռ կար բերնէ բերան մատնութեան մը պատմութիւնը: Ահա ինչ որ կար հրապարակի վրայ, թէ իբրեւ զրոյց եւ թէ իբրեւ իրականութիւն...

Շուրջս բոլորուած կիները լացով կը պատմէին այս բոլորը, ու ամէն մէկը կը ջանար բանով մը օգտակար ըլլալ ինծի:

Յայտնի էր, որ այլեւս չէի կրնար մնալ այս շրջանին մէջ: Քաղաքը հրկիզուած էր: Մինչեւ հիմա «քիւրտ» էի, հիմա՝ հայ ըլլալս ապացուցուած էր, ա՛լ ի՞նչ մնաց...

Ուրեմն մէկ ելք ունէի, ամէն գնով հեռանալ եւ որքան կարելի էր շուտ ... քանի հետքս չէր գտնուած: Դրամ չունէի: Ճամբայ չէի գիտեր ու յետոյ կը վախնայի, որ այս շրջանէն դուրս չելած կը բռնուէի:

Ծէրդ չարաթ մը Զարման Պաճին եւ իր ընկերուհիներուն մայրական խնամքն ու գուրգուրանքը վայելեցի: Յետոյ ինծի համար պատրաստեցին ճամբու համար ուտելիք, հագուստ եւ երկու ոսկի ալ ճանապարհածախք:

Շաբաթ մը ետք զիս յանձնեցին ոստիկանի մը խնամքին: Ես մարդասպան, հայ փախստական եւ քիւրտ ոստիկան մը ինծի պահակ...

Ժանտարմա Զըֆօն մանկութենէն մինչեւ չափահասութիւնը Հայու քով մշակ եղած էր, Հայերու հետ ապրած մեծցած էր: Կը խօսէր հայերէն, գիտէր նաեւ գրել քիչ մը հայերէն եւ թրքերէն, ատոր համար ալ ժանտարմի պաշտօնին կոչած էին զինքը: Զըֆօն, սակայն, մնացած էր միշտ պարզ, բարեսէր, նաեւ հայասէր: Ոչ դարձած էր, ո՛չ ալ թալլած էր: Ընդհակառակն, բազմաթիւ առիթներով օգնած էր Հայերուն, փրկած էր շատ մը բեկորներու կեանքը, որոնք երախտագիտութեամբ կը յիշէին իր անունը:

(Շար. 33)

(Շար. Ա. էջէն)

մական միացեալ կոմունիստական կուսակցութեան նախագահ եւ համագումարի կազմակերպիչ Վազգէն Սաֆարեան, ներկայ եղած են Սիլվա Կապուտիկեան, Ազգ. Ժողովի ներքին գործերու եւ պաշտպանութեան յանձնաժողովի նախագահ Թադմիկ Մարտիրոսեան, գիտնականներ, ակադեմականներ։

⁂

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ _ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԻՋԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՆԻՍՏԸ

Եւրոպայի Խորհրդարանի Հար. Կովկասի հետ յարաբերութիւններու պատուիրակութիւնը որ Յունիս 24–ին Բաքուէն հասած էր Հայաստան, յաջորդ օրը մասնակցած է միջ–խորհրդարանական նիստին։ Եւրոպական Միութեան եւ Հայաստանի կապերուն զարգացման ձգտող այս ժողովը երրորդն է իր տեսակին մէջ. Ազգ. Ժողովի բոլոր խմբակցութիւնները մէկական պատուիրակով ներկայացուած էին հոն։

⁂

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ ՎԱՐԱԾ Է ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Կառավարութեան Յունիս 25–ի հերթական նիստը վարած է նախագահ Ռ. Քոչարեան։ Ֆինանսներու եւ Տնտեսութեան նախարար Եդուարդ Սանդոյեան ներկայացուցած է չինարարութեան բնագաւառէն ներս մարզպետարաններու հաշուեյարդարներու ստուգման արդիւնքները. արդարեւ լուրջ խախտումներ արձանագրուած են եւ բոլոր մարզպետարաններու կողմէ նախապէս ներկայացուած հաշուեկշիռները կը տարբերին իրական տուեալներէն։Որոշուած է ստեղծել ստուգման յատուկ յանձնախումբ մը որ մինչեւ Օգոստոս 1 պէտք է ներկայացնէ քննութեան արդիւնքները։ Ապա, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Լ. Մկրտչեան ներկայացուցած է «Կրթութեան մասին ՀՀ օրէնք»ի նախագիծը, որուն քննարկումը յետաձգուած է գալ շաբթու։ Կառավարութիւնը քննարկած եւ ընդունած է նաեւ որոշ պարտքերու մասամբ հատուցման որոշումներ, կատարած է նաեւ որոշ փոփոխութիւններ պետական գոյքի սեփականաշնորհման առընչուող որոշումներու մէջ։ Հաստատուած է նաեւ Երեւան քաղաքին եւ մարզերուն կառավարման վերաբերող որոշումները փոփոխութեան ենթարկելու նախագիծը, ըստ որու Երեւանի քաղաքապետի եւ մարզպետներու տեղակալները այսուհետեւ կը նշանակէ կամ կը պաշտօնազրկէ վարչապետը։ Իր եզրափակիչ խօսքին մէջ նախագահը անդրադարձած է նաեւ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու ընդունման քննութիւններու կազմակերպման հարցին։

⁂

Խ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱԹԷՆՔԷՆ ԱՆՑԱԾ

Պուքրէշէն վերադարձի իր ճամբուն վրայ Ազգ. Ժողովի նախագահը Յունիս 25–ին կարճ այցելութիւն մը տուած է Աթէնք եւ առիթը օգտագործելով տեսակցած յոյն իր պաշտօնակիցին հետ։ Անոնց խօսակցութեան նիւթ եղած են երկկողմ յարաբերութիւնները, համագործակցութեան հարցեր, Հայաստանի ներքին քաղաքական իրավիճակը եւ Ղարաբաղեան կնճիռին վերաբերեալ դիրքորոշումը։

Պատուիրակութիւնը նոյն օրը վերադարձած է Հայաստան։

⁂

ՀԱՅ ԻՐԱԽԱՐԱՐ ԸՆԹԵՐԹՈԹՈՅԻ ՄՐՑՈՒՄԻՆ

Հայաստանի գլխաւոր իրաւարարներէն Սրւաւ Ղազարեան ՈՒ–Է–Ֆ–Ա–յի կողմէ հրաւիրուած է զուիցերական «Սիոն» եւ ֆինլանտական ԹՓՍ խումբերու մրցումը վարելու, որ տեղի կ'ունենայ Ցիւրիխ, Յունիս 27–ին, ի հաշիւ ընթէրթոթոյի բաժակի խաղերուն։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անահիտ Սանոսեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Մարի Քէհէեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի։

1 9 5 4 ———— 1 9 9 8
44ème ANNIVERSAIRE
1 9 5 4 ———— 1 9 9 8

PÈLERINAGE ST-GRÉGOIRE à TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 20 Septembre

Sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et avec le concours
de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes
Sous la présidence de
MGR LAGRANGE,
Evêque de Gap
et MGR DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— 10 h 30 : Une Messe sera célébrée par *Rév. Père ZADIK AVEDIKIAN*
La messe sera chantée par la Chorale *Sourp KRIKOR LOUSSAVORITCH de Beaumont*

— 13 h : Un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des insrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.
Les personnes qui se rendront par leur propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué

Départ à 7 heures précises

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :
— *Marseille* : 04. 91 77. 84. 70;
— *Beaumont* : 04. 91. 93. 13. 50;
— *Saint-Antoine* : 04. 91 65 56. 75;
— *Toulon-Abri's Club* : 04. 94. 27. 10. 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP — 04. 92. 51. 71. 80 (h. de repas) & 04. 92. 51. 00. 87.

Prix du trajet de Marseille
Aller-retour seul —100 F.;
Repas seul — 120 F.;
Aller-retour et repas compris — 220 F.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնաց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Մարտ, Ապրիլ եւ Մայիս ամիսներուն. –

Տիկին Կիւմիւշեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գոլոնեանդ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կէվրէկեան, Տիկին Մելինէ Ժամկոչեան, Տիկին Ֆիլոր Սարոյեան, Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պործաքեան 2000 Ֆր., Պր. Հ. Պուրուչեան 500 Ֆր., Օր. Այտա Ջահրճեան 1000 Ֆր., Տիկին Ժ. Գէլէք 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թոփճեան 1000 ֆրանք, Տիկին Ա. Քիւչկէրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Կէվրէկեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գաշդաշեան, Տէր եւ Տիկին Կիւմիւշանտաղեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ֆրանկիւլեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Կարապետեան, Տիկին Հայկուհի Հանճեան 500–ական Ֆր., Պր. Գարապամար 100 ֆրանք։

Տիկին Զ. Տէմիրճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Վարդանեան 1000 ֆրանք, Տիկին Ա. Մելքոնեան 100 Ֆր.։

Վահան Պետրոսեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սարեան 250 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կիւմիւշանտաղեան 500 Ֆր.։

Տիկին Շուշան Պալմանեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Ովսաննա Պիւյիւքբալանտէր 200 Ֆր.։

PARIS - EREVAN - PARIS

à partir de

3250 F

Renseignements & inscriptions :

SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS
Tél. : 01. 42. 96. 10. 10;
Fax : 01. 42. 96. 18. 77

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté — 69003 LYON
Tél. : 04. 78. 60. 13. 66;
Fax : 04. 78. 60. 92. 26.

Demandez notre brochure pour des séjours individuels et en groupe.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Հիմնուած 1879–ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998-1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱԽԱՐՏԱԿԱՆ Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի դասաւանդման զուգահեռ Պետական լման Ծրագիր։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Université d'été d'études arméniennes

Le HOM (Hay Oknoutian Mioutioun) de la Côte Est des Etats-Unis organise une université d'été d'études intensives arméniennes dispensées en langue anglaise, de 3 semaines, destinée aux jeunes étudiants de niveau universitaire, **âgés de 18 à 25 ans et diplômés d'études secondaires.**

Date : du 18 Juillet au 8 Août.
Lieu : Université Bradford — à Bradford (Massachussetts)
Direction : D. Houri BERBERIAN
Directeur du Département d''histoire à l'université d'Etat de Californie à Los Angeles.

Programme

Langue	Musique
Histoire	Cinéma
Littérature	Danse

Histoire de l'art et autres...

Conditions :
- **Hébergement pris en charge par le HOM Côte Est;**
- **Frais d'inscription, non remboursable, 350 USD plus frais de voyage à la charge du participant.**

Délai d'inscription : 30 Juin.
S'adresser au Conseil d'Administration de la CBAF : 01. 48. 24. 46. 57.

le 5 Juillet

GRANDE FETE CHAMPETRE
KHANASSOR

à l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun Groupe «Arghoutian»

et de la Croix Bleue Section Chaville

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

Messe de Requiem
en l'Eglise Arménienne de Chaville
Recueillement sur la tombe
du Prince Arghoutian

Rassemblement à 13 heures au Cimetière de Chaville

— Ambiance — Buffet — Jeux — Concours
Ping-Pong, Boules, Volley, Tavlou
Stands jeux enfants

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

Քաջալերուած 1995–էն ի վեր ամառնային արձակուրդի յաջողութենէն, Նորմանտիի ծովեզերեայ Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնի ճաշարանը եւ խոհանոցը Հայ Մայրերու տրամադրութեան տակ պիտի դնենք, 1998 Յուլիս 4–էն սկսեալ։ Սենեակները ապահովելու համար բարեհաճեցէք հեռաձայնել՝

Ռոզին Նաւասարդեան
01 – 39 – 85 – 36 – 53
կամ՝
Ժագլին Պարկըրճեան
01 – 43 – 33 – 60 – 52
կամ՝
Արձակուրդի կայան (Յուլիս 4–էն)
02 – 31 – 21 – 77 – 63

Տեղերը սահմանափակ ըլլալուն պատճառաւ, կը խնդրուի այժմէն ժամադրուիլ առանց սպասելու վերջին օրերուն։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

INSCRIPTION A L'ECOLE TARKMANTCHATZ

Les inscriptions pour l'année scolaire 1998-99 ont commencé à l'école bilingue **Tarkmantchatz** d'Issy-les-Moulineaux.

— La maternelle petite section accepte des enfants de 3 ans (nés en 1995);

— Les enfants de 4 ans (nés en 1994) seront dans la maternelle moyenne section;

— Les enfants de 5 ans (nés en 1993) seront dans la maternelle grande section;

Le C.P. ouvrira ses portes en septembre.

Les enfants nés en 92 seront accueillis en cette classe. Parallèlement à l'enseignement de l'arménien, le programme scolaire du C.P. établi par le Ministère de l'Education nationale sera appliqué.

Pour les enfants venant d'une école française, une entrée directe en C.P. ne peut être envisagée que si le niveau d'arménien de l'enfant est jugé suffisant. Des cours préparatoires d'arménien peuvent être dispensés.

Les parents sont invités à inscrire leurs enfants dès maintenant.

Prendre R.V. avec la Directrice Mme Hilda Kalfayan-Panossian, en téléphonant au : 01. 46. 45. 60. 55.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 30
MARDI
30 JUIN
1998

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·250 Ֆ. — Վեցամսեայ : 635 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·500 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·350 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·408 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.408

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՂԵՐԱԿԱՆԻՆ ՈՒ ԶԱՒԵՇՏԱԿԱՆԻՆ ՆԵՂ ՄԻՋԱՆՑՔԸ

Քիչ խօսքով շատ բան ըսող արտայայտութիւններ, ունէր Հայեւթուրք գործի մարդոց յանձնախումբին Թուրքիոյ նախագահ «Ակօս» շաբաթաթերթին տուած իր պատասխաններուն մէջ («Յառաջ», Յունիս 26)։ Այդ բանաձեւները կը վերաբերէին Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները բնականոնացնելու, բարելաւելու հեռանկարներու։

Յայտնի է որ վերջին շրջանին Թուրքիա այլ առիթներով ու այլ ձեւերով ալ նոյն տրամադրութիւնը ցոյց տուաւ։ Այդ տրամադրութեան մէջ միշտ չեչոտեց անտեսական գործօնը, քանի որ թրքական ապրանքներու նկատմամբ լուրջ պահանջ կայ Հայաստանի կողմէ։ Սակայն, մինչեւ այսօր Անգարայի պաշտօնական կամ կիսապաշտօնական բանբերներէն ոչ մէկը այնքան բացայայտ կերպով մատնած էր անտեսական մեկնակէտները բուն թիրախը։ Իսկ Ք. Սոյաք պատասխանելով Հ. Տինքի «ի՞նչ է ձեր աշխատանքին նպատակը» հարցումին, կ՚ըսէր թէ այդ նպատակը այն է որ «Սփիւռքի Հայերը հատուցումի փափաքով այլեւս միջազգային ատեաններ չդիմեն, ցեղասպանութեան ճանաչումի հետամուտ չըլլան եւ հողային պահանջ չներկայացնեն»։ Իր կարծիքով, այս բոլորէն հրաժարելու պիտի բաւէ առաջարկուած ծրագիրը. այսինքն՝ Սփիւռքի, յատկապէս ԱՄՆ–ու Հայերուն ալ գումարներով նորոգել Անատոլուի մէջ հայ ճարտարապետներու կերտած յուշարձանները, «զգացական պահեր ապրեցնել ու օգնել որ այդ Հայերը իրենց կարօտները գոհացնեն, ապա թոյլ տալ որ Անիէն Հայաստան անցնին»։

Զգացականը շահարկելու այս մարտավարութեամբ Թուրքիա ընդմիշտ փակած պիտի ըլլայ ցեղասպանութեամբ ամբաստանուելու, օր մը հատուցումի, հողային պահանջի թիրախ դառնալու հեռանկարը։ Իրեն առջեւ պիտի բացուի բաւական ծաղկուն շուկայ մըն ալ, քանի որ որքան գիտենք մինչեւ այսօր ոչ ոք հաշուեց թէ Թուրքիա – Հայաստան առեւտուրին մէջ ի՛նչ է երկրորդին բուն շահը երբ գրեթէ ո՛չինչ ունի առաջարկելիք թրքական շուկային։ Ու գնորդ է միայն։

Իսկ ի՛նչ կը վերաբերի Սփիւռքի հայութեան, իր եկեղեցիները դիտելու, կարօտները յագեցնելու եւ Անիէն Հայաստան անցնելու սիրոյն պիտի հրաժարի ցեղասպանութեան ճանաչումէն, հատուցումի հարցէն, եւայլն։ Կարճ խօսքով՝ 1·5 միլիոնին, նիւթական, մշակութային, բարոյական արժէքներու եւ անոնց հետ վաղորդայններու կորուստէն ետք, Սփիւռքի Հայը ընդմիշտ պիտի փակէ խլուած հայրենիքի մը տետրակն ալ։

Եթէ նուաստացուցիչ, եղերական, դառնացնող չըլլար, զաւեշտական պիտի ըլլար այս ամբողջը որ թէեւ լրջօրէն կը ներկայացուի, իբրեւ թէ հաշտարար, բարեկամականի ձգտող դիրքերէ. Բայց պէտք է ըսել որ բախտ չունի Թուրք գործի աշխարհին երիտասարդ այս ներկայացուցիչը, քանի որ իր ջանքերուն արձագանգին զուգահեռ, Սփիւռքի Հայը հեւ ի հեւ կը հետեւի Պոլսոյ պատրիարքարանին գլխուն պայթած փոթորիկին։ Անոր հեղինակը Թուրք իշխանութիւններն են որոնք պատրիարքական ընտրութեան հոլովոյթին միջամտելով կեղծ հարց մը ստեղծած են, դաշտը խառնակելու, տկարացնելու շատ թափանցիկ ձգտումով։

Ք. Սոյաքի քօղազերծ արտայայտութիւնները, մանաւանդ այս զուգահեռին շրջանակին մէջ, կը դնեն անգամ մը եւս անդրադառնալու թէ Թուրքը մեզ լաւագոյն ճանչցողն է. բան մը որ յաճախ կը կրկնենք։ Բայց այս անգամ չշփոթող մակարդակ մը ի յայտ կուգայ այդ ճանաչումին մէջ։ Ո՞վ կը կարծէր որ բարոյական յաղթանակներով, զգացական մանրուքներով գոհանալու, նոյնիսկ հպարտանալու մեր համբաւը լուրջ գործօնի վերածուելու չափ ճամբայ կտրած է, մինչեւ քաղաքական ոլորտը։

Ա. Թ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԹԱԺԱԿ

Ուրբաթ, Յունիս 26–ին, չորս մրցումներ կային որոնցմէ ոմանք «պատուի համար», որովհետեւ խնդրոյ առարկայ խումբերը կամ արդէն որակուած էին (Արժանթին, Խրուաթիա), կամ արդէն դուրս կը մնային մրցաշարքէն (Ճափոն, Ճամայիքա)։

Չորս հանդիպումներու արդիւնքները եղան. –

Ճամայիքը յաղթեց Ճափոնի 2 – 1, Ռումանիա եւ Թունուզ հաւասար մնացին 1 – 1, Անգլիա յաղթեց Գոլոմպիայի 2 – 0, Արժանթին ալ յաղթեց Խրուաթիոյ 1 – 0։

Այս մրցումներով վերջ կը գտնէր առաջին շրջանը եւ յաջորդ օրը՝ Յունիս 27–ին կը սկսէին ութերորդ աւարտականները։ Առաջին երկու մրցումներն էին՝ Իտալիա – Նորվեկիա եւ Պրազիլ – Չիլի։

Իտալիա յաղթեց Նորվեկիոյ 1 – 0, իսկ Պրազիլ ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ Չիլիի վրայ՝ 4 – 1։

Իտալիա եւ Պրազիլ որակուած են չորրորդ աւարտականներուն համար։

Կիրակի, Յունիս 28–ին Լանսի մէջ է որ Ֆրանսա կը մրցէր Փարակուէի դէմ, ինչ որ բաւական դիւրին կը թուէր իրեն եւ անակնկալը մեծ եղաւ. Նշանակուած ժամանակաշրջանը վերջ գտաւ 0 – 0 արդիւնքով եւ յաջորդեցին քառորդ ժամուան երկու երկարաձգումներ եւ ասոնց երկրորդի կէսուն է որ Պլան յաջողեցաւ նշանակել Ֆրանսայի յաղթական կէտը։ Նոր կանոնագրութեամբ խաղը վերջ կը գտնէ այն պահուն երբ կողմերէն մէկը կը նշանակէ կէտը որ «ոսկի կէտ» մկրտուած է։ Դժուար խաղ մը ֆրանսական խումբին համար որու բեռը կը ծանրանար Ծորքայէֆի վրայ, երկրորդ կիսախաղին ընթացքին Պօղոսեան մաս կազմեց խումբին։ Պէտք է ըսել որ Ֆրանսացիները քիչ մը չփացան վերջին շրջանին եւ այդ ինքնավստահութիւնն ալ գէշ խաղ մը խաղցուց իրենց։ Այնուամենայնիւ որակուեցան քառորդ աւարտականներուն համար եւ Յուլիս 3ին պիտի մրցին Իտալիոյ դէմ։ Նոյն օրը Դանիա 4 – 1 յաղթեց Նիժերիայի եւ որակուեցաւ ու Ուրբաթ օր կը մրցի Պրազիլի դէմ։

Այլեւս ափրիկեան ոչ մէկ խումբ մնացած է մրցաշարքին մէջ։

* * *

Այս թաժակին առթիւ, բազմաթիւ հարցազրոյցներ լոյս կը տեսնեն Ծորքայէֆի հետ որ միշտ կը շեշտէ իր հայկական ծագումը (մօրը կողմէ) եւ նախընտրութիւնները, վերջերս մանաւանդ իր գոհունակութիւնը Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման համար Ազգային Ժողովին կողմէ։

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, Մեսրոպ Արք. Անգարա գացած էր տեսնուելու համար Ներքին նախարարին հետ։ Այս առընչութեամբ, պատրիարքարանը հրապարակած է հետեւեալ զեկոյցը. –

* * *

«Ներքին Գործոց Նախարար Մեծայարգ Մուրատ Պաշէսկիօղլու երէկ ժամը 13·30–ին ընդունեց Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանը, որուն կ՚ընկերանար նաեւ Պատրիարքական Ընտրութեան Նախաձեռնարկ Մարմնի Ատենապետ՝ Պր. Փիլօ Աթան։

Հանդիպումին մասնակցեցաւ նաեւ Իսթանպուլի երեսփոխան Յարգարժան Ճէֆի Գամհի։ Սիրալիր տեսակցութեան ընթացքին քննարկուեցան Երջանկայիշատակ Գարեգին Բ. Պատրիարք Հօր վախճանումէն մինչեւ այսօր կատարուած ընտրական աշխատութիւններն ու իրադարձութիւնները։ Կարծեաց փոխանակումն ու լուսաբանութիւնները անցան շինիչ եւ դրական մթնոլորտի մէջ։

Ներքին Գործոց Նախարար Մեծայարգ Մուրատ Պաշէսկիօղլու պատուիրակութեան բանիւ բերանոյ յայտնեց, որ Թուրքիոյ Հայոց 84–րդ Պատրիարքի ընտրութիւնները պիտի կատարուին Նախարարաց Խորհուրդի 18–09–1961 թուակիր եւ 5ու1654 համար որոշմնագրին եւ Ներքին Գործոց Նախարարութեան 07–06–1990 թուին 153966 թուակիր պաշտօնագրով վաւերացուցած Պատրիարք Ընտրելու Կանոնագրին համաձայն։

Մեծայարգ Նախարարը խոստացաւ նաեւ, որ վերջին ամիսներուն սխալ կամ դիտումնաւոր տեղեկատուութեանց արդիւնք եղող կարգ մը որոշումներ եւս քննարկուելէ յետոյ պիտի տնօրինուի պարտն ու պատշաճը Թուրքիոյ Հանրապետութեան Սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն համաձայն։

Պատուիրակութիւնը շնորհակալութիւն յայտնեց Մեծայարգ Նախարարին եւ անգամ մը եւս ընդգծեց, որ Թուրքիոյ հայազգի հայրենակիցները հաւատարիմ եւ գիտակից տարրերն են այս երկրին, որոնք միշտ յարգած են հայրենակցութեան բոլոր պատշաճութիւնները»։

ԴԻՒԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

Յունիս 26

* * *

Պատրիարքական հարցերը եւ ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին կողմէ առիթ են որ Թուրք մամուլը Հայերով զբաղի։ Այսպէս «Րատիքալ» թերթի Յունիս 25–ի թիւին մէջ Մէհմէտ Ալի Բըրանտ յօդուած մը ստորագրած է. – «Հայկական հարցը թաղո՞ւ է» խորագրով, որու կ՚անդրադառնանք ի հարկին։ «Ճումհուրիյէթ»ն ալ որ ամէն Ուրբաթ իր ընթերցողներուն գրքոյկ մը կը նուիրէ, Յունիս 26–ին նուիրած է Եուսուֆ Հիքմէթ Պայուրի գրքին Ա. հատորը՝ «Հայկական խնդիրը» որ կ՚ընդգրկէ մինչեւ տեղահանութիւն պատահած դէպքերը։ Այս Ուրբաթ ալ, Յուլիս 3–ին, պիտի նուիրէ Բ. հատորը ուր կը խօսուի տեղահանութեան մասին։ Այժմէն նշուած է որ տեղահանութեան ընթացքին բազմաթիւ Հայեր մեռան «փոխանցիկ հիւանդութիւններ»ու պատճառաւ...

Յունիս 26–ին, հեռատեսիլի Փրիմա կայանէն արտայայտուած է գրագէտ Ահմէտ Ալթան եւ բաւական խիզախ մօտեցում մը ցուցաբերած է։ «Րատիքալ», Յունիս 26–ին ալ այլ յօդուած մը լոյս ընծայած է Կիւնտիւզ Աքթանի ստորագրութեամբ Հայոց տեղահանութեան մասին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆԻ

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը, Ազգային Ժողովը եւ կառավարութիւնը կը գուժեն Սերօ Խանզադեանի մահը որ պատահած է Յունիս 25–ին։

Ողբացեալ գրագէտը ծնած էր Գորիս 1915–ին։ 1934–ին աւարտած է տեղւոյն մանկավարժական Թեքնիքական հիմնարկը, 1934–էն 1941 որպէս ուսուցիչ գործած է նոյն շրջանի Տաթեւ եւ Խնածախ գիւղերը։ 1941 – 1945 ծառայած է խորհրդային բանակի մէջ։ 1972–էն գրական խորհրդական եղած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան։ Իր առաջին պատմուածքը՝ «Զոր տափը» լոյս տեսած է 1933–ին, Գորիսի «Կարմիր Զանգեզուր» թերթին մէջ։ Հեղինակ է բազմաթիւ գործերու, յիշենք «Հողը» (Ա. եւ Բ. հատոր) 1955, «Որոտանի կիրճում» 1956, «Կարմիր շուշաններ» 1958, «Մխիթար սպարապետ» 1961, «Մատեան եղելութեանց» 1966, «Խօսէք, Հայաստանի լեռներ» (լոյս տեսած որպէս թերթօն «Յառաջ»ի մէջ) եւայլն, եւայլն, ինչպէս նաեւ վերջին տարիներուն ամբողջական երկերու ժողովածուներ։ Իր գրքերը թարգմանուած են բազմաթիւ լեզուներու։

Յուղարկաւորութեան կազմակերպութեան համար, վարչապետին որոշումով ստեղծուած է կառավարական յանձնախումբ Երեւանի քաղաքապետ Սուրէն Աբրահամեանի գլխաւորութեամբ։

ԱՆԳԱՐԱ ՄԻՇՏ Կ՚ԱՇԽԱՏԻ ԿԱՍԵՑՆԵԼ ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Միւս կողմէ, Թուրքիա կը շարունակէ աշխատանք տանիլ Ֆրանսայի մէջ կասեցնելու համար Հայկական ցեղասպանութեան հարցը։ Այդ առընչութեամբ, «Թըրքիշ տէյլի Նիուզ» թերթը Յունիս 26–ին կը հաղորդէր որ Թուրքիոյ համակիր լոպի մը, ընդհանրապէս բաղկացած ֆրանսացի գործարարներէ, բուռն աշխատանք կը տանի որպէսզի չէզոքացուի Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւը։ Այս նպատակաւ ֆրանսական ընկերակցութեան մը ներկայացուցիչը յայտնած է որ ի մօտոյ կը լրանայ երեսփոխաններու 60 ստորագրու– որ նուազագոյն թիւն է որպէսզի կարելի որ նուազագոյն թիւն որպէսզի կարելի ըլլայ Սահմանադրական Խորհուրդին դիմել ջնջել տալու համար քուէարկուած բանաձեւ մը։

Ծանօթ է որ Մայիս 29–ի Ազգային Ժողովի նիստին, կառավարութեան ներկայացուցիչը առարկած էր իր ելոյթին Ա. մասին մէջ որ բանաձեւը դէմ է Սահմանադրութեան թիւ 20 եւ 34 յօդուածներուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԱՆԱՅԻ ԵՒ ՃԷՅՀԱՆԻ (հարաւային Թուրքիա) մէջ, Շաբաթ, Յունիս 27–ին երկրաշարժ մը պատահած է 6,3 աստիճան զօրութեամբ Ռիխթէրի աստիճանաչափի

(Շար.ը Դ. էջ)

-ԲԱԼԷՏՈՍ-ԲԱՓ

առանեստաւորի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մարտ 1
Թէաթր Տէ Շան – զ'Էլիզէ

ԼԷՅԼԱ ԺՈԶԷՖՈՎԻՉ

Բախտաւոր է ան որ կը ծնի ընդոծին ճշմարիտ ձիրքով, ու կը հանդիպի լաւ ուսուցչին, որ գիտէ ո՛չ միայն համաձայն յատկութեան, յարմար ձեւով մը աշխատցընել, այլ նաեւ՝ արթնցնել լոյսն ու սէրը աշակերտին սրտին մէջ։

Տասնըեօթը տարու ամերիկացի ջութակահար մը որ արդէն բազմաթիւ ելոյթներ ունեցեր է Շիքակօ, Լոս – Անճըլըս, Զինչինաթի ու Ուաշինկթընի ֆիլհարմոնիք նուագախումբերուն ընկերակցութեամբ, տուած կը համարուի նախնական քննութիւնները, ընդունուելու համար աշխարհի բոլոր բեմերուն վրայ։

Գեղեցիկ ալ է՛ Լէյլա Ժոզէֆովիչ։

Առաջին իր ելոյթն էր այս Փարիզի մէջ։ Յաջող։ Կատարելապէս զգացուց ան մեզի իր զգայուն արհեստավարժ արուեստագէտի առողջ ինքնութիւնը։

Յայտագրին դասական մինչուկը կը բաղկանար Պէթհովէնի ու Պարթոքի սոնաթներէն, որոնց յաջորդեցին բարձր ճարտարութիւն ու զգայնութիւն պահանջող գործեր Քրայզլէրէ։ Աւելի չահագրգռական էին առաջինները։ Կախծեցուցիչ էր ճպոտը վերջիններուն մէջ, մնալով հրապոյրիչ իր ճկունութեամբ։

Յստակ ու խանդավառող հնչականութեամբ մը կրցաւ տալ Պէթհովէնի երրորդ սոնաթը առանց չաղակրատանքի՝ եւ ի՛նչ խոր համոզումով նաեւ, Պարթոքի միակ ջութակի համար յօրինածը։

Ջահաւոր ջութակահարուհի մը եւս ծներ է Ամերիկա։

Մարտ 28
Սալ Կավօ

ԻՎՕ ՓՕԿՈՐԵԼԻՉ

Ջանազան մրցոյթներու դափնեկիր՝ Իվօ Փոկորելիչ երբ անարդարօրէն վտարուեցաւ Վարշաւայի Շոփէնի մրցանքէն՝ եւ ուր Մարթա Արկէրիչ լքեց դատակազմը, ընդվզելով որոշման դէմ՝ ակնթարթին փայլեցաւ աստղը ինքնօրինակ այս արուեստագէտին։

Ինքնատիպ, կորովի, յստակ խաղ մը ունի, որ ի մասնաւորի Պախի եւ Սքարլաթթիի գործերուն կատարմանը ընթացքին՝ ճարտարօրէն կը պատշաճեցնէ բնագրին։

Բայց նոյն այդ նուագը նուազ կը յարմարի Պրահմսի գործերուն, ու միապաղաղ կը մնան իրերայաջորդ էնթէրմէցօները։ Լաւագոյն պահը ունեցանք կրկնութեան մը ընթացքին։ Դարձեալ Պախ։

Ապրիլ 27
Թէաթր Տիւ Շաթըլէ

ՏԻՄԻԹՐԻ ՊԸՇՔԻՐՈՎ

Տեղեակ չէի. շաբաթուան ընթացքին, ճիշդ կէսօրուան ժամուն՝ համերգներու շարք մը։

Ու հրաւիրեալներն են վարպետներ, բաղդատաբար կարճ յայտագրով, սարքելու համերգներ առանց միջնարարի։

Երբ կարդացի իր անունը, արտօրացի չկորսնցնելու համար այսօրուանը։

Պաչքիրով՝ լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մին ռուսական դաշնակի դպրոցին։ Խոր, զգայուն, բնագրին հաւատարիմ, շողշողուն նուագ մը ունի։

Քաղաքական պատճառներով, քիչ ճամբորդած, նուազ ծանօթ արուեստագէտ մը, որ հասցուցած է նաեւ հոյլ մը աշակերտներ։ Պէթհովէն, Շուման, Շոսթաքովիչ կը բաղկանայ յայտագիրը։ Այս վերջինը, սեննեկային երաժշտութեան կատարման մը ընթացքին, անոր առաջին երբեակով։

Բան մ'աւելի հնչուն ու վճռական դարձեր են իր մօտեցումները, միշտ կրակոտ ու անսայթաք։

Տառապանք կայ այս նուագին մէջ։

Աւա՛ղ, ժամ մը միայն ... որ կը դեգեցկացնէ սակայն օրուան մնացեալ ժամերը։

Մայիս 3
Թէաթր տէ Շան – զ'Էլիզէ

ՊՈՌՈՏԻՆ ՔԱՌԵԱԿԸ ՈՒ ԼԻԶ ԼԷՌՆԸՍՔԱԵԱ

Եղանակին վերջին Կիրակի առաւօտը՝ շարքին վերջինը նաեւ Շոսթաքովիչի քառեակներուն, կցելով անոնց փառահեղ սոլ մինէօր հնգեակը։ Որ միակն է շարքին դաշնակի ընկերակցութեամբ։

Լէոնսքաեայի վստահուած է փափուկ դերը, որ իր անզխտ արուեստը ի սպաս դրած է միշտ Պոռոտին քառեակին։

Ահա Ռիխթէրի նախասիրած ընկերակից դաշնակահարուհին։ Իրաւամբ, Հնգեակը չէր կրնար աւելի լուսաճաճանչ գեղեցկութեամբ մը տրուիլ։

Բարդ գործ։ Պոռոտին քառեակը իր խոր մեկնաբանական երեւակայութեամբ պատկերացուց Շոսթաքովիչի այլատարր նեբաշխարհն ու հոգերանութիւնը։

Ռուբէն Ահարոնեան՝ առաջին ջութակ՝ միշտ ներկայ իր անբիծ կախարդ նուագով, միախորհուրդ մեկնաբանութեան մը հիմնաքարը։ Խորհրդաւոր համերգ։

Մայիս 5
Սալ Փլէյէլ

ՌԱՏՈՒ ԼՈՒՓՈՒ

Դիպուածը կոյր չէ բոլորովին, քանի ներկայի չորս քաջածանօթ դաշնակահարները, իրենց տարեկան մենահամերգները ունին յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին։ Մաս կազմելով «Զօրս աստղ» կոչուող փայլուն համերգաշարքին։ Ծներ են՝ ռումանացի, ամերիկացի, լեհ ու իտալացի։ Ռումանացին էր որ բացաւ շարքը։

Ռատու Լուփու ունի այս գիշեր խիստ հետաքրքրական ու ճոխ յայտագիր մը ուր կան Լէոս Եանաչէքի ու Պէլա Պարթոքի նուազ ծանօթ գործերը։

Շումանի «Վիէննական Բարեկենդանն» է յայտագրին առաջին երկը։ Լաւ սկիզբ, համոզիչ արուեստ։ Բայց առանց ինքնամոռացման ենթարկուելու կը հետեւիս։ Գուցէ հնչական լոյսերը միօրինակ մնացին։

Բարեկենդանին այլազան պատկերները չեշտուած չէին։

Հմայիչ պահը կուգայ Եանաչէքի սոնաթով, Երկու մաս։ Առաջինին մէջ մարմնեղէն կրակը. երկրորդին՝ մահուան հովն է անցնողը։

Պէլա Պարթոք կը զուարթացնէ մթնոլորտը իր «բացօթեայ պարեր»ու երփներանգ գոյներով ու սրամիտ խայտաբղէտ կշռոյթներով։

Դադարէն ետք Շուպէրթի Տօ մինէօր եղերական սոնաթը։ Ռատու Լուփու հոս է որ կը յաջողի ցոյց տալ իր բուն արուեստը, մարմնացնելով Շուպէրթի յաւետահրաշ աշխարհը, մերթ զորշ մերթ երկնագոյն։

Երկար լռութիւն ... յուզիչ լռութիւն։

Երբ սրահը կրկնութիւն կը խնդրէ, հոգեպէս լիացում գտած արուեստագէտը էմփրոմփթիւ մը կ'առաջարկէ։ Մտաները շատ արագ կ'ընթանան. պարպուած է կարծես գործը իր գունաւոր մեղեդիէն։ Մոռնալ վերջին երեք վայրկեանները՝ քանդակուած մնայ սոնաթը։ Ալեկոծ ոգին, տխրութիւնն, կորովն ու սկզբնական սէրը Շուպէրթի, իր յափշտակիչ պաղտնորոգայթ անկրկնելի մեղեդիներով։

Ռատու Լուփու՝ կարկառուն միտք, ցայտուն դաշնակահար։

Մայիս 15
Սէն Ժիւլիէն Նկեղեցի

ՀԱՆՐԻ ԱԼԷՍԵԱՆ

Յանդգնութիւնը ունեցած էր ներկայացնելու 3 շարունակական համերգներու ընթացքին, Վիվալտիի ու Պախի սոնաթներուն ամբողջական շարքը դլավէնի ու թաւջութակի համար գրի առնուած։

Եւ յաջողած սոյն դժուարին ձեռնարկը, երաժշտական լաւ մակարդակով իրագործելու։

Ներկայ գտնուեցայ երրորդ համերգին ուր Հանրի Ալէսեան Հարումի Քինօշիթայի ընկերակցութեամբ տուաւ Վիվալտիի՝ վեցերորդ, երկրորդ, ութերորդ եւ Պախի երրորդ սոնաթները։

Տարիներու ընթացքին Ալէսեանի ճպոտը աւելի հնչական տարողութիւն է ստացած։ Առանց կորսնցնելու կշռութային իր յստակութիւնը, մեղեդին աւելի իմաստալից նրբութեան մըն է հասած։ Հոգեկան ղօհացում տուող համերգ։

Մայիս 22
Անձնական ցուցասրահ

ԱՐԱՄ ԱԼԷՍԵԱՆ

Երջանիկ է այն արուեստագէտը որ մինչեւ վերջին շրջանները կը յաջողի նորութիւն նեղմուծել ու հարստացնել իր ոճը։

Փորձը անյաջող չէ նկարիչ Ալէսեանի պարագային։ Այս շարքը, կազմուած վերջին իր պաստառներով ու զանազան գործերով, կը դրսեւորէ նոր հետաքրքրութիւններ, առընչուած սկզբնական տարբերքներով։ Ըլլան անոնք՝ միջոց, ժամանակ, թէ կեանքի էական ոլորտներուն ուղղութեամբ։

Տարրաւոր, նիւթեղէն հիւսուածքներ երեւակայել՝ որոնք ունենան տարփալի դառնալու ձգտումը իրենց ամրակուռ շինուածքով ու գոյներու կշխացումներով։

Ալէսեանի այս նոր գործերուն մէջ տարամարանութիւնը գերիշխող ծանրութիւն կը ստանայ հետզհետէ։

Նկարչութեան յոյզը մնալով սակայն ինքնեկ իր մտահոգութիւնը։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՍ ՄԷՋ ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆԷՆ ԳԻՐՔ ՉԿԱՅ

Երբ Գատըգիւղի Արամեան Սանուց Միութիւնը 1957-ին Տիգրան Պալեանի նախաձեռնութեամբ հրատարակեց «Համայնապատկեր Հանրապետական Իսթանպուլահայ Գրական Շարժումի» հատորը, Միութիւնը անդրադարձաւ որ պէտք չէր գոհանար այդքանով ու շարունակէր նոր գիրքեր հրատարակել։ Այսպէս Արամեանցիները հրատարակեցին 1959-ին Գրիգոր Զօհրապի «Ամբողջական Հաւաքածոյ Նորավէպերու ու պատմուածքներու», 1960-ին Եղիշէ Այվազեանի «Պատմըւածքներ ու արձակ էջեր»ը, 1961-ին Յակոբ Պարոնեանի գործերուն նուիրուած երկու հատորներէ առաջինը՝ «Մեծապատիւ Մուրացկաններ», «Քաղաքավարութեան վնասները», «Առանին տեսարաններ» եւ «Պաղտասար Աղբար», 1962-ին երկրորդ հատորը՝ «Ազգային Ջոջեր» ու «Պտոյտ մը Պոլսոյ Թաղերուն մէջ», 1963-ին Համաստեղի «Պատմուածքներ ու հէքեաթներ»ը։

Այս գիրքերը բարակ ու փոքրիկ գիրքեր չէին, խրաքանչիւրը 300 – 400 էջերէ բաղկացեալ հիանալի հատորներ էին, միշտ նոյն գունաւ ու դասական կողքով ուր կարմիր ու սեւ շրջագծի մէջ դարձեալ կարմիր ու սեւ տառերով արձանագրուած էին հեղինակին ու գործին անունը։ Այս գիրքերը կուգային կարեւոր բաց մը գոցելու, ընթերցողներու հրամցնելով Զօհրապի, Պարոնեանի ու Համաստեղի ընտիր ամբողջական գործերը, որոնք անգտանելի էին Իսթանպուլի մէջ։ Փոքրիկ յաջողութիւն մը չէր, եթէ նկատի առնուի, որ վեց գիրքերուն հրատարակութիւնը կ'երկարէր հազիւ վեց տարուան ժամանակամիջոցի մը վրայ, միջին հաշուով ամէն տարի՝ գիրք մը։

Տիգրան Պալեան սռանձին չէր, բայց յայտնի էր որ ան գլխաւոր շարժակն էր այս շարժումին, իրական «լոքոմոթիվ»ը, որ իր ետեւէն կը տանէր իր ընկերներն ու ամբողջ շարժումը։ Որքան որ գիտեմ, ան մինչեւ այդ թուականը երկու տող բան գրած չէր, ուստի շատ կը զարմանայի որ այնքան կ'աշխատէր գիրք հրատարակելու, ուրիշներուն գրականութիւնը ծանօթացնելու գործին համար։ Ճիշդ է որ Փարիզ մեկնելէ վերջ պիտի սկսէր հոնկէ պարբերաբար մեզի ղրկել կանոնաւոր թղթակցութիւններ, միշտ գրական շարժումներու մասին, բայց ինք գեղարուեստական գրող չէր, այս տեսակէտէ շատ կը բարձրանար գեղարուեստական գրականութեան նկատմամբ իր պաշտամունքին արժէքը։

Բայց Տիգրան Պալեանի բո՛ւն արժանիքը գիրքեր հրատարակելու այս համբուրելի գործին մէջ չէր կայանար։ Գիրք հրատարակելը ի վերջոյ քիչ մը ճաշակի ու դրամի հարց է։ Մանաւանդ դրամի հարց։ Մեր մօտիկ պատմութեան մէջ բաբերախտաբար ունեցած ենք մեկենասներ կամ Սանուց Միութիւններ, որոնք իրենց քսակէն բաժիններ յատկացուցած են գիրք հրատարակելու գործին։ Բայց անոնք գիրքը հրատարակած ու բաւարարուած են։ Տիգրան Պալեանի բո՛ւն առաքինութիւնն ու առաքելութիւնը կը սկսէր գիրքին հրատարակութենէն վերջ։ Ան գիտէր ու համոզուած էր, որ գիրքի մը հրատարակութիւնը ի վերջոյ մեծ բան չէր արժեր եթէ այդ գիրքը տուներէ ներս պիտի չմտնէր, եթէ այդ գիրքը պիտի չտարածուէր հրապարակին վրայ եւ եթէ այդ գիրքին համար ծախսուած գումարը գիրքի վաճառքով ետ պիտի չգանձուէր, գոնէ մասամբ։ Այս համոզումով, ան ամէն անգամ որ գիրք մը հրատարակուէր Սանուց Միութեան Մատենաշարէն, կը սկսէր ամէն դուռ զարնել ու ամէն ինչ ընել այդ գիրքը վաճառելու համար։ Շատեր կը տեսնէին զինքը, պայուսակ մը գիրք շալկած, տունէ տուն պտտելու ընթացքին։ Պալեանի մեծութիւնը հո՛ս էր եւ Պալեան այսօր մեր կողմէ երախտագիտութեամբ կը յիշուի ո՛չ թէ իր հրատարակած գիրքերով, այլ այդ գիրքերը սպառելու համար իր գործածած ճամբուն կով։

Իրեն հետ այս բոլորին մասին որքա՛ն կարօտով խօսեցանք անգամ մը Փարիզի մէջ, ուր բնակութիւն հաստատեց ան ալ շատերու նման։ «Գաւէ» մէթրոյի կայանին մօտ ժամադրուեցանք ու նոյն անունը կրող սրճարանի մը մէջ ժամեր շարունակ կարօտով յիշեցինք անցեալի օրերը, մանաւանդ «Համայնապատկեր Իսթանպուլահայ Գրականութեան» հատորին հրատարակութեան դրուագները, որոնք ինքնին վէպ մը կըրնային դառնալ։ Սէն Տէնիի մէջ էր իր գործը, պատրաստ հաղուստեղէնի հաստատութիւն մը հիմնած էին կնոջը եւ հարազատներուն հետ եւ ինք կը հետապնդէր հաստատութեան հրապարակի գործերը։ Բայց խելքը միշտ հայ գրականութեան վրայ էր։ Իր քիչ մը ճաղատ գլխով, դեղնորակ մօրթով, ուռուցիկ շրթներով եւ կարօտալից խօսակցութեան ինքնուրոյն եղանակով շարունակ իր աչքերը կը յառէր մեր գրականութեան հարցերուն վրայ։

Այո՛, գրադարանիս մէջ Տիգրան Պալեանէն գիրք չկայ, բայց ինծի մակագրըւած առնուազն վեց գիրքերու վրայ ան իր ստորագրութիւնը դրած է որպէս հրատարակիչ։ Այդ ստորագրութիւնները ինծի համար այսօր ալ այնքան արժէքաւոր են որքան արժէքաւոր պիտի ըլլային նոյնինքն հեղինակներուն ստորագրութիւնները։

Ռ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՆԻՍԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍԸ

Գաղութիս Միօրեայ վարժարանի 1997–1998 ուսումնական տարեշրջանի փակման հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Յունիս 21, Կիրակի, Պարսամեան սրահ։

Հայեցակցի երախտաշատ սուրբին եւ ֆիմական վարդապետին Մեսրոպ Մաշտոցի մեծադիր նկարին առջեւ մէկտեղուած էին քանի մը հարիւր դպրոցասէրներ, երկու սեռէ, առհասարակ ծնողներ։

Միօրեայի աշակերտներ – աշակերտուհիներ ֆրանսական եւ հայկական պետական փառերդներով հանդիսութեան բացումը կատարեցին։ Խմբավարն էր երգուսոյց Դիլիջանի Օհանեան։ Այնուհետեւ խօսեցաւ Հայ Տիկնանց Միութեան անունով Միօրեայի տնօրէնուհի Տիկին Շաքէ Ցակոբեան – Գլասըն։ Այսօրինակ կրթական յարկերու օգուտը ցոյց տալով, տնօրէնուհին դրուատանքի խօսքեր արտասանեց մեր ուսուցիչ – դաստիարակներու հասցէին։ Աշխարհի տարածքին, հայ ուսուցիչ դաստիարակը հայ տղուն կը սորվեցնէ հայերէն, անոր կը ծանօթացնէ մեր հօրենական արժէքները, Հայոց պատմութիւնը, գրականութիւնը։ Նորերու մօտ ազգային ինքնագիտակցութեան մշակում, զարգացում, արմատացում. անհատ առաջադրութիւններ։ Բոլորն ալ նըւիրական։ Աւանդական կարգով այս հանդիսութիւնը նուիրուեցաւ գրական դէմքի մը, այս տարի Պետրոս Դուրեանի, Սկիւտարի Սոխակի մահուան 125–ամեակին առթիւ։ Տնօրէնուհին երեք կարճ վըկայութիւններ բերաւ վաղամեռիկ բանաստեղծին քերթողական արուեստին մասին։ Հատուածներ՝ Յակոբ Օշական, Արշակ Չօպանեան եւ Պարոյր Սեւակ։

Վեց դասարան ընդգրկող Միօրեայի 56 աշակերտ – աշակերտուհի, երբեմն առանձինն, յաճախ խմբովին ազգային վարժարանի մը վայել գեղարուեստական յայտագիր մը ներկայացուցին։ Միշտ դաստիարակչական խորքով։ Այսպէս ծափահարութիւններ խլեցին արտասանութիւն, երկխօսութիւն, երգ – խմբերգ, դաշնակի նուագածութիւն, խմբապարեր (պարուսոյց՝ Տիկին Սվեթլանա Մարապեան), ինչպէս նաեւ թատերախաղ։

Շատ եղան օրուան «աստղեր»ը, որով դժուար է առանց մէկ առ մէկ թուարկումը՝ յատկանիշներու մատնանշումով։ Ընդհանուր առումով բոլորն ալ, մեծ թէ փոքր, աղջնակ թէ տղէկ, ի յայտ բերին թաքուն ձիրքեր եւ, մանաւանդ, սէր հանդէպ Մայրենիի։ Արդէն հասարակաց ուրախալի կէտը մնաց այն, որ հայերէնը առանց բերնին մէջ ներկայացաւ հարազատ հնչիւնով։ Այս ճամբով եւս աշխատանքի ճիգը դարձաւ ակներեւ։

Հոս, այս առիթով, կ'ուզենք արձանագրել Միօրեայի ուսուցչուհիներու անունները՝ բոլորն ալ տարիներու տքնաջան վաստակով ծանրաբեռն։ – Տիկիններ՝ Հիլտա Պատեմ, Անի Օհանեան, Հռիփսիմէ Պօչնաքեան, Նորա Սարաճեան, Շաքէ Ցակոբեան – Գլասըն։ Դասաւանդութիւնները Չորեքշաբթի, ժամը 14–էն 18։ Շաբաթ օրերն ալ երկու ժամ տնօրէնուհին կը դրադի պաքալորէայի հայերէնի քննութիւններու ներկայացող թեկնածուներու ուսուցումով։ Ի դէպ, այս տարի յունիսեան քննութիւններուն ներկայացան վեց երիտասարդներ, չորսը՝ բերանացի, երկուքը գրաւոր. մէկը առանցմէ հայերէնը ընտրած էր իբրեւ առաջին լեզու, երկրորդը՝ ընտրութիւն (օփսիոն) կարգով։

Միջնարարէն ետք խօսք առնեցաւ հոգեւոր հովիւ Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեանի։ Մեկին ու յստակ բառերով ան գովքը հիւսեց հայ տանին եւ լեզուին ընդգծելով, թէ մեր ազգային գոյութիւնը ապահովուեցաւ գլխաւորաբար առանց շըրջապատի։ Արարատը իր սրտին ամուր կըպած, անկախ Հայաստան կերտած եւ Եւրոպայի ծածանեցնող Հայը իր դիրով, աղօթքենով ու Մայրենիով սահմանուած է ապրիլ այսօր եւ ընդմիշտ։

Ներկաները ձեռքի տակ ունեցան ճաշակով նկարազարդուած գունատիպ յայտագիր – տետր մը, երկլեզու։ Միօրեայի «կեանքը» պատկերացնող տասնեակ նկարներ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Երուսաղէմի Ս. Ծննդեան այրը կուսակցածորի վերածուած

Հազիւ մէկուկէս տարի մնացած է Քրիստոսի ծնունդին երկուհազարամեակին որուն առիթով կ'ակնկալուի որ 4 – 5 միլիոն ուխտաւորներ այցելեն Երուսաղէմի սրբազան վայրերը։ Մինչեւ այդ շրջանին գլխաւոր տաճարը որ Բեթղեհէմի Քրիստոսի ծննդեան այրն է, նորոգութեան լուրջ աշխատանքի կը կարօտի ու այդ պատճառով ալ կուսախնձորի վերածուած է եկեղեցական զանազան իշխանութիւններու միջեւ որոնց տիրութեան ենթակայ է։ Անհրաժեշտ նորոգութեան կարօտ է տանիքը, խոնաւութենէն փտած են դուռներուն տախտակները, պէտք է արգիլել ջուրին ներթափանցումը։ Յունաց պատրիարքարանի պատասխանատու մը բաւ է թէ վնասուած է նոյնիսկ ամբողջ կառոյցը։

Յունաց պատրիարքն է որ հակակշռին տէրն է այդ վայրերուն։ Սակայն, յառաջացած տարիքին ու հիւանդութեան պատճառով չի կրնար հարկաւոր դերը կատարել. իսկ առանց անոր հաւանութեան, անկարելի է որեւէ բանի ձեռնարկել։ ԻՒՆԷՍՔՕ առաջարկած է օգնել, Իտալիոյ կառավարութիւնը նիւթական աջակցութեան տրամադրութիւն յայտնած է; լատինական եւ հայկական եկեղեցիները սկզբունքի հաւանութիւն տուած են, բայց ոչ մէկ տեղաշարժ արձանագրուած է։

Մասնագէտներ կ'ըսեն որ նորոգութիւնները մեծ գումարներ չեն պահանջեր, բայց շատ փափուկ աշխատանք պէտք է կատարուի, իսկ ժամանակը արդէն շատ կարճ է։ ԻՒՆԷՍՔՕ–ի յուշարձաններու բաժինէն կ'ըսուի որ գործի չձեռնարկելու պատճառները քաղաքական են։ Կրօնական տարբեր իշխանութիւններ որոնք տիրութեան բաժիններ ունին հոն, պէտք է համաձայնութեան գան, ամէնէն փոքր փոփոխութեան մը համար իսկ։ Ատոր համար ԻՒՆԷՍՔՕ–ն շեշտած է թէ նորոգութիւնները կրօնական իշխանութիւններուն հրահանգներուն պիտի հպատակին եւ ոչ մէկուն իրաւասութիւնները կամ իրաւունքները խնդրոյ առարկայ պիտի ըլլան։ Այսուհանդերձ, վէճերը դադրած չեն։ Յոյն օրթոտոքս եկեղեցին դէմ է սրբազան վայրերու բաժանումին։ Անոնք կ'ուզեն տէրը ըլլալ ամբողջ տաճարին, մերժելով արտաքին ամէն միջամտութեան որ կրօնայ կաթողիկէներու կամ ուրիշներու նըկրտումներուն հեմ ծառայել։

Սուլթանական հրովարտակը տիրութեան հարցին մասին անորոշ կէտեր ունի։ Օրինակ հոն նշուած չէ որ տանիքը որուն կը պատկանի. եւ արդէն 1840–էն 1991 ոչ ոք դպած է անոր։ Մինչեւ որ Իսրայէլի կառավարութիւնը որոշած է նորոգել ձեղունը, այցելու ուխտաւորներու ապահովութեան մտահոգութեամբ։

Յոյն Օրթոտոքս Եկեղեցին կը պնդէ որ ինք հարկաւորը ըլլալու կարողութեան տէր է. ձեռնարկած է ծրագրաւորումի գործին։ Կը կարծուի որ 1 – 2 միլիոն տոլարի պէտք պիտի ըլլայ։ Առիկա Յունաց պատրիարքարանին համար ծանր բեռ մըն է։

Ինչ կը վերաբերի Ծննդեան այրին օրինական տիրութեան, ՄԱԿ–ի յանձնաժողով մը 1949–ին հետեւեալ ձեւով ամփոփած է այդ խառնակ կացութիւնը։

Վայրը որուն ամբողջական տիրութեան պահանջ կը ներկայացնեն Յոյն Օրթոտոքսները, ունի մասեր որոնց վրայ իրաւունքի տէր են նաեւ Հայերը, լատին կաթողիկէները, Ասորիները եւ Ղպտիները։ Բակը նոյնպէս Յոյներու կարծիքով իրենց կը պատկանի, բայց Հայերը կը պնդեն թէ կէսը իրենցն է։ Դրան բանալիները ունին Յոյն Օրթոտոքսները։ Գաւիթը պէտք է մաքրուի ամէն օր Օրթոտոքսներուն կողմէ, բայց անցք մը վերապահուած է Հայերուն, վանք մտնելու համար։ Լամբերէն մէկը Յոյներուն կը պատկանի, միւսները՝ Հայերուն։ Այրին խորանին կէսը յոյն օրթոտոքսներունն է, կէսը Հայերուն։ Մսուրը՝ միմիայն լատիններուն։ Արծաթեայ աստղը որուն վըրայ կը գետեղուի Յիսուս մանուկը Ծընդեան տօնին, բուռն վէճերու նիւթ է օսմանեան շրջանէն։ Ամէն օր օրթոտոքսները անոր փոշին կ'առնեն, իսկ անոնք եւ Հայերը շաբաթը երկու անգամ կը լուան զայն։ Լատին կաթողիկէները յատկապէս կը պահանջեն որ իրենց իրաւունքը ըլլայ մոմերու երկրպագութեան խորանը, այրը եւ անմեղներու խորանը, եւայլն։

Այսքան խառնակ իրադրութեան մը մէջ Նեթանիահուի եւ Արաֆաթի հրաւէրները Յովհ. – Պօղոս Բ.ի, տակաւին պատասխան չեն ունեցած։ Եթէ նորոգութեան ձեռնարկել կարելի չըլլայ, ինչպէս կը գրէ «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը Ֆ. Ժէլի, եւ Պապը ընդունի Երուսաղէմ երթալ, ինքզինքը պիտի գտնէ արեւելեան կատարեալ սուքի մը մէջ, եթէ անշուշտ Ս. Ծննդեան այրը իր գլխուն փուլ չգայ։

ՔԱՂՀԱՆ

Լրատու — տեղեկատու

«ԱԿՆ» ԽՈՒՄԲԸ ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Սրբազան երաժշտութեան Բ. փառատօնը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 2 – 5 Լիկիւժէի մէջ, կազմակերպութեամբ՝ Սէն Մարթէն Աբբայարանին (*)։ Արամ Քեբոյեանի ղեկավարութեամբ «Ակն» խումբը կը մասնակցի այս փառատօնին ու հայկական եկեղեցական երգերու յայտագիր մը կը ներկայացնէ Յուլիս 3–ին եւ 4–ին։ Նաեւ Ա. Քերովբեան հայկական եկեղեցական երաժշտութեան մասին կը դասախօսէ Յուլիս 4–ին։ Աբբայարանը կը գտնուի Փուաթիէէն 10 քիլոմեթր հարաւ։

(*) Festival de Musique Sacrée;
Abbaye Saint-Martin;
86240 LIGUGÉ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. ԽԱՉ Դպրեվանքի սրահին մէջ, Յունիս 7–ին, տօնուած է Դպրեվանքցիներու օրը։ Նախապէս, նոյն առաւօտուն, դպրեվանքցիները այցելութիւն մը տուած են Շիշլիի գերեզմանատունը հիմնադիրներ՝ Գարեգին Խաչատուրեան, Շնորհք Գալուստեան եւ Գարեգին Գազանճեան պատրիարքներու շիրիմներուն։ Ապա, գացած են Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցին եւ արարողութեան աւարտին հաւաքուած են վարժարանի սըրահին սեղաններուն շուրջ։ Բացման խօսքը արտասանած է Պարոյր Քէպապճը, ելոյթ ունեցած են վարժարանի տնօրէն՝ Հայկ Նշան, Սանուց Միութեան ատենապետ Աստուր Մեծատուր եւ խնամակալութեան ատենապետ՝ Թորոս Աբիկ։ Այս տարուան հանդիսութեան նշուած է նաեւ առաջին շրջանաւարտներու 25–ամեայ տարեդարձը։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։

ՆԻԿՈՍԻՈՅ մէջ (Կիպրոս) Մայիս 9–ին ներկայացում մը տուած է Պէյրութի «Գասպար Իփէկեան» Թատերախումբը, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ ի Կիպրոսի Սօսէ մասնաճիւղին։ Խումբը ներկայացուցած է «Շէոի Նուար» թատերգութիւնը բեմադրութեամբ Վարուժան Խտըշեանի։

ԻՐ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԷ ԿԱՄՈՒՐՋ

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ

Զըփոն զիս պիտի տանէր Հնկուամ, պիտի յանձնէր իր ազգական ծանօթ ջորեպանի մը, որ յանձն առած էր տղջ եւ ապահով հասցնել Հալէպ...։ Մութ, անլուսին գիշեր մը Զըփոյին հետ գացինք Հնկուամ, ներկայացանք ջորեպանին, որ մեզ ընդունեց սիրով եւ ծիծաղով։

– Եթէ Թուրք ըլլայիր եւ կշիռքովդ ոսկի տայիր, չէի տաներ։ Հայ ես, ես Հայու հաց շատ կերած եմ, Քիւրտը իր կերած հացը չի մոռնար, ատոր համար ալ քեզ մինչեւ ուզած տեղդ ձրի կը տանիմ, ըսաւ։

Ծիրդ երկու շաբաթ ետք, տաժանելի ճամբորդութիւն մը կատարելով, Սուրիոյ ազատ հողը՝ Հալէպ հասայ։

Հալէպ ... Օ՜ Հալէպ։

Ի՞նչ կը զգար այն անձը, որ այդ օրերուն, Թրքական դժոխքէն փրկուելով, ոտքը այդ ազատ քաղաքը կը դնէր։ Ամէն կողմ խինդ ու վայելք։ Թատրոն, սինեմա, գիշերային զբօսավայրեր։ Եկեղեցի, դպրոց, հայկական հանդէսներ։ Ազատութիւն եւ ճոխութիւն, նոյնիսկ շըռայլութիւն։

Ո՞վ կը մտածէր թէ հոն, Անատոլուի խորերը, հարիւրներով, հազարներով հայ բեկորներ կային ամէն բանի կարօտ, ամէն բանէ զրկուած, միշտ ենթակայ բռնութեան եւ հալածանքի։ Վախի մէջ ծընած՝ մղձաւանջով կ'անցընէին իրենց տառապալից օրերը...

Աչքէ հեռու, սրտէ հեռու...

Գործ գտայ, աշխատեցայ։ Ամերիկայի ազգականներս սկսան օգնել ինծի։ Վիճակս լաւ էր, բայց սիրտս պարապ։ Կոտորածի եւ աւերակներու մէջէն փրկըւած, սիրտս ալ կատարեալ աւերակ մըն էր...

Կը մտածէի, – այսուհետեւ ինծի համար արեւ կայ, հրապոյր չկայ։ Ի՞նչ արժէք ունէր փորը կուշտ, վրան նոր, դըրպանը տաք ըլլալը, երբ անդին, անփոխարինելի բաներ կը պակսէին։

Հայր, մայր, քոյր, եղբայր ... Հապա՞ վերջին կորուստները...։ Հայրիկ, Ասօ, Խնճթ Նշան, Պայտար Մանաս եւ ուրիշներ ... Հապա՞ այն բազմաթիւ բարի, տառապանքի մէջէն իսկ իրենց վեհութիւնը պահող Զարման Պաճինները, Կուլփօ Նանաները կամ Վարդիկ Քուրոնները...

Պիտի ազատէի՞ն անոնք Թրքական դըժոխքէն։ Անոնք ալ ազատութիւն պիտի գտնէի՞ն։ Տարակուսելի էր։ Հապա՞ Աստղիկը եւ Սիւէն։ Ո՞ւր մնացին, ի՞նչ եղան...

Ոչ, ոչ, անկարելի էր լեցնել սրտիս պարապը։

Տարի անցաւ...

Օգոստոս ամսու վերջերն էինք։ Լուր տարածուեցաւ, թէ Թուրքիոյ խորերէն, Ամերիկացիներու միջոցաւ որբերու կարաւաններ Սուրիոյ ազատ հողը կուգային։ Առաջին կարաւանը արդէն հասած էր Հալէպ եւ տեղաւորուած կայարանին մօտերը։ Ելայ, գացի։ Պաղտատի կայարանէն քիչ անդին, ընդարձակ դաշտի մը վրայ փռուած էին հազարի մօտ որբեր, կիսամերկ, փուշեթաթաւ, յոգնած եւ տժգոյն խլեակներ ... Տէր Զօրէն եւ մնացորդներն էին, որոնք ուրիշ Տէր Զօրներ ապրած էին։ Թրքական սահմաններուն մէջ ո՞ր կողմը Տէր Զօր չէր...

Անոնց մէջ ժամերով դեգերեցայ, ծանօթ, բարեկամ փնտռելով, բայց ի զուր։ Ոչ մէկ ծանօթ անուն կամ դէմք անոնց մէջ։

Որբերու կարաւաններուն յաջորդեցին «դրսեցի»ներու կարաւանները։ Շաբաթը մէկ երկու անգամ Հալէպի հայութիւնը ստուար թիւով Պաղտատ կայարանը կը փութար եկողները դիմաւորելու։ Շատեր, ծանօթ, ազգական, բարեկամներ գտնելու յոյսով, ուրիշներ բարեսիրական նպատակներով կամ պարզապէս հետաքրքրութենէ մղուած։

Ես ալ յաճախ կ'երթայի, բայց չէի խառնուեր «եկուոր»ներուն։ Հոն՝ կայարանէն քիչ անդին ցամքած գետակի մը վրայ ձգուած երկու աչքէ կամուրջ մը կար, կ'երթայի այդ կամուրջին մօտ, կոնակս կուտայի անոր սալաքարերուն ու կը դիտէի կայարան մտնող կառաշարը ու հաւաքուած բազմութիւնը։

Զարմանալի սրտառուչ էր այն պահը, երբ շոգեշարժ մեքենան իր սուր ճիչը արձակելէ ետք, դանդաղ կայարան կը մտնէր լեցուն վակոններով։ Ի՜նչ կանչեր ու ճիչեր, լաց եւ գրկախառնումներ։ Ես միշտ կոնակս կամուրջին տուած, կը դիտէի այս բոլորը ու կ'ողբայի վիճակիս վրայ, որ ոչինչ ունէի այս բոլորին մէջ։

– Ի՞նչ կեցեր ես այդպէս հեռուն, անհոգ ու անտարբեր։ Եկուր, խօսէ, փընտռէ, թերեւս քեզի համար ալ արեւ մը կը ծագի...

(Շար. 34)

(Շար. Ա. էջէն)

վրայ (աստիճանաչափին՝ 9)։ Վնասները մեծ են, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 112 մեռեալ կայ եւ աւելի քան 1500 վիրաւորներ, բայց վախ կայ որ դեռ դիակներ գտնուին փլատակներու տակ։ Նիւթական վնասներն ալ մեծ են։ Տէմիրէլ եւ Երըլմազ նոյն օրը Ատանա փութացին։

ԳԼԻՆԹԸՆ յաջողեցաւ երկու միլիառտոլարի պայմանագրեր ձեռք ձգել Չինաստանէն եւ երոյթներուն ընթացքին անդրադարձաւ նաեւ մարդկային իրաւանց, հաւանաբար հանդարտեցնելու համար իր եւ այն Ամերիկացիներուն խիղճը, որոնք վրդոված էին իր այս այցելութենէն եւ ընդունելէն ճիշդ այն հրապարակին վրայ ուր տեղի ունեցած էր 1989-ի ջարդը։ Գլինթըն ըսաւ որ այդ «սպանդը սխալ մըն էր»...։

ԱԼԺԵՐԱՅԻ ԵՐԳԻՉԻՆ՝ Մաթուպ Լունէսի թաղումը կատարուեցաւ Յունիս 28-ին իր ծննդավայր գիւղին մէջ, խուռներամ բազմութեան մը մասնակցութեամբ եւ նոյն լոզունգներով՝ «Իշխանութիւն մարդասպա՛ն»։ Նոյն օրը զօրակցութեան երկու ցոյցեր ալ տեղի ունեցան Փարիզ։

ԺԱԳ ՓԻԼԱՆ Էլիզէի ծանօթ խորհրդականը որ 11 տարի ծառայելէ ետք Միթերանի, դարձաւ նաեւ Շիրաքի խորհրդականը մեռաւ 54 տարեկանին, թոքի խլիրդէ։

l'UGAB en vacances

à l'occasion des vacances,
l'UGAB organise
du 24 au 30 juillet
pour la deuxième année concécutive,
UN SEJOUR FAMILIAL
EN PENSION COMPLETE
A CHAILLOL-LA-VILLETTE
(Hautes - Alpes)
où vous pourrez profiter
d'une ambiance chaleureuse,
déguster de bons petits plats mijotés
par un chef arménien,
et, enfin, respirer l'air pur
des montagnes.
Pour tous renseignements, appeler :
le 04 91 22 10 45

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յուլիս 2, տօն է Սրբոց Թարգմանչացն Միրոյ՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ։

Այս առթիւ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

Anciens résidents

En vue d'organiser le 70ème anniversaire de sa fondation, la Maison des Etudiants Arméniens met à jour le fichier de ses anciens résidents. Si vous êtes concerné ou si vous connaissez des personnes concernées, merci de transmettre vos coordonnées (nom, prénom, adresse, années de séjour à la Cité Universitaire, et facultativement, coordonnées professionnelles) à :

Anaïd Donabedian, Directrice, M.E.A.
57, Bd Jourdan, 75014 PARIS
Tél. : 01. 44. 16. 10. 60 —
Fax : 01. 44. 16. 10. 61
e-mail : donabed@ext.jussieu.fr

VOUS NOUS AIDEREZ A FAIRE DE CET EVENEMENT UNE VRAIE FETE.

DATE A RETENIR

Dimanche 6 Décembre à 15 h 30

Concert exceptionnel

à l'Auditorium
Palais du Pharo

XXe ANNIVERSAIRE DE LA CHORALE SAHAK - MESROP

Direction : KHATCHIG YILMAZIAN

Les détails ultérieurement.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հիմնուած 1879-ին

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ 1998 - 1999-Ի ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ,
3 դասարան

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ԲԱԺԻՆ,
5 դասարան
(sous Contrat-Simple)

ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ Ա. Բ. Գ. դասարաններ
(sous Contrat d'Association)

եւ ՄԻՋՆԱԿԱՐԳԻ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆ
Դ. դասարան

Հայ լեզուի եւ մշակոյթի
դասաւանդման զուգահեռ
Պետական լման Ծրագիր։

1, Bd du Nord — 93340 LE RAINCY
Tél.: 01. 43. 81. 01. 72

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Offre d'emploi

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche, dans le cadre d'un emploi-jeune ou contrat à durée déterminée à mi-temps, un(e) collaborateur (trice) qualifié(e) dans le domaine de la communication et montage de dossiers administratifs (connaissance de l'arménien et de l'anglais souhaitée ainsi que de l'outil informatique).

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Խ. Աբովեան Միօրեայ Վարժարանի հոգաբարձութիւնը 1997 - 98 տարեշրջանին դպրոցի բարգաւաճման համար մեծ շնորհակալութեամբ ստացած է նուիրատուութիւններ հետեւեալ կազմակերպութիւններէ եւ անձերէ՝

1. - Մայր Եկեղեցւոյ Երիտասարդաց Յանձնախումբ

2. - Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբ

3. - Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն

Տիկին Էլիզ Զրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան, Պր. Դաւիթ Պանտիկեան, Պր. Ալէն Պօյաճեան, Պր. Վարուժան Մինասեան, Տիկին Փարիզէթ Ժիլլ, Պր. Ժիրայր Միհրանեան, Պր. Ժագ Սողոմոնեան, Պր. Մարգար Բրուտեան, Տիկին Սիմա Հացպանեան, Տիկին Ալիս Շահում, Պր. Ռոպէր Տէր - Մերկերեան, Տիկին Դերձակեան, Պր. Երուանդ Հարունեան, Տիկին Անահիտ Հեքիմեան, Տոքթոր Ռոպէր Ազիլազեան, Տոքթոր Պետրոս Մաշոյեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Պապայեան, Տիկին Արաքսի Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Ազատ Ստեփանեան, Տիկին Էլիզապէթ Վալթէր, Օհանեան ընտանիք, Պր. Շահան Հուտավէր, Տիկին Ատրինէ Գաբրիէլեան, Օրիորդներ՝ Հեղինէ եւ Էլիզ Կարապետեան, Պր. Տիրան Կարապետեան, Տիկին Տընիզ Ջիրեքեան։

Այս առթիւ կ'ուզենք տեղեակ պահել դպրոցի տօնահանդէսին վիճակահանութեան 35 բախտաւոր անձերուն շահող թիւերը՝

41, 50, 51, 70, 78, 111, 112, 140, 142 180, 193, 202, 227, 261, 300, 324, 352, 372, 387, 392, 400, 454, 504, 506, 564, 631, 674, 693, 700, 737, 800, 902, 904, 906։

Դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտեմբեր 30-ին։

Հ.Բ.Ը.Մ. ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

1998 - 1999 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը 72 տարուան պատմութիւն ունեցող երկսեռ, երկսեռ եւ գիշերօթիկ վարժարան է։ Հաստատութիւնը օժտուած է արդի ուսումնական պահանջքները ամբողջացնող կառոյցներով՝ տարրալուծարաններ, համակարգիչներ, գրադարան, մարզական համալիր։

Մ. Կ. Հաստատութեան ուսումնական ծրագիրը կ'ընդգրկէ՝

- Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով դասաւանդութիւն,
- Աշակերտի ծննդավայրի լեզուի դասաւանդութիւն (արաբերէն, ֆրանսերէն, պուլկարերէն, յունարէն). ինչպէս նաեւ այլ օտար լեզուի դասաւանդութիւն՝ բաւարար թիւով խմբակ գոյանալու պարագային.
- Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու անբաւարար մակարդակ ունեցող աշակերտներու մասնայատուկ դասաւանդութիւն.
- Անգլիական GCE "O" Level-ի (սովորական մակարդակ) եւ "A" Level-ի (յառաջացած մակարդակ), ինչպէս նաեւ ամերիկեան TOEFL, SAT I-ի եւ SAT II-ի պատրաստութիւն.
- Կ'ապահովուին բարձր ճանաչում ունեցող ամերիկեան եւ եւրոպական համալսարաններու ընդունման պայմանները.
- Արտադասարանային ծրագրըւած գործունէութիւն (նկարչութիւն պարարուեստ, երգչախումբ, խողերախումբ, լրագիր, սկաուտական եւ մարզական շարժումներ).

Հաստատութիւնս իր կարելին կ'ընէ նիւթական սահմանափակ հնարաւորութիւն ունեցող բայց ընդունակ և ջանասէր աշակերտներուն համար։

Մ. Կ. Հաստատութեան վկայականը ստացող շրջանաւարտները կրնան որեւէ տեղ շարունակել իրենց բարձրագոյն ուսումը։

Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու, ինչպէս նաեւ արձանագրութեան համար կրնաք դիմել՝

Admission Office
(Attn: Mrs. I. Guevherian)
A. G. B. U.
Melkonian Educational Institute
P. O. Box 1907
1514 Nicosia, Cyprus
Tel: ++357-2-422195/422204
Fax ++357-2-493155
E-Mail: agbumei@melkonian.ac.cy

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE BELLEFONTAINE (Jura)

Près de la frontière suisse et à proximité de Morez, Morbier et Les Rousses, le village de Bellefontaine abrite, depuis plus de 40 ans, le centre de vacances de la CBAF. Implanté dans un domaine verdoyant, de 2 hectares, en lisière de forêt, le centre accueille chaque été, en juillet et août, 350 enfants, encadrés d'une cinquantaine d'animateurs et de directeurs diplômés.

Les enfants évoluent dans une ambiance arménienne, rythmée par des activités variées et enrichissantes (sport, randonnée, travaux manuels, éveil à l'arménité, musique, danse, chants...).

Nous vous invitons à inscrire vos enfants auprès de la section la plus proche de votre domicile soit :

Alfortville	Mme Zabounian	01 43 76 50 52
Arnouville	Mme Altounian	01 39 87 08 73
Asnières	Mme Danoux	01 42 42 85 87
Bagneux	Mme Pekmezian	01 46 63 10 48
Chaville	Mme Der Kaloustian	01 47 50 64 37
Issy-les-Moulineaux	Mme Papazian	01 46 42 90 68
Paris	Mme Abousefian	01 47 84 82 90
Sevran	Mme Papazian	01 43 83 87 68
Décines	Mme Dolmadjian	04 78 49 26 66
Lyon	Mme Aghayekian	04 78 45 17 55
Grenoble	Mme Saboundjian	04 76 49 17 16
	Mme Andonian	04 76 43 18 44
Valence	Mme Baron	04 75 40 12 49
Vienne	Mme Reymond	04 74 85 18 58
St-Maurice de Beynost	Mme Goubation	04 78 55 28 82
Vaulx-en-Velin	Mme Djanikian	04 78 80 27 43
Marseille	Mme Gabrielian	04 91 77 61 66

La colonie organise une fête traditionnelle pour les parents **Samedi 15 août**. Venez nombreux.

Inscriptions seulement pour le séjour **du 27 juillet au 20 août**

Age des colons: pour participer les colons doivent être nés entre le 1/1/83 et le 31/12/91.

Prix: 3 300 F + voyage: 450 F (Paris et Marseille).

le 5 Juillet

GRANDE FETE CHAMPETRE *KHANASSOR*

à l'initiative de la FRA Dachnaktsoutioun
Groupe «Arghoutian»

et de la Croix Bleue Section Chaville

— Parc BON REPOS —
78140 VIROFLAY
(Près Place Louis XIV, Nat. 10)

Messe de Requiem
en l'Eglise Arménienne de Chaville
Recueillement sur la tombe
du Prince Arghoutian

Rassemblement à 13 heures
au Cimetière de Chaville

— Ambiance — Buffet — Jeux — Concours

Ping-Pong, Boules, Volley, Tavlou
Stands jeux enfants

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission paritaire : N° 55935